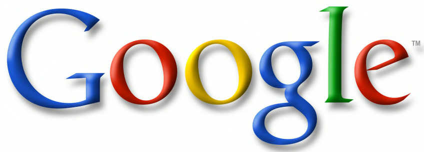
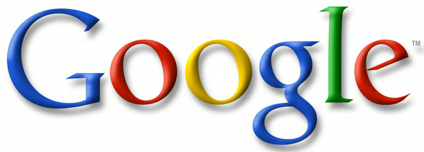
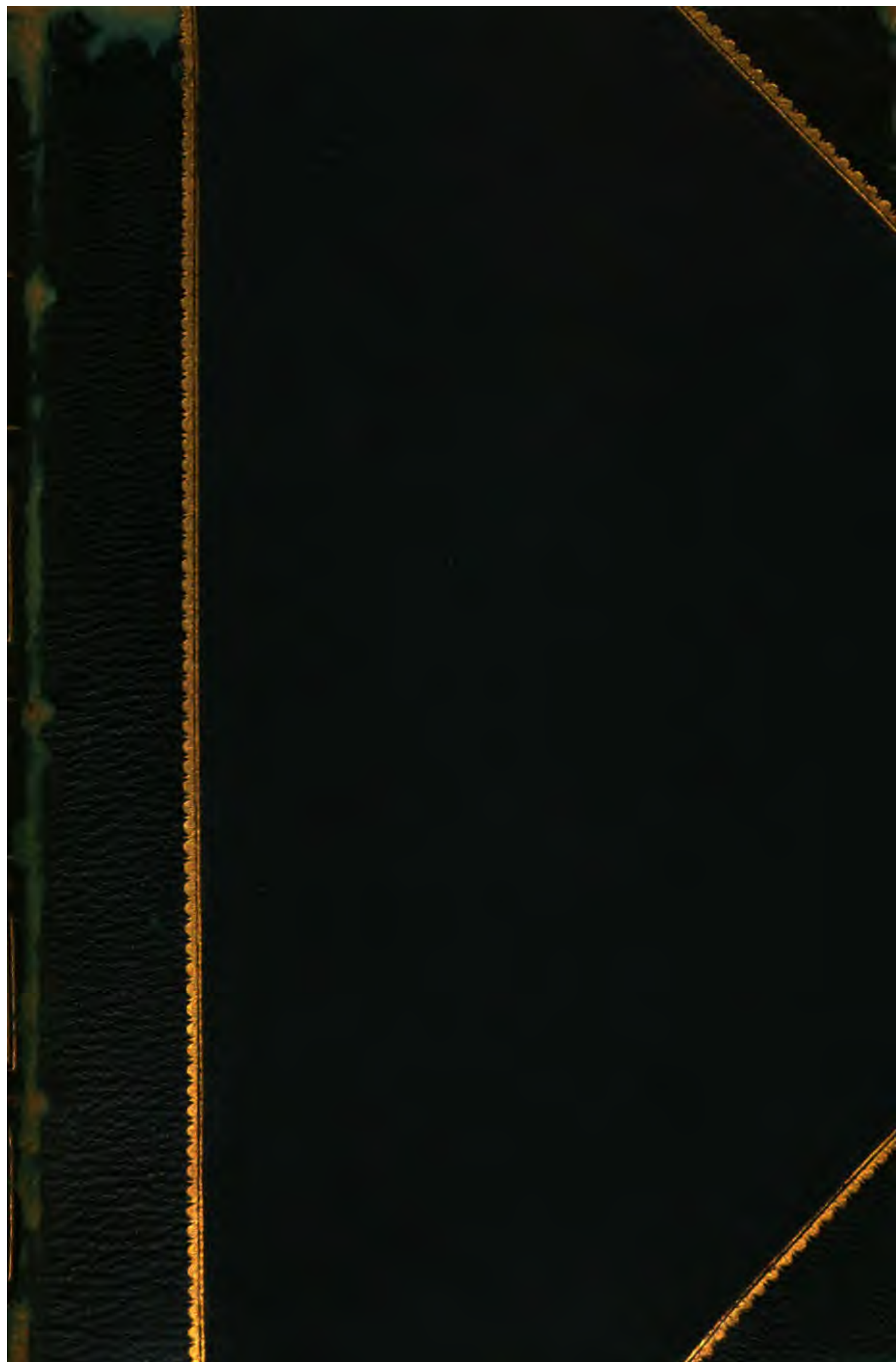

E LIBRIS
JOHANNIS EVANS
D.C.L., LL.D
SOC.REG.S.
I DESIRE TO DESERVE

3031213920

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

SJUNDE ÅRGÅNGEN.

MED 55 FIGURER.

1878.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1879.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser af

Gustafsson, G., fil. kandidat,
Hildebrand, Hans,
Palmgren, L. F., komminister,
Stephens, George,
Stolpe, Hjalmar,
Ulfsparre, S., kapten.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Genom förbiseende af den som under redaktörens frånvara läste korrektur å Nr 73—75 har årgångens paginering kommit att löpa i fortsättning af föregående årgångs.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

73. 74 o. 75. 1878. Januari, Februari o. Mars.

En sigillstamp från slutet af 1300-talet.

1.

Hr kammarherren Fredrik Carleson på Gotfridsdal (i norra Kalmar län) har till Statens Historiska Museum förärat en sigillstamp af silfver, med ett stående lejon i skölden samt omskriften: S MARGARETE FILIA NICOLAI CERNIN (sigill för Margareta dotter af Nils Cernin). En teckning, som ger en föreställning om den ganska vackra sigillgravyren, bifogas (fig. 1).

Familjen Cernin (Zernin, Zarnin) är meklenburgsk och kom helt säkert in till Sverige med k. Albrecht. En riddare Henrik de Cernin förekommer i Meklenburg 1235—1249, en riddare Johan de Cernin (Zarnin, Zernin) 1289—1318, två bröder Thezen och Henrik (måhända söner af den nyssnämnde) före 1336, en Alert de Cernin 1373. Det är måhända samme Alert som år 1417 be-

fann sig i Vadstena och der bevittnade en skrifvelse. Denne Alert var tydligen ej den enda af slägten, som flyttade öfver till Sverige. Jungfru Kristina, hvars sigill är funnet i svensk jord, måste hafva varit här, kanske äfven hennes fader Nils.

Hans Hildebrand.

Hällkista vid Rydaholm i Småland[1].

Efter att genom dr Hans Hildebrand hafva erhållit uppdrag att ofördröjligen undersöka en vid Rydaholms prestgård i ett stenröse funnen hällkista afreste jag genast till Rydaholm, beläget i Östbo härad, Jönköpings län. Hällkistan hade blifvit anträffad i ett stort stenröse, liggande blott några alnar öster om och alldeles framför den på ny plan uppförda kyrkoherdebostaden. Vid rösets borttagande för erhållande af nödig gårdsplan hade norra delen af hällkistan anträffats, då allt arbete genast afslutades och kyrkoherden Danielsson anmälte fyndet hos Akademien.

Röset var beläget på en jämn plats, ej i närheten af vatten, med temligen vidsträckt utsigt åt sydost, der en dalgång stryker fram. Rundt omkring funnos bördiga åkerfält.

Vid bortrödjningen af röset för erhållande af gårdsplan, hade, som nyss blifvit nämndt, norra delen af detsamma blifvit borttaget, men planen utvisade att det ursprungligen hållit 291 fot i omkrets och mätt från öster till vester 120 fot, från norr till söder 124 fot; måtten tagna på jämna marken. Höjden var goda 8 fot. I dess östra del hade ett 7,5 fot djupt hål, till formen cirkelrundt, blifvit anbragt, förr begagnadt till källare;

[1] Berättelse till Akademien, jfr nr 67 o. 68, s. 513.

i södra och vestra kanten voro flere hål, troligtvis märken efter forntida skattgräfningar. Smärre och större kullerstenar, en del af mer än mansbördas storlek och svartmylla utgjorde rösets beståndsdelar. Ytan var gräsbeväxt.

De arbetare, hvilka varit sysselsatta med rösets bortkörande, hade i dess nordvestra kant, omkring 4 fot från bottnen, bland stenarne funnit lemningar af 2 ovala dubbelskaliga spännbucklor, mycket skadade af eld, som smält den ena öfverskållan till en bronsklump. En nål af jern är fastrostad på öfra delen af den ena underskållan. På samma ställe fanns äfven en afbruten, i öfra ändan S-formigt krökt jernten, små brons- och jernsmulor samt slaggklumpar bland aska och kol. Dessa saker hade kyrkoherden Danielsson tillvaratagit och öfverlemnade dem till mig för att till Statens Historiska Museum uppsändas.

Ungefär 39 fot från rösets norra kant hade norra delen af hällkistan påträffats, hvarvid den sten, som ensam utgjorde gafveln härstädes blifvit borttagen, då en öppning, så stor att en 12 års gosse kunde deri krypa in, visade sig. Eljest hade grafkistan icke blifvit åverkad. Denne gafvelsten hade i lutande ställning stått stödd mot sidostenarne och taket, var skroflig på den utåt, men jemn och slät på den inåt vända sidan samt 4,9 fot hög och 3 fot bred.

Jag lät nu rödja en 6 till 7 fot bred gång rundt omkring kistan, samtidigt blottande henne från öfverliggande sten och jord. Härunder gjordes följande fynd.

Utmed kistans nordöstra sida, 3 fot från bottnen, bladet af en eneggad jernknif, tången afbruten, jämte en liten flintbit. Ett stycke från kistans nordvestra kant ett alldeles likadant knifblad, en smula brons samt ett par slaggstycken. Ett par fot längre in bland stenen ett stycke af en finslipad sten, sannolikt ett bryne,

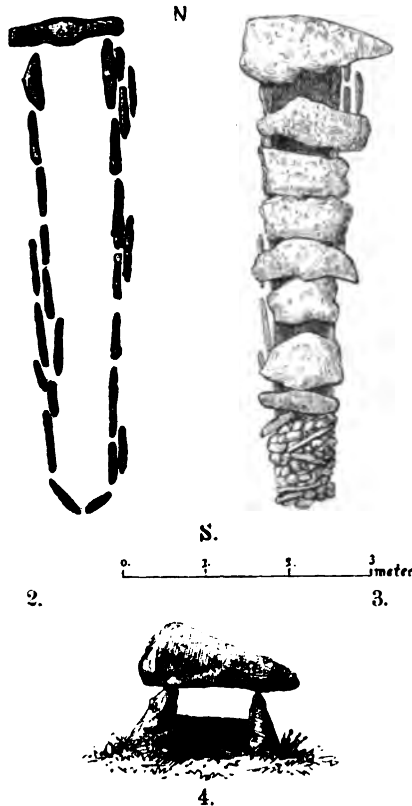
afslagen i båda ändar, bräckt, oval i genomskärning. Inga tecken till kol eller ben funnos i närheten af dessa saker.

Längre in, 6 fot från kistans östra sida samt 11 fot från norra gafveln och 2,5 fot från rösets botten fanns en liten knapp af silfver med merla af samma metall, kulformig, bildad af 2 tunna skålar, med en liten inifrån uppdrifven knopp, stor som ett knappnålshufvud, på dess öfre sida. Strax intill funnos några få smulor obrända ben och ett kol, alltsammans här och der bland stenen. Jorden var här på en liten krets fet och svart och utan tvifvel hade ett lik här nedstoppats. Några fot längre in funnos en slaggbit eller smält glasbit, på hvars ena sida synes liksom hopgyttrad lergodsmassa, gul till färgen, och en flintbit.

På kistans vestra sida, 3 fot från bottnen och 5 fot från sidostenarne, låg ett slaget stycke sandsten och utmed en del smulor obrända ben ett sönderbrutet spänne af brons (likt M. fig. 120), samt ett föremål af sten (?) likt en insektspuppa. Något längre åt söder lågo två flintbitar samt en sten, hvilken tyckes bära spår af menniskohand och liknar ett bryne. Han är spräckt på längden och blott ena halfvan fanns. Ett par stycken slagg eller smält brons funnos äfven. Vid södra gafveln, 5 fot från bottnen, fanns en slaggbit. Äfven anträffades 4,5 fot från sydvestra kanten och 4 fot från bottnen en del kreatursben, af hvilka ett oskadadt bäckenben tillvaratogs, ehuru det troligen är i senare tid ditlagdt.

Sedan hällkistan nu blifvit helt och hållet blottad, befanns hon ligga alldeles i norr och söder; hennes längd var 22 fot, bredden i norra öppningen invändigt 2,7 fot, i södra ändan 2 fot. Östra långsidan hade något buktat sig inåt till följd af det ofantliga trycket på de ej särdeles stora såväl sido- som takstenarne, af hvilka senare en var afbruten och nerfallen i grafven. Hela

grafven var täckt med flata, tunna stenar, hvilka sköto öfver sidostenarne, den sydligaste delen dock undantagen, hvilken till en längd af 3,5 fot var täckt med smärre flisor och kullersten. Med undantag af den nordligaste takstenen, hvilken var störst och tjockast af alla och ej hade andra flata stenar på sig, hade alla de öf-

2. 3.

4.

riga ett lager af 3 till 4 dylika, lagda hvarftals på hvarandra, utom den förut omnämnda sydligaste delen. Det öfversta lagret af dessa takstenar var så väl hopfogadt att sömmarne med svårighet kunde upptäckas och springorna voro omsorgsfullt tätade med smärre flisor. De öfversta stenarne voro i allmänhet lika stora som de understa, hvilka hvilade på sidostenarne och voro ej

dessa understa takstenar så väl hopfogade att icke öppningar mellan dem funnos.

Sidostenarne voro, med undantag af den nordligaste såväl på östra som vestra sidan, hvilka stenar voro temligen grofva, oregelbundna block samt ojämna utom på den inåt vända sidan, i allmänhet tunna och små, en omständighet, som måhända beror af bristen på vacker sten i närheten. Äfven här voro på flere ställen 3, stundom 2 stenar satta utanför hvarandra. Sprickorna voro väl tilltäpta med de vanliga tresidiga, tillslagna stenflisorna. Kullerstenar voro dessutom med afsigt lagda utanför sidorna för att stödja väggarne. Södra gafveln bestod af två stenar satta så att de bildade en trubbig vinkel mot hvarandra. Grafven var tom till ett djup af en fot under taket; derefter vidtog ett några tum tjockt lager af svartmylla blandadt med klappersten och derunder gult grus, i hvilket sidostenarne blott ett par tum voro nedsatta.

Östra långsidan var bildad af 7 stenar, hvilkas storlek var följande, då jag börjar i norra ändan, hvarvid första siffran betecknar längden eller höjden och den andra bredden: nr 1 3,5×3 fot; nr 2 3,5×3; nr 3 3×3,4; nr 4 3×2,3; nr 5 3×2,5; nr 6 3×3,5; nr 7 3×2 fot.

Vestra långsidan bestod af 8 stenar: nr 1 3,2×2,5 fot; nr 2 3×2,5; nr 3 2,5×2,3; nr 4 2,5×3; nr 5 3×2,9; nr 6 2,8×3,2; nr 7 2,8×2,5; nr 8 3×3,5 fot.

Den norra gafvelstenen var som nämndt är 4,9×3 fot. De båda södra gafvelstenarne hvardera 2×2 fot.

Takstenarne 8 egentliga: nr 1 6,9×3,2 fot; nr 2 4,8×2,75; nr 3 2,6×2; nr 4 2,7×1,6; nr 5 4,9×2,1; nr 6 2,5×2; nr 7 3,4×2,4; nr 8 3,3×1,2; derefter smärre flisor och kullersten. Nr 1 var 1,2 tum tjock; eljest voro de öfriga 2,5×3,5 tum tjocka. Nr 2 var afbruten på midten och insjunken i grafven. Nr 5 var remnad, men qvarlåg.

Den svarta matjord, hvilken utgjorde öfversta lagret uti grafven, innehöll vid undersökningen alldeles ingenting, hvarken ben eller andra föremål.

I gruset derunder funnos några tunna, flata stenflisor här och der särdeles i norra och södra ändarne af kistan. De voro 1—1,5 fot långa och breda och skulle väl utgöra golf i grafven. Två fot från södra gafveln funnos små benskärfvor af obrändt lik, hvilka fortforo åt norr 6 fot. På ett afstånd från samma gafvel af 13,5 fot fanns en liten flintbit, måhända en tresidig pilspets, slagen som det tyckes af något slipadt redskap. Sedan vidtog 0,5 fot norr derom åter benskärfvor, obrända, till 5 fots längd. Slutligen alldeles vid norra gafveln anträffades temligen djupt i gruset på en liten flat sten en simpel yxa af sten med skafthål. Dess längd är 4 tum, största bredden 1,85 tum, tjockleken 0,7 tum. Pilspetsen är 0,8 tum lång.

Att hällkistan befann sig i af menniskor orubbadt skick, utom hvad norra gafvelstenen beträffar, är jag förvissad om. Jordlagren i kistan voro orörda.

Jag anhöll hos såväl kyrkoherden Danielsson som byggnadsföreståndaren att efter rösets borttagande, hvarvid möjligen gjorda fynd borde tillvaratagas och till Statens Historiska Museum uppsändas, låta grafven eller hällkistan qvarstå, något som långt ifrån att vanpryda den rymliga gårdsplanen heldre skulle blifva en sällsynt prydnad för densamme.

Hvad sjelfva grafven beträffar, får jag till slut anmärka, att bland de femton hällkistor från stenåldern, belägna till största delen i Vestbo härad, hvilka jag dels undersökt dels sett af skattgräfvare förstörda, finnes ingen af det slag som denna. Samtliga jag här i Vestbo, Östbo (Hånger socken) och Sunnerbo sett, gå med kanten af såväl sido- som gafvelstenar upp nästan i dagen, somliga alldeles. Till och med den betydliga häll-

kistan i Hasslerör på Hofs ägor i Bolmsö socken, hvilken ligger i ett väldigt stenröse, skjuter upp sina stenar något i dagen. I de flesta fall kan man efter noggrann undersökning, åtminstone sedan matjorden blifvit undanskaffad, skönja kistans konturer. Jag bifogar härjämte en enkel planritning och teckning af hällkistan (fig. 2—4).

Traheryd den 4 nov. 1877.

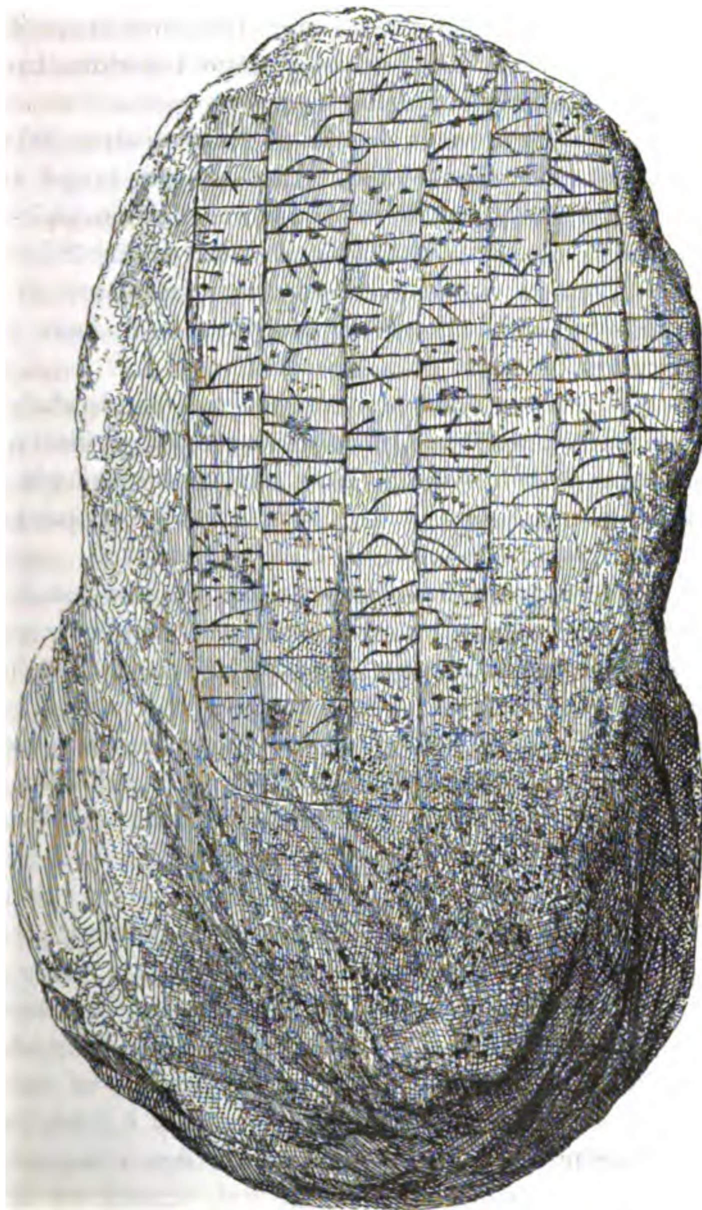
L. F. Palmgren.

Stenyxan, som hittades inne i hällkistan, är temligen tunn, upptill afrundad och aftunnad, bredast tvärt öfver. skafthålet, som ej sitter tätt under banen — en vanlig typ. Det intressantaste resultatet af denna undersökning är iakttagelsen, huruledes de sekundära begrafningarna i en hög eller ett röse, utanför den ursprungliga grafplatsen, ingalunda behöfva höra till tiden närmast efter den ursprungliga begrafningens. Här hittades visserligen ett fragment af ett bronsspänne från den tidigare delen af bronsåldern, men äfven ett par ovala spännbucklor från den senare jernåldern. Dessutom hittades i röset en modern silfverknapp. De insända fynden hafva i inventariet öfver Statens Historiska Museum nr 6057.

Pilgårdarunstenen i Boge socken på Gotland.

5.

År 1871 fann bonden Johan Niklas Nyberg den fig. 5 återgifna stenen i en »stajn-kalm» (sten-hög) i sin »hajm-akur», ungefär 200 steg från sitt hus. Tätt invid, några famnar från uthusen, lågo två stora, tunga slipstenar med långa, djupa fåror.

Detta runmonument består af ljusfärgad, rödaktig, blå och blekstrimmig gråsten. Dess största längd är 2 fot 1 tum, dess största bredd 15 tum, dess tjocklek vid pass 5—6 tum. Den skänktes af hittaren år 1875 till Gotlands Fornsal i Visby. Den har omtalats i nr 39 af *Månadsbladet* (s. 42), men någon läsning är ännu icke offentliggjord.

Dessa upplysningar äro benäget meddelade af dr P. A. Säve, den energiske grundläggaren och vårdaren af Fornsalen i Visby. Genom hans vänliga bistånd var jag i tillfälle att dagligen studera stenen under ett par veckor i juli månad 1877.

Jag var mycket angelägen att om möjligt läsa detta runmonument, då, med undantag af den lilla stenen vid Siglaifs [1] (som har allenast ett ord), detta är *det enda granitblock* på Gotland som har runinskrift. Öns runstenar bestå annars af den på ön förekommande kalkstenen. Det är också ett af de *allra äldsta* minnen på denna ö, som jag tror, icke senare än det nionde århundradet.

Stenen är liten, men ovanligt tung. Han har lidit stor skada, och en del af bokstäfverna är bortnött. Läsningen försvåras i hög grad genom de många ådror och fläckar och falska fördjupningar på ytan, som lätt kunna af misstag uppfattas som runor eller linier. Lägg härtill en otalig mängd små och större gropar, af hvilka tecknaren kunnat återgifva endast en del. I följd häraf är det icke möjligt att bestämma, om den stungna ru-

[1] I Närs socken (C. Säves *Gutniska urkunder*, s. 49, nr 161).

nan ᚽ (e) här förekommer, men jag tror att den finnes på ett par ställen. Samma osäkerhet gäller interpunkteringen. De tillfälliga groparne göra allt osäkert. Jag tror dock att nästan alla orden ursprungligen hafva varit skilda från hvarandra med punkter.

Stenens litenhet, så väl som dess form, är egendomlig. Han kan *aldrig* hafva varit upprest, utan måste hafva *legat* på grafhögen, med den flata ristade sidan uppåt. Detta förklarar tillkomsten af de många groparne, ty på detta vis var ytan under århundraden utsatt för alla vexlingar af stark hetta och stark frost. Också *slitningen* förklaras härigenom, ty utan tvifvel hafva under århundradens lopp många menniskor suttit på den.

Under så svåra omständigheter hade jag att använda så mycket större flit och omsorg under min dagliga granskning af stenen, hvars alla runor och linier jag mätte. Pappersaftryck visade sig vara omöjliga på de svåraste ställena. Således förblifva några ställen så svaga eller oläsliga att ett och annat misstag är möjligt. Men i allmänhet är utan tvifvel min afskrift korrekt.

Största svårigheten gäller sjelfva början. Till sist har jag trott mig böra läsa **IAIUKA A STATU**. Runorna **IAIU . . A STATU** äro säkra. Nötning och skafning göra de andra två otydliga. Den första af dem är *icke* **f**; den skenbara nedre armen är en spricka och två smågropar, det är *icke* en huggen linie. Deremot den öfre armen är tydlig och gör runan till ett **k**; den är regelmässigt huggen vid toppen tätt in på linien, går nedåt (öfver en färskare grop) och är derefter nästan utplånad. Den tvifvelaktiga andra runan är *icke* **k**, den skenbara k-armen är *icke* huggen och går *icke* upp till linien, som den gör på alla andra **k** i inskriften, och är icke förenad med stammen; men **a**-märket längre ned på stammen är klart. Jag läser derföre **KA**, således **IAIUKA**. Skulle vi taga **k**-tecknet som **I**, få vi **IAIUI AA**, som är

orimligt, gör en ändring i hela konstruktionen som derigenom blir hård, och efter hvad jag kan se, har intet stöd i stenen sjelf. **IAIUI** ger ungefär samma mening, som adverb, I—Ä, *evigt*, *alltid*. Men **IAIUKA** är ett adverb, bildadt af adjektivet *iaiuik*, som svarar mot ordet **IWKA** på den danska Førrslev-stenen, fornheng. *ece* (— *ewice*), fornhögt. *ewico*, nyare skandinaviskt *evigt* [1]. Den episka formulan är utan tvifvel *på vers*, som vanligt.

Hvad som strax väcker uppmärksamhet här är runan för **B** ǂ, så sällsynt annars, så vanlig på de Manska runstenarna. Intressant är äfven det korta S-märket (ᛌ), och vi må beundra den förunderliga olikheten i formerna af R och U. Vi kunna icke säga hvad som har stått på de nötta ställena, men jag tror att emellan **BRUÞUR** och **RUÞUISL** en gång funnits det vanliga **SINI**, likasom längre ned; emellan **MUNU** och **KIFR** står förmodligen **HAN**; emellan **LIKA** och **RUÞUISL** kan man vänta sig det vanliga **IFT** eller **IFTI** m. fl., som knapt saknades. Men äfven i denna korta inskrift stafvas samma ord olika, **BRUÞUR** och **BRUÞR**, **UFUR** och **IFUR**. Här finnes också ännu ett **RUNA** som acc. plur.

Som jag tror, må vi läsa:

IAIUKA, *EVIGT*, *alltid*.

A, *Â*, *på*.

STATU, d. s. f., *STAD*, *ställe*, *hög graf*, *grafhög*. Detta ord, motsvarande nyisl. fem. *stada*, lefver ännu

[1] Det äldsta exempel af detta ord som jag kan påminna mig på svenska är, som adjektiv, på en svensk riddares grafsten i Upsala domkyrka.

HÆR LIGG(IA) *LARENS OLAFSO*(N) *I BERBY OK HA*(N)*S HVST*(RV) *SOM STIKTAT HAV*(ER) *EN EVIC SIVNGGA*(N)DE. *MESSA* . *HVAR* . *MA*(N)*ADAG H*(ÆR) . *I* . *KLOST*(RET). Den gåfva till klostret i Upsala för den ofvannämnda »sjungande messan», som stenen omtalar, gafs år 1477. Stiftelsebrefvet har uttrycket *EWIGH TIJD*. — Se J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia*, Stockholm 1719, s. 123.

på Gotland (*stada, stæda*) isynnerhet i betydelsen högt ställe, hög.

SI, 3 sing. pres. subj. (got. *siyai*, nyisl. *sé*, forneng. *sy*), *VARE*, *skall stå.*

SA, nomin. sing. masc., *DENNA.*

STAIN, *STEN.*

UFUR, *ÖFVER*, *till minne af.*

SAR, d. s., *TILL . SIG*, *för sig.* Annars i runinskrifter *SÆR* och *SIR.*

KIARN (= *KIARAN*), acc. sing. masc., *KÄR*, *älskad.* Det äldsta kända skandinaviska exemplet af detta ursprungligen latinska ord (*CARUS*).

BRUþUR, *BRODER.*

(? sini), *SIN.*

RUþUISL, acc. sing., mansnamn.

AUSTAIN, nom. sing., mansnamn.

I (= *IN*), præpos. styr dat., *I.*

MUNU, dat. sing. fem., ortnamn. Jag vet icke hvilket ställe — på eller utanför Gotland — här kan menas. Dr P. A. Säve underrättade mig, att intet ställe med detta namn nu är kändt på ön. Kanhända förstås här danska ön Mön, hvars gamla stafning ännu icke återfunnits. I alla fall ett ställe kalladt *MUN.*

(? han), *HAN.*

KIFR, 3 sing. præs., *GIFVER.*

STAIN, acc. sing. masc., *STEN.*

þIS, acc. sing. masc., *DENNE.* Formen **þIS** (icke *þISA* eller *þISI*, etc.) är funnen här för första gången.

SKAL, 3 sing. præs., *Den SKALL.*

LIFA, inf., *LEFVA*, *vara*, *stå.*

L(n)IKA, adv., *LÄNGE.*

(? ift), *EFTER.*

RUþUISL, acc., mansnamn.

BRUþR, *BRODER.*

SINI, acc. sing. masc., *SIN.*

KUNI-RUNA, acc. plur. fem., *Desse KUNNANDE-RUNOR, minnes-ord.*

IFUR, adv., *ÖFVER honom.*

UIFIL, nom., mansnamn. Detta ännu lefvande skandogotiska namn förekommer här för första gången i runor. Men på Væblungsnæs-klippan i Norge (tredje århundradet efter Kristus, äldre runor) som bär inskriften:

MIRILÆA WIWILN

(**MIRILÆA** i dativ., **WIWILN** i nom.)

Till . minne . af . MIRILÆ WIWILN . högg . detta . hafva vi den bekanta längre formen WIWILIN eller WIWILN.

FIUþE, 3 s. p., *RISTADE, gjorde.* Äldsta runformen af detta ord är Einang-stenens **FÆIHIDO** (Norge, tredje årh., äldre runor). Senare formen är *FAþI.*

Uttrycken »GIFVA EN STEN som LÄNGE SKALL LEFVA med dess KÄNNE-RUNOR» äro väl bekanta från andra stenar.

Hela inskriften synes vara:

IAIUKA A STATU
SI SA STAIN!

UFUR, SAR KIARN, BRUþUR (? sini) **RUþUISL, AUSTAIN I MUNU** (? han) **KIFR STAIN þIS . SKAL LIFA LIKA** (? ift) **RUþUISL, BRUþR SINI .**

KUNU-RUNA IFUR UIFIL FIUþE .

EVIGT PÅ STEN-KUMLEN
STÅNDE DENNE!

ÖFVER, för SIG så KÄR, BRODER (sin) *RUTHUISL, AUSTAIN I MUN* (han) *GIFVER STEN DENNE. Den SKALL LEFVA LÄNGE* (*efter*) *RUTHUISL, BRODER SIN .*

Dessa KÄNNE-RUNOR ÖFVER honom UIFIL RISTADE .

Så talar detta hedniska grafminne ännu efter tusen vintrar!

George Stephens.

Målningarna i Valö kyrka i Roslagen.

Sedan flere år tillbaka har jag varit sysselsatt med förberedelser till ett större arbete öfver den svenska medeltidens kultur- och konsthistoria. Förläggarne af det blifvande arbetet, hrr Norstedt & Söner, hafva med vanlig frikostighet anslagit medel till arbetets illustrerande — något som kostar ganska betydligt, alldenstund det, i synnerhet då ännu så litet blifvit gjordt för att bringa vår medeltid nära det nu lefvande slägtet, är nödigt att

6.

i arbetet återgifva en mängd föremål såväl från konstens som från det dagliga lifvets områden, hvarförutom de original, som behöfva afbildas, i allmänhet icke ligga nära tillhands, utan måste uppsökas vidt och bredt i landet. För att bidraga till en lycklig lösning af den omfattande uppgiften har en varm vän af den fosterländska konsten ställt till mitt förfogande en betydlig summa, hvilken jag användt till utsändande af yngre konstnärer för att afteckna sådana konstföremål, som finnas i lands-

orten.[1] Under en sådan resa har hr Olof Sörling besökt Valö kyrka och på fotografisk väg afbildat några prof på hennes hvalfmålningar. Efter dessa fotografier äro de följande träsnitten utförda.

Fig. 6 visar det svenska riksvapnet, sådant det förekommer i en af det mellersta hvalfvets flikar — en fyrdelad sköld med tre kronor i första och fjerde, lejonet öfver snedbjelkarne i andra och tredje fälten, samt med en hjertsköld förande vasavapnet i dettas äldre form, alltsammans under en långsträckt krona, hvars blad blifvit i följd af bristande utrymme förkrympta. Det hela skjuter fram ur en blomma, hvars bugtade stjelk fyller hvalfflikens nedersta del.

Denna sköld är af ett ganska stort intresse, emedan den gifver oss ett vigtigt bidrag till bestämmande af målningarnas ålder. En i det närmaste lika sköldform förekommer i det sigill, som k. Gustaf I använde åren 1531—1559 [1] samt å flere af samme konungs mynt under samma tid. Då det är sannolikt, att målaren tog sin förebild antingen från konungens sigill, som sattes under hans utgående bref, eller från de i landet kringlöpande mynten, kan man icke gerna antaga, att målningarna tillkommit före år 1531.

En annan fingervisning med afseende på målningarnas ålder lemna oss de i dem återgifna figurernas drägter, hvilka stå i närmaste sammanhang med den tyska drägten sådan denna hade utbildat sig under 1530-talet — den lågkulliga, plymbeprydda, bredskyggiga hatten (jfr fig. 3), de vida ärmarne, de uppskurna benkläderna, den långa rocken med de regelbundna, täta,

[1] Detta sigill finnes afbildadt i Alins *Sveriges nydaningstid* fig. 24. I Valö-målningarnas riksvapen äro visserligen i första fältet tre kronor icke ställda som vanligt 2 och 1, utan 1 och 2, men en sådan omkastning, som tydligen föranleddes af utrymmet, är i den tidens heraldik icke ovanlig. Jfr t. ex. ett i Statens Historiska Museum förvaradt glasfönster med dr. Margaretas lejonhufvud-vapen.

vertikala vecken, de nedåt vidgade kapporna med tresidiga kragstycken å framsidorna och med en fyrsidig långsmal öppning för armen, de framtill breda och tvära, rundtomkring lågkantade skorna, som fasthållas vid foten medelst ett öfver vristen gående band. Före 1530-talet torde denna drägt icke hafva varit fullt utbildad i Sverige, den var under k. Erik XIV:s tid aflöst af en annan. Detta ombyte synes hafva försiggått under 1550-talet, då det uppväxande slägtet antog det nya från utlandet inkomna skicket. Att döma efter drägterna tillhöra Valömålningarna 1530- eller 1540-talet — för att skilja mellan dessa två årtionden saknar jag tillgång på nödigt material.

Uti denna drägt, som i det hufvudsakliga ansluter sig till den utländska, är det dock ett drag, som måhända är svenskt; det förekommer åtminstone icke i de kostymbilder från utlandet som jag känner. Jag menar de nästan cylindriska byxholkarna, som gå ned mot knäet och der afslutas med en nedåt vidgad bård.

Den omständigheten, att benbeklädnaden i detta fall icke består af ett enda stycke, utan är delad i två, den mot knäet nedgående byxen och den mot knäet uppgående strumpan, antyder måhända att dessa kostymer och målningen snarare höra till 1540-, kanske till och med till början af 1550-, än till 1530-talet. Tyvärr har en möjlighet att afgöra denna fråga blifvit oss betagen. I Skefthammars kyrka i Roslagen hafva funnits målningar, enligt inskrift utförda år 1534. Der hade man således kunnat få en fast anknytningspunkt. Emellertid, om vi ej fästa oss i främsta rummet vid drägten, synes det vara, af skäl som straxt skall framhållas, sannolikast att Valö kyrkas målningar utfördes på 1530-talet. De skola således vara samtida med de nu genom rappning dolda målningarna i Delsbo, Forssa (en del), Hassela, Hökhufvuds, Järfsö, Skefthammars och Gamla Uppsala

(koret) kyrkor. Sannolikt voro en del af de likaledes öfverrappade målningarna i Lislena kyrka från samma tid. I Delsbo, Forssa och Järfsö kyrkor voro målningarna utförda af målaren Mons Gad, hvilken måhända målat ännu flere af de uppräknade kyrkorna.

Det ofvan sagda är ett nytt bevis för den beklagliga sanningen, att man hittills allt för ofta genom likgiltighet eller ovist nit beröfvat vår kultur- och konsthistoria ett dyrbart och oersättligt material. Om blott den nuvarande tiden deraf ville hemta lärdomar och bättre sörja för vetenskapens och kommande slägters kraf!

Jag känner mig mera benägen att hänföra Valömålningarne till 1530- än till 1540-talet af den anledning, att ännu så mycket finnes qvar i dem af den senaste medeltidens uppfattningssätt och smak.

Hvalfkuporna i Valö äro konstruerade på samma sätt som i 1400-talets kyrkor; det är för öfrigt mycket möjligt, att hvalfven äro under 1400-talet inslagna. Taflornas gruppering och begränsning måste således vara densamma som i de äldre hvalfmålningarna. Detta är således en af de för handen varande förhållanden framkallad, nödvändig likhet, vid hvilken vi icke hafva att fästa oss. Det är allenast likheten i de fall, i hvilka man arbetat med frihet och efter godtycke, som bevisar något.

Ämnena äro desamma som förut. Några äro visserligen allmänt kristna och tillhöra såväl den romerska som den protestantiska kyrkans tid — treenigheten, syndafallet, scenerna ur Moses', Simsons och Davids historier, bilderna af de visa och ovisa jungfrurna. Andra deremot tillhöra, ehuru utförda efter 1530, den romerska kyrkan, bilderna af den helige Martin af Tours och den helige Nicolaus. Vi se, att om än Sverige från år 1527 var *på papperet* ett reformeradt land, dröjde det, innan

de nya grundsatserna trängde in i det allmänna medvetandet, hvadan det blir omöjligt att inom Sveriges kulturhistoria låta medeltiden utan vidare begränsas af årtalet 1527. — Valö-målningarna hafva således en fullt direkt betydelse för vår kulturhistoria.

Till likhet i ämnen mellan dessa målningar och de till tiden äldre kunna vi ock hänföra det profana element som förekommer inblandadt i det andliga och kyrkliga. Jag afser härmed den fig. 9 förekommande björnjagten. En sådan sammanblandning fördrog icke gerna den reformatoriska riktningen, när han fick framträda rent och fullt.

De färgade ornament, med hvilka hvalfsträngarna äro liksom öfverklädda, äro i hufvudsak desamma som under 1400-talet. Detsamma gäller om de rankor, som fylla de mellersta delarne af hvalfkuporna samt t. ex. blomman, ur hvilken riksvapnet[1] skjuter upp, hvilken påminner om de blommor i det föregående århundradets målningar, ur hvilka bröstbilder af englar, profeter, och andra höja sig (jfr t. ex. i min bok om *Den kyrkliga konsten under Sveriges medeltid* fig. 90). Men dessa blomsterkalkar och dessa rankor ega ingalunda den utpräglade stilfullhet som tillhör t. ex. 1480-talets målningar: de äro hoptrångda, mindre klart utpräglade och göra derigenom ett vida mindre angenämt intryck. Såsom under den äldre tiden sökte man äfven nu betaga de omålade ytorna intrycket af kala tomheter genom att medelst schablon å dem anbringa hvarjehanda små ornament. Valö-målaren har på detta sätt användt stjernor, rosor och liljor; hans schabloner voro således ej desamma som under 1400-talet och början af 1500-talet.

[1] Bland Valö-målningarna finnes en annan sköld, hvars märke utgöres af tre smärre sköldar. På fältet både af denna sköld och riksvapnet förekomma några bomärken.

Om redan ornamentiken ger oss ett intryck af förfall, så stärkes detta än mer, när vi gifva akt på den egentliga bildliga framställningen. Figurerna äro oproportionerligt långa, ställningarna äro onaturliga, ansigtena

7.

äro tecknade allenast i kontur — det hela förråder ett ansenligt tillbakagående från den ståndpunkt, som målaren och perlstickaren Albert intog på 1480-talet. Vi se här det gamla som tinar bort, håller på att dö ut, som visserligen rönt något intryck af det nya (se t. ex.

drägterna!), men ännu icke mottagit en inverkan mäktig nog att gjuta lif i det gamla, hvars tid var i det närmaste gången. Den tid kom, då det nya vann seger, men det var den i främmande land uppsprungna renässancen som då kom till herraväldet, medeltidskonsten förmådde ej omskapas, den försvann eller förde en tynande tillvaro inom områden som äro lägre än konstens.

8.

Det återstår nu allenast att gifva några upplysningar om ämnena för de här återgifna profbilderna. Fig. 7 visar, huru Josef säljes af sina bröder till de midiani-

tiske köpmännen. Fig. 8 återgifver tvenne tilldragelser ur den starke Simsons lif: den falska Delila klipper lockarna från hjeltens hufvud, som hvilar i hennes sköt, under det filisteens krigare stå vid sidan och rådslå;

9.

Simson, som med håret mist sin kraft, är ett värnlöst offer för sina fienders grymhet, hans ögon utstingas med en dolk. Fig. 9 visar den helige Martin till häst med sitt svärd afskärande en mantelflik åt den nödstälde krymplingen. Hvad figuren till venster, hvars

nedtill utstående rock illa passar in med hvalfpartiets form, skall betyda, kan jag icke för tillfället uppgifva. Längst ned ses en man spänna bågen mot en björn.

Om de färger, som af målaren blifvit använda kan jag icke gifva några upplysningar.

Som jag icke sjelf besökt Valö kyrka kan jag icke lemna några närmare uppgifter. Dr Simon Nordström har meddelat mig, att hon är uppförd af gråsten samt försedd med tre stjernhvalf af tegel hvilande på halfrunda pilastrar — de äro för grofva för att kunna kallas halfkolonner — af samma materiel. Då man under 1400-talet företrädesvis synes hafva användt flersprångiga pilastrar, torde de halfrunda åtminstone i många fall vara antingen äldre eller yngre. I Skånes kyrkor, hvilkas hvalf i många fall slogos under loppet af 1300-talet, äro halfrunda pilastrar vanliga. I Valö äro måhända hvalfven senare, samtida med målningarna. Hela denna fråga är ännu icke utredd. Korhvalfvets bågsträngar bilda ett slags stjernmönster, de två andra hvalfvens ett annat.

Kyrkan eger ett väl snidadt altarskåp och två fristående bilder från medeltiden.

Hans Hildebrand.

Iakttagelser under resor åren 1870—1876 jemte några anteckningar om en samling af fornsaker bildad af S. Ulfsparre.

Då planschverket öfver en del svenska fornsaker af undertecknad år 1874 utgafs, var dermed meningen ej allenast att uti folkskolorna sprida upplysning om denna del af våra fornminnen, utan äfven att för hvarje enskild person, som finner intresse uti att samla föremål

från vår forntid, skulle genom ett exempel visas, att samlingen då först i mer eller mindre mon blifver fruktbringande, om den på ett eller annat sätt bekantgöres, på det äfven vetenskapsmännen må kunna taga del af densamma, studera de särskilda typerna o. s. v.

Sedan det ofvannämnda verket utgafs, har samlingen betydligt ökats äfven med mera anmärkningsvärda saker, hvarför jag önskat delgifva en förteckning på de olika föremålen äfven som upplysning, huru samlingen tillkommit, hvilket här i korthet skall omnämnas. Då de minnen förfädren lemnat oss i arf alltid förtjena att vi egna dem en noggrann omvårdnad, bör det ej vara anmärkningsvärdt, att en om fornminnenas vård intresserad person bjuder till att i någon ringa mon bidraga till deras bevarande eller att söka påpeka missförhållande i afseende på den vård allmänheten tager af desamma.

Under en resa till Visby år 1870 för att der tillbringa sommaren och njuta af den herrliga hafsluften, förde mig en dag mina steg under vandringen i den gamla sevärda staden med dess åldriga ruiner till en af de större gatorna, der jag uti ett fönster hos en guldsmed fann tvenne gamla skedar af silfver. Underrättelse erhölls, att vid samma gata bodde tre guldsmeder, två gelbgjutare och en kopparslagare, hvilka samma dag besöktes, och erhölls hos kopparslagaren en djurhufvudformad spännbuckla af brons samt hos de andre diverse fornsaker såsom runda spännen, spännbucklor, bronsnycklar m. m., allt kastadt bland gammalt messingsskrot. Hos den ene gelbgjutaren fanns äfven en hofslagare-embetets i Visby välkomstpokal; de åtta silfverplåtarne jämte en flagga af silfver, som tillhört pokalen, påträffades samma dag efter beskrifning hos en guldsmed i staden, och var det med stor tillfredsställelse jag återförenade de spridda delarne af pokalen efter tvenne års skilsmessa. Vid min återkomst till Stock-

holm öfverlemnade jag det hela som gåfva till Statens Historiska Museum, der sådana föremåls rätta plats alltid obestridligen är.

Att på en dag kunna hopsamla så många föremål från vår forntid var en rätt vacker början, och detta gaf mig anledning att i Visby fortsätta med samlandet, synnerligast som jag erhållit underrättelse, att antiqvitetshandlare hade sina uppköpare derstädes för att samla fornsaker, hvilka sedan som handelsvara gick till den högstbjudande.

I gelbgjutareboden, der pokalen påträffades, fanns äfven en tvåarmad ljusstake af brons, af den gamla kyrkliga formen, hvilken troligen förirrat sig från någon gotländsk kyrka. År 1875 anträffades å nyo en liknande ljusstake hos samma gelbgjutare. Den inköptes liksom den förre och de skänktes, den ena till Statens Historiska Museum, den andra till Visby nybildade s. k. fornsal, en fornsakssamling, hvilken bildats af f. d. antiqvitetsintendenten dr P. A. Säve, en man hvars verksamhet för bevarandet af fädrens dyrbara minnen, synnerligast på Gotland, varit mycket stor och förtjenar det varmaste erkännande.

Den tanken var då för mig nära till hands, att det ej stod så alldeles rätt till med församlingarnas omvårdnad af de kyrkliga forminnena. Och att så verkligen är fallet, det finner man snart vid besök uti våra landförsamlingars kyrkor; en hvar har tillfälle att flerestädes se den gränslösa likgiltighet, med hvilken församlingarna behandla kyrkornas äldre föremål.

År 1875 erhöll jag af k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien uppdrag att på Gotland undersöka fornminnen, och då egnades äfven uppmärksamheten åt de kyrkliga. En utförlig berättelse ingafs på hösten till Akademien om de iakttagelser, som gjorts

under sommaren; iakttagelser, som ej voro egnade att ingifva en hög tanke om vederbörandes nit att efterlefva gällande författningar.

År 1876 företog jag åter en resa till Gotland och Småland i samma syfte.

De iakttagelser som under dessa färder samlats föranledde mig att införa i Nya Dagligt Allehanda en artikel med rubriken *Våra fornminnen*, af hvilken här nedan det hufvudsakliga åter må anföras med några förändringar och tillägg, till en del på grund af iakttagelser, som senare blifvit gjorda.

"Förlidet år påpekades uti en del landförsamlingar det missförhållande, som flerestädes eger rum i afseende å vården af våra kyrkliga fornminnen. Genom erfarenhet under denna sommar har det visat sig, att någon åtgärd ej vidtagits att rätta detta missförhållande. Ej kan det vara öfverensstämmande med ordning och sannt intresse för de ännu återstående dyrbara minnena, förfädern lemnat oss i arf, att man erhåller det svaret hos klockaren, vid anhållan att få bese en kyrka: "här äro nycklarne, låsen äro ej svåra att uppläsa".

"Helt nyligen erhöll en antiqvitetsamlare ett rökelsekärl af brons uti en af Vestergötlands kyrkor.

"Ett par exempel må anföras på det intresse som hyses för de gamla minnena. Uti en församling i Småland ansåg pastorn, att kyrkans uråldriga dopfunt bäst skulle uppfylla sin plats som blomkruka, hvarför den flyttades från kyrkans altarring till trädgården. I en annan församling lära vederbörande gått ännu längre i vanhelgandet, i det att dopfunten begagnats som — svinho i ladugården.

"Skall man äfven slutligen få höra, att nattvardskalken begagnas vid dryckeslag? Detta vore verkligen ej oväntadt, ty uti en af Gotlands församlingar förvaras den vackra kalken i sällskap med en butelj och några

smutsiga glas uti ett öppet skåp i klockarestugan. Vid förevisandet af densamma aftorkades den först med en trasa under yttrande att: "den var för smutsig att taga uti". — En församlings nattvardskalk för smutsig i brist på omvårdnad!

"Hvarföre förvaras ej alltid de dyrbara sakerna såsom kalken, patén, rökelsekärl m. m. dylikt i sakristian eller åtminstone hos församlingens pastor, som dock skall ansvara för deras vård? Kunde icke tid efter annan, oftare än nu sker, af de kyrkliga myndigheterna kontrolleras, huru kyrkans lösa egendom vårdas? Då tvungos måhända vederbörande att egna de dyrbara minnena och inventarierna i allmänhet den omvårdnad, man har rätt att fordra. Det är icke nog att verkställa inventering af kyrkors fornsaker allenast så ofta en församling ombyter pastor. Fattas då något på inventarielistan, är det naturligtvis ganska ledsamt för pastorn, men hvad som är ännu bedröfligare det är, att på detta sätt slutligen det ena kyrkliga fornminnet efter det andra alldeles försvinner, antingen genom försäljning eller vanskötsel.

"Under denna sommar köptes hos en guldsmed i Jönköping en patén af silfver, på hvilken den kyrkas namn, till hvilken den hade hört, stod antecknadt. Huru den förirrat sig från kyrkan, är obekant; guldsmeden hade, enligt uppgift, köpt den på en marknad i Falköping.

"I en församlings kyrka i Småland har man företagit sig att öfvermåla den fordom med flere färger och rik förgyllning sirade, vackert skulpterade gamla altarprydnaden; den i samma stil ornerade predikstolen har äfven fått sin andel af den vandaliska åtgärden. Då väggmålningarna fått dela samma öde, räddades måhända templets takmålningar genom bristande tillgång på färg, ty de voro ej ännu öfversmetade.

"Att det finnes undantag från denna bedröfliga liknöjdhet å vederbörandes sida medgifves gerna; men der intresse fattas, borde man visserligen uppfriska minnet af hvad Kongl. Maj:ts förordning af den 29 november 1867, införd i Svensk författningssamling för nämnda år under N:r 71, säger om vården af de kyrkliga fornminnena.

"Ej är det tillfyllestgörande att veta, det vi hafva haft fornminnen i våra kyrkor, eller i bästa fall, att vi hafva dem qvar. De, som återstå, måste hafva skötsel och omvårdnad. Huru man nu tillvägagår, kan hvar och en öfvertyga sig om vid besök i de flesta af landets kyrkor, der vandalismen visar sig i form af här och der på kyrkvinden uppstaplade fragment af träbilder, vapensköldar, löfverk, epitafier, fragmentariska kyrkhåfvar och delar af messhakar (korkåpor) m. m. Uti en församling lemnades den öppenhjertiga bekännelsen vid föreställningar om dessa minnens vanvårdande: "Om man kunde blifva af med det gamla skräpet, det är blott i vägen vid rengöring". — Då mången gång trapporna äro för smala att uppföra de gamla minnena hela, har man sönderbrutit dem, innan de uppförts på sitt s. k. förvaringsställe. Detta innehåller mången gång bilder skurna i trä, mästerligt utförda, hvilket man först lyckas få se, då man bortskrapat smuts, som år efter år samlat sig i förvaringsrummet, der regn och snö litet emellanåt göra olyckliga renoveringsförsök. Hvad kan man vänta af allmänheten, då ej ett lefvande intresse finnes hos dem, hvilka skola inprägla bildning och upplysning hos det uppväxande slägtet?

"Då man läser *Månadsbladet* för augusti 1875, hvaraf man finner, huru riksantiqvarien Hildebrands nitiska bemödanden att bevara våra fornminnen hafva strandat mot en viss församlings vägran i detta hänseende och dess föga upplysta tänkesätt, då måste man stämpla

denna bristande omvårdnad icke såsom förbiseende eller glömska, utan såsom ett, lindrigast sagdt, oförlåtligt förakt för våra förfäders minnen. Månne ej en lucka uti lagstiftningen här förefinnes, värd att fyllas?

"Vid ett gjuteri utanför Jönköping fanns en större kyrk-klocka, som var skadad och ämnad att nedsmältas för omgjutning; formen var synnerligen vacker, den hade en rik ornamentering och flere tänkvärda inskriptioner; på den ena sidan Christusbilden omgifven af evangelisterna, på den andra sidan Skaras vapen, antydande sålunda, att den tillhört Skara församling, derifrån den äfven enligt gjutarens uppgift var lemnad. Att klockan måste omgjutas var naturligt, men 1867 års författnings innehåll behöfde här för vederbörande påpekas; i dylikt fall skall saken för Antiqvitetsakademien anmälas, på det att åtminstone afteckning måtte göras af ett sådant vackert föremål. Detta hade försummats enligt den underrättelse, som erhölls vid anmälning af saken. Vid framställning till gjutaren, om icke den gamla klockan skulle användas som modell för den nya, och en afgjutning af densamma skulle tagas, hvilket lätt kunnat åstadkommas, gafs det karakteristiska svaret: "det skulle åtgå för mycket arbete att syssla dermed, och nu för tiden göras ej och begagnas ej heller så'na grannlåter". — Nej, det är nog sant, vår tid vill ej hafva något gemensamt med forna tiders kult och religiösa åskådning. Äfven våra gamla kyrkor, som kunde repareras, nedrifvas hellre och sköflas, och i stället uppföras moderna salonger, som åtminstone med afseende på stilen i det inre icke bidraga till åstadkommande af någon högre stämning och andakt.

"Visingsö besöktes äfven för att bese den ännu herrliga ruinen af Brahe-ättens palats Visingsborg; men hurudan omvårdnad var nu åt densamma gifven! Vandalismen och förgängelsens magt fingo der ostörda gå

hand i hand med hvarandra. Så behandlas en slottsruin, som i forna tider egts af Per Brahe d. y., hvilken dock uträttat så mycket godt för Visingsö och dess innevånare!

"Konung Karl XV, hvars ädla hjerta rördes vid att se denna så herrliga ruins förfall och vanskötsel, gaf befallning vid besök på platsen till tjenstgörande jägmästaren, hvilken har sin bostad några stenkast från ruinen, att hafva uppsigt öfver densamma; dock var det nu nästan fåfängt att inträda i ruinen till följd af de märken både menniskor och djur der lemnat. Hr generaldirektör Björkman har lofvat att taga hand om saken, och befallning lär hafva utgått till vederbörande att ombesörja ett lämpligt stängsel vid ruinens ingångar.

"Visingsö kyrka, för det närvarande utgörande ett litet museum af föremål från Per Brahes och Sveriges storhetstid, är nu väl omhuldad, tack vare den för fornminnenas bevarande nitälskande pastor Mozart. Så länge ännu finnas i detta afseende upplysta och sannt bildade personer inom församlingarna, har man visserligen grundad förhoppning, att de gamla minnena ej tillintetgöras.

"År 1869 besökte jag under en resa i Uppland en af dess äldre kyrkor (Vänge), uti hvilkens sakristia påträffades ett rökelsekärl af brons äfvensom ett viaticum af förgyld koppar, förvarade på ett sätt (i det de voro öfverhöljda med smuts och dam), att det utvisade den högsta grad af liknöjdhet för dessa fornföremål. Rökelsekärlet anträffades, kastadt på golfvet, bakom en gammal kassakista, och det s. k. viaticum ofvanpå ett skåp, hvars öfre del antagligen efter utseendet ej gjort bekantskap med någon damtrasa på betydligt lång tid. År 1870 gjordes åter en resa till samma trakt, då kyrkan, som ligger invid landsvägen, ånyo besöktes för att erfara, om den uppmaning, som förlidna året gjordes angående dessa fornminnens bevarande, hade förorsakat

någon ändring i desammas vård. Men beklagligtvis var förhållandet lika som föregående året med undantag af att en runstaf, som år 1869 gjorde tjenst som eldgaffel, nu ej kunde anträffas. 1867 års sällan upplästa förordning var mig då obekant, hvarföre jag ansåg pligtenligt, att de borde räddas från en så ointresserad församling; af denna anledning inköptes de ofvannämnde pjeserna, för en summa af 50 kronor, med förbehåll att denna penningesumma skulle användas till förstärkning af församlingens fattigkassa. De äro sedermera af mig öfverlåtna till Statens Historiska Museum.

"Uti Gryts församlings kyrka, belägen i Daga härad af Södermanland, finnes en runsten, inlagd såsom dörrtröskel. För att rädda detta uråldriga minnesmärke från vidare förstöring väcktes förslag att upptaga stenen från den plats, der den nu befinnes, och der runskriften slutligen måste försvinna, för att uppresa den på lämplig plats. Detta förslag strandade mot någon, mig ej bekant, anledning. För att nu likväl söka bevara runstenen beslöt en af församlingens possessionater, egaren af Stjernhofs egendom kapten C. Grewesmühl att med bräder bekläda densamma, hvilken vackra handling förtjenar att komma till allmänhetens kännedom såsom ett efterföljansvärdt exempel, vittnande om ett nitiskt bemödande att rädda våra fornminnen; på samma gång som denna handling gifvit allmänheten den upplysning, att det kan vara pengar och arbete värdt att rädda fäderns minnen.

"Slutligen med afseende på aktningen för de hedniska fornlemningarna ett fall från en socken i Småland. En bonde hade företagit sig att bortgräfva en större jordhöjd, på hvilken funnos fem 1,5 till 2,5 meter höga stenar, hvilka han fann lämpliga att lägga som grundstenar till sin ladugårdsbyggnad.

"En flerårig erfarenhet visar tyvärr, att odlingslustan och skattsökeriet flerestädes hafva större magt än vördnaden för våra förfäders minnen och intresse för dessas bevarande.

"Må de röster, som här och der i landet höjas af förakt för förfädernas minnen, snart förklinga i rymden, och må en bättre upplysning och sannare bildning göra sig gällande! I detta afseende skulle folkskolorna kunna verka mycket godt, men månne den rätta riktningen i allmänhet är tagen. Allt för mycket frihetsälskande åsigter ljuda här och der, men sjelfsvåldig frihet och lagbunden frihet kunna och böra ej trifvas tillsammans i ett väl ordnadt samhälle. Uti folkskolorna vore äfven skäl, att jämte den bokliga bildningen, hvilken flerestädes är af alltför ytlig beskaffenhet, äfven annan bildning inplantades såsom mera vördnad för det äldre och litet mindre sjelfviskhet och egenkärlek, hvilket skulle hafva en välgörande verkan för samhället. Det är ej så att förakta det, som varit hafver. Forna tiders pietet för fäderns minnen är ett värdigt exempel för vår tids stora allmänhet att bevara och följa. Om detta vigtiga ämne är dock här utrymmet för inskränkt att vidare orda".

Jag öfvergår nu till en redogörelse för min fornsakssamling.

Som jag saknar den erfarenhet, hvilken måste egas för att kunna bestämma föremålens i en fornsakssamling hänförande till någon bestämd tidsålder, så indelas ej denna samling efter sten-, brons- och jernåldrarna med deras äldre och yngre skiften, utan är samlingen ordnad landskapsvis med numrering inom hvarje.

Det förekommer tillfällen, då ornamenteringen på flere fornföremål kan förefalla den enskilde samlaren vilseledande, så vida man bör fästa sig vid ornamenten för tidsbestämningen. Det torde derför vara skäl att

framhålla för vetenskapsmännen de tvifvelsmål, som kunna uppstå, till upplysningars vinnande.

Ett par exempel må här anföras, som förefalla mig anmärkningsvärda. Man finner en liknande ornamentering (rader af små koncentriska cirklar) på ett bronsspänne, funnet vid Kaknäs utanför Stockholm, hvilket hänföres till jernåldern, samt på en brons-nyckel, hvilken antages höra till typerna från medeltiden. Då gissar man måhända, att dessa föremål äro från en öfvergångsperiod mellan dessa båda tidsåldrar; men då man år 1875 ännu begagnar en bronsnyckel af fullkomligt liknande både form och ornamentering i Vallstena församlings kyrka på Gotland (den finnes afttecknad i den berättelse, som af undertecknad ingafs till Antiqvitets-Akademien efter resan på Gotland år 1875), då är öfvergångsperioden väl lång.

Man finner äfven, att Björköfyndens hornkåmmar äro rikt sirade med ifrågavarande ornament, och så vida nu det Birka, som historien omtalar, legat på denna Björkö, och dessa fynd förskrifva sig från detta Birka, hvilket var till, som man vet, år 829 eft. Chr., så hafva dessa ornament varit i bruk åtminstone 8 à 900 år.

Vidare må omnämnas, att man återfinner ett liknande ornament på den bronsknif, hvars skaft är i form af en svanhals (bronsålderstyp), som på det vid Kaknäs funna kupiga bronsspännet (jernålderstyp). Den omnämnda bronsknifven anträffades, hängande på en bronsring tillsammans med en bronspincette, uti ett stort lerkärl af gröfre beskaffenhet utan ornamentering, allt funnet uti en graf jämte aska och brända benskärfvor, inneslutet uti ett rum, bildadt af kalkstenshällar, enligt den uppgiften som lemnades mig. [1]

[1] Med anledning af det spörsmål som här ofvan framställes tillåter jag mig att göra en liten anmärkning. Ornamenten äro visserligen af stort intresse för fornföremålens gruppering och datering, men icke alla

Detta omnämnes i anledning af det, som anföres s. 343 i Akademiens *Månadsblad* för sept. och okt. 1876 rörande dessa forntida pincetters ändamål, och torde sålunda utgöra ett material, om än obetydligt, för fortsatt studium af. denna fråga.

Förteckning å samlingen.

Uppland:

1. Ett yxämne af flinta.

Bilor af flinta:
2—7. 6 st., mer och mindre väl bibehållna.

Spån af flinta:
8—10. 3 st.

Yxor af sten med skafthål:
11—12. 2 st.

Mejslar af flinta:
13—14. 2 st.
15. En knif af flinta.

Dolkar af flinta:
16—19. 4 st.

Stentrissor:
20—21. 2:ne stentrissor med hål.

Spänne:
22. En dubbelskalig oval spännbuckla, funnen tillsammans med jernfragment, kol, aska och brända benskärfvor.

Nedanstående föremål äro mig lemnade af bonden Eriksson i Kaby gård, och af honom uppsamlade inom Simtuna härad af Vesterås län:
1. Slipsten af granit, 18 t. l., 17 t. br. och 6 t. tj.; den 5½ t. breda rännan är 3 t. djup.

ornament duga härtill. Det finnes ornament så rikt och bestämdt utpräglade att man icke kan underlåta att märka att de äro ett karakteristiskt uttryck för en nations eller en tids smak och arbete. Andra ornament deremot äro så enkla, att de icke kunna tilldelas ett enda folk eller en viss begränsad tidrymd. Till dessa allmänna ornamentsmotiv höra de koncentriska cirklarne, hvilka inom Europa förekommo redan under stenåldern och sedan aldrig upphört att begagnas; de användas äfven vidt och bredt utom Europa. Jag minnes, huru jag år 1862, vid ett besök i Sydenhams kristallpalats, observerade detta motiv på något lerkärl från Södra Amerika. Ögonblicket derefter kom jag att se på skaftet af en parasoll (sannolikt köpt i Danmark), hvilken en bredvidstående dam höll i sin hand: der fanns samma ornament.

H. H.

2. Mejsel af flinta.
3. d:o af sten.
4—8. Fem sländtrissor af sten.
9. Ena halfvan af ett egendomligt verktyg af skiffer, till formen ursprungligen rundt; ett borradt hål genomlöper diametern, och ett mindre hål vid ena ändan genomskär det förra.
10. Spjutspets af skiffer.
11. En ofullbordad yxa af sten med påbörjadt skafthål, hvaruti en del af den afslagna "tappen" qvarsitter.
12. Borrhålstapp från en stenyxa.
13—33. 21 yxor af sten med och utan skafthål.
34. En egendomlig sten af en stympad konisk form med 2:ne borrhål, hvilka träffas i stenens midt vinkelrätt mot hvarandra. Måhända har stenen utgjort ett sänke för en båt, då lemningar af en sådan befunnos vid platsen. Fyndort: en uttorkad sjö vid Kaby gård.
35. Ett fragment af den nyssnämnda båten.

Vestmanland:

1. Skaftcelt af brons, bilform. *[1]
2. Tutulus af brons.
3. Hålcelt af d:o
4. Spjutspets af d:o

(3—4:) Dessa har jag fått köpa af major Hafström i Stockholm: de äro omnämnda i *Bronsåldern uti mellersta Sverige* af dr Montelius.

5. Nål eller pilspets af brons.

Södermanland:

1—4. Fyra yxor af sten med skafthål.
5. Hålcelt af brons med ögla. *
6. Spjutspets af brons. *
7—8. Två skäror af brons. *

Nerike:

1. Spjutspets af flinta.
2—3. 2 st. yxor af flinta.
4. Mejsel af flinta.
5—7. 3 st. yxor af sten med skafthål.
8. Borr (?) af sten.
9. Skaftcelt af brons, 3 t. l. *

Östergötland:

1. En yxa af sten med skafthål, utmärkt vacker och väl bibehållen; båtformig.
2—5. 4 st. yxor af sten med skafthål.
6. Mejsel af svart sten.

[1] De med asterisk anmärkta föremålen äro inköpta hos antiqvitetshandlare, för hvilkas uppgift om fyndorten jag icke kan ansvara.

7. Bryne af qvarts.
8. Spjutspets af flinta.

Ofvanstående föremål äro mig förärade af grefve M. Falkenberg på Brokind.

Vestergötland:

1—2. 2 st. flintspån.
3—7. 5 st. spjutspetsar af flinta; två äro en gåfva af hr H. Bukowski i Stockholm.
8. Flintstycke, funnet i en grafhög.
9. Mejsel af flinta.
10. d:o af sten.
11—13. Tre yxor af flinta.
14—15. Två d:o af sten.
16. Halfmånformig såg af flinta.
17—18. Två hufvud- eller halsringar af brons, funna uti en torfmosse mellan Vårgårda och Sandhems jernvägsstationer; vid den ena ringen äro 4 st. mindre ringar fästade.
19. Fynd från Nästergårda i Falköpings församling innehållande följande:

En utmärkt vacker och väl bibehållen lansspets af flinta, en pilspets, en skrapa, 2:ne sågar och 2:ne skärfvor, allt af flinta, en bernstensperla, en knapp af brons, ett spänne af brons med spiral, 5 bennålar och en liten djurkäk. Detta är mig lemnadt af provisor Lövander.

Bohuslän:

1. En afgjutning af ett bronssvärd, originalet finnes i hr Cavalli Holmgrens samling i Stockholm.

Småland:

1. En större flintspån.
2. En pilspets af flinta.
3—4. 2 st. halfmånformiga sågar af flinta.
5—7. 3 st. dolkar af flinta.
8. En sländtrissa af sten.
9. Ett notsänke.
10—12. 3 st. spjutspetsar af flinta.
13—14. 2 st. yxor af flinta.
15—17. 3 st. d:o af sten med skafthål.

Skåne:

1. Flintkärna, 2 t. hög, 1½ t. bred.
2. d:o 2 t. hög, 2 t. bred.
3. d:o 2 t. i diameter. Fyndort: Lindormabacken.

41 st. flintsskärfvor, större och mindre. } Fyndort: Lindormabacken.
31 st. flintspånor, » » }

De på Lindormabacken funna föremålen äro en gåfva af baron A. Kurck i Skåne.

4. Slipsten af svart stenart, fyrkantig, hvarje sida af 2½ t. bredd, urholkad på alla 4 sidorna. Fyndort: Lödesborg.
5. Bryne af qvarts, 3½ t. l., 1¾ t. br., 1¼ t. tj., med ränna rundt om för bandet, hvilket saknas.
6. Bryne af lösare stenart.

Sågar af flinta:

7. Af flinta, halfmånformig liksom alla de följande, 7 t. l., 2 t. br.
8. Ett utmärkt vackert exemplar, 7¾ t. l., 1¾ t. br.
9—18. 9 st., mindre än de föregående.

Dolkar:

19. Af flinta, utmärkt vacker och väl bibehållen, med fint slagna kanter på skaftets fyra sidor; dess öfre del med utböjda kanter; dolkens längd 7½ t., bladets bredd 1¾ t. Funnen i en torfmosse 2 mil Ö. om Ystad.
20—27. 8 st., mer eller mindre vackra.

Spjutspetsar:

28—35. 8 st., af flinta, en af dem en gåfva af professor G. Stephens.

Pilspetsar:

36—54. 19 st., af flinta, de flesta tväreggade.

Skrapa:

55. Af flinta.

Bilor af flinta:

56—104. 49 st., mer och mindre vackra, oslipade och slipade; de flesta mycket väl bibehållna.

Yxor af sten med skafthål:

105—110. 6 stycken.

Mejslar af flinta:

111—119. 9 stycken.

Bronscelt:

120. En skaftcelt af brons, 3½ t. l., bilformig.

Bronsklubba:

121. En klubba af brons, afteckпad å mina fornsaksplancher. Fyndorten: troligen Skåne.

Gotland:

1. Knacksten (?) af rödspräcklig granit.
2—12. 11 st. yxor af sten utan skafthål.
13—14. 2 st. yxor af flinta.
15—17. 3 st. spjutspetsar af flinta.
18—19. 2 st. dolkar af flinta.
20—29. 10 st. yxor af sten med skafthål; deraf är en synnerligen vacker i båtform och ovanligt väl bibehållen. Inköpt 1876 af redaktören för "Gotlands Allehanda" Jeurling.

Då det på Gotland finnes stenredskapssamlingar hos flere enskilde personer, gaf det mig anledning att förmoda, det Gotland äfven varit en tillverkningsort för sådana under den tid stenredskapen voro i bruk. Undersökning derom gaf det resultat, att uti icke mindre än 19 socknar påträffades refflade stenar för stenredskapens slipning. Möjligen har man kunnat tänka sig, att *yxorna* medförts från ett annat land, men svårligen förde man de tunga *slipstenarne*. Gotland var sålunda bebodt och ganska talrikt under denna period, ty de här antecknade äro naturligtvis ej de enda. Uti flere socknar voro två eller tre funna [1]. De finnas beskrifna uti den af mig år 1875 till Antiqvitets-Akademien ingifna berättelsen.

30. En kopia af en hålcelt af brons med ögla, nyligen gjuten i den form, hvilken nu befinner sig uti National-Musei samlingar, dit den år 1873 öfverlemnades från min samling såsom varande af mera sällsynt värde, då den är af brons [2].

31—32. Två hålcelter af brons med ögla.

33. Nedre delen af en skaftcelt af brons.

34. En spiralfingerring af brons.

35—36. Två vridna fingerringar af brons.

37—38. Två armringar af brons med sirater.

39. Hälften af en vriden armring af brons.

40. Hälften af en dylik.

41. Hals- eller hufvudring af brons (vriden).

42. En del af en sådan.

43. Pincett af brons } Funna tillsammans vid Sojvide i Sjonhems socken.

44. Bågspänne af d:o }

Detta spänne återfinnes bland de romerska spännena fig. 118, typ H, uti *Bidrag till spännets historia* af dr Hans Hildebrand (*Antiqvarisk Tidskrift*, IV).

45. Knif af brons, handtaget i spiral; hängande på en ring af brons.

46. Skaft af brons i djurhufvudsform, hvars ögon utgöras af infattade stenar.

47. Ändbeslag till en svärdsslida; beslaget är af brons och har en utmärkt vacker grön glänsande yta.

48. Ett dylikt beslag.

49. Kam af trä, hopsatt med bronsstift.

50. Klubba af brons (skadad).

51—52. Knif och pincett, båda af brons, hängande på en bronsring och funna uti en lerkruka, af hvilken dock ej alla bitarne äro i behåll. Fyndomständigheterna äro antecknade i bref, som förvaras med pjeserna. (Se sid. 617 här ofvan.)

53. Spelbricka af bernsten.

54. Sexton vackra mosaikperlor.

55. 109 perlor af bernsten, glas och lera (blåa, gröna, gula, röda och hvita).

[1] Ett synnerligen rikt fyndställe för sådana slipblock omtalas i *Månadsbladet* nr 17, s. 73.

[2] Afbildad fig. 212 i Montelii "Sv. forns."

56. Hängsmycke af silfver.
57—59. Tre beslag af brons, belagda med guld- och silfverornament.
60. Rundt beslag af brons, orneradt i djurhufvudsform, förgyldt.
61. Trekantig silfverstång.
62. Fyrkantigt beslag af brons med förgylda ornament.
63. Armring af brons att knäppa ihop, ännu elastisk.
64. Armring af silfver utan ornament.
65. Fynd från Broa i Halla socken, utgörande:

Två bronsbeslag med ornering, diverse mindre dyl., ett bågspänne af brons (urtyp för de djurhufvudformade spännena), 50—60 perlor af bronsbleck, 2:ne glasbitar (förmodligen delar af glaskärl), en sammansmält bronsklump, åstadkommen genom ett bronskärls nedsmältning, ty delar af den öfre kanten af kärlet synas, dessutom kol, aska och bronsdroppar; detta allt utvisar, att ofvannämnda saker legat på bålet, då den döde brändes. Sakerna äro enligt uppgift funna i en graf af Sundahl i Broa vid grushemtning 1873.

66. Graffynd mig lemnadt af arbetskarlen Nygren, hvilken har sin bostad på det numera sköflade graffältet vid Vallstena kyrka, det s. k. Vallstena rum, utgörande följande föremål, hvilka antagligen äro från spridda platser, der likens förbränning egt rum, hvilken här på denna del af fältet tyckes skett utan att deröfver uppförts någon sorts grafhög, då karlens yttrande var: "att hvar jag petade i jorden var den blandad med aska, brända benskärfvor och fynd, samt mycket svart". Det i min samling förvarade utgöres af:

En fragmentarisk lerkruka, ornerad vid halsen med två prickade parallela linier, en mängd olika perlor af glas, ben, lera, äfven perlor hopsmälta till större och mindre klumpar, en längre bronskedja, bitar af större och mindre sådana, två bronsbågspännen båda med infattade röda glasbitar, ett böjdt jernspjut, en jernpilspets, diverse bronsbeslag, deribland ett ändbeslag till en svärdsbalja m. m.

67—71. Fem fragmentariska lerkrukor, hvilka jag lyckats hopsätta af bitar, som blifvit mig lemnade af en man från Sjonhems s:n, hvilken medfört den i en påse tillika med andra fynd för att inlemna på kansliet i Visby, der krukbitspåsen år 1870 ej emottogs.

Senare tiders erfarenhet har visat, att det kan vara fullt skäl att emottaga allt, till och med det allra ringaste, hvilket nu äfven sker.

72. En lerkruka, hvilken af mig öfverlemnats till vårt offentliga Museum såsom varande af mera ovanlig konstruktion (med fyra mindre öron).
73. Ett fragment af en kruka med handtag, orneradt.
74. Ett dylikt. Ornamenten på midtpartiet utgöras af dubbelspiraler och på öfre och nedre partierna af de streckade linierna mot hvarandra lutande jemte hjulornamenten, hvilka båda orneringar man återfinner på föremål, som hänföras till bronsåldern.

Dessa båda krukfragment äro afbildade uti det af mig år 1874 utgifna planchverket.

Uti Månadsbladet för jan. och febr. 1876 finnes en uppsats om gotländska lerkärl, med afbildning af ett kärl, som fullkomligt liknar det här ofvan beskrifna och funnits uti samma s:n (Endre); då man nu tillika tager i betraktande, att dessa kärl visa en sådan färg, som den gotländska leran får, då den brännes, skulle man möjligen hafva ännu ett skäl att antaga, att de äro af gotländskt ursprung.

75. Graffynd från Bjers i Endre s:n, bestående af följande mig uti guldsmeden Palms i Visby bod lemnade saker:

En vacker fibula af silfver, delvis förgyld, blåa och gröna glasperlor samt sju ½ t. långa silfverspiraler.

Uti det utgifna planchverket omnämnes detta fynd såsom varande påträffadt vid dikesgräfning, men vid undersökningen af fornminnen på Gotland 1875 besöktes denna socken, då tillförlitlig underrättelse erhölls, att dessa saker voro funna uti en stensatt graf jämte ett obrändt menniskoskelett. År 1870 fanns NV. från gården Fjels i Endre s:n ett bland de största grafiält på ön; men hvilken bedröflig anblick hade man ej nu år 1875! Hvad odlingslusten lemnat öfrigt har, på det att vandalismen skulle blifva fullständig, vinstbegäret förstört; ej en enda grafhög har blifvit fredad, ty der plogen ej kunnat framkomma, der har skattgräfningsraseriet fullbordat förödelsen.

76. Graffynd från den södra delen af Vallstena rummet; det finnes utförligare beskrifvet uti texten till det utgifna planchverket. Må här blott tilläggas, att det är anmärkningsvärdt i anledning af den mängd halfperlor af bronsbleck, som anträffades i denna graf, hvaraf synes att klädedrägten varit rikt besatt med sådana, och då man finner dessa bronsperlor i mängd uti de båda till hvarandra gränsande socknarne Sjonhem och Vallstena, men ej synnerligen allmänt annorstädes på Gotland, kan man möjligen framkasta den tanken, att särskilda drägter begagnades i vissa socknar äfven under vår forntid.

77—89. Tolf nycklar af brons, med och utan ornament.

90—103. Tretton diverse nycklar af brons och jern, samt lås af jern.

104—105. Två foglar af brons, den ena väl, den andra mindre korrekt utförd och synbarligen af äldre datum.

106. 152 gotländska silfvermynt, inköpta hos guldsmeden Häggström i Visby.

107. Fragment af ett bågspänne af jern.

108—109. Två liknande hängsmycken af brons; det ena förgyldt, med ett af silfverormslingor bildadt kors på nedre delen af smycket.

110. Ändbeslag af brons till en värjbalja, orneradt på båda sidor.

111. Vågbalans, ett vigtlod och beslaget till en pung allt af brons; mig lemnadt af skolläraren Carlson i Vesterhejde s:n.

Bronsspännen af olika former:

112—118. Sju bågspännen, med och utan nål, af brons och jern.

119—126. Åtta mindre spännen, öfvergångstyp till de s. k. djurhufvudformade spännena.

127—167. Fyratioett djurhufvudformade spännen med olika orneringar, dubbelskaliga, genombrutna, äfven med silfver inlagda exemplar.

Deribland må nämnas ett, som är funnet enligt uppgift tillsammans med ett kufiskt mynt (abbasid, El-Mustain-billah).

168—192. Tjugufem dosformade spännbucklor (en- och dubbelskaliga), en del af dem förgylda och en del med silfver inlagda; flere dock med felande understycke, vid hvilket nålen fastsitter, samt på annat sätt skadade.

Deribland en utmärkande sig för sin skönhet genom de så väl utförda drakslingorna, som på alla sidor omgifva den; den prydes på midten af en infattad röd sten och är äfven anmärkningsvärd genom de bekanta dubbelspiralerna, hvilka afskilja fälten med drakslingorna; den är med sin nål ett utmärkt vackert och felfritt exemplar, funnen tillsammans med flere mosaikglasperlor.

193—194. Två understycken till dosformade spännbucklor, ej liknande hvarandra, dock hvar för sig utmärkt vackra genom de så ledigt formade drakslingorna. Månne ej vår tid af dessa skulle hafva mycket att lära?

Denna del af spännet, så omsorgsfullt och väl arbetadt, var naturligtvis ej ämnad att ses vid begagnandet, då den var vänd åt kroppen.

195. Understycket till en dubbelskalig *oval spännbuckla*, fastlandstyp.

Anmärkningsvärd derför, att det är funnet tillsammans med en af de ofvan upptagna dosformiga spännbucklorna uti en graf med brändt lik.

196. Ett större bågspänne af brons, rikt förgyldt öfver, och försilfradt under.

197—199. Tre bronsspännen med infattade röda stenar (glas?); de hafva synbarligen legat i elden.

200. Likarmadt spänne af brons.

201—224. 24 runda spännen af brons med och utan nål; några försilfrade, de flesta ornerade.

225—226. Två runda spännen af silfver, ornerade.

227. Bronsspänne med inskrift: Anna mater Mariae.

228. Armring af horn.

229. d:o af silfver med rika ornament.

230. Fynd inköpt hos handlanden Wendel i Visby.

Föremålen utgöras af en silfver-armring ungefär lika med nr 229, två spiralformade silfvertenar, en rak och en hopböjd dito, samt 96 mynt från Cöln, Magdeburg, Speier o. s. v.

231. Graffynd från Sojvide i Sjonhems s:n, innehållande mellan 2 à 300 halfperlor af bronsbleck, flere olika bronsbeslag, derjämte båda ändbeslagen samt det öfre beslaget till dryckeshorn och 5 st. olika spännen af brons. De voro funna vid nyodling, dikesgräfning och plöjning af åker, hvilket allt här kan vara liktydigt med orden: sköfling af graffält.

232. Mindre bronsskål, rymmande ungefär tre kub.-tum, funnen i en åker vid Bjerge i Vallstena s:n, enligt uppgift tillsammans med bronssaker.

233. Sköldbuckla af jern.

234. Fragment af en dylik, kanten beklädd med messing.

235. Graffynd från Broa i Halla s:n, bestående af en lerkruka ornerad med intryckta koncentriska cirklar i tvenne rader, i krukan finnes ett förrostadt knifffragment, bredvid densamma fanns en del af en sköldbuckla samt ett mindre jernsvärd, allt angripet af eld. Funnet vid grushemtning.
236. Jernsvärd, böjdt i 3:ne hvarf, men för öfrigt bibehållet.
237—238. Två jernsvärd utan fästen.
239. Skära af jern.
240. Jernsvärd, hvaraf öfre delen är hel, men sjelfva klingan i bitar. Tillsammans med detta är funnet en mindre yxa af jern, en träkam och ett bronsspänne i två delar.
241. Fragment af ett jernsvärd, hvarpå synas lemningar af slidan.
242. Jernspjutspets, anmärkningsvärd för den med silfver inlagda holken.
243. Jernhammare med längre hals af jern.
244—259. Femton lans- och spjutspetsar af jern och af diverse former.
260. Sporre af jern med 6 tum lång hals, klingans diameter 2 tum.
261. Ett ovanligt svärdfäste af jern.
262—275. Tretton yxor af jern, af diverse storlekar och former.
276. Plogbill (?) af jern.
277—280. Fyra betsel af jern.
281—285. Fem knifblad af jern, funna med svärden.
286. En jernknif, hvars handtag är beklädt med trä och derutanpå med en tjockare beläggning af brons (ornerad). Häraf finner man huru de knifvar, hvaraf man på Gotland anträffar en mängd blad utan handtag, varit skaftade.
287. Jernknif, hvars träskaft är på båda sidor orneradt med infällningar af messing.
288. Rundt kupigt bronsspänne med orneringar och 8 uppstående knappar, deraf 4 bredvid hvarandra i midten, och de andra 4 vid yttre ändarne af diagonalerna. Ett liknande sådant finnes äfven i samlingen, endast med den skilnad, att vid de yttre knapparne finnas de koncentriska cirklarne, hvilka återfinnas på föremål, hänförda till såväl bronsåldern som medeltiden. Detta senare spänne är som ofvan är anfördt, funnet utanför Stockholm vid Lidingö bro.
289. En spelbricka (?) af qvarts, som fullkomligt liknar n:r 53 (bernsten), men är större.

Sverige (landskapet okändt):

1—2. Dolkar af flinta }
3. En dolkklinga. } inköpte hos hr Levertin i Stockholm.
4. En mejsel af flinta }

Finland:

1. En afgjutning af en skaftcelt af brons, funnen i Haliko s:n af Åbo län; liknande fig. 117 i Montelii "Sv. forns."

Originalet tillhör grefve August Armfelt på Wiurila gård i Haliko s:n af Åbo län. Han eger dessutom två armringar af brons, hvilka

jämte ett svärd och en spjutspets af jern äro anträffade på Haliko församlings kyrkogård, belägen på en af de högsta punkterna i socknen.

Danmark:

1. Yxa af flinta.
2—3. Delar af två dolkar af brons.
4. Spjutspets af flinta.
5. Pilspets af dito, tväreggad.
6. Yxa af sten med skafthål.
7. Hålcelt af brons.
8. d:o d:o

(6—8.) Gåfva af professor G. Stephens.

9. Skaftcelt af brons, gåfva af baron Rudbeck på Edsberg.

Tyskland:

1—2. Två skaftcelter af brons, hvilka tyckas, genom sina om skaftet svängda delar, utgöra en öfvergångsform från skaft- till hålcelt.
3. Skaftcelt af brons från Salzwedel.

England:

1—2. 2:ne större flintspån.
3. Ett flintstycke från Kent.

(1—3.) Gåfva af professor G. Stephens.

Föremål af okänd fyndort:

1. En spjutspets af brons, 6 t. l., 1¾ t. br., holken fattas; tvenne S-formiga sirater på sidan vid klingans början, en på hvarje sida om den till spetsen urholkade midten; färgen grön, utmärkt vackert gläusande. Från konung Karl XV:s samling på Ulriksdal.
2. I Leipzig inköptes hos en antiqvitetshandlare en nål af brons, 7 t. l., hvars öfre del slutar med en halfmåne, 1 tum i diam., på hvilken iaktagas ornament, liknande dem, med hvilka flere af de gotländska bronsfibulor och andra spännen äro prydda; exempelvis en af de här ofvan omnämnda, hvilken återfinnes uti Montelii "Sv. forns." under n:r 328.

Tillkomna efter början af år 1877.

Ett utmärkt prydligt silfver-bågspänne, delvis belagdt med guld, funnet uti lemningarna af Mossberga borg på Öland.

En rund spännbuckla med bronsnål, funnen tillsammans med en 3¼ tum lång bronsnål och två stora bernstensperlor.

En borrhålstapp, afslagen vid borrandet af hålet till en stenyxa, funnen i Nerike.

En dubbelskalig oval spännbuckla, funnen i Vislanda s:n i Småland.

En d:o d:o, okänd fyndort. (Lehmans samling.)

En d:o d:o med jernnål, funnen vid Hernösand. (Lehmans samling.)

En dubbelskalig oval spännbuckla, funnen i Hjelmseryds s:n, Småland.

En d:o d:o, funnen i Tåby s:n, Östergötland.

En enkelskalig oval spännbuckla, funnen i Tibble s:n, Uppland. (Lehmans samling.)

En silfverarmring med prydligt ornament, funnen på Gotland.

4 st. etruskiska spännen af brons, olika stora och med olika orneringar, funna i Italien.

En tutulus af brons, funnen i Skåne.

Del af en spirallagd armring af brons, funnen i Småland, tillsammans med en spiralfingerring.

En hålcelt af brons, funnen i Östergötland (?).

Ett mindre bronssvärd, funnet vid Kyrkobyn i Jönköpings län.

Ett d:o från Danmark.

Ett längre bronssvärd från Östergötland. (Lehmans samling.)

Ett d:o från Skåne.

Halfva klingan af ett bronssvärd, från Skåne.

En dolkklinga af brons, från Skåne.

Fästena till svärden äro ofullständiga.

En djurhufvudformad spännbuckla, jemte nål af brons, liknande fig. 533 i Montelii "Sv. fornsaker", dock anmärkningsvärd och skiljaktig deruti, att tvenne röda stenar äro infattade i de båda knopparne; funnen på Gotland.

En d:o med bronsnål, öfverdragen med vacker glänsande grön erg, från Gotland.

Tvenne knifvar af brons, olika form; funna i Danmark.

Ett fynd från Danmark, innehållande en armring med parallela streck, en smal spiral finger(?)-ring, 6 st. olika knappar, en dolkklinga, m. fl. saker af okänd bestämmelse, allt af brons.

En bronsspjutspets, funnen vid Enköping.

Ett ändbeslag till svärdsskida af brons, af sällsynt form; från Gotland.

En längre bronsspjutspets, dock utan hålk; funnen i Danmark.

En bronsskaftcelt, från Odsherred i Norra Seland, Danmark.

En sax af jern, 5½ tum lång, liknande fig. 402 i Montelii "Sv. fornsaker", dock fullkomligt hel, funnen i ruinerna af Vårfruberga kloster på Fogdön i Mälaren.

Ett jernsvärd med fäste, 1 aln, 8 tum långt; från Norge. (Lehmans samling.)

Tvenne jernyxor af olika form, hvilka för öfrigt skilja sig från de uti Sverige funna. (Lehmans samling.)

Dessutom innehåller samlingen en mängd föremål, hvilka dock ej böra räknas till det egentligen vetenskapliga området, hvarföre de ej här upptagas, då denna lilla uppsats ej har till ändamål att vara en katalog öfver samlingen, hvilken är tillgänglig att bese *för dem, som hafva ett sannt intresse för våra gamla minnen från förfädren*, betraktade ej som "kuriosa" utan såsom ett dyrbart arf, hvilket vi äro skyldiga att väl vårda.

Sigge Ulfsparre.

Från Akademiens sammankomster.

Den 15 januari 1878.

Landshöfdinge-embetet i Elfsborgs län hade hembjudit ett i Frändefors socken på Dal anträffadt fynd af två släta fingerringar af guld, tre matskedar af silfver, en dr. Kristinas halfriksdaler af år 1642 samt en polsk thaler från Thorn af år 1635. Det svenska myntet samt en af skedarne inlöstes.

Landshöfdinge-embetet i Gotlands län hade insändt *dels* en af styrelsen för Gotlands jernvägsaktiebolag meddelad teckning af den forntidsgraf, som under jernvägsarbetet påträffats i en sandbacke uti den s. k. Julhagen å Visby stads mark, 0,3 mil öster från staden, *dels* ett i en grusbacke på Södra Byrummet i Visby anträffadt fynd, bestående af två par vågskålar med balanser, den ena jämväl med kedjor och en rund dosa af brons, sex vigtlod af jern öfverdraget med brons, en fyrkantig knapp med emaljinläggning, en halfklotformig, slipad bergkristall och en pincett af jern. Fyndet inlöstes.

Samma landshöfdinge-embete hade insändt följande fynd: två spiralarmringar af silfver, funna vid Bjerges i Bunge socken; en prydligt arbetad nål af brons, funnen vid Fyrvalls i Klinte socken; en öppen, större, ornerad ring samt några små tunna ringar, de flesta brutna, allt af brons, funna vid Bjerges i Vänge socken. – Alla dessa fynd inlöstes.

Stadsfiskalen i Söderköping A. Svensson hade insändt 60 mynt, som ytterligare blifvit tillvaratagna ur det förut anmälda fyndet från Berga i Drothems socken. Fyndet hade ännu icke hunnit granskas.

Af telegrafassistenten J. E. Jönsson i Varberg hade hembjudits ett bronsåldersfynd (en större halsring, bitar af två svärd, ett hängkärl, ett "glasögonformigt" spänne m. m.), funnet i Gödestads socken, Halland. Fyndet inlöstes.

Ett af Jernkontorets fullmäktige inlemnadt förslag till minnespenning öfver brukspatronen G. Ekman gillades.

Ett af styrelsen för Södermanlands, Vestmanlands och Örebro läns k. Hushållningssällskaps gemensamma landtbruksmöte i Eskilstuna inlemnadt förslag till belöningsmedalj gillades.

Dr H. Hofberg hade inlemnat berättelse om sin under år 1877 utförda resa i Halland.

En af ordföranden i Helsinglands Fornminnessällskap dr J. A. Wiström insänd berättelse om sällskapets verksamhet under år 1877 föredrogs.

Akademien lemnade bifall till intendenten G. Brusewitz' anhållan att få till Göteborgs museum intaga en vid Stala kyrka på Orust befintlig likkistformad grafsten, i ena ändan söndrig, på hvars öfre sida finnes följande inskrift *vnþir þesom stene hviler*... samt en del af engelns helsning till Maria... *plena dominus tecum ben*...

Kyrkoherden C. A. Ekebergh hade underrättat, att Östra Eneby församling beslutat till Statens Historiska Museum öfverlemna kyrkans gamla funt.

Af Svenska Akademien hade förärats 21 exemplar af den till senaste högtidsdagen präglade minnespenningen öfver fältmarskalken grefve

C. G. Rehnsköld, att utdelas till k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens ledamöter.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af agronomen C. F. Nordenskjöld två stenyxor.

b) till *k. Myntkabinettet:*

af grosshandlaren J. A. Sandberg en svensk medalj.

c) till *Akademiens boksamling:*

af *k. Universitetet i Kristiania:*

Årsberetning för 1876 med bilaga.

Steuersen, *De historia variisque generibus statuarum iconicarum apud Athenienses.*

Bugge, *Rune-indskriften på ringen i Forsa kirke.*

Unger, *Heilagra manna sögur* 1, 2.

Af Videnskabs-Selskabet i Kristiania:

Forhandlinger för 1876.

Af Norske Videnskabernes Selskab i Throndhjem:

Skrifter i det 19de århundrede, del. 8.

Af Geologiska byrån:

Sveriges geologiska undersökning, 15 häften och 8 kartblad.

Af Svenska Slöjdföreningen:

Mönster för konstindustri och slöjd. Årg. IV.

Af Nordiske Oldskriftselskabet i Köpenhamn:

Årböger 1877, h. 3.

Af Smithsonian Institution:

Annual report of the board of regents for the year 1876.

Af k. Vetenskaps-Akademien i Berlin:

Abhandlungen aus dem Jahre 1876.

Af k.k. Vetenskaps-Akademien i Wien:

Sitzungsberichte LXXXII, h. 3, LXXXIII, h. 1—4.

Archiv für Oesterreichische Geschichte, 54 Bd 2 h.

Af Verein für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde:

dess *Jahrbücher*, del. 42.

Af Vestergötlands Fornminnesförening:

dess *Tidskrift*, h. 3.

Till ordförande i Akademien valdes grefve Henning Hamilton, till v. ordförande hr Odhner.

Den 29 januari 1878.

Kongl. Maj:t hade för fortsatt inredning af Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet anvisat en summa af 4000 kr. (Jfr *Månadsbladet* nr 69 o. 70, s. 547).

Landshöfdinge-embetet i Elfsborgs län hade insändt fyra föremål från stenåldern, funna i Högsäters socken, hvilka inlöstes.

Af de nyligen insända mynten ur Bergafyndet (jfr s. 629) inlöstes 1 k. Albrechts, 1 från Wismar, 1 från Malchin, 1 från Lybeck, 1 från Kiel och 2 från Lüneburg.

Från pastorsembetet i Trönö församling (Helsingland) hade ankommit svar, att församlingen icke ville till Statens Historiska Museum öfverlåta relikskrinet, kåpan och rökelsekaret, som förvaras i kyrkan.

Ett af sällskapet Vänskapsförbundet inlemnadt förslag till minnespenning öfver dess aflidne stormästare grosshandlaren A. W. Schalin godkändes.

Ordföranden anmälte, att ingen täflingsskrift hade inkommit.

Dr Hans Hildebrand redogjorde för åtskilliga sina iakttagelser i Kristiania universitets antiqvariska museum samt rörande fornlemningar från medeltiden i norrländska kyrkor, hvilka han år 1877 besökt.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*
af hr Scholander en silfverdosa af år 1573 med magnetnål och solvisarebåge; af åbon Jöns Knutson i Veberöd, en jernyxa.

b) till *k. Myntkabinettet:*
af hr Guido Wohlfart en medaljong af jern.

c) till *Akademiens boksamling:*
af Göteborgs och Bohusläns k. Hushållningssällskap: tredje och fjerde häftena af *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia.*

Den 12 februari 1878.

Ordföranden anmälte, att Akademiens hedersledamot hr Elias Fries aflidit den 8 februari.

Landshöfdinge-embetet i Kronobergs län hade insändt en till Akademien ställd skrifvelse från hemmansegaren Johan Johansson i Vinninge i Bergs socken, Norrviddinge härad, med anhållan om tillåtelse att få borttaga åtskilliga utanför hans bostad belägna stenrösen, omslutna af en enkel eller dubbel stenrad, några med en i midten rest större sten, hvilket graffält han önskar uppbryta och förvandla till trädgård. Som skrifvelsen upplyser, att i ett af dessa rösen anträffats en stenkista innehållande kol och brända ben samt fornsaker af brons och "tenn", hvilka under brytningsarbetet blifvit förstörda, och såväl häraf som af den lemnade beskrifningen kan antagas att dessa grafrösen ega mer än vanlig märkvärdighet, fann Akademien sig icke kunna lemna bifall till deras borttagande förr än de blifvit af sakkunnig person undersökta.

Från landshöfdinge-embetet i Örebro län hade Akademien fått mottaga en till landshöfdinge-embetet ställd skrifvelse af skolläraren Johan Eriksson, med anhållan att få borttaga en hög af 52 fots diameter och 3 fots höjd öfver den omgifvande åkern på hans hemmansdel i Lilla Mellösa i Stora Mellösa socken, hvilken fornlemning i dr H. Hofbergs tryckta *Förteckning öfver Nerikes fasta fornlemningar* beskrifves sålunda: »på ett gärde, N. om gården, en större ättehög samt en rund stensättning af stora klumpformiga stenar». — Som Johan Eriksson icke uppgifvit annan anledning till sin önskan att få borttaga detta forntidsminne än att vinna bättre utseende och få begagna stenarne till ett byggnadsföretag, och då dessa skäl icke kunna anses giltiga för medde-

lande af tillåtelse att bortrödja en i sitt slag märklig fornlemning, beslöt Akademien afslå hans anhållan och derjämte hos landshöfdingeembetet anhålla om högens fridlysning.

Metallarbetaren Gustaf Ericsson hade inlemnat en ny samling af *Antiqvariska anteckningar från Södermanland*, hufvudsakligen Åkers, Östra och Vestra Rekarne härad, hvilken samling af Akademien inlöstes.

Akademien beslöt att betala kostnaden för uppresande af en runsten å Mälsta egor i Kårsta socken, Uppland.

Ett inlemnadt förslag till Vadstena Fabriks- och Handtverksförenings belöningsmedalj gillades.

En fingerring af guld med Anna Maria Lenngrens initialer inlöstes.

Förslag till återbesättande af ett rum i hedersledamöternas, ett i arbetande och två i utländska ledamöternas klass afgåfvos.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*
af fru M. Egges sterbhus fyra sigillstampar.

b) till *Akademiens boksamling:*
af Finska Fornminnesföreningen:
dess *Tidskrift*, 2 h.
af Värmlands naturhistoriska och fornminnesförening:
Ordbok öfver Fryksdalsmålet samt en ordlista från Värmlands Elfdal, af A. Noreen.

Gåfvor till Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet år 1877.

1. Af H. M. *enkedrottning Josephinas* sterbhus: En dosa af förgyldt silfver, fullsatt med kaméer och ädla stenar. Har tillhört kejsarinnan Maria Theresia af Österrike. Inv. 5888.

2. Af bygningsinspecteuren prof. *C. Hansen:* En kopia i stål af en passare, som tillhört konung Gustaf II Adolf. Med årtal 1614 och inskrift G ·:· A—R ·:· S × C × T × D × E ×. Inv. 5890.

3. Af hökaren *C. G. Sjöbergs* sterbhus: En liten rysk amulet i form af ett altarskåp med två dörrar och helgonbilder i upphöjdt arbete; af messing. Midtstyckets bredd och höjd 5,1 cm. Inv. 5893.

4. Af H. M. *enkedrottning Josephinas* sterbhus: Framlidne hertigens af Upland, prins Gustafs sigill, graveradt i beryll, med skaft af elfenben. Ett litet skrin af trä, förfärdigadt af framlidne hertigen Eugène af Leuchtenberg och försedt med teckning på locket. Ett litet medaljskåp, innehållande 135 medaljer i brons, de flesta tillhörande Durands "Series virorum illustrium". Inv. 5895.

Detta nummer lades under pressen den 4 maj 1878.

Stockholm 1878. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

76. 77 o. 78. 1878. April, Maj o. Juni.

Stipendiatberättelser för år 1877.

1.

Berättelse om grafundersökningar, gjorda i Lärbro socken, Gotland, sommaren 1877.

Den 15 juni anlände jag till Lärbro. Min afsigt hade varit att undersöka dels åtskilliga grafhögar i backsluttningen närmast öster om kyrkan, dels en samling grafvar och stenrösen samt några skeppssättningar i närheten af exercisplatsen Lekarehed, bekant för den på heden liggande s. k. »kimbestainen» eller »sangelstainen», som af folktron sättes i förbindelse med Olof den heliges besök på Gotland; det är ett stort block, hvilande på fem små underlagda stenar och är på den uppåt vända sidan betäckt af omkring 35 små runda hålor. Dessa hålor skilja sig i mitt tycke från dem som finnas på de bohuslänska hällristningarna; så t. ex. har jag aldrig på de sistnämnda sett andra hålor än cirkelrunda, då deremot här formen tycks vara en bisak, ty jämte mer eller mindre cirkelrunda förekomma här äfven hålor af oval eller oregelbunden form. — De planer jag hade på förenämnda graffält måste dock öfvergifvas, då det tycktes mig vara ett för vidtutseende företag att an-

gripa dessa grafvar, hvaribland funnos flere mycket stora och höga grafrösen de flesta öfverväxta med träd, helst det visade sig vara omöjligt att få dugliga arbetare i tillräckligt antal. Jag måste derföre utvälja ett mindre arbetsamt graffält. Omkring 1/4 mil söder om Lärbro kyrka ligger gården *Bjärs*; från gården norrut sträcker sig en ås, nedanför hvilken på östra sidan gårdsvägen till Lärbro kyrka går. Vester om densamma utbreder sig en liten myr, hvars vatten (den är dock numera utdikad) utfaller, icke i den nära liggande Vägumevik, från hvilken den skiljes af höjder,[1] utan först 1/2 mil söderut i Bogevik, hvarifrån det ändligen efter en så ansenlig omväg genom de s. k. »sju strömmar» finner en väg till hafvet. Den ofvannämnda åsen är omkring 35 meter bred ofvanpå, den östra sluttningen ungef. 12 m. och åt V. sluttar den mera långsamt ner mot myren, som ligger betydligt djupare; dess höjd öfver jordytan åt öster är 2,50 à 3 m.; på ett ställe å östra sidan hade en genomskärning gjorts för erhållande af grus och visade sig der öfverst *a*) ett lager, 0,17 m. djupt af grästorfvor och mylla blandadt med sten, *b*) groft grus 1,15 meter och *c*) derunder finare grus. En mindre del af åsen var odlad, den öfriga delen användes till betesmark.

Längst mot norr växte skog och der fanns en samling runda, mycket låga grafhögar samt några ringar af satta stenar (en sådan undersöktes; se nedanför fynd nr 17). Söderut derifrån var en liten åkerlapp upptagen och med denna, som skildes från skogsdungen af en gärdesgård, började den mark, som tillhörde f. d. sjökaptenen O. Ahlqvist (Bjärs), inom hvars egor jag mest höll mig.

[1] På denna höjd, öster om myrens afloppsbäck och helt nära gården Gislanser i den s. k. burghagen, synas lemningar af en borg, bestående af en med större stenar besatt, vallartad krets, som innesluter ett ganska vidsträckt rum.

Söder om åkerstycket sträckte sig åsen, bevuxen af gräs samt buskar och ett och annat träd, vid pass 150 meter ned till en »stentun», som går tvärs öfver densamma. Hela denna del, som kallas Åskåker (eller Stora Äskåker; äsk = trädslaget ask), är beströdd med grafvar; flere grafrösen eller grafkullar förekomma der, af hvilka dock de flesta äro blott obetydligt höjda öfver marken, ja nästan omärkliga. Dessutom förekomma, och det är egentligen med dem som åsen är beströdd, en mängd små hällkistor eller, för att undvika missförstånd, grafkistor af ganska egendomlig beskaffenhet. Deras närvara röjdes vanligen genom ett hörn af en på ända stående kalkhäll, som stack i dagen — man följde med spaden och fick stenens hela öfre kant klar, men snart visade sig vid dess ända en annan vinkelrätt mot den första och till slut hade man för sig, efter något letande, en liten kista, bestående af 4 kalkhällar, utan öfverliggare, utan botten och utan grafhög eller något som helst skydd ofvantill. Af sådana grafkistor räknade jag 22 st., men troligen finnas minst dubbelt så många; det var nämligen i de flesta fall ganska svårt att upptäcka dem, ty vanligen var det blott ett enda upskjutande hörne som förrådde dem och jag gissar att många äro helt och hållet betäckta af gräs och buskar, så att endast genom en systematisk genomgräfning af hela åsens yta alla skulle kunna uptäckas. Hvad nu dessa grafvars ursprungliga form beträffar (ty det kan ju alltid sättas i fråga att de ej ursprungligen varit sådana de nu äro, ehuru jag för min del är öfvertygad derom), så måste jag anmärka, att enligt egaren, kapten Ahlqvist, för en 30—40 år sedan en stor mängd kalkflisor hemförts till gården från denna ås, af hvilka somliga skulle ha varit ända till 3 alnar långa samt att dessa varit just öfverliggarne till de ofvan nämnda kistorna. Detta är väl knappast troligt, ty nu står ingen enda sådan öfverliggare att finna och

icke skördade man väl så grundligt att icke en enda häll återstod, och för öfrigt är det svårt att inse, hvarför man icke tog äfven sidostenarne, då de ej stodo djupare än $1^1/_2$ à 2 fot; slutligen är det ju ganska länge sedan detta skulle ha tilldragit sig och det är icke så visst att man noggrannt erinrat sig stället hvarifrån de togos; på åkern nedanför ses stora stenhopar, troligen hopplockade efter raserade grafrösen, som möjligen varit försedda med större kistor hvarifrån man kunde ha fått dem. Slutligen må tilläggas att kapten Ahlqvist förklarade att alla de små gropar som förekommo på åsen äfven varit grafkistor, från hvilka man borttagit sidohällarna.

På denna del af åsen förekommo äfven stenar satta i sådan form att det möjligen är fragment af en skeppssättning som då skulle ha stått Ö—V; endast 7 stenar återstå, samt slutligen åsens största märkvärdighet, de af herr Ahlqvist så kallade skyttegrafvarna. Omkring 10 m. i S från det omnämnda åkerstycket finnas nämligen trenne vallar, om man så får benämna dessa obetydliga uphöjningar, med 4 grafvar löpande tvärs öfver åsen — de hafva tillsammans en bredd af 14 meter — och 75 steg söderut finnas åter 3 vallar med mellanliggande 2 grafvar (allt *en miniature*), tillsammans 9 à 10 meter i bredd; de sträcka sig tvärs öfver åsens jämna del och icke ner på de sluttande sidorna; af hvad anledning de tillkommit lär väl vara ganska svårt att bestämma.

Söder om den ofvan omtalade stentunen vidtager Lilla Äskåker och nu sluttar åsen så småningom tills den ner mot gården alldeles försvinner. Man hade här hemtat grus och för detta ändamål skurit bort en del af åssluttningens sida, och som jag sedan skall visa hade man derigenom gräft bort hälften af en graf och ett stycke af en annan; troligen hade väl ock en eller annan graf alldeles borttagits; man omtalar ock att det

ganska ofta hittats små röda, gröna och hvita perlor, dels i grusgropen, dels hemma i trädgården, dit gruset förts. Hvad fornsaker af jern beträffar, så är det ganska troligt at man icke alls fästade sig vid eller tillvaratog något »jernskräp»; till egarens ursäkt må dock anföras at de borttagna grafvarna helt säkert högst obetydligt höjt sig öfver marken och blott med svårighet kunnat igenkännas såsom fornlemningar. Vid första besöket i grusgropen omtalade kapten Ahlqvist att han i grustagets kant en gång för flere år sedan sett något spetsigt sticka fram, att han ryckt på det och så slutligen lyckats få fram en hel »jernsabel», som af honom öfverlemnades till herr Bolinder, då egare af Takstens gård i Lärbro, nu bosatt i Stockholm. Fyndstället utpekades noga och utan att ana att något fanns qvar började jag med en pinne peta undan gruset för att möjligen få se någon kantsten eller märken af kista; men det skulle snart visa sig att en hel mängd saker blifvit qvarlemnade och att »jernsabeln» långt ifrån var det enda som innehölls i denna graf, hvilken genom sin rikedom ingaf mig glada förhoppningar för de följande gräfningarna, men som sedan befanns hafva varit den rikaste af alla som jag undersökte.

Jag börjar nu fyndbeskrifningen med detta

Fynd nr I.

Ur det småningom nedrasande gruset framletades:

1. En nästan hel och ett fragment af en *bronsbrakteat*, med dels från baksidan indrifna, dels inristade sirater, näml. 3 djurhufvuden och åt det fjerde hållet en ovalformig utböjning, inåt kanten försedd med raka streck d. v. s. hela anordningen öfverenstämmer med den som ses på guldbrakteaten M. 587 (likaledes från Gotland), men ingen ögla finnes här på det håll der den åberopade

fig. har en sådan; en sådan *kan* dock ha sutit på motsatta kanten, där nu ett stycke är borta. Brakteatens diam. är 37 mm. Det andra fragmentet öfverensstämmer med det nyss beskrifna till form och sirater; ej heller der synas spår af ögla.

2. Några få *glasperlor* och hopsmälta klumpar af dylika, hvita, blå, gula och gröna.

3. En eneggad *jernknif* med mycket lång tånge; hela knifvens längd 156 mm. tångens längd 80 mm., bladets bredd midtpå 18, tjockleken i ryggen ungef. 3 mm., eggen i spetsen tillbakaböjd mot ryggen. Tången, som har samma tjocklek som knifbladet, är åt eggsidan ej skild från bladet, men har å ryggsidan ett tvärt hak; längs bladets rygg skönjas genom rosten två parallela linier på bägge sidorna. Tångens nedersta del afbröts vid framtagandet, men är nu fastlimmad; yttersta knifsudden afbruten.

4. En hel och en hälft af rund *stenkula* (petrifikat).

5. Två tydligen tillhopa hörande fragment af en *benknapp* med rundt hål i midten; knappens diameter kan väl ha varit omkring 30 millimeter, hålets ungefär 10 mm., höjden några få millimeter.

6. Två fragment en *jernnyckel*, af samma slag som M. 498; den är ganska simpel — skaftet helt enkelt samma järnten som bildar nyckelns öfre del utan några bearbetningar, ändan är böjd åt sidan och bildar sålunda med skaftet en ögla. Skaftets längd ungefär 65, det böjda midtstyckets 23 och axets nuvarande längd 32 mm.

7. Några få fragment af tunna *hylseformiga hängprydnader af brons.*[1]

8. Ett litet fragment (3 länkar) af en *bronskedja.*

[1] Af en på Gotland ganska vanlig form. *Red.*

9. En liten *bronspjes*, rhomboidisk, bugtig, i ena ändan en ögla, den andra slutande i en spets, tunn och liten, försedd med nio små hål anordnade i två hvarandra korsande linier; längd från öglan till spetsen 30 mm.

Allt detta anträffades på ett djup af omkring 35 cm. under öfverkanten; en utgräfning gjordes af 60 cm. bredd och sträckande sig ung. lika långt in i backen; öfver fornsakerna och de brända benbitarne, som jämte dem hittades, funnos flere mindre, flata stenar, *möjligen* betäckning till en kista; dock påträffades inga tvärstående sidohällar, dessa kunde dock ha blifvit förut utdragna vid grushemtning, ty tydligt syntes att det jag undersökte endast var ena (norra) hälften af grafven, af hvilken en större eller mindre del förut blifvit borttagen.

Gräfningen fortsattes djupare och flere fornsaker hittades 40—45 cm. djupt:

10. Ett tveeggadt *jernsvärd*, hopböjdt i 3 delar. Ehuru det är illa medtaget af rost, kan man dock längs hela klingans midt på begge sidor urskilja en svagt insänkt rand af ung. 15 mm. bredd. Genom tångens yttersta spets är borradt ett litet hål. Svärdets hela längd är 89 cm. (precis 3 sv. fot), deraf tångens längd 12,5 cm.; bredden uptill vid tången 45 mm., vid midten 41 mm.; klingan smalnar sålunda småningom uppåt och slutar med en temligen trubbig spets, dock ej så trubbig som på svärdet M. 507, hvilket detta för öfrigt liknar, utom att knapp och parerstycke här icke finnas.

11. Tre stycken af jern, möjligen tillhopahörande och bildande en *spjutspets*. Holken fortsätter ett stycke uppåt bladet på sådant sätt att djupa skåror blifvit gjorda på bägge sidor om en midtlinie, som sålunda blifvit skarpt framstående; på öfre delen närmast bladet har holken en qvadratformig genomskärning, som på

nedersta hälften öfvergår rundt fyrkantig eller qvadratformig med afrundade hörn; nertill går en jernten eller nagel tvärs igenom, utan fullt märkbara spår på utsidan; ganska långt inne i skafthålet sitta bitar af brända ben, hvilket egendomliga förhållande tyckes visa att spjutspetsen oskaftad blifvit nedlagd i grafven. Stycket med holken är 180 mm. långt, deraf holken 85 mm.; holkens diameter nertill 26—28 mm., bladets bredd, upptill der det är afbrutet 40 och dess största bredd, litet nedanför, 45 mm.; det andra styckets längd 170 mm., bredd nertill 37, uptill 18 mm.; det tredje styckets längd 80 mm. bredd nertill 17 mm. Visserligen är spetsens tjocklek större än isynnerhet midtstyckets, men detta skulle väl kunna bero på att detta senare förlorat något af sin ursprungl. tjocklek; det är för öfrigt något böjdt och tyckes varit utsatt för värre öden än de bägge andra; om man altså antar att de hört tillsammans (och detta så mycket mera som konturerna passa in) och mellan *a* och *b* antar ett bortfallet stycket af 20 à 25 mm. längd, hvilket synes passa in med bladets småningom skeende afsmalning, skulle hela spjutspetsen få en längd af 45 cm. eller något öfver $1^1/_2$ fot.

12. *Spjutspets eller snarare pilspets* af jern, 130 mm. lång och 17 mm. bred, der bredden är störst näml. endast omkr. 25 mm. från spetsen; holkens diameter nertill ung. 10 mm.; illa medfaren af rost, holken på ena sidan öppen ett stycke uppåt; holken rund, bladet platt.

13. Två stycken tydligen hörande tillsammans och utgörande en *pilspets* (spjutspets?) af jern. Bladet är 55 mm. långt och 16 mm. bredt och försedt med en upphöjd kant längs midten från spetsen nedåt, i hvilken jernet nu liksom sprungit upp i tunna flakor; denna pilspets tyckes vara af en annan sorts jern eller annat smide(?) än alla andra jernsaker i detta fynd eller kanske

olikheten beror på att dessa stycken legat bättre skyddade. Skafthylsan, bildad endast genom hopvikning, hvarvid kanterna dock sluta tätt intill hvarandra, är 60 mm. lång, nedtill afrundadt fyrkantigt, öppningen nertill 6 mm. Troligen fattas ej mycket, om ens något, så att man kan anta spetsens hela ursprungliga längd ung. till 115—120 mm.

14. *Pilspets* af jern sönderbruten (troligen vid framtagandet) i 3 delar, nu med svårighet hoplimmade. Dess längd 98 mm.; största bredden, endast omkr. 15 mm. från spetsen, är 11 mm. Holken, ytterst förrostad, tyckes ha varit ungef. 8 mm. i diameter nertill.

15. En *sölja* af jern med dertill hörande rembeslag; detta senares längd ungef. 30, bredd 20 mm.; söljan proportionel derefter.

16. En mycket liten *sölja* af jern med fragment af tillhörande rembeslag, spänntornen afbruten; sjelfva söljan af ytterst klent gods, dess längd och bredd ung. 18 millimeter.

17. Fyra temligen fullständiga samt fragment af flera *nitnaglar* af jern, med stora kullriga hufvuden, »uniformsknapparne i officerens rock» enligt min medhjelpares förmenande, ty att det i denna graf legat en »officer», det syntes ju på sabeln, som han fått med sig. Hufvudenas diameter 32—35 mm., deras höjd 10 à 12; efter hvad den ena nageln, som är nedtill fullständig, utvisar, måste skölden eller hvad nu föremålet kunnat vara, hvars bräder de omfattat, hafva varit 8 mm. tjock. På undersidan slutar niten i en tunn rund knapp med en liten upphöjning midti.

18. Ett stycke af *handtaget till en sköld* af jern, styckets längd 92 mm.

19. Några mindre *fragment* af jern.

20. Fyra små bitar af en *benkam*, med märken af nithål samt med sirater, bestående af längs kanterna gående två inristade ritor.

21. *Kolbitar;* samt

22. *Brända ben*; bland hvilka kunde bestämmas[1] 2 *får*tänder och 2 menniskotänder, 1 astragalus, 1 mellanhandben och flere falanger af *hund*; de flesta troligen *menniskoben*, ehuru endast några få kunde bestämdt igenkännas som sådana.

På 50 cm. djup mötte bottengrus och intet vidare påträffades.

Sedan jag dagen efter den, då nu beskrifna fynd gjordes, återvändt till Bjärs för att der uppslå mitt högqvarter, beslöt jag att undersöka en del af de på åsen förekommande grafkistorna och sedan jag förut litet närmare undersökt åsen och dervid anträffat mer än 20 stycken sådana, började undersökningarna. Grafkistorna äro här anförda i ordning från norr till söder, ehuru de icke undersöktes i denna ordning.[2]

***Fynd nr 2** (grafkista nr 1).

Kistan, 82 cm. lång, 62 cm. bred, nära 20 m. N. om den södra »skyttegrafven» på åsens vestra hälft, innehöll brända ben, ett bältebeslag af brons (jfr M. 337), bakre delen af ett bågspänne af brons, liknande M. 329, men smalare, små delar af en kam, med två isittande bronsnaglar och inslagna ornament (cirkel med midtpunkt), några kolbitar samt brända ben, af hvilka intet var bestämbart utom en menniskotand.

[1] De till fynden hörande benbitarne äro undersökta af docenten T. Tullberg.

[2] De fyndberättelser, som äro utmärkta med en * äro här återgifna i sammandrag. *Red.*

*Fynd nr 3 (grafkista nr 2).

Kistan, största längd 95 cm., bredd 54 cm. belägen 3,30 m. SSV från föregående, innehöll stenblandad svartmylla, ett af eld förderfvadt bronsföremål, bitar af en benkam med bronsnitar, små kolbitar, brända benbitar, af hvilka flere kunde igenkännas som menniskoben, bland dem åtskilliga mellersta falanger på menniskohand, och, antagligen i senare tid nedkomna, ben af en padda, samt bitar af en lerkruka af samma form som M. 391 (dock synes här grepen fattas). Vid gränslinien mellan halsen och bukdelen går en upphöjd repformig list; bukens öfre, sluttande del är försedd med intryckta ornament, sammanhängande linier, dubla linier bildade af smärre streck, dels horisontela, dels vertikala, samt figurer i form af fyrekriga hjul. Äfven halsens nedre del har intryckta ornament.

Af de grafkistor jag nu undersökt fann jag att benbitar, krukskärfvor och annat som kunde hittas låg huller om buller, så att t. ex. krukbitar funna på helt olika håll, ja på olika djup sedermera kunde befinnas höra tillsammans o. s. v.; derför togos hädanefter inga noggranna mått på de ställen der fornsaker anträffades, emedan detta icke hade den ringaste betydelse, då troligen allt som fanns i dessa kistor blifvit hopskrapadt af lemningar efter bålet (som dock troligen i anseende till den ringa mängden af kol m. m. icke stått på samma ställe som grafven) och huller om buller nedlagdt i kistan.

Fynd nr 4 (röse).

Härefter företogs undersökning af ett lågt rundt röse, bestående af större och mindre kullerstenar med jord emellan, det enda röse som förmärktes på åsens högsta del; det ligger alldeles midt på densamma, unge-

fär 15 m. S om södra »skyttegrafven». Dess diameter i N—S var 4,5, och i Ö—V. 5 m. och dess höjd ungefär 0,5 m.

Arbetet började från S och SV medelst stenarnes afkastande; buskar måste upprifvas och pickan användas att lösgöra ganska stora kullerstenar; äfven kalkhällsstycken anträffades oupphörligt. Något djupare låg i denna kant af röset en fyrkantig kalkhäll 40—42 cm. i qvadrat, men intet märktes derunder. Isynnerhet ute i rösets kant flere stora kalk- och gråstenar, stora som en mansbörda; längre in mot midten på 30—35 cm. djup träffades halfbrändt träkol, möjligen nerfallet sedan mellan stenarne; längre fram i röset ung. 1 tum djupt hittades 2:ne benbitar, som troligen nedfallit senare. På 40 cm. djup i rösets midt hittades första krukskärfvan. Ungefär 1 meter från N. kanten hittades strax under de öfversta stenarne och torfvorna bitar af lerkruka, tänder samt en hopsmält glasklump. Hela röset genomgräfdes temligen djupt men intet vidare märktes. Här hittades sålunda endast:

1. En *glasklump*, svart eller blåsvart.

2. *Lerkrukbitar*, ganska små, några få med svagt märkbara intryck.

3. *Kolbitar*, några få, samt

4. Brända *benbitar* samt några obrända; bland benen kunde bestämmas 1 fårtand samt nedre delen af öfverarm af *får*.

*Fynd nr 5 (grafkista nr 3).

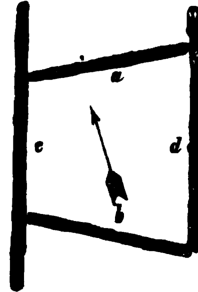
Kistan, belägen midt på åsen vid S kanten af de norra »skyttegrafvarna», 30—35 m. NO om kistan nr 1 (fynd nr 2), största längd 83 cm., största bredd 72 cm., största djup 52 cm., innehöll en lerkrukbit, små kolbitar och brända benbitar, bland dem en menniskotand.

Krukbiten (af öfverkanten) visar intryckta lineära ornament och stämpel lik fig. 11.

Fynd nr 6 (grafkista nr 4).

Belägen vid N kanten af de södra »skyttevallarne» på åsens V sida 17 m. i SSV från grafkistan nr 2 (fynd nr 3).

Midt i kistan, hvars N och S sidostenar voro till hälften infallna växte en liten ekbuske, som uppfylde hela öfre delen af kistan med sina rötter och vållade stort besvär.

10.

	längd.	djup.
a	58 cm.	—
b	58 »	—
c	94 »	52 cm.
d . nära	90 »	—

Midt i kistan 32 cm. bland ekrötterna träffades ett större obrändt ben och strax inunder detta en spelbricka af ben; äfvenledes midt i kistan, men på 44 cm. djup 3 större krukbitar, nu hoplimmade; för öfrigt som vanligt. I denna kista påträffades:

1. En *spelbricka* af ben, aldeles lik och lika stor med M. 451; dess diam. är 40, höjd 25 mm.; i bottnens midt ett hål som går ett helt litet stycke snedt upp i benmassan; likaså från brickans topp ett snedt hål in.

2. *Lerkrukbitar*, 3 st. af öfverkanten, prydda med sirater aldeles på samma sätt som de förut under fynd nr 3 omtalade fragmenten, men här är den runda stämpeln, hvaraf endast två i rad, af annan beskaffenhet; den visar ett hakkors med bugtiga armar (fig. 11). Vidare ett stort stycke (det största jag i denna graf fick sammanhängande, 13 × 9 cm.) af krukans buk, räckande ända ned till bottnen; då väl detta stycke äfven uppåt bör vara någorlunda fullständigt, blir (om man tillägger det förut omtalade stycket) krukans höjd sannolikt 17—18 cm. Ytterligare några

11.

skärfvor af krukan hittades, deribland en med sirat af sneda streck.[1]

3. Fyra små bitar af *benkam*, 3 med hvar sin bronsnagel, och den 4:de med sirat ⊙.

4. Tre små *glasklumpar* med grönaktig färg.

5. Några få mycket små *kolbitar*.

6. Brända *benbitar*, hvaribland en klo, närmast liknande en *björn*klo samt *obrända:* stycke af underarmbenet hos *häst* (*ko*?) afskuret, spår af våldsam behandling; en astragulus och några andra ben af *får*; 4 lårben af en *gnagare* (trol. *Arvicola*, möjligen en liten *råtta*?); ett ben af *groda* och 3 kotor af en *fisk*.

***Fynd nr 7** (grafkista nr 5).

Kistan, den största som undersöktes, 132 cm. lång, 72—79 cm. bred, 60 cm. djup, ligger liksom den föregående strax N om de södra »skyttegrafvarna», men på åsens östra del; den ena långsidans häll saknades. I kistan hittades en lerkrukbit med stämpel lik fig. 11, men med allenast tre armar, ett obrändt nedre kanonben af *får* samt brända benbitar.

***Fynd nr 8** (grafkista nr 6).

Kistan, belägen ungefär 5 m. S om södra »skyttegrafven», midt på åsen och endast 1,5—2 m. S om den s. k. skeppssättningens S kant, hade i behåll blott två i cirkel ställda hällar. Mellan dem hittades en bit af en lerkruka samt ben, bland dem nedre ändan af tibia af får.

***Fynd nr 9** (grafkista nr 7).

Kistan, ungefär 5 m. Ö eller OSO om föregående, 62 cm. lång, 40 cm. bred, 39—45 cm. djup, innehöll

[1] Krukan af samma form som M. 391, dock synes ej spår af någon grepe.

två bitar af en benkam med sirat (cirklar med midtpunkt), kol, brända benbitar af *menniska*, tänder af får samt lerkruksbitar, hvilka, sammansatta, bilda en kruka lik M. 391 (*med* grepe). På halsen och öfre delen af buken äro intryckta ornament, dels rhomber bildade af små fyrkanter »lika dem som uppkommo af en vanlig munlackstämpel» (jfr *Månadsbladet* nr 49 & 50, fig. 11, å en guldring funnen å Gotland), dels rundlar liknande fig. 11, men med sex armar.

***Fynd nr 10** (grafkista nr 8).

Kistan, 2,60 m. SO från föregående i åsens östra kant på ganska stark sluttning, c. 70 cm. lång, 43—44 cm. bred, 33—36 cm. djup, innehöll 2 bitar af en ganska prydlig bronsfibula (varietet af M. 328), bitar af en lerkam, bitar af en lerkruka samt brända ben.

Fynd nr 11 (grafkista nr 9).

Knappt 5 m. NOt.O om stenröset (se fynd nr 4) och ungefär midt emellan detta och föregående grafkista, 12 m. S om södra »skyttegrafvens» kant. Kistan är regelbundet fyrkantig; hon är 80 cm. lång, 60 cm. bred, 38—45 cm. djup.

12.

Ett litet stycke ner i kistan anträffades krukskärfvor och några benbitar — sparsamt; sedan alldeles intet, ej ens ben ända till 42 cm. djup, då åter ben anträffades; för öfrigt som vanligt.

I denna grafkista hittades:

1. En *fibula* af brons, aldeles fullständig, en varitet af de för Gotland karakteristiska (se Hildebrand, *Bidrag till spännets historia*)

som äro afbildade M. 328, 329 och 330. Dess längd är 52 mm. (fig. 12)[1]

2. Ett *rembeslag med sölja*; den senare mycket liten, det förra mycket smalt och eget nog bestående af endast *en* platta, på hvars ena sida remmen varit fäst med 2 bronsnitar som finnas qvar; längd 45 mm., bredd 10 och 17 mm.

3. Tre st. obetydliga bitar af *benkam*.

4. Stycken af *lerkruka*.[2]

5. Några *kolbitar*.

6. *Brända ben*, icke bestämbara, utom några *menniskotänder*.

***Fynd nr 12** (grafkista nr 10).

Kistan, på åsens Ö sida, vidpass 30 m. S om föregående, fyrsidig, 75 cm. lång, 45—48 cm. bred, innehöll några kolbitar, tre brända benbitar samt en obränd ulna af fogel.

***Fynd nr 13** (grafkista nr 11).

Kistan, 2,88 m. SSV om föregående, 91 cm. lång, 57 cm. bred, 41 cm. djup, innehöll bitar af en benkam, stycken af en lerkruka samt brända ben.

***Fynd nr 14** (grafkista nr 12).

Kistan, 6,5 m. SV från föregående, regelbundet fyrkantig, 78—80 cm. lång, 50—54 cm. bred, 42—45 cm. djup, innehöll ett litet ändbeslag till ett bälte samt bakstycket af en sölja af brons, bitar af en osirad lerkruka med en rättvinkligt böjd (jfr Stråle, *Grafkärl funna i svensk jord*, pl. IX fig. 25), med spiraler ornerad grepe, kolbitar samt brända ben, bland dem menniskotänder.

[1] Detta spänne är en något tidigare form än de ofvan anförda. *Red.*

[2] Krukan hör till samma grupp som de föregående (M. 391). De inpressade ornamenten äro här rhombiska och rutade. *Red.*

***Fynd nr 15** (grafkista nr 13).

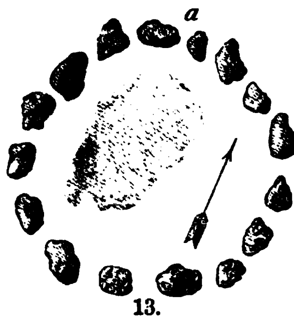
Kistan, 4,2 m. SSV om föregående, nästan qvadratisk (55 × 52 cm.), innehöll bitar af en benkam, bitar af en lerkruka, kolstycken och brända ben samt flere obrända fårtänder.

***Fynd nr 16** (grafkista nr 14).

Kistan knappt 6 m. V om grafkistan nr 12 (fynd nr 14), mycket liten (ungefär 52 × 38 cm.), innehöll ett ändbeslag af brons tillhörande samma grupp som M. 304, en bronssölja med jernnål, en sammansmält fibula, bitar af en benkam, bitar af en lerkruka samt brända ben och två fårtänder.

***Fynd nr 17** (stenkrets).

Jag har förut nämnt, att det kapten Ahlqvist tillhöriga stycket af åsen norrut begränsades af en stenmur och att på andra sidan derom åsen, som nu utbreder sig och längre fram kröker sig åt NV, var beväxt med skog och buskar; ett litet stycke in i denna äng, som tillhör nämndeman Englund, och strax vid gångstigen, ligger bland flere låga runda rösen och stenkretsar den här i fråga varande, som af mig undersöktes. Dess diameter N—S 3 meter, Ö—V 3,10 m. (fig. 13).

13.

Stenarne *a*, *b*, *c* voro kalkstenar, de öfriga gråsten. Inuti icke alls kullrig utan jämnhög, så att kantstenarne stodo 20—30 cm. högt öfver den kringliggande marken och inuti låg jord- och sten-fyllningen jämnhögt med kantstenarne. Inuti ringen var mycket sten, deribland flere stora, utgörande en styf mansbörda. Sedan de öfverste stenarne blifvit borttagna, anträffades ungefär i midten vid bort-

skyfflande af en jordtorfva ett ganska stort stycke af öfre kanten till en lerkruka, som tydligen icke varit utsatt för eld och som var af helt annan beskaffenhet än de lerkruksstycken som sedan anträffades. Litet längre åt V fanns under en sten ung. så djupt som den kringliggande markens yta en del benbitar. Mellan de öfversta kullerstenarne och derunder hittades ock en rund sten och en röd klump liknande tegel; dessa tillvaratogos, ehuru det väl lär vara högst tvifvelaktigt om de ha något med grafven att göra. I södra delen hittades ock benbitar på samma djup som de förra, vid upptagandet af en större kalksten. Något djupare stötte jag på ett alldeles kolsvart lager, som sträckte sig öfver den del af ringen som fig. 13 är betecknad med sneda streck och varierade i tjocklek från en tunn rand till 3—4 cm. Detta lager var uppfyldt med brända benbitar, alldeles sotade krukskärfvor och en mängd punkter af lysande grön färg, som visade sig vara lemningar af små halfperlor af brons; åtskilliga sådana kunde dock räddas mer eller mindre hela. Flata stenar som uptogos ur detta lager voro alldeles svartbrända undertill; de hade tydligen blifvit påkastade på de rykande lemningarna af bålet, ty att bålet stått här, det blef mig alldeles klart och tydligt vid undersökningen. Dock må anmärkas att kol icke anträffades i så stora stycken att något kunde tillvaratagas och ej heller i någon ovanligt stor mängd. Utanför det nämnda lagret af grafmörja hittades äfven benbitar, men mindre brända och sparsammare; här och der förekommo äfven utom det nämnda lagret små svarta fläckar, isynnerhet under en eller annan flat sten. Grus och jord genomgräfdes och genomfingrades ända tills öfver 30 cm. djup, då naturligt grus vidtog. Den uppkastade jorden sållades och några få fragment af bronsperlor samt benbitar hittades der. Några spadtag gjordes djupt ner och öfvertygades jag

att grafstället var slut. Alla 16 kantstenarne upplyftades, men under ingen anträffades något. Sedan sålunda undersökningen var afslutad, påkastades först de upptagna stenarne och sedan jorden samt slutligen grästorfvorna, så att utseendet blef detsamma som förut.

Här hittades altså:

1. En hop *halfperlor* af brons; de flesta voro alldeles förvittrade, andra hade smält ihop till gröna klumpar, en del voro så bräckliga att de vid första beröring föllo sönder och det kunde oaktadt största försigtighet endast lyckas mig att rädda några få. Jag har sedan räknat 26 st. alldeles hela eller något så när fullständiga bland högen af halfva och klumpar; bland dessa äro några dubbla, ovisst om de smält ihop, eller ursprungligen varit sammansatta. Alla ha vid nedre kanten 2 mycket små hål midt emot hvarandra för perlornas fästande. De fullständiga visa att de varit något mer än halfklotformiga, så att största genomskärningen ligger något litet öfver nedre kanten; denna nedre kants diameter är hos de minsta 4 och hos de största 6 mm.

2. Lerkrukbitar, svartbrända och sotiga, af hvilka en *lerkruka,* ovanligt liten, kunnat hopsättas, fastän den blifvit sned och vind till följe af eldens inverkan på de särskilda styckena; måtten äro: diam. i öfre kanten 39 mm., diam. i kanten der krukan är vidast ung. 62 mm., d:o i bottnen 29 mm., ungefärlig höjd 55 mm. Den vidaste kanten är här belägen nästan midt på krukan och från den sluttar ytan uppåt och nedåt ungefär lika långt på bägge hållen i jämn sluttning utan att bugta ut eller in; vid öfre sluttningen bildar en kort, uppstående, lindrigt utåtböjd kant krukans öfversta rand. strax ofvan midten är krukan prydd med 2 parallela linier som äro ytterst vårdslöst dragna, mellan och ofvanför dessa linier äro intryckta tätt jämte

hvarandra runda fördjupningar (3 mm. i diam.) ordnade i rader. Lergodset är för en så liten kruka förvånande tjockt, från (5 ända till 8 mm.) och nu hårdt som sten, så att det är omöjligt att med fingrarne afbryta ett mindre hörne. [1]

3. Ett stycke af en annan *lerkruka*, som tydligen icke varit i elden och som också hittades i jordbrynet. Det tyckes vid första påseendet vara en bit af krukans öfre del, med dess jämna öfverkant, men svårt är i så fall att förklara det brott som synes på insidan just nedanför kanten, der ett stycke visar sig vara afbrutet. På utsidan synes märken efter ett öra(?).

4. *Brända ben*, hvaribland 2 bestämbara af *menniska* (af hals och hufvud) samt åtminstone ett som *icke* kan vara menniska.

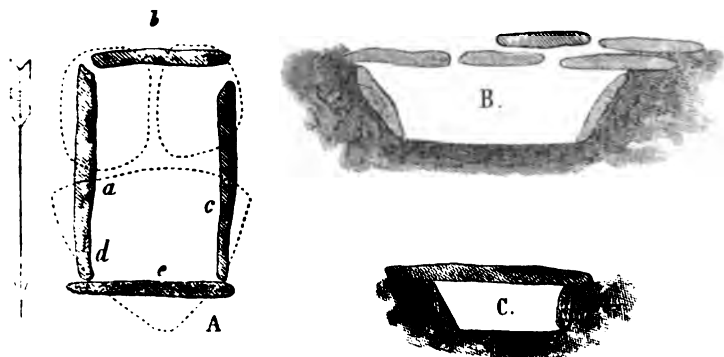
5. Slutligen en rund eller tillrundad *stenkula*, diam. 35—40 mm. samt en *lerklump* och ett oregelbundet stycke rödt brändt *tegel*(?) alla dessa, liksom lerkrukbiten nr 3 här ofvanför, hittade i jordbrynet, hvadan det är ovisst om de höra till sjelfva graffyndet. Detta är dock ganska troligt, då tydligen grafstället icke förut varit rubbadt.

Fynd nr 18 (liten, låg grafhög, skadad).

Belägen på åsens södra ända i Lilla Äskåker vid det under fynd nr 1 omtalade grustaget, som äfven hade skadat denna graf, så att en mindre del var borttagen. Denna graf belägen ett litet stycke i S eller SSO från det ställe der fynd nr 1 gjordes, bestod af en svagt upphöjd, knappt märkbar kulle af ung. 3 m. i diam., hvars V kant ungefär $^1/_2$ m. inåt blifvit på sätt omtaldt är bortskuren.

[1] Denna kruka påminner om en kruka hos Stråle, *Grafkärl funna i svensk jord* pl. VIII fig. 20, men synes aldrig haft grepe. Ornamenten likna de sämre typerna inom den grupp till hvilken krukan M. 391 hör. *Red.*

Hällarna *a*, *b*, *d*, *e* lutade starkt; *c* stod alldeles upprätt och var endast 18 cm. hög. Hällarna voro omkring 4 cm. tjocka; grafvens djup 25 cm. och så höga

14.
Hällen *a* 60 cm. lång; *b* 50 cm.; *c* 73 cm.; *d* 18 cm.; *e* 52 cm.
Grafkistans bredd nertill 32, upptill 54 cm.
» längd » 67 » 95 cm.

äro ungefär alla hällarna. Från kistans botten till högens öfverkant 54 cm. Ofvanpå kistan lågo 3 hällar, af hvilka 2:ne mindre betäckte södra och en större norra hälften; dessutom lågo derofvan flere hällar eller rättare flata kalkstenar, större och mindre den ena öfver den andra. Hvad som ledde mig att undersöka denna graf var icke så mycket högens märkbarhet, utan fast mer den omständigheten att små benbitar träffades ute i grustagskanten. Jag började gräfva inåt, tills kistan påträffades; i den genomgräfda gången utanför kistan hittades brända ben, perlor och bitar af en bronskedja. Inuti kistan hittades brända ben, en jernknif, perlor och det öfriga som anträffades. Vid vidare undersökning hittades flere benbitar och en liten röd, spetsig, aflång perla, vid gräfning norråt närmast utanför grafven; för öfrigt anträffades intet utanför kistan.

Här erhöllos följande fornsaker:

1. En *jernknif*, eneggad, med skafttånge, mycket långsträckt spetsig; eggen böjande sig bakåt mot ryg-

gens spets; tången, som är af samma tjocklek som knifven (således platt), skiljes från bladet genom hak både på rygg- och eggsidan; klumpar af ben och annat äro fastrostade här och der på knifven. Längd 236 mm., tångens längd 90 mm., bladets bredd ung. 20, ryggens tjocklek i medeltal 3 mm. I yttersta udden af tången, som är afbruten, tyckes ha varit ett litet hål.

2. En *nyckel* af järn af samma typ som M. 498, med 3 tänder på axet liksom der.

3. Tre tunna, böjda, trådlika jernbitar, som vid närmare påseende passade ihop (de ha tydligen blifvit afbrutna vid gräfningen) och nu hoplimmade bilda en slags *armring* af jern. Det tunna stycket, af hvilket den består, är platt på insidan och bugtigt utåt; de bägge ändarna närma sig hvarandra på ett afstånd af 33 mm.; ringen är en oval med ung. 69 mm. längd och 49 bredd innantill, men tyckes ha blifvit af eld eller andra orsaker omböjd, ty öppningen sitter icke midt på ena långsidan, utan något på sned. Dock har det möjligen varit så ursprungligen, isynnerhet som ovalen nu är fullkomligt regelbundet böjd; tenens groflek är endast 3 mm. — Dessutom hittades några små jernfragment.

4. Stycken af ett stort *bågformigt spänne af brons*, liknande M. 445. — *a*) Nedre hälften med nålhylsa undertill, prydd på samma sätt som den citerade fig., utom att de bägge på sidorna anbragta runda upphöjningarna här äro flyttade högre upp mot bågen, der på fig. de öfre armarne af den med granater besatta treudden befinna sig, hvarför ock nämnda treudd här motsvaras af en långsträckt, smal, dosformig infattning, som varit fylld med samma hvita ämne (emalj?) som ännu sitter qvar i den nedersta rundelen. Dessa sistnämnda äro genomborrade med ett hål, hvarigenom går ett litet bronsstift, som på nedra sidan är utbredt till ett rundt nithufvud och på den öfre försedt med en kapselformad

knapp; knappen är nämligen ihålig och försedd med ett litet lock, hvilket synes på ett afbrutet sådant stift, som finnes löst bland de öfriga fragmenten. — *b*) En rund skifva af brons, genom hvars midt går ett jernstift; på undre sidan är hon försedd med 2:ne öglor eller genomborrade tappar för fastsättande vid det egentliga spännet och upptill har hon i midten en rund insänkning, som väl varit fylld med något ämne. I ena kanten har detta stycke ett snedt gående litet hål. — *c*) Ett rundt fragment, som förmodligen utgjort spännets öfre del, undertill är en jernklump märke efter nålens fäste; för öfrigt är det så skadadt af elden, att nu intet kan sägas om dess ursprungliga form. — Dessutom finnas 3 fragment af brons, som möjligen höra hit.

5. Ett litet *hängsmycke af brons*, bestående af en tunn triangelformig bronsplatta, prydd längs kanterna med 2 fina ränder och innanför dem en rad mycket små intryckta trianglar; upptill i den afrundade spetsen ett större hål och i den nedre kanten 5 små hål, genom hvilka gått små bronsringar (2 finnas qvar), vid hvilka hängt bronskedjor, af hvilka en och ett par länkar af en annan ännu hänga qvar. Dessutom finnas flere längre och kortare stycken af kedjorna. Sjelfva bronsplattans längd är 30 och dess bredd nertill 20 mm.; kedjorna bestå af små cirkelrunda länkar, alla likadana.[1]

6. En mängd *perlor*, ung. hälften äro röda, nära lika många hvita och några gröna; de flesta ha vanlig perleform (ung. klotrunda), större och mindre. Åtta hvita äro af långsträckt cylindrisk form med inåtsvängda sidor och 4 af de röda hafva ett långdraget rörformigt utseende och afsmalna åt ena ändan; två små hvita slutligen äro så tunna att de se ut som en liten rund platta

[1] Detta bronsmycke jämte tillhörande kedjor utgör del af sammanbindningslänken mellan tvänne spännen; jfr *Månadsbladet* nr 71 & 72 fig. 65. *Red.*

genomborrad. De flesta tyckas vara af glas eller glasfluss; de hvita se ut att vara af ben, de röda af lera, men äro bägge sorterna af ett hårdt glas- eller stenartadt ämne. Utom dessa funnos ung. lika många fragment, hopsmälta o. s. v.

7. En hop fragment af en *benkam*, några med märken af nithål, de flesta med sirater, några på båda sidor. Dessa bestå af 3 parallela linier längs kanten samt cirklar eller snarare elipser med midtpunkt; dessa tyckas vara ordnade 6 i hvarje grupp ⊙⊙ ⊙⊙ ⊙⊙. De stycken, i hvilka ena sida tänderna varit utskurna, äro här tunnare än vanligt och nertill vid tändernas början, dit förmodligen de påsatta betäckningarna icke nådde, försedda med sirater.

8. En mängd stycken af *lerkruka* af mycket groft gods med ful grågul färg. Hela krukan utom öfversta kanten och nere vid bottnen har varit försedd med en mängd vårdslöst, men ganska djupt instuckna punkter ordnade i rader, som upptill gå lodrätt men midt på krukan i vågrät riktning, dessa rader äro dock mycket vårdslöst anordnade och mycket oregelbundna. Bottnen är 70 mm. i diam. Krukan tyckes ha haft en egendomlig form. Efter mycket besvär har det lyckats mig att sammansätta några större stycken, ehuru tyvärr icke hela krukans form blifvit tydlig. Så mycket synes dock, att den från bottnen helt obetydligt vidgat sig ända till krukans vidaste kant, som har sutit ovanligt lågt nere, troligen endast 60—70 mm. från bottnen; derefter har den så smånigom smalnat ända till mynningen, der kanten varit lindrigt utåtböjd. Denna öfre del tyckes ha varit ung. 80—90 mm. hög, hvadan således hela krukans höjd skulle ha varit omkring 15 cm. Den smalaste delen af halsen närmast under öfverkanten har haft en diam. af ung. 50 mm. invändigt.

9. *Brända ben,* bland dem 2 halskotor, några falanger(?) och tänder af *menniska* samt en klofalang och en mellanfalang af *lo.*

***Fynd nr 19** (låg, rund grafkulle).

Belägen i Lilla Äskåker, 3 m. Ö om föregående; diameter omkr. 5 m. Intet annat anträffades, än två obrända benbitar.

Fynd nr 20 (skeppssättning).

Ett stycke SO om Bjärs på en höjd benämnd Klinthagen, tillhörig bonden Larsson, Glästäde; i närheten finnes ännu ett skepp. Denna skeppssättning som sträcker sig i riktningen VSV—ONO, är tämligen illa hanterad och många stenar äro rubbade från sin ursprungliga plats; dock qvarstå ännu tillräckligt många för att göra den till en ganska vacker fornlemning. Alla stenarne äro ganska låga (några sticka jämnt och nätt fram öfver jordytan) utom de bägge ändstenarne, af hvilka den vestra är 98 cm. hög, 1 meter bred, och 2,80 m. i omkrets nertill, dessutom gick den 42 cm. djupt ner i jorden; den östra ändstenen 86 cm. hög ofvan jord, 80 cm. bred och 2,50 m. i omkrets nertill. Två af de öfriga voro resp. 45 och 38 cm. höga, de öfriga vore lägre. Åt N eller NV sidan var backsluttning neråt. Inom kantstenarne var en höjning af ungefär 15—20 cm. Innanför N kantlinien hittades strax under torfven en hel mängd benbitar, brända; 15—20 cm. djupt en hop små flata stenar som voro svarta undertill; derunder svart jord samt en och annan benbit. Under stenen ungefär i midten träffades en större tand; en sådan hittades också på motsatta sidan. I närheten hittades ett stycke af lerkruka, alla dessa föremål strax under grästorfvorna. Inom skeppet anträffades först ett lager af grästorfvor, rötter, mull, blandadt med större och mindre stenar,

sedan grus med blott mull. I detta grus gräfdes ända till 60 cm. djupt från ytan räknadt utan att något anträffades. De flesta af stenarne togos upp, men intet hittades under dem. Slutligen återstäldes skeppet till samma form det haft före undersökningens början.

Här hittades alltså endast:

1. En liten bit af *lerkruka* af groft ämne utan sirater.

2. *Ben*, hvaribland en *menniskotand*, ett litet stycke tandgård (menniska?), flera stycken af ett *horn*, 2 tänder af *ko* och en calcaneus af *Phoca annulata (foetida)* [1].

Uppsala i april 1878.

G. A. Gustafson.

Ur den arkeologiska litteraturen.

7.

Mandelgren, N. M.: Atlas till Sveriges odlingshistoria. Afdelningen: Bostäder och husgeråd. Häft. 1 och 2 med XX pl. eller 445 ritningar jämte tillhörande text.

År 1875 anhöll hr Mandelgren om ett årsanslag af 5,000 kr. för att utgifva en atlas till svenska kulturhistorien, som skulle utkomma i 120 häften, hvart häfte med tio pl. till ett pris af 10 kr. Hvarje exemplar af arbetet, derest det fullbordades, skulle således komma att kosta 1,200 kr., och som det väldiga arbetet måste tarfva en anseulig tid för utgifvandet, skulle således statens bidrag komma att stiga till betydliga summor. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, af hvilken Kongl. Maj:t infordrade utlåtande i ämnet, fann hr M:s ansökningen bilagda program vittna om hans oförmåga att utföra det omfattande arbetet och hade dessutom förut haft tillfälle att fatta ofördelaktiga tankar om hans konstnärskap och bristande noggrannhet, hvarför den afstyrkte nådigt bifall till hans ansökan, hvilken ock af Kongl. Maj:t afslogs. En enskild motion, väckt vid 1876 års riksdag, i syfte att åt hr M. förskaffa det af honom äskade anslaget, ledde icke till något bättre resultat. Det var helt naturligt, att hr M. icke kunde med jämnmod se, att en hans älsklingsplan på detta sätt fick sakna det erkännande och det understöd han begärde, men hans missnöje gick ut-

[1] Berättelsen innehåller äfven redogörelse för gräfningen i en hög nära Lärbro kyrka, hvilken hög dock icke synes hafva omslutit en begrafning.

öfver det tillbörligas gränser; han ansåg sig vara föremål för illvillig afvoghet och systematiska förföljelser och gaf ett uttalande åt denna sin uppfattning i en år 1876 utgifven brochyr med titel *Några bidrag till den svenska arkeologiska forskningens historia*, till hvilken han i företalet till sin Atlas hänvisar. Halten af denna brochyr, som var rik på vrängda framställningar och ogrundade påståenden, har uppvisats af dr Montelius i tvenne uppsatser införda i *Aftonbladet* för den 23 och 25 januari sistlidet år.

I afsaknad af ett offentligt understöd, hänvisad uteslutande till sina egna tillgångar och till den helt visst vanskliga utsigten på en blifvande inkomst genom försäljning, har hr M. gripit sig an med utgifvandet af sin Atlas och nyligen i bokhandeln utlemnat ett dubbelhäfte, innehållande 20 pl. med 445 fig., utgörande början af arbetets femte afdelning: Bostäder och husgeråd. Af husgerådet har dock intet fått plats å dessa plancher: de visa allenast olika former af bostäder och uthus af trä — boningar och uthus af sten återstå ännu att behandla — i olika delar af Sverige och närliggande land. Den energi och det mod, som hr M. visat genom att icke rygga sin en gång fattade och länge närda föresats, äro värda vår fulla högaktning.

En atlas till Sveriges kulturhistoria, innehållande afbildningar af dithörande i typiskt afseende märkligare företeelser är visserligen ett högst vigtigt och, derest det väl utföres, ett mycket lofvärdt arbete. De grunder, som hr M. fastställt för sitt snart sagdt allt omfattande verk, äro ock mycket goda. Det heter i företalet: "Enär kulturhistorien har till allmän uppgift att framställa vårt slägtes inre [— här borde väl tilläggas: och yttre —] utveckling, såsom denna steg för steg höjt sig från rå ursprunglighet till allt högre odlingsformer, har undertecknad för planläggning af och utarbetning af denna atlas till Sveriges odlingshistoria, gått till väga efter följande enkla grunder:

att först samla ett möjligast rikhaltigt material öfver sådana kulturtyper, som ännu igenfinnas eller kunna uppspåras i skilda delar af vårt land;

att sedan ordna detta material efter sina hufvudtyper, så att hela utvecklingens inre sammanhang och naturliga följd må framträda med klarhet och fullständighet;

och slutligen att återgifva detta sofrande och ordnade material i trogen afbildning, vare sig i geometrisk eller perspektivisk teckning".

Man kan ej heller annat än gilla den åtgärd som sedan omnämnes i företalet: att teckningarna och det system efter hvilket de finnas ordnade är att betrakta som arbetets egentliga text och vetenskapliga kärna; i boktryck meddelas endast sådana korta meddelanden som funnits nödiga för läsaren för att rätt förstå plancherna. Men äfven om jag här är i princip ense med utgifvaren, måste jag hysa en annan uppfattning än han med afseende på gränserna för det som är för läsaren "nödigt" att få meddeladt — den i boktryck meddelade texten hade helt visst kunnat vara fullständigare, ja icke allenast kunnat utan äfven bort vara det. Jag vågar påstå att härvidlag är det icke allenast fråga om olika tycken hos två personer; olikheten i uppfattning är af vida väsendligare art.

Det är två ting, som hr M. angifver såsom det väsendliga i detta hans arbete: det hopbragta materialet och dess anordning. Då olika anordningsprinciper i viss mon kunna uppställas, lemnar jag f. n. frågan derom å sido och fäster mig allenast dervid, att denna atlas är ämnad att innehålla i främsta rummet ett storartadt material. Den som lägger sig till ett arbete, så stort och så dyrbart som denna atlas, har för visso rättmätigt anspråk att i detsamma finna icke allenast det material, som består i sjelfva teckningen, utan ock det som verkligen erfordras till dennas belysning. I många fall meddelas sådana upplysningar, i andra deremot icke; hvad i det ena fallet var, enligt utgifvarens uppfattning, nödigt att meddela, borde vara det äfven i det andra. Benämningarna på de olika delarna af det svenska huset lemnas (för att anföra ett exempel), men icke på delarna af den lappska kåtan. Det hade för utgifvaren varit mycket lätt att fylla denna lucka utan att taga stort utrymme i anspråk; i de arbeten, ur hvilka bilderna af lappkåtan fig. 10 och 13 äro tagna, finnas de olika termerna upptagna. En atlas af denna omfattning bör framför allt kunna tjena som ett slags lexikon, i hvilket man har att söka alla elementäruppgifter. Planritningen fig. 10 visar kåtans indelning i sex delar; det hade varit af vigt att känna deras olika bestämmelse, om hvilken här icke ett ord meddelas. På planritningen fig. 16 finnes i ena hörnet något, hvars bestämmelse icke är angifvet. Det hade helt visst, för jämförelsen med de svenska förhållandena, varit nödigt att angifva den olika bestämmelsen för de två brixarna i den grönländska stugan pl. III fig. 22. På hällkistan pl. IV fig. 32 finnas tvärt öfver ena gafvelstenen tvenne prickade linier, hvilkas betydelse icke med ett ord antydes; det vore helt visst nödigt att upplysa, att de beteckna utkanterna af den i denna sten anbragta dörröppningen. För de sex planritningarna pl. X finnes ingen upplysning om rummens bestämmelse o. s. v. Alla dessa notiser, hvilka höra till sjelfva materialet, hade beqvämligen kunnat meddelas i figurförteckningen, hvarigenom arbetet vunnit betydligt i brukbarhet[1]. Det är tvifvelsutan ej nog att för dessa upplysningar hänvisa den som vill studera plancherna "till den hithörande fosterländska literaturen nu och i framtiden". För att af hr M:s atlas få ganska *elementära* uppgifter måste man således antingen sjelf ega en stor boksamling eller ock allt som oftast besöka något bibliotek.

Det finnes en annan sak, som gör boken mindre brukbar, nämligen figurernas ytterst ringa skala. Den har naturligtvis blifvit använd på det plancherna skulle rymma så mycket mera, men det hade säkerligen varit förmonligare att gifva något mindre, men så att det hela hade varit tydligare. I flere fall är visserligen den skala som blifvit använd fullt tillräcklig, i andra deremot icke. Det är helt visst olämpligt att återgifva en byggnad af 90 fots längd medelst en teckning som icke ens är 1¼ tum bred. En hel bondgård med kringliggande åkertegar, skogsbackar och berg inrymmes i en figur som är 2 tum bred och icke fullt 1 tum hög. Otaliga äro de fall, då en byggnads detaljbehandling

[1] Å figurerna förekomma någon gång bokstäfver, hvilkas betydelse icke är angifven i den s. 19 och 20 intagna listan öfver använda tecken.

icke framträder så tydligt, att figuren kan anses brukbar[1]; detta gäller t. o. m. figurer å de två plancher, som äro anslagna särskildt åt detaljteckningar.

Det nu utkomna dubbelhäftet omfattar följande grupper: 1. Boningar; 2. Gällar (stolpburar) och loft; 3. Foderhässjor, gällar (för andra gången), hjelmar och uthus, lador, logar, torkrior, torkhus, ladugårdar, fähus, fårhus, stall, svinstior, hundkojor, gås- och hönshus, bislag, starbon (kunna väl näppeligen räknas till uthus), badstugor, smedjor, båthus, afträdeshus, salpeter-lador och tegellador; 4. Konstruktionsdelar af träbyggnader; 5. Taktäcknings-olikheter; 6. Byggnadsplaner.

För att man skall kunna få ett fullgodt material till vårt folks odlingshistoria fordras det naturligtvis att inom hvar af dessa grupper hvarje förekommande hufvudtyp är representerad, och bör man äfven antingen af figurer eller af en kortfattad antydan i texten kunna se, huru stor utbredning hvarje typ eger inom vårt land; äfven böra de olika tidehvarfvens former vara återgifna. Det är visserligen obilligt att begära, att en atlas af detta slag skall vara absolut fullständig, men att begära så mycket som nyss torde ej få anses vara orimligt, alldenstund det icke är egentligen ett första, inom helt kort tid åstadkommet försök som här framlägges för allmänheten, utan frukten af tre årtiondens forskningar, hvilka utgifvaren, tack vare de offentliga anslag han under en följd af år uppburit, kunnat fullfölja inom alla delar af vårt land. Det finnes säkert ingen man i vårt land som haft samma tillfälle som hr M. att göra jämförande studier i detta afseende, och man borde derför kunna vänta mycket af hans atlas. Tyvärr motsvaras icke dessa förväntningar af verkligheten. Vi vilja först egna vår uppmärksamhet åt de kronologiska förhållandena. Det finnes en ansenlig grupp af träbyggnader i vårt land, inom hvilken tidsförhållandena äro mycket svåra att fastställa, och det är allmogens byggnader. Ansenligare trähus från medeltiden finnas väl allenast i ytterst få fall i våra bygder bevarade; ett exempel å sådana är Ornäshuset, hvilket hr M. af okänd anledning uppgifver vara från år 1480. I texten hänföres också Kungsstugan i Örebro till medeltiden, under det hon å planchen, jag befarar utan tillräckligt skäl, hänföres till år 1590, hvilket väl torde vara något sent. För en stor del af den nyare tiden torde det deremot vara möjligt att uppvisa ståndspersoners träbostäder från olika perioder, såväl å landsbygden som i städerna, men här finnas blott ungefär ett dussin sådana exempel, och för fem af dem är ingen tidsuppgift lemnad, icke ens ett försök gjordt att utröna den sannolika tillkomsttiden. Denna brist återfinnes i ännu högre grad inom grupperna 2—5. Man kan således ingalunda säga, att utgifvaren realiserat eller ens försökt att realisera sin sjelfvalda uppgift att visa "*hela utvecklingens inre sammanhang och naturliga följd*". Hela den nyare tiden

[1] Jfr t. ex. pl. II fig. 13, stomme till en lappkåta, pl. XI fig. 1 och 3, pl. XII fig. 23 och 24 (fatburarna vid Björkvik och Eknäs). Ingen torde kunna med tillhjelp af pl. XV fig. 41 få en föreställning om en skånsk smedja. Dennas inre återgifves med en teckning som är mindre än den på samma pl. fig. 34 förekommande bilden af två bikupor.

har icke blifvit i ringaste mon föremål för en systematisk behandling. försök har icke ens blifvit gjordt att visa, hvilka byggnadsformer äro utmärkande för de olika tidskiftena och inom dem för de olika landsdelarna. Bildserierna från den nyare tiden kan man derför icke tillerkänna något vetenskapligt värde sådana de här föreligga — man har icke ens rätt att tala om bildserier —; de figurer som förekomma lemna icke ens något tillfyllestgörande material för ett försök till vetenskaplig behandling. I detta afseende är således arbetet, om vi mäta det efter utgifvarens egna fordringar, fullkomligt förfeladt. Exemplen äro tydligen tagna på måfå, men i ock med detsamma komma vi helt och hållet utom det vetenskapliga området.

Uppgiften ställer sig annorlunda för allmogens bostäder och öfriga byggnader, för hvilka i allmänhet tidsuppgifter äro omöjliga. För att inom detta kapitel införa en systematisk ordning finnes ingen annan utväg än den hr M. angifver, att utröna hvilka hufvudtyperna äro och att tillse, huru de utvecklat sig inom de olika orterna. Allmogens trähus äro återgifna i ganska stort antal, men jag har icke kunnat upptäcka på alla 20 pl. en enda bild från ett så stort och så vigtigt landskap som Vestergötland. Intet enda allmogens boningshus inom grupp 1 i teckning meddeladt från Vesterbotten, Ångermanland, Medelpad, Helsingland, Gestrikland, Uppland, Södermanland, Vestmanland, Närike (jag räknar ej här soldattorpet), Dal, Bohuslän eller Gotland. Ej heller inom de öfriga grupperna som förekomma i det nu utgifna dubbelhäftet finnes ett försök att till jämförelse framlägga ett ordnadt material från de olika landskapen, och texten ger inga anvisningar som fylla denna lucka. Äfven här saknas således det systematiska sambandet. Arbetet svarar icke alls mot sin titel: det är icke Sveriges *odlingshistoria* vi här studera, utan lemnas allenast spridda, på måfå samlade bidrag till en sådan.

Granskar man plancherna och samtidigt antydningarna i texten, finner man, att åtminstone det material som här blifvit sammanfördt har utgifvaren sökt bringa i en systematisk ordning. Det behöfver icke framhållas, att så länge materialet icke blifvit nog mångsidigt samladt, får det redan nu gjorda försöket att uppvisa de olika typernas utveckling ett allenast provisoriskt värde. Vi vilja dock nu se bort derifrån och ställande oss på utgifvarens ståndpunkt se till, hvad giltighet i förhållande till det nu framlagda materialet hans systematiseringsförsök har.

Det finnes, säger han, två hufvudformer för de nordiska folkens boningar, den ena med rund, den andra med rektangulär grundplan. "Begge dessa ursprungliga grundplaner — — hafva sin enkla förebild i beskaffenheten af de naturliga skyddsmedel emot klimatets inflytelser, hvilka menniskan i likhet med djuren uppsökte under sitt äldsta råhetstillstånd. Dessa tillflyktsorter — — voro antingen trädet med dess skuggande grenar eller bergsskrefvan. Ur det förra — — utbildade sig efter hand de lätta, tillfälliga bostäder med rund grundplan, i hvilka den spetsiga käglan eller tältformen är förherrskande. Den senare blef upphofvet till våra urfolks äldsta fasta boningar af rektangulär form".

Hr M. sammanför alla af honom kända bostäder i Sverige, grupperar dem efter deras form och söker inom hvar form visa utveck-

lingen från den enklaste typen. Han talar härvid om *Sveriges* odlingshistoria, om *Nordens* boningshus i olika svenska provinser, om vårt urfolk o. s. v. Men mot denna första sammanslagning reser sig ett stort hinder, åt hvilket han icke egnat den ringaste uppmärksamhet: Sverige bebos ingalunda uteslutande af det svenska folket, det finnes i vårt land andra folk, icke alls beslägtade med vårt, jag menar både Lappar och Finnar. Skulle den af hr M. omtalade vetenskapligheten vinnas, borde han hafva börjat med att å sina plancher utsöndra tre stora grupper: Lapparnes, Finnarnes och Svenskarnes boningar; vid hvar sådan grupp skulle de utmärkande kännetecknen hafva framhållits, utvecklingen uppvisats, utbredningen angifvits och slutligen skulle han hafva kunnat öfvergå på det för odlingens historia i vårt land ytterst vigtiga kapitlet om det inflytande, som den ena gruppen kunnat under tidernas lopp utöfva på de andra. Ett första försök i denna riktning hade visat, att samtliga de runda, tältformiga boningarna tillhöra den lappska nationaliteten. Ty kolarekojorna, jfr den pl. I fig. 6 afbildade, äro af en allt för tillfällig beskaffenhet för att kunna anses vara en typisk svensk byggnadsform. En bostad, som uppföres att allenast tidtals begagnas, söker man naturligtvis åstadkomma med så litet besvär som möjligt, och kommer man derföre helt lätt att använda en så simpel form att man återfinner densamma hos snart sagdt alla folk, som befinna sig på mindre utvecklade kulturstadier.

Äfven mot försöket att för byggnaderna med rektangulär grundplan, således för det svenska folkets byggnader, söka inom landet finna icke blott en rik utveckling, utan äfven grundtypen (en klipphåla sådan som den af hr M. afbildade i Kulleberg), kunna anmärkningar göras. Ställer man sig på kulturhistoriens ståndpunkt eger man ej rätt att anse den svenska odlingen hafva inom vårt land utvecklat sig från de mest ursprungliga förhållanden — det svenska folket står i frändskap med andra folk och har jämte dem genomgått fjärran från sina nuvarande bygder den första utvecklingen, hvars minnen vi derför icke hafva att söka i eget land. Det är sant, att den nordiska sägnen omtalar hålan som boning, men det är väl att märka att i bergen bo icke menniskorna, utan ett äldre, mot menniskorna mindre vänligt sinnadt slägte, hvarigenom sålunda sägnen på *sitt* sätt förklarar, att det svenska folket icke har något med klippbostäderna att skaffa.

Det mest slående exemplet på hr. M:s benägenhet att konstruera ett sammanhang mellan de mest olikartade företeelser, allenast ringa likhet i formen förefinnes, lemnar hans anmärkning s. 11 om en hällkista med utanför gående mur af släta stenar, hvari han ser en motsvarighet till den timrade stugan med täckt ingång af resvirke. "Vi ledas häraf", heter det, "till den meningen att denna hällkistans byggnadsform är lånad från det första timrade huset och således går fram in i jernåldern". Det finnes personer, som förneka tillvaran af en stenålder, förmenande att jernet användts samtidigt med stenredskapen, men till denna skola hör icke hr M., alldenstund han talar om sten-, brons- och jernåldern såsom skilda perioder. Men då vittnar det om föga bekantskap med den nordiska fornforskningens metod att vilja hänföra en hällkista på grund af ett helt elementärt drag i hennes konstruktion till

en viss period, då helt visst samma byggnadssätt kan hafva förekommit inom olika tider och hos skilda folk. För öfrigt är hela sammanställningen af denna hällkista (afbildad pl. IV fig. 36) och huset med omgång fullkomligt förfelad. Hällkistan befinner sig på en sandförhöjning och det är dennes yttre rand som omslutes af de resta stenarna, hvilka således, om man vill för dem söka någon motsvarighet med menniskoboningarna, böra sammanställas med den gården begränsande inhägnaden. Att så är ses visserligen icke af hr M:s figur, men man finner det af andra, tillförlitligare teckningar (jfr det följande), t. ex. af hr Brusewitz' teckning i Bologna-kongressens förhandlingar.

Hr M. har underlåtit att insamla ett så omfattande material som vederbörligt hade varit, han har underlåtit att underkasta det material han sammanfört den nödiga kritiska granskningen. Till denna senare underlåtenhet få vi ock räkna försummelsen att söka för allmogehusens typer vinna några kronologiska hållpunkter genom att tillse hvilka upplysningar den fornnordiska litteraturen gifver om husen under sagornas tid, d. v. s. under öfvergången från heden tid till kristen. Helt visst hade det varit lämpligt att från sagornas skildringar gå ut för att i landsbygden söka motsvarigheter såväl i de enskilda husens konstruktion som i sammanförandet inom en gård af olikartade byggnader. Jag tror icke att hr M. då hade kommit till sin nuvarande åsigt att den första form af fortsatt utveckling, som den rektangulär timrade stugan fick, vanns genom tillägg af resvirkesomgången, som plägar, såsom hr M:s figurer antyda, följa långsidan af huset eller omsluta mer än en sida. Detta byggnadssätt synes icke hafva gripit på något djupare sätt in i husets utvecklingshistoria, men deruti spelas en väsendlig rol af det smala rum som, enligt sagorna, fanns vid skålebyggningens ena gafvelända och som var anbragt att bereda husets inbyggare ett ökadt skydd, i det man måste, för att komma in i huset, träda först in genom dörren i förrummets smalända och sedan från detta rum in i stugan genom dennas gafveldörr. Hr M. omtalar visserligen (s. 11) tillbyggnaden på gafveln såsom den äldsta formen af omgång, men detta är icke nog, ty derigenom framhålles icke detta gafvelförrummets väsendliga natur framför omgångens mera tillfälliga. En granskare af hr M:s figurer inser snart, af hvilken genomgående vigt detta gafvelförrum varit; i ett annat sammanhang skall jag utförligare framhålla det.

Hade hr M. funnit för godt att rådfråga den fornnordiska litteraturen skulle han hafva undgått den vidunderliga öfversättningen af skålbyggnad med "*édifice dit à coupe*". Skålbyggnadens namn har icke det minsta att skaffa med dryckeskärl, utan är så till härledning som beteckning att sammanställa med ordet *skjul*. Ordet skåle utmärker i den fornnordiska litteraturen tvenne slags byggnader, dels simplare skjul, dels bondgårdens hufvudbyggnad. Det är skålbyggnader af det förra slaget som hr M. afbildat från Jämtland[1].

Hr M. fullföljer sin utveckling. Öfver förstugan på gafveln timrades ett loft, som gjordes litet högre än kroppåsen, och bildade på en gång ett försvarsverk och ett förvaringsrum. Sedan bygdes ett liknande

[1] Som vilseledande torde man ock få betecknas rökstugans återgifvande på franska med *maison à foyer*, hvilket rätt och slätt betyder hus med eldstad.

högre hus vid stugans andra ända, hvadan denna fick en tornlik bygnad vid hvardera ändan. Slutligen gaf man åt sjelfva stugan en öfvervåning, som sträckte sig som svale eller skunk fram för den indragna undervåningen (s. 11 och 12). På ett annat ställe (s. 14) omtalas ett förrådshus, som egentligen är en stabur på förkortade grundstolpar och med en öfvervåning lånad från loftet. — Äfven i detta fall tror jag, att hr M. genom att egna någon uppmärksamhet åt den fornnordiska literaturen hade kommit till en annan och riktigare uppfattning af loftets betydelse, nämligen till den som hr Hyltén-Cavallius framhållit i *Värend och Virdarne* af loftets tidiga förekomst som en särskild byggnad och af stugans gafveltorns — om vi begagna ett sådant uttryck — tillkomst genom loftets flyttning intill stugans gafvelvägg och till sist bådas uppförande i sammanhang med hvarandra, då slutligen mången gång ingångsdörren förlades i loftbyggnaden. I de äldsta tiderna byggde man gerna lika många hus som man ville hafva rum med skiljaktig bestämmelse. Sedermera blef man mera benägen för sammanbyggnader och då inreddes loftets öfvervåning ofta till sofrum och i sammanhang dermed blef loftet förlängdt; så uppkom det långsträckta boningshuset med svale. Till att sätta dess uppkomst som en afslutande länk i den utvecklingsserie, som frambragte först ett gafveltorn och sedan två, finnes ingen anledning. — Men hr M. går ännu längre, troget fasthållande sin vana att ej kasta blicken utom Norden och derföre försökande att förklara allt som här förekommer ur inhemsk grund. Ur det fristående loftet i gårdens midt uppkom vår äldre medeltids fäste med ett fast midttorn eller s. k. kärna, deremot ur stugan med de två gafveltornen (för- och bakhuset) utbildade sig den yngre medeltidens fästen med en hufvudbyggnad flankerad af tvenne torn. Detta sistnämnde ger icke någon fullgiltig karakteristik af den senare medeltidens fästningar, och kärnan i fästets midt är ingalunda karakteristisk för Norden. Sådana kärnor finnas inom vida trakter utomlands, och är seden att bygga dem hos oss helt säkert ett lån.

Mycket kunde vara att tillägga, men min anmälan får icke blifva allt för lång. Jag vill allenast anföra ett exempel på den oegentlighet som en del af hr M:s yttranden hafva. Han omtalar s. 12 korsvirkeshusen såsom efterträdande de timrade trähusen "i södra Sverige". Det är allmogens korsvirkeshus han afser (jfr pl. IX fig. 67, 68), men då är ock talet om "södra Sverige" vilseledande, ty allmogens korsvirkeshus förekomma allenast inom ett mindre område af vårt lands södra del. Man hade varit hr. M. tack skyldig, om han hade framlagt några närmare upplysningar om korsvirkeskonstruktionens utbredning inom det nuvarande Sveriges sydligaste delar, i synnerhet om dessa upplysningar hade gält förhållandena under olika tider. Så mycket vigtigare hade några meddelanden i detta afseende varit, som frågan om korsvirkeshusens utbredning varit föremål för omsorgsfull behandling i Danmark och Tyskland.

Alltså: de på måfå hopsamlade teckningarna, som bilda hr M:s atlas, hafva icke satt honom i tillfälle att på ett vetenskapligt sätt behandla den vigtiga, men för visso mycket invecklade frågan om det svenska husets historia. Det vackra programmet, med hvilket hr M.

inleder sitt nu utgifna dubbelhäfte, har icke blifvit förverkligadt. Ett vetenskapligt helt är icke detta häfte.

Men det kan, ehuru ovetenskapligt, naturligtvis hafva ett betydande värde för vetenskapen, genom att bjuda andra material för deras undersökningar, och i sådant fall hafva vi att akta och ära icke blott det intresse hr M. alltid lagt i dagen för vår odlings historia, utom ock det vackra bidrag han till dennas slutliga utarbetning lemnat. Utgifvaren, som anmärker, att hans arbete alltid kommer att lemna luckor att af nya forskningar efter hand uppfyllas, tillägger: "det en gång samlade materialet bör... kunna bibehålla ett värde äfven för framtiden, och detta allt större, i den mon de äldre typerna, efter hand försvinna och utbytas mot nya".

Dessvärre är det för den som omsorgsfullt pröfvar det nu i bokhandeln utlemnade profhäftet omöjligt att tillerkänna det ens detta värde — att innehålla ett fullgodt material för kommande forskningar.

Ett genomgående fel är, såsom redan framhållits, den litenhet som figurerna i allmänhet ega. Men dessa figurer hafva ett annat och ett vida värre fel — de äro ingalunda alltid trogna. Jag har naturligtvis icke kunnat kontrollera mer än ett mindre antal, men då inom detta i det närmaste hvarenda bild är felaktig, då har man skäl att hysa misstankar med afseende på de öfriga, om hvilkas trohet man icke kan förvissa sig. Jag vill här anföra några exempel.

Pl. 2 fig. 10. Bild af en kåta, lånad ur Scheffers bok *Lapponia*. Figuren är af hr M. ritad bakfram och han har låtit kåtan få en af fyra bräder bildad dörr, hvilket den icke har hos Scheffer; förmodligen bestod dörren liksom hela kåtbeklädnaden af hud eller tyg. Å planritningen till samma figur har hr M. i en af kåtans bottenstänger anbragt en dörröppning som Scheffers bild icke har.

Pl. 2 fig. 14. "Halfva tältduken till lappkåtan (efter G. v. Düben l. c. 116)". Hvarken å denna eller någon annan sida i v. Dübens bok finnes en bild af en lappkåtas halfva tältduk, *utan är tydligen figuren af hr M. tecknad med ledning af v. Dübens text!*

Pl. 2 fig. 15. Dörr till en lappkåta. Såsom original för sin teckning uppgifver hr M. en figur s. 117 i v. Dübens bok *om Lapparne*. Ingen som känner hr von Dübens figur kan vid anblicken af hr M:s teckning ana att vi här hafva för oss original och kopia. Hos hr M. har dörren fyra tvärslåar, hos hr v. Düben sex, hos honom hänger dörren i ett så pass långt snöre att det kan, såsom texten uppgifver, användas som ersättning för gångjern, under det hr M:s snöre icke duger för ett sådant ändamål o. s. v.

Pl. II fig. 16. Kåta i Nordkarelen. Såsom källa uppgifver professor Friis' bok *En sommar i Finmarken*. I hela denna bok finnes ingen sådan figur.

Pl. II fig. 18. Sommarkåta. Figuren är lånad ur v. Dübens bok, men hvarken takbräderna eller sidoväggarnes stockar, eller dörren eller de två mot framsidan lutande stängerna eller stången som ligger tvärt öfver kåtan eller de stänger framför kåtan, på hvilka denna stång fästes, äro troget återgifna. Framför kåtan finnes å hr v. Dübens figur och i öfverensstämmelse med hans text tvenne med de öfre gaffelformiga än-

darna hopböjda stänger och hvilar den öfver taket gående stången i de två gafflarne; å hr M:s figur saknas gafflarna, hvarigenom man får en orimlig konstruktion. — Kåtan uppgifves af hr M. ligga mellan Spänningsvallen, Seutnerv och Jerfvojaur; hon ligger *vid* Spänningsvallen *mellan* Seutner och Jerfojaure.

Pl. III fig. 23 och 24, en af en jordhög omsluten gånggrift vid Luttra i Vestergötland. På en sidobild ses tre takhällar till sjelfva grafven, tre skilda takhällar öfver gången samt i vinkeln mellan grafkammaren och gången ännu en sten. Å en bild, som visar det hela uppifrån ser man tre takstenar för grafkammaren, två skilda takstenar öfver gången samt *plats för den tredje* — likaledes är den sjunde stenen å den förra bilden här spårlöst försvunnen. Men icke nog härmed: genomskärningen af det hela visar, att gången är betäckt med fyra tätt intill hvarandra liggande stenar; hvarifrån har väl den fjerde stenen kommit och hvem har makat dem intill hvarandra? På planen af sjelfva gånggriften förhåller sig kammarens bredd till gångens längd som 12 : 31, i genomskärningen åter som 12 : 35. För öfrigt må tilläggas att så regelbundna gånggrifter med så jämna stenar som hr M:s plan visar, höra till fantasiens, icke till verklighetens område [1].

Pl. III fig. 27. En graf vid Yxhult i Närike. Såsom original angifves en figur i Hofbergs *Nerikes minnen*, men mellan denna figur och hr M:s finnes fem olikheter.

Pl. IV fig. 30. Hällkista. Hr. M. låter dess längdriktning ligga i N-S, då den figur han citerar som original, uppgifver Ö-V.

Pl. IV fig. 34. Hällkista. En jämförelse mellan hr M:s figur och det original han anför, visar fem olikheter. Hr M. säger att denna kista "antages vara från början af bronsåldern". Den af honom citerade källan säger, att kistan "tillhör en tid, under hvilken stenålderskulturen var herrskande."

Pl. IV fig. 36. En hällkista omgifven af resta stenar. Såsom källa angifves Holmbergs *Bohusläns beskrifning* (del 2) s. 174, 175. Der finnes dock ingen figur; kistan är deremot afbildad på en pl. i slutet af delen, men å hr M:s teckning finnes ingen enda sten som är lik någon sten på Holmbergs figur. Holmberg meddelar ej heller någon planritning som hr M. har. Det är för öfrigt tydligt, att citatet är origtigt, ty hr M. har begagnat Brusewitz, teckning, återgifven bland annat i Stockholmskongressens berättelse sid. 168, men har vid återgifvandet af dennes bild uteglömt fyra stenar och mindre troget återgifvit de återstående nio. Med något större trohet är Brusewitz' planritning återgifven, hvaraf nödvändiga följden blir att mellan sjelfva bilden af kistan och planritningen finnes hos hr M. alltför liten öfverensstämmelse.

Pl. V fig. 44. En stenläggning på Öland som anses hafva varit grunden till en byggnad. Enligt hr Wallmans beskrifning och teckning i b. 10 af Iduna, som af hr M. angifves som original, består muren af en dubbel rad af grofva stenar med mindre stenar som fyllning. Kantstenarne och fyllningsstenarne äro deremot nästan lika stora hos hr M., som

[1] Till fantasiens område hör ock pl. 1 fig. 1 i hr M:s atlas.

på egen hand ini figuren tillagt en tvärmur. Hr M. har glömt nämna att genomskärningen är en teckning icke efter verkligheten, utan efter en bondes berättelse för lektor Wallman. Vid återgifvandet af denne Wallmans figur har hr M. för öfrigt företagit en godtycklig förändring som innebär en stor oriktighet; han har nämligen glömt att väggen består af två stenmurar med mellanliggande fyllning.

Pl. V fig. 45. En rökstuga i Värend, en geometrisk sidobild och plan. Såsom källa angifves en teckning af Hyltén-Cavallius i *Värend och Virdarne* 2 s. 171. Der finnes visserligen en bild af en rökstuga, men icke någon som är lik hr M:s; der finnes nämligen en perspektivisk bild af en annan rökstuga. Mot hr M:s planritning med dess bord och högsäten talar för öfrigt hr Hyltén-Cavallii bestämda uppgift, att rökstugorna numera ej användas som boningar, utan allenast för andra hushållsbruk, hvarför ock Hyltén-Cavallius ej har någon bild af en rökstuga med liknande inredning. Det är alltså fara värdt att hr M:s plan icke är hemtad från verkligheten.

Pl. VI fig. 48. Geometrisk sidobild, plan, längd- och tvärgenomskärning af ett pörte i Vermland. På planen är uteglömd plats för en mindre säng, som synes å längdgenomskärningen, en vagga, som synes på tvärgenomskärningen, samt en fönsterglugg å väggen mellan den stora sängen och ugnen.

Pl. VI fig. 49. Rökstuga i Skåne, med ett takfönster, hvilket enligt den geometriska ytterbilden öppnas så att man *på yttersidan* medelst en stång drager lemmen nedåt, men enligt en detaljteckning kan lemmen icke *dragas nedåt,* utan öppnas *inifrån* medelst en stång som *skjuter ut* hela träskifvan så att han sväfvar i luften; endera teckningen är således oriktig.

Pl. VI fig. 50. Rökstuga i Småland (snarare hvad Hyltén-Cavallius kaller en sparrastofva). Å längdgenomskärningen är ugnstrappan glömd, ugnbänken är tecknad i genomskärning, churu gafveln skulle ses, å tvärgenomskärningen är norrväggens bänk glömd.

Pl. VII fig. 53. Planritning af ett hus i Vermland som icke visar någon ingång, ehuru den bifogade gafvelbilden har två ytterdörrar.

Pl. VII. fig. 58. På planritningen är dörren smalare än det i öster derom liggande fönstret, ehuru dörren i sidobilden är bredare.

Pl. VIII fig. 64. Man får gissa sig till att W betyder källare.

Pl. VIII fig. 65. Stuga från Halland. Å ena längdgenomskärningen är väggklockan, som finnes å planen (dock utan anvisning om figurens betydelse) samt å ena tvärgenomskärningen, glömd. På planen finnes i NÖ hörnet två prickade bänkar, som icke existera å de motsvarande två genomskärningarna.

Pl. IX fig. 16. Hus i Visby. Enligt planritningen har södra gafveln tre fönster i nedre (den öfre?) våningen; den perspektiviska bilden af huset visar allenast två. Såsom exempel på opraktisk anordning förtjenar anföras att nederst å denna pl. står invid yttre sidan Visbyhuset, derinnanför två detaljer hörande till ett hus i Halmstad; så kommer Halmstadshuset och längst in detaljer till Visbyhuset och hänvisas med samma runtecken till de olika detaljerna af de två husen, hvadan man allenast med svårighet finner det rätta.

Pl. X fig. 71. Å planritningen fattas ett fönster å byggnadskomplexens framsida.

Pl. XI fig. 6. Som original citeras en figur hos v. Düben. Hr M:s teckning visar dock godtyckliga förändringar.

Pl. XII fig. 21. Teckningen af Ornässtugan stämmer icke med äldre teckningar, men då jag icke kan kontrollera deras noggrannhet, gör jag inga detaljanmärkningar.

Pl. XII fig. 22. Kungsstugan i Örebro. Hr M. låter de från långväggarna utskjutande bjelkarne som bära upp svalen, fortgå i obruten rad, såväl å bilden som å planen, då i verkligen sådana bjelkar icke finnas öfver trappan. Ofvanför nedre delen af trappan sitter ett fönster, strax efter detta åt öster sitter en dörr och denna senares kant stöter intill de utskjutande ändarna af bjelkväggen mellan stugans tredje och fjerde (sista mot öster) rum. Så är ock angifvet å hr M:s plan, men *icke* å den perspektiviska teckningen, hvarest följer en bred väggyta mellan fönstret och dörren, hvilken dessutom i *denna* teckning af hr M. placeras i det fjerde rummet, icke som å planen (och i verkligheten) i det tredje. Hr M. låter gafvelväggarnas stockar å framsidan skjuta fram den öfversta mest, de andra i proportion mindre, så att konturen från en punkt ett stycke från marken och upp under svalens yttersta bärande stock bildar en båge. Detta strider mot tvenne tillförlitliga teckningar som jag haft tillfälle att granska, utförda af hrr Hofberg och Sörling.

Pl. XII fig. 23. Fatburen på Björkvik. Jag jämför denna figur med en annan, vida större, af hr M. utgifven i hans påbörjade verk *Samlingar till Sv. konst- och odlingshistorien* h. 2, pl. VIII. *Här* finnes å takets framsida en vindskupa, som saknas å den förra teckningen, *här* har framsidan fem tätt sittande fönsteröppningar, *der* har framsidan sex glest sittande gluggar (hvilket bestyrkes af texten), *här* har gafvelsidan fyra gluggar, *der* (enligt texten) fem, de utanför underdelens väggar utskjutande stockarna bilda *här* helt andra konturer än *der*, dörren är *här* helt olika mot *der*. *Här* hvilar byggnaden på en sammanhängande stenfot, *der* allenast på hörnstenar. Hvilkendera har rätt hr M. 1878 eller hr M. 1868? Ena gången måste hr M. hafva ritat oriktigt. Anmärkas må, att den nu senast offentliggjorda teckningen är, enligt texten, utförd 1847, således innan Samlingarnas nämnda häfte utkom. Äfven Ekhults-fatburen (pl. XII fig. 24) är här olik den af hr M. förut offentliggjorda teckningen, men figuren här är så liten och knapphändig att vi kunna gå förbi detaljanmärkningarna.

Pl. XIII fig. 11. Monumentet vid Isala är oriktigt ritadt; det stämmer åtminstone icke öfverens med en fotografisk afbildning deraf som jag haft tillfälle att se.

Det skulle taga alltför mycket utrymme, derest jag skulle fortsätta granskningen och här meddela dess resultat. Det redan anförda torde vara tillräckligt för att visa, att hr Mandelgrens figurer lida af ett mycket betänkligt fel — brist på noggrannhet. En del anmärkningar kunna visserligen synas småaktiga; en och annan enstaka mindre noggrannhet betyder visserligen icke mycket, men när sådana förekomma i mängd

och dessutom samman med oriktigheter af gröfre slag, då väckes vår misstro. I månget af de anförda fallen hade det icke kräft mycken tid eller någon ansträngning att troget återgifva för handen varande teckningar — för att icke tala om den skyldighet i detta afseende som en författare eller utgifvare har mot sanningen och mot allmänheten —, de otaliga exemplen visa, att hr M. icke lärt sig inse hur nödigt det är att troget återgifva sina original; ett litet slarf här och ett litet slarf der kan göra det hela misslyckadt. För öfrigt, den som haft tillfälle att se någon af hr Mandelgrens konceptritningar och att jämföra dem med de plancher han med ledning af dem tidigare utgifvit samt dessutom haft tillfälle att jämföra hans stora plancher öfver vår medeltids hvalf- och väggmålningar med deras original, känner sig icke öfverraskad af det resultat, hvartill granskningen af hans nya profhäfte ledt.

Erfarenheten visar således att Antiqvitets-Akademien haft fullt skäl att afstyrka nådigt bifall till den ansökan hr M. gjorde om ett drygt statsanslag för att utgifva i fråga varande atlas.

Hr Mandelgren eger icke i sitt arbete den noggrannhet ej heller de studier och den klara blick för förhållandena som erfordras för att utgifva ett arbete af den omfattning som han föresatt sig. Det är för sådant ändamål icke nog att hafva kärlek till ämnet, en aning om dess betydelse och omfattning. Det är icke första gången hr Mandelgren känt, att i den eller den riktningen var något att göra; något att taga vara på, han har flere gånger i sina förslag gått före sina samtida, men han har ock gång efter annan visat sig oförmögen att utföra de arbeten som hägrat för honom. Att se målet skymta för sig, men att derjämte befinnas och till sist kanske finna sig sjelf oförmögen att hinna det, måste kännas bittert. Har jag derföre, för sanningens skuld, framhållit det förfelade i hr M:s arbete, sådant det nu föreligger, har det skett med en vemodig tanke på den olikhet, som icke sällan finnes mellan vilja och förmåga och med ett uppriktigt erkännande af det goda, vackra och fosterländska som i detta fall, liksom i andra, tidigare, utmärkt hr Mandelgrens vilja.

Det är att hoppas, att den tanke hr M. uttalat och på hvilken han icke med framgång försökt sina krafter, icke skall med detta försök falla. Men det torde blifva svårt att finna den, som med hans intresse och energi förenar tillfälle till att företaga så omfattande resor inom fäderneslandet som han haft, för att samla det jättestora material som erfordras. Måtte det icke dröja alltför länge, inan ett sådant arbete skänkes den svenska allmänheten. Men om det kommer snart eller sent, skall samtiden och framtiden tacksamt erkänna det initiativ i denna riktning som hr Mandelgren tagit.

Hans Hildebrand.

Meddelanden från Björkö.

1.

En kristen begrafningsplats.

I *Tidskrift för Antropologi och Kulturhistoria* för år 1876 har jag i en uppsats kallad »Grafundersökningar på Björkö» redogjort för de vigtigaste af de resultat, till hvilka mina undersökningar af de vidsträckta graffälten på denna minnesrika ö hade ledt intill slutet af oktober månad nämnda år. Jag kunde då meddela en allmän öfversigt öfver beskaffenheten och innehållet af öfver 400 ättehögar, de flesta innehållande lemningar af enligt hedniskt bruk brända lik, och framlägga bevis för att dessa ättehögar stundom äfven kunde innehålla obrända lik, vanligen jordade i omsorgsfullt hopspikade kistor och af äldre datum än åtminstone en del af de brända. Vidare kunde jag meddela upptäckten af en förut fullkomligt okänd, mellan borgen och den svarta jorden belägen begrafningsplats för obrända lik, hvilken skiljer sig från de förut bekanta graffälten derigenom, att grafvarna ej äro på ytan utmärkta genom någon öfver dem uppkastad hög. De ovanligt rika fynd, som gjordes redan i början af undersökningen af detta graffält, bestämde mig för att fortsätta gräfningarna derstädes äfven under år 1877, och det är för resultaten af denna undersökning, den lyckosammaste jag någonsin utfört på Björkö, som jag här vill i korthet redogöra.

Ifrågavarande graffält är såsom nämndt beläget mellan borgen och svarta jorden. Då man från nuvarande ångbåtsbryggan följer den stig, som leder uppför den branta backen till borgen, stöter man först på en öppen, nästan slät, sparsamt gräsbevuxen plan, som mot öster blifver obetydligt kuperad. Längden från vester till öster är omkring 500 fot och bredden om-

kring 150. Med undantag af en större 4-kantig stensättning nära vestra ändan af fältet synas inga tydliga minnesmärken, ty de små jordförhöjningar, som märkas här och der å dess östra hälft, äro åtminstone nu för oregelbundna och otydliga, för att kunna anses vara med afsigt anlagda. De små stenrösen, som ligga här och der å den vestra delen af fältet, äro gamla odlingsrösen, sedan den tid då en del af fältet var upptagen till åker; en snedt öfver fältet gående stenrad utvisar riktningen af den forna gärdesgården.

Fältet kan således ej sägas vara särskildt inbjudande till undersökning, i jämförelse med den tätt bredvid liggande svarta jorden och de kringliggande graffälten med sina mer än 2000 grafhögar. Också skulle det vara en tillfällighet som skulle gifva anledning till undersökningens förflyttande dit. År 1873, mellan jul och nyår, träffade nämligen ett par drängar, som voro sysselsatte med att upptaga ett dike strax innanför inhägnaden till svarta jorden, ett par ovala spännbucklor och ett likarmadt bågspänne och då jag på sommaren 1874 undersökte stället, fann jag ett litet rundt bronsspänne [1] och några spikar, samt ett mycket förmultnadt fragment af ett skulderblad af menniska. Jag insåg genast att här funnits en graf med obrändt lik, och beslöt att vid tillfälle undersöka fältet på andra sidan gärdesgården, men tiden medgaf ej någon sådan undersöknings verkställande förr än på senhösten 1876.

Jordmonen å ifrågavarande fält består af grus, betäckt med ett tunnare eller tjockare lager af mylla, tjockast i den delen, som gränsar till svarta jorden. Till 1,5 eller 2,5 fots djup från ytan räknadt är gruslagret vanligen löst, men derunder blifver det så hårdt, att det ej kan genomträngas utan jernspett. Grafvarna sänka sig emellertid 0,5 till 2,5 fot ned äfven i denna

[1] *Björköfynden* I, pl. III, fig. 16—18.

hårda alf; genom denna lyckliga omständighet, är det möjligt att återfinna deras ursprungliga väggar, vanligen innan man ännu stött på något af deras innehåll. Att detta förhållande betydligt skall underlätta undersökningen, är klart. Så snart man lyckas träffa på en fast, lodrät vägg har man lätt att förvissa sig om i hvilken riktning grafven går och snart har man funnit grafvens alla fyra sidor. Man börjar i ett af hörnen med en knif varsamt bortgräfva den lösa fyllningen i grafven, tills man hunnit ned till den fasta bottnen och fortsätter sedan på samma sätt hela grafven igenom. Träffar man på någon spik, aktar man sig noga för att rubba honom, utan går varsamt förbi honom och sedan man på detta sätt blottat alla spikar i grafven har man en klar bild af den forna kistans form och kan mäta hennes storlek. Spikarne ligga vanligen på grafvens botten med spetsarne vända inåt, men ibland stå de äfven med spetsarne rakt uppåt; de hafva då synbarligen tjenat att fästa sidobrädena vid bottenbrädet; dessutom träffar man vanligen i hörnen horizontala spikar på 0,5 eller 1 fots höjd från botten, och stundom äfven längs sidorna, på större eller mindre afstånd från bottnen några spikar, stående med spetsarne rakt *nedåt*. De förra hafva tydligen tjenat till att sammanhålla kistans sido- och gafvelbräden, de senare hafva tillhört locket. Sjelfva trävirket är helt och hållet förmultnadt, men vid spikarne qvarsitta vanligen några fragment deraf, som genom jernrosten blifvit konserverade. Men ibland, ja nästan lika ofta, saknas spikarne alldeles och man kan då i bästa fall blott igenkänna kistans väggar uti en mörkare strimma, som bildats af det förmultnade trävirket. Ibland finner man en mängd mindre stenar hopkilade utanför denna mörka linie, hvilket antyder att man byggt kistan i sjelfva grafven. Ibland träffas alls inga spår af kista, och det vill då synas, som om liket blifvit nedlagdt omedelbart i jorden. Dessa nu nämnda grafvar

hafva vanligen en långsträckt, rektangulär form, 6 eller 7 fots längd och omkring 2 fots bredd; men det gifves äfven grafvar af en helt annan form, nämligen nästan liksidigt fyrkantiga. I dessa grafvar har kistan vanligen mera likhet med en låg kammare och är bildad af gröfre virke; i en sådan graf bestod taket, det enda som fanns i behåll, af klufna ekstammar af omkring 0,5 fots tjocklek och vända med den kullriga sidan uppåt; vanligen är dock trävirket fullständigt förmultnadt. Båda slagen af grafvar hafva det gemensamt att de oftast äro fylda med större och mindre stenblock af från 2 till 4, ibland ända till öfver 5 fots diameter, samt en mängd mindre stenar. Äfven dessa stenar kunna ibland tjena till ledning för grafvens upptäckande. Grafvarnas djup är växlande från 3 till 6 fot, sällan djupare.

De båda nämnda hufvudslagen af grafvar, af hvilka hittills 124 af den långsträckta, smala formen och 35 af den qvadratiska äro kända, skilja sig äfven med afseende på innehållet. De långsträckta innehålla i regeln aldrig vapen. Af 124 grafvar af denna form har blott en innehållit ett svärd (af ovanlig form) och en sköldbuckla, samt ett annan ett spjut och ett ringspänne. Den senare grafven innehöll kistspikar, den förra icke. I tre fall hafva sådana långsträckta grafvar blott innehållit en bundt pilar och i ett (en liten barngraf) en liten yxa.

Deremot innehålla dessa grafvar så mycket oftare en annan uppsättning fornsaker, som är synnerligen karakteristisk. Den består af ett par ovala spännbucklor, som ligga på bröstet, oftast nära hvardera axeln, emellan dem vanligen ett mindre spänne (antingen ett likarmadt bågspänne eller ett treflikigt, s. k. klöfverbladformigt spänne) och några mindre prydnader, såsom perlor m. m., samt vid högra höften en sax och vid den venstra en knif. Ibland ligga saxen och knifven ej alltid på detta sätt, men det är klart att de genom likets hopsjunkning och

jordmassans tryck lätt kunnat i någon mon rubbas ur sitt ursprungliga läge. Ibland saknas det ena eller andra af dessa redskap, men dessa fall äro att betrakta som undantag. Denna uppsättning har återkommit i 43 grafvar af detta slag, med den inskränkning, att en af dem blott innehöll *en* spännbuckla. Således 85 ovala spännbucklor funna i grafvar af långsträckt form. Att de ovala spännbucklorna i detta slag af grafvar aldrig anträffats tillsamman med vapen, men deremot nästan regelbundet tillsamman med sax och knif, synes mig antyda att dessa grafvar innehållit qvinliga lik, och i de fall då skeletten varit så pass väl bibehållna, att deras kön kunnat afgöras, har detta antagande *alltid* bekräftats. Äfven i de fall, då ovala spännbucklor anträffats tillsamman med vapen i större grafvar af qvadratisk form, hvilket hittills händt fyra gånger, har det varit lätt att uppvisa, att de antingen icke blifvit nedlagda samtidigt med de i samma graf förekommande, till den manliga utrustningen hörande föremålen eller ock att i grafven på en gång jordats två lik af olika kön.

I det *första* fallet träffades nämligen en sköldbuckla samt kantbeslag till skölden i samma graf som 2 ovala spännbucklor, men det visade sig också tydligen att de ovala spännbucklorna och de med dem sammanhörande föremålen tillhörde en senare upptagen rektangulär graf, som råkat blifva förlagd inom området för den äldre, qvadratiska, och man kunde t. o. m. se huru de bäst bibehållna lemningarna efter grafvens ursprungliga innehafvare (hufvudskålen samt lår- och skenbenen) blifvit vid upptagandet af den nya grafven hopsamlade och inlagda på hvarandra i en liten håla i grafvens ena vägg. Något svärd träffades icke, men det är ju möjligt att detta befunnits användbart och tagits i beslag af den, som gräfde den yngre grafven; vi veta ju af mångfaldiga exempel, att våra förfäder ej alls ryggade till-

baka för grafplundring. I det *andra* fallet träffades i en graf, på 1,5 fots djup, ett par ovala spännbucklor och andra för den qvinliga drägten utmärkande föremål, och på 3,3 fots djup, således 1,8 fot djupare ned, fanns ett spjut. Att man här hade för sig två särskilda grafvar, var således klart. I det *tredje* fallet lågo en hufvudskål jämte delar af ryggraden, 2 ovala spännbucklor, ett treflikigt spänne, en sax och en knif på 3,3 fots djup inom spikad kista, medan blott 2 tum djupare ned träffades lemning af en hufvudskål, ett ringspänne af brons, en stor knif, ett bryne och ett spjut, delvis liggande *utanför* de linier, som kunde dragas mellan kistspikarne. Således äfven här två särskilda begrafningar. Om härtill lägges ännu ett fall (det *fjerde*), då en man och en qvinna, den förre utrustad med svärd, spjut, sköld, sadelmundering m. m, den senare med ovala spännbucklor och en mängd andra till qvinnodrägten och qvinliga sysselsättningar hänförbara föremål, funnos samtidigt och sida vid sida jordade i samma graf, så har jag anfört alla de fall då ovala spännbucklor träffats tillsamman med eller i närheten af vapen, och läsaren finner lätt, att dessa fall ingalunda upphäfva, utan tvärtom bestyrka det antagande jag här vill framställa, *att de ovala spännbucklorna uteslutande burits af qvinnor.* [1] Jag anser mig äfven kunna säga detsamma om de *likarmade bågspännena* och de *treflikiga spännena.*

Deremot är jag böjd för att anse de bekanta s. k. *ringspännena* (Montelius, *Svenska fornsaker* fig. 586, 588, 591 och 592) såsom uteslutande tillhörande den *manliga* drägten. Ringspännen förekomma å Björkö mera sällan. Å den begrafningsplats jag här skildrar har jag blott träffat 14 af vanlig form i 13 grafvar och af dessa lågo

[1] Det torde i sammanhang härmed förtjena anmärkas, att de ovala spännbucklorna i de flesta fall befunnits vara så anbragta, att nålen trädts nedifrån och uppåt.

5 vid högra höften, 1 vid den venstra, 2 vid högra knäet, 2 vid högra axeln, 1 sönderbrutet jämte andra prydnadsfragment ofvanför hufvudet och 1 (ett mycket stort ringspänne af jern med lång nål) under hufvudet. De återstående 2 funnos i den ofvan nämnda grafven med både manligt och qvinligt lik och lågo det ena vid öfre, det andra vid nedre ändan af mannens högra lårben. Således hafva af 14 ringspännen af vanlig form 10 träffats vid eller nedanför höften och 4 eller rättare sagt 2, ty det sönderbrutna bronsspännet och det stora jernspännet böra rätteligen ej räknas med, vid eller i närheten af skuldran. För den föreställning man förut haft om dessa spännens plats å drägten äro ju dessa siffror ganska öfverraskande. Förutom dessa ringspännen af vanlig form hafva 3 stycken af förgyld brons och af nästan samma form som M. 529, och ett ytterst prydligt silfverspänne af samma form träffats i qvadratiska grafvar med vapen; de synas hafva haft sin plats på bröstet.

Men de manliga grafvarna karakteriseras ej endast genom vapen, ringspännen och den nästan alltid qvadratiska formen, utan äfven genom en del andra föremål, som mig veterligen aldrig förr träffats i någon till yngre jernåldern hörande graf i Sverige, nämligen ämbar af ek försedda med band och hank af jern. Ej mindre än 14 sådana jernbandade ämbar hafva anträffats å denna begrafningsplats och af dessa funnos 12 i qvadratiska grafvar, *ett* i smal graf tillsamman med ovala spännbucklor, silfverspänne, diverse småprydnader, sax, knif, en glasbägare och ett jernbeslaget träskrin och *ett* i en graf, hvars form står midt emellan de båda hufvudgrupperna och hvars innehåll (en glasbägare, några småprydnader, som vanligen bruka förekomma tillsamman med ovala spännbucklor, och en knif) snarare antyder, att qvinligt lik der varit jordadt. Lemningarna af skeletten lemna i dessa fall ingen ledning. Af de 12 ämbar, som träffats

i qvadratiska grafvar, äro 10 funna med vapen, och om också ovala spännbucklor funnits med i 2 af dessa 10 fall, så är det just i det första och det sista af de fyra ofvan (sid. 675, 676) anförda undantagsfallen. De återstående två äro funna det ena tillsamman med ett bronsbeslaget trä-ämbar i en stor graf med qvinnosaker, som högst sannolikt äro af yngre datum och det andra tillsamman med en stor knif, ett stort bryne och en liten bronsprydnad af förut obekant form, hvars betydelse jag ej känner, men har anledning att misstänka hör till en sköld. Af de här nämnda ämbarena är ett mycket stort (1,1 fot i diam., 1,25 fot högt), belagdt med jernplåt och derutanpå bandadt samt i stället för hank försedt med fyra starka jernringar i kanten, förmodligen för att deri fästa tåg; det är upptaget helt. Ett annat, som också är helt jernbeslaget, har i stället för lösa band, bandlika upphöjningar i sjelfva plåten. Ett ämbar, icke plåtbeklädt, men sammanhållet af 7 jernband, upptogs helt på senhösten 1876.

I tre grafvar hafva anträffats ämbarhankar af jern, men inga band; vid den ena låg en mängd småspik, som möjligen fasthållit de nu multnade träbanden. Två af dessa hankar träffades i qvadratisk graf med ovala spännbucklor (sekundära!) och en i långsträckt graf med spännbucklor och spikad kista.

Ett annat slags ämbar, mindre än de förutnämnda, äro beslagna med brons. Ett, som träffades i en stor qvadratisk graf tillsamman med ovala spännbucklor (huruvida denna graf ursprungligen varit ämnad för qvinligt lik, kan på grund af vissa biomständigheter, för vidlyftiga att här anföra, starkt ifrågasättas), var helt och hållet belagdt med en bronsskålla med drifna ornament. Ett annat fanns i en stor qvadratisk graf jämte ett svärd, en sköldbuckla, en jernspik och ett större jernbandadt ämbar. Det tredje, hvars bronsbeslag utgjordes af i

sicksack uthuggna bronsband, omvexlande med släta, fanns äfvenledes i en mycket stor qvadratisk graf jämte ett jernbandadt ämbar och ovala spännbucklor, ett silfverspänne, perlor, bitar af två glasbägare, samt två silfvermynt, det ena frankiskt, slaget för *Karl den skallige* (840—877), det andra byzantinskt, slaget för *Michael III*, *Theodora* och *Thekla* (842—856).

Till de vigtigare fynden å denna begrafningsplats höra äfven 5 fat eller skålar af brons, alla funna i qvadratiska grafvar. Något bestämdt förhållande till mans- eller qvinnografvar, har deremot ännu ej kunnat konstateras. Ett, som varit förstärkt med 4 jernband och haft jernhank, fanns tillsamman med ett par spännbucklor (närmast lika M. 566), en stor silfverbrakteat (= M. 587), 20 spelbrickor af vackert grönt och blått glas och en mängd perlor, somliga uppträdda på guld- eller silfverringar, m. fl. småsaker. Ett annat fanns jämte ett svärd, en yxa, en bundt pilar, 2 sköldbucklor, en flätad guldkedja, ett långt väfdt guldband, 2 små flätade guldkors, flere små prydnader af silfvertråd, 15 spelbrickor af bernsten, 1 helt och 2 brutna kufiska mynt. Ett tredje träffades tillsamman med ett svärd, en sköldbuckla ett förgyldt bronsringspänne likt M. 529, ett bryne, två knifvar och 28 i en krets af 1 fots diam. liggande små jernspikar med kullriga silfverbelagda hufvuden. Det fjerde, som var betydligt mindre än de andra (blott 6,5 tum i diameter), innehöll en liten bronsskopa och fanns tillsamman med två ovala spännbucklor, ett silfverspänne, en mängd små silfverprydnader och perlor till ett halsband, sax och knif, samt en jernhank till ett ämbar, under förhållanden, som gjorde det högst möjligt att det väl bibehållna qvinliga skelettet och dithörande prydnader voro en för den qvadratiska grafven främmande inqvartering. Någon visshet i detta afseende kunde dock ej erhållas. Det femte (1,4 fot i diam) fanns i den förut

nämnda grafven med ett manligt och ett qvinligt lik, som blifvit på samma gång jordade i sittande ställning. I denna graf, den rikaste af alla, funnos för öfrigt på mannens sida (den högra) ett stort jernbeslaget ämbar, ett svärd, en sköldbuckla, stigbyglar, diverse söljor och beslag till sadelmunderingar, två ringspännen af brons, en större benkam, en mycket liten, ytterst tunn, men likväl endast sprucken glasbägare, en egendomlig större silfverprydnad, möjligen hörande till hufvudbonaden, samt andra prydnader, som ej kunna förklaras utan afbildningar, och vid lemningarna af det qvinliga liket två ovala spännbucklor, ett stort rundt bronsspänne, ett mindre d:o, en flätad guldkedja m. m., samt i ett hörn af grafven ett spjut, en bundt pilar, ett munbett till betsel, en sats spelbrickor af grönt och blått glas, tre tärningar af elghorn, en större sax med nit, en knif och en yxa af ovanlig form, samt en mängd andra, mindre anmärkningsvärda föremål. Det sagda är tillräckligt för att karakterisera grafven. Såsom en iakttagelse af vigt rörande dessa bronsfat vill jag framhålla, att jag åtminstone en gång kunde upptäcka spår af att fatet varit på utsidan beklädt med bark af något löfträd, troligen lind, som varit vänd med utsidan utåt, och omkring kanten hopsydd med bast. Olyckligtvis funnos blott fragment af denna beklädnad.

Dessa äro de utmärkande dragen hos denna begrafningsplats. Jag vill nu, innan jag öfvergår till utredande af platsens betydelse, i korthet uppräkna de vigtigaste fynden, för att gifva ett begrepp om huru ytterst rikt detta graffält är. De utgöras af 109 ovala spännbucklor (deraf funnos 97 under år 1877), bland hvilka en mängd sällsynta eller helt och hållet nya typer, 18 silfverspännen, till största delen af förut obekanta former, 12 likarmade bågspännen af brons, 8 treflikiga spännen af brons och 1 af silfver, en mängd runda bronsspännen, 17 ringspännen af brons (olika former), en mängd perlor

af guld, silfver, karneol, bergkristall, glas, glasfluss etc., 3 silfverkors, 2 guldkors, 1 stor och många smärre silfverbrakteater, 1 stor hängprydnad af silfver med en afbildning i byzantinsk stil af ett träd, flätade och väfda guld- och silfverband, 9 svärd, af hvilka två med sliddoppsko af brons och ett med lång, nedåt böjd parerstång, 13 spjut, en mängd pilar, 20 sköldbucklor, 14 ämbar med jernband, 3 med bronsband, 5 bronsfat, 1 bronsskopa, flere vackra lerkärl, bland hvilka isynnerhet må framhållas två hela kannor med pip och öra och prydda med hvita ornament på svart botten, 10 glasbägare, en »gnidsten» af glas, (hvars äkthet bestyrkes deraf, att han låg innesluten i ett jernbeslaget träskrin, som stod på 3 fots djup i en qvinnograf),[1] en mängd bronsbeslag och lås till ett större träskrin med spår af oljemålning, jernbeslag till två skrin, spelbrickor af glas och bernsten, bentärningar, kammar m. m., med ett ord en samling, som ställer alla de eljes så rika fynden ur svarta jorden och grafhögarne fullständigt i skuggan.

Af de uppräknade föremålen vill jag endast särskildt nämna något om glasbägarne. De första, som funnos år 1876, voro två trattformiga bägare af blekgrönt glas, utan fot, hvilka lågo den ena vid hufvudgärden i en för öfrigt mycket rik graf, den andra vid fotändan af en klent utrustad graf. År 1877 funnos ytterligare 8, af hvilka 4 trattformiga (i en graf träffades två sådana, den ena stucken i den andra), 1 vacker mörkgrön bägare, öfverhöljd med ärtstora bucklor, 1 slipadt hvitt glas med raka väggar (diam. 3,1 tum, höjd 3 tum) och på utsidan inslipade ornament, en bägare af ljusgrönt glas med pålagda gula och blå ornament, samt den förut nämnda lilla glasbägaren med violett kant. Alla dessa

[1] Gnidstenen liknar fullkomligt ett par, som jag förut fått i svarta jorden, samt dem som i skandinavisk-etnografiska samlingen hopsamlats från de flesta landskap och varit i bruk ända intill vår tid.

äro funna i långsträckta grafvar med uteslutande qvinliga attribut, utom det slipade glaset, som är funnet i qvadratisk graf med svärd, spjut, sköldbuckla, jernhank till ämbar, flätad guldkedja, ett slutet ringspänne, diverse silfverprydnader, ett bryne, 5 vigter samt en liten jernhink, den lilla tunna glasbägaren, som är funnen i den förut beskrifna grafven med ett manligt och ett qvinligt lik, samt bägaren med de pålagda gula ornamenten och blå mynning, som är funnen i en förut omnämnd graf, hvilken ej med säkerhet passar in i någondera gruppen. För öfrigt hafva fragment af glasbägare träffats i flera andra grafvar. Denna rikedom på glasbägare är så mycket märkligare, som man förut ej kände någon sådan från Sveriges yngre jernålder, mer än en enda trattformig, hvilken man dock ansåg vara apokryfisk, ända till dess Björköbägarne visade att glas ingalunda var så sällsynt under vår yngre jernålder. I svarta jorden har jag funnit många fragment af trattformiga bägare. Hvar dessa bägare äro förfärdigade, är en fråga, hvars behandling jag uppskjuter till ett annat tillfälle.

Det återstår nu att bestämma detta graffälts ålder och betydelse. Hvad först åldern vidkommer, så visa redan en mängd af de funna fornsakerna, särskildt vissa typer bland de ovala spännbucklorna, att man här icke har för sig några af den yngre jernålderns yngsta former, utan att man måste gå tillbaka ungefär till denna periods midt. En ytterligare bekräftelse på riktigheten af denna tidsbestämning finna vi i de mynt, som träffats i vissa af dessa grafvar. De kufiska mynt, som träffats i 11 grafvar, äro ej bestämda, så när som på ett, och detta är ett fragment af ett abbasidiskt khalifmynt, prägladt år 19 . (enheten är bortbruten), således mellan år 805 och 815 e. Kr. sannolikt för *Harûn el Reschid.* Af de öfriga torde näppeligen mer än ett enda (det enda hela) kunna gifva någon tidsbestämning. Deremot innehåller,

såsom ofvan är nämndt, en graf ett frankiskt mynt för *Karl den skallige* (840—877) och ett byzantinskt för *Michael III*, *Theodora* och *Thekla* (842—856). Vidare funnos i en annan graf ej mindre än 7 imitationer efter frankiska mynt, sannolikt *Karl den stores*; de äro egendomliga derföre att å tre af dem är i stället för den å frånsidan vanliga bilden af en kyrka, här ett drakskepp under segel afbildadt; å två ser man på ena sidan en efterbildning af Karl den stores namn; å ett synes en fisk under fartyget och detta mynt har på andra sidan ej efterbildningen af kejsarens namn, utan en istället en kronhjort. Liknande mynt har jag träffat flere gånger i grafvar med brända lik och jag hoppas att snart kunna meddela Månadsbladets läsare fullständiga fyndbeskrifningar öfver dessa grafvar och afbildningar af alla dessa egendomliga mynt. Hvad man sålunda vunnit för tidsbestämningen är att alla de hittills undersökta mynten från detta graffält härstamma från förra hälften eller midten af 800-talet. Således en fullkomlig öfverensstämmelse med det resultat, till hvilket jag med ledning af fornsakerna kommit.

Nu veta vi att *Ansgar* anlände till Birka första gången omkring år 830 och andra gången omkring år 850. Och då väl numera, efter de fynd Björkö-undersökningarna bragt i dagen, ingen förnuftigtvis kan tvifla på att den för sin tid betydande stad, för hvars tillvara på Björkö jag haft lyckan att framdraga nya bevis, är identisk med det Birka, som enligt kaniken Adams från Bremen klara och tydliga uppgift skall hafva legat mellan (Söder)Telge och Sigtuna, och då vidare den här omhandlade begrafningsplats på grund af såväl sjelfva begrafningssättet, som flere i grafvarna funna kristna symboler (sifver- och guldkorsen) måste anses vara af kristet ursprung, så ligger det nära vid handen att anse att *detta graffält innesluter lemningarna af öns första kristna* och

bland dessa utan tvifvel flere af Ansgars egna lärjungar. Den flerstädes, på de andra graffälten gjorda iakttagelsen, att det hedniska bruket att bränna liken herrskat efter införandet af kristet begrafningsskick, får sin belysning deraf, att enligt krönikan den kristna tron försvagades såväl mellan Ansgars två besök, som efter honom, så att då erkebiskop Unne år 936 kom till Birka, hade dess invånare för andra gången återfallit i hedendom.

Af huru stort intresse en sådan anknytning af arkeologiska fakta till de äldsta traditionerna från gryningen af vår historia är, behöfver ej särskildt framhållas. Af ett större intresse är dock den vidgade insigt i våra förfäders lif, som fynden från denna begrafningsplats gifva oss och många nya uppslag äro att hemta ur dessa fynd, så snart de hunnit fullständigt studeras. Dess värre är föga utsigt att i någon nämnvärd mon kunna öka dem med nya bidrag från samma fält. Att något ännu finnes qvar är säkert och skall närmare undersökas, men mycket torde det ej vara. Till tröst härför kan jag meddela läsaren att jag redan känner ett fält på andra sidan af svarta jorden, som bestämdt innehåller liknande grafvar (jag har funnit flere), och jag har förhoppning att dessutom finna liknande förhållanden på två andra håll. Det är till dessa områden, som innevarande års undersökningar komma att vända sig.

Hjalmar Stolpe.

Från Akademiens sammankomster.

Den 26 februari 1878.

Den af H. M. Konungen gillade förslagslistan till återbesättande af ett rum i hedersledamöternes, ett rum i arbetande ledamöternes och två rum i utländske ledamöternes klass upplästes. Akademien beslöt att valen skulle företagas i sammanträdet den 28 mars. (Forts.)

Detta nummer lades under pressen den 17 augusti 1878.

Stockholm, 1878. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

79, 80 o. 81. 1878. Juli, Augusti o. Sept.

Innehåll:

Pilgrimsmärken från Vadstena.

15. 16. 17.

Professor O. Rygh har haft godheten ställa till mitt förfogande de tre här fig. 15—17 afbildade föremålen, som tillhöra Kristiania universitets fornsakssamling. Åtminstone två af dem äro af mycket stort intresse för Sverige.

Fig. 15 visar ett gjutet blyföremål af temligen groft arbete. Inom ramen ses bilden af ett qvinligt helgon sittande framför en skrifpulpet, å hvilken ligger en upp-

slagen bok. Den högra handen hvilar på boken, i den venstra lyftes ett aflångt föremål, som skall föreställa en skrifpenna. Från öfre kanten nedsträckes Guds välsignande hand. På ramen läses: *santta* . *berida* . *in* . *vatstint* . *ave* . *maria* (helga Birgitta i Vadstena; hell Maria). Detta stycke hittades år 1852 inom det gamla Oslo [1].

Fig. 16 visar en liknande framställning. Qvinnan är dock här vänd åt motsatt håll och omskriften lyder: *sa*(n)*cta berida* × *in uatsint* . *ave maria.* Det är jämte originalet till fig. 17, som visar den Korsfäste mellan de å marken stående jungfru Maria och evangelisten Johannes, funnet vid rifningen af Neslands kyrka i Telemarken [2].

Den heliga Brigitta framställes äfven annars sittande framför ett bord eller en pulpet skrifvande på sina uppenbarelser. Vi finna denna bild bland annat i Vadstena stads sigill från 1400-talet samt nederst uti Vadstena klosters sigill [3].

Under medeltiden var en pilgrimsfärd förbunden med vissa formaliteter. Af kyrkoherden i den socken der man hade sin bostad, förskaffade man sig en rekommendationsskrifvelse och efter väl fullbordad andakt å vallfartsorten kunde det vara af stor vigt att erhålla ett intyg, att man verkligen varit der. Vallfärden var ofta en penitens ålagd af själasörjare eller åtagen på grund af öfverenskommelse med andra, hvilka äfven skulle hafva fördel af den fromma gerningen. Drottning Margareta Valdemarsdotter testementerade en summa af 1,000 nobler, som skulle användas till bekostande af

[1] Kristiania Museum nr 1,830. Nicolaysen, *Norske fornlevninger* s. 37, 731.

[2] Kristiania Museum nr 1,545. Nicolaysen, *Norske Fornlevninger* s. 233, 776.

[3] Afbildadt i Silfverstolpes *Historiskt Bibliotek* del. 1, s. 1.

83 pilgrimsresor till 48 olika vallfartsorter [1]. Men äfven i de fall då man icke behöfde märket som officielt intyg, var man glad att bära det såsom ett genom fromhet vunnet hederstecken, och torde i allmänhet hvarje vallfartsort haft sitt märke. Den som besökte den helige Jakobs graf i Compostella erhöll rätt att bära å hatten eller kappan en mussla — jfr fig. 78 uti det här nedan citerade arbetet — och den som färdats till det heliga landet fick å sin drägt anbringa ett kors (se fig. i samma bok).

De två pilgrimsmärkena med den hel. Brigittas bild äro de enda Vadstena-märken, som hittills äro kända. Huruvida det tredje märket, med korsfästelsebilden, äfven lemnades åt Vadstena-pilgrimer eller om det är kommet från en annan vallfartsort kan jag icke uppgifva.

Hans Hildebrand.

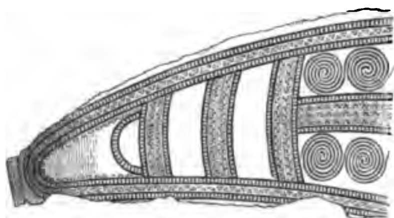
Torpa-fyndet.

Hr häradshöfding Odencrantz på Torpa invid Jönköping har till Statens Historiska Museum inlemnat ett synnerligen intressant fynd från bronsåldern, tillfälligtvis anträffadt vid gräfning i jorden.

Till detta fynd höra följande föremål.

1. Ett *diadem* af brons, brutet i två delar, med prydlig ärg. Ändarne äro inrullade så att de bilda hvar sitt rör, genom hvilket man antagligen trädde ett snöre, när diademet skulle begagnas. Största bredden är 12 cm., största höjden 7 cm. Jfr det i Skåne funna diademet M. 123.

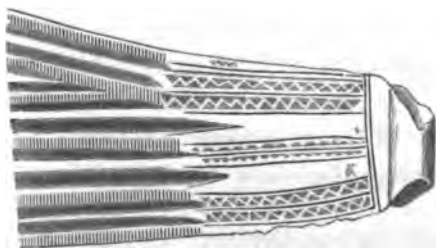
[1] Hildebrand, *Sveriges Medeltid skedet 1350—1521* s. 202.

18.

De ornament, som pryda detta diadem visas af fig. 18. Att de äro ej gjutna eller graverade, utan *inslagna* synes deraf att man å den släta baksidan kan se och äfven känna mönstret i lindrig förhöjning. De horisontela gränslinierna torde vara inslagna medelst fortlöpande mejselhugg. Tvärstrecken som flerstädes förekomma äro bildade genom bearbetning med en trubbig mejsel eller puns, zigzaglinierna äro åstadkomna medelst en tresidig puns. Spirallinierna äro *tydligen* bildade medelst en mejsel eller rättare med ett par, af hvilka den enas egg varit alldeles rak, den andres åter lindrigt krökt. Af den senare, som användes för att åstadkomma de nästan cirkelböjda spirallinierna, finnes ett isoleradt lindrigt hugg, uppkommet genom mejselns missriktning, hvilket har en längd af jämnt 3 mm.

2. Ett *diadem* af brons, brutet i fyra delar, med god ärg, af samma form som det förra, men med annat mönster; jfr det skånska diademet M. 122. Största vidden är 11 cm, största höjden 5 cm.

De i sjelfva gjutningen bildade åslika förhöjningarna äro delvis tätt streckade, så att de på detta sätt ornerade styckena alltid vexla å två intill hvarandra liggande förhöjningar. Mönstret, som mot ändarne blir rikare, kan för öfrigt ses af fig. 19.

19.

Diadem af dessa två slag äro icke sällsynta inom den nordliga bronsåldersprovinsen, hvilken utom Sverige, Norge och Danmark omfattar äfven norra

Tyskland. Likheten inom hvardera gruppen mellan de till denna hörande exemplaren är ganska stor. Man behöfver allenast jämföra fig. 18 och 19 samt de två citerade figurerna i dr Montelii atlas 123 och 122 med t. ex. figurerna i Madsens *Bronsealderen, Suiter*, pl. 31 samt original i meklenburgska och hanoveranska m. fl. samlingar.

3. En s. k. *tutulus* eller rund skifva af brons, vackert anlupen, med uppstående spets på midten samt liten ögla på undersidan (jfr M. 111) med inslagna ornament, cirklar, tvärlinier, spiraler, zigzaglinier och uddlinier, åstadkomna med samma tresidiga puns, med hvilken zigzaglinien gjordes. Den yttersta kanten är lindrigt uppböjd. Diameter 13 cm, höjd öfver midttappen 2 cm.
4. En dylik, med samma slags ornament, med undantag af de med tresidig puns utförda, delvis grönt anlupen. Diameter 9,8 cm, höjd 1,6 cm. Ornamenten äro på denna sämre utförda.
5. En dylik, med cirkellinier, tvärstreck samt en rad af spetsiga uddar, påminnande om t. ex. midtornamentet å M. 111. Diameter 6,5 cm, höjd 1,5 cm.

Denna rad af spetsiga uddar är ett mönster som ganska ofta förekommer å de stora, kupiga hängkärlen af brons, jfr t. ex. M. 246, 251, ehuru der uddarne blifvit förlängda och fått form af böjda djurhalsar. Vissa af dessa hängkärls bottenytor äro i stilistiskt afseende att sammanställa med de stora antagligen något äldre tutulusskifvorna.

6. En dylik med öfverytan ornamentlös utom en nära randen löpande rad af punkter. Diameter 4,9 cm, höjd 1,1. Ögla finnes å undersidan.
7. En dylik. Skifvan vackert ornerad med kretslinier och zigzagornament. Skifvan, som å de förra är nästan platt, höjer sig i midten af denna och de

följande och öfvergår sålunda småningom till midt-tappen. Denna öfvergångsdel är här, utom sjelfva spetsen, försedd med horisontela, i gjutningen åstadkomna åslika förhöjningar. Diameter 5 cm, höjd 2 cm.

8. En dylik utan annan ornering än de här mycket fina åsryggarne å den delen af skifvan som öfvergår till midttapp. En större del af spetsen är här glatt. Diameter 5 cm, höjd 2,5 cm.
9. En dylik, alldeles lik nr 8, men med en diameter af 4,7 cm och en höjd af 2,3 cm.
10. En dylik. Diameter 4,2 cm, höjd 2 cm.
11. En dylik, men med skifvan underordnad i förhållande till midtförhöjningen och med tvärlinier å skifvans blanka del och derutanför en rad tresidiga intryck. Diameter 3,8 cm, höjd 3 cm.
12. En dylik, af alldeles samma slag som nr 8—10. Diameter 3,8 cm, höjd 1,8 cm.
13. Dylik, med tvärstreckning å skifvan, med blekgrön anlöpning. Diameter 3,2 cm, höjd 1 cm.

Detta fynd stadfäster den iakttagelse man vid flere föregående tillfällen gjort af sammanhanget mellan de större s. k. sköldplåtarne — som äro större än nr 3 i detta fynd — och de smärre, som man företrädesvis gifvit det ganska olämpliga namnet tutulus. Föremål af detta slag, större och mindre, med rikare och med fattigare ornering, hafva tydligen brukats samtidigt. De större exemplaren med den rika orneringen kan man tryggt hänföra till den tidigare delen af bronsåldern. Ett enstaka funnet exemplar af de enklare varieteterna kan deremot lika väl höra till bronsålderns senare del. Här hafva vi således ett — icke det enda — beviset för olämpligheten att sönderdela bronsåldern i två perioder, då man i stället kan och bör tala om den äldre och den yngre delen af den odelade stora bronsåldern

i våra nordiska land. Dr Montelius anser dessa föremål, såväl de större som de mindre, hafva användts som prydnader på skölden [1]. Som jag misstänker, med fog ser Sophus Müller hellre i dem prydnader för kläderna [2].

14. En mycket stor bronsknapp, på öfversidan nästan ärgfri. Dennes diameter 3,5 cm, höjd 1 cm. Fig. 20.

Äfven å denna äro öfre sidans ornament inslagna.

21 a.

20.

21 b.

22.

15. *Ändholk* till ett skaft med ögla och fyrkantigt hak i ena sidan, bottenytan genombruten. De sneda rutor bildande linierna å den uppstående delen äro icke fastsatta å den smalare delen mellan öglan och haket. Bottenytans diameter 3,3 cm, öfverkantens inre diameter 1,5 cm, det helas höjd 2 cm (fig. 21).

16. Ett beslag, refifladt, hörande måhända till samma skaft. Diameter 3,2 cm, höjd 1,5 cm (fig. 22).

[1] *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del. 3, s. 248, 249.
[2] *Årböger for nordisk oldkyndighed* 1876, s. 283.

Guldringar af alldeles samma slag hittas ofta i Sverige. De pläga hänföras till den tidigare jernåldern. En sådan, fast lägre, och med ornament mellan de uppstående delarne, är afbildad M. 353. Det är möjligt, att enstaka af dessa guldringar böra hänföras till bronsåldern. Stilen är så enkel, att han mycket väl kan hafva tillhört olika perioder.

17. Elfva stycken af ett smalt, lindrigt ryggadt bronsband, som antagligen utgjort en *armspiral*. Bandets bredd 4 mm.

18. Ett dylikt stycke af ett på undersidan platt, på öfversidan kullrigt bronsband, måhända hörande till samma armspiral. Bredd 3 mm.

19. Fem bitar af ett dylikt band med fyrsidig genomskärning, öfversidan plan eller lindrigt kullrig. Bredd 3 mm.

20. Armring bildad af en på insidan platt, på utsidan kullrig bronsten, med ändarne skilda. Ringens största inre vidd 6,5 cm, tenens bredd 6 mm, tjocklek 3 mm.

Ringen har icke f. n. sin ursprungliga krökning och öppningens vidd kan således icke afgifva något tillförlitligt vittnesbörd om grofleken af den arm, för hvilken ringen var afsedd.

21. En förböjd och i tu bruten *armring* af en bronsten med spiralrefflor. Refflorna fortgå ända ut i ringens ena ända, den andra ändan är tillplattad och slät. Diameter 5 mm.

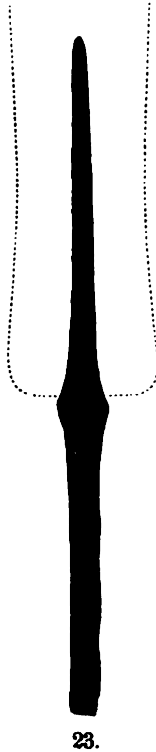
Armringen har tydligen haft samma utseende som guldringen M. 126, ehuru här ändarne varit något olika.

22. En *bronssåg*, bred, tunn och platt, bruten i tre stycken, ena ändan fattas. Tänderna breda och ej fullt regelbundna. Nuvarande längd 11 cm, största bredd 2,5 cm.

23. En dylik bronssåg, men med krökt blad, i tre delar. Bladets längd 17,5 cm, största höjd 2,5 cm, afstånd mellan båda ändarne 15,4 cm.

En ofullständig såg, liknande den platta nr 22, är afbildad M. 119.

24. En smal mejsel af brons, hvars öfre del, som skulle stickas in i skaftet är trind (fig. 23).

23.

Det är mycket troligt, att denna mejsel blifvit använd för utförandet af de räta eller lindrigt böjda linier, som ornera flere af de till fyndet hörande föremålen.

Om sättet för de gamla bronsernas ornerande har i senare tider en ganska liflig strid blifvit förd. De tyska fornforskarne, af hvilka de fleste ännu icke satt sig in i de frågor, som af den nordiska fornforskareskolan sedan länge behandlas, och framför allt icke ännu åt fornsakerna egnat den mångsidiga och fördomsfria granskning som vi i Norden, hafva i allmänhet påstått att de finare ornamenten, i synnerhet spirallinierna, måste vara utförda medelst stålredskap. Hr Sophus Müller har med experiment visat, att dessa ornament mycket väl hafva kunnat åstadkommas antingen i sjelfva gjutningen eller medelst bronspuns och bronsmejsel. En tysk fornforskare, dr Tischler i Königsberg, som med största noggrannhet följt de Müllerska experimenten, har kommit till det resultat, att mejslarne och punsarne *måste* hafva varit förfärdigade af brons, alldenstund de annars icke hade så hastigt blifvit utnötta. Just med afseende på denna fråga, är det af yttersta intresse, att i detta fynd förekommer mejseln tillsammans med föremål, å hvilka han kunnat göra tjenst för anbringande af ornamenten.

Föremålen i detta fynd visa sins emellan ett ganska stort slägttycke. Formerna och ornamenten äro desamma som man så ofta i Norden funnit uti fynden från brons-ålderns tidigare del. S. k. tutuli och diadem äro förut funna tillsammans, t. ex. i yttre delen af en grafhög i Norrhviddinge socken, Skåne [1]) samt i en mosse vid Vellinge i Norups socken på Fyen [2]).

Den största delen af bronserna i Torpafyndet äro täckta med fin *ærugo nobilis*. På några, nämligen nr 13, 16, 20 och 22, har ärgen en blekgrön anlöpning, som möjligen beror på olika blandning af metallen.

Hans Hildebrand.

Nyfunna medeltidsmålningar.

Man kan med skäl häpna öfver den frikostighet, med hvilken man mot medeltidens slut smyckade sina kyrkor med målningar. I *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del. 2 och 3 har jag meddelat underrättelser om de kyrkor inom Uppsala stift (i dettas medeltidsutsträckning, då det äfven omfattade Hernösands stift) som ännu äro eller åtminstone ännu på 1600-talet voro målade. Sedan dess äro en mängd målningar uppdagade i kyrkor såväl inom denna del af Sverige, som inom andra stift. Det torde vara på sin plats att här lemna några upplysningar om dem.

Kontraktsprosten Ahlinder i Husby Sjutolft anmälte förlidet år, att det var tal om att å nyo rappa kyrkan, men som genom den gamla rappningen framlyste färg och således väggarna antagligen hade varit målade, begärde han råd huru han skulle bete sig. Antiqvitets

[1] *Iduna* häftet 7, s. 191 f.
[2] Madsen, *Broncealdern*, *Funde*.

Akademien anmodade mig att företaga en förberedande undersökning. Sedan jag hade funnit, att de bilder jag blottade voro af ganska stort intresse och som jag dessutom varit nog lycklig att finna namnet på målaren, Albert, anmodade Akademien hr Olof Sörling att blotta så mycket som möjligt af målningarna och medelst fotografering eller teckning kopiera dem. Detta skedde, och har sedan dess församlingen hos Kongl. Maj:t begärt ett anslag af 600 kr, för att sättas i tillfälle att bekosta målningarnas restaurerande.

Kyrkomålningarna äro af intresse ur tvenne synpunkter. De visa nämligen, på hvilken ståndpunkt konsten stod i Sverige eller, i de fall då vi icke kunna antaga att ett konstverk blifvit af svensk man utfördt, hurudan den konst var som i Sverige kunde räkna på sympatier. Men valet af de bilder, som i dessa målningar förekomma, är ock af ett synnerligen stort intresse. Då vår medeltidslitteratur var fattig, eller åtminstone synes det, alldenstund man måste antaga att en stor del deraf gått förlorad, kunna vi till ersättning derför i kyrkornas bildsamlingar se, hvilka ämnen voro föremål för folkets uppmärksamhet, och vi kunna äfven i någon mon från bilderna sluta oss till de litterära arbeten, hvilka man måste hafva känt, för att kunna välja och uppgöra planen för de särskilda framställningarna.

Husby Sjutolfts kyrka består af en rektangulär byggnad af gråsten, i hvilken äro inslagna tre tegelhvalf, hvilande på fleršprångiga pilastrar. Dessutom finnes i vester ett nedre rum till ett torn, som under medeltiden aldrig fullbordades, samt vid den södra sidan ett vapenhus. I sjelfva kyrkan hafva säkert icke blott väggarna, utan äfven hvalfven varit målade, men de senare äro nu täckta med så tjockt lager af murbruk, att de icke kunde rengöras. Vi kunna således endast delvis göra oss en föreställning om bildserien i

denna kyrka, så mycket mer, som icke alla väggmålningarna äro bevarade.

Jag kan icke i dag bifoga mer än en teckning från Husby Sjutolft, andra skola införas i en del följande nummer. Det torde dock redan nu vara på sin plats att lemna en kort öfversigt af de ämnen, som här äro återgifna.

Den större delen är naturligtvis tagen ur den heliga historien, det gamla och nya testamentet. Vi se här Jesu födelse och de utanför stallet å marken dansande herdarne, konungarnes tillbedjan, flygten till Egypten, barnamordet i Bethlehem, Jesu frestelse, bröllоppet i Kana och gästabudet i farisens hus, inridandet i Jerusalem och dess motbild Davids intåg i Jerusalem efter Goliats besegrande, krämarnes utdrifvande ur templet, nattvarden, Jesus gisslas, bär korset och nedstiger till Hades o. s. v. Andra bilder finnas, som man kan hänföra till andaktsbilder, t. ex. Veronicas duk, två tillbedjande, andra bilder, som äro symboliska, t. ex. lyckohjulet, Sarons lilja, som skall beteckna jungfru Maria, djefvulen som afsågar stammen af ett trä, i hvilket en menniska står, andra åter äro hemtade ur folksägner, såsom bilder af Markolf, af Melusina, af räfven som biter gåsen, af djefvulen som bjuder käringen ett par skor. Andra äro tagna från den verldsliga historien eller den quasi-historiska sägnen, såsom den hel. Eriks färd till Finland, hertigen af Braunschweig i strid med en drake [1] o. s. v. Bland helgon som här äro afbildade må nämnas Kristofer, Margareta, Katarina af Alexandria, Dorotea, Barbara, Georg, Gregorius läsande messan och Andreas. Den sistnämnde var måhända kyrkans skyddshelgon; å bilden ses han omgifven af tillbedjande.

Blandningen af verldsligt och andligt förekommer således här i rikt mått, såsom i andra kyrkomålningar.

[1] Afbildad i Ny Illustrerad Tidning 1878 nr 42.

Hvad utförandet beträffar, ega målningarna delvis ganska stor förtjenst. Nästan alltid finnes för öfrigt i teckningen, äfven när hon är felaktig, en synnerlig raskhet. Här liksom i sina öfriga målningar nöjer sig Albert icke med att af ansigtet teckna allenast konturerna, hvarvid kindernas rodnad angifves med en mörk fläck, utan han söker genom anbringande af grå färg i olika skiftningar gifva anletet vederbörlig rundning.

Öfver sakristiedörren ses tvenne flygande englar, som emellan sig hålla en monstrans; så framställes vanligen läran om brödet, som genom invigningen blef Christi helga lekamen. Öfver ena engeln ses ett upprulladt band och å detta läses *Albertus pictor.*

Denna Albert målare eller perlstickare, som han äfven benämnes, var en ganska begåfvad konstnär, om hvilken jag vid ett par föregående tillfällen haft anledning att nämna några ord. Han målade Kumla kyrka i Vestmanland år 1482, Kalmar kyrka i Uppland 1485 samt koret af Eds kyrka i samma landskap 1487. Målningarne i Herkeberga och Hernevi i Uppland äro tydligen af samma hand, men de sakna uppgift om konstnären. Af Alberts *signerade* målningar återstå nu allenast de i Kumla och de förlidet år blottade i Husby Sjutolft. Det är derföre högeligen att önska de senare må bevaras åt efterverlden. Genom gifte med Johan målares enka erhöll Albert år 1473 ett hus vid den nu s. k. Stadssmedjegatan i Stockholm och han återfinnes i Stockholms stads första uppbördsbok för åren 1501—1508. Han torde således hafva aflidet år 1509 samt, då det officiela året i Stockholm icke räknades mellan tvenne på hvarandra följande nyårsdagar, utan mellan två Valborgsmessor, sannolikt icke före den 1 maj 1509. Att han varit i en god ställning kan man sluta af det betydliga belopp han årligen erlade till staden; ingen af

de i samma uppbördslängder förekommande målarne betalade så mycket.

Källorna för dessa målningar äro den heliga historien och de kyrkliga helgonlegenderna, en redaktion af de apokryfiska evangelierna — härom en annan gång — samt sägner af verldsligt innehåll. Om dessa verldsliga bilder vill jag här tillägga några ord.

I vapenhuset förekommer bilden af en djefvul, som på en käpp räcker en äldre qvinna ett par skor. I de uppländska kyrkornas vapenhus förekommer denna bild ganska ofta. Så t. ex. i Tensta kyrka i Uppland, målad år 1437, hvarest målaren låter käringen säga: *tak, käre son, för goda skor.* Enligt den förklaring, som gifves å en ännu fortgående sägen, hade gumman stiftat oenighet mellan ett älskande par, ett arbete som djefvulen sjelf icke hade kunnat åstadkomma. Sägnen förekommer äfven i Jakob Rondeletii "tragicomædia" *Judas rediuiuus*, hvarest "trollkäringen Glosela" erhåller skorna af djefvulen Karich till lön för det hon hade stiftat oenighet mellan den unge Judas Iskariot och dennes tjenare Dromo. Här skymtar och fram motivet, hvarföre skorna framräcktes på en lång käpp: djefvulen fann käringen så svår och farlig att han icke vågade komma henne på nära håll.

Mannen i trädet, som djefvulen afsågar, är en allegorisk framställning som är ämnad att framställa de verldsliga tingens fåfänglighet och otillförlitlighet. Äfven denna framställning är i svenska medeltidsmålningar mycket vanlig, men i stället för en ung man ser man i bland en jungfru. Detta var händelsen i den nyss nämnda Tensta kyrka, hvarest man såg, enligt en gammal anteckning, en grann jungfru sitta i ett högt träd med ett bord framför sig, på hvilket funnos penningar och tvenne öppna skrin fulla med penningar. Målaren låter jungfrun säga:

Jak är en mö så baal,
jak hafwer alla werldenne i wall[1].

Döden, som står nedanför och afsågar trädet låter målaren säga:

Du breder ut penningar och gull,
du tänker intet på dödsens stund.

Samma syfte har en annan af de bilder som förekomma här i Husby och återfinnes nästan i hvarenda målad kyrka — bilden af lyckans hjul. På ena sidan af ett hjul uppstiger en man, hvars diktan och traktan angifves af den vid sidan ställda inskriften *regnabo*, jag skall regera. Öfverst på hjulet sitter en annan man, bredvid hvilken är skrifvet *regno*, jag regerar. En tredje man störtar utför å sidan midt emot den första, och plägar vid honom stå skrifvet *regnaui*, jag har regerat. Denna tredje inskrift är i Husby Sjutolft utplånad. Nedanför hjulet ser man ofta en öppen graf, i hvilken ligger ett svept lik, eller en bild af döden med spade, ibland båda framställningarne. Vid framställandet af denna bild, om hvilken man för öfrigt finner antydningar i vår medeltidslitteratur, sökte konstnärerna att åt de tre personernas anlete och hållning gifva karakteristiska uttryck, uppåtsträfvande ifver och segerhopp hos den första, ett behagligt njutande af vunnen höghet hos den mellersta, samt sviket hopp och grämelse hos den tredje.

Dessa moraliserande bilder mötte vanligen de i kyrkan inträdandes blickar, man finner dem i vapenhuset eller i kyrkans vestra ända, och skulle de tydligen mana den kyrkobesökande allmänheten att draga sin uppmärksamhet från de verldsliga, fåfängliga tingen för att i stället söka något högre. Det är derföre icke sagdt, att man i kyrkorna undvek allt, som kunde hos det till gudstjenst samlade folket verka förströende; bilder af

[1] Jag är en mö så båld, jag hafver all verlden i våld.

verldsligt innehåll, till och med af en ganska uppsluppen natur äro icke ovanliga. Vi återkomma längre fram till dem.

24.

Den bild, som här återgifves fig. 24 visar Christus i sällskap med några Judar, igenkänliga på de spetsiga mössorna. En jude vänder sig till Frälsaren, andra stjelpa ett kar, under hvilket synes ett svin, som dias af några judar. Mången gång afbildades under medeltiden de hatade judarne i denna ställning; vi se dem t. ex. i en relief i Uppsala domkyrkas kor. Som Christus förekommer här, måste vi för bilden söka en förklaring i det nya testamentet. Måhända hafva vi en scen från en af legenden utvidgad berättelse om svinhjorden i Gergesernas land. (Forts.)

Hans Hildebrand.

Vandalism.

Under grusgräfning för jernvägens behof hittades inom Etelhems socken på Gotland i början af sommaren ett graffält, innehållande, enligt uppgift, ungefär 100 skelett. Grafvarna voro icke på jordytan utmärkta med någon hög eller stensättning.

Ehuru lagen bestämmer, att i dylikt fall underrättelse skall lemnas vederbörande myndighet, på det vetenskaplig undersökning må kunna företagas, om en sådan finnes nödig, afhördes ingen anmälan från jernvägsbyggnadsstyrelsens sida, förr än graffältet var utplundradt. Ingen af styrelsen eller arbetscheferne fann det lämpligt att vare sig på grund af laglydnad eller af vetenskapligt intresse möjliggöra en vetenskaplig undersökning.

Ett par arbetare hafva insändt fynd, anträffade inom detta graffält. De insända och för statens samlingar inlösta föremålen äro inemot femtio. Ett par af dem antyda, att detta graffält hör till den allra första kristna tiden på Gotland, en period som för närvarande är mycket litet känd, och fornsakernas vitnesbörd stadfästes af grafskicket — obrända lik liggande under slät mark. Då intet märke ofvan jord utmärker sådana grafplatser, är det omöjligt att uppsöka dem, för att i dem företaga systematiska utgräfningar. För att kunna göra sådana äro forskarne hänvisade till det upplysta och fosterländska intresset hos dem, som tillfälligtvis finna en sådan grafplats. Förbindelserna mellan Gotland och fastlandet äro så täta att en underrättelse om fyndet, sänd till k. Antiqvitets-akademien medelst post eller telegraf, kunde genast hafva föranledt en kompetent persons öfversändande till stället, för att der öfvervaka utgräfningen och se vetenskapens kraf till godo; arbetet för jernvägens behof hade deraf icke behöft på ett nämn-

värdt sätt försenas. Kanske aldrig återkommer ett sådant tillfälle.

Dr Stolpes undersökningar i den fornkristna begrafningsplatsen på Björkö hafva visat, huru mycket man kan vinna genom en noggrann systematisk undersökning, när denna företages af en person, som är hemmastadd i de arkeologiska förrhållandena. Af oförklarliga skäl har jernvägsbyggnadsstyrelsen eller dess representanter icke vårdat sig om att möjliggöra en sådan undersökning. När beklagligen så skett, kunde man åtminstone hafva låtit någon person på stället göra de anteckningar, som äfven en icke fackman kan göra, man hade kunnat omsorgsfullt tagit vara på fynden, afsöndrat hvad i hvar graf hittades o. s. v. Dervid hade åtminstone *något* räddats för vetenskapen. Nu har denna gått förlustig ett godt tillfälle till rika skördar, och hvad vetenskapen här förlorat, det är äfven en förlust för de fosterländska intressena.

Det är högeligen att beklaga, att en korporation bestående af bildade personer och förfogande öfver bildade personers tjenst, låtit en sådan handling af vandalism komma sig till last. **Hans Hildebrand.**

Jernåldern på Gotland.

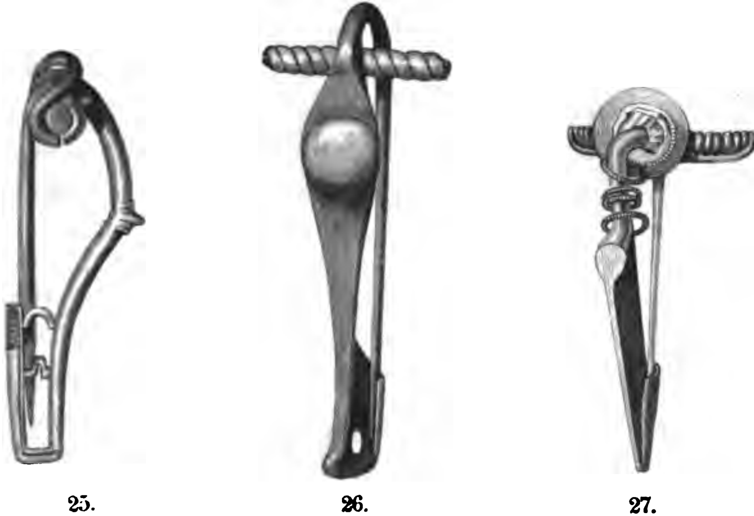
1.

Den som haft tillfälle att öppna en graf från jernåldern och betrakta hennes innehåll, är i allmänhet förvånad öfver dettas torftighet; det arbete och den kostnad, som nedlägges på undersökningen, anses af de fleste såsom bortkastade. Men allmänhetens dom är i detta fall af intet värde. Det behöfves arkeologiska kunskaper för att bedöma, om icke den ena eller andra

skenbart obetydliga fornsak, som i grafven hittas, det ena eller andra draget i sjelfva begrafningsskicket kan vara sådant, att undersökningen bör anses hafva gifvit ett godt resultat. Derigenom att allmänheten ännu icke fullt lärt sig inse, att det kan behöfvas speciela kunskaper för att bedömma fynds och fornlemningars betydelse, går månget fynd och månget tillfälle att göra iakttagelser förloradt.

Den som genomläst kandidaten Gustafssons i nr 76—78 införda reseberättelse, kan möjligen känna sig

Första gruppen.

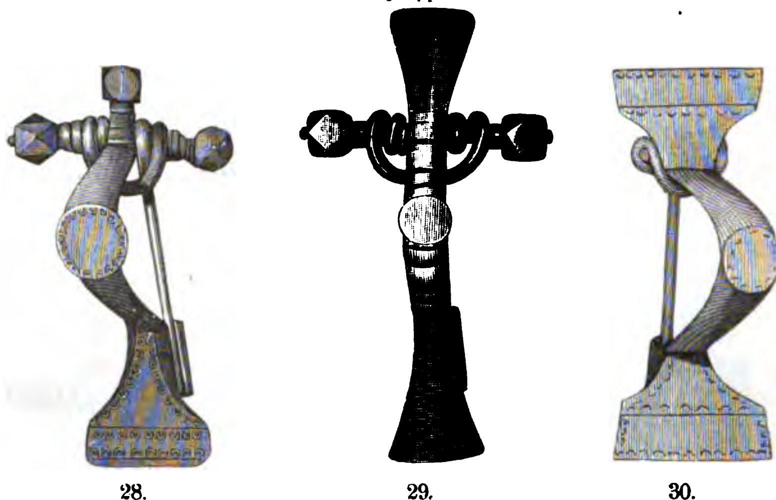
25. 26. 27.

benägen att anse frukterna af hans sommararbete och af det anslag, som gifvits honom för att företaga gräfningar, vara af allsintet eller ytterst obetydligt värde. Men denna uppfattning är alldeles oriktig. Tvärtom har man skäl att anse de resultat som af hr Gustafsson vunnits såsom mycket intressanta och vigtiga för den arkeologiska vetenskapen.

På Gotland har jernåldern utvecklat sig på ett annat sätt än på det svenska fastlandet och kan man

på denna ö följa en obruten utveckling från jernålderns början till tiden då Gutarne kristnades — något som man icke kan göra å fastlandet. Som mätare på utveckling kan man med fördel använda spännena, såsom

Andra gruppen.

28. 29. 30.

jag i mina *Utkast till spännets historia* visat. Vi hafva till en början tre skeden, som utmärkas med sådana spänn-

Tredje gruppen.

31.

former som här representeras af några som prof tagna figurer (fig. 25—31). Särskildt inom den första gruppen råder en stor mångfald af former [1]. En af dem

[1] Jfr *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, del. 4, första germanska flocken.

blef sedan utbildad och gaf upphof till en ny grupp (fig. 28—30), och ur den hufvudform, af hvilken dessa tre figurer visa varieteter, utbildade sig ännu en grupp (fig. 31), hvilken i fortsatt utveckling frambragte de många formerna af det s. k. djurhufvudformade gotländska spännet.

Mellan de olika formerna råder således ett visst tidsförhållande, den första gruppen bör vara äldre än den andra och denna äldre än den tredje. Detta antagande styrkes äfven deraf, att former hörande till de tre grupperna icke pläga hittas tillsammans, hvaraf man kan draga med trygghet den slutsats, att de åtminstone icke i regeln användes samtidigt.

Flertalet (13 stycken) af de grafvar, som hr Gustafsson undersökte förliden sommar, hafva visat sig höra till den period, som utmärkes af den andra gruppen. Denna period är den minst kända inom hela den förkristna kulturutvecklingen på Gotland och särskildt derföre äro hr Gustafssons fynd mycket välkomna.

De tretton grafvarna visade ungefär samma anordning allasamman. I marken, utan skydd af någon öfverliggande af jord eller sten bildad hög, förekomma stenkistor, bildade af fyra väggstenar. Kistornas storlek varierar, men ingen enda är så stor, att hon kunnat rymma en menniska, och således äro dessa kistor afsedda uteslutande för brända lik. Man kan icke gerna antaga, att dessa kistor, sådana de nu visade sig, befinna sig i sitt ursprungliga skick. Då våra förfäder alltid sökte på det bästa sätt sörja för att de hädangångnes hvilostäder skyddades för åverkan af menniskor och djur, är det högst sannolikt, att de i fråga varande grafkistorna fordom varit bättre skyddade, antagligen med en takhäll och möjligen äfven med ett jordlager, som småningom blifvit bortfrätt.

Grafinnehållet är icke rikt, men alltid af samma tycke. Vi finna der spännen af andra gruppens former (jfr särskildt *Månadsbladet* 76—78 fig. 12), ornerade benkammar, ändskoning till bälten, lerkärl af den form som fig. 32 visar.

Kärl af detta slag hafva vid ett föregående tillfälle omtalats i *Månadsbladet* (nr 49 och 50) med anledning

32.

deraf, att professor Sven Nilsson hade uttalat den åsigt, att en kruka af denna grupp skulle vara af fenikisk upprinnelse. Jag försökte i de anförda numren visa att dessa krukor förnämligast genom ornamenten stå fullständigt inom den gotländska jernålderkulturens område. Den s. k. fenikiska krukan var funnen i en graf, som bildades af fyra sidohällar och täcktes af en femte, hvilken i sin ordning skyldes af ett fotstjockt jordlager — antagligen hafva Bjärsgrafvarne, som hr Gustafsson undersökte, varit på enahanda sätt skyddade — och hittades tillsammans med ett spänne, hvars typ är beslägtad med den första och den andra gruppen (nr 49 & 50 fig. 3), samt ändskoning och ett annat beslag till ett smalt bälte. Genom de ibland ganska prydliga orna-

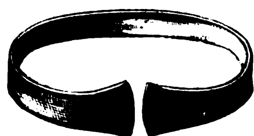
menten på dessa lerkärl, af hvilka flere hittades i de grafvar hr Gustafsson undersökte, kan gruppen af sammanhörande föremål ökas med guldringarne af typen med vidgade ändar (fig. 33), af hvilken tvenne exemplar en gång hittats på Gotland tillsammans med ett guldmynt prägladt för den romerska kejsaren Titus. Dervid vinna vi för denna grupp en tidsbestämning, ehuru den dessvärre icke lemnar mer än en antydan. Ett graffynd, innehållande ett mynt visar, att grafven bildades och fick sitt innehåll *efter* den tid då det i grafven funna myntet präglades. Då ett romersk mynt icke gerna kom direkt från myntverkstaden till Gotland, måste man alltid lägga ett par tiotal eller mer till myntets

33.

datum för att få en bestämmelse af fyndets ålder. Men myntet kan naturligtvis hafva varit länge i omlopp, det kan sedan länge hafva gömts som en klenod i ett hus, innan det lades i grafven hos den döde. Det finnes emellertid många omständigheter som antyda, att grafvarna af denna grupp stå mycket nära den tid, då föremål af romersk upprinnelse infördes till Gotland, hvilken tid synes hafva slutats senast under den tidigare delen af tredje århundradet. Inom norra Tyskland och äfven i Danmark kan man spåra förbindelser med det romerska riket ända intill den tid, då den hunniska invasionen i mellersta Europa och de deraf framkallade eller påskyndade folkrörelserna stängde vägen för samfärdseln mellan Södern och Norden. Den tid, under

hvilken Gotland kunde hafva mottagit alster af romersk kultur och genom dem ett visst inflytande af klassisk art förlänges derigenom med nära tvenne sekel, men det synes, att döma efter myntfynden, som om under denna senare tid Gotland mottagit allenast litet.

34.

Ringar af samma slag, men små och oprydda, en af guld (fig. 34) och två af silfver, förekommo i ett fynd från Helvi socken, som ligger vid sidan af Lärbro socken, och till samma fynd (Inv. 2727) hör äfven det här (fig. 35) afbildade ändskoningen till ett bälte.

Att man icke får lägga alltför stor vigt vid Titusmyntet i Klintefyndet (*Månadsbladet* nr 49 & 50) och

35.

således hänföra detta fynd till *början* af den tid, då romerska varor fördes till Gotland, synes af den ställning, som fyndena med andra gruppens spännen intaga till de fynd, i hvilka den första spänngruppen förekommer. Inom denna första grupp förekomma spännen, hos hvilka både form och teknik vitna, om icke rent af för romersk upprinnelse, så åtminstone för romerska förebilder och ett inflytande af dessas smak. Den andra gruppens spännen visa deremot mindre af denna romerska stil, ehuruväl grundformen för dessa spännen är gemensam med den, som herrskar inom den

första gruppen och otvifvelaktigt från det romerska rikets norra provinser skickats vidare norrut.

Bälteskoningarna af brons förekommo tillsammans med spännen af första och andra gruppen, men under den tid, som åtgått för att gruppen nr 2 skall hinna tränga ut den äldre, undergingo dessa bälteskoningar en genomgripande förändring. Tidigare voro de trinda och nedtill vidgade och åter indragna, den ena gången efter den andra (jfr M. 302); de vittna då om inflytande från det klassiska arbetets sida. Sedermera upphörde de att vara trinda och kraftiga, de gjordes platta och utbredda (jfr här fig. 35 och *Månadsbladet* nr 49 & 50 fig. 4), gjordes genombrutna och utsirades med ornament af olika slag, som under den tidigare jernåldern voro vanliga. Äfven här hafva vi således en grupp af föremål, som i början hade en form af klassisk upprinnelse, men småningom miste densamma. Hela fyndgruppen med andra spänngruppen hör tydligen till en tid, då ett från det romerska riket kommet inflytande upphörde och vek för en utveckling af inhemsk smak, men så nära står denna andra gruppen till den första, att till en del samma typer bibehållas, ehuru under något förändrad form.

Förslagsvis — med förbehållen rätt att efter fortsatta undersökningar jämka siffran — är jag villig att hänföra den andra spänngruppens fynd till det tredje och fjerde århundradet i vår tideräkning.

De jämförelsevis taladt få spännen af den andra gruppen, som f. n. äro kända, hafva hittats på olika delar af ön, hvadan man ser, att den kulturform de tillhöra, icke funnits allenast inom en del af densamma, utan varit utbredd öfver hela.

Hr Gustafssons undersökningar äro af så mycket större intresse, som han i närheten af graffältet med den andra gruppens spännen, funnit dels en graf (fyn-

36.

det nr 17, inom en stenkrets, med lemningar af brändt lik), tillhörande den första spänngruppens tid, dels en graf (fynd nr 18, liten låg grafhög med kista af fyra sidohällar och täckhäll) tillhörande den tredje spänngruppens tid.

Samman med spännen af den tredje gruppen (fig. 30) finner man, utom mycket annat, sådana prydliga bågspännen som det här (fig. 36) afbildade.

Hans Hildebrand.

Kronologiska anteckningar om våra runstenar.

1.

De vanliga runstensinskrifterna sakna bestämda tidsuppgifter; de innehålla, såsom bekant, sällan mer än namnet på den som reste vården, och på den, hvars minne skulle af vården firas. Så mycket ser man, att de som läto resa stenarne, i de flesta fall voro kristna, och att flere stenar äro resta till minne af män som dogo »i hvita våder», d. v. s. öfver sådana, som nyligen blifvit kristnade. Äfven den omständigheten, att runstenar, reste till minne af kristna män, stå bland eller invid en hednisk grafflocks högar, visar att runstenarne, äfven när de restes öfver kristna, tillhöra en tid, som icke var långt skild från hedendomens dagar. Detta är ungefärligen allt hvad man vet. Men runstenarne äro så många och förete sinsemellan så stora olikheter, att det vore mer än besynnerligt, om man icke skulle kunna

mellan dem fastställa en relativ kronologi. Kan man anknyta denna vid den vanliga beräkningen i århundraden och årtionden, är det naturligtvis så mycket bättre.

En tidsskilnad kan bestämmas dels efter slingornas beskaffenhet, dels efter sjelfva runornas. Vi skola taga de senare till utgångspunkt för våra undersökningar. Då emellertid ofta är farligt att alltför mycket generalisera, inskränker jag mig f. n. till de tre Mälarlandskapen, under antagande, att i dem utvecklingen var ungefär samtidig.

I den senare runraden visa sig runorna ᛂ ᚤ och ᚵ var yngre än de andra tecknen; genom att sätta en prick till de redan befintliga runorna ᛁ ᚢ ᚴ fick man nya ljudtecken. Man kan således antaga att en tid fanns, då man ännu icke på detta sätt qvalificerade tecknen för *i*, *u* och *k*. Inskrifter, i hvilka de s. k. stungna runorna saknas, böra således i allmänhet vara äldre än de i hvilka de finnas. Någon full visshet gifves dock icke härigenom, alldenstund man väl kan tänka sig att mången runristare var konservativ och äfven sedan de nya tecknen kommo i bruk, fortfarande nöjde sig med de gamla. Så mycket kunna vi emellertid med trygghet påstå, att runskrifterna med stungna runor icke kunna höra till de äldsta af skrifterna med den senare runraden.

Det finnes dock bättre vitnesbörd hos sjelfva runtecknen. Runan ᚬ betecknade ursprungligen *a*, men kan småningom, med vexling i formen (ᚭ, ᚮ, ᚯ, ᚰ) att betecknar *o*. Förändringen berodde på en småningom inträdande förändring i uttalet af begynnelsevokalen i det namn, som denna runa hade fått. Samtidigt med denna förändring försiggick en annan, af samma anledning. Runan ᛄ, som från början betecknade *i*, kom småningom utan ändring i utseendet ock beteckna *a*. Den förlust, som alfabetet led derigenom att den gamla *a*-

runan fick valör af *o*, ersattes således derigenom, att en gammal *i*-runa fick valör af *a*. Sådana förändringar hafva inträdt inom andra områden än runornas. Jag har å Ösmo kyrkogård i Södertörn funnit på grafvårdar sådana ord som DHTER, FRHN, THRP, hvilka sammanhanget visade skulle läsas som *dåter* (dotter), *från* och *tårp* (torp). Mannen som ristade dem på vården, hade Rospiggarnes ovana att kasta bort ett *h* i början af orden. Som han kallade bokstafven *h* helt enkelt *å*, föll det sig för honom helt naturligt att använda tecknet *h* i de tillfällen, då vi skulle användt *å*.

Man kan således med ganska stor säkerhet säga, att inskrifter, i hvilka ᚬ-runan, hvad form den än har, bibehåller sin gamla betydelse af *a*, böra vara äldre än de, der hon har konstant betydelse af *o*. Jag nämner här, i detta sammanhang, icke ᚼ-runan, emedan hon, så vidt jag känner, i den senare runradens inskrifter aldrig förekommer med sitt ursprungliga ljudvärde.

I sammanhang med förändringen från *a* till *o* af runan ᚬ, stå andra förändringar. Så snart man hade fått ett runtecken för *o*, började detta användas i fall, då man dessförinnan brukat runtecknet för *u*. Men så länge ᚬ ännu vägde mellan *a* och *o*, har *o* ännu icke börjat uttränga *u*. Inskrifter med *bruþur*, *muþur*, *Hulm-* (t. ex. Hulmstin), *þur-* (t. ex. þurstin) äro derföre i allmänhet att anse som äldre än de, i hvilka förekomma formerna *broþur*, *moþur*, *Holm-* och *þor-*.

Ännu en anmärkning vill jag förutskicka. Det är allenast ett jämförelsevis litet antal runstenar jag sjelf haft tillfälle att undersöka, och kritiska publikationer äro dessvärre icke många. Jag är derföre f. n. anvisad till de teckningar, som blifvit offentliggjorde, till Bautils och till Dybecks, hvilka senare i allmänhet äro mycket bristfälliga. Det är mycket möjligt, att framdeles, då inskrifterna blifvit närmare undersökta, en och annan

detaljuppgift förfaller, men jag skall leda mig fram till hufvudresultaten med så stor försigtighet, att de icke skola kunna rubbas, genom en eller annan detaljs beriktigande.

Det finnes en grupp af runstenar, i hvilken omtalas en Ingvar, som företog härfärder österut, till Ryssland, Grekland och Sarasenernas land. Å några af hans stenar skrifves ᚼ med betydelse af *a*, på dem äro formerna *bruþur*, *þurkils* o. s. v. vanliga, på dem förekommer verbalformen *vas*, som är ålderdomligare än det n. v. *var*. Men på Ingvarstenarne förekommer äfven ᚼ med betydelsen af *o* (dock sällan), å dem finnes flere gånger *e*, på dem finnes äfven formen *var*. Ingvarstenarne ristades således under en öfvergångstid, då bruket vexlade.

Det finnes en annan grupp af runstenar, mycket talrik, försedda med ristningar utförda af en man vid namn Ypper. I denna mans runskrifter finna vi ytterst sällan (en gång eller ett par) ᚼ i betydelsen af *a*. På dem finna vi deremot sådana former som *bro*, *broþur*, *þor-* o. s. v.

Vi kunna deraf, i synnerhet som Ingvarstenarnes slingor äro mycket enklare än Yppers, med temligen stor trygghet antaga, att de stenar, som omtala Ingvars österfärd äro äldre än de, som af Ypper försågos med inskrift.

Det finnes i en isländsk annal en uppgift, som synes tillförlitlig, att denna Ingvar dog 1041. Vi kunna således med trygghet säga, att de stenar som omtala hans härfärd tillhöra midten af 1000-talet, snarare tiden före än tiden efter 1050. De höra således till Anund Jakobs eller senast till hans efterträdare Emunds tid.

(Forts.). **Hans Hildebrand.**

Från Akademiens sammankomster.

Den 26 februari 1878. (Forts.)

Landshöfdinge-embetet i Jönköpings län hade insändt ett föremål af nyare datum, funnet vid Visslabo i Långaryds socken, Vestbo härad, hvilket återsändes, samt en längre silfverkedja afslutad med en ållonformig hängprydnad, funnen vid Skatekull i Refteleds socken, samma härad, hvilken inlöstes.

K. Myntets leveranser för år 1877 till k. Myntkabinettet (2 mynt i guld, 4 i silfver, 3 i koppar, samt 21 medaljer i silfver), förevisades.

Åbon Henrik Nilsson å nr 25 Gislöf i Nöbbelöfs socken, Järrestads härad, Kristianstads län, hade anhållit att två å hans egor befintliga grafhögar måtte före den 1 april undersökas, under förklaring att han i annat fall sjelf ämnar taga befattning med dem. Akademien ansåg denna skrifvelse icke böra föranleda annan åtgärd än en anhållan af riksantiqvarien hos landshöfdinge-embetet att dessa fornlemningar må genom offentlig kungörelse fridlysas.

Kammarherren M. Lagerbergs anhållan om tillstånd att få å k. Myntet afprägla de redan graverade stamparne till minnespenningar öfver assessor E. Brenner, kanslirådet J. Hallenberg och erkebiskop E. Benzelius d. y., bifölls.

Akademien beslöt att för återställandet af en fornlemning å Korsagården i Sörby socken, Vestergötland, utbetala begärda 10 kr.

Grosshandlaren J. Arfvedson hade till inköp för k. Myntkabinettet hembjudit en samling af 331 k. Gustaf II Adolfs mynt (39 i guld, 216 i silfver, 75 i koppar samt ett galvanoplastiskt aftryck) samt 225 samme konungs medaljer (20 i guld, 159 i silfver, 20 i brons, 25 i tenn eller bly och 1 i trä). Akademien fann den begärda lösesumman 20,000 kr. för hög.

En spjutspets af skiffer, funnen i Skogs socken, Ångermanland och hembjuden af P. Edholm, inlöstes.

Sekreteraren anmälte, att Akademiens nyinvalde arbetande ledamot hr Montelius önskade taga inträde i Akademien nästa sammankomst.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*
af jägmästaren *A. O. Törngren*, en skopa af täljsten.

b) till *k. Myntkabinettet:*
af grosshandlaren *J. A. Sandberg* en sällsynt medalj i silfver.

c) till *Akademiens arkiv:*
af fröken *Hanna Elmstedt* sju originalbref skrifna af Gustaf, prins af Vasa.

Den 12 mars 1878.

Akademiens invalde arbetande ledamot dr Oscar Montelius uppläste som inträdestal en afhandling *om tidsbestämning inom bronsåldern*

med särskildt afseende på Skandinavien. Talet besvarades af sekreteraren.

Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till fru Lea Ahlborns underdåniga, till Akademien remitterade ansökan om understöd af allmänna medel för att göra en studieresa till Paris.

Till Akademien hade inkommit, för att förenas med Statens Historiska Museum ett af framlidne dr G. A. Ehrengranat genom testamentariskt förordnande skänkt fynd af en egendomlig silfversölja, andra arbetade silfverföremål och 39 till det mesta kufiska mynt jämte 96 större och mindre bitar af dylika.

Tretton medaljer af brons, 10 från England, 2 från Ryssland, 1 från Båda Sicilierna, samt 2 kopparmynt från England, ett från Ravensburg samt eett ostindiskt mynt, hembjudna af ett sterbhus i hufvudstaden, inlöstes.

Akademien beslöt att priset på Månadsbladet skulle höjas till Tre kronor för årgång.

Enligt H. M. Konungens befallning hade af Ståthållareembetet på Stockholms slott till Statens Historiska Museum aflemnats en större funt med tillhörande bordformigt underlag af sten, försedd med årtalet 1561 och svenska vapnet, hvilken funt af gammalt förvarats i en af slottets källare.

Ett inlemnadt förslag till Köpings stads fabriks- och handverksförenings belöningsmedalj gillades.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*
af direktör *R. Brouhn* en jernyxa; af fabriksegaren *C. F. Lundström* en eka;

b) till *Akademiens boksamling och arkiv:*
af Akademiens artist *C. F. Lindberg* fotografier af ett dryckeshorn och en silfverbägare med infattade Görtzka nödmynt, båda förvarade i Kristiania universitets fornsakssamling; af *Svenska fornminnesföreningen:* dess *Tidskrift*, del 3, h. 3; af dr *Montelius:* hans bok *Bohuslänska fornsaker från hednatiden*, h. 2.

Den 26 mars 1878.

Föredrogs Kongl. Maj:ts remiss af professor Cronholms ansökan om ett reseanslag, och ansåg Akademien sig böra tillstyrka nådigt bifall.

Fem fynd, hembjudna genom landshöfdingeembetet i Gotlands län, inlöstes, nämligen tre från jernåldern (från Etelhems, Fole och Othems socknar) och två från medeltiden (från Visby stad och Bro socken). Vigtigast af dessa fynd var ett från Stora Tollby i Fole socken, som innehöll fyra stora guldbrakteater, en mindre dito, två romerska denarer (kejsarinnan Faustina d. ä. och kejsaren Marcus Aurelius).

Hospitalsdirektionen i Visby hade anmält, att, sedan Kongl. Majt bifallit, att hospitalets inom Visby stad belägna tomter och täppor skulle få utbytas mot stadens utanför densamma belägna åkerjord, att

ömsesidigt tillträdas, då sådant kunde ske utan hinder genom äldre dispositioner, stadens drätselkammare tillkännagifvit, att stadsjordarna nu voro så frigifna, att de beslutade ombytena kunde försiggå den 14 mars 1879, hvilket Hospitalsdirektion meddeladt, på det Akademien må kunna vidtaga de åtgärder, som anses nödiga för bevarandet af det anslag, som är eller kan blifva beviljade för fortsatt vård af Visby fornlemningar.

Akademien beslöt att tillstyrka nådigt bifall till Svenska fornminnesföreningens anhållan om 700 kronor att användas till inköp och spridning af exemplar af en ny upplaga af dr Montelii skrift *Om lifvet i Sverige under hednatiden*, under hemställan, att vid anslagets beviljande skulle fogas det vilkor, att i den nya upplagan af denna skrift som bihang intages det hufvudsakliga innehållet af de k. förordningarna om forntida minnesmärkens fredande och bevarande af den 29 nov. 1867 och den 30 maj 1874.

Ett inlemnadt förslag till inskrift på ett monument, som svenska skogsstaten beslutit uppresa till minne af k. skogsinstitutets grundläggare, I. A. af Ström, godkändes.

Pastor L. Palmgren hade inkommit med ansökan om anslag för antiqvariska undersökningar i Småland.

Grosshandlaren J. Arfvedsson hade hembjudit, till inköp för k. myntkabinettet, sin samling af k. Gustaf II Adolfs medaljer för en summa af 8,000 kronor.

En hålmejsel af skiffer, funnen vid Måland i Skogs socken, i Ångermanland, och hembjuden af P. Edholm, inlöstes.

Följande gåfvor anmäldes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af dr *C. G. Brunius*, ett knifskaft från 1500-talet.

b) till *Akademiens arkiv:*

af fru *H. Egges* sterbhus: två bref från Jonas Hallenberg till lagman Appelblad, daterade den 18 och 30 september 1783 samt verser af Hallenborg tillegnade Appelblads dotter Sophia.

c) till *Akademiens boksamling:*

af hr grefve *H. Hamilton:* hans minnesteckning af fältmarskalken C. G. Rehnsköld;

af hrr *Madelena* och *Morellio: Tavole sinottiche nummografiche della republica da Venezia;*

af *k. Videnskabernas selskab*, Köpenhamn: J. Lange, *Det ioniske kapitels oprindelse og forholdelse.*

Den 9 april 1878.

Landshöfdingeembetet i Kalmar län hade insändt en ansökan från kyrkoherden Nils Gertzell om tillåtelse att genom frösådd uppdraga skog på ett vid pastorbostället Parboäng befintligt graffält, som år 1872 blifvit genom särskildt utfärdad kungörelse fridlyst, med förbin-

delse att icke på något sätt rubba eller skada de här befintliga fornlemningar. Akademien lemnade härtill bifall.

Dr H. A. V. Lindehn i Philadelphia hade anhållit, att Akademien, för att bereda säkrare framgång åt hans forskningar rörande de första svenska nybyggarnes i Amerika historia, måtte gifva honom ett skriftligt uppdrag, att anställa sådana forskningar samt förorda honom till benägen åtanka hos dem, som kunna vara i tillfälle att derutinnan understödja honom, hvarjämte han förklarat sig villig att efter slutadt arbete till Akademien insända redogörelse för resultaten af detsamma. Akademien beslöt utfärda en sådan rekommendationsskrifvelse och öfversända den till Sveriges minister i Nordamerikas Förenta Stater.

Följande stipendier utdelades:

till pastor Palmgren, för antiqvariska forskningar i någon del af Finveden, 500 kronor;

till ryttmästaren C. A. Klingspor, för fortsatta undersökningar i Uppland, 200 kr.

För k. Myntkabinettet inköptes af konsthandlaren H. Bukowski hembjudna mynt: en Rigas solidus för 1621, en dito för 1625, ett Göteborgs öre för 1627, ett Arboga öre för 1627, ett Nyköpings öre för 1627, Nyköpings halföre för 1627 och 1628, Riga halfriksdalrar för 1629 och 1630, en Elbings grossus för 1629, Elbings solidi för 1630, 1632 och 1633, en tredubbel riksdaler (*A domino factum est istud)* för 1631 och en dukat *(Heros Magnanimus)* för 1632 inlöstes.

Till revisorer af Akademiens räkenskaper utsågos h. exc. hr grefve Sparre och hr Bowallius.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Akademiens arkiv*:

af fru *E. Lindecreutz*, f. *von Schulzenheim*, diverse handlingar och anteckningar från k. Fredrik I:s, Gustaf III:s, Gustaf IV Adolfs, Karl XIII:s och Karl XIV Johans tid.

b) till *Akademiens boksamling:*

af *Norska riksarkivet: Norske Rigs-Registranter* band 6, h. 2 och band 7, h. 1;

af ingeniör *E. Lindblad: Compte rendu du Congrès international des américanistes, session de Luxembourg 1877.*

Den 23 april 1878.

Anmältes, att Akademiens korresponderande ledamot hr tullinspektör C. J. Schive den 26 februari aflidit.

Kongl. Majt hade af Akademien infordrat utlåtande rörande kommitterades betänkande och förslag angående inrättande och underhållande i hufvudstaden af ett museum för konstindustri och slöjd.

Kongl. Majt hade till Akademien öfverlemnat skolläraren Johan Erikssons besvär öfver Akademiens beslut att vägra tillåtelse för honom att borttaga en på hans åkergärde befintlig ättehög, enär han för sin anhållan icke uppgifvit annan grund än önskan att vinna bättre utse-

ende och att få ur fornlemningen hemta sten till ett byggnadsföretag. Som Eriksson i sin besvärsskrift uppgifver helt andra skäl för högens borttagande, nämligen att gårdens boningshus skulle flyttas till en sundare plats, hvilken icke kunde erhållas annat än genom högens borttagande, beslöt Akademien, att undersökning skulle å stället företagas.

Hospitalsdirektionen i Visby hade inlemnat sysslomannens räkning för sistlidet år öfver den s. k. ruinkassan.

Ett inlemnadt förslag till V. Sveriges hushållningssällskap belöningsmedalj samt till Vesternorrlands läns k. hushållningssällskaps två belöningsmedaljer, godkändes.

Några fornsaker och mynt, hembjudna af friherre C. S. Bennets sterbhus, inlöstes.

En k. Gustaf II Adolf riksdaler, slagen i Mainz år 1632, inlöstes.

Genom byte med hr Vogel från Chemnitz, hade för k. Myntkabinettet erhållits en Lüneburgs guldgyllen från medeltiden.

Professor O. Sandahl hade anmält, att han ämnade reparera sitt hus i hörnet af Jerntorgsgatan och Slussplanen, och frågat, hvar den i muren f. n. insatta runstenen skulle uppsättas.

Hr Karl Torin hade meddelat underrättelse, att en forntidsgraf (gånggrift eller hällkista) upptäckts på Prinshaga egor i Valla hd och erbjudit sig att undersöka densamma, hvilket anbud Akademien med tacksamhet antog.

Åt dr H. Hofberg lemnades ett stipendium af 600 kronor för undersökningar inom Faurås hd i Halland.

Akademien beslöt, att hennes andre amanuens dr Montelius skulle företaga undersökningar inom Blekinge och östra Skåne.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af hr *K. Hallman*, kyrkliga fornminnen från Krokek och Lillkyrka;

af hr *Bukowski*, en bronsarmring från Polen.

b) *Akademiens arkiv:*

af professor *Stephens*, i träsnitt utförda afbildningar af reliefbilderna å Ottravafunten.

c) till *Akademiens boksamling:*

k. k. *Vetenskapsakademiens* i Wien, filosofisk-historisk klassen, Sitzungsberichte band 84, h. 1—3, band 85—87.

Den 7 maj 1878.

Akademien beviljade sina räkenskapsförare decharge för 1877 års räkenskaper.

En guldring från Öland, med ett adligt sköldemärke, hembjuden genom landshöfdingeembetet, inlöstes.

En guldbrakteat jämte andra fornsaker, från Stora Tollby i Fole socken på Gotland (jfr s. 715), inlöstes.

Ett genovesisk guldmynt af år 1758, en Danzigs solidus för år 1753 samt ett svenskt 10-öre af år 1744, hembjudne af hr k. sekreteraren Otto A. Sjögréen, inlöstes.

Landshöfdinge-embetet i Östergötlands län hade anmält, att forntidsgrafvar, innehållande menniskoben, hade anträffats i ett grustag å en kulle vid Kårby i Ekebyborna socken. Akademien beslöt, att denna grafflock skulle fridlysas.

Komministern i Torsås J. C. A. Collander (Konga härad), Småland, hade anhållit att ett i hans trädgård befintligt röse måtte af sakkunnig person undersökas. Akademien beslöt anmoda pastor Palmgren att företaga en sådan undersökning.

Ett genom kyrkoherden i Ingelstorp P. S. Wåhlin hembjudet bronssvärd inlöstes.

Sekreterarens förslag till Svenska Akademiens minnespenning öfver riksrådet grefve Arvid Bernhard Horn godkändes.

Riksantiqvarien uppläste sitt, enligt Akademiens anmodan, afgifna enskilda yttrande öfver kommitterades betänkande och förslag angående inrättande af ett museum för konstindustri och slöjd, särskildt framställande nödvändigheten af det nya museets begränsande gent emot statens öfriga museer, samt önskan att de af k. Karl XV testamenterade arbeten i guld och silfver, som tills vidare blifvit intagna i Statens Historiska Museum, måtte fortfarande få der qvarstanna, äfvensom att ur de återstående afdelningarna af konungens gåfva och jämväl ur grefve A. Bjelkes donation måtte få uttagas sådana saker, som företrädesvis kunna anses förtjena att i det historiska museet förvaras. Akademien beslöt, att till Kongl. Maj:t öfverlemna detta yttrande, med förklarande, att Akademien till alla delar förenar sig med de åsigter och förslag, som deri blifvit framställda.

Filosofie kandidaten Gustafsson hade inlemnat berättelse om de undersökningar han under sommaren 1877 i egenskap af Akademiens stipendiat företagit inom Lärbro socken på Gotland jämte de fynd, som dervid anträffats.

Ingeniör A. Friberg hade inlemnat en ansökan att under sommaren få anställa undersökning i forntidsgrafvar å egorna till egendomen Lundby och Hållsta by i Österrekarne härad, Södermanland, med förbindelse att dervid ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i k. förordningen af den 29 nov. 1867 samt att till Statens Historiska Museum öfverlemna alla fynd. Akademien lemnade härtill bifall.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af artisten *L. Baltzer* i Göteborg: afgjutning och teckningar af hällristningar i Bohuslän;

b) till *k. Myntkabinettet:*

af k. sekreteraren *O. A. Sjögren:* 16 svenska mynt och 2 svenska brakteater;

c) till *Akademiens boksamling:*

af hr *G. Stephens* hans bok: *Thunor the thunderer carved on a Scandinavian font of about the year 1000.*

Akademien beslöt, att till hr Baltzer öfverlemna ett exemplar i silfver af sin antiqvariska prismedalj.

Den 27 maj 1878.

Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade meddelat underrättelse, att professor Cronholm erhållit ett reseunderstöd af 400 kronor, samt att Kongl. Maj:t anvisat 750 kronor till inlösen af dr Oscar Montelius' bok *Om lifvet i Sverige under hednatiden*, för att genom Svenska Fornminnesföreningen kostnadsfritt utlemnas till folkskolelärareseminarierna samt större folkskolor å landet, med vid bifallet till ansökan fäst vilkor i enlighet med Akademiens underdåniga förslag (se s. 716).

En genom landshöfdingeembetet i Göteborg hembjuden mindre ring af guld, funnen i en åker å Grålö i Skee socken, Bohuslän, inlöstes.

Sergeanten Lundeberg hade anhållit att få borttaga ett invid gafveln på hans nybyggda mangårdshus liggande större röse, som skymmer utsigten och hindrar odling. Akademien beslöt anmoda pastor Palmgren att, innan frågan afgjordes, undersöka röset.

Då anmäldt blifvit att åverkan å grafhögar under senaste tiden i stor skala föröfvats och ännu pågår på egorna till Libby by i Husby socken, Lyhundra härad, Uppland, beslöt Akademien att hos landshöfdingeembetet begära fridlysning af den återstående delen af grafFältet intill vetenskaplig undersökning kan ske.

Hr C. F. Nordenskjöld hade inlemnat en utförlig berättelse om sina under föregående året verkställda antiqvariska forskningar inom Bankekinds härad, Östergötland.

Hr rektor N. G. Bruzelius hade aflemnat skriftlig redogörelse för undersökningar af några grafhögar, till det mesta från bronsåldern, företagna inom Torna, Järrestads och Ingelstads härad, Skåne, jämte åtskilliga fornsaker, som vid dessa gräfningar anträffats eller hos enskilda personer blifvit inköpta

Akademien beviljade för innevarande år följande stipendier (jfr s. 717):

åt hr C. F. Nordenskjöld, till fortsatta antiqvariska forskningar inom Östergötland, företrädesvis inom Kinda härad, 450 kronor;

åt rektor N. G. Bruzelius, för uppgörande af antiqvarisk beskrifning öfver Bara eller Torna härad i Skåne, 250 kronor;

åt kandidaten G. Gustafsson, för fortsatta forskningar inom Lärbro och Helvi socknar på Gotland, 200 kronor.

Akademien lemnade hr V. Schürer von Valdheim tillåtelse att under årets lopp undersöka förut skadade forntidsgrafvar inom Uppland, med skyldighet att inlemna berättelse och fynd.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af hr *J. A. Nordström* i Sundsvall; ett fynd från äldre jernåldern; af hr grosshandlaren *Thorburn*, gipsafgjutning af en hällristning;

b) till *k. Myntkabinettet:*

af kandidat *C. Fürst*, 43 utländska mynt och en medalj; af konsthandlanden *Stettiner* i Paris, en medalj; af baron *Liedts* i Bruxelles, en medalj.

Den 11 juni 1878.

Kongl. Majt hade meddelat att Riksdagen, på sätt Kongl. Majt äskat, såsom extra anslag för år 1879 anvisat:

till arfvoden åt vetenskapligt bildade biträden vid ordnandet och vården af de under Akademiens inseende ställda statssamlingarna samt till aflöning åt vaktbetjening vid samlingarnas förevisande... kr. 4,000;

till undersökning och beskrifning af fäderneslandets fornlemlemningar m. m. .... » 3,200;

till utgifvande af planschverk .... » 2,000

Akademien uppgjorde förslag att till Kongl. Majt inlemnas, angående användandet af dessa extra anslag.

Följande fynd hade hembjudits genom vederbörande landshöfdingeembeten:

en Utrechts guldgyllen från medeltiden, funnen vid Lindby, Gärdslösa socken, Öland — inlöstes;

en svensk konung Erik XIV:s tremark af år 1562 samt flere små danska och tyska silfvermynt från slutet af 1500- och början af 1600 talet, funna vid Bröna i Kristianstads län, tremarken och två tyska mynt inlöstes.

En dopfunt af sten, ett emaljeradt krucifix och ett ciborium af förgyld koppar, tillhöriga Nottebäcks kyrka i Småland, inlöstes för Statens Historiska Museum.

Akademien afgaf förklaring, att en modern ljuskrona, tillhörig Lärbro kyrka, icke vore för Statens Historiska Museum behöflig.

Fyrmästaren Sidén hade inlemnat planritningar af fasta fornlemningar inom Tjust. Akademien beslöt lemna honom till fortsatta forskningar i Kalmar län ett anslag af 300 kronor (jfr s. 717, 720).

K. öfverintendentsembetet hade förklarat, att Akademiens anhållan att få i planteringen bakom nationalmuseum resa den ur professor Sandahls hus vid slussplanen uttagna runstenen icke från embetets sida mötte något hinder.

K. kommerskollegium hade till Akademien öfverlemnat diverse föremål, som tillhört manufakturdiskontkontoret.

Följande gåfva till *Statens Historiska Museum* anmältes:

af hr *R. Fredriksson*, en hålcelt af brons.

Till president under årets senare del utsågs genom val och lottning hans excellens hr friherre L. de Geer, till vice president hr Bowallius.

Den 9 juli 1878.

Kongl. Majt hade till Akademien remitterat kyrkoherden J. J. Magnells underdåniga hemställan, att Edsleskogs kyrka på Dal måtte få rifvas.

Om en genom chefen för ecklesiastik-departementet öfverlemnad skrifvelse från presidenten för universitetet i Melbourne angående byte af skrifter afgafs utlåtande.

Följande fynd hade genom vederbörande landshöfdingeembeten blifvit insända:

ett messingssmycke, modernt, funnet vid Bostorp, Norra Möckleby socken, Öland — inlöstes icke;

en öppen fingerring af brons och ett k. Gustaf II Adolfs ett-öre, funna vid Skarpa Alby, Sandby socken, Öland — inlöstes;

två flätade silfverringar från den senare jernåldern, funna vid Björnhofda, Torslunda socken, Öland — inlöstes.

En bronskedja, funnen vid Nyby i Källa socken och af enskild person hembjuden, inlöstes.

Uppdrag att undersöka fornlemningar lemnades åt hr V. Schürer von Valdheim: att undersöka skadade fornlemningar vid Ola by i Bladåkers socken, Uppland;

åt rektor N. G. Bruzelius, att undersöka en hällkista å nr 4 Gunnaröd i Billinge socken, Skåne, om hvars borttagande jordegaren hos landshöfdingeembetet begärt tillstånd;

åt kapten J. A. Lagergren, att undersöka tvenne grafhögar vid Restad i Laholms socken, Halland, hvilka jordegaren önskar få borttaga;

åt v. adjunkten K. A. Hagson, att undersöka en svårt skadad hällkista vid Kärrsjö i Vreta klosters socken, Östergötland;

åt handlanden B. O. Cederbom, att undersöka och beskrifva Mälby gamla kyrka i Skara stift, hvilken skall nästkommande vår rifvas.

Berättelser föredrogos, inlemnade:

af bibliotekarien Torin, angående undersökning af en skadad hällkista å Ökuls egor i Valla härad,

af hr V. Schürer von Valdheim, rörande målningarna i Vätö kyrka, Roslagen;

af friherre N. G. Djurklou, angående fornlemningarna vid Lilla Mellösa i Stora Mellösa socken, Närike, hvilkas borttagande jordegaren begärt, men Akademien vägrat.

Akademien beslöt medgifva, att den ofvan omtalade hällkistan vid Ökul finge borttagas.

Arby och Harby församlingar i Kalmar stift hade hembjudit en del kyrkliga föremål till inköp för Statens Historiska Museum. Akademien beslöt infordra närmare upplysningar angående de hembjudna föremålen.

På grund af friherre Djurklous nyss nämnda berättelse beslöt Akademien att hos Kongl. Majt tillstyrka bifall till skolläraren J. Erikssons anhållan att få borttaga de i fråga varande fornlemningarna, med vilkor att han noga öfvervakar arbetet med fornlemningarnas borttagande samt till Akademien afgifver berättelse om dervid gjorda iakttagelser jämte möjligen anträffade fynd (jfr s. 631, 717).

Skolläraren Johansson, som har tillsyn öfver Råda kyrka i Vermland, hade anmält, att kammen på kyrkans tak är rutten och behöfde lagas.

Ett inlemnadt förslag till belöningsmedalj vid Norrköpings arbetareförenings slöjdutställning godkändes.

Följande gåfvor till *Statens Historiska Museum* anmältes:

af dr *H. Hofberg*, en parerstång af silfver till ett svärd; af bryggaren *Neumüller*, en stenyxa; af rektor *Bruzelius*, en ringklocka.

Den 21 augusti 1878.

Kongl. Majt hade godkänt Akademiens förslag rörande användande af de för år 1879 beviljade extra anslagen, äfvensom Akademiens förslag angående skollärare J. Erikssons ansökan att få borttaga en fornlemning.

Kongl. Majt hade infordrat Akademiens utlåtande angående begärdt statsanslag för restaurerande af de i Husby Sjutolfts kyrka blottade medeltidsmålningarna. Akademien beslöt tillstyrka anslags meddelande.

Chefen för k. finansdepartementet hade till förvarande i k. Myntkabinettet öfverlemnat tre år 1877 präglade norska mynt.

Följande fynd hade af vederbörande landshöfdingeembeten blifvit hembjudna:

en spiralten af guld och ett fragment af silfver, funna vid Rotbrunna, Hernevi socken, Uppland — spiraltenen inlöstes, det moderna fragmentet återsändes;

en dansk fyra-mark af år 1660, funnen vid Rinkaby, Hosmo socken, Kalmar län — inlöstes;

en polsk k. Sigismund III:s sexgrossus af år 1570, infattad i en förgyld silfversnodd, funnen vid Ulfsborg, Dörby socken, Kalmar län — inlöstes;

fyra smärre bitar af silfvertenar, fragment af danska och tyska mynt samt en linnelapp, funna vid nr 1 Mysinge, Resmo socken, Öland, inlemnade till Kalmar läns fornminnesförening samt af denna hembjudna — inlöstes icke;

en spiralten af guld, funnen vid Strandtorp i S. Möklaby socken, Öland — inlöstes;

tio redskap från stenåldern, funna i Högsäters socken på Dal — inlöstes;

27 danska och tyska silfvermynt från 1500-talet, funna på Näsums kyrkogård, Villands härad, Skåne — två slesvigska mynt inlöstes;

fem armringar af silfver, en stor ringsölja med torn, bitar af ringar, tenar, plattor, 5 kufiska, 59 angelsaksiska och 44 tyska mynt samt 12 myntfragment, funna vid nr 2 Näsby i Tolånga socken, Färs härad, Skåne, inlöstes;

ett hopböjdt svärd, ett spjut, m. m. af jern, funna vid Bjestaf, Sanda socken, Gotland — inlöstes;

ett jernsvärd, funnet vid Riddare, Hejnums socken, Gotland, — inlöstes;

två spjut och ett betsel af jern, funna vid Broa, Halla socken, Gotland — inlöstes;

ett spjut och en skära af jern, funna vid Bengtebingels i Gothems socken, Gotland — inlöstes;

svärd m. fl. söndriga jernvapen, delar af en benkam, bronsspännen m. m., funna vid Vallstenarum, Vallstena socken, Gotland — inlöstes;

en stenyxa, funnen vid Bondarfve, Guldrupe socken, Gotland — inlöstes;

en stenyxa, funnen vid Björkome, Vestkinde socken, Gotland — inlöstes;

en pincett af brons m. m., funnet vid Kejlungs, Lärbro socken, Gotland — inlöstes;

en flintmejsel, funnen vid Ardersbåtels, Dalhems socken, Gotland — inlöstes;

en sölja med torn samt nål och beslag af brons, en jernknif, bitar af en lerkruka, funna i grafvar i skogen Bjärby Sandarne, Etelhems socken, Gotland (jfr s. 701) — inlöstes;

tre djurhufvudformade spännbucklor, beslag till bälte m. m. af brons, perlor, bitar af en kam m. m., funna vid Hemse annexhemman, Gotland — inlöstes;

två spännen, nyckel, pincett m. m. af brons, perlor, jernsporre, funna vid Vallstenarum, Vallstena socken, Gotland — inlöstes;

två spännbucklor, bitar af ett större bågspänne m. m. af brons, funna vid Lingvides, Hemse socken, Gotland — inlöstes;

en flintknif, ett beslag af jern m. m., funna vid Björkome, Vestkinde socken, Gotland — inlöstes;

en stenyxa och en ringsölja af brons, funna vid Vis, Vestkinde socken, Gotland — inlöstes;

en liten stenyxa, funnen vid Öfverburge, Fardhems socken, Gotland — inlöstes;

perlor af lera och glas, funna vid klockarebostället i Hangvars socken, Gotland — inlöstes;

en sländtrissa af sten, funnen vid Högvalds, Vänge socken, Gotland inlöstes;

en stor jernnyckel, funnen vid Bringes, Norrlanda socken, Gotland — inlöstes;

en stenmejsel, funnen vid Vis, Vestkinde socken, Gotland — inlöstes;

en pilspets af jern, funnen vid Bäls annexhemman, Gotland — inlöstes;

hufvud och arm af en Cristusbild af brons, funna vid Hemmungs, Anga socken, Gotland — inlöstes;

en rund spännbuckla af brons och en perla, funna vid Pilungs, Mästerby socken, Gotland — inlöstes;

en djurhufvudformad spännbuckla, funnen vid Kyrkljufves, Vänge socken, Gotland — inlöstes;

en armring af brons, funnen vid Alskute, Lefvede socken, Gotland — inlöstes;

ett behornadt djurhufvud och en bit af en sölja af brons, funna vid Tenglings, Etelhems socken, Gotland inlöstes;

146 hela och 52 brutna silfvermynt, 2 byzantinska, resten kufiska samt en stenyxa, funna å olika ställen vid Smiss, Lye socken, Gotland inlöstes;

en silfverring af brons, funnen vid Hinser, Gothems socken, Gotland — inlöstes;

ett bronsspänne, funnen vid Bondarfve, Guldrupe socken, Gotland — inlöstes;

ett angelsaksiskt och ett tyskt silfvermynt samt en bit af ett kufiskt mynt funna vid Källgård, Stenkumla socken, Gotland — inlöstes;

en bronsknapp, funnen vid Ansarfve, Tofta socken, Gotland — inlöstes;

bronsspännen, nålar m. m. af brons, perlor af flera slag m. m. från grafvar hörande till den af Gotlands jernvägsbyggnadsstyrelse förstörda flocken vid Bjärby Sandarne (se s. 701) — inlöstes;

51 romerska denarer från Vespasianus — Marcus Aurelius och Faustina d. y., funna vid Öfvede, Sanda socken, Gotland — inlöstes.

Följande af enskilda personer hembjudna fornsaker och mynt inlöstes:

en romersk denar, ett kufiskt mynt och en norsk 2-mark af år 1668 — inlöstes;

en flintdolk, funnen å Nordgården Göttorp, Flakebergs socken, Vestergötland;

en fingerring af guld, funnen vid Qvalsta, Källa socken, Öland;

en sigillstamp af brons från medeltiden med inskriften *Sigillům Andree Johannis prestiteri* samt 22 mynt (3 i silfver, 19 i koppar) och 2 medaljer i brons, tillhöriga revisor Törners sterbhus;

ett romerskt guldmynt och 30 silfvermynt, urvalda ur en samling tillhörig hr O. Forsberg.

Kyrkoherden i Edsleskogs kyrka hade lemnat närmare upplysningar om kyrkans beskaffenhet samt meddelat, att rifning sannolikt icke kommer att företagas förr än år 1883. Akademien beslöt tillstyrka nådigt bifall till församlingens begäran att få nedrifva den nuvarande kyrkan, med vilkor att Akademien underrättas om den tid då rifningsarbetet kommer att företagas.

Genom domkapitlet i Göteborg hade Håby församling till Kongl. Majt och kronan hembjudit kyrkans predikstol och altartafla. Akademien beslöt att vidare upplysningar skulle inhemtas.

Pastorsembetet i Visingsö hade anmält behofvet att låta omgjuta en spräckt ringklocka med inskrift PETRVS BRAHE COMES IN VISINGSBORG R. S. SVEA RIKSDROTZETUS 1659. Akademien medgaf klockans omgjutning, under uttalande af en önskan, att å den nya klockan måtte anbringas den historiska uppgiften å den gamla.

På grund af upplysningars meddelande af pastorsembetet i Arby och Hagby församlingar (se s. 725) förklarade Akademien, att intet af de hembjudna föremålen är för statens samlingar behöfligt.

En enskild person hade anmält, att i Brunskogs kyrka, Vermland, äro kyrkans altartafla och predikstol utsatta för förstöring.

Kapten J. A. Lagergren hade inlemnat berättelse om de undersökningar han enligt Akademiens uppdrag verkstält å Johannes Olssons egor i Restad i Laholms socken. Akademien medgaf, att en hög skulle få borttagas, samt att den andra må, enligt jordegarens erbjudande, förses

med planteringar. För öfriga å egorna möjligen förekommande fornlemningar skulle fridlysning begäras.

På grund af enskild anmälan hade undersökning begärts angående förstörda fornlemningar vid Tranås qvarn, Säby socken, Norra Vedbo härad, Småland. Då vid det af kronofogden hållna förhöret inga upplysningar vunnos mer än att ett skadadt röse ännu finnes i kanten af i en senare tid upptagen byggnadsplats, beslöt Akademien att för detta röse skulle begäras fridlysning.

För Akademien anmältes den i Etelhems socken, Gotland, vid grustagning för jernvägens behof, föröfvade vandalismen och de ytterst knapphändiga och felaktiga upplysningar, som jernvägsbyggnadsstyrelsen har inlemnat angående de förstörda grafvarna.

Som af enskilda personer blifvit anmäldt, att en gånggrift nära skolhuset i Häreneds socken, Vestergötland, och en hällkista vid Storegården Räfskällen, Bitterna församling, samma landskap, blifvit skadade, beslöt Akademien att för dessa fornlemningar skulle fridlysning begäras.

Akademien medgaf, att amanuensen vid Lunds historiska museum S. Söderberg må få, på Skånska fornminnesföreningens bekostnad, företaga grafundersökningar inom Raus och Ramlösa socknar, Luggude härad, Skåne, samt å ön Hven, med vilkor att berättelse om de utförda undersökningarna till Akademien inlemnas samt att Akademien får för Statens samlingar utvälja sådana fynd, som anses vara för dessa samlingar nödvändiga. Derest något fynd på sådant sätt inlöses, utbetalar Akademien undersökningskostnaden.

Löjtnant V. Nauckhoff anmodades att undersöka ett par mindre grafhögar på kronofogdebostället Vees egor i Väse socken, Vermland.

Förslag till medaljer öfver riksrådet grefve C. F. Scheffer, professor Tornberg och hofintendenten Hedlinger, inlemnade af kammarherren Lagerberg, godkändes.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:* af h. k. h. prinsessan *Eugenie*, ett ur; af kammarherren *S. Flack*, fynd från Svensksund; af fyrmästaren *Sidén*, en benharpun; af friherre *C. G. Cederström*, en stenhammare; af svarfvaren *P. Falk* i Strömstad, en ornerad hornsskifva.

b) till *Akademiens arkiv:*

af hr *L. Baltzer*, en fotografisk afbildning af en hällristning i Bohuslän.

Den 12 september 1878.

Kongl. Majt hade öfverlemnat k. öfverintendentsembetets embetsmemorial med åtföljande handlingar rörande ifrågasatt ny kyrkbyggnad för Öggestorps församling i Jönköpings län, med föreskrift att inkomma med underdånigt yttrande rörande församlingens nuvarande kyrka. Akademien beslöt, att om denna skulle närmare upplysningar infordras.

En 4-dalersplåt för år 1717, hembjuden genom landshöfdingeembetet i Vesterbottens län, inlöstes icke.

En flintknif och ett jernspjut, funna i Askers socken i Närike och hembjudna genom landshöfdinge-embetet, inlöstes.

Af hr O. Forsbergs samling inlöstes ytterligare (s. 725) 36 kopparmynt och tre medaljer (2 silfver, 1 brons).

Nio fornsaker af sten jämte en af naturen bildad stentrissa, funna i en gånggrift i Bitterne socken, Vestergötland, samt en dubbelknapp af brons, funnen å Larfs härad, allt hembjudet af en enskild person, inlöstes.

Likaledes inlöstes en spjutspets af jern och en bronsring med fogelfigurer kring kanten, funna i Källa socken, Öland, en liten emaljerad kopparbild funnen i Hulterstads socken, Öland, en hålmejsel af sten, funnen å nr 9 Österstrinne, Bjärtrå socken, Ångermanland, samt ett större bronsålderfynd från Torpa nära Jönköping, (se första uppsatsen i numret).

En mindre båt, arbetad af en urholkad 14 fot lång ekstock, funnen å Korndals egor, Elfsåkers socken, Halland, var hembjuden, men inlöstes icke.

Akademien beslöt hos Kongl. Majt i underdånighet anhålla, det Kongl. Majt täcktes af näst sammanträdande riksdag äska beviljande af extra anslag för år 1880 åt Akademien till samma belopp, som för år 1879 blifvit anvisadt.

Konsthandlanden Bukowski hade till inköp för en summa af 8,000 kronor hembjudit en samling af k. Gustaf II Adolfs medaljer, innehållande, enligt uppgift, 225 nr (20 i guld, 159 i silfver, 20 i brons eller koppar, 25 i tenn eller bly, 1 i trä), af hvilka medaljer nära 100 äro för k. Myntkabinettet behöfliga. Akademien beslöt att hos Kongl. Majt i underdånighet hemställa, om icke Kongl. Majt skulle täckas af den nästa år sammanträdande riksdagen äska anvisning af den nämnda summan, på det för k. Myntkabinettets samling måtte få uttagas hvad till dess kompletterande funnes nödigt, hvarefter återstoden torde få fördelas till andra offentliga samlingar, i första rummen till riksbankens och båda universitetens myntkabinett.

Sedan underrättelse erhållits, att k. öfverintendentsembetet icke utan särskildt kongl. förordnande kan åtaga sig att besörja reparation i Råda kyrka, beslöt Akademien att bekosta lagningen af kyrkans tak.

Handlanden Cederbom hade insändt några teckningar, visande karakteren af de målningar, som fordom funnos å väggarna af Mellby kyrka i Skara stift. Som dessa prof ådagalade, att målningarna vore af modernt ursprung, ansåg Akademien någon åtgärd för deras aftäckande obehöflig.

Kyrkoherden i Algutstorps pastorat (Skara stift) E. Norén, hade anmält att Sköfde annexförsamling vore villig att till Göteborgs museum försälja ett skadadt altarskåp, så vida icke detta vore behöfligt för Statens Historiska Museum. Akademien förklarade sig icke hafva något emot den i fråga satta försäljningen.

Som, enligt inkomna upplysningar, Håby kyrkas altartafla och predikstol voro föga gamla och icke af något synnerligt konstvärde, ansågos de icke böra införlifvas med Statens Historiska Museum.

Drätselkammaren i Visby hade anhållit om tillstånd att få genombryta till en bredd af högst 14 eller 15 fot Visby stadsmur invid f. d. bastionen eller s. k. skansen, för att draga ut den s. k. Magasinsgatan fram till den s. k. Qvarnvägen. Akademien beslöt att begära utlåtande af Hospitalsdirektionen i Visby.

Ett inlemnadt förslag till Arboga stads Handverksförenings belöningsmedalj gillades.

Akademien beslöt att af Kongl. Majt begära af anslaget till resestipendier samt läroböcker och lärda verk ett bidrag för att utgifva, i ny upplaga, Bror Emil Hildebrands katalog öfver de i k. Myntkabinettet förvarade angelsaksiska mynten.

Följande gåfvor till *Statens Historiska Museum* anmältes:

af *Östra Eneby* församling (Linköpings stift), en funt; af hr *J. A. Nordström*, fyra perlor från jernåldern.

Litteratur.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, utg. af Letterstedtska föreningen. Hft 1—5. Sthm. 8:o. För årg. 10 kr.

Innehåller bl. a.: J. J. Worsaae, Nordens Forhistorie efter samtidige Mindesmærker, 1—3. — L. F. Leffler, Röksteneu och Frithiofs saga.

Bidrag till kännedomen om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia, utg. på foranstaltande af länets hushållningssällskap. Hft 3—4. 8:o. s. 271—534. Pris: 4 kr.

Innehåll: Två bronsåldersfynd från Kareby socken i Inlands södra härad, beskrifna af Oscar Montelius. Med 22 träsnitt. — Bohuslänska fornsaker från hednatiden, beskrifna af Oskar Montelius. 2. Med 52 träsnitt. — Bohuslänska hällristningar. Aftecknade af L. Baltzer, beskrifna af Oskar Montelius. Med 1 plansch. — Bohuslänska dopfuntar. Tecknade af Gustaf Brusewitz, med text af Oskar Montelius. Med 13 träsnitt. — Bouppteckning efter Thomas Dyre till Sundsby, år 1652. — Träsniderier från äldre tid. Samlade och beskrifna af Carl Cederström. Med 21 träsnitt. — Prof på allmogemål och folkvisor från Sörbygden. Af Nils Fr. Nilén. Med 2 musikbilagor.

Montelius, O., Bohuslänska fornsaker från hednatiden, se Bidrag till kännedomen om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia.

Silfverstolpe, Carl, Historiskt bibliotek. 1877. 3:je hft. 8:o. s. 403—518 o. LXX—CXLI o. 4 s. Sthm. 3 kr. — 1878. 1:a hft. 164 + XXXII s. Pris: 2,75 kr.

Svenska fornminnesföreningens tidskrift. III. 1875—1877. 3:dje (slut-) hft (n:r 9). 8:o. s. 195—305. Pris 3 kr.

Mandelgren, N. M., Atlas till Sveriges odlingshistoria. Afd.: Bostäder och husgeråd. Hft 1 och 2. 4:o. IV och 33 s. samt 20 pl. Pris: 20 kr. — Se Månadsbladet nr 76—78. s. 658 f.

Svenskt Diplomatarium, utg. af riks-archivet genom Emil Hildebrand. VI, 1 hft. 4:o. 264 s. Pris 7 kr.
Montelius, Oscar, Om lifvet i Sverige under hednatiden. 2:a öfvers. uppl. Med 97 träsnitt. 8:o. Pris: 1 kr.
Lundblad, P. S. W., Vestergötlands gränser och vigtigare indelningar från äldre till nyare tider. 2:a uppl. 8:o. 70 s. Pris: 75 öre.
Bowallius, R. M., Meddelanden från Svenska riks-archivet. II. 8:o. 95 s. Pris: 1 kr.
Innehåller bl. a.: En archivalieförteckning från medeltiden.
Um Styrilsi kununga ok höfþinga. Normaliserad uppl., utg. af Rob. Geete. 8:o. VIII o. 126 s. Pris: 8 kr.
Kramer, J. H., Le musée d'ethnographie scandinave du d:r Arthur Hazelius à Stockholm. 8:o. 41 s. Pris 1,25 kr.
Antiqvarisk Tidskrift för Sverige, utg. af Bror Emil Hildebrand. Del 5, h. 2 och 3. Pris 2 kr.
Innehåll: Bugge, Tolkning af runeindskriften på Rökstenen (slut samt tillägg); — Leffler, Hedniska edsformulär i äldre Vestgötalagen; — Stephens, Om Rökstenen; — Hans Hildebrand, Om kassiteriderna och tennet i forntiden; — Leffler, Bidrag till Svensk språkhistoria. 1. uppkomsten af konjunktionen *um* (om), 2. landskapslagarnas *alf* (half), 3. Gutalagers *taki launs, firi heptulauns.*
Hildebrand, Hans, Mykenæ.
I engelska tidskriften the Athenæum, nr 2,656 (för den 21 september 1878) s. 376 f.

Gåfvor till Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet år 1877.

5. Af löjtnant *E. Vannerus:* En konung Philip II:s thaler för Utrecht af år 1569; en thaler, slagen för holländska provinsen Geldern år 1584; en liten yxhammare af koppar med afbrutet skaft. Inv. 5,899.

6. Af häradshöfding *A. F. Ekevall:* två oslipade flintmejslar; en flintboll; ett fragment af en mejsel af lerskiffer, funna vid Bjurselet nära Byske elf i Vesterbotten. Inv. 5,900.

7. Af ingeniör *E. Lindblad:* en vriden halsring af brons, närmast lik M. fig. 227; en skaftcelt af brons, närmast lik M. fig. 141, funna i Vestergötland. Inv. 5,901.

8. Af *de Skånska landskapernas historiska och arkeologiska förening:* en gipsafgjutning af runristningar på en sten, som stått vid Öja kyrka nära Landskrona. Inv. 5,902.

9. Af läroverksadjunkten doktor *C. G. J. Brunius:* en till en del stympad mansfigur af brons, baksidan ihålig. Hufvudet och nedre delen af högra armen och venstra benet saknas. Längd nu 16,7 cm., bredd öfver axlarna 8,8 cm., funnen i en torfmosse i Norra Möinge sn, Harjagers hd, Skåne. Inv. 5,903.

10. Af löjtnant *H. Sandeberg:* 37 pilspetsar och andra redskap af flinta, 45 flintspåner, stycken af kanten till ett större lerkärl med sirat, 1 eneggad knif af jern, 24 cm. lång, ett stycke af en fyrkantig jernten, 8 cm. lång, samt den afsågade spetsen af en valrosstand, 3,1 cm. lång, funna i flygsanden vid Solotizk vid stranden af Hvita hafvet i guvernementet Arkangelsk i Ryssland. Inv. 5,904.

11. Af *Svenska fornminnesföreningen:* De fynd från stenåldern och jernåldern, som pastor L. F. Palmgren anträffat vid sina åren 1874 och 1875 på föreningens bekostnad i Vestbo och Sunnerbo härad i Småland företagna undersökningar. Inv. 5,907. Fynden från stenåldern äro beskrifna i nionde häftet af Svenska fornminnesföreningens tidskrift.

12. Af docenten *G. Linnarsson:* ett bronsspänne i form af en orm, en djurhufvudformad spännbuckla, ett genombrutet rembeslag, en bronsnål i form af en anka och ett medeltidssigill, allt af brons, funnet på Gotland. Inv. 5,909.

13. Aflemnade af chefen för *k. finansdepartementet:* Norska mynt på 20 kr., 25 öre, 10 öre, 5 öre, 2 öre och 1 öre, präglade år 1876 på grund af norska lagen om penningeväsendet af den 17 april 1875. Inv, 5,910.

14. Af *Svenska fornminnesföreningen:* de fynd från jernåldern, som pastor L. F. Palmgren anträffat vid sina år 1876 på föreningens bekostnad i Torskinge och Ås socknar i Vestbo hd, Småland, företagna undersökningar. Inv. 5,912.

15. Af *Svenska fornminnesföreningen:* de fynd från den äldre jernåldern, som kandidat F. Nordin anträffat vid sina år 1876 i Vestkinde sn på Gotland anstälda undersökningar. Inv. 5,913. — Fynden äro beskrifna i nionde häftet af Svenska fornminnesföreningens tidskrift.

16. Af legationssekreteraren *L. Reuterskiöld:* två kopparmynt à 10 och 5 centimos, präglade för don Carlos år 1875. Inv. 5,915.

17. Af friherre *J. Nordenfalk:* fem nyare tyska mynt (3 af silfver, 1 af koppar, 1 af nickel) och en Pius IX:s soldo. Inv. 5,916.

18. Af *Gräsmarks församling* i Vermland: ett altarskåp från slutet af medeltiden med skulpterade bilder. I midten Maria omgifven af englar, på sidorna den hel. Katarina af Alexandria och Paulus samt en biskop och Birgitta. På dörrarna målningar, föreställande en Pietà, Gregorii messa, Treenigheten och den hel. Anna. 13 nyare apostla- och helgonbilder. 1 skulpterad orm. Inv. 5,921

19. Af friherre *Hugo Johan Hamilton:* Två groft arbetade stenar, antagligen begagnade som qvarn, funna djupt ned i ett stenröse i trakten af Boo i Svennevads sn, Skyllersta hd, Örebro län. Inv. 5,922.

20. Af gravören *A. Lindberg:* en liten minnespenning öfver kon. Karl XV, åtsidan med konungens bild och namn, frånsidan slät. En dylik minnespenning öfver drottning Lovisa. En liten penning med inskrift: »kom ihog den 1 juli 1875». Alla af silfver Inv. 5,923.

21. Af *Kongl. Vetenskaps Akademien:* ett exemplar i silfver af dess minnespenning öfver assessor Christoffer Carlander. Inv. 5,926.

22. Af friherrinnan *J. E. Berzelius,* född Poppius: en liten degel med lock af guld, som tillhört professorn frih. J. J. Berzelius. Inv. 5,927.

23. Af friherre *Emanuel Cederström:* ett menniskohufvud af sten, oortbrutet från något ornament på Uppsala domkyrka. Inv. 5,928.

24. Af förste amanuensen doktor *H. Hildebrand:* ett fragment af ett större arbete i sten, föreställande Gud skapande träden, liksom föregående kommet från Uppsala domkyrka. Inv. 5,929.

25. Af f. d. konsuln i Santa Fé de Bogotà *Pedro Nisser:* en statyett af silfver föreställande en amerikansk inföding hållande en lerklump i handen och stående på en piedestal af aluminium, guld, koppar, pinsback, tenn, brons, tackjern, smidt jern och stål. På piedestalen i förgylda bokstäfver: »Grundämnen som befrämja mensklig odling». Står på en svart fotställning af trä, under glaskupa. Inv. 5,963.

26. Af framl. grefve *Axel Bjelke:* ett skulpteradt jagthorn af valrosstand med två släta sköldar och på den tredje Norges vapen. En större tvåarmad ljusstake med tre pipor af messing. Inv. 5,975.

27. Af Kongl. *Serafimer ordensgillet:* tre stycken vid ordensgillets expedition begagnade stampar och sigill, neml. 1 stamp graverad i messing år 1767 för dåvarande Kongl. Öfverdirektionen för barnhusen och sjukhusen i riket, 1 d:o i jern för stämpling af herrar Serafimerriddares assignationer å banken, samt det vanliga expeditionssigillet. Inv. 5,976.

28. Af kammarherre *F. Carleson:* en sigillstamp af silfver från senare delen af 1300-talet, tillhörig Margareta, dotter af Nils Cernin. Inv. 5,977. — Se Månadsbladet nr 73—75 fig. 1.

29. Af hemmansegaren *C. F. Johanzon:* en yxa af grönsten, uppåt afsmalnande med skafthål på midten. Färgen grön, funnen vid Skörby, Kalmar sn, Uppland; — en dito med skafthålet nära öfre ändan. Mörkt grön, funnen på samma ställe; — ett sferiskt vigtlod af jern med bronsöfverdrag, något skadadt; i ena afskäringsytan inslagna 5 små cirklar eller halfmånar, diam. 2,2 cm., höjd 1,7 cm. funnet jämte en kruka och brända ben i en förstörd hög å Skörby egor; — ett stycke af en modern graverad värjklinga, i ena kanten sågtandad, devis: *Amour trouve moyens.* Längd 40 cm. Af gifvaren köpt af en tiggare som bar den i käppen. Inv. 5,978.

30. Af *Hosmo församling* i Kalmar län: en primklocka af brons med jernkläpp och träfäste. Diameter i mynningen 18,3 cm. Inv. 5,989.

31. Af professor *Sven Nilsson:* en liten bronsskål med flat botten och lodräta väggar, två öglor (den ena skadad) och fals för öfvergripande lock. Undersidan med fördjupad sexuddig stjerna. Diam. 7 cm. Höjd 2,5 cm. Inv. 5,990.

32. Af rektor *N. G. Bruzelius:* två koniska bronsprydnader, hvardera med en medelst en spiraltråd vidfästad länk af 4 sammanhängande halfklot. Diam. 7,2 cm. Funna i södra Skåne i en torfmosse, sannolikt i Ljunits härad. Inv. 5.991.

33. Af konsul *Spiegelthal* i Smyrna: en statyett af brons: krönt manlig figur med ymnighetshorn i venstra handen och draperi kring kroppens nedre del, höjd 15,4 cm.; två brända bronsstenar, hopergade i kors; ett smalt spiralband af brons (2½ hvarf); fem små trinda, ringformigt hopböjda tenar af bly (?); ett genomborradt klot af gul och

svartspräcklig sten; ett klot af grå sten med djupt hål från två motstående sidor; två små koniska, genomborrade föremål af lera; en liten triangulär sten med två hål och en liten stenyxa utan skafthål och med kullriga smalsidor. Inv. 5,995.

34. Af *Hosmo församling* i Kalmar län: en dopfunt af sten med runskrift kring öfre kanten och menniskobilder på foten. Inv. 6,004.

35. Af fru *Elvira Jensen:* nio till det mesta utplånade turkiska m. fl. mynt, deraf 3 i silfver och 6 i koppar, funna i jorden på Bolgora bys egor i guvernementet Kasan, Ryssland. Inv. 6,005.

36. Af handlanden *E. Noer:* en medalj i silfver slagen öfver påfven Pius VI med inskrift: *Sacrarium Brasil. Vaticanæ a fundamentis exstructum An. MDCCLXXXIII.* Inv. 6,006.

37. Depositum af *Mariestads församling:* två messhakar, den ena af rödt sammet med ett kors på baksidan och bokstäfverna INRI DVB EAD samt årtalet 1619 broderade med gul metalltråd; den andra af svart rosigt tyg med JHS i en strålande sol på framsidan och på baksidan ett stort kors, väfdt och broderadt med dylik tråd. Inv. 6,009.

38. Af grefve *Axel Lewenhaupt:* en omkring 6,5 meter lång båt, bildad af en urhålkad ekstam, funnen i en mosse på Sätra egor (under Säbylund) i Ekeby sn, Nerike. Inv. 6,012.

39. Af agronomen *C. Fr. Nordenskjöld:* 113 diverse fornsaker från Östergötland och Småland. Inv. 6,013.

40. Af v. pastor *J. Been:* diverse fornsaker från stenåldern och en romersk denar (Marcus Aurelius) samt diverse petrifikat. Inv. 6,014.

41. Af godsegaren *J. Leche:* en stor uttömningssten med fyrkantig skål och lång afloppsränna, funnen i närheten af Dalby kyrka i Skåne. Inv. 6,015.

42. Af v. konsul *Sv. Palm:* 21 spjut- och pilspetsar af flinta, funna vid Brushy Creek, Williamson county i Texas, Nordamerika, på en plats der Comanche-stammen fordom haft ett läger, omkring 3 svenska mil n.o. från Austin city. Inv. 6,016.

43. Af kapten *E. R. Sandberg* i Dordrecht: fyra holländska belöningsmedaljer: 2 st., en större och en mindre, af ljus metall, stjernformiga »voor Krijgsverrigtingen» Bali 1849, 1 rund, förgyld »voor trowwen dienst, Koninklijke Marine», samt en liten, rund af koppar, med inskrift: »Citadel von Antwerpen» och W December 1832; alla med tillhörande band. Inv. 6,017.

44. Af hemmansegaren *Carl Larsson:* en båtformig yxa af grönsten utan upphöjd ring kring skafthålet och en spjutspets af flinta, funna på egorna till Hageby skattegård i Hagebyhöga sn, Östergötland. Inv. 6,021.

45. Af öfverstekammarjunkaren grefve *Alexis Sparre:* en konung Gustaf II Adolfs medalj af förgyld koppar, med inskrift på frånsidan: *Deo et victricibus armis.* Inv. 6,023.

Dessa nummer lades under pressen den 2 november 1878.

Stockholm 1878. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.
REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

82, 83 o. 84. 1878. Okt., Nov. och Dec.

Jernåldern på Gotland.

2.

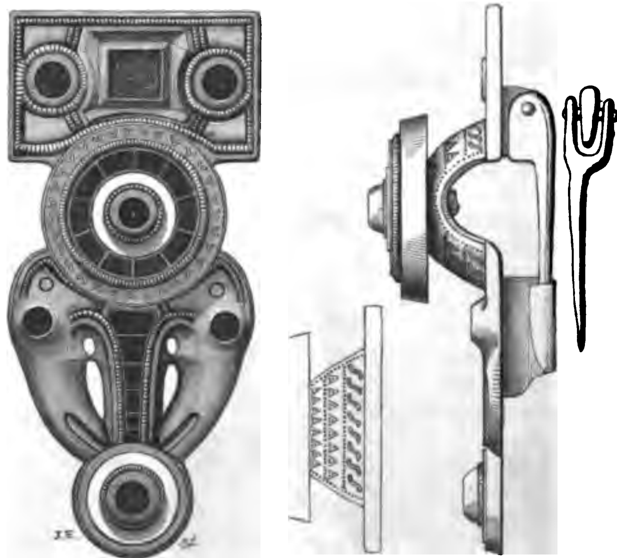

37.

I december månad har till Statens Historiska Museum ankommit ett ganska märkligt fynd, hörande just till den del af den gotländska jernåldern, till hvil-

ken jag i detta nummer skall öfvergå. Landshöfdinge-embetets skrifvelse, som åtföljde fyndet, innehåller följande notis.

"Perlor, bitar af spännen, hängsmycke af en snäcka m. m., hittadt — — — i en åker vid Vallstena rum (Vallstena socken) vid borttagande af en stenhop, till formen rund, af obetydlig höjd och 4 fots genomskärning. Någon stensättning fanns ej, men bland fynd-föremålen anträffades bitar af ben.

38.

Fyndet består af följande föremål:

1. Bågspänne af brons, med granater infattade och lagda öfver fint rutadt guldbleck, och med ben-skrifvor. Fig. 38 visar detta spänne sett uppifrån och från sidan; särskildt äro afbildade nålfästet samt den ena af midtpartiets uppstigande ytor, som i hufvudbilden skylas af den runda topp-prydnaden.

2. Ringformigt spänne med en remhållare, hvars öfre yta prydes med ett menskligt hufvud (fig. 39).
3. Två par bronfibulor, som varit förenade hvardera paret med en bronskedja. Af det ena paret, som

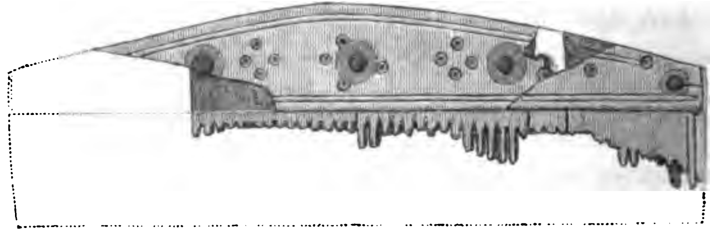

39.

40.

är rikare orneradt, afbildas det ena spännet jemte ändstycket af den dervid fästa kedjan (fig. 40).
4. En benkam (fig. 41).

41.

42. 43.

5. Två hundra hela och några söndriga perlor af glasfluss.
6. Fyra bronsnålar med halfsferiskt hufvud, alla lika (fig. 42).
7. En synål af brons (fig. 43).
8. En af rost angripen jernknif med bronsholk vid skaftets början och ett ovalt, åt ena sidan spetsigt bronsbeslag till dess ända.
9. Ett bronsbeslag i form af en and, på undre sidan en nit (fig. 44.)
10. Bitar af tunnt bronsbleck.
11. En liten bronsspik med kullrigt hufvud; två hufvud till dylika spikar.
12. En liten bronsring (ringformig perla?).
13. Ett litet skafjern (?).
14. En smält glasklump; samt slutligen
15. En mycket skadad snäcka (en Cypræid) med en bronsring i den främre ändan (fig. 37).

Fyndet har i museets inventarium numret 6294.

Det som genast faller i ögonen, när man betraktar detta fynd, är snäckan, en långväga främling, som har sitt hem i den Indiska oceanen och likväl hamnat i en gotländsk graf. Det är icke första gången man på

Gotland funnit i en graf en indisk snäcka. År 1851 ankom till museet ett fynd från Bjestaf i Sanda socken, innehållande tre exemplar af *Cypræa moneta* samt ett spänne af den i föregående nummer af *Månadsbladet* afhandlade spännegruppen (en biform till typen fig. 28) samt vidare en remsölja och ett bältebeslag af ungefär samma utseende som M. 336 och 337. Det är af intresse, att dessa främlingar förekomma inom tvenne grupper af fynd, som representera hvar sin period.

Cypræor från den Indiska oceanen äro funna i den tidigare jernålderns fynd på den södra Östersjökusten. Deras förekomst i dessa nordliga trakter kan lätt förklaras, eftersom romerska mynt hittas såväl i Ostindien som i Norden; det torde hafva varit den romerska handeln som möjliggjorde snäckornas spridning till ett så aflägset område.

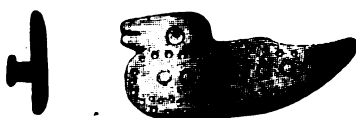
Men det är icke allenast snäckans närvara i fyndet, som vi skola fästa oss vid; äfven fyndets öfriga delar förtjena uppmärksamhet. Detta fynd från ett rikt, men dess värre mycket plundradt graffält vid Vallstena rum, tillhör en stor grupp af fynd, som är ganska väl representerad i Statens samlingar. Jag skall här omnämna några af de vigtigaste fynden. Det nyinkomna fyndet får räknas som nr I.

II. *Fynd från Vallstena rum* Inv. 5068. Stort bågspänne (jfr fig. 38); ett ringformigt spänne med menniskoansigte (jfr fig. 39); ett par bågfibulor (jfr fig. 40); två bronsnålar med kull-

[1] Se t. ex. *Schriften der k. physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg*, XIII s. 117.

riga hufvud (jfr fig. 42): sex små bronsspikar med kullriga hufvud; bronsnål till en sölja af samma slag som fig. 50, men enklare; perlor af glasfluss; tre kullriga spelbrickor m. m.

På samma gång insändes från samma hittare en jernyxa, ett stycke af ett bredt sågblad af jern, några jernbitar samt ett stycke af en bronsnyckel (= M. 497). Jernföremålens tid är svår att bestämma; som i allmänhet de nu i fråga varande smyckena synas snarare

44.

45.

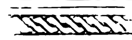
hafva tillhört qvinnor än män, är det mindre troligt att jernsakerna verkligen tillhöra det nyss beskrifna fyndet. Bronsnyckeln fig. 497 tillhör slutet af jernåldern och är således ganska visst icke funnen i samma graf som hufvudfyndet. [1]

[1] Dr Montelius hänför ock bronsnyckeln fig. 497 till Jernåldern III. Han har under samma period och å samma sida i sin atlas afbildadt en annan bronsnyckel fig. 498 (jfr fig. 50), hvilken dock är vida äldre. Om anledningen till den oriktiga klassifiseringen se i det följande.

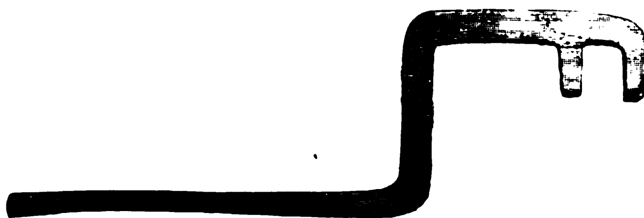
III. *Fynd från Vallstena rum* Inv. 5368. Ett prydligt bågspänne med inlagda granater och benskifvor (jfr fig. 38); ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39); två skifformiga fibulor i form af en ormkropp med tvenne bakböjda hufvud (fig. 45); perlor; bitar af en knif med skida.

IV. *Fynd från Vallstena rum* Inv. 5834. Två bågspännen (jfr fig. 38); ringformigt spänne (jfr fig. 39); ett par bågfibulor (jfr fig. 40); ett rundt spänne hörande till samma grupp som fig. 46, men med något förvirrad teckning; tre bronsbrakteater — fig. 48.

46.

47.

Samma hittare insände samtidigt bitar af en sköldbuckla af jern; om dessa äro funna i samma graf är ovisst.

V. *Fynd från Vallstena socken* Inv. 2961. Ett af eld skadadt bågspänne med granater (jfr fig. 38); ett par bågfibulor (jfr fig. 40); en sönderbruten bronsnyckel (jfr fig. 48); bitar af en spiralrefflad armring; bitar af flere bronsbrakteater (jfr fig. 48).

48.

Fyndet är tydligen kommet från en graf, i hvilken funnits ett brändt lik. Med de nyss uppräknade sakerna följde äfven en liten bronsnål med halfsferiskt hufvud, ögla och deri sittande kedjestump, hvars färg dock afviker så mycket från de öfriga föremålens, att jag icke vågar påstå att den är funnen samman med dem.

49.

VI. *Fynd från Lilla Blädungs, Vestkinde socken* Inv. 5820. A. Ett jernspjut; ett eneggadt jernsvärd; spetsen af ett annat eneggadt jernsvärd; en jernyxa (= M. 263). — B. Ett rundt spänne, af samma slag som i n:r IV, med mycket förvirrade djurbilder; ett par bågspännen (jfr fig. 40); en armring bidad af en bronsten med plattade ändar; 91 perlor af glasfluss; tre hartsbitar, som varit använda att fylla ett hål i kanten af det runda bronsspännet.

Enligt upplysningar meddelade af kandidat Fr. Nordin hittades alla dessa föremål i en låg hög af ungefär 15 fots diameter, inom hvilken, på omkring 1 ½ fots djup, nere på sjelfva kalkhällen, lågo två skelett, 1—2 fot från hvarandra, i riktningen NO—SV. Vid det södra skelettet, som skall hafva varit mindre, lågo de under B uppräknade föremålen; vid det norra skelettet lågo de under A anförda vapnen. Antagligen hafva således här man och qvinna varit begrafna, antagligen på en gång eller åtminstone utan större tidsskilnad.

VII. *Fynd från Endregårda, Endre socken* Inv. 484. Ett bågspänne med inlagda granater och benskifvor (fig. 49); en förgyld bältesölja af brons med granater (fig. 50) samt två beslag till samma bälte, af hvilka det ena är afbildadt M. 431; fyra förgyllda, kullriga bronsknappar, antagligen till en sköldbuckla, ett jernsvärd med förgyld, tresidig bronsknapp och en knut vid sidan (jfr M. 411 och 412); en simpel fästeknapp af brons till ett mindre svärd; två jernspjut; en glasbägare; benen af en hund m. m.

VIII. *Fynd från Endregårda* Inv. 1306. Ett bågspänne (jfr fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39); en

bågfibula (jfr fig. 40); två nålar med mångfacetterade hufvud; en bronsnyckel (jfr. fig. 50 och M. 498); 46 perlor.

På samma gång insändes en del jernvapen, samt två hela och två brutna kufiska samanidmynt (897—915 e Kr.). Mynten kunna icke ursprungligen hafva hört till fyndet. Vapnen äro förmodligen funna i en särskild graf.

50.

IX. *Fynd från Endregårda* Inv. 4233. Ett förgyldt bågspänne (jfr fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39), en bronsnål (jfr fig. 42); en örslef af brons, hängande på en ring; två bronsnycklar (jfr fig. 47); kanten af en tunn bronskittel med örflik; 78 perlor; bitar af ett knifskaft.

Allt detta hittades under några gråstenar vid sidan af ett skelett; perlorna lågo i en hög vid hufvudet, spännena lågo på bröstet.

X. *Fynd från Endregårda* Inv. 4648 *b*. Ett bågspänne (jfr fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne (jfr fig. 39); tre bågfibulor (jfr fig. 40); sju bronsholkar hörande till ett halssmycke (jfr fig. 51); perlor af glasfluss;

51.

Allt detta, äfvensom ett betsel af jern, uppgifves vara funnet samman med brända ben.

XI. *Fynd från Endregårda* Inv. 4648 *c*. Ett ovanligt litet förgyldt bågspänne (jfr fig. 38 och 49), två bronsnålar (jfr fig. 42); en benkam (jfr fig. 41); två armringår af brons med en inre diameter af 4,4 cm. (ej fullt 1,5 dec.-tum); sju bronsbrakteater (jfr fig. 48); tolf små bronsholkar till ett halssmycke (jfr fig. 51); en spirallagd bronsperla; 70 perlor af glasfluss; en sländtrissa af bernsten.

Enligt hittarens uppgift lågo alla dessa. föremål bland benen af ett obrändt barnlik; kammen låg vid hufvudet.

XII. *Fynd från Hallfreda, Follingbo socken* Inv. 5442. En bågfibula (jfr fig. 40, men med igenvuxna sidohål); ett rundt spänne (jfr fig. 46); ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39); åtminstone två söndriga bronsbrakteater (jfr fig. 48); 15 bronsholkar till ett halssmycke (jfr fig. 51); två perlor af spirallagd bronstråd; 88 perlor af glasfluss o. s. v.

XIII. *Fynd från Sandagården, Sanda socken* Inv. 2502. Det fyrkantiga ändstycket af ett bågspänne med infattade granater; två bågfibulor (den ena = fig. 40, den andra = M. 353); två runda spännbucklor (längre framskriden typ än fig. 46,

närmande sig till typen M. 541); bitar af en bronskedja; två ringformade spännen med genombrutna remhållare (jfr fig. 39); en bronsnyckel (= fig. 47); en annan bronsnyckel, med fyrkantig skifva och i denna en T-formig öppning; fyra armringar af brons, utvändigt snedtstrierade och kullriga, med fyrkantiga ändstycken, inre diamer 5,7 cm.; en dito utan striering med inre diameter 4,3 cm.; bronsbeslag till den spetsiga ändan af ett dryckeshorn; en sländtrissa af bernsten; 122 perlor af glasfluss; bitar af en lerkruka ornerad med insänkta finrutade qvadrater; jernsvärd.

Förmodligen äro här åtminstone två fynd sammanblandade. Ornamenten å lerkärlsbitarne påminna om den närmast föregående perioden (jfr guldringen, *Månadsbladet* n:r 49 och 50 fig. 12).

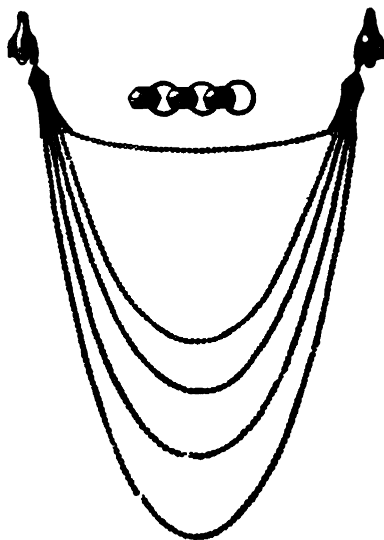
XIV. *Fynd från Hakuse, Sanda socken* Inv. 4285. Ett mycket litet bågspänne (jfr fig. 38 och 49); ett par bågspännen (jfr. fig. 40); ett rundt spänne = fig. 46, men med allenast tre djurhufvud; en bronsnyckel (jfr fig. 47); hufvudet af en nål (jfr fig. 42); smälta perlor; diverse bronsfragment.

XV. *Fynd från Sigvards, Eskelhems socken* Inv. 5242. Ett rundt spänne (jfr under nr IV); två bågfibulor (jfr fig. 40) med vid dem hängande aflånga bronsskifvor och kedjor (jfr fig. 52); bronsholkar till ett halssmycke (jfr fig. 51); sju brakteater (jfr fig. 48); två nycklar (jfr fig. 47); en genombruten bronsskifva, som något påminner om M. 580; fyra armringar med platta ändar; pincett och örslef; perlor; knif.

Såsom hörande till samma fynd inlemnades en muskötkula samt ett djurhufvudformadt spänne, af

hvilka intetdera har kunnat höra till det ofvan beskrifna fyndet.

XVI. *Fynd från Broa, Halla socken* Inv. 4875. Ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39); en bågfibula (jfr fig. 40); sex bronsbrakteater (jfr fig. 48); en mängd små bronsholkar (jfr fig. 51); en mängd perlor af glasfluss m. m.; en glastråd; ett litet spadformigt föremål af ben.

52.

XVII. *Fynd från samma ställe* Inv. 4876. Bitar af ett bågspänne (jfr fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39); ett par bågfibulor, den ena lik fig. 40, det andra likt M. 439; bitar af två bronsnycklar (jfr fig. 47); knifbeslag; perlor; jernfragment.

Detta hittades vid den förra grafven bland, heter det, brända ben. Höra jernfragmenten hit?

XVIII. *Fynd från Ringome, Alfva socken* Inv. 5128. Ett bågspänne skadadt af eld (jfr fig. 38 och

49); två nålar (jfr fig. 42); en bit af en brons-nyckel (jfr fig. 47); 90 perlor af glasfluss.

Allt detta hittades vid sidan af ett utsträckt skelett i en af kullerstenar bildad graf. På samma gång insändes en liten bronsring och ett mångkantigt vigtlod af jern (jfr M. 643), hvilka svårligen höra tillsammans med det ofvan uppräknade.

XIX. *Samma ställe* Inv. 3035, *d*, *e*. Två skadade bågspännen med granater (jfr fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne med menniskohufvud (jfr fig. 39); två bågfibulor, väl arbetade (fig. 40); bronsbeslag i form af en and (jfr fig. 44); en nål (jfr fig. 42); en bit af en kam; bitar af ett smält blått samt af ett smält grönt glaskärl; bitar af en tunn bronskittel; diverse fragment.

XX. *Fynd från Rikvide, Närs socken* Inv. 2394. Ett prydligt bågspänne, afbildadt Montelius, *Från jernåldern* pl. 7 fig. 4 (jfr här fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne (jfr fig. 39); ett par bågspännen med aflånga vidhängande kedjor och skifvor (jfr fig. 52); bronsholkar till ett halssmycke (jfr fig. 51); en benkam (jfr fig. 41); sex bronsbrakteater (jfr fig. 48); två brons-nycklar (jfr fig. 47); en pincett och en örslef (M. 527); en bronsnål (jfr fig 42); en genombruten, ornerad bronsskifva (M. 580); perlor af silfver och glasfluss; fyra armringar af brons, spiralrefflade med platta fyrkantiga ändar (M. 620); en armring af brons, platt och med ändar som något påminna om djurhufvud.

Fyndet anträffades vid sidan af ett skelett. Samtidigt insändes några föremål, som icke kunna anses tillhöra detta fynd, nämligen två fullt utbildade djurhufvudformade spännen och ett fullt utbildadt rundt dosformigt spänne, hvilka alla tre tillhöra en senare

del af den gotländska jernåldern, samt en pilspets, som tillhör medeltiden. Huruvida en jernknif med bronsskida (M. 486 och 487) tillhöra det egentliga fyndet lemnar jag tills vidare osagdt.

XXI. *Fynd från Barkarfve, Öja socken* Inv. 2264. Ett litet bågspänne (jfr fig. 38 och 49); ett ringformigt spänne (jfr fig. 39) med en förhöjning i stället för menniskohufvudet; två simpla runda spännen (samma form som fig. 46, men torftig ornering af inslagna cirklar); en bågfibula (jfr fig. 40); bronsholkar (jfr fig. 51); en nål (jfr fig. 42); en mängd perlor.

Allt samman funnet bland multnade ben i utmarken nära öns östra kust.

XXII. *Fynd från Öja socken* Inv. 3053. Aflånga bronsskifvor, som sutit i bågfibulor lika fig. 40 och uppburit fem bronskedjor (jfr fig. 52); bitar af bronskedjor; fyrsidiga bronsbeslag med fantastiska djurbilder (jfr M. 424); en liten qvinnobild af brons; bronsbeslag; nio romerska denarer från Trajanus, Antoninus Pius, Faustina d. ä.. möjligen äfven Marcus Aurelius.

Alltså äro utom det fynd, som gifvit anledning till denna undersökning, mer än ett tjog liknande fynd här i korthet beskrifna. För att gifva ett ännu bjärtare uttryck af slägttycket mellan dessa fynd meddelas här (å sista sidan) en öfversigts-tabell. Deri upptager jag (XXIII) äfven det af kandidat Gustafsson utgräfda fyndet från Lärbro, jfr *Månadsbladet* nr 76—78 s. 653.

	Bågspännen = fig. 38.	Ringformiga spännen = fig. 39.	Bågfibulor = fig. 40.	Runda spännen = fig. 46.	Spänne = fig. 45.	Nålar = fig. 42.	Bronsbrakteater = fig. 48.	Halssmycke af bronsholkar = fig. 51.	Perlor.	Armringar.	Knifvar.	Nycklar = fig. 47.	Sländtrissa.	Kammar = fig. 41.	Bältebeslag.
Obrända ben?	I	I	I	—	—	I	—	—	I	—	I	—	—	I	—
Dito?	II	II	II	—	—	II	—	—	II	—	—	—	—	—	II
Dito?	III	III	—	—	III	—	—	—	—	—	III	—	—	—	—
Dito?	IV	IV	IV	IV	—	—	IV	—	—	—	—	—	—	—	—
Brända ben	V	—	V	—	—	—	V	—	—	V	—	V	—	—	—
Obrända ben	—	—	VI	VI	—	—	—	—	VI	VI	—	—	—	—	—
Dito?	VII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	VII
Dito?	VIII	VIII	VIII	—	—	VIII	—	—	VIII	—	—	VIII	—	—	—
Dito	IX	IX	—	—	—	IX	—	—	IX	—	IX	IX	—	—	—
Brända ben	X	X	X	—	—	—	—	X	X	—	—	—	—	—	—
Obrända ben	XI	—	—	—	—	XI	XI	XI	XI	XI	—	—	—	XI	—
Dito?	XII	XII	—	—	—	—	XII	XII	XII	—	—	—	—	—	—
Dito?	XIII	XIII	XIII	XIII	—	—	—	—	XIII	XIII	—	XIII	XIII	—	—
Brända ben?	XIV	—	XIV	XIV	—	XIV	—	—	XIV	—	—	XIV	—	—	—
Obrända ben?	—	—	XV	XV	—	—	XV	XV	XV	XV	XV	XV	—	—	—
Obrända ben	—	XVI	XVI	—	—	—	XVI	XVI	XVI	—	—	—	—	—	—
Brända ben	XVII	XVII	XVII	—	—	—	—	—	XVII	—	XVII	XVII	—	—	—
Obrända ben	XXIII	XVIII	—	—	—	XVIII	—	—	XVIII	—	—	XVIII	—	—	—
Brända ben?	XIX	XIX	XIX	—	—	XIX	—	—	—	—	—	—	—	XIX	—
Obrända ben	XX	XX	XX	—	—	—	XX	XX	XX	XX	XX?	XX	—	XX	—
Dito	XXI	XXI	XXI	XXI	—	XXI	—	XXI	XXI	—	—	—	—	—	—
Dito?	—	—	(XXII)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brända ben	XXIII	—	(XXIII)	—	—	—	—	—	XXIII	—	XXIII	—	XXIII	XXIII	—

Föregående beskrifning och tabell torde göra det klart för enhvar, att vi här hafva för oss en väl utbildad och begränsad grupp af fornsaker. Någon tycker kanske, att jag låtit gruppen få dessa egenskaper i högre mått än de tillkomma den, genom att helt enkelt ur de särskilda fynden utmönstra ett och annat såsom icke passande med det öfriga, såsom yngre o. s. v. Ett närmare besinnande torde dock häfva alla sådana betänkligheter. Inom den gutniska forntiden — liksom annorstädes — finner man flere tydligt och klart utpräglade grupper, och är man derföre, om ett enstaka föremål, som bär en särskild grupps utmärkande egenskaper, förekommer bland en mängd föremål, hörande till en annan grupp, fullt berättigad att antaga, att här en tillfällig sammanblandning egt rum, i synnerhet när man icke eger obsolut säkerhet för att fyndet vid ankomsten till museet, befinner sig i samma skick, i hvilket det hittades. Gotlandsbönderna, som ofta hitta fornsaker, finna det ej sällan besvärligt att skicka in till landskansliet ett enstaka föremål som de funnit, utan gömma det, till dess de äro nog lycklige att hafva hittat något mera, ej heller kan man af dem begära, att när de under gräfning i en grusgrop finna en del fornsaker, de skola med en vetenskapsmans noggranhet se till, om hvad de funnit tillhör en graf eller flere. För öfrigt när det är fråga om att bestämma hvad som hör till en grupp eller icke, nöjer man sig ingalunda med att tillse, om allt i ett fynd hör till det vanliga fyndförrådet, ty i det afseendet kan hvar dag bringa en ny erfarenhet, utan man ser särskildt till, om det nyfunna till arbetssätt och stil stämmer öfverens med det man förut varit befogad att anse vara för gruppen utmärkande.

Den grupp, som för närvarande är i fråga, har emellertid hittills icke fått det erkännande som den

förtjenar. Vi hafva ett detaljeradt försök att gruppera den svenska jernålderns fornsakstyper i Montelii *Svenska fornsaker*. Som bekant — ty jag förutsätter, att ingen, som intresserar sig för fornsakernas studium, icke känner mycket noga detta oumbärliga arbete — indelas der jernåldern i tre delar, uteslutande på grund af tidsförhållandena; der talas nemligen om början, midten och slutet af jernåldern. Vid ett och annat föregående tillfälle har jag gjort inkast mot denna indelning, som enligt min åsigt icke är annat än ett palliativ. Man bör, derom är jag öfvertygad, allra först se till, hvad det är som genom arbete och stil verkligen hör samman och sedan söka fastställa de kronologiska förhållandena. Man kan visserligen icke vid det förra arbetet fullkomligt frigöra sig från all hänsyn till tidsförhållandena, men uppmärksamheten får allenast i andra rummet egnas åt dem. Om den metoden hade blifvit följd, skulle allt som nu äro hänfördt till Jernåldern II hafva blifvit fördeladt på Jernåldern I och Jernåldern III, och derjämte hade de gotländska fornsakerna från denna kulturperiod blifvit behandlade som en grupp för sig. Nu få vi söka dem under de tre af dr Montelius uppställda hufvudafdelningarna och dervid visar sig, att den grupp, med hvilken vi nu sysselsätta oss, icke blifvit tillräckligt granskad. Till denna grupp höra nämligen obestridligt de under Jernåldern I upptagna fig. 263 (som visserligen tillhör början af Jernåldern), fig. 267 (samma anmärkning), fig. 282 (samma anmärkning), de under Jernåldern II upptagna fig. 411, 412, 413, 431, 432, 437, 438, 439, 445 m. fl., samt de under Jernåldern III upptagna fig. 498, 527, 528, 580, 587, 620 m. fl.

Att en så skarpsynt forskare som dr Montelius här, så vidt jag förstår saken, icke träffat det rätta, beror helt visst på tvenne omständigheter, hvilka kunna

reduceras till en enda. De från Jernåldern III nyss citerade fig. 498, 527, 528, 580 och 620 tillhöra ett enda fynd, det här ofvan såsom nr XX upptagna från Rikvide i Närs socken, hvilket uppenbarligen är ett blandadt fynd, trots den ganska detaljerade fynduppgift, som meddelades landshöfdinge-embetet, ty der förekommer en pilspets från medeltiden, och resten af föremål, som obestridligen tillhöra den hedna tiden, äro uppenbarligen från två olika perioder. Att dr Montelius förbisett detta, torde hufvudsakligen bero derpå, att han gifver brakteaten fig. 587 ett alltför sent datum. Dessa brakteater äro i dr Montelii arbete *Från Jernåldern* upptagna som grupp E och vid deras daterande har helt visst fyndet från Gane i Båls socken (Inv. 712 och 1269) om icke varit bestämmande, åtminstone utöfvat ett stort inflytande. Med desse brakteater äro nämligen funna ett par armringar af silfver, hvilkas form anses (jag tror med fog) vara orientalisk och som tillhöra den tid, då den svenska, särskildt den gotländska kulturen hade begynt röna ett visst inflytande af den arabiska kulturen — ett inflytande, som icke gjorde sig gällande förr än under den senare Jernåldern (de danske fornforskarnes och dr Montelii tredje Jernålder). Å de silfversmycken, som tillhöra denna det österländska inflytandets tid, ser man mycket ofta ett medelst pressning frambragt ornamentsmotiv bestående af en insänkt triangel med tre inom den uppstående punkter. Att detta enkla motiv dock icke uteslutande tillhör den svenska jernålderns senaste skede, kunna vi se af en på Öland funnen guldbrakteat, afbildad *Från Jernåldern* pl. 2 fig. 12, å hvilken detta motiv förekommer och hvilken det oaktadt icke kan skiljas från den vanliga guldbrakteatgruppen med bilden af ett menniskohufvud placeradt öfver ryggen af ett djur, en typ som otvifvelaktigt tillhör och af alla nordiska forskare hänföres till den period, som af

somliga kallas den tidigare jernålderns senare skede, af andra mellanjernåldern eller Jernåldern II. Som en motvigt mot de österländska armringarne funna samman med brakteater af gruppen E (fig. 48) kunna två omständigheter nämnas, nämligen dels att i samma fynd, sådant det insändes, förekom en romersk denar med bilden af kejsarinnan Crispina, hvars gemål Commodus dog år 192, dels att i ett annat fynd, från Stora Tollby i Fole socken, hittades jämte brakteater af detta slag två nötta och genomborrade denarer af Marcus Aurelius och kejsarinnan Faustina d. ä. (Inv. 5130 och 5142). Det är ingalunda min mening att hänföra dessa brakteater till den period, då de romerska denarerna inkommo till Gotland, men den omständigheten, attvt å gånger brakteater af detta slag hittats samman med denarer, synes visa, att de förra användes på en tid, då de senare ännu icke hade hunnit försvinna. Vi böra dervid måhända ej förgäta, att just på Gotland varade denna efterperiod, då romerska denarer icke vidare infördes, men ej heller andra mynt inkommo, längre än på Öland och det motliggande södra fastlandet. Det ser nämligen ut, som om de vest- och östromerska guldmynten hafva hunnit till Gotland mycket senare än till Skåne och det sydöstra hörnet af Sverige.[1] Att denarer funnits samman med dessa brakteater stämmer godt öfverens dermed, att i fyndet nr XXII, som visserligen icke är ett af de mest utpräglade, men tydligen hör till denna tid, förekomma nio denarer. Under perioden, som förflyter mellan denarperiodens slut och solidusperiodens början, åstadkom man i Norden, ursprungligen genom efterbildningar af de konstantinske kejsarnes medaljer, de vanligen s. k. guldbrakteaterna (M. 460—466). Det passar sålunda mycket

[1] Jfr min bok *Svenska folket under hedna tiden*, andra upplagan s. 127.

bra, att under den i fråga varande gotländska fyndgruppens tid, under hvilken enstaka denarer ännu dröjde qvar i rörelsen, visade sig allra först de för Gotland egendomliga brakteaterna fig. 48. Deras ornamentik står ock i den närmaste öfverensstämmelse med de motiv som man ser på de dem beledsagande föremålen i fynden, i synnerhet på de stora bågspännena. Såväl här som der finna vi t. ex. de inslagna liniemotiv, som hafva utseende ungefär af ett framåt böjdt Z, och de inslagna ornamenten med nedsänkt yta och inom den uppstående punkter förekomma under olika former å den tidigare jernålderns fornsaker — vi ha der t. ex. böjda linier med prickar (fig. 53 *a*), brutna linier med prickar (fig. 53 *b*), och då låg det mycket nära till hands

53.

(i synnerhet då man använde zigzagmotivet) att inslå trianglar med prickar (fig. 53 *c* och *d*).

Så mycket man kan se af hittills kända fynd, är dock det sist nämnda motivet i dess tvenne varieteter jämförelsevis sent, och i sammanhang dermed är det af synnerlig vigt, att bronsbrakteaterna *aldrig* hafva detta ornament, som uteslutande förekommer i yttersta ornamentsranden å guldbrakteaterna af samma typ. Förkärleken för denna typ torde hafva lefvat ganska länge och i de mer underordnade ornamentspartierna kunde således mer än väl nya former vinna burskap.[1] Midt- och hufvudornamentet å dessa gotländska brakteater är

[1] Det förtjenar anmärkas, att hittills hafva brakteater af typen fig. 48 (Montelii typ E) aldrig blifvit funna samman med de vanliga, i Norge, Danmark och Sverige förekommande guldbrakteaterna.

dessutom allenast en sämre upplaga af det motiv, som så ofta förekommer på de äldsta runda spännena, t. ex. fig. 46.

I mina *Bidrag till spännets historia* har jag utförligt visat, att bågfibulorna af typen fig. 40 äro en senare utvecklingsform än de spännen, som äro afbildade fig. 28—30. Mellan de två af olika spänneformer karakteriserade grupperna råder, om vi se på fynden, en viss skiljaktighet. De uti den tidigare gruppens fynd så ofta förekommande bälteskoningarna (t. ex. fig. 35) äro i den senare gruppen alldeles försvunna, hvilket synes antyda en under tidernas lopp småningom inträdd skiftning i utstyrseln — bälten funnos helt visst fortfarande, men man lade icke längre ned så stor omsorg på deras smyckande. Men allt är icke vordet nytt. De i sammanhang med den förra gruppen omtalade lerkärlen (t. ex. fig. 32) och guldringarne (t. ex. fig. 33) visa ornamentsmotiv, som återfinnas i den senare gruppen. I dem torde vi vara berättigade att se yttringar af den inhemska smaken, som småningom bemäktigade sig äfven sådana nya typer, som inkommit genom en främmande inflytelse, ty att en sådan förekommit torde kunna anses vara säkert.

När det gäller att fastställa, hvilka typer äro för en tid karakteristiska, får man icke låta sig villas deraf, att icke alla fynd innehålla alldeles enahanda föremål. Det visar sig, att männens och qvinnornas smycken voro hvarandra mycket olika. Jag tror, att man kan med fullkomlig säkerhet anse de smycken, som förekomma i fynden I—VI samt VIII—XXIII, hafva tillhört qvinnor, att fyndet VII deremot innehåller en mans qvarlåtenskap.

För alla dem, som äro benägna att vid grupperingar och periodindelningar fästa synnerlig vigt vid grafskicket, bör det vara af vigt att se, att inom denna

grupp finnas fynd af enahanda beskaffenhet, som hittats i grafvar med obrända och i grafvar med brända lik.

Innan jag går öfver till ett försök att fastställa denna kulturgrupps kronologi, måste jag åt ett och annat håll vidga fältet för undersökningarna, och hänvisar derföre till de uppsatser som komma att inflyta i Månadsbladets nästa årgång. Nu vill jag allenast tillägga en anmärkning. De bågfibulor, fig. 40, som äro för denna fyndgrupp utmärkande, visa stor benägenhet att låta de två å båda sidor af midten förekommande hålen krympa samman och slutligen växa hop, hvarigenom en ny typ uppkommer. På de äldsta fibulorna af denna typ ser man ännu, dels i det helas bildning dels i ornamentens anläggning, mycket goda antydningar om bågfibulornas tidigare utseende med fri tillbakaböjd båge (jfr fig. 28—30). Ju mer tiden framskred, desto obetydligare blefvo dessa hogkomster af det gamla tillståndet. Man kan således inom denna grupp af spännen med stor lätthet urskilja äldre och yngre former och på grund deraf kan man äfven utsöndra äldre och yngre fynd. Om vi granska fynden, som här afhandlats, äro väl somliga af dem så pass färglösa, att de icke kunna med säkerhet inordnas på en viss punkt i serien, men om andra kunna icke de ringaste tvifvel råda. Vi kunna således till gruppens äldsta tid hänföra det fynd, från hvilket vi här utgått, samt fyndet XIX, till gruppens medeltid fynden II, VII—X och XIV samt till slutperioden, som är rikast representerad, fynden IV, VI, XI—XIII, XV—XVII, XXI. Ordnar man fynden, sedan gruppen blifvit afsöndrad, efter deras antagliga tidsföljd, finner man, att under den tid gruppen existerat, hafva nya former och nya smakriktningar inträdt. Till detta nya höra, som nyss nämndes, brakteaterna, och på samma gång visar sig äfven inom andra områden benägenhet för platta, tunna föremål; då

t. ex. fästes icke kedjorna, med hvilka de två bågfibulorna af typen fig. 40 hållas samman, i sjelfva fibulorna, utan vid dem hängdes aflånga, tunna metallskifvor, i hvilkas nedre kanter kedjorna fästes (jfr fig. 52). Samtidigt miste sjelfva spännena sin ursprungliga skarpt markerade fördelning i skilda partier och öfvergingo allt mer till att bilda en sammanhängande bred yta, utan någon synnerlig individualisering.

I gruppens yngre fynd förekomma runda spännen med djurornament. Att sådana icke hittades i de tidigare fynden, torde bero på en tillfällighet, ty de här förekommande runda spännena äro icke de allra äldsta, de äro i allmänhet, jämförelsevis taladt, ganska sena. Den ursprungliga typen består af tre eller fyra vid spännets midt sins emellan förenade bandlika djurkroppar, som när de närma sig den yttre kanten böja sig och afslutas med ett gapande hufvud. På två egenskaper äro de senare formerna af denna typ igenkänliga. Dels inträdde en försämring — de särskilda dragen äro icke fullt harmoniska, de äro tecknade utan att tecknaren hade för ögonen den totalbild, i hvilken de skulle ingå som underordnade delar, bilderna begynna med ett ord att blifva maniererade och till sist förvirras de. Men sedan kom man sig för att skapa något nytt. Jag har redan vid andra tillfällen redogjort för den process, som då försiggick, i det den bandlika kroppen likasom drogs ut ur midtpartiet, gjordes helt och hållet fri och böjde sig i rika vexlingar om sig sjelf. Samtidigt började man indela den öfre ytan i tre eller fyra partier och man gaf hela spännet en större höjd, hvarigenom man erhöll en sidoyta, som kunde orneras på samma sätt som den öfre ytan. Båda dessa slag af senare former för de runda spännena förekomma i den i fråga varande gruppens yngre fynd (jfr M. 541).

Om än denna grupp kan med bestämdhet utsöndras bland fynden, finna vi den ingalunda vid slutet af sin existenstid begränsad af en skarp linie — vi varsna icke något afbrott i kulturutvecklingen, utan tvärtom stå de former, som efter denna tid arbetades, i den närmaste öfverensstämmelse med de som tillhörde den tid, med hvilken vi nu sysselsätta oss, de kommande formerna tillhöra en fortsatt utveckling. Af de typer, som äro upptagna i tabellen s. 748 ega t. ex. följande fortfarande bestånd: de stora bågspännena, som till en början blefvo rikt ornerade i öfverensstämmelse med de runda spännena, de ringformiga spännena, som dock icke fortlefva synnerligen länge, bågfibulorna fig. 40, som antaga gradvis de former som visas af M. 533, 535, 536, de runda spännena, som blifva högre och få en mera utvecklad ornering, som förut är sagdt, nålarne som få större hufvud, de holkformiga halssmyckena, som få det mer massiva utseende som visas af M. 613, nycklarna, som bli lika M. 497, för att icke tala om de för toiletten och det dagliga arbetet nödiga föremålen såsom knifven, kammen och sländtrissan. I allmänhet hafva ej heller dessa öfverlefvande typer någon kort varaktighet — de lefva intill dess med kristendomen en helt ny smak inkom i landet.

Vi kunna, efter hvad ofvan (s. 703 f.) blifvit visadt, kalla den gotländska fyndgrupp, med hvilken vi nu sysselsatt oss, den tredje. Den går småningom öfver i den fjerde, om hvilken jag vill tala en annan gång. Midt under den fjerde gruppens tid uppenbara sig alldeles nya ornamentsmotiv — de som tillhöra det svenska fastlandets senare jernålder.

Hans Hildebrand.

Nyfunna medeltidsmålningar.

2.

Under medeltiden generade man sig icke för de mest skärande kontraster; man blandade utan minsta betänklighet heligt och oheligt. Scener ur sägner, ibland af betänkligaste art, scener ur de verldsliga

54.

55.

festernas lif kunde finna en plats bland de heliga ämnen, med hvilka man sirade kyrkornas väggar. Asketism å den ena sidan, den ystraste lust å den andra.

I de nyligen blottade målningarna i Husby Sjutolfts kyrka saknas ingalunda denna blandning af verldsligt och andligt. Mellan framställningar af heliga tilldragelser förekomma midt emot hvarandra, de två här (fig. 54 och 55) återgifna bilderna, hvilka icke kunna

göra anspråk på att berömmas för någon skönhet. Den ena af dem presenterar sig genom inskriften å det bredvid löpande bandet *marculfus ego sum*, jag är Markolf. Den qvinliga gestalten tillropar honom en fråga, *Marculfe, ubi habes — — — —?* (Markolf, hvar har du — — — —?) Ett ord i denna inskrift var tyvärr så skadadt att det icke lyckats mig att uttyda det, ej heller har jag i den redaktion af Markolfsägnen, som f. n. är mig tillgänglig, återfunnit en motsvarande fråga.

Denna redaktion, intagen som nr 1 i en samling af *Deutsche Volksbücher*, låter visserligen hjelten heta Morolf, en son af Markolf. Att man i Sverige låter hjelten heta Markolf och om honom berättat enahanda historier, visa såväl målningarna i Husby Sjutolft samt ett yttrande från 1500-talet, till hvilket jag längre fram återkommer.

Till konung Salomon, heter det i berättelsen, kom en dag en bonde med sin hustru, båda mycket underliga att se på. Mannen hade ett hufvud stort och rundt som en kruka med borstigt hår, en bred panna full af rynkor och mycket utstående. Hans läppar krusades af ett vänskapligt grin, han hade nedhängande kinder, uppnäsa och kring hela ansigtet ett oansadt skägg, som luktade mindre väl. Kort var halsen och hela kroppen var hårbevuxen, den liknade en taggig igelkottshud. Han hade korta fingrar, tjocka händer och klumpiga fötter instuckna i grofva bondskor. Hans trasiga rock räckte knappt ned på benen, skjortan tycktes vara förfärdigad af gamla rep. Vid sidan bar han ett svärd, som var simpelt nog, som fäste tjenstgjorde ett bockhorn och af skidan var hälften borta. Men hur simpel han var till utseendet, var han dock en klok och förslagen man, som väl förstod att svara och tvista.

Vid hans sida stod hans kära Anna, prydd med en krona af trä. En tröja, sammanhållen med ett blyspänne, sirade hennes barm, som icke utmärkte sig genom synnerligt behag. Spetsen af hennes röda näsa stod i beröring med hennes fula och sneda mun och på ett finger prålade två jernringar. När hon skrattade, grinade hon som en gammal hund. Den som af henne erhöll en morgonhelsning glömde den icke under dagens lopp. För öfrigt haltade hon samt hade på händer, fötter och ansigte en skrumpen svart hud. —

Om än icke alla dessa drag återfinnas i fig. 54 och 55, så se vi dock tydligt, att artisten velat i dem framställa ett par personer af ovanlig fulhet. —

Uppmärksamheten fästes snart vid det besynnerliga paret och det presenterades för konungen. På dennes uppgift, att han var af profeternas tolf stammar, att hans stamfader heter Juda, hans farfar Jesse o. s. v., svarade främlingen, att han var af böndernas tolf stammar, att hans stamfader hette Rumpolt o. s. v., samt att hans hustru ledde sin härkomst från gässens tolf stammar, att hennes stamfar hette Gåskarl o. s. v. Konung Salomon log åt svaret och inlät sig i en ordstrid med mannen, för att pröfva hans förmåga att gifva svar på tal. Konungen uttalar en mängd påståenden, hvilka bonden gifver en förklenande eller beriktigande vändning; när konungen t. ex. begynner med att omtala, att han var född af Juda stam och korad till konung öfver Israels rike, genmäler bonden, att i de blindas land är den enögde konung; när konungen säger, att om man sjelf prisar sig, blir icke lofprisandet varaktigt, svarar bonden: "en narr är den som tadlar sig sjelf, af andra har man sällan att vänta lof". Bondens svar blefvo till sist så grofva, att Salomon afbröt med hotelse att spärra in honom med aporna. "Nej, svarade bonden, du är trött, medgif derföre att

du är öfvervunnen och betala allt hvad du lofvat". Konungens rådgifvare, som fruktade att deras herre skulle blifva vred, hotade bonden med stryk, men han svarade

Der fördrag ej gäller, ej heller rätt
Der står det äfven med konungen slätt,

hvilka ord hos konungen väckte ånger. Han lät gifva paret nya kläder och skodon och gaf dem dessutom en summa penningar. —

Det är möjligt, att versen

Wor geualdt geit bauen recht
Der wold ich leuer sin herre altz knecht,

som förekommer i den svenska lagcodex, för hvilken jag redogjort i *Antiqvarisk Tidskrift* 3 s. 164 f., är en annan version af detta svar.

Under en jagt kom konungen till Morolfs hus, red fram till dörren, lutade sig ned och ropade: "hvar är du, hvad finns för folk i huset?" Morolf svarade: halfannan karl och ett hästhufvud, låt mig vara i fred, den ena stiger upp, den andra ned och de kunna alla förderfvas." Konungen begärde upplysning och fick till svar: "din häst sticker in hufvudet genom dörren, du är inne med halfva din kropp, jag är hel och hållen inne. Jag kokar böner, som fara upp och ned i grytan, slå mig icke, ty då kokar det öfver." Salomon sporde: "hvar är din fader?" Morolf svarade: "Jo, han är ute och gör af en olycka tvenne," hvilket han förklarade så, att fadren egde en hveteåker, öfver hvilken grannarne hade tagit en väg, nu höll han på att stänga för vägen, hvilket svårligen kunde hafva annan påföljd än att grannarne togo sig en annan väg öfver åkern. Konungen frågade derefter om alla öfriga medlemmar af hans familj, och erhöll för hvar gång dunkla svar, som erfordrade en emellanåt temligen grofkornig förklaring. Belåten öfver Morolfs ordvighet bjöd konungen honom

till sig. Om natten skulle de vaka tillsammans, somnade Morolf skulle han följande dagen hängas. Morolf lade sig på marken och snarkade snart. Konungen frågade honom gång efter annan om han sof, men Morolf svarade "jag tänker." På begäran omtalade han sina tankar: att en hare har lika många leder i svansen som i ryggen, att skatan har lika många hvita fjädrar som svarta, att intet är så hvitt och glänsande som dagsljuset, att hvad man vill dölja skall man icke tala om för en qvinna, att en qvinna kan lura sjelfva djefvulen, att naturen är mäktigare än vanan. Konungen lofvade att han skulle hänga, om han icke kunde följande dag bevisa riktigheten af allt detta, och gick derpå till hvila. Morolf uppsökte sin syster och sade henne: "kära syster, jag vill anförtro dig en stor hemlighet, men låna mig förut din stora köksknif. Vill du tiga med hemligheten?" — "Gud straffe mig, svarade systern, om jag förråder dig." Morolf omtalade nu, att konungen hotade honom till lifvet, derföre ville han vid lägligt tillfälle sticka honom med knifven. Derefter begaf han sig åter till hofvet.

Följande dagen skulle Morolf bevisa sina påståenden. Han räknade i en harsvans lika många leder som i ryggen (?), han plockade en skata och hvita och svarta fjädrar funnos i samma myckenhet. I smyg hade han stält i en mörk vrå en mjölkkruka, konungen kommer gående, sparkar till krukan och är nära att falla. Då han blef vred, svarade Morolf: "du befallte mig bevisa, att dagsljuset är hvitare och mera glänsande än mjölk och snö". Derefter föregaf Morolf att han hade en arfstvist med systern, i hvilken han bad konungen döma. Systern, ställd inför rätta, dukade upp historien om Morolfs plan att mörda konungen. Morolf arresterades, men som han längesedan hade kastat bort knifven, höll man till godo med hans förklaring, att han allenast

velat visa, att en qvinna icke kan förtiga en henne anförtrodd hemlighet. Derefter släppte han en råtta fram på golfvet, konungens katt, som såg konungen lyfta fingret för att förbjuda henne att röra sig ur fläcken, satt stilla, likaså när den andra råttan kom fram, men när den tredje sprang öfver golfvet, glömda katten allt och sprang efter. Så hade han bevisat, att naturen är starkare än vanan. Ännu återstod ett bevis att gifva och Morolf berättade då följande historia:

"Det var en gång en bonde, som lefde i största endrägt med sin hustru. Förgäfves hade djefvulen försökt allt, för att göra dem osams. Harmsen hade han satt sig vid en väg. En qvinna, som gick förbi, sporde om orsaken till hans bekymmer, och då han för henne berättat sin nöd, sade hon att det var en smal sak att stifta ofred i det huset, finge hon en belöning, skulle hon göra det. Djefvulen lofvade henne då ett par skor. Den onda qvinnan gick derefter till bondhustrun, berättade att hennes man var otrogen samt bad henne om natten skära en lock ur hans skägg, så skulle han ej vidare tänka på andra qvinnor. Sedan uppsökte hon mannen på åkern, sade honom, att hans hustru, af kärlek till en annan, ville om natten mörda honom med en knif, hvadan det vore bäst att han hölle sig vaken. Mannen lydde rådet och då hustrun kom med knifven för att skära af honom en lock, trodde han, att hon ville döda honom, och begynte då slå henne så att hon omkom. Djefvulen uppsökte då den ondskefulla qvinnan, men vågade icke träda nära den, som så hade öfverträffat honom i ondska, utan räckte henne de utlofvade skorna på en käpp." —

Denna scen har, såsom förut blifvit omtaladt, varit afmålad i flere svenska kyrkor. —

Konung Salomon måste medgifva, att Morolf hade bevisat alla sina påståenden, men som konungen icke

kunde lida, att man talade illa om qvinnor, förböd han honom att vidare visa sig vid hofvet. Morolf gick, men var icke belåten med domen.

Redan följande morgon kom han igen, med en hare under rocken. När vid ingången väktarne ville drifva bort honom och i sådant syfte hetsade hundarne på honom, släppte han haren, efter hvilken hundarne då med mycken ifver störtade sig. Väl inkommen i slottsgården, fick han stanna och åhörde ransakningen med de två qvinnorna, af hvilka den ena hade förqväft sitt barn. Han kritiserade sedan domen: den ena moderns tårar betydde intet, qvinnan gråter med det ena ögat och ler med det andra. Konungen vredgades åter öfver hans smädande tunga, Morolf svarade, att innan qvällen kom skulle konungen, som sjöng qvinnans lof, af en qvinna retas till vrede. Då blef han bortjagad, med hotelse att blifva hängd om konungen vidare finge fatt på honom.

Under vägen från slottet underrättade Morolf den qvinna, hvilken Salomon hade tilldömt barnet, att konungen ångrade sin dom och att han ämnade utfärda en förordning, att hädanefter skulle hvar man hafva sju hustrur. Som en löpeld spridde sig ryktet och innan aftonen voro väl sjutusen qvinnor församlade på slottsgården, hvilka enhälligt och icke i de mildaste ordalag fordrade, att konungen skulle återtaga befallningen och hellre utfärda ett påbud, att hvar qvinna hädanefter skulle hafva sju män. Konungen vredgades först på qvinnorna, sedan på Morolf, då denne triumferade öfver att hans hotelse hade gått i fullbordan.

Morolf vågade nu ej längre visa sig på hofvet, men som han gerna åter ville sammanträffa med konungen, begagnade han sig af ett snöfall, band björntassar på händer och fötter samt en mjuk qvast vid sin bakdel, och promenerade sedan på alla fyra af och an ge-

nom skog och mark, till dess han på en åker fann en öfvergifven bakugn, i hvilken han lade sig till hvila. Hans beräkning slog in, de färska spåren rapporterades för konungen, som genast följde dem och riktigt kom till bakugnen. Morolf framdrogs, dömdes att hänga, men utverkade sig tillstånd att sjelf välja träd. Beledsagad af konungens tjenare vandrade nu Morolf rundt omkring hela Palestina, utan att vara i stånd att finna ett träd som anstod honom. Till slut läto tjenarne honom gå, sedan han lofvat att aldrig visa sig inför konungen. —

När Lödöse borgare på konung Gustaf I:s tid icke kunde besluta sig för val af ny plats för sin stad, skref konungen den 17 juni 1544: "Så kunne wij tänckia the borgere göre nu lijke som Marcolphus giorde, att han icke kunne finne noget trä ther han hade lust hängia udi".[1]

Det slutades emellertid så, att konung Salomon måste kalla till sig bonden för att få bistånd af hans stora klokhet. Konungen af Egypten gjorde ett besök vid det judiska hofvet och förledde Salomos gemål till otrohet. Efter hans återresa kommo egyptiska trollkarlar, som gåfvo drottningen en dvaldryck. Morolf ville utröna, om hon verkligen eller skenbart var död, och göt smält guld i hennes hand, det brände ett hål genom handen, utan att hon rörde sig. Trots Morolfs varningar ansåg konungen henne då vara död, men sedan hon blifvit bisatt, gjorde trollkarlarne henne åter lefvande och förde henne till Egypten, hvarest Morolf slutligen upptäckte henne. Sedan dess stod Morolf alltid i konungens ynnest.

Jag har i korthet berättat hela historien, i hopp att någon af Månadsbladets läsare skall kunna angifva någon för mig okänd bild eller berättelse, som vittnar om Markolfsagans forna popularitet i vårt land.

[1] Adlersparres Historiska handlingar, del. 4 s. 1.

Hans Hildebrand.

1818—1878.

Det kan måhända intressera *Månadsbladets* läsare att få en liten påminnelse om de antiqvariska studier, som för sextio år sedan idkades i Sverige. Skilnaden mellan då och nu är ganska ansenlig; studiet har under dessa sex årtionden blifvit flyttadt öfver på en helt ny grund och botten. Visserligen innehåller nedan aftryckta bref vidunderligheter som äfven den tid då det skrefs föreföllo mången besynnerliga, men de fel som här förekomma äro allenast sjukliga yttringar af den tidens system, och derföre kan brefvet anses vara i viss mon betecknande för sin tid.

Den 22 december 1818 upplästes i k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien följande bref:

Till Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Academien i Stockholm.

Som ödet icke tillåter mig att, efter vilja och skyldighet, uti tal personligen aflägga min djupa vördnad och aktning för Kongl. Vitterhets Academien, så utbeder jag mig Kongl. Academiens tillstånd, att få föreslå några ärender, till framdeles rättelse i vår äldre historia.

Det är i synnerhet localen som våra fordna historici alldeles icke bevakat. Att Göther och Götha rike är äldst af allt policeradt i Skandinavien, är redan afgjordt. Hartgrepas Lögetråg, det gamla Troja i Småland, Valhall i Blekingen. De enklaste runstenar i dessa båda provinser Småland och Vestergöthland, Æternistaplarne vid Halleberg, på Billingen och Mösseberg i Vestergöthland, vid Vexiö i Småland, äfven som de mäste jettegrytor, spjutvagnar, domaresäten — då en enda sten vid Tidavad i Vestergöthland är större än alla 9 Mora stenar i Upland. Äfvensom de urgamla T grafvarne endast fundna i några härader i Skaraborgs län och i synnerhet Gigeromnen på Ekorna vallen; efter min tanka Sibillans graf, för hvars östra port eller ingång Oden stadnade, då han red på hästen Sleipner, och der localen var för de 100 gudarne, Gö-

thernas offerställe. På allt detta har jag chartor, ritningar och stenmonumenter vid Dagsnäs. Det misstaget i Gref Dahlbergs *Svecia Antiqua* om en ættestupa i Göthene är icke endast bevisat af sjelfva stället, som är en fördjupning i jorden och heter i orten Tjurhålan. Ty förutan det orätta ordet ættestupa, som jag nyss bevist i en utgifven liten beskrifning om æternistapeln på Billingen, är der ingenting, hvarken högder eller vatten, som caracteriserar sådane ställen. Misstaget har endast kommit af uppgifvaren till H. Gr. Dahlberg, som blifvit bedragen af en tilliggande gård benämnd Gullhammar, hvarifrån man dömt till det gamla Gyllingshammar, hvilket namn, endast med runor misskrifvit ett ᚵ, g i stället för ett ᛒ, b, bordt vara Billigshammar eller Billingsskogen[1], då allt i hopa sammanstämmer med det ännu i dag kända sockneråmärket för Häggum, æternistapeln vid Bjärs eller Bjässegård.

Förutan detta ofvanföre, som jag mycket väl kan documentera, får jag äfven den äran anföra några mindre särskilda historiska misstag.

En gammal kung i Norige, hvilken våra historici låtit resa till Cajana, var i det stället någon nasekung ifrån Dahl, som rest ifrån Venern till Kinnekulle — Qvenland var Kinnefjärding — och tornen i Husaby på 4:de seklet var kung Sigards kungshus flera 100 år äldre än kyrkan, som jag upptäckt på stället, då hörnen på tornen äro af luften mycket mera angripne än på kyrkan. Detta är således det äldsta stenhus i Sverige. Att kyrkan är sednare tillbygd synes äfven af inga förtagningar i muren emellan kyrkan och tornen, utan kyrkomuren är jemnt tillsatt.

De hjeltar äfven ifrån Norige, som skulle hjelpa Sigurd Ring mot kung Hildetand, reste ingalunda igenom Öresund, fiendens land på båda sidor, eller mitt emellan fiendens flotta, utan det var igenom Rösund vid utloppet af Botensjön i Vettern i Vestergöthland. Härigenom går nu den nye canalen; och då man nu, under dess grafning, funnit ikring 30 stenspjecer, och

[1]) Då hammar är skog på gammal göthiska.

i synnerhet bilar eller stridshamrar, uti den vid Forsvik liggande Bihlströmmen, på hemmanet Bilboas ägor, är äfven sannolikt, att man på dessa första seclerna stridde med dessa vapen, och att på detta stället var rätta fabriquen (deraf man medtog vid öfverfarten) bevisas deraf, att man funnit några ofärdiga. Några stiletter af koppar funnos äfven, men ej något af jern. Dessa äro vidare beskrifna i 7:de stycket af Iduna. Starketter var ifrån Bohuslän och hvarken ifrån Norige eller Helsingland.

På ön Fährin i Asker har jag både ritning och beskrifning, under herr antiqvarien Hilfelings resor för min räkning i Bohus län. Vid Götha elf äro ännu 2:ne stenar minnesmärken efter honom och vid Ståckareds kyrka i Elfsborgs län äro ännu qvarlefvor synbara af dess graf, aftagna under dåvarande H. Magister, nu professor Sjöborgs resor för min räkning i Bohus län, der inte herr Hillfeling hann att passera.

Brakelund, som Herr Suhm omtalar och sätter i Norige, är ett af våra märkeligaste ålderdoms minnesmärken på 4:de seclet, om jag rätt mins; ligger mellan Lidköping och Skara. Där finnes en mängd gamla grafplatser, stencirclar och domaresäten. Jag har sjelf gjort charta och varit på stället och kan historice documentera mig.

Enviget emellan Hrafne och Gunlöger är icke passerat i Norige, som Danskarne tro, utan vid Sala på den där mycket fagra promenaden och landtången emellan 2:ne vatten, som är beskrifven af herr Linnerhjelm i dess resa.

Asa gård i Småland var det rätta stället, der Gylfe mötte Oden. Odens stall, ett hus 100 alnar långt, Odens högen, helvites backarne etc. hvarpå jag har ritningar genom Herr Hillfeling och dess resor, allt bevisar misstag om Assaf (ɔ: Asowska sjön), dit man nu föga reser ifrån Upsala; och ännu mindre för 10 à 12 secler sedan.

Signils och Haborgs galge är någon urgammal tradition och sannolikt var galge ett både lika obekant ord, som instrument för våra gamla Göther. Emellertid säges detta monument finnas i Norige, Bleking, Upland

och icke längesedan med ritningar och monumenter, uppgifvit af en präst i Danmark. Men jag tror mera på det uppgifna i Halland, där de stora stenarne, som vid Carnac i Britagne etc., documentera åldern af de stora sten-monumenterna.

Hela berättelsen om Torngny och Olof Skötkonung är i min tanke oriktigt anförd. Vid Mora stenar, där de sämsta sten-monnmenter (9 små stenar utgörande ett kärrlass) finnas i Sverige. Dessutom en så trång local så nära Upsala — en så trång obebodd plan? — huru var det möjeligt att där hålla ett så sublimt riksmöte? En utglömd bokstaf S gör det omnämnda stället Mula till Smula, som är ett urgammalt ställe här i Vestergöthland och kunde i alla fall aldrig göras till Mora, utan långt mera hårdragning. Nu är vid detta Smula vid en å beliggande vid en betydande slätt ännu en kyrka benämnd Vårkumbla med inmurade runstenar, samt på stället en mängd stenmonumenter, som allt bevisar åldern af detta stället — och där norrska beskickningen långt sannolikare emottogs än vid Mora stenar, där hvarken plats eller rumme var att emottaga en utländsk beskickning. Detta ställe ärnar jag nu i sommar låta närmare aftagas och beskrifvas af Herr Adjuncten Liljegren, då jag hoppas att få min framställning närmare bevist; ty jag tror i högsta grad litet på vårt dåliga stenmonument Mora stenar.

Angantyr med sina bröder voro utan allt tvifvel ifrån Bolmsö i Småland och på hvilken med alla sina monumenter jag har en vacker beskrifning af herr Hillfeling, under sina resor igenom Småland. Bataillen med Hervora har stått vid Tun i Vestergöthland. Där icke endast ett stort stenmonument vittnar, utan ett stort fält med 100-tals små benfulla grafhögar, och besynnerligen den bekante Kilia eller Tilia mosse, som nämnes i sagan och heter lika ännu. Den betäckte förr Herrvora högra flygeln, hvarigenom Götherne aldrig kunde kringrännas. Jag vill äfven nämna om Birkelagen, som tros vara från Björkön i Upland, Kungshamn och Björkö, Bjärke härad i Elfsborgs län Vestergöthland — allt detta var vid Götha elf, äfven som Lödöse. Man åt hvarken sill eller hafre vid Mälarn. Detta hör

till Hisingen och Götha elf och Bohuslänska skärgården — och hvarmed jag slutar ödmjukast.

Dagnäs 5 Augusti 1818.

Pehr Tham.

P. S. För att i förväg visa ringheten af Mora stenar, får jag den äran till jemförelse medsända ett af våra obetydligaste minnesmärken af samlingsplatser i Götha rike.

(Om detta minnesmärke i Lundby socken, Valla härad, skola en annan gång upplysningar meddelas.)

Från Akademiens sammankomster.

Den 25 september 1878.

Anmältes, att Akademiens hedersledamot expeditionschefen C. F. Meinander aflidit den 12 september.

Från öfverståthållare-embetet hade öfverlemnats en halsring af guld från den tidigare jernåldern (af samma typ som M. 473), funnen i en nyuppbruten åker vid hemmanet Storegården Bragnum i Floby sn, Vilske hd, Vestergötland. Ringen, som vägde 1,9470 ℔ och innehöll 73 % guld, inlöstes med 1,800 kronor.

Två af landshöfdingeembetet i Kalmar insända fynd återsändes.

Ett fynd från Stale i Burs sn, Gotland, på enskild väg hembjudet, inlöstes.

Sex antika mynt, 6 kufiska, 1 angelsaksiskt, 5 nyare mynt, hembjudna af enskild person, inlöstes.

Sedan från pastorsembetet i Öggestorp hade inkommit närmare upplysningar om den gamla kyrkans beskaffenhet, beslöt Akademien att tillstyrka nåd. bifall till församlingens anhållan att få rifva kyrkan.

Förslag till lyckönskningsskrifvelse till k. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg och k. Fysiografiska Sällskapet i Lund upplästes och godkändes.

Ett inlemnadt förslag till Pite stads handverksförenings belöningsmedalj godkändes.

Akademien beslöt att till Örebro elementarläroverk lemna B. E. Hildebrands och Tornbergs kataloger öfver de angelsaksiska och kufiska mynten i k. Myntkabinettet.

Akademiens artist C. F. Lindberg hade inlemnat teckningar af målningar i Vätö, Frötuna, Bro och Estuna kyrkor i Uppland.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af hr H. Bukowski, en bronsring från Lithauen.

b) till *Akademiens bibliotek:*

af kapten *Edman:* Ruggero, *Oggeti preistorici calabresi;* af *finska Fornminnesföreningen:* dess *Tidskrift* h. 3; af dr J. V. Broberg hans bok *Bidrag från vår folkmedicins historia* del I; af k. *Vetenskapsakademien* i Budapest: Hunfalvy, *Literarische Berichte aus* Ungarn I: 1—4; — *Archælogiai ertesitö* 10, 11. — *Archæologiai közlemėnyk* 10, 1—3, 11, 1—2; — *Magyaroszági régészeti emlékek,* 2, 2.

Den 8 oktober 1878.

Akademiens invalde hedersledamot biskopen dr L. Landgren tog inträde med ett tal, som af sekreteraren besvarades.

Vederbörande landshöfdingeembeten hade hembjudit följande fynd:

13 angelsaksiska m. fl. mynt, en liten silfverten, funna å egorna till hemmanet nr 2 Näsby, Tolånga sn, Malmöhus län — inlöstes;

165 hela kufiska mynt och många bitar, f. vid Tjängvide, Alskogs sn, Gotland — inlöstes;

4 ½ kufiska mynt f. vid Bjärs, Lärbro sn, Gotland — inlöstes.

På enskild väg hade hembjudits:

ett kejsar Valentiniani III:s guldmynt, f. vid Tjusby, Gärdslösa sn, Öland — inlöstes;

en liten bågfibula, 2 pilar, bitar af en ring, allt af brons, f. å nr 1 Källingemöra, Köpings sn, Öland — inlöstes;

två stenyxor, den ena med skafthål, och en half yxhammare af sten, f. vid Bangsta, Öfve Järna sn, Södermanland.

Anmältes, att reparationen af taket på Amnehärads-Råda kyrka blifvit verkstäld.

Kyrkoherden L. Wiede hade insändt hvarjehanda afskrifter och teckningar.

Pastor Palmgren hade inlemnat utförlig beskrifning öfver graffältet å Vinninge egor, Bergs sn, Norrvidinge hd, jämte de vid undersökningen anträffade fynd. Akademien beslöt att hos landshöfdingeembetet i Kronobergs län begära fridlysning för åtskilliga af hr Palmgren omnämnda fornlemningar.

Akademien inköpte af metallarbetaren G. Eriksson dennes anteckningar om folklekar, vidskepelser m. m. från Åkers och Rekarne hd, Södermanland.

Akademiens sekreterare förevisade sina till Akademien skänkta samlingar till fortsättning af Svenskt Diplomatarium, inbundna i sju folioband samt upptagande 34 dokument från 1200-talet, 1,168 från 1300-talet, 788 från 1400-talet och 516 från 1500-talet, tillsammans 2,506.

Följande gåfvor till *Statens Historiska Museum* anmältes:

af komminister *O. E. Blomberg,* en stenyxa;

af apotekaren *A. Eriksson,* en stenyxa.

Den 22 oktober 1878.

Kongl. Maj:t hade till Akademien, med infordrande af hennes utlåtande, öfverlemnat ansökningar af professor A. Cronholm, kammarherre C. Silfverstolpe, dr G. Svederus, adjunkten O. Nilsson, Svenska fornminnesföreningen, artisten N. M. Mandelgren och boktryckaren P. Hanselli.

Akademien beslöt hos Kongl. Maj:t tillstyrka nåd. bifall till dr H. Stolpes underd. ansökan om anslag för att år 1880 fortsätta undersökningarna på Björkön.

Akademien beslöt likaledes tillstyrka nådigt bifall till riksantiqvarien B. E. Hildebrands ansökan att erhålla en årlig pension af 6,000 kr., med fortfarande rätt och skyldighet att äfven efter afskedstagandet tjenstgöra i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet.

Kongl. Maj:t hade godkänt Akademiens hemställan rörande Edsleskogs kyrka (jfr s. 725) samt beviljat 600 kr. till restaurerande af väggmålningarna i Husby Sjutolfts kyrka.

En adliga ätten Adlerbrants sigillstamp i bergkristall inlöstes.

Ett på enskild väg hembjudet fynd flere af Gustaf II Adolfs kopparmynt inlöstes icke.

Genom byte förvärfvades för Statens Historiska Museum en skaftcelt af brons, f. i Skåne.

Hr rektor Dahl i Sölvesborg har uppsändt den sten med inskrift af det tidigare runalfabetet, som stått vid Istaby i Blekinge, och beslöt Akademien att den skulle resas i planteringen bakom Museum.

Kyrkoherden O. Larsson i Leksberg (Skara stift) hade anmält, att å kyrkogården hittats en runsten.

K. Vetenskaps Akademien hade inkommit med begäran om förslag till en medalj öfver professor C. J. Sundevall.

Akademien beslöt att 28:de delen af hennes *Handlingar* samt 2:a häftet af *Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum*, skulle läggas under pressen.

Pastorsembetet i Veddige, Halland, hade anmält, att Sällstorps kyrkas tak och innanrede komma att borttagas i maj nästa år. Akademien beslöt infordra närmare upplysningar.

Akademien beslöt öppna skriftutbyte med *R. academia di Scienze, littere ed arti* i Modena.

Till korresponderande ledamöter föreslogos komminister L. F. Palmgren och ordföranden i Helsinglands fornminnesförening dr J. A. Wiström.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af urmakaren *A. Unnerus*, ett jernåldersfynd från Gotland; af *Öster-Haninge* församling, ett antependium.

b) till *Akademiens bibliotek:*

af *K. Vetenskaps- och Vitterhets Samhället* i Göteborg, *Handlingar utgifna till Samhällets hundra års jubelfest 1878;*

af *garantiföreningen för utgifvande af Svensk bokkatalog:* nämnda katalog för åren 1866—1875.

Anmältes ett depositum i Statens Historiska museum af *Öster-Haninge* församling (diverse äldre föremål, tillhöriga enskilda personer, som hittills förvarats i kyrkan).

Den 5 november 1878.

Kongl. Maj:t hade godkänt Akademiens förslag rörande Öggestorps kyrka (jfr s. 770).

Följande fynd hade inlemnats af vederbörande landshöfdinge-embeten:

ett modernt föremål, f. på Öland — inlöstes icke;

ett kejsar Libii Severi guldmynt, f. vid Torsborg, Torslunda sn, Öland — inlöstes;

en s. k. Filipsgulden, slagen i Antwerpen under erkehertig Filips styrelse 1496—1506, f. i Visby — inlöstes.

Pastorsembetet i Norunga församling, Elfsborgs län, hade anhållit att få till Göteborgs museum försälja tre skulpterade träbilder, en messingsljusstake och en funt, tillhöriga Ornunga kyrka, samt en silkesduk med det svenska vapnet och två englabilder af trä, tillhöriga Asklanda kyrka Akademien beslöt svara, att funten vore behöflig för Statens Historiska Museum, men att de öfriga sakerna kunde till Göteborgs museum försäljas.

Kyrkoherden Wiede hade anmält, att Ekebyborna församling vore villig att till Statens Historiska Museum öfverlemna ett stycke ylleväf, enligt sägnen en bit af ett täcke, som skall hafva tillhört hel. Birgitta, samt kyrkans silfverpaten från Medeltiden, den senare under förutsättning att Akademien i utbyte lemnade en ny paten af samma utseende.

Rektor N. P. Nilsson hade på begäran insändt de Landskrona museum tillhöriga angelsaksiska mynt, med underrättelse, att derest några af dem behöfdes för k. Myntkakinettet, finge Akademien genom byte förvärfva dem. Som två mynt saknades i k. Myntkabinettet, beslöt Akademien i utbyte lemna åtta andra angelsaksiska mynt.

Hr Hans Hildebrand redogjorde för sina resor till Sånga kyrka på Svartsjölandet, der målningar upptäckts, och till Enköping, der en grafplats från medeltiden höll på att bortgräfvas.

Ett af kyrkoherden S. A. Sundberg inlemnadt förslag till inskrift på det torn, som nästa år kommer att uppföras vid Marbäcks kyrka (Linköpings stift) gillades med någon förändring.

Till korresponderande ledamöter invaldes hrr Palmgren och Wiström.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af landtmätaren *L. Zethræus*, en stenmejsel;

af kronolänsmannen *A. Nettelbladt*, en spjutspets;

genom kollega *E. Th. Sundelin* en flintdolk.

b) till *k. Myntkabinettet:*

af dr *E. O. Th. Westerlund*, några i Enköping funna mynt.

Den 19 november 1878.

Landshöfdingeembetet i Norrbottens län hade anmält, att 14 plåtmynt och 599 skiljemynt af koppar blifvit funna vid odling å skattehemmanet nr 2 Riekkola i Jirijärvi by i Korpilombolo kapellförsamling. Fyndet innehöll

6	plåtar å 1	daler SM	af åren	1715—1748,
2	» » ½	»	» » »	1729—1749,
571	två-ören		» »	1743—1767,
28	ett-ören		» »	1731—1750.

Akademien beslöt infordra tre dalerplåtar för åren 1738, 1746 och 1748.

Ett genom landshöfdingeembetet i Skaraborgs län hembjudet fynd af guldringar, f. vid Hedegården Jättened, Gudhems sn, inlöstes med 3,192 kr. 33 öre. Ringarne väga 2,8685 ℔ och innehålla 90—96 % guld. På grund af denna höga lösesumma beslöt Akademien att hos Kongl. Maj:t anhålla om ett extra anslag af 1,000 kr.

Ett fynd af silfvermynt från k. Karl XI:s tid, f. i Åsbräcka sn och insända genom landshöfdingeembetet i Elfsborgs län, inlöstes icke.

Två bågspännen och två nålar af brons, f. vid Bossgården Jättened, Torbjörntorps sn, Gudhems hd, Vestergötland, hembjudna af en enskild person, inlöstes.

Sexton mynt af silfver, 23 af koppar, hembjudna af enskild person, inlöstes.

Akademien afgaf utlåtande om de sju s. 772 omnämda ansökningarna.

På grund af inkommet utlåtande från Hospitalsdirektionen i Visby beslöt Akademien medgifva, att Visby stadsmur må öster om den s. k. Skansen genombrytas, med vilkor att öppningen icke göres större än 14 fot, att någon del af muren närmast Skansen lemnas orörd samt att murens afslutning å båda sidor om öppningen sorgfälligt restaureras upp till murens nuvarande höjd, så att ras framdeles icke må kunna inträffa.

Akademien beslöt af Hospitalsdirektion infordra upplysningar rörande frågan om den s. k. ruinvårdskassans blifvande inkomster.

Framlidne fornforskaren Richard Dybecks efterlemnade handskrifter och fornsaker inlöstes.

Följande gåfvor till *k. Myntkabinettet* anmältes:

af *k. Vetenskaps- och Vitterhets-samhället* i Göteborg, en silfvermedalj; af grosshandlaren *J. A. Sandberg*, en silfvermedalj.

Den 3 december 1878.

Landshöfdinge-embetet i Elfsborgs län hade insändt tretton smärre guldstycken och en guldsolidus präglad af den byzantinske kejsaren Zeno (474—491). Fyndet inlöstes.

En enskild fornsakssamling, som hembjöds, kunde af brist på penningar icke inlösas.

Anmältes, att runstenen från huset vid Slussplanen och runstenen från Istaby i Blekinge blifvit resta i museiparken.

På grund af gjord remiss beslöt Akademien hos Kongl. Maj:t i underdånighet föreslå, att den årliga inkomsten af stadsjordarna i Visby, som beräknats till 315 kronor 75 öre eller högst till 350 kronor 75 öre, skulle anslås till ruinvårdskassan med undantag af 30 kronor, som lemnas till staden i ersättning för de förra infäste-afgifterna, som nu bortfalla.

Ett af sekreteraren uppsatt förslag till minnespenning öfver professor C. J. Sundevall godkändes.

Dr O. Montelius, som befinner sig på en utländsk studieresa, erhöll, på derom gjord begäran, förlängd tjenstledighet intill slutet af nästkommande mars månad.

Följande gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

af *Tyresö församling,* tre skulpterade bilder.

b) till *k. Myntkabinettet:*

af direktör *C. Nisbeth:* 48 medeltidsmynt.

c) till *Akademiens bibliotek:*

af justitierådet *Olivecrona:* hans bok *Om makars giftorätt i bo,* 4:de upplagan; af *Chefen för ekonomiska Kartverket:* karta öfver Öfver-Torne härad med beskrifning; af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: dess *Philologische und historische Abhandlungen aus dem Jahre 1877*; af *direktionen för den grefl. Hielmstierne-Rosencroneske stiftelsen* i Köpenhamn: *Scriptores rerum Danicarum,* del 9.

Den 17 december 1878.

Chefen för k. ecklesiastikdepartementet hade infordrat Akademiens yttrande i anledning af en framställning från Ossolinski-Institutet i Lemberg om utbyte af skrifter.

Landshöfdinge-embetet i Gotlands län hade insändt följande fynd:

ett jernsvärd från medeltiden, funnet vid Sigvards, Eskelhems socken — inlöstes;

nio stenåldersredskap, funna vid Lilla Bjerge, Vallstena socken — inlöstes;

en jernyxa från början af jernåldern, funnen vid Tule, Ganthems socken — inlöstes;

en spjutspets, två treeggade pilspetsar, en knif, allt af jern, och två smälta bronsbitar, funna å Vallstena rum, Vallstena socken — inlöstes;

en stenyxa, funnen vid Hanes, Endre socken — inlöstes;

en jerndolk från slutet af medeltiden, funnen vid Kräklings, Kräklingbo socken — inlöstes;

en jernyxa och en jernskära från heden tid, funna vid Norrgårda, Vallstena socken — inlöstes;

en spjutspets af jern, funnen vid Nasume, Tofta socken — inlöstes;

ett ringformigt spänne (jfr fig. 39), ett rundt bronsspänne (jfr fig. 46), ett beslag i form af en and, ändbeslag till en rem, bågfibula, skifva

med midttapp, holk (jfr fig. 51), smärre fragment skadade af eld, allt brons, bitar af jernvapen, benkam, funna å Vallstena rum — inlöstes;

en yxa af grönsten, en yxa af flinta, funna vid Björkome, Vestkinde socken — inlöstes;

en messingsring, funnen vid Österby, Butle socken — inlöstes;

spjutspets af jern, djurhufvudformadt bronsbeslag till betsel, två fyrkantiga bronsbeslag (= M. 424), sex tunna, rektangulära bronsbeslag, funna vid Gudungs, Vallstena socken — inlöstes;

en djurhufvudformad spännbuckla af brons, ett kufiskt mynt, funna vid Vifves, Sanda socken — inlöstes;

rund spännbuckla (jfr M. 538), rektangulärt beslag, af brons, funna vid Broa, Halla socken — inlöstes;

en rund spännbuckla af brons med guld- och silfverbeläggning, funnen vid Kullingbos, Källunge socken — inlöstes;

ett bågspänne (jfr M. 445), några bronsfragment, en jernknif, funna å Vallstena rum — inlöstes;

en bronsnyckel (jfr M. 498), en fingerring af brons, ett litet ringspänne af brons, en smält bronsklump, en smält blybit, fem nyare mynt, funna vid Utöja, Fleringe socken — inlöstes;

ett till bestämmelsen okändt föremål af brons, med silfverinläggning, funnet vid Mölner, Väte socken — inlöstes;

en rund spännbuckla af brons, funnen vid Kisslings, Fole socken — inlöstes;

en djurhufvudformad spännbuckla af brons, funnen vid Pilungs, Mästerby socken — inlöstes;

ett rundt bronsspänne (jfr fig. 46, men med allenast tre djurhufvud), funnet vid Bjers, Guldrupe socken — inlöstes;

en flintdolk, funnen vid Tible, Hejdeby socken — inlöstes;

två spiralfingerringar af brons, bitar af en lerkruka, funna vid Norrbys, Follingbo socken — inlöstes;

två armringar af silfver (jfr M. 348), funna vid Valla, Klinte socken — inlöstes;

fyratiotvå romerska denarer, mycket nötta, från första och andra århundradet e. Kr., funna vid Öfvede, Sanda socken — inlöstes;

ett större fynd från Vallstena rum (beskrifvet å s. 733) f. — inlöstes; samt

ett svärd med prydligt fäste af brons, silfver och guld med infattade granater, en stor mängd bronsbeslag (en del förgyllda), ett betsel med förgyllda remhållare af brons, bitar af en sköldbuckla af jern med förgyllda beslag, spelbrickor af ben, m. m., funna på Vallstena rum. —

En mejsel af skiffer, funnen vid Inviks by, Ullångers socken, Ångermanland, och en mejsel af annan stenart, funnen vid Valle, samma socken, insända af P. Edholm, inlöstes.

En mycket liten stenyxa och ett s. k. ovalt bryne utan kantränna, funna vid Långarnö, Villberga socken, Uppland, inlöstes.

Hr Ljunggren anmälte, att man i koret af Stäfvie kyrka, Skåne, funnit under kalkrappningen målningar från medeltiden. Akademien beslöt, att dessa målningar skulle på fotografisk väg kopieras.

Följande gåfvor till *Statens Historiska Museum* anmältes: af agronomen *C. F. Nordenskjöld*, en samling fornsaker; af hr trafikdirektör *C. J. Hammarskjöld*, en tälgstensgryta.

Litteratur.

Broberg, J. V., Bidrag från vår folkmedicins vidskepelser till kännedomen om våra äldsta tider. Förra afdelningen. — 8:o. — 148 s. — Pris: 3 kr.

Wieselgren, S., Ur Göteborgs häfder, Om de styrande och styrde 1621—1748. — 8:o. — 232 s. — Pris: 3 kr. 25 öre.

Stjernstedt, A. W., I Göteborg slagna mynt samt dit hänförliga medaljer. Historisk öfversigt. — 10 s. — Pris: 50 öre.

Ullman, U. L., Om förhållandet mellan kristendom och konst, särskildt med afseende på den kristliga kulten. — 20 s. — Pris: 50 öre.

Lundgren, M. F., Språkliga intyg om hednisk gudatro i Sverige. — 86 s. — Pris: 1 kr. 50 öre.

Isländska sagor i svensk bearbetning för allmän läsning. I. Nials saga. Öfversättning af A. U. Bååth. — 8:o. — h. 1—3. — s. 1—288. Pris: 3 kr.

Granlund, V., K. Gustaf I:s registratur. VII: 2 (1530, 31). — 8:o. — s. 227—568 + 61 s. — Pris: 5 kr. 75 öre.

Kullberg, N. A., Svenska riksrådets protokoll. I. 1621—1629. — 8:o. — xlvj + 292 s. — Pris: 4 kr. 50 öre.

Ur Vestmanlands-Dala Landsmålsförenings samlingar till en ordbok öfver landsmålet i Vestmanland och Dalarne. I. — 8:o. — 15 s. — Pris: 25 öre. (Ej i bokhandeln).

Hjärne, R., Götiska förbundet och dess hufvudmän. Fosterländska teckningar. I. Götiska förbundet. E. G. Geijer. — 8:o. — XVI+346 s. + 1 pl. — Pris: 3 kr. 50 öre.

Ahlqvist, A. G., K. Erik XIV:s sista lefnadsår (1568—1577). — 8:o. — 193 s. + 3 pl. + 2 musikbilagor. — Pris: 3 kr. 25 öre.

Klemming, G. E. och Eneström, G., Svenska almanachor, kalendrar och kalendariska skrifter intill 1749. — 12:o. — XVI + 42 + XVIII s. — Pris: 1 kr. 25 öre.

Cavallin, S., Ur skånska presthusens häfder. — 12:o. — 126 s. + 1 pl. — Pris: 1 kr. 50 öre.

Hildebrand, Hans, Fynden i Troas och Homeros' Troja. — 8:o. — 120 s. — Pris: 2 kr. 75 öre.

Montelius, Oscar, Schliemanns upptäckter i Mykenæ och deras betydelse för den förhistoriska fornforskningen.
I Nordisk tidskrift 1878. s. 648—676.

Montelius, Oscar, Minnen af en germansk befolkning i Polen och de tyska Östersjöländerna under århundradena närmast efter Kristi födelse.
I Fria Ord s. 87—96.

Hildebrand, Hans, Bilder från medeltiden.
I Ny Illustrerad Tidning 1878.
Hildebrand, Hans, Ett geografiskt arbete öfver Skandinavien från år 1532.
I Geografiska sektionens Tidskrift, nr 2.
Hildebrand, Hans, Fynden från Mykenæ.
I Antropologiska sektionens Tidskrift, nr 2.
Hildebrand, Bror Emil och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska museum. Andra häftet. — Folio 12 s. + 10 pl. — Pris: 6 kr.

Gåfvor till Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet år 1878.

46. Af enkefru *Hilma Egge*, född af Lehnberg: ett ur af guld, som tillhört fru Anna Maria Lenngren. På baksidan bokstäfverna A. M. L. i blå emalj. Inv. 6,024,

47. Af herr *Axel Möller:* en stenyxa med skafthål, vanlig form; längd 10 cm., bredd vid eggen 4 cm., tjocklek 5,5 cm. En hålcelt af brons, längd 1,7 cm.; bredd nedtill 4,5 cm.; diam. upptill 3 cm. Funna på Orresäters egor i Bergs sn, Vadsbo hd, Vestergötland. Inv. 6,025.

48. Af kontraktsprosten *J. P. Grönquist:* en half stenyxa. afslagen öfver skafthålet. Längd nu 12,7 cm. Funnen i prestgårdens trädgård i Hagebyhöga sn, Östergötland. Inv. 6,026.

49. Af kammarherren *M. Lagerberg:* en minnespenning i silfver öfver assessoren Elias Brenner, med inskrift på frånsidan: »Svenska numismatiska föreningens årsmöte 1873». En minnespenning i silfver, slagen af Société royale de numismatique de Belgique, med erkeengeln Michaels strid mot satan på ena sidan, och på den andra en stjerna samt deröfver följande skrift: »Souvenir du 20 Avril 1876 à M. Lagerberg, Chambellan de S. M. le Roi de Suède». Inv. 6,027.

50. Af *Ripsa församling* i Södermanland: en del af ett sakramenthus af trä från slutet af 1400- eller början af 1500-talet, med prydligt skulpterade bladverk och en med hjelmprydnad försedd sköld, hvars målning blifvit utplånad. Inv. 6,035.

51 Af kollega *E. Th. Sundelin:* ett litet rundt spänne med 3 djurhufvud; en kolbit fastergad på undersidan. Diam. 2,8 cm., funnen i en grafhög på hemmanet Löt i Bred sn, Åsunda hd. Upland. Inv. 6,036. — Resten af fyndet i Enköpings museum.

52. Af herr *Otto Heilborn:* fem små franska jettoner af messing, med ögla i kanten, slagna till minne af invigningen af Napoleon I:s graf d. 5 maj 1853, general Trochu och franska republikens proklamerande d. 4 sept. 1870. Inv. 6,037.

53 Af herr *H. Bukowski:* Aftryck af 3 graverade kopparplåtar, af hvilka två innehålla runkalendern, den tredje en runsten tecknad som grafvård öfver Peter Juriugius, af Johan Gustaf Hallman. Inv. 6,038.

54. Af skogsförvaltaren *W. Kjörkander:* två spjutspetsar af skiffer, funna i Sånga sn, Ångermanland. Inv. 6,039.

55. Af bruksförvaltaren *Printz:* ett rökelsekar, som tillhört Bygdeå kyrka i Vesterbotten. Inv. 6,040.

56. Af regementsläkaren *C. M. Appelberg:* en fingerring af guld med ett namnskiffer C. F. P. lagdt på en hårmatta, hvilken ring tillhört generalmajoren Carl Fredrik Pechlin. Inv. 6,045.

57. Af madame *Emilie De Lore* i Genève: ett österrikiskt kejsar Ferdinand I:s thalermynt af år 1556, förgyldt och infattadt i en snoddformig rand med ögla. Ett spanskt, konung Carl IV:s mynt å 4 reales af år 1791. Ett kantonen Berns thalermynt af år 1785. Ett stort konung Ferdinand III:s af Sicilien mynt af år 1785. En medalj i silfver med hertig Ludvig Vilhelms af Baden bild, slagen med anledning af de trefaldiga segrarna öfver turkarne år 1689. Inv. 6,046.

58. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en sällsynt konung Carl Gustafs medalj i silfver öfver tillträdet till regeringen. Inv. 6,052.

59. Af disponenten *Ax. Müller:* en mejsel af grönsten, slipad på alla sidor; något skadad i båda ändar. Längd 25,7 cm. Funnen vid gräfning nära stranden af Kuitasjärvi insjö invid Svansteins bruk i Norrbottens län. Inv. 6,053.

60. Af kongl. räntmästaren *H. Schlytern:* en sigillstamp af stål med svenska riksvapnet från konung Carl XI:s tid. Fem stycken band med tillhörande dekorationer, begagnade inom ordenssällskapet Par Brikol. Inv. 6,054.

61. Af *Uppsala universitets konsistorium:* ett exemplar i brons af den minnespenning, universitetet låtit prägla i anledning af dess 400-års fest. Inv. 6,059.

62. Af brukspatron *Filip Mannerstråle:* ett guldmynt, slaget i Genova, under konung Conrad II:s regering 1132—1152. Inv. 6,060.

63. Af kommissions- och afvittringslandmätaren *W. O. Widestedt:* en half, särdeles väl arbetad hammare af sten, afbruten midt öfver skafthålet. Funnen på Dalkarlsliden i Skellefte sn, Vesterbotten. Inv. 6,061.

64. Af *H. M. Konungen:* en belöningsmedalj vid landbruksmötet i Kristiania i okt. 1877, en dekorationsmedalj till belöning »for det norske Landbrug», stiftad i okt. 1877, med tillhörande spänne och rödt band, en minnespenning till erinring om H. M. enkedrottning Josephina. Inv. 6,065.

65. Af regementspastor *Olof Hallborg*: en afbruten spjutspets af brun skiffer, f. vid Veflinge, Bollnäs sn, Helsingland. Längd nu 6,55 cm. Inv. 6,066.

66. Af brukspatron *G. Benedicks:* en dryckeskanna af brunglaseradt stengods med smal hals och ett öra, kring buken en serie bilder i 8 afdelningar, föreställande dansande par; andra afdelningen bär årtalet 1597; under bilderna en tysk inskrift. Skall hafva tillhört en medslägt vid Gysinge bruk. Inv. 6,098.

67. Af *en okänd gifvare:* två glaspokaler af spindelglas, den ena med 16-kantig kupa och fotskifva af bronserad metall, den andra i vanlig kalkform med försilfrad fotskifva och inskrift: Att wänskap medh Frögd, nu invertes blomstras; och dehlar sin Frucht, bland Grannar och Slecht: ty Freden och kärleck utwertes är ächt," samt Konungarnes af Preussen,

England, Danmark och Sverige samt ryske Zarens namnchiffer och en fransk inskrift: Le calme après l'orage, le ciel les a uni, prix de la vertu, la fin du commencement, la force vient de la vertu du coeur. Inv. 6,102.

Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet

hafva under år 1878 besökts af följande antal personer:

Januari	1,300.	Juli	3,110.
Februari	1,414.	Augusti	2,838.
Mars	1,595.	September	2,034.
April	1,509.	Oktober	1,591.
Maj	2,098.	November	1,255.
Juni	2,860.	December	510.
		Summa	22,106.

Medeltalet af besökande under de närmast föregående sex åren har varit 24,771.

Museet och Myntkabinettet hållas öppna för allmänheten tisdagar och fredagar, sommartiden kl. 12—3, vintertiden 12—2, utan afgift. För forskare är det tillgängligt alla helgfria dagar.

Månadsbladet utkommer med tolf nummer för år 1879. Priset för årgång, bestående af tolf ark, är Tre kronor. Prenumeration mottages fortfarande å postkontoren samt i bokhandeln.

Planen för utgifvandet är densamma, med undantag deraf, att hädanefter större uppmärksamhet kommer att egnas numismatiska frågor, hvarjämte utförligare redogörelser komma att lemnas för den numismatiska, arkeologiska och i allmänhet den kulturhistoriska litteraturen. Artiklarne Jernåldern på Gotland, Nyfunna medeltidsmålningar, Kronologiska anteckningar om våra runstenar, Meddelanden från Björkö komma att fortsättas i den nya årgången, hvarest äfven skola meddelas utdrag ur reseberättelser, som inlemnas af Akademiens stipendiater, m. m.

Detta nummer lades under pressen den 20 februari 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

MED 80 FIGURER.

1879.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1879.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser af

Friberg, A., ingeniör,
Hildebrand, B. E.,
Hildebrand, Hans,
Montelius, Oscar,

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

85 och 86. 1879. Januari och Februari.

Hjelmar med vildsvinsbild.

1.

Den här meddelade figuren (fig. 1) är ej längre för den arkeologiska verlden en nyhet. Den jämte tre liknande med reliefbilder prydda bronsskifvor afbildades (1872) i *Månadsbladet* nr 6 och hänfördes der till den senare delen af jernåldern eller vikingatiden på grund af vapnens form. De återgåfvos 1875 i Montelii *Svenska Fornsaker* fig. 518—521 under Jernåldern III. År 1876 afbildade jag tvenne af dem i *Månadsbladet* nr 55 & 56 och visade, att just de på dem förekommande vapenformerna göra det nödvändigt att hänföra dem icke till

den senare, utan till den tidigare jernåldern, icke till vikingatiden, utan till en föregående period, om hvilken historien, vår egen och grannlandens, icke har något att förtälja. Samma år afbildades den här (fig. 1) återgifna plåten i Montelii bok *Om lifvet i Sverige under hednatiden* s. 86 såsom tillhörande den yngre jernåldern, och hafva de till samma period blifvit af Dr Montelius hänförda i de olika upplagorna af musei-katalogen, både de svenska (den tredje upplagan 1877) och den tyska (samma år), i illustrerad *Sveriges Historia* del. I s. 286 (samma år) samt i den andra upplagan af boken *Om lifvet i Sverige under hednatiden* s. 87 (1878). Då det emellertid är fullkomligt visst, att dessa plåtar måste på grund af vapnen, i synnerhet svärdfästets och spjutens form, föras till den tidigare jernåldern, — intet nytt fynd har sedan år 1876 rubbat beviskraften af detta påstående — hafva dessa plåtar nu mera från lådan nr 107 (senare jernåldern) i det s. k. norra galleriet (tredje salen) i Statens Historiska Museum flyttats till lådan nr 95 (senare delen af den tidigare jernåldern).

Att svinbilder å hjelmar icke voro okända under den senare jernåldern kunna vi sluta deraf, att det poetiska språket använde som omskrifning för hjelmen orden *hildisvín* och *hildigöltr*, d. v. s. stridssvin och stridsgalt. Men ännu vanligare synas dessa bilder hafva varit under den tidigare jernåldern, att döma deraf att de så ofta omtalas i Bjovulfssången. [1] Der förekomma t. ex. följande yttranden:

v. 303—305. svinbilder glänste öfver hufvudbeklädnaden, öfverdragna med guld.

v. 1111, 1112. helförgyllda svin, jernhårda;

v. 1286. svin öfver hjelmen.

[1] Om dennas förhållande till den svenska jernåldern, se min bok *Svenska folket under hednatiden* (andra uppl.) s. 120. Verserna citeras här ofvan efter Greins upplaga af år 1867.

v. 1448. men den hvita hjelmen hufvudet värjde — — — så honom i forntiden vapensmeden arbetade och underbart gjorde, satte derpå svinbilder, att honom sedan ej svärd skulle skada.

Hans Hildebrand.

Lyckans hjul.

Då redan vid föregående tillfällen blifvit omtaladt, att man under medeltiden plägade i våra kyrkor afbilda lyckans hjul, kan fig. 2 här införas utan att beledsagas med många ord.[1]

På hjulet, hvars midtparti är otydligt genom en spricka i hvalfvet, uppstiger på den ena sidan en ung, elegant klädd ung man med långt hår, en åtsittande tröja och prydliga snabelskor, öfver den ena axeln hänger ett skärp besatt med bjällror; öfver honom står *regnabo*, jag skall regera. Öfverst sitter en man, ännu elegantare: det långa håret utbreder sig på axlarne, öfver den fina, pelsbrämade, ljusa tröjan med mörkare bröststycke och smakfulla broderier, bältet sitter opraktiskt och sprättaktigt nedanom veka lifvet. Med öppen mun förkunnar han *regno*, jag regerar. Den andra sidan visar en kontrast af sorglig beskaffenhet: en man störtar hufvudstupa ned, ikládd hvardagsdrägt, med längre rock och staf; hans öppnade mun visar, att han uttalar sitt lifs bittra erfarenhet: *regnaui*, mitt rike är slut. Vid början af banan, med dess ljusa förhoppningar, står en musikant, som samtidigt behandlar pipa och trumma. Som motstycke står å andra sidan döden, som vanligt denna tid i gestalt af ett med något kött beklädt skelett, färdig att med sin spade gräfva en graf åt det på marken utsträckta svepta lik, hvilket konstnären låter säga *sum sine regno*, jag är utan rike.

[1] Olaus Petri säger: "hafver konung Carl mer än nog försökt lyckohiulet och verldenes ostadighet."

Denna bild förekommer i Herkeberga kyrka, Uppland. Målningarna derstädes äro icke signerade, men

deras karakter är så utpräglad, att man icke gerna kan taga miste om upphofsmannen; det kan icke vara någon annan än den ofta omtalade mäster Albrekt.

Hans Hildebrand.

Ingeniör Fribergs berättelse om grafundersökningar i Södermanland.[1]

På grund af Kongl. Akademiens genom dess sekreterare, riksantiqvarien, B. E. Hildebrand mig meddelade tillåtelse af den 29 maj detta år har jag öppnat och undersökt tillsammans nio grafhögar, samtlige tillhörande det stora och vackra graffältet på sandåsen strax norr om Lundby egendom i Husby socken af Österrekarne härad, Nyköpings län.

En gemensam egenskap hos alla högarne på denna ås är deras runda form samt saknad af fotkedja. De äro temligen låga: ingen öfverstiger en manshöjd.

Alla de öppnade högarne, med undantag af nr 5, bestodo af ett stenröse, täckt af sand. Röset, som i allmänhet tycktes utgöras af ett enda hvarf stenar, betäckte i sin ordning ett lager af starkt kolblandad jord, hvari brända benbitar lågo kringspridda. Vid öppnandet borttogs alltid först torfven och den öfver stenarne befintliga sanden, hvarefter stenarne försigtigt aflägsnades. Allt derunder befintligt genomsöktes noggrant tills den ursprungliga, fasta, ej kolblandade sanden nåddes. Högarne återställdes alltid så noggrant som möjligt i sitt förra yttre skick.

Lerkärlen, grofva, svagt brända, utan spår af något slags utsirning och utan öron, äro alla af samma form och likna M. 655. De funnos alltid ställda på den kolblandade sanden under röset, ofta hvilande på ett lager af småsten samt emellanåt omgifna af större stenar och skyddade från trycket uppifrån af en åtminstone på undre sidan något plan sten. I allmänhet voro de temligen väl fyllda med ben.

[1] Hr Friberg har på egen bekostnad utfört dessa undersökningar samt öfverlemnat fynden till Statens Historiska Museum, i hvars inventarium de hafva nr 6310.

I *högen nr 1*, hvars diameter är omkring 7 meter, anträffades mot södra sidan och 0,75 meter under dess topp skärfvor af ett af trädrötter alldeles sönderssprängdt lerkärl, hvars höjd tycktes utgöra 130 mm. Det var tätt omgifvet af små stenar; på ett plan af dylika hvilade det äfven. Inuti detta kärl och omgifvet af brända ben stod ett mindre lerkärl, äfven skadadt, 67 mm högt och hvars botten håller 82 mm i diameter. Båda stodo upprätt och voro fyllda med benbitar, hvarjämte det större äfven innehöll 4 nitnaglar af jern. Bålets utsträckning var ungefär 0,9 meter på längden (i norr och söder) samt 0,6 meter på bredden. Här hittades bland en massa mycket brända ben och kol 14 nitnaglar och 25 spikar jämte några andra jernsaker, hvilka tyckas vara delar af ett handtag till en ask eller dylikt. Slutligen äfven ett ändjern med hål, genomdraget af en jernten.

3.

Högen nr 2. — Bredd 4,75 meter. 0,6 meter under högens topp påträffades under en flat sten ett lerkärl, inkiladt mellan två större stenar, 130 mm högt och 135 mm i tvärmått i bottnen, delvis skadadt. I och bredvid detta en mängd ben och kol, samt af jernsaker: 3 nitnaglar och 10 spikar lika dem i högen nr 1, samt en pilspets (fig. 3), hvars hela längd är 87 mm och största bredd 15 mm. Tången, 22 mm lång, är fyrkantig. Dessutom tillvaratogos tvänne bitar af, såsom det tyckes, ett kalkaktigt ämne.

I *högen nr 3* (diameter 7 meter) fanns, 1,2 meter under dess spets, invid en större sten ett på sida liggande lerkärl, omkring 150 mm högt och omkring 130 mm i bottnen, fyldt med benbitar. Det var redan till en del krossadt. Bland lemningarna efter bålet er-

hölls en liten del af ena rygglisten till en benkam med vidsittande jernnagel. Följande föremål af jern påträffades: 5 spikar och 4 nitar samt 3 små delar af något beslag med vidsittande nitar. I benmassan urskildes en temligen skadad oxeltand af menniska.

Högen nr 4 inneslöt 0,9 meter under högens topp ett lerkärl, delvis redan söndrigt, täckt af två stenar samt kringkiladt af många små dylika. Dess höjd var 150 mm; bottnens och mynningens storlek omöjlig att bestämma. Det innehöll endast ben. Öfriga fynd (utom en mängd ben och kol) utgjordes af: en jernknif med fyrkantig, platt tånge, denne senare afbruten nära klingan. Han liknar M. 267, men någon skilnad mellan blad och tånge tyckes icke finnas på undre sidan. Bladets längd är 63 mm, största bredden 13 mm och dess största tjocklek 3 mm. Vidare 6 spikar 35—40 mm långa; 2 krampor och en del af en tredje; ett ändjern likt det från högen nr 1, med en obetydlig del af en jernten ännu sittande i hålet; några obestämbara småbitar af jern samt en liten bit af en rygglist till en benkam, prydd med 4 stungna ovaler. En jernnagel, 11 mm lång, satt ännu qvar; 20 mm från denne ses hålet efter ännu en.

Högen nr 5, en låg kulle, saknade stenröse och innehöll endast några små kol. Tycktes dock ej vara rörd förut.

Högen nr 6. Invid ett af stenar omgifvet och med en flat sten täckt (och äfven krossadt) lerkärl med en bottendiameter af 160 mm (höjden var omöjlig att bestämma), var en spjutspets af jern nedstucken med spetsen nedåt, invid kärlets norra sida. Spjutspetsens mått äro: hela längden 200 mm, bladets längd 120 mm och största bredd (vid basen) 40 mm; den runda holkens öppning 20 mm. I denne är ett knifblad inkiladt, likaledes af jern, hvars längd är 112 mm, den fyrkantiga, tillplat-

tade tången inräknad. Spjutspetsen påminner något om M. 504. I och omkring kärlet kol och ben som vanligt.

I den temligen oansenliga *högen nr 7* påträffades under en flat sten ett lerkärl, mycket remnadt, 170 mm högt, bottnens yttre diameter 175 mm och kärlets öppning 250 mm. Detta innehöll något ben och kol jämte grus. Utanför fanns äfven obetydligt med ben samt en af elden illa medfaren knif af jern, 85 mm lång.

Högen nr 8 saknade kärl och innehöll endast obetydligt af benbitar och kol. En liten jernten tillvaratogs äfven. Sjelfva högen var till sitt yttre liten och oansenlig.

Högen nr 9 innehöll spillror af ett lerkärl, ben och kol, samt en lerskärfva, möjligen också efter ett kärl, hårdt bränd och på yttre sidan försedd med grofva refflor. På innersidan synas märken efter en i leran intryckt liten granqvist (?)

Högarna 1, 2, 3 och 4, eller i allmänhet de mot södra ändan af fältet belägna, innehöllo många stora stenar, ofta utgörande full mansbörda.

Märkena efter bålen voro icke särdeles vidsträckta, vanligen 1,2 till 1,5 meter på hvarje led.

I skogen mellan Lundby och Hållsta jernvägsstation finnas flere spridda grafhögar, om hvilkas läge jag hoppas kunna nästa år afgifva närmare beskrifning, för den händelse de icke redan förut äro kända.

Den 18 december 1878.

Kronologiska anteckningar om våra runstenar.

2.

Det finnes en mycket sen isländsk saga om en svensk Ingvar, som företog färder i österväg. Sagan[1]

[1] Sagan om Ingvar Widtfarne, utg. af N. R. Brocman (1762).

är i historiskt afseende utan det ringaste värde; allenast en tidsuppgift är riktig — under förutsättning, att de förut citerade isländska annalerna äro tillförlitliga — nämligen den, att Ingvar dog år 1041. Resten af sagan synes vara sammanväfd af dunkla hogkomster af verkliga tilldragelser samt godtyckliga kombinationstilltag. Att sagans hjelte är runstenarnes Ingvar torde vi kunna med fullkomlig trygghet antaga — eller rättare en Ingvar af de flere, som å runstenarne nämnas. Den omständigheten, att mer än en funnits, som burit detta namn, gör det i vissa fall svårt att säga, huruvida det är den rätta Ingvar som det är fråga om.

Färdas man sjöledes från Stockholm till Uppsala har man under en del af vägen på venster hand en landmassa, hvars södra del hör till Bro härad (fordom en del af Attundaland), den drygare norra delen åter till Håbo härad (Tiundaland). Fordom var denna landmassa i norr och söder genomskuren af ett temligen smalt sund, hvars sydligaste del (vid den nu varande ångbåtsstationen Kalmarsand) nu är fast mark. Vid den södra mynningsviken ligger Kalmar kyrka; längre i norr, vid det f. d. sundet (den nu varande långdragna från norr inskjutande viken) ligga Ytter- och Öfver-Grans kyrkor — vid denna farled hafva således legat hufvudorterna för tre bygder och vi kunna deraf sluta till farledens forna betydelse. På två ställen är sundet mycket smalt, och på de der utskjutande uddarne, vid Ekala och Varpsundet, hafva fem bröder, Gisle, Kår, Blese, Djerf och ännu en, hvars namn icke är fullt tydligt, [1] rest runristade stenar till minne af sin fader

[1] Stenarne återfinnas: Bautil 334, 343; Liljegren 47, 38; Dybeck, Uppsala Län 46, 37. Om det otydliga namnet se C. Säves anmärkning i *Upplands Fornminnes Förenings Tidskrift* I s. 30. Då han der synes fästa någon vigt vid att Liljegren (L. 47) läser det första namnet som *Anvitr*, må anmärkas, att de runskriftsläsningar, som Liljegren ibland föreslår i sina *Runurkunder* i de flesta fall icke bero på granskning af stenarne och deras inskrifter, hvadan hans förslag i allmänhet icke äro af något stort värde.

Gunlef, "som for i öster med Ingvar" (såsom det heter å den ena stenen), "som vard i öster med Ingvar dräpen" (såsom det heter å den andra). Att det senare uttrycket får anses innebära, att äfven Ingvar stupade i östern, torde kunna slutas deraf, att omedelbart derefter tillägges: "Gud hjelpe *deras* ande". Den döde fadren gifva sönerna vitsordet, att "han kunde väl knarren (skeppet) styra". Å den ena stenen namngifver sig runristaren; han hette Aþken.

På andra sidan sundet, ungefär midt i Håtunabygden bland Råbyns hedniska grafflock, står en runsten, som Gervi och Kulla rest till minne af sin fader Anund, "som var i öster död med Ingvar". Bönen att Gud måtte hjelpa Anunds ande visar, att döttrarna voro kristna, stenens plats bland grafhögarne visar, att de likväl ännu stodo den förgångna hedna tiden nära; bland de hedna fädernas grifter reste de fadrens minnesvård. [1] Gunlef och Anund voro helt visst grannar och hade anslutit sig till Ingvars följe; hem vände de aldrig ur östervåg.

Alla tre stenarne hafva ᚼ såsom tecken för **a**, imperfektformen *vas* o. s. v. De kunna mycket väl vara uppresta omedelbart efter dödsbudens ankomst till hembygden.

Den fjerde stenen fanns fordom vid Steninge i Odensala (Odinshargs) socken — således i närheten af den stora farleden i söder om Sigtuna — och var rest af två barn åt en fader (namnet ej fullt tydligt), som styrde ett skepp med Ingvar. [2]

En femte sten fanns på Tierps kyrkogård i norra Uppland, rest åt minnet af Gunvid, som "for bort med Ingvar", af två hans söner. Här användes ᚼ = **a** och **u** der man i senare runskrifter hade haft skäl att

[1] B. 305; L. 2; Dyb. UL. 16.
[2] Curio 35; L. 551.

vänta o (trutin). På grund deraf torde man ock böra läsa runristarens namn icke som Thure trone, såsom Säve gjort, utan som Thore trane.[1]

I Svingarns kyrkas vapenhus (i Enköpingstrakten) är insatt en stor runsten, hvilken jämte andra stenar fordom blifvit å ort, som nu ej är känd, men helt visst legat i närheten, upprest af Tjälfve och Holmlög åt deras son Banke, som med eget skepp styrde i Ingvars här. Vi kunna således vara vissa om, att Ingvar lemnade Sverige med *åtminstone* tre skepp, sitt eget, ett som tillhörde en man i Steninge-trakten och ett som egdes af Banke från Enköpingstrakten.

I mellersta delen af Roslagen (Rimbo och Husby-Skederids socknar) finnas två runstenar, reste af syskon (Anund, Erik, Håkan, Ingvar, Ragnhild), den ene åt en broder, den andre åt en person, hvars namn ej längre finnes å stenen, men som dött i Grekland. Att denna Ingvar icke är densamme som Greklandsfararen kunna vi taga för gifvet, till en del på grund af slingans form.[2]

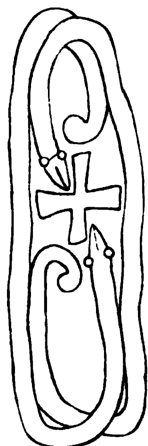
I hjertat af Attundaland omtalas å flere runstenar två med hvarandra beslägtade män, som bära namnet Ingvar. Vi skola en annan gång egna dem uppmärksamhet. Ingen af dessa stenar omtala Greklands- eller Östervägsfärder.

Jag nämnde nyss runslingans form. Det lider intet tvifvel, att ju man har vid försöken att utröna tidsförhållandet mellan runstenarne att fästa sig vid slingan lika väl som vid inskriftens runbokstäfver. De undersökningar jag i detta syfte gjort hafva öfvertygat mig, att äfven mångfalden af varierande slingor låter fördela sig på bestämda grupper.

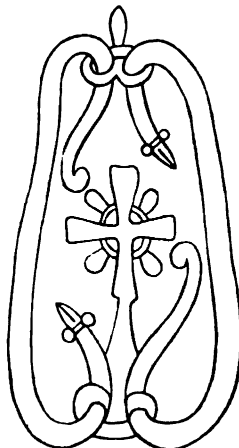
Den enklaste anordningen af runskriften visar raka eller bugtade linier utan försök att åt dem gifva djur-

[1] B. 565; L. 259.
[2] Den ena tillhör gruppen D^2, den andra gruppen E.

skepelse. Denna grupp, som bör vara den tidigaste och som jag derföre tills vidare betecknar med A — ehuru visserligen samma enkla anordning har fortlefvat samtidigt med de följande grupperna — lemnar jag här å sidan, för att begynna med de grupper, till hvilka Ingvarsstenarne höra, alldenstund för dessa en ungefärlig datering är möjlig. Som ingen af Ingvarsstenarne synes vara rest före Ingvars död eller rättare förr än underrättelsen derom kom till Sverige, kunna vi således hänföra dem till tiden omkring 1050 d. v. s. ungefär till slutet af k. Anund Jakobs regering.

4. B[1].

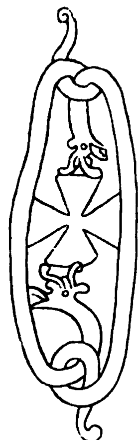
5. B[1].

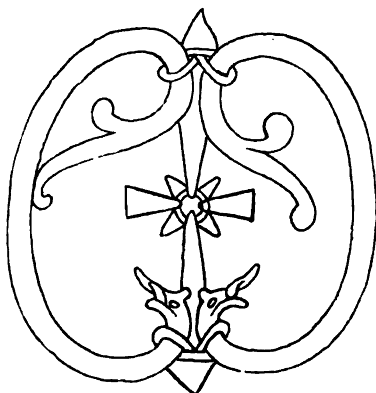
Ingvarsstenarne i Uppland hafva alla inskriften anbragt på *två* ormar, antingen sins emellan fria, men lagda öfver hvarandra i motvänd riktning eller (två gånger, Råby- och Tierp-stenarne) med hvarandra sammanbundna upptill och nedtill. Kroppen har fullständig ormgestalt, den saknar fötter och ben, och visar en inrullad stjertända. Hufvudet är i allmänhet triangulärt med två runda (ibland fyrkantiga) ögon placerade i hufvudets utsidor baktill samt med munnen synlig å hufvudets öfversida. Tierpstenen har ensam en hufvudform, som påminner om

den rikt utbildade typ, som är å de uppländska runstenarna vanligast.

Med dessa två former hafva vi att sammanställa en annan, som i enkel teckning och rundragens karakter visar sig stå i närmaste sammanhang med de nyss nämnda två grupperna; det är en grupp med mera oregelbundet, behornadt hufvud — en form, som visar stor benägenhet för att öfvergå i den nyss nämnda vanliga, rikt utbildade hufvudtypen.

Som en beskrifning ensam icke lemnar någon tillräcklig klarhet, bifogar jag här några figurer. Fig. 4 och 5 [1] visa de två hufvudformerna af Ingvarstenarne

6. C¹.

7. D¹.

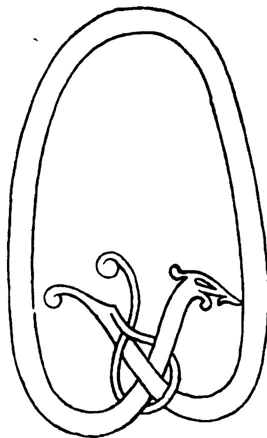
med triangulärt hufvud — dem hänför jag till gruppen B. Fig. 6 visar formen med oregelbundet, behornadt hufvud, hvilken jag kallar C. Fig. 7 visar formen med det vanliga ormslingehufvudet, hvilket förekommer å Tierp-stenen — grupp D.

[1] Som teckningen af Råbystenen hvarken i Bautil eller hos Dybeck synes fullt riktig, har jag i de två förenande banden förslagsvis tillagt två linier, en i hvartdera; utan dessa linier kunna nämligen banden icke uppfylla sin bestämmelse att sammanhålla, äro de icke band. Tiden har icke medgifvit att nu företaga en utflygt till Håtuna. Så snart jag fått tillfälle dertill, skall jag redogöra för resultatet.

Men hvar och en af dessa grupper, bestämda efter hufvudets form, sönderfaller i två underafdelningar — den ena (nr 1) visar tvenne ormar, den andra (nr 2) allenast en orm. Vi kunna således tala om grupperna B^1, B^2, C^1, C^2, D^1 och D^2. En slinga hörande till den sist nämnda gruppen är här nedan afbildad fig. 8.

En granskning af de i Bautil intagna runstensafbildningarna har ledt till följande resultat.

Gruppen B^1 (jfr fig. 4 och 5) tillhör uteslutande den tid då man ännu använde runan ᚭ eller ᚬ såsom tecken för **a**. Gruppen B^2 visar sig samtidigt, men varar längre; den användes icke sällan äfven efter det ᚬ fått betydelse af **o**.

8. D^2.

Gruppen C^1 (fig. 6) förekommer mest inom den tidigare perioden — vi kunna för korthetens skull säga **a**-tiden — men användes äfven efter dennas upphörande. Detsamma gäller om gruppen C^2. Båda dessa grupper äro icke mycket talrikt representerade, B dock vida mera än C. Gruppen B^2 träffas synnerligen inom Upplands vestra delar.

D-stenarne (fig. 7 o. 8) äro ojämförligt mycket allmännare. D[1] förekommer talrikt under a-tiden, flere stenar finnas som kunna hänföras till en öfvergångsperiod, som visar större benägenhet för att använda u än o; några tillhöra afgjordt o-tiden. Af dessa sist nämnda är en ristad af den bekante runmästaren Bale.

Gruppen D[2] visar sig under a-tiden, men blir först derefter, under o-tiden, ymnig; en ofta förekommande varietet visas af fig. 8. Denna typ användes under a-tiden af den mycket anlitade runmästaren Åsmund.

Om Ingvarstenarne kunna hänföras till slutet af a-tiden, bör i allmänhet o-tiden anses ligga efter ungefär år 1050. Under sådant förhållande är det vigtigt att anmärka, att tre stenar af gruppen D[2] från o-tiden äro resta till minne af personer som dött "i hvita våder" d. v. s. i dopkläder. Således var icke hela den vuxna uppländska befolkningen kristnad under den del af o-tiden, då gruppen D[2] existerade.

Det finnes en annan hufvudafdelning af de å runstenarne förekommande slingor, sådana nämligen som icke längre hafva fullständig ormform. Hufvudet är detsamma som inom gruppen D, men alla dessa slingor om hvilka jag nu talar hafva ett framben.

Inom denna hufvudafdelning kunna vi urskilja två grupper: den enas slinga (E) har bakändan ytterst inrullad eller en annan enkel, oorganisk afslutning; den andras (F) har baktill antingen ett bakben och en svans eller allenast ett bakben, som visserligen afslutas med en fot, men i öfrigt förlorat karakteren af ett ben — det behandlas som en fortsättning af djurbålen, är lika böjlig som denna. Det är icke min mening, att behandla dessa två grupper nu. Jag vill blott tillägga, att gruppen E, som i sina enklaste exempel står i närmaste sammanhang med gruppen D — Åsmund använde såväl D- som E-typen, och äro de således otvifvelaktigt

samtida — uppträder redan under **a**-tiden, men har sin bästa tid först senare. Gruppen F tillhör **a**-tidens allra sista del, men är under **o**-tiden ytterst ymnig. Alla Yppers stenar tillhöra F-gruppen och **a**-tiden.

Jag tror, att de resultat, till hvilka jag här kommit skola visa sig vara beståndande, ehuru jag till fylles inser, att inom detta fält stora vacklingar mellan gammalt och nytt icke blott kunnat ega rum, utan verkligen funnits: den ene var mera konservativ än den andra, den ene kunde hålla på det gamla, under det rundt omkring honom det nya redan herrskade. Men sannolikheten af misstag minskas tydligen, så snart man rör sig icke med ett eller annat enstaka fall, utan med *en mängd*. Just af den anledningen lämpa sig de Uppländska runstenarne vida bättre än alla andra till undersökningar af detta slag.

Om förhållandet mellan grupperna E och F har jag tidigare uttalat en annan åsigt;[1] den var emellertid tydligen förhastad och må härmed anses vara för min del annullerad.

Det är gifvet, att den tid, under hvilken runan ᚨ — ᚭ — ᚬ öfvergick från att beteckna **a** till att beteckna **o**, kan hafva varit ganska långvarig; det är likaledes gifvet, att det kan hafva dröjt länge innan t. ex. D^1 började gifva vika för D^2 och för E. Men det är å den andra sidan fullkomligt visst, att en större tidsskilnad icke *måste* finnas mellan en sten från **a**-tiden och en från **o**-tiden, mellan stenar hörande till en äldre och en yngre grupp. I detta afseende förtjenar ett ganska upplysande exempel anföras.

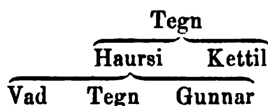
På Åkerby gärde i Fundbo socken står en runsten, som af Haursi och Kettil blifvit rest öfver fadern Tegn,

[1] *Tidskrift för bildande konst* 2.

en god bonde å Funum (Funa gård eller by, Fundbo).[1] Den nu varande prepositionen *å*, medeltidssvenskans *a*, återgifves å runstenen med ᚭ, annars användes ᛅ = **a**. Här finnes således minst sagdt en reminiscens från **a**-tiden.

På den närliggande Brobyns egor stå invid hvarandra tvenne runstenar. Å den ene,[2] i en slinga hörande till gruppen B¹ — således en grupp från **a**-tiden — läses att bröderna Vad, Tegn och Gunnar rest stenen åt sin fader Haursi, hvars ande gud bevare. Fader och ande skrifves ᚠᚭᚦᚢᚱ och ᚭᛏ — alltså äfven i detta fall **a**-tiden. På stenen derbredvid [3], i en slinga hörande till gruppen D² — således en grupp, som finnes under **a**-tiden, men öfvervägande tillhör **o**-tiden — står, att den är rest af bröderna Tegn och Gunnar efter den tredje brodern Vad. Alltså hade Vad dött *sedan* stenen L. 305 och *innan* stenen L. 304 restes. L. 304 är således yngre än L. 305, hvilket väl öfverensstämmer med det resultat hvartill jag ofvan kommit, nämligen att gruppen D² har en afgjordt yngre tycke än gruppen B¹. Men då de båda stenarne äro resta af samma personer kan skilnaden i tid icke hafva varit så synnerligen stor, låt vara att en broder kan dö ett och annat decennium före sina syskon.

Det är icke omöjligt, att den fader Haursi, som stenen L. 305 omtalar, är densamme som sonen Haursi, som reste stenen L. 303, hvarigenom vi få slägttaflan

[1] B. 549; L. 303; D. UL. 251. Dybeck är ej säker, om fadrens namn skall läsas ᛒᛁᚱᛅ eller ᚦᛁᚠᛅ. Bautil har det senare, hvilket synes sannolikare.

[2] B. 544; L. 305; D. UL. 248.

[3] B. 546; L. 304; D. UL. 249.

och ligger således mellan uppresandet af stenarne L. 303 och 305 ungefär en mansålder. Slingan å stenen L. 303 är också mycket enklare, men man skulle, derest man icke fäste sig vid slingans utseende och slägtskapsförhållandena, hafva kunnat känna sig benägen att flytta den yngre stenen L. 305 längre tillbaka i **a**-tiden än den sannolikt äldre stenen L. 303. Deri ligger onekligen en ny maning till försigtighet, och vi få helt visst deraf sluta oss till, att den **a**-period, som vi för dessa runstenar urskilt, i grunden icke är en fullt bestämd **a**-period, utan snarare en period af vackling. Vi böra således karakterisera denna **a**-period som den tid, då **a** ibland uttryckes med ᚭ, hvilket ännu aldrig har värde af **o**. Derefter kommer en tid då ᚭ icke längre användes = **a**, men allenast med en viss försigtighet användes som **o**. Slutligen kommer **o**-tiden, då ᚭ aldrig betecknar **a**, utan regelbundet **o**.

Hans Hildebrand.

Sveriges klockinskrifter.

En från Tyskland gjord förfrågan rörande Sveriges klockinskrifter har föranledt mig att redan nu samla dem — något som jag annars hade ämnat göra vid ett senare tillfälle. Då en sådan samling bör kunna vara af intresse för flere, begynner jag här publicera den. Det högsta intresset hafva visserligen de äldre inskrifterna, men äfven de yngre innehålla ofta bidrag till vårt folks kulturhistoria och jag har derföre ansett dem böra medtagas. Det kan vara likgiltigt, i hvilken ordning inskrifterna meddelas; jag börjar norrifrån. I några socknar torde de klockor, som här omtalas, hafva fått vika för nyare.

Hernösands stift.

1. **Neder-Torne.** *1. Storklockan, gjuten i Stockholm af Sam. Ch. Grönvall 1826. (3 Sk:ℜ 5 ℜ).* Kuningan Carl XIV Johannexen 9:nä halli tuxen vuonna o stettu Ruotsin ala Tornion Pitäjäldä, sitte kuin kirkkoherran Lääni oli asetettu vuonna 1821 ja kirkko rakettu vuonna 1825 — Kommer och församlens till den stora Guds nattvard. Upp. B. 19 : 17. *Det allseende ögat med strålar omkring, ett kullslaget kors jämte löfverk. Kyrkans inventarium 1831. — En äldre storklocka var gjuten 1724. Hülphers.*

2. Gjuten i Stockholm af G. Meijer 1723, tillhörde den ursprungliga genom 1809 års fredsslut till Ryssland öfverlemnade kyrkan. (2 Sk:ℜ 11 L:ℜ 10 ℜ). In laudes gratiæ divinæ et usus Tornensis ecclesiæ, ipsius præcipue sumtibus, nec non civitatis adjacentis liberali symbola, cura et ex parte dono præp. et pastoris, Mag. Henrici Forbus me anno 1723 d. 14 Maji Holmiæ Gerh. Meijer confecit. *K. Fredrik I:s bild.* Fridericus D. G. R. S. In monumentum restitutæ pacis, quam Deus perpetuo servet. Gloria in excelsis Deo et pax in terra. Församler mig mina heliga, som förbundet mehr achta än offer. Ps. 50 : 5. *Inv. — En äldre lillklocka var gjuten 1723.*

2. **Carl Gustaf.** *1. Storklockan gjuten 1746, sprucken 1771, omgjuten 1772. (2 Sk:ℜ 1 L:ℜ).* Kuinga ihanat ovat sinum Asuinsias, HERRA Zebaoth. Ps. 84 : 2.
När konung Adolf Fredrik här i döden mände blekna,
Skull äfven jag med ljudet mitt det svåra ödet tekna,
Jag gjordet ock mäst helan tid, som sådant skulle ske,
Och dagligt lät jag ljudet mitt förkunna sorg och ve;
Då bistra ödet stötte till, jag svårligt kom att remna,
Nu måste jag ock gjutas om at återfå mitt ljud
Till ständig muntran för en hvar at lofva Herren Gud.
Jag ropar: kommer till Guds hus. Besinner ock at I dö måsten. *Inv.*

2. *Gjuten i Stockholm 1826 af Christoffer Grönvall (1 Sk:ᴛ 2 L:ᴛ 1 ᴛ).* Under konung Carl XIV Johans åttonde regerings år är denna klocka upsatt i stället för den, som enligt 1813 års gränse reglering blef tillegnad Ryska andelen af soknen.

O menniska, din röst ej likne malmens ljud,
Men af ett helgadt bröst sig höje up till Gud.

Tulkat, kummertakamme ja polvillemme langetkamme ja maahan laskekamme Herran mejdän Jumalamme eteen. Tänä päne jos te kuuletta hären äänensä; niju älkät paaduttako sydändänne. Ps. 95 : 6, 7, 8. Jumala neuvo mejdängin kauttamme. 2. Cor. 5 : 20. *Inv.* (Forts.)

Namnen i almanackan.

En och annan gång hör man önskningar framställas angående en ändring af de personnamn, som i almanackan förekomma — man anser de der intagna helgonnamnen olämpliga, man önskar dem ersatta med namn som nu brukas och särskildt har man den allra senaste tiden, då intresset för Nordens forntid allt kraftigare uppenbarar sig inom olikartade områden, yrkat att de nya namnen företrädesvis skulle vara svenska eller åtminstone nordiska. Det sätt, på hvilket dessa önskningar pläga framställas, visar en temligen allmänt förekommande obekantskap med härkomsten af den namnlängd, som f. n. är intagen i almanackan, hvadan det torde kunna intressera Månadsbladets läsare, om detta ämne här blefve föremål för behandling.

Dessförinnan må dock lemnas några notiser angående tidigare förslag till ändring af almanacksnamnen. K. Vetenskaps-Akademien anmälte år 1749 det olämpliga i de godtyckliga namnförändringar, som ofta företagas af enskilda almanacksutgifvare och i anledning deraf gaf Kongl. Maj:t den 17 november s. å. nämnda

akademi uppdrag att inrätta namnlängden i almanackan "på sådant sätt som den af ålder varit" samt att om sedermera i sådant syfte ändringar befunnes nödiga till Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag.

Icke fullt ett århundrade derefter var Vetenskaps-Akademien mindre konservativ. Den 9 februari 1831 aflät denna akademi till Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien en skrifvelse, i hvilken bland annat heter: "Sedan det blifvit et bruk, att hvarje dag i calendarium skall bära ett eget namn, och denna omständighet ofta föranlåter glädjefester inom familien i anledning af namnsdagar, har Vetenskaps Akademien tids och ofta erhållit ansökningar att få i calendarium införde åtskillige nu mera brukliga namn, emot uttagandet af andra, som synes vara i mindre bruk eller aldeles oanvända." Skrifvelsen afslutas derföre med en begäran, att Antiqvitets Akademien ville bestämma: 1) hvilka dagars namn icke få ändras, antingen för stora historiska minnen eller för dervid af allmänheten fästade bemerkelser; — 2) hvilka dagars namn kunna ändras samt, — — — i dessa göra den ändring, som med mera brukliga dopnamn kan finnas bäst förenlig."

Inom Antiqvitets Akademien afgåfvos utlåtanden af riksantiqvarien Liljegren, erkebiskop von Rosenstein, professor J. H. Schröder, envoyén von Brinckman och expeditionssekreteraren friherre von Adlerbeth och i skrifvelse, som justerades den 13 december 1831 svarades, att frågan borde med varsamhet behandlas. "Såsom ytterligare skäl för en, under närvarande omständigheter, blott partiel namnförändring, har [Antiqvitets] Akademien icke lemnat utan uppmärksamhet, att om man ur calendern uteslöte alla deri införda främmande namn, hvilkas bruk numera upphört, skulle, till fyllande af dessas rum, hela förrådet af allmänt brukliga svenska namn blifva så mycket mera otillräckligt, som nå-

gon plats i calendern icke lärer kunna upplåtas åt den mängd af namn, hvilka från grundnamn, som deri redan förefinnas, blifvit af godtycket i senare tider härledde och på åtskilligt sätt förändrade. Lika litet torde härvid kunna komma i åtanka de ur forntidens[1] sagokretsar och nutidens romaner lånade namn, enär dessa icke sällan äro lika vanskliga som de lynnen, hvilka i dem förälskat sig." Antiqvitets Akademien ansåg att för tillfället allenast 46 namn kunde ifrågakomma att utbytas mot andra af svenskt ursprung och af allmännare bruk. "Härvid synas de stora fosterländska namnen icke med skäl kunna förgätas. I det calendarium, som redan bevarar namnen af Sten Sture (28 nov.), Gustaf I (6 juni) och Gustaf II Adolf (6 nov.), torde hågkomsten äfven böra lifvas af de bragder och dygder, som utmärkte Braut Anund, Sigurd Ring, Ragnar Lodbrok, Fale Bure, Birger Jarl, Engelbrekt och Philippa. Fordom hafva äfven flera af dessa namn der ägt ett rum, som de utan antagliga skäl förlorat. Om införandet af k. Sverkers namn i vår calender blifver en rättvis gärd åt hans fromma gudsfruktan, synes hans värdiga maka dr. Alfhild böra tillerkännas en lika utmärkelse" o. s. v. Utlåtandet visar, att äfven fastställandet af historiska namn, som äro förtjenta af att införas, kan vara förbundet med vanskligheter — hvad en tid blindt godkänner, blir af en annan tid förkastadt.

Resultatet af det hela blef, att Kongl. Maj:t i skrifvelse af den 11 februari 1832 anmodade Antiqvitets Akademien att från presterskapet inbegära uppgifter å de dagar, som ännu af allmogen ansågos vara märkedagar. Sådana uppgifter inkommo och ur dem meddelar jag i denna årgång af Månadsbladet de för hvar månad förekommande märkedagarne. (Forts.)

[1] Sammanhanget gifver vid handen, att här menas den klassiska forntiden.

Hans Hildebrand.

Märkedagar i januari och februari.

Januari 1. Om det dagas långsamt och qvällas fort, sen och svår bergsel VG.[1] — Regnar det, blir det godt år VG. — Är det klart, blir det oväder, krig och sorgligt år Sm.

Jan. 6. Töar det, blir det stadig vinter till Vårfrutid (25 mars) VG. — Töar det, blir det tidig vår VG. — Tretton veckor efter tövädret närmast efter trettondedagen bör sådden börja Sm.

Jan. 7. Märkelsedag i Upl. och VG.; anledning ej uppgifven.

Jan. 13. Julfestens slut, då man skall, efter olika uttryckssätt, köra, dansa, leka eller dricka julen ut; så heter det t. ex. i Halla sn Söd.:

tjugonde dag Knut
dricka vi julen ut,

hvarvid bör anmärkas, att den 13 januari ingalunda af gammalt är Knutsdagen. Denna sammanfaller nämligen med den 7 januari, då hertig Knut Lavard dödades. Jultiden afslutas utom Norden vanligen med den 6 januari; möjligen har hos oss, i sammanhang med framflyttandet af julens slut Knutsdagen fått ändra plats. I Sjogerstads sn VG heter det att den 13 jan. är "den lilla goda räppens sista dag".

Jan. 19. Henrik. Märkelsedag i Upl., Söd., ÖG, VG. Marknadsdag i Örebro och Kristinehamn.

Jan. 20. Timmer, som fälles den dagen, är fredadt för mask.

Jan. 22. Är vädret klart, blir det godt år VG.

Jan. 24. Hinner solen skina så länge, att man derunder hinner sadla en häst, blir det godt år Jämtl.

[1] Förkortningarna af landskapsnamnen torde icke behöfva någon förklaring.

— Nu är det midt i vintern och björnen vänder sig i idet Verml.

Jan. 25. Påfvelsmessa. Vintern halfliden, man bör se till om hälften af vinterfodret är qvar Söd. — Användes för "ett slags årsräkning" VG. — Är dagen klar, blir det god årsväxt, om storm och brus, skall krig föröda folk och hus Hels., ÖG, VG. — Skiner solen så länge, att en karl hinner sätta sig till häst, blir det godt år KL.

Jan. 28. Köld mellan denna dag och kyndelsmessan (2 febr.) betecknar, att det förblir vinter till påsk VG.

Februari 2. *Kyndelsmessa, Maria kyrkogång.* Regnar det, blir vintern ostadig.

Hennes' blia
är hvar mans qvia Hels.

Regnar det, blir det godt mjölk- och smörår VG. — Flyger lärkan så högt, som oxen bär oket, blir det tidig vår VG. — Det dryper af taket, då jungfru Maria torkar sina kyrkogångskläder VG. — Dryper det af kyrkotaket, blir det god årsväxt VG. — Nu är vintern starkast Söd. — Göas pelsverk (urväder) betecknar stark köld; Göja röster sin tröja, då blir det urväder i februari VG. — Mellan jul och Maria kyrkogång är det bäst att tvätta kläder, ty då har jungfru Maria lagt tvål i vattnet VG. — Dagen kallas i VG lilla jul.

Febr. 3. Blåsmessa (Blasii dag). Vintern är halfliden VG. — Skiner solen blir det godt år VG.

Blasii vinter kall och stark
båtar (vägar) sjö och mark VG.

Man får ej spinna (ty då blåser linet bort på rötvallarna) eller i allmänhet företaga något arbete, som medför en kretsgående rörelse VG.

Febr. 15. Sigfrid. Är det vackert och klart, blir det godt år, är det köld och snödref, blir året svagt Jämtl. VG.

Febr. 22. Peter i stolen (Peter katt). Inleder en af de fyra trettingar, i hvilka året af allmogen indelas ÖG.[1] — Första vårdag Söd. — Om tre droppar falla från taket, blir det god vår Hels. — Isen fräter ofvan och under ÖG, VG. — Kastar första varma sten i sjön ÖG. — Stiger vattnet i källorna, blir året vått VG. — Åt söder rinnande vatten, som hemtas före soluppgång (s. k. kråkvatten), förekommer skabb och klåda VG.

Febr. 25. Mattis. Starkt urväder betecknar god vårand Dal. — Blid väderlek betecknar tidig vår Hels. — Droppar det från taken före denna dag blir det länge kallt Jämtl. — Mats flyttar varma stenen ur källan i sjön Söd. — Mats kastar varma sten i vattnet VG. — Dricker hönan denna dag i takdroppet på norra sidan om huset, dricker oxen ur rinnande vak Vestm.

Matts med sitt långa skägg
lockar barnen utom vägg Vestm.
eller: lockar barnen söder om vägg Verml.

Ur Akademiens arkiv.

1.

Bref från kyrkoherden Thure Ljunggren[1] till hofintendenten Pehr Tham.

Högvälborne Herr Hof-Intendent,
Nådige Herre,

Härhos dristar jag ödmjukast öfversända ritningar[2] af några ålderdomsminnesmärken, dem jag uptäckt, därtill upmuntrad, af det gynnsama omdöme, en förnäm Herre försäkrat mig Eders Nåd behagat fälla, om mitt ringa försök till en sockne Beskrifning öfver Slöta församling, och af hvilken jag med fägnad finner, att sal. Professor Tidgren begagnat sig på någre ställen i den delen af Westergöthlands beskrifning,

[1] Sankt Klemens vill oss vintern gifva,
Sankt Peder vill oss våren indrifva,
sommaren förer Saukt Urban,
hösten Sankt Symforian. — KL.

som före hans död utkom.[3] Kände jag intet Eders Nåds lyckeliga bemödande uti, att skaffa lius i Fäderneslandets forntids Historia, och Dess ynnest emot dem, som finnes hogade i sin mohu, att till ett så vackert ändamål bidraga, hade jag icke vågat communicera Eders Nåd mine små upptäckter.

Att Runestenarne voro hittills okände och af mig först afritade, ville jag önska och vågar det äfven hoppas. Den vid Rådene, var för mig en kär uptägt, hälst namnen bära vittne, att han är från heden tima, och jag aldrig sett någon Runsten huggen på alla sidor som denna, ej eller Thors Hammar på någon så väl exprimerad.[4]

Slöta stenen är af den på Fahlebygden bekanta stenhuggarn Mäster Haralv, af hvilken vi hafva flere stycken i behold.[5] Stenen, som afslogs vid nedbrytningen och tienade som ett tvärband öfver kyrkodörren, ligger än qvar på kyrkogården därstädes.

Att nästan hvart och ett Härad i forntiden haft sitt sätt att utmärka sina dödas hviloställen, tycker jag mig hafva observerat. Här uti Kåkind, äro sådane ställen utmärkte 1:o med stenläggning i jämnsidig fyrkant och större spitsiga hörnstenar, 2:do med stenläggning i cirkelrund och stort stenrör innuti, 3:o med stenläggning i spitshörnig triangel och större stenar i hörnen, samt stenrör innuti, såsom ock 4:o de 2 senare slagen på några ställen dubbelt utlagda, som bifogade ritning utvisar.[6]

Osäker om jag icke kunnat irra i mitt omdöme, vågar jag icke försäkra, att det är rudera efter ett, af både Natur och Konst förträffeligen befästat ställe, mellan Sköfde och Hene, Bore Berget kallat, där jag, åtminstone på öfversta högden, ser oafbrutne spår efter ett circelrundt Hus samt ringmur utomkring, och tycker mig finna anledningar till några utanvärk, en väg, som i spiral leder dit upp, samt 3:ne stora vatten Recervoirer. Till $^{2}/_{3}$-delar är stället med träsk omgifvet, i hvilket flere sköna källor upspringa, Alfs-källor kallade. Hela stället är nu med skog öfvervuxet.

Under förhoppning, att min dristighet ej onådigt blifver upptagen, har jag äran framlefva

Högvälborne Herr Hof-Intendentens
Min Nådige Herres
Ödmiukaste tjenare
Thure Ljunggren

Sköfde d. Aug. 1792. Design. Pastor in Häggum.

2.

Från samme till samme.

— — — — — — —

Det är med synnerlig fägnad, jag får nåden afgifva berättelse om ett opus Herculeum, i vår ort, ett ålderdoms minnesmärke, som från glömskan hittills förvarat, genom tradition, man från man, än ytterligare är värdt att förvaras.

Under det jag efter min hitkomst i Höst, genomvandrat snart alla tracter häromkring, tyckte jag mig uptäcka en gammal väg, från ett hemman St. Boslycke här i Församlingen. Denna anledning har jag följt, och funnit honom öfver Billings ryggen vara anlagd, genom grymma Kärr och Backar (af sin anläggare *Svensbo-kärr* kallade) linea recta till Hornborga Siön, Norr om Bolum, där den skall vara continuerad öfver Siön. I kärren är denna väg grundlagd af grof gråsten, till 8 a 9 alnars bredd, och på fasta landet stenen upvältrad å ömse sidor, med större gråbergshallar lagda öfver, der små bäckar eller rännilar förekommit. Vid efterfrågan hos allmogen har jag fått den enhälliga underrättelse, att man hördt af förfäderne, att denna Bro eller väg blifvit anlagd, af en man, som för nidings-mord varit dömd till döden; men genom detta arbetet ärbudet sig, och fått tillstånd frälsa sitt lif. Då Siön är stilla, skall vägen tydeligen skönjas och då vattnet är mäst affallet, skall han vara så nära i vattenytan, att man med ekstock svårligen skall kunna komma öfver honom, och tillägges äfven att en Bo Ribbing, i senare tider skolat gagnat samma grundläggning till väg åt en lustbyggnad uti Siön. Det är åtminstone visst, att om den mannens lif ej varit dess dyrbarare, har det, genom ett så ofanteligt arbete, blifvit mer än väl betalt.

Den förnöijelsen att igenfinna hans namn, har jag haft, som varit Sven Gislarsson, jämte fullkomlig stadfästelse, på sielfva traditionens rigtighet, uppå en Runesten, den han upprest vid denna väg, och hvilken jag i afritning härhos vågar öfversända, med försäkran, att hvarje Bokstaf med full noggranhet är aftagen. [7]

Skada att denna sköna sten, genom anställd gräfning vid honom, förmodeligen efter jordagods, blifvit afslagen. Tillåte årstiden, vore jag hogad anställa ny gräfning i samma grop, efter stycket, där det torde igenfinnas, då äfven någon uplysning kunde ärhollas, antingen om hans brott eller gifte, hvartill de öfriga orden, synas gifva någon anledning.

Om icke detta arbete och denna Runesten bör hänföras till konung Braut-Anunders tid, då Espriten varit, att rödja och anlägga vägar, då äfven dispensation ifrån Lagens stränghet, genom slike storverk, kanske kunnat äga rum; det lämnar jag till Eders Nådes upplystare omdöme.

Att en vacker Runesten blifvit nedlagd i en qvarndamm vid Tolta i Broddetorps Församling, sedan han en lång tid först tienat till spång öfver en liten Bäck, med skriften nedåt vänd, har jag hört med förtrytsamhet.

Om Runestenen öfver Tuve Jarls fader finnes i Bautil kan jag icke ärhindra. Nog mins jag att någon sten från Vårkumla är intagen; men oviss om det icke kan vara den samma, som, efter min ringa gissning, förvarar minnet af Vahlgöthe Hundheden, dristar jag icke med någon afskrift Eders Nåd besvära. [8]

— — — — — — — — — — — — — — — —

Häggum d. 30 Oct. 1792.

3.

Från samme till samme.

— — — — —

Under mina excursioner i Höst, för att samla ämnen till en anbefallad socknebeskrifning, har jag händelsevis kommit att besöka Segerstad, och därvid genomsökt kyrkan och klockestapeln. Hvad jag där funnet dristar jag härjemte i afskrift öfversända, med önskan att det vore något sådant, som i någon måtto kunde rickta Eders Nåds samlingar.

Runeskriften på klockan är fuller af Gjutarens okunnighet bakvänd; men hvad den i alla fall skulle villa säga, blir mig en hemlighet.[9]

Om Vrå-altaret varit bygt till någon helig Cecilias ära, hvars reliquier där kunnat vara förvarade; eller om någon andäcktig Cecilia, genom sticktning af detta Altare, velat förvara sitt minne och bereda sig siälamässor, är ej lätt att säga[10]; men det vet jag visst, att jag med vördnadsfullaste tillgifvenhet vill framlefva o. s. v.

— — — — — — —

Häggum d. 1 Dec.
1794.

4.

Från samme till samme.

— — — — —

Såsom tillägg till den berättelse jag förr haft äran afgifva, om Sven Gisslarssons väg, öfver de så kallade Svensbo kärr och Storsjön, samt stenen, som till åminnelse af detta storverk blefvit rest, får jag nu omnämna, att när denna väg kommer hit in i sockneu, och öfver Häggums åkergärden och ängar vänder sig i söder åt Brunnum, blifva åkrar, vallar, led och ängbitar å ömse sidor om honom kallade Skarastigsåkern, -vallen, -ledet, -ängen o. s. v. hvilket torde gifva tillkänna att vägen i fordom tid hetat *Skarastigen*, och varit nyttjad som allfarsväg till detta namnkunniga ställe, i synnerhet, om det skulle kunna upptäckas, att vägen på Stenums sidan ytterligare varit fortsatt.

Under det jag gått omkring att bese dessa tracter, för att kunna afgifva en socken beskrifning öfver Häggum[11], som blef anbefallt vid Prästemötet, har jag blefvit förvånad, öfver den oändeliga hop af ålderdomsminnesmärken, som här, i synnerhet i ängarne under Brunnums berg förekomma, så att det förekommit mig, som hade denna vackra ängen varit en allmän ättehage för hela orten. Här förekomma respectabla Ättebackar 2:ne i synnerhet föga mindre än Upsala högar, *Kongs-* och *Konu hög* kallade, förutan en stor mängd af mindre. Till en helgad höjd *Sihlborör* leda breda vägar, å ömse sidor med större sten lagde, högden är krönt med ett stort rör, och många Bautastenar i åtskilliga figurer upreste. På somliga ställen när man följt en sådan väg till högden dit han leder, vidgar han sig där och liksom omfamnar högden. Intill dessa vägar ser man 4-kantiga grundläggningar till små Hus,

förmodeligen rudera efter Hedningarnes Compita, hvilken Ärke Biskop Spegel omtalar. En kedja af stora Ättebackar i Akergärdet, alla krönta med stora rör i toppen, stundom genom en stenläggning 2 och 2 förenade, kallas Gethar-bergen. Har någon utvandrande Höfdinge med sina Gother här någon tid haft sammelplats och läger, så äro desse minnesvårdar nog uråldrige. En af dem kallas *Katterör*. [12]

Så långt i Norr som vid Häggums gränser, hade jag icke väntat någon Graf af den Construction som de på Fahlebygden allmänne; men har i Höst på Ranstads Åkergärden funnit en, *Thore Rör* kallad, som är en af de respectablaste jag sett. Svillarna bestå af kalksten till hela alnens tjocklek och däröfver, på hvilka äro uplagde 5 st. stora klippor, och mycken sten upförd rundt omkring. [13]

Ett gammalt Placat författat med Runska bokstäfver, det jag funnit i min sal. Svärfars Bibliotek och hvilket ingen annan merit har, än att det med mycken möda blifvit utritat, får äran härjemte öfversända med ödmjukaste begäran att det finge läggas till Eders Nåds vackra samlingar, såsom rart i sitt slag, och bevis att äfven någon Nerikesbo velat lära känna Runeskriften.

— — — — — — —

Häggum d. 8 Dec. 1794.

5.

Från samme till samme.

— — — — — — i synnerhet som jag därigenom får anmäla Häggum, som en vrå i Landet, hvilken är ganska rik på gamla monumenter. Utom hvad sielfva Beskrifningen någorlunda utförligt innefattar, förekomma här en art af stenläggningar; som kanske ej finnas på många ställen i Riket. Jag har med upmärksamhet följt vissa stycken af sådana, och funnit dem så besynnerliga, att jag ej gifvet mig till frids, förr än jag fått Broder Hilfeling till mig, som lagt en sådan på papper. Många sådane finnas här; men om de stå i sammanhang, är mig ej lätt att säga, mindre hurudan Figur, de då skulle föreställa. Emedlertid tyckas de utgöra nog talande vägvisare, till märkvärdige och helgade platser, och fägnar det mig att Broder Hilfeling, som mycket rest, förr ej sedt sådane och finner dem all uppmärksamhet och vidare undersökning värda. Honom har jag äfven att tacka för den vackra prospecten af Aeternis stupan vid Biessesiö, som den gamla pergaments lappen omtalar, såsom ock för den af Häggums kyrka. — — —

Till 2:ne grafvar af respectabel storlek har jag fördt Broder Hilfeling, hvilka måtte hända, äro de sidsta mot Norr af den gamla structur, som tyckes varit Gudhem och Landthögden af Vestergöthland ensamt förbehollen, och dem Han vid tillfälle lärer ha äran framvisa.

Att framdeles återfå socken Beskrifningen anholler jag ödmiukast; men utbeder ett rum i Eders Nåds vackra samling för medsända Rune stafven — —

Häggum d. 8 Nov. 1795. — — — — —

Thure Ljunggren.

Anmärkningar.

1. Magister Thure Ljunggren f. 1748, studerade i Uppsala, tjenstgjorde vid ett par läroverk i Vestergötland, utnämndes till kyrkoherde i Häggum 1792, erhöll Sjogerstads pastorat 1797, dog den 4 juni 1825. Hans första fru var prestdotter från Slöta.
2. Ritningarna finnas, nu icke brefven bilagda. I Liljegrens Bautil (mscr. i Akademiens arkiv) finnas under nr 1638 och 1691 teckningar af två runstenar med skriftliga anteckningar af Ljunggrens hand. Den förra lyder "En tresidigt huggen sandsten, inmurad öfver dörren i den gamla Slöta kyrka, som nedrefs 1786: men var med murbruk öfverdragen, så att ingen skrift var synlig, förr än han blef utbruten" — det är en af de vanliga Vestgötagrafstenarne med tresidig öfveryta, jfr t. ex. *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* 3 s. 126. Den senare lyder: "sönderslagen runsten, funnen i kyrkobalken i Slöta 1787, då sten däraf togs till kyrkobyggnaden". Ingen runsten finnes nu å Slöta kyrkogård (jfr P. A. Säve, *Antiqvarisk Tidskrift* 3 s. 119).
3. Westergöthlands Historia och Beskrifning I. Stockholm 1787. — I bokens företal heter det: Uppå Herr Biskopen och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne-Orden Doct. Forssenii gynnande Föreskrift hos Skara stifts Respektive Prästerskap, hafva redan mer eller mindre fullständiga Beskrifningar öfver vid pass tredje delen af Församlingarne i berörde Stift, efter en af Författaren uppgifven och för trenne år sedan utdelad tryckt plan, blifvit till honom öfversända.
4. Derest med denna sten menas runstenen L. 1562 är Ljunggrens tolkning felaktig, ty å denna sten finnes ett kristet kors, ej Tors hammare, samt ett kristet namn Peter (P. A. Säve, *Antiqvarisk Tidskrift* 3, s. 125). I Liljegrens Bautil finnes en af Per Tham år 1793 gjord afbildning af stenen. Den andra runskriften i Rådene kyrka, om hvilken Liljegren (1903) icke lemnar någon närmare upplysning, förekom enligt Tham *på en träbåge*. Bland dem som bygt kyrkan nämnes äfven en Peter, måhända samme man, som omtalas å runstenen.
5. Stenhuggaren hette Harald (Haraldus magister eller Haraltæ stenmæstari). Af honom huggna grafstenar förekommo vid Uglums och Vings (Åse hd) och Valtorps kyrkor.
6. Antagandet att hvart härad skulle kunna uppvisa egna former af fornlemningar torde icke kunna godkännas. Till ett sådant antagande kunde man dock lätt komma i Vestergötland, der falan och skogsbygden i arkeologiskt hänseende äro hvarandra mycket olika. Den åberopade ritningen är ej bilagd brefvet.
7. Å runstenen (B. 946, L. 1352) står, att Sven Gislarson lät göra denna bro för sin och sin faders själ. Stenen uppgifves i Göranssons Bautil stå på Hofskogen, hos Liljegren på Korsbacka vid Korstorp och Bölum. I den senare uppgiften bör tydligen ordet *vid* ändras till *mellan*, ty gården Hof ligger mellan Korstorp, uppe vid Billingen, och Bölum, som ligger temligen nära Hornborga sjön.
8. Om Tufve Jarls fader Valgöt se Strinnholm, *Svenska Folkets Historia* del. 1, s. 475. På ingen af de nu kända Vårdkumlastenarne finnes namnet Valgautr.
9. I Segerstads kyrkas inventarium uppgifvas klockorna hafva *götiska inscriptioner*, sannolikt menas der senare medeltidens minuskelskrift.
10. Den nu varande Segerstads kyrka begynnte byggas 1804. Om der förut fanns ett Cecilia-altare, är väl den meningen troligare att det varit helgadt åt den hel. Cecilia.
11. Denna sockenbeskrifning synes, att döma efter ett yttrande i G. Brusevitz reseberättelse af år 1861 (mscr. i Akademiens arkiv), finnas i Häggums kyrka.
12. Brunshems- eller Brunnumsberget, den sydligaste delen af Billingshöjden, stöter med sitt sydöstra hörn till Häggums socken.
13. Ranstad ligger i Stenstorps socken, gånggriften ligger i socknens nordligaste, mycket sanka del.

Från Akademiens sammankomster.

Den 7 januari 1879.

Akademiska angelägenheter. Anmältes, att professor *C. W. Böttiger* som år 1870 invaldes till arbetande ledamot, aflidit.

Till ordförande för januari—maj månader valdes hans excellens hr grefve *Sparre*, till vice ordförande hr *F. F. Carlson*.

Från Regeringen. Kongl. Maj:t hade infordrat förslag å 26 namn å svenska sjöhjeltar eller eljes utmärkte män, som tillhört flottan och gjort sig företrädesvis förtjente att af fosterlandet ihogkommas, hvilka namn äro afsedda att anbringas på yttersidan af sjökrigsskolans nya hus på Skeppsholmen i Stockholm.

Hembjudna fynd. Vederbörande landshöfdinge-embeten hade insändt:

1. Tre endalers kopparplåtar af åren 1738, 1746 och 1748, på Akademiens begäran uttagna ur Riekkolafyndet (jfr *Månadsbladet* nr 82—84 s. 774); — inlöstes. Inv. 6300.

2. Elfva dr. Kristinas 1-ören i koppar, funna vid Christinelunds tegelbruk i Valbo socken, Gestrikland; — två ex. (varianter) för år 1745 inlöstes. Inv. 6301.

3. En k. Erik XIV:s 16-öre klipping af silfver, f. vid Hedemora stad; — inlöstes icke.

4. 120 danska och tyska silfvermynt slagna 1528—1611, f. under ett stenröse vid Ubbhult Sjögården, Fjärås socken och härad, Halland; — 50 mynt inlöstes. Inv. 6302.

På enskild väg hade hembjudits:

5. En stenyxa med skafthål, f. på Vankesta egor, Öfver-Järna socken, Södertörn; — inlöstes. Inv. 6303.

Undersökning af fornlemningar. Drätselkammaren i Enköping hade anmält, att arbetet för anläggande af Klostergatan ofördröjligen kommer att företagas, hvarvid lemningar af det forna franciskanerklostret torde komma att blottas. Akademien beslöt anmoda kollega *E. Th. Sundelin* att öfvervaka gräfningarna och tillvarataga fynd, som möjligen komma att anträffas.

Kyrkorestauration. Akademien fann icke skäl förefinnas att för de i trätaket anbragta moderna målningarna lägga hinder i vägen för den af Sällstorps församling (Halland) beslutade kyrkoreparationen.

Medaljförslag. Ett af fru *L. Ahlborn* inlemnadt förslag till minnespenning öfver *J. J. Mickley* i Philadelphia godkändes.

K. Direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk. Till Akademiens representant i denna direktion utsågs hr *Bowallius*.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

1. Af *Länna* församling i Uppland: två altarskåp och fyra lösa bilder. Inv. 6304.
2. Af rektor *N. G. Bruzelius:* en klubba af hjorthorn med skafthål, f. i en torfmosse i Hylla, Torna härad, Skåne. Inv. 6306.

b) till *K. Myntkabinettet:*

1. af riksarkivarien *R. M. Bowallius:* ett ex. i brons af den medalj, som präglats med anledning af Vasa hofrätts hundraårsfest den 28 juni 1876. Inv. 6305.
2. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*: en k. Karl XI:s minnespenning i silfver (B. E. Hildebrand, *Sveriges minnespenningar* nr 7 *a*). Inv. 6307.

3. Af majoren grefve *C. G. Ridderstolpe:* ett ex. i brons af en medalj, som år 1719 tillegnats kejsar Karl VI af bröderna Alexander och Kristofer, grefvar Dohna. Inv. 6308.

Den 22 januari 1879.

Akademisk angelägenhet. Inom föreskrifven tid hade inkommit en täflingsskrift innehållande förslag till minnespenningar och inskrifter.

Utlåtande. Akademien beslöt i underdånighet föreslå följande namn till upptagande på k. Sjökrigsskolans hus: *Måns Svensson Some* 1537, *Jakob Bagge* 1563, *Clas Kristersson Horn* 1565, *Nils Stjernsköld* 1627, *Clas Larsson Fleming* 1644, *Karl Gustaf Wrangel* 1658, *Clas Bjelkenstjerna* 1658, *Clas Uggla* 1676, *Johan Bergenstjerna* 1676, *Hans Wachtmeister* 1680, *Jonas Hökenflycht* 1702, *Karl Gustaf Löschern* 1704, *Gustaf von Psilander* 1704, *Nils Ehrensköld* 1714, *Clas Sparre* 1715, *Anton Johan Wrangel* 1719, *Augustin Ehrensvärd* 1756, *Henrik af Trolle* 1780, *Henrik af Chapman* 1783, *Per Gustaf Lagerstråle* 1788, *Gustaf af Klint* 1788, *Otto Henrik Nordensköld* 1789, *Johan af Puke* 1790, *Victor von Stedingk* 1790, *Paul Adolf Sölfverarm* 1808, *Carl Johan af Wirsén* 1809.

Leverans från K. Myntverket. Till k. Myntkabinettet hade lemnats sju mynt och 23 medaljer, präglade år 1878. Inv. 6309.

Undersökning af fornlemningar. Kollega *Sundelin* hade insändt uppgift om de tillämnade gräfningsarbetena i Enköping. Akademien beslöt till hans förfogande ställa en summa af 100 kr, till företagande af sådana gräfningar, som kunna behöfva utföras utöfver dem, som för stadens räkning företagas.

Ingeniör *Algot Friberg* hade insändt berättelse om de undersökningar han med Akademiens tillstånd förlidet år företagit i nio grafhögar vid Lundby, Husby-Rekarne socken, Södermanland (jfr s. 5). De anträffade fynden förevisades. Akademien beslöt att till hr Friberg skulle uttalas Akademiens tacksamhet för den väl utförda undersökningen.

Kyrkliga fornlemningar. Anmältes, att Norunga församling i Vestergötland, beslutat till Statens Historiska Museum försälja en funt.

Hospitals Direktionen i Visby hade insändt en ansökan af föreningen *Gotlands Fornvänner* om rätt att få aptera ruinen af den h. Lars' kyrka till lokal för föreningens kulturhistoriska samlingar. Akademien beslöt att infordra närmare upplysningar.

Gåfva till Statens Historiska museum:

3. Af ingeniör *A. Friberg:* de vid hans undersökningar å Sundby egor, Husby Rekarne socken, anträffade fynd (jfr s. 5). Inv. 6310.

Den 4 februari 1879.

Kongl. Skrifvelse. Kongl. Maj:t hade beviljat Akademien ett anslag af 1,500 kr som bidrag till bestridande af kostnaden för utgifvande af en ny katalog öfver k. Myntkabinettets angelsaksiska samling.

Hembjudna fynd. Vederbörande landshöfdinge-embete hade insändt:

6. Åtta fornsaker af sten och 4 bitar af dylika, f. på olika ställen inom Högsäters, Järbo och Rännelanda socknar, Valbo härad på Dal; — inlöstes. Inv. 6311.

7. 81 på särskild förteckning upptagna fornsaker af sten, f. inom Brålanda och Frändefors socknar, Sundals härad på Dal; — inlöstes. Inv. 6312.

På enskild väg hade hembjudits:

8. En stenyxa med skafthål och en half stenhammare, f. vid Sundtorp, Mällösa socken, Södermanland; — inlöstes. Inv. 6313.

Kyrkliga fornlemningar. Hr Scholander hade aflemnat en skrifvelse innehållande anmärkningar rörande förslaget att aptera den hel. Lars' ruin i Visby till ett museum, samt frågor, å hvilka svar borde begäras från vederbörande i Visby.

Medaljförslag. En enskild person hade anhållit att få å k. myntet afprägla en medalj öfver H. K. H. Kronprinsen, hvartill stamparne blifvit graverade af E. H. Ekvall i Jönköping. Akademien fann medaljen röja så stor brist på god smak, att tillstånd till dess afpräglande icke kunde lemnas.

Fornminnesföreningarna. Helsinglands fornminnessällskap hade insändt berättelsen om sin verksamhet år 1878 jämte en karta öfver Kärböle skans, Färila socken, upprättad af landmätaren O. Widmark.

Den 18 februari 1879.

Akademiska angelägenheter. Åt andre amanuensen dr Oscar Montelius beviljades sökt tjenstledighet för april och maj månader och förordnades dr *Hjalmar Stolpe* att under denna tid förestå tjensten.

Förslag afgåfvos till återbesättande af det genom professor Böttigers bortgång lediga rummet i de arbetande ledamöternas klass.

Från regeringen. Chefen för eklesiastik-departementet hade meddelat, att Kongl. Maj:t icke funnit skäl bevilja det extra anslag som Akademien hade begärt till förstärkande af anslaget till fynds inlösen (jfr *Månadsbladet* nr 82—84 s. 774).

Hembjudna mynt.

9. 45 utländska medaljer i brons, tenn och messing, hembjudna af grosshandlaren Carlströms sterbhus, inlöstes. Inv. 6315.

Kyrkliga fornlemningar. Akademien beslöt att söka för Statens Historiska Museum förvärfva Okome kyrkas (Halland) funt.

Ekebyborna församling hade förklarat sig villig att till Statens Historiska Museum öfverlemna sin paten från medeltiden, om Akademien ville i utbyte lemna en paten med samma utseende. Akademien beslöt antaga detta anbud.

Runsten. Kyrkoherden O. Larsson hade insändt teckning af inskriften på den runsten han, med Akademiens bifall, uttagit ur kyrkogårdsmuren vid Leksbergs kyrka och rest fristående på samma kyrko-

gård, hvarjämte han meddelat upplysning om åtskilliga andra i trakten befintliga fornlemningar.[1]

Undersökning af fornlemningar. Dr *H. Hofberg* hade inlemnat antiqvarisk beskrifning öfver Fauräs härad i Halland, hvilket han år 1878, med anslag af Akademien, hade undersökt.

Mundliga fornlemningar. Akademien inlöste en samling anteckningar ur folklifvet i Södermanland, upptagande lekar, dansar, vidskepelse, huskurer m. m., inlemnad af metallarbetaren G. Eriksson.

Medaljförslag. Ett af kammarherre M. Lagerberg inlemnadt förslag till en minnespenning öfver S. Andreas' skotska frimurareloges "de tre förenade kronor" hundraårsfest den 17 december 1877 godkändes.

Föredrag. Dr Hans Hildebrand förevisade 24 sällsynta, de flesta hittills okända tyska medeltidsmynt.

Gåfvor anmältes:

a) till *Statens Historiska Museum:*

4. Af löjtnant *Sandeberg:* fornsaker af flinta, f. vid Solotizk vid Hvita Hafvet. Inv. 6316.
5. Af friherre *C. Cederström:* en rund bronsskifva med djurmotiv (senare jernåldern), f. vid Madar, Skee socken, BL (afb. *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen* s. 331 fig. 84 *a, b*), samt en sönderbruten nål af brons, f. vid Hee, samma socken (afb. samma bok s. 326 fig. 80). Inv. 6317.
6. Af hemmansegaren *Gustaf Johansson:* en rund bronsskifva, tredelad, med slingsirater (senare jernåldern), f. vid Tängberg, Löts socken, Uppland. Inv. 6318.

b) till *k. Myntkabinettet:*

4. Af fruarna *L. Mörck* och *F. Wahlgren:* en prismedalj i guld, som deras broder professor J. F. Höckert hade erhållit vid verldsutställningen i Paris 1855. Inv. 6319.

c) till *Akademiens boksamling:*

1. Af *M. A. Antoine* i Le Håvre: *Biographie de l'abbé Grandidier Historiographe du Roi pour la province d'Alsace, membre de la Société royale de Stockholm etc. etc.*

[1] Enligt kyrkoherden Larssons teckning skulle runskriften varit följande: ᚴᚢᚿᚢᚱ: ᛋ(ᚱᛁ)ᛏᛁ : ᛌᛚᚽ : ᚦᛁᛘ : (ᛋ)ᚠᛏᛁ(ᚱ) ... × ᛋ(ᛁᚿ)ᛒ × ᛘᚴᛋ × ᚠᛅᚦᚢᚱ : ᚦᚱᚴᛌ ×. — Runstenen L. 1330 (B. 971) har sin plats på den s. k. Leksbergs backe — en annan med samma inskrift och tillägget "af systern Olaf" finnes på ett gärde å egorna till Karleby Nolgården, Leksbergs församling. Ett runstensfragment är träffadt i Nolgården Hindeberg.

Pris för årgången af Månadsbladet i bokhandeln och på postkontoren Tre kronor.

Detta nummer lades under pressen den 5 april 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

87 och 88. 1879. Mars och April.

Om namnen i Almanackan.

(Forts. från s. 22.)

Det är en obestridlig verklighet, att den namnlista, som för närvarande är intagen i vår svenska almanacka, innehåller en mängd namn, som för vår tid och vårt folkmedvetande äro fullkomligt främmande. Det är likaledes en verklighet, att stundom, då ett barn skall döpas, almanackan anlitas af en rådvill fader, och att i följd deraf barn få under en kortare eller längre lefnadstid bära namn, som äro både fula och besynnerliga. Någon stor olycka är dock dervid icke skedd, åtminstone ingen större än den som vållas i andra fall, då man af brist på smak begår en dumhet. Man har emellertid framhållit, att det är bättre att välja namn åt sina barn med smak och förstånd, och till hjelp för dem, som icke ega något sjelfständigt omdöme eller hvilkas minne icke eger nog styrka att bevara ett större antal personnamn, har man yrkat, att almanackan skulle förses med en lista på namn, valda med sådan urskilning, att den enskilde, som icke eger tillräckligt deraf, skulle kunna utan olägenhet välja hvilket namn som helst. Det nu-

varande slägtet har lyckligtvis en stor benägenhet att blicka tillbaka till sin forntid och på nytt tillegna sig fädernas egendom, man är i våra dagar angelägen om att på alla vis stärka det nationela medvetandet. Äfven om man med fog kan uttala en önskan, att denna återgång till vårt folks ursprungliga väsende i högre grad gällde dettas innersta och väsentligaste egenskaper än en mängd yttre detaljer, må för visso det fosterländska i den nya tidsriktningen lofordas, man kan ju hoppas att med åren skall en större mognad inträda. Med denna riktning står i närmaste öfverensstämmelse den yrkan, som från flere håll blifvit framstäld, att i svenska hem skola svenska namn bäras. Alltför ensidigt får man dock icke kräfva detta, ty den odling vi i närvarande stund besitta, är ingalunda uteslutande en fortsättning af den, som våra hedne fäder egde, vårt folk har icke under seklernas lopp utbildat sig oberoende af den yttre verlden, utan det har tvärtom — och huru långt skulle vi annars hafva hunnit? — inträdt i arfvet efter andra folk och andra kulturer, hvilkas män och qvinnor i följd deraf kunnat få för oss den vigt och betydelse, att vi med fog upplifva deras minne i de namn vi gifva våra barn.

Man kan visserligen gifva namn på måfå, men hvarje tänkande menniska torde äfven i detta fall vilja ledas af en förnuftig eftertanke; man väljer då namnet för dess betydelses skull. Men ett namn kan hafva en dubbel betydelse, dels en etymologisk, dels en historisk. Hvart namn innebär i och för sig en mening, ehuruväl denna ofta är för den stora allmänheten okänd, och det ligger helt nära, att man i valet af namn uttalar sina önskningar om det barns framtid, åt hvilket namnet gifves. Man tänker sig gerna den son, som ännu är omedveten af lifvets svårigheter, skola komma att gå dem oförfärad till mötes och man kallar honom då helt

naturligt Karl eller man väljer något af forntidens namn, som på ett bildligt sätt uttrycker begreppet kraft och styrka, t. ex. Torvald, Torfast, Torkel. Men månget namn har oberoende af dess ursprungliga betydelse fått en egen karakter genom minnet af den, som burit det inom verklighetens eller diktens områden, och denna historiska betydelse har i hög grad förmågan att uttränga den etymologiska. Det är i våra dagar och var än mer för några årtionden sedan icke ovanligt att åt gossar gifva namnet Fritjof; man gjorde det för den Tegnérska sångens skuld, i strid mot den ursprungliga betydelsen, som är helt enkelt fridtjuf.

För att välja namn har man hela det förråd, som föregående tider användt. Det är emellertid beqvämt att på ett ställe hafva en förteckning på namn, som i ett eller annat hänseende äro lämpliga att välja, och man har föreslagit, att en sådan förteckning skulle införas i vår almanacka i stället för der nu förekommande namnlista. Men för den allmänhet, som icke har nog grundliga etymologiska studier och nog utpräglade historiska eller litterära sympatier, för att på egen hand kunna välja, är en sådan naken lista af föga värde; skall förteckningen blifva till verklig nytta, måste hvart namn vara motiveradt genom uppvisande af dess betydelse i det ena eller det andra hänseendet. Men dertill lemnar almanackan icke utrymme. Att en sådan namnförteckning med ordförklaringar och historiska upplysningar utgifves, kunde nog vara både intressant och nyttigt, men att uppställa en sådan lista bör helt visst öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten, den bör icke hafva den officiela karakter, som densamma, intagen i almanackan, skulle få. För öfrigt, ovilkorligen nödvändig kan man icke kalla en sådan lista utgifven till allmänhetens tjenst. Det är mera skäl att arbeta på en sådan allmänhetens uppfostran i intellektuelt hänseende, att

den blir mogen att sjelfständigt välja det som svarar mot ett sundt tycke.

Men vi hafva ju i närvarande stund i vår almanacka en namnlista, som i flere fall är besynnerlig och olämplig, det är ju således icke meningen att skapa något nytt, allenast att bättra något gammalt som är bristfälligt, heter det.

I denna uppfattning ligger emellertid ett stort misstag, här är nämligen fråga om att införa något nytt, i det man vill åt hvar dag gifva ett namn, som icke har det minsta med dagen att skaffa. Så har icke den gamla namnlistan tillkommit, ty i den är åt hvar dag gifvet namnet af en person, för hvilken just den dagen haft en särskild betydelse, i de flesta fall som dödsdag, någon gång som födelsedag e. d. Liksom i en almanacka, som årligen utgifves af firman Norstedt & Söner, för enstaka dagar uppgifves, att då föddes eller då dog den eller den personen, som är värd att af sitt folk minnas, så uppgjorde den romerska kyrkan en almanacka och gaf åt hvar dag namnet på det helgon, för hvilket den dagen varit dödsdagen eller på annat sätt en märkelsedag. För mången dag finnas flere namn, emedan flere helgon den dagen hade aflidit, och bland de olika namnen kunde hvart lands kyrka välja något, likasom inom hvar nationalkyrka namn tillades å helgon, som mer uteslutande tillhöra den kyrkan. Namnet Erik står sålunda antecknadt för den 18 maj icke derföre att namnet är svenskt och märkligt, utan derföre, att just den dagen blef konung Erik Jedvardsson halshuggen. Af denna anledning kan samma namn förekomma å mer än ett ställe i almanackan, hvilket beror derpå att samma

[1] Den 24 januari kallas nu ibland i almanackan *Erik translator*, men dagen var icke helgad åt någon tolk Erik, utan bevarade minnet af *translacio s. Erici*, d. v. s. flyttningen af den hel. Eriks ben från gamla Uppsala, som samtidigt förlorade karakter af en hufvudstad inom en del af Sverige, till nya Uppsala.

namn burits af flere personer. Namnet Knut förekommer den 13 januari och den 20 juli. Den 10 juli dog den danske konungen Knut den helige. Den 13 januari har fått namnet Knut i senare tid, då man redan börjat glömma almanacksnamnens betydelse. Namnet har flyttats till den 13 från den 7, som under medeltiden bar namnet Knut, alldenstund hertig Knut Lavard den dagen mördades. Vi finna namnet David både den 25 juni och den 30 december; det förra tillhör Vestmanlandsaposteln af detta namn, det senare den judiske konungen [1].

Om nu någon vill anmärka, att vi icke längre tillhöra den katolska kyrkan och således icke hafva något att skaffa med hennes helgon och deras minnes firande, så medgifves att detta är riktigt, men vill man på grund häraf handla, så finnes icke mer än en förnuftig åtgärd att vidtaga — nämligen att helt enkelt stryka hela namnlistan, såsom man, om jag icke misstager mig, har gjort i den norska almanackan. Men det finnes ingen giltig anledning, hvarför man skulle ersätta en namnlängd, som står i ett bestämdt sammanhang med de särskilda dagarna, med en namnlängd, i hvilken namnen och deras inbördes ordning icke stå i minsta sammanhang med dagarne i året.

Vill man taga bort namnen ur almanackan, kan deremot intet invändas ur principiel synpunkt. Men man kan dock från historisk synpunkt hafva skäl att förorda namnlängdens bibehållande.

Under forna tider angafs en dag i månaden gemenligen icke med dess nummer inom månaden, utan medels angifvande af det helgonnamn, som dagen bar.

[1] Det medgifves att vissa dagar bära namnen af personer, hvilkas dödsdag ingen menniska med säkerhet känner, men dessa undantagsfall rubba icke giltigheten af påståendet, att medeltidsalmanackans namnlängd var afsedd att hafva en historisk karakter, och i hufvudsak har den en sådan.

I stället för att säga, att om rågen hade skjutit ax den 18 maj, kunde man baka af årets skörd den 29 juli, sade man: eriksmesse-ax ger olsmesse-kaka. Af gammal vana har allmogen, som är minst fallen att antaga nya tiders påfund, utmärkt tiden för hvarjehanda i det ekonomiska lifvet vigtiga tilldragelser, sånings- och skördetider, marknads-, uppsägnings- och flyttetider o. s. v. med namn å de helgon, som de i fråga varande dagarne hade under medeltiden erhållit. Så uppkommo de s. k. märkelsedagarne och af undseende för dem beslöt man sig år 1832 för att låta almanackans namnlängd blifva oförändrad. Emellertid försvinner år för år vigten af detta skäl; ju mer de tryckta almanackorna blifvit spridda, desto mera har man vant sig att räkna tiden efter datum.

Men ju mer vanan och de första elementen af kunskap blifvit spridda, desto mer kan äfven en större allmänhet egna sig åt mera detaljerade studier. Detta gäller särskildt studiet af fosterlandets historia; smaken för att läsa sjelfva källskrifterna, memoirer, brefsamlingar o. d. befinner sig utan tvifvel i växande, och denna smak skall utan tvifvel ganska snart riktas lika väl på äldre handlingar som på 1700-talets. Men ju längre tillbaka man kommer, desto oftare finner man dateringar efter helgonnamn än efter dagar och för det nyvaknande intresset i detta afseende kan det vara af mycket stor nytta att ständigt och jämnt hafva tillgänglig förteckningen öfver de almanacksnamn som af gammalt användes vid dateringar. Man kan visserligen gifva ut medeltidens kalendarium med fullständiga namn, och ett sådant arbete, med historiska upplysningar lämpade efter svenska förhållanden, måste förr eller senare komma till stånd, men skola icke blott de historiska bearbetningarna, utan äfven en del historiska källskrifter blifva det svenska folkets verkliga egendom, tillgängliga och

njutbara för vida kretsar, då är det tvifvelsutan af vigt, att finna de vigtigaste kronologiska data i en bok, som af gammalt finnes i händerna på hela folket, och en sådan bok är utan fråga almanackan. Funnes icke den gamla namnlängden der, vore det måhända icke skäl att föreslå dess intagande, men då den redan finnes der, synes det mig vara synnerligen stort skäl att icke taga bort den.

För att emellertid den nuvarande namnlistan skall uppfylla detta ändamål, måste den i någon mån sofras från senare tiders tillsatser, som insmugit sig. Med Vetenskaps-akademien och Kongl. Maj:t år 1749 håller jag före att det vore bäst att återföra namnlistan till hennes ursprungliga gestalt. I de flesta fall torde detta kunna gå för sig lätt nog. Allenast en grupp af nya namn bereder någon svårighet. I nyare tider har Kongl. Maj:t delat den allmänna uppfattningen, att namnen i almanackan äro till för att möjliggöra namnsdagars firande, och derföre har gång efter annan blifvit beslutadt att i almanackan införa nya dopnamn, som burits af den kongliga familjens medlemmar. Frågan är icke af den vigt, att man torde behöfva hos Kongl. Maj:t göra en hemställan om ändring af de tidigare fattade besluten. Man kan ju vid sidan af och framför dessa få moderna och utan principiel eller historisk grund placerade namn sätta de gamla ursprungliga, hvilkas platser kunna med historiska skäl försvaras.

Hans Hildebrand.

[1] Åtgärden hade fått en historisk betydelse, i öfverensstämmelse med namnlängdens uppkomst och karakter, derest dessa nya namn blifvit införda på de dagar, då vederbörande medlemmar af den kongl. familjen hade blifvit födda eller förmälda e. d., men så har icke skett, utan har åt de kongl. namnen beredts plats genom godtyckligt strykande af äldre namn. Derest man hade fasthållit namnlistans karakter, hade all strykning varit öfverflödig. Det nya namnet kunde hafva införts på den motsvarande personens märkelsedag vid sidan af det gamla namnet. Af gammalt hafva på sådant sätt många dagar haft flere namn.

Finnes Tor afbildad på en svensk funt?

9.

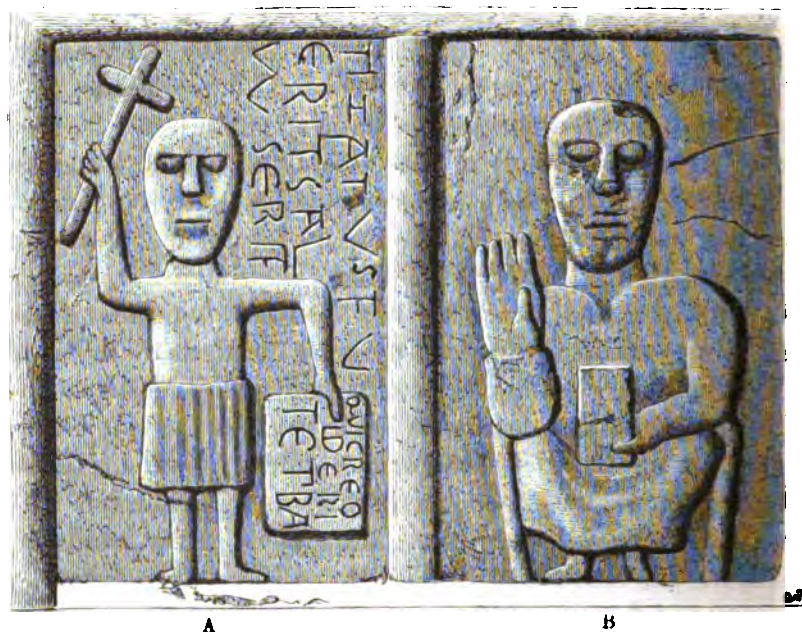
År 1878 införlifvades med Statens Historiska Museum en cylindrisk funt af kalksten, som tillhört Ottrava kyrka i Skara stift och den senaste tiden förvarats i Dimbo kyrka. Dess form visas af fig. 9. Dess mått äro: diameter 82 cm, höjd 58—59 cm.

Funtens yttersida är delad i åtta rektangulära fält, hvilka fyllas med reliefbilder, utförda med en ganska hög grad af råhet. En af dessa bilder har vid denna funt fäst en mycket stor uppmärksamhet, sedan professor G. Stephens i den trott sig se en bild af guden Tor med hammare och årblad. Denna tolkning är publicerad i C. J. Ljungströms arbete *Vartofta härad och staden Falköping* s. 159—161 samt i Stephens' egna arbeten *Thunor the thunderer* och *Dundreren Thor.* Som fyndet af en fornnordisk gud å en kristen funt i en sjelfständig bild och icke återgifven som besegrad af kristendomen eller dennes förkunnare, skulle vara icke allenast en intressant, utan äfven en högst egendomlig företeelse, tarfvar påståendet en granskning och denna leder nödvändigt till ett förnekande resultat: *på Ottravafunten finnes ingen bild af Tor.* De teckningar, på hvilka professor Stephens grundat sin tolkning, hafva i flere delar varit oriktiga och vilseledande. Jag bifogar der-

före här fig. 10—13 nya, fullt noggranna teckningar, utförda af hr O. Sörling och af mig kontrollerade.

Stephens Torsbild förekommer i bildfältet E (fig. 12). »Tor har i pannan märkena efter jättnen Rungnes hammare, kraftbältet om midjan, hammaren i högra handen och i den venstra åran, med hvilken han rodde i Hymes båt; de tre djuren representera de vidunder han fällde i sina strider.» Att Tor fällt vidunder i sådan djurgestalt som här omtala mig veterligen de mytiska sägnerna icke. Rungne kastade mot Tor en brynsten, af hvilken hälften fastnade; icke kan man dermed förklara de tre parallel-skråmorna i bildens panna. Hammaren finnes verkligen på bilden, men hammaren tillkommer icke allenast Tor, utan äfven vissa handverkare, t. ex. stenhuggare, och att vi här hafva en stenhuggare och till på köpet just den stenhuggare, som tillverkat Ottravafunten, ses ganska tydligt på originalet, liksom på här införda teckning. Hvad Stephens uppfattat som en åra är två föremål: mannen håller i sin venstra hand en mejsel, hvars fullkomligt tydliga egg är satt mot det andra föremålet, som ser ut som en fyrkantig skifva, men helt visst är en naivt utförd bild af den cylindriska funten. Att utfinna orsaken, hvarföre djuren blifvit tillagda, vill jag icke ens försöka; symbolerna äro här till en del lika oklara som arbetet är groft.

Det finnes många funtar, å hvilka stenhuggaren ristat sitt namn; det finnes många kyrkliga monument, byggnader, skulpturverk och målningar, på hvilka mästarens eller gifvarens bild förekommer. Helt naturligt har derföre en stenhuggare, för blygsam att föreviga sitt namn, här afbildat sig sjelf sysselsatt med ett arbete i kyrkans tjenst. Hans blygsamhet visar sig ock i den plats han utvalt för sin bild, ty den befinner sig midt emot den bild (A fig. 10), som visar oss en man

A B

10.

E F

12.

C D

11.

G H

13.

(Christus eller en prest), som i ena handen håller en bok med orden QVI CREDIDERIT ET BATIZATVS FVERIT SALVVS ERIT, »den som tror och blifver döpt, han skall varda salig» — antagligen hufvudbilden.

Vi skola nu som hastigast betrakta de öfriga bilderna. I B fig. 10 se vi en sittande man, som i venstra handen håller en bok och välsignar med den andra. Enligt Stephens skulle bilden beteckna konfirmationens sakrament, men här finnes intet enda drag, som syftar på konfirmationen; denna skulle i den romerska kyrkan förrättas af biskopen, men intet hos bilden antyder den biskopliga värdigheten. Denna förklaring måste vi derföre anse gripen ur luften. Vilja vi söka för bilden en förklaring, ligger det måhända närmast till hands att tänka på den kyrkliga lärans meddelande.

Bilden C fig. 11 visar bröstbilden af en korsbärande man, placerad öfver en båge. Skall bågen möjligen representera funten sedd uppifrån? Enligt Stephens är bågen regnbågen och mannen med korset den hel. Johannes som säger: »små barn, älskens inbördes». Äfven denna förklaring saknar nödigt stöd hos bilden.

Bilden D fig. 11 visar en inhägnad och derinom ett träd; Stephens gissning att det skall vara lifsens träd är måhända riktig, men hans förklaring, att de ormlikt böjda linierna utanför skola föreställa de fyra paradisfloderna förfaller för den omständigheten, att dessa linier icke äro fyra, utan tre.

Efter stenhuggarens figur kommer nu bilden F fig. 12 en vinranka, som utgår ur munnen af ett hufvud, förmodligen, att döma efter andra fall, en död menniskas hufvud. Denna symboliska framställning är under medeltiden icke ovanlig och torde enklast kunna tydas som en framställning af det ur döden uppspirande lifvet.

Bilden G fig. 13 visar en bild af den Korsfäste. Tomrummen äro fyllda med bladslingor, hvilka till huf-

vudbilden stå i samma lösa förbindelse som djurbilderna kring stenhuggaren. Bilden H visar en orm m. m.

Stephens' tolkning och en annan, framstäld af dr C. J. Brandt, gå ut från förutsättningen, att de åtta bilderna utgöra en sammanhängande cykel. Derföre finnes dock ingen sannolikhet. Stephens har åt sin framställning gifvit formen af en predikan hållen vid pass år 1000 af en engelsk missionär i Vestergötland. Visserligen uppgifves, att Sigfrid, som döpte Olof Skötkonung, skulle hafva varit en engelsman, men som jag förut visat, är det mycket sannolikare att han var af tysk börd. Att bestämma funtens ålder är i följd af arbetets råhet vanskligt; det synes mig emellertid mycket vågadt att gifva den så hög ålder, sannolikt är den arbetad närmare år 1100 än år 1000. Sjelfva tonen i predikan förefaller lika trogen som en mängd i senare tid i Sverige gjorda försök att teckna scener ifrån heden tid och medeltid i s. k. historisk kostym[1].

Hans Hildebrand.

Nyfunna medeltidsmålningar.

3.

Ännu återstå några prof af målningarna i Husby Sjutolfts kyrka att meddela, men för större omvexlings skull återgifver jag denna gång bilden af en ganska vacker målning i Vätö kyrka i Roslagen (fig. 14) — mötet mellan jungfru Maria och Elisabeth.

Kyrkoherden Nordlund i Vätö hade anmält, att under hvitmeningen i Vätö kyrka syntes målningar. På Akademiens uppdrag besöktes kyrkan först af hr W. Schürer von Waldheim på Mellingeholm, sedan af Aka-

[1] Dr Montelius har först uttalat denna uppfattning af den s. k. Torsbilden; se *Dundreren Tor*, sista sidan.

demiens artist hr C. F. Lindberg, som aftecknade en del af de blottade bilderna, bland dem den här återgifna, hvilken onekligen eger en ganska stor konstnärlig

14.

förtjenst och dessutom synes vara ett alster af en annan skola än den som frambragt de hittills kända medeltidsmålningarna i mellersta Sveriges kyrkor. Det bör

derföre vara af det allra högsta intresse att målningarna i Vätö kyrka fullständigt blottas.

Att dessa målningar tillhöra slutet af medeltiden är uppenbart. Om de helt blottas, kan man törhända finna uppgifter såväl om konstnären som om året då de tillkommo.

Hans Hildebrand.

Jernåldern på Gotland.

3.

Jag anhåller, att läsaren ville åter kasta en blick på figurerna i min föregående uppsats öfver detta ämne (*Månadsbladet* nr 82—84) för att upplifva minnet af de typer, som voro karakteristiska för den grupp, med hvilken vi då sysselsatte oss. — Derefter skola vi gå vidare.

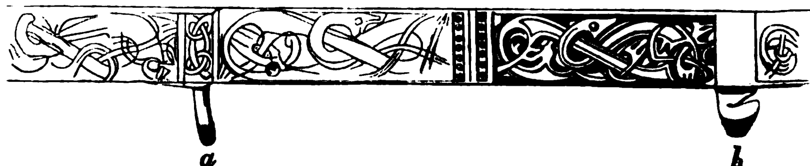
Fig. 15 och 16 visa ett för det inhemska arbetets historia vigtigt föremål, ett rundt spänne funnet vid Hägdarfve, Akebäcks sn, dess värre ensamt (St. H. M. Inv. 2671). Fig. 15 visar dess öfre yta, fig. 16 större delen af sidokanten; vid *a* ses det utsprång, i hvilket nålen varit fäst, vid *b* nålhylsan. Hvad formen beträffar hafva vi här tydligen en utveckling af den typ, som framställes af fig. 48 i den förra uppsatsen — en rund, ornerad skifva med en ornerad kantlist; här har allenast kantlisten blifvit något förhöjd och kunde derför blifva föremål för en rikare ornering.

Ornamentiken företer något nytt. Den tidigare typen fig. 48 visar tre eller fyra från midtpartiet utspringande halsar med tillhörande hufvud; den nya typen siras å den öfre ytan med tre eller fyra (fig. 15 har tre) mjukt och behagligt bugtade ormlika djurkroppar — djuren hafva liksom krupit ut ur midtpartiet och

visa sig nu fullständiga, i hela sin längd. Att denna förändring skett under ett nytt och väckande kulturinflytande torde man tryggt kunna antaga. Den föregående gruppens typ befann sig på god väg till upplösning, då något griper in, hämmar den gryende förvirringen och förmedlar utbildandet af det nya motivet. Att detta icke är en ny och sjelfständig skapelse synes deraf, att af de många hithörande slingor jag haft till-

15.

16.

fälle att se, har ingen ett fullt utprägladt hufvud, utan är hufvudet alltid i någon mon förkrympdt. För en tid hämmades upplösningen midt i sin väg.

De tre djurslingorna å fig. 15 skiljas från hvarandra af tre rätliniga mellanbalkar.

Kantlisten fig. 16 har varit indelad i fyra lika stora fält, af hvilka allenast ett är graveradt. Å den återstående delvis skadade ytan ser man den med ett skarpt instrument utförda konturteckningen till en tillämnad,

men aldrig utförd gravering. Spännet är således allenast halffärdigt, men har likväl, hvilket man ser af jernrosten i nålens fästhål, varit begagnadt. Vi se således, att å detta spänne hafva *ornament graverats i en ursprungligen slät yta*, hvilket afgifver ett hedrande vittnesbörd om den tidens arbetsskicklighet. Senare utförde man ornamentens hufvuddrag redan genom gjutningen och upphjelpte dem derefter genom ciselering.

Fig. 17 visar en varietet af samma grupp. Skiljebalkarne hafva här fått en finare utveckling, de bilda

17. 18.

en triangel med något konkava sidor, med fyra uppstående rundlar, en i midten och en i hvart hörn — det är samma form som hos de s. k. fotangelformiga stenläggningarna med resta hörnstenar och ibland en rest midtsten. De tre fälten upptagas af böjda djurkroppar, som stå sin upplösning temligen nära. Sidlisten, ungefär lika hög som i föregående fall, har fyra af stolpar skilda slingor, liksom den öfre ytans icke fullt rediga.

Detta spänne (Inv. 2502) tillhör ett fynd från Sandegårda i Sanda sn, om hvilket jag strax skall meddela närmare upplysning.

Fig. 18 visar ett annat spänne, funnet vid Nygårds i Vesterhejde sn (Inv. 2731). Öfversidans fyra bugtade ormfigurer äro inrymda i fyra ovala fält. Djurfigurerna äro äfven här stadda i upplösning. Å sidolisten, som är 0,9 cm. hög, ses fyra slingor af liknande slag, skilda af enkla upphöjda linier. Om öfriga samman med detta spänne funna fornsaker skall jag strax nämna ett par ord.

Flere spännen af samma slag förvaras i Statens Historiska Museum.

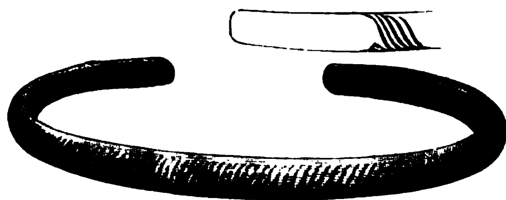
Sandegårdafyndet (Inv. 2502) innehåller utom spännet fig. 17 följande föremål: ännu ett rundt spänne hörande till samma grupp; spännet fig. 19, som är en senare utvecklingsform af det fig. 40 i min förra uppsats afbildade bågspännet; ett liknande spänne stående ungefär midt emellan denna figur och fig. 19; den fyrsidiga ändskifvan af ett större bågspänne af den fina typ, som utmärker den förra gruppen (jfr nr 82—84 fig. 38); fem bronsarmringar (fig. 20) af en typ, som är karakteristisk äfven för den föregående fyndgruppen; två ringformiga spännen af samma slag som fig. 39 i den förra uppsatsen, allenast något rikare utvecklade; en bronsnyckel af samma modell som fig. 47 i den förra uppsatsen, dock elegantare; en annan bronsnyckel; ett ändbeslag af brons till ett dryckeshorn; en sländtrissa af bernsten; bitar af ett lerkärl med inpressade fyrkanter; en mängd perlor. Den nära frändskapen mellan detta fynd (som möjligen innehåller beståndsdelar af två nära beslägtade fynd) och den förut afhandlade gruppen faller genast i ögonen — det är samma kultur, allenast kommen ett steg längre.

Nygårdsfyndet Inv. 2731 synes innehålla två olika fynd, hvilka af hittaren blifvit sammanblandade; då man derföre icke kan på detta fynd bygga några säkra slut-

ledningar, tjenar en närmare beskrifning till ingenting. Här må allenast omtalas att i detta fynd förekomma djurhufvudformade spännen af den typ M. 536 visar — en typ som står i nära sammanhang med typen fig. 19

19.

20.

och den föregående utvecklingen, men i vissa afseenden visar ett betydligt framskridande och särskildt hvad de å den öfre ytan anbragta djurhufvudena beträffar, ett splitter nytt motiv, som icke inom dessa spännens förberedande historia, ej heller i den föregående tidens ornamentik eger sina förutsättningar.

Häruti ligger det stora intresse, som just den fyndgrupp, med hvilken vi nu sysselsätta oss, eger. Dess föremål stå hvad formen beträffar i det allra närmaste sammanhang med hela den föregående utvecklingen, vi hafva för oss en och samma utvecklingsserie utan något afbrott, men på ytor, som sålunda voro gifna i följd af den tidigare utvecklingen, och vid sidan af ornament, som uppenbarligen äro sena former af de ornament, som under den föregående tiden med förkärlek användes, uppenbara sig nu ornament af en helt annan karakter, ornament, som icke kunna ledas tillbaka till de äldre typerna, ornament som, då de äldre motiven visa sig stadda i upplösning och tillhöra en tid af dekadens, ega hela friskheten af nyhet och lifskraftighet, orna-

ment, som verkligen återgifva något, som fanns till i verkligheten eller för fantasin, och återgifva det tydligt, skarpt och precist.

Något sådant nytt uppenbarar sig icke utan att ett nytt inflytande börjat göra sig gällande. Detta inflytande kan hafva utvecklat sig inom ett folk sjelft, men så snart sådant sker, då begynner det nya visa sig inom alla områden, det gamla antingen försvinner eller uppgår i det nya. Detta kan icke hafva varit händelsen här, alldenstund det nya i ornamentiken står fullkomligt oförmedladt vid sidan af det gamla. Man måste derföre här antaga ett inflytande utifrån, som icke varit nog starkt att helt uttränga eller ombilda de gamla motiven.

De nya ornamentsmotiv, som inom denna fyndgrupp uppenbara sig, äro främmande för det svenska fastlandets, för Norges och Danmarks äldre jernålder, de äro deremot karakteristiska för dessa lands senare jernålder, och torde deras uppträdande på Gotland stå i sammanhang dermed, att denna senare jernålder hade uppträdt i de öfriga delarne af den skandinaviska Norden. Deruti visar sig emellertid skilnaden mellan det öfriga Norden och Gotland, att på den i kulturhistoriskt hänseende märkliga ön spelar det nya elementet allenast en underordnad rol, i de andra områdena en fullständigt genomgripande. För den skull är det nödigt att i Svenska Statens Historiska Museum ordna de gotländska jernåldersfynden för sig, såvida nämligen en vetenskaplig anordning inom ett arkeologiskt område icke skall bero på ett teoretiskt och själlöst skematiserande, utan i stället söka gifva ett uttryck åt de lifsföreteelser, som uppenbara sig inom forntidens verld. Grunderna för en anordning måste sökas hos föremålen inom hvart område, icke uti de allmänna regler, som man trott sig kunna draga ur förhållandena inom andra områden.

Jag skall nu framlägga några exempel på den nya ornamentiken.

Fig. 21 och 22 återgifva delar af ett och samma spänne, af alldeles samma slag som fig. 15, 17 och 18, till sin ornamentik stående ytterst nära det sist nämnda. Denna likhet visar sig så väl å öfversidan (fig. 21) som

21.

23.

22.

i sidofältet (fig. 22). Detta spänne hittades i ett grafröse vid Stenbro, Silte sn, samman med ett annat rundt spänne, spännet fig. 23, som tillhör samma grupp, som fig. 40 i den förra uppsatsen samt fig. 19 i denna, fem armringar, af hvilka fyra tillhöra samma typ som fig. 20, en ringsölja [1], två rikt utvecklade och rikt ornerade skifvor, med hvilka de mellan ett par axelspännen gående kedjorna varit fästa (jfr fig. 52 i den förra uppsatsen och fig. 28 här), bitar af de dit

[1] Till dessa ganska intressanta ringsöljor skall jag en annan gång återkomma.

hörande kedjorna, fyra holkformiga hängsmycken (jfr fig. 51 i förra uppsatsen), samt en mängd perlor. Fyndet har således samma karakter som den föregående gruppen, men visar mer utvecklade former (är således senare) och har jämte de vanliga ornamentsmotiven det nya som ses i två exemplar å spännet fig. 23. (Inv. 2239).

I Öja sn, söderut på Gotland, har hittats ett rundt spänne, hvars öfre yta och sidofält visa i det närmaste samma ornament som fig. 21 och 22, men här ses mellan sidofälten sådana motiv, som fig. 24, hvilket tillhör den nya ornamentsgruppen (Inv. 3577).

24.

Ett utsökt vackert rundt spänne är funnet i Vesterhejde sn; dess utseende ses af fig. 26, en del af sidan fig. 25. Indelningen af den öfre ytan är densamma som å de närmast förut omtalade och afbildade runda spännen, men slingorna i de fyra fälten hafva försvunnit och ersättas med starkt upphöjda djurbilder af den nya ty-

25.

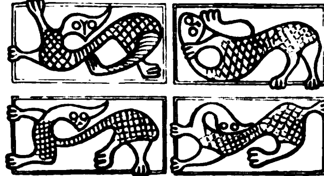

26.

pen. På sidan ses den från den föregående utvecklingen ärfda, rika, men ej längre fullt rediga slingan och mellan sidofälten menniskofigurer, hvilka höra till den

nya gruppen. Tillsammans med detta spänne hittades två spännen af typen M. 536, ett spänne af typen M. 537 och en ringsölja. Olikheten i stil mellan de tre sistnämnda spännena gör det sannolikt att här tvenne fynd blifvit af insändaren sammanslagna, för hvilket äfven en viss olikhet i färg hos de olika föremålen talar.

Ett rundt spänne, hörande till samma grupp som de föregående, men ännu något mera olika, är funnet vid Stenstugu i Dalhems sn (Inv. 1072). På den öfre ytan ses af den gamla indelningen allenast de fem (i midten och i utkanten) uppstigande knapparne (jfr fig. 18 och 21), i öfrigt är ytan betäckt af ett nätverk af djurgestalter, hörande till den nya gruppen. De fyra sidofälten upptagas af slingor af samma slag som fig. 22, men mellan dem förekomma de fyra djurbilder, som här äro afbildade fig. 27. De höra till de nya motiven.

27.

Till denna grupp af fynd hafva vi äfven att hänföra det fig. 28 afbildade föremålet, en hängskifva, som varit fäst nedanför ett spänne för att fasthålla kedjorna. I fyndet, anträffadt inom det stora graffältet å Vallstena rum (Inv. 5578), förekommo dessutom de två till fästskifvorna hörande bågspännena (fig.

28.

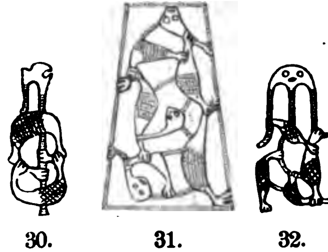

29

40 i den förra uppsatsen), bitar af kedjorna, ett stort bågspänne af typen M. 444 m. m.

Tydligen hör ock till denna fyndgrupp det stora rikt ornerade bågspänne, som här är afbildadt fig. 29. Till de nya motiven höra ornamenten å de två små uppstående knapparne mellan bågen och den (å figuren) främre ändan. Detta spänne är funnet vid Othemars, Othems sn (Inv. 4555).

Statens Historiska Museum eger ett lika stort, men ej lika fullständigt spänne, ännu icke afbildadt. Deri spela de nya ornamentsmotiven en mera framstående rol, ehuru äfven den gamla smakens motiv äro ymnigt representerade. Bland de nya motiven å detta spänne märkas fig. 30—32. Som en egenhet kan förtjena nämnas, att sjelfva spännet hittades år 1843 i en åker under Gumbalde i Stånga sn; i samma aker hittades fyra år derefter den dosformiga prydnad som varit fäst å toppen af bågen (jfr fig. 29).

30. 31. 32.

Denna dosformiga bågprydnad har å fig. 29 i midten ett uppstående topornament; ett liknande förekommer redan å bågspännet i Rikvidefyndet, som tillhör den förra gången omtalade fyndgruppen [1]. Detta ornament, som ersätter den enkla midtknappen, som ses å fig. 38 i förra uppsatsen, står i närmaste sammanhang med utvecklingen af de runda spännena. Detta upphöjda ornament är tydligen enahanda motiv, som intager midten af fig. 17. Der är det plant, här är det så att säga uppblåst. Så kunna olika, men beslägtade utveck-

[1] Detta spänne är afbildadt af Montelius *Från Jernåldern* pl. 7 fig. 4.

lingar gå in i hvarandra; en och samma smak uppenbarar sig lekande i en mångfald af former.

Hans Hildebrand.

Märkedagar i mars och april.

Mars med sitt skägg lockar barnen utom vägg VG.

Mars 7. *Perpetua.* Isen blir osäker VG, Dal.

Hvad Blosus (Blasius) bråtat, Perpetua förstör;
i hafvet hon varma stenar utströr VG.

Mars 9. *Fyratio martyrer.* Vädret under föregående natt bestämmer vädret för 40 dagar VG. — Tjällossning VG. — Sjöisarne lossna BL.

Mars 12. *Gregersmessa.* Första vårdag ÖG. — Tjäderleken börjas ÖG. — Gäddan vänder hufvudet mot land Söd. — Bestämmer vädret för 40 dagar VG. — Nu bör sommarveden huggas VG. — Är dagen klar, blir skörden god VG.

Mars 14 kallas i Skeda sn ÖG Vårfrudagen.

Halfliden mars bär tranan ljus i säng VG.

Mars 20. Joachims och Tekle tid är dag och natt lika vid VG.

Mars 21. *Bengt.* Skiner solen, godt år ÖG. — Är Bengt torr, skall åkern sås våt ÖG. —

Är Benedikt klar och skär, skall åkern sås så snart han bär,
om mulen och kall, väl torkas skall Hels. —

Bestämmer vårens väderlek ÖG, VG. — Tjädern börjar skjutas VG. — Bengt kommer med oket VG. — Bengt med plogen Hall.

Mars 22. *Victor.* Klart väder ger torrt år VG.

Mars 25. *Vårfrudag.* Frost under föregående natt ger frost i 40 nätter Hels, Vestm, ÖG, VG, Smål.

April torr och ren är bonden till stort men VG.

April våt ger god gröda VG.
April med sin lufva kör barnen i grufva VG.

April 4. *Ambrosius.* Fryser det föregående natt, blir det frost i 40 nätter, fryser det icke ut nu, fryser det under sommaren Jämtl. — Nu åtminstone slutar vintern VG. — Man börjar så vårråg Hall.

April 5. Nu börjas veckoräkningen till gamla midsommar i Kind och Ydre ÖG.

April 6. D:o d:o Hall.

April 8. »Iakttogs fordom vid jordbruket» ÖG.

April 12—14 de gamla duggnätterna, efter hvilka kölden släpper Jämtl.

April 13—15. Nu börjar sommaren, hvars väderlek är motsatt dessa dagars Hels. (i Enånger kallas dessa dagar sommarmåla).

April 14. *Tiburtius.* Första sommardag Upl., Söd., ÖG, KL, När, VG, Hall. — Köld föregående natt gör våren kylig Jämtl. — Är dagen kall, blir sommaren varm Upl. — Islossning VG. — Hästarne svängas VG. — Jordarbetet började förr den dagen VG (Borås — nu mera vid Marcus, 25 april). — Före denna dag böra ärterna vara sådda Upl., Söd., ÖG, VG. — Tjädern börjar spela Jämtl. — Bästa fogelleken Dal. — Nu inträffande månskifte utmärker tiden för sommarens krokfiske Jämtl. — Tidigt på morgonen blåses i horn och lurar för att bortjaga rofdjuren Söd.

Är Tiburtius klar och skär, skall man så då det bär,
men är han sur och våt, skall man så, då man kommer åt Vest.

April 14—Maj 25. Gemenligen ruskigt väder VG.

April 16. Sista dag för ärtsådd Söd.

April 17. Gäddan går åstad VG.

April 23. Hästarne släppas till stona Hall.

April 25. *Marcus* med göken, Gökedagen VG. — Då bör man icke så, ty råg som nu sås uppätes af mask

VG. — Nu sås bästa vårrågen VG. — Denna dag bör man ej köra i åker ÖG. — Nu bör kålfrö sås VG. — Lam och kalfvar märkas, säng- och gångkläder luftas, alla gamla stjelkar uppryckas i kålgården VG.

April 25—27. Duggnätter. Natten till den 25 bestämmer vårens, natten till den 26 sommarens, natten till den 27 höstens väderlek. Fryser det dessa nätter och fryser ej ut inom 40 nätter, blir höstetiden kall Jämtl.

April 28 och 29. Bästa tid att så råg VG, BL.

April 29, första gökdagen Söd.

April 28—30. Tre dagar före och tre dagar efter 1 maj de s. k. luddredagarne [1], hvilkas väder ger motsatt väder under sommaren VG.

April 30. Valborgsmessafton firas med eldar, ringdans, skott och skri för att skrämma rofdjuren VG.

Under *fastlagen* bör man ej lysa till äktenskap VG.

Är *palmsöndagen* klar, god kornskörd VG.

Under *dymmelveckan* ville man förr ej spinna, ej låna, man ritade kors öfver dörrar och satte jern i sädesbingar VG. — Ej brygga eller baka, ej mala på hemqvarn, ej spinna, ej låna eld VG. — Nordanvind betyder missväxt VG.

Dymmelonsdagen bestämmer väderleken under vår och sommar VG.

Långfredagen bör man ej äta mjölk, smör eller kött VG. — Blåser det nordlig vind, lönar det sig ej att köra gödsel på åker VG. — Om klar, god vårråg VG.

Vid *påsk* tändas eldar och skjutes VG. — Påskafton eller Kristi himmelsfärdsdag tändas eldar VG. — Husdjuren böra smaka julkakan VG. — Regnar det påskdagen och två följande söndagar, godt år VG. — Går solen klart upp, godt år VG. — Går solen klart upp

[1] Med afseende på luddre- och duggnätterna jfr v. Möller, *Ordbok öfver Halländska landskapsmålet* s. 132, ordet *Naddar*.

påskdagen, annandagen och tredjedagen, torrt år VG. — Fjerdedagen nordanväder, kallt till pingst VG.

Rödesöndag (Röe-) (1 sönd. efter påsk) bestämmer sommarens väderlek VG.

Andra söndagen efter påsk vacker, god höbergsel VG.

Tredje söndagen efter påsk vacker, god sädesbergning VG.

Nedanet efter nyt efter Tiburtius kallas *kråknedanet*, då är det vanligen kallt, all växtlighet afstannar. Det följande ny kallas Hyllingeny, då växer mer på en dag än annars på fjorton. Regnar det ymnigt i Hyllinge ny, väntas förmånlig bergning i hvarje by VG.

Från Akademiens sammankomster.

Den 4 mars 1879.

Akademiska ärenden. Vid sammanträdets början öfverlemnade Akademiens ordförande h. exc. hr grefve Sparre å egna och öfriga ledamöters vägnar, till Sekreteraren ett exemplar i guld af den öfver honom präglade minnespenningen.

Den af H. M. Konungen gillade förslagslistan till återbesättande af ett ledigt rum i arbetande ledamöternes klass upplästes och beslöts, att valet skulle hållas den 18 mars.

Akademien lemnade bifall till en af sällskapet *Le Syllogue littéraire hellénique* i Konstantinopel gjord anhållan om utbyte af skrifter.

En inom föreskrifven tid inkommen täflingsskrift »Förslag till minnespenningar och inskriptioner», med motto ur Cornelius Nepos *Non dubito fore plerosque* o. s. v. befanns icke kunna belönas.

Från Regeringen. Chefen för k. ecklesiastikdepartementet hade, till den åtgärd Akademien kunde anse lämplig, öfverlemnat en skrifvelse från öfverståthållaren med framställning i fråga om ändring af sköldemärket å Birger Jarls å Riddarholmen resta bildstod [1]. Akademien beslöt att till öfverståthållaren sända en teckning af Birger Jarls sigill, innehållande skölden med folkungarnes vapenbild, ett upprest lejon öfver tre ginbalkar, fältet beströdt med hjertan, på det öfverståthållaren måtte anmoda vederbörande, som bekostat eller besörjt bildstodens uppsättning, att foga anstalt om vapensköldens förändring.

Inlösta fornsaker. 10. En mindre samling fornsaker, de flesta från Halland, hembjuden af H. Bäckström, inlöstes. Inv. 6320.

[1] Stodens sköld bär icke Birger Jarls, utan Matts Kettilmundssons vapenmärke.

Byte. 1. Lunds universitet hade insändt sin samling af angelsaksiska mynt, med rättighet för Akademien att genom byte förvärfva de mynt, som saknades i k. Myntkabinettet. Af 283 mynt hade 52 uttagits, nämligen 1 mynt slaget för en k. Knut af Northumberland, samt för Edgar 1, Edvard martyr 1, Etelred II 12, Knut den store 20, Harold 12, Hårda-Knut 2, Edvard bekännaren 3. Akademien beslöt att i utbyte lemna ur k. Myntkabinettets förråd af dupletter 280 mynt, nämligen för Edgar 4, Edvard martyr 1, Etelred II 152, Knut den store 74, Harold 32, Hårda-Knut 1, Edvard bekännaren 16. Inv. 6321.

2. Genom byte förvärfvades från handlanden C. F. Lundberg i Göteborg en liten silfverbrakteat, å hvilken läses baklänges *Ericvs*, samt två likartade brakteater med otydlig omskrift. Inv. 6322.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Pastorsembetet i Råda församling Skara stift hade anmält, att Mellby kyrka var ämnad att rifvas. Riksantiqvarien upplyste, att kyrkan, som blifvit tillbygd år 1669, saknade antiqvarisk märkvärdighet samt att de under kalkrappningen förekommande målningarna, hvilka Akademien låtit år 1878 undersöka, voro moderna och af torftig beskaffenhet.

Pastorsembetet i Villstad, Vexiö stift, hade anmält att Båraryds kyrka kommer att innevarande år rifvas. Akademien beslöt infordra närmare upplysningar.

Kyrkoherden i V. Vram A. J. Björck hade anmält, att på bottnen af altarbordet i en af pastoratets kyrkor hade anträffats en duk af fint linne med deri medels rödt silke broderade figurer. Akademien beslöt anhålla, att den broderade duken insändes.

Meddelande. Sekreteraren meddelade professor E. Tegnérs tolkning af inskriften å en marockansk penning eller amulet, af hvilken doktorn frih. C. Cederström hade insändt en kopia.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

7. Af stadsläkaren i Enköping *E. O. Th. Westerlund:* en plånbok af saffian med derå broderad inskrift: *Constantinopoli 1709.* Inv. 6323.

8. Af doktorn friherre C. Cederström: den s. k. Skee runsten, afbildad och af professor G. Stephens beskrifven i *Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia* s. 166 f. Inv. 6324.

9. af öfverstekammarjunkaren grefve *J. A. A. Sparre:* en sigillstamp i stål med den i Sverige utgångna adliga ätten Klingstedts vapensköld. Inv. 6326.

b) till *k. Myntkabinettet:*

5. af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* 2 små ovala k. Gustaf II Adolfs medaljer af förgyldt silfver. *Åts.* konungens bild, på den ena högra sidan, på den andra nästan framvänd, utan inskrift; *fråns.* en fenix med omskrift PERIT VT VIVAT. Inv. 6325.

Den 18 mars 1879.

Akademiska angelägenheter. Akademiens föregående täflings-program antogs att gälla äfven för 1879 [1].

[1] Programmet är infördt i *Månadsbladet* nr 41 s. 78. Sedan dess har dock tiden, som får behandlas i täflingsskrift rörande Sveriges historia blifvit utsträckt till 1818.

Till arbetande ledamot i ledigheten efter professor Böttiger valdes professorn i österländska språk vid universitetet i Lund dr *Esaias Tegnér*.

Inlösta fornlemningar och mynt. 11. Skee församlings (Bohuslän) funt, om hvars inköpande hade under förlidet år underhandlats, hade inkommit. Inv. 6327. — Som denna funt redan blifvit tecknad å trä för att intagas i *Månadsbladet*, lemnas här ingen beskrifning.

12. För Akademien uppvisades den paten, som guldsmeden Feron förfärdigat såsom kopia af den paten, som blifvit insänd från Ekebyborna kyrka och hvilken nu får stanna i Statens Historiska Museum. Inv. 6328. I midten af patenen är afbildadt Lammet med korsfanan; kring kanten läses *Bero de Fughilsund et consors sua Ingridis fecerunt me fieri in honorem sancte ecclesie;* midt på undersidan ses Guds välsignande hand hvilande på ett kors. Patenen är tydligen arbetad vid medlet af 1300-talet.

Byte. 3. Genom byte med justitierådet Wedberg förvärfvades för k. Myntkabinettet 8 angelsaksiska mynt (5 k. Etelreds och 3 k. Knuts).

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Från vederbörande pastorsembete har inkommit underrättelse, att Virserums kyrka i norra Kalmar län kommer att rifvas. Akademien beslöt att inhemta närmare underrättelser.

Från Ekesjö lands- och stadsförsamling hade inkommit underrättelse, att den vore villig att till Statens Historiska Museum öfverlemna en del äldre inventarier.

Om funten från Skee se ofvan under *Inlösta fornlemningar*.

Stipendiatberättelse. Rektor N. G. Bruzelius hade inlemnat en antiqvarisk beskrifning öfver Bara härad i Skåne.

Gåfvor till Akademiens bibliotek. 2. Af professor *G. Retzius*, hans stora verk *Finska kranier jämte några natur- och literaturstudier inom andra områden af finsk antropologi*. Stockholm 1879.

3. af lektor *O. Rancken:* hans uppsats: *Förteckning öfver folksägner, melodier . . . från Österbotten.* Vasa 1878.

4. af Akademiens ledamot grefve *Gozzadini:* hans afhandling *Di un antico sepolcro a Ceretolo nel Bolognese.* Modena 1879.

Den 1 april 1879.

Akademisk angelägenhet. Till revisorer af Akademiens räkenskaper för år 1878 valdes h. exc. hr grefve Sparre och hr Bowallius.

Från regeringen. Kongl. Maj:t hade infordrat utlåtande rörande löneregleringskomiténs förslag, att k. lifrust- och klädkammaren skulle förenas med Statens Historiska Museum.

Inlösta fornsaker. 13. Fyra spiraltenar af silfver samt 48 hela och 51 brutna kufiska mynt, funna i en torfmossen æra södra ändan af Fårön. Inv. 6330.

14. Sju spiralarmringar, två armbyglar, nål till en sölja, en månformig häkthalfva (jfr M. 589), en knippa fin silfvertråd, bitar af flätade ringar, tenar, tackor m. m., 253 hela och 2222 brutna kufiska

mynt, 9 hela och 5 brutna byzantinska mynt, 14 hela och ett brutet tyskt mynt, allt af silfver, funnet vid kullgräfning af ett trä, å egorna till Bols hemman, Hafdhems sn, Gotland. Hela skatten, som väger 10 ℔ 40 ort, låg i tvenne lerkrukor, af hvilka den ena äfven innehöll en dosa af bark. Inv. 6331. De byzantinska mynten voro präglade af kejsarne Romanus I, Konstantin X, Stefan och Konstantin (928—944) samt Konstantin X och Romanus II (948—959). Bland de tyska mynten kan tiden närmast bestämmas för ett prägladt af biskop Theodorik I i Metz (964—984) och ett prägladt för biskop Erkambold i Strassburg (965—991).

15. Ornunga kyrkas (VG) funt, med en delvis ofullbordad romansk bladranka, som för någon tid sedan inköptes, anmältes vara till museet insänd. Inv. 6332. — Beskrifning af denna funt kommer framdeles att lemnas i *Månadsbladet*.

16. En mindre fornsakssamling, tillhörig telegrafassistenten Jönsson i Varberg förevisades och inlöstes. Samlingen, hvars flesta föremål äro funna i Halland, består af 4 bilor och mejslar af flinta, 5 d:o af annan stenart, 3 yxor med skafthål, 2 spjutspetsar, 4 dolkar, 3 s. k. halfmånformiga skrapor, en pilspets och 22 spåner och skärfvor af flinta, 2 ovala brynen, m. m. Inv. 6333.

Byten: 4. Af grosshandlaren J. A. Sandberg erhölls ett ex. af D. Fehrmans medalj öfver riksbankens stiftelse år 1668 i utbyte mot ett duplettexemplar af Hedlingers egen medalj öfver samma ämne (B. E. Hildebrand, *Sveriges minnespenningar*. I, s. 394 nr 21 och nr 21 *a*). Inv. 6335.

5. I utbyte mot ett ovanligt stort s. k. nålbryne af skiffer, som blifvit insändt af rektor N. P. Nilsson i Landskrona, funnet i en torfmosse i Dagstorps sn, Harrjagers hd, Skåne, lemnades ur duplettförrådet 2 angelsaksiska och 2 kufiska mynt. Inv. 6336.

Medaljförslag. 4. Ett inlemnadt förslag till Jämtlands läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj godkändes med någon ändring.

5. Ett af gravören Engström inlemnadt förslag till medalj för Karlshamns handverksförening godkändes.

Gåfva *till Statens Historiska Museum:* 10. Af *Ekesjö* församling följande föremål, som tillhört dess kyrka: *a.* En aflång fyrkantig duk af violett sammet med en enkel bladslinga kring kanten, i midten en sömmad bild af den hel. Georg, öfver hufvudet läses en grekisk inskrift angifvande helgonets namn — *ryskt arbete*; *b.* En modern messhake af rödt sammet med broderade bilder från 1400 talet å fram- och baksidan (de hel. Hieronymus, Barbara, Margareta, Jakob d. ä., Katarina af Alexandria och Johannes döparen samt ett qvinligt helgon med äkta perlor i kronan); *c.* En messhake af svartblommigt tyg med broderier från 1600-talet, öfver hvilka blifvit sydda ribbor af en korkåpa från medeltiden. Inv. 6334.

Detta nummer lades under pressen den 29 maj 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

89 och 90. 1879. Maj och Juni.

Riksantiqvariens utlåtande rörande förslaget att nedrifva Norre Port i Halmstad.

Genom konungens befallningshafvande i Hallands län har till Kongl. Majt blifvit inlemnad en af stadsfullmäktige i Halmstad aflåten underdånig skrifvelse, i hvilken anhålles om tillåtelse att borttaga den vid slutet af Stor- eller Österlånggatan i staden befintliga gamla fästningsporten, kallad Norre Port, hvarmed följer en af stadsfullmäktiges ordförande, godsegaren, kommendören C. Hammar och fyra andra ledamöter skriftligen afgifven reservation mot pluralitetens beslut att med en sådan anhållan ingå till Kongl. Majt.

Som skäl för denna anhållan anföres i stadsfullmäktiges skrifvelse följande: att det ändamål, för hvilket porten blifvit uppförd, icke numera förefinnes, sedan fästningsverken blifvit raserade; att porten, som är byggd i en vinkel af omkring 115 grader mot Storgatan, är 60 fot lång, med en bredd af endast 12 à 15 fot, och således besvärande och till viss grad farlig för den med hvarje dag ökade samfärdseln ej blott mellan staden och norra förstaden, utan jämväl mellan länets norra och södra del; att med denna port icke är förenadt något historiskt minne, på grund hvaraf dess bibehållande vore önskvärdt; att den icke är något arkitek-

toniskt konstverk och att således det vore tillräckligt att genom en teckning förvara dess minne åt efterverlden. Slutligen tillägges, att staden genom köp blifvit egare af halfva porten och erhållit ytterligare en fjerde del i densamma genom gåfva, med vilkor att porten bibehålles, samt att staden är villig att expropriera den eganderätt till återstående fjerdedelen, hvilken möjligen, inom viss af Kongl. Majt föreskrifven tid, kan af enskilde personer styrkas.

Innan jag yttrar mig öfver denna stadsfullmäktiges anhållan, hvilken af konungens befallningshafvande blifvit på goda skäl afstyrkt, anser jag mig böra ur de vidlyftiga, vid ansökningen bilagda handlingarna framlägga en kort öfversigt af portens historia och grunderna för stadens eganderätt till densamma.

Tiden för uppförandet af de fästningsverk, hvaraf Norre Port nu utgör sista återstoden, synes, att döma af de teckningar, som finnas i behåll och hvaraf ett fragment är bilagdt stadsfullmäktiges skrifvelse, vara slutet af 1500-talet eller början af 1600-talet. Uti *Hallands historia och beskrifning* af S. P. Bexell uppgifves, att grunden till den nya befästningsbyggnaden lades den 2 juni 1598 och att arbetet blifvit afslutadt 1605, hvilket årtal ännu finnes qvar, uthugget å Norre Port. Huru mycket af de äldre fästningsverken vid denna nybyggnad blifvet bibehållet, och hvilka förändringar denna möjligtvis efter hand undergått, torde icke nu kunna bestämdt uppgifvas, och är icke heller behöfligt att känna för den nu framställda frågans afgörande.

Uppå ansökning af handelsmännen i Halmstad Bengt Liedberg och Lars Gabrielsson, att efter mätismanna ordom få till tobaksplantering köpa de i staden dels raserade, dels under rasering stående fästningsplatser, emedan dem alltför kostsamt och besvärligt skall falla, att med utländska tobaksblader underhålla och drifva

deras spinneverk, resolverade Kongl. Majt den 10 mars 1737, "att så väl husen som platserna måge försäljas genom offentlig auktion till den mestbjudande och med vilkor, att platserna skola till tobaksplanteringar inrättas och framgent dermed fortfaras, så vida inroparne dem behålla vilja".

Vid de auktioner, som på grund af detta kongl. bref anställdes den 2 och 10 maj samma år, försåldes så väl fästningens särskilda byggnader som mellanliggande platser, styckade i flere delar, då Norre Port och Norre Katt med sjelfva grafven och jordstycket intill utanverket jämte vallstycket intill Norre Port samt platsen mellan nämnda port och bastionen vid Laboratorium med grafven och glacisen inberäknad, inköptes af rådman Liedberg. Särskildt för porten betaltes 5 daler 16 öre.

Sedan dessa lägenheter genom arf eller köp och testamente öfvergått till andra egare, beslöto stadens äldste den 4 april 1780, att af råd- och handelsmannen Hammar inköpa för 100 daler silfvermynt halfva delen af stadens Norre Port, så "mycket hellre, *som den "i nuvarande skickelse ej allenast är på sitt sätt nyttig, "utan ock prydelig för staden, hvilken till sitt yttre an-"seende ofelbart skulle minskas i händelse porten blefve "till någon del raserad*".

Redan samma år funno stadens äldste nödigt att reparation af porten måtte företagas, och yrkade att egaren af andra hälften i densamma, handelsman Borelius, skulle för sin andel deltaga i den härtill erforderliga kostnaden. Sedan Borelius vägrat att härtill lemna bidrag, och stadens äldste förkastat hans anbud att sälja sin andel för samma summa som staden betalt för den andra hälften, inlemnades den 4 juli 1781 till magistraten ett gåfvobref, i hvilket Borelius och hans hustru Anna M. Hagström förklara, att de, utan betal-

ning till staden öfverlåta den fjerde del de ega i Norre Port, "hvaremot de icke akte och tillförse sig något annat, än att staden täckes med välbehag anse denna deras, ehuru ringa, men frivilliga gåfva, och *att denna port till stadens framgena prydnad alltid må varda bibehållen*". Stadens äldste betygade deras tacksamhet och erkänsla för denna gåfva, hvarigenom staden alltså blifvit innehafvare af ¾ i merberörda port; men som ännu saknades rätter egare till den återstående fjerdedelen, kunde för denna gång något visst beslut icke tagas angående portens reparerande.

Den 26 augusti 1799 utfärdade magistraten, sedan stadens äldste, oaktadt både muntliga och skriftliga påminnelser, ännu icke gått i författning om takets öfver norra stadsporten reparerande, en erinran att denna portbyggnad eller hälften (menas väl fjerdedelen) deraf blifvit med det vilkor åt staden gifven, att porten skulle af staden underhållas, samt befallning att genast, senast inom 14 dagar, nämnda reparation borde verkställas. Om denna befallning blifvit efterkommen, kan ej ses af handlingarna.

Den 3 maj 1833 upprättades, på grund af Kongl. Majts bref af den förutgående 30 mars, ett kontrakt mellan kongl. Krigs-kollegium och magistraten i Halmstad, hvari bestämmes:

1:o. Att magistraten till persedelupplag för Hallands beväringsmanskap upplåter de i stadens s. k. Norre Port belägna 2:ne större rum mot en årlig hyressumma af 60 riksdaler banko.

2:o. Att, enär ifrågavarande lägenhet, innan den kan för det afsedda ändamålet begagnas, erfordrar en betydligare reparation, denna reparation äfvensom de 2:ne rummens inredning skall verkställas på Kongl. Majt och kronans bekostnad, mot vilkor att reparationskostnaden blifver kronan godtgjord genom innehållning af

den årliga hyressumman, intill dess nämnda kostnad blifvit till fullo ersatt, samt med förbindelse för magistraten, att sedan lägenheten eller den s. k. stadens Norra Port blifvit för Kongl. Majts och kronans räkning iståndsatt och sedermera af kronan, intill dess staden komme i åtnjutande af den här ofvan bestämda årliga hyran, underhållen, *samma lägenhet vidare och allt framgent skall till ytterväggar och tak samt dörrar genom stadens försorg vidmakthållas.*

3:o. Att detta kontrakt förblifver gällande i 10 år från den tid då, efter fulländad reparation, lägenheten kan för ändamålet slutligen upplåtas, samt fortgår derefter, med rättighet af ett års ömsesidig uppsägning.

Efter denna, så vidt möjligt varit, kortfattade framställning af de bilagda handlingarnas innehåll, må det tillåtas mig göra några anmärkningar i afseende på de skäl stadsfullmäktige uppgifvit för sin önskan att få borttaga den ifrågavarande norra porten.

Den första anmärkningen, "att det ändamål, för hvilket porten blifvit uppförd, icke numera förefinnes, sedan fästningsverken blifvit raserade", är ofelbart riktig, men derjämte fullkomligt betydelselös, enär alltsedan 1737 ingen menniska kunnat ifrågasätta att porten, i egenskap af försvarsverk, borde bibehållas.

Stadsfullmäktiges påstående, "att porten är besvärande och till viss grad farlig för den med hvarje dag ökade samfärdseln ej blott mellan staden och norra förstaden, utan jämväl mellan länets norra och södra del", skulle väl vara hufvudargumentet för deras ansökning.

Men konungens befallningshafvande har i sin underdåniga skrifvelse förklarat detta skäl vara faktiskt oriktigt, alldenstund den från norr kommande trafiken är långt ifrån betydlig och har väsentligen minskats efter anläggningen af jernväg från öster till staden.

Farhågan, att genomfarten i den trånga porten kan medföra olyckshändelser, synes vara något öfverdrifven, då denna genomfart under flere sekel egt rum utan kända olycksfall, och således man bör kunna hoppas att sådana, hädanefter som hittills, kunna förekommas genom behörig försigtighet. Dessutom finnes, så som konungens befallningshafvande anmärkt och äfven stadsfullmäktige i sin skrifvelse medgifvit, för dem, som färdas till eller från norr, utvägen att, med undvikande af stadsporten, utan ringaste olägenhet begagna den gata, som löper parallelt med Stor- eller Österlånggatan. Båda dessa gator utmynna vid stadens torg, hvarifrån andra gator föra åt vester till den der mötande landsvägen och åt öster till den på andra sidan om Nissa-ån närbelägna jernvägsstationen.

Påståendet "att med denna port icke är förenadt något historiskt minne, på grund hvaraf dess bibehållande vore önskvärdt", torde vara något förhastadt, ty, om än en och annan bland stadsfullmäktige hyser en sådan mening, torde likväl ingen, som interesserar sig för något annat än dagens bestyr, kunna likgiltigt betrakta denna sista qvarlefva af ett storartadt fästningsverk, hvars uppförande vitnar om den stora betydelse man i en aflägsen tid fäste vid försvaret af Halmstad såsom en af de vigtigaste orterna på landets vestkust, innan återföreningen med Sverige gjorde detta försvar obehöfligt. Halmstads invånare borde dessutom icke förgäta, att dessa fästningsverk år 1676 skyddade deras stad mot angreppet af den danska här, som sedan af konung Karl XI och Svenskarne besegrades i stadens grannskap.

Anmärkningen att porten saknar arkitektoniskt konstvärde, är betydelselös, ty det är icke i egenskap af konstprodukt dess bibehållande blifvit yrkadt.

Stadens eganderätt till porten gifver icke ringaste stöd åt stadsfullmäktiges förslag att borttaga densamma, utan snarare tvärtom lägger hinder för denna önskan. En fjerdedel af denna eganderätt har erhållits genom en af stadens äldste antagen gåfva, med uttryckligt vilkor "*att denna port till stadens framgena prydnad alltid må varda bibehållen*".

Eganderätten till den år 1780 inköpta hälften i porten gifver icke heller stöd för stadsfullmäktiges nu framstälda önskan, ifall de hysa någon aktning för sina företrädares som skäl för inköpet uttalade åsigt, att nämnde port var "icke allenast på sitt sätt nyttig, utan ock prydelig för staden, hvilken till sitt yttre anseende ofelbart skulle minskas i händelse porten blefve till någon del raserad". Porten är dessutom, såsom ett forntida minnesmärke, stäld under lagens skydd, utan afseende på hvem som är eller anses vara dess egare.

Att porten varit och kan vara för staden nyttig visar sig bäst af det år 1833 mellan kongl. Krigs-kollegium och magistraten upprättade kontraktet, hvilket tillförsäkrade staden en årlig hyra af 60 rdr banko för 2:ne rum i densamma, hvarjämte portens reparation verkställdes på kronans bekostnad, dock med förbindelse för staden att vidare och allt framgent underhålla porten till ytterväggar, tak och dörrar.

Då således alla de skäl, stadsfullmäktige anfört till stöd för sin önskan att borttaga Halmstads s. k. Norre Port, synas icke förtjena afseende; då tvärtom stadens styrelse vid mer än ett tillfälle förbundit sig att bibehålla denna port, och då densamma både i äldre och senare tid ansetts och ännu med rätta bör anses som en prydnad för staden, samt insigtsfulla män bland stadsfullmäktige reserverat sig mot pluralitetens beslut; hemställer jag för min del, huruvida icke Akademin skulle finna skäl att i underdånigt utlåtande, i likhet

med konungens befallningshafvande, tillstyrka att stadsfullmäktiges ifrågavarande underdåniga ansökning må af Kongl. Majt varda afslagen. — (Jfr s. 98).

Stockholm den 13 maj 1879. **Bror Em. Hildebrand.**

Nyfunna medeltidsmålningar.

4.

33.

Till de prof på Husby-Sjutolfts kyrkas bildgrupper, som i det föregående blifvit meddelade, är jag denna gång i tillfälle att meddela tvenne nya.

Fig. 33 visar en scen från stallet vid Bethlehem. Vår fru knäböjer inför Jesusbarnet, som hvilar i ett kläde, i ena ändan upplyftadt af tvenne englar. Derbakom står den gamle Josef framåtlutad öfver barnet; bredvid honom ses de egendomligt formade hufvudena af oxen och åsnan. Genom en glugg tittar en qvinna in i stallet — måhända en person, som bekostat mål-

34.

ningarnas utförande. Utanför stallet ses herdarne, som vakta hjorden. Engeln förkunnar det glada budskapet och herdarne dansa af glädje under ackompanjement af säckpipa.

Fig. 34 framställer en scen ur den legendariska berättelsen om Jesu barndom, särskildt om flykten till Egypten. Jungfru Maria är sysselsatt med att tvätta Jesusbarnet, Josef står bredvid och bakom hans rygg

bortleder en man en åsna. Öfverskriften lyder *signatur quod raptor furtauit asinum Marie* — här tecknas, att röfvaren stal Marias åsna. På andra sidan Maria står *uxor raptoris*, röfvarens hustru, med ett lindebarn i armarne.

I »Jesu barndomsbok», intagen i P. A. Bäckströms *Svenska folkböcker* omtalas (s. 177 f.) följande tilldragelser från flykten till Egypten.

»Omsider kommo de till en stor skog, hvarest voro röfvare, som plägade röfva ifrån folk hvad de medförde och slå dem ihjäl. Då desse röfvare sågo Josef och jungfru Maria, lupo de emot dem, togo dem fast och sade, att Josef, den gamle mannen, hade stulit den unga frun och hennes barn, och ville slå honom ihjäl för omaket samt taga den unga frun med hennes barn.

»Då var der en gammal röfvare med dem, som hade sitt hus i skogen. Denne skulle hafva det rofvet de fingo den dagen. Han blef mycket glad och tog dessa hem med sig; men Josef och Maria voro i stort bekymmer om hvad det skulle blifva af dem.

»Denne röfvare hade en hustru, som var honom så kär som hans eget lif. Den stund hon såg mannen komma och att han hade jungfru Maria med sig, då fick hon stor kärlek till henne och barnet, och hon undfick dem väl, följde dem i sitt hus, gaf dem mat och dricka och hvad dem gjordes behof. Hon tillredde ett bad att tvätta barnet, likaledes tillagade hon en vacker säng med rena kläder och bad jungfru Maria lägga barnet Jesus deruti. Hustrun hade ock ett barn, som var fullt af sår och svart på hela sin kropp; det tog hon och lade uti samma vatten som Jesus tvåddes uti, och det blef strax helt igen.»

Det är tydligen denna tilldragelse som bilden föreställer, måhända dock efter en något varierande text.

En variant af berättelsen förekommer i en dikt om Jesu barndom, författad af den tyske skalden Konrad von Fussesbrunn, som lefde på 1100-talet. Der heter det, enligt ett referat i professor Alvin Schultz' mycket förtjenstfulla arbete *Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters*, på följande sätt:

»Så kommo de omsider till en del af vägen, som alltid gjordes osäker och farlig att passera genom ett tolf man starkt röfvareband. När nu den lilla karavanen [bestående af Maria med Barnet, Josef och tvenne åsnor] nalkades detta illa beryktade ställe, trodde en af röfvarne, att köpmän kommo med lastdjur, men då de resande kommit närmare och spejarens misstag blef tydligt, blef han föremål för kamraternas begabberi. Harmsen beslöt han att göra sig skadeslös på de resandes bekostnad, att taga åsnorna, behålla Maria som sin hustrus slafvinna, uppfostra Jesus till tjenare åt sin son och döda Josef. Men barnets underbara blick utöfvade ett så märkligt inflytande på syndaren, att han hade uppgifvit sin plan redan innan de hunnit fram till hans hem. Han skyndade i stället förut, bad hustrun på bästa sätt pryda huset och tillreda en måltid för gästerna, som nu undfägnades på det bästa. Röfvarens hustru tillredde ett bad åt barnet, och som hon hos detta anade något underbart, förvarade hon badvattnet.

»Under tiden blef måltiden tillredd i trädgården på en plats, som omslöts af frukträd och vinrankor. Efter måltidens slut tillbragte den heliga familjen natten i röfvarens hus och reste följande morgon vidare.

»Lönen för det gästfria mottagandet skulle icke uteblifva. Under en strid med köpmän blef röfvaren svårt sårad och fördes af stallbröderna till hemmet. Då kom hustrun ihog badvattnet, som hon hade gömt, strök deraf på mannens sår och denne blef genast frisk.

Det underbara läkemedlet blef snart fräjdadt. Från när och fjärran kommo hjelpsökande, som med rika gåfvor köpte sig rätt att begagna badvattnet. Så betalte Jesusbarnet sitt nattqvarter».

Hans Hildebrand.

— —

Svenska kyrkors funtar.

Trots all vanvård finnes i mången svensk kyrka den under medeltiden tillkomna funten i behåll, och är denna icke sällan af stor märklighet dels ur konstnärlig synpunkt dels genom ämnet för bilderna. Jag begynner här en serie funtafbildningar, som torde vara af intresse för alla vänner af vår forntid.

1.

Nottebäcksfunten.

Afsides i Värend, inom den vidsträckta skogstrakt, som skiljer detta land från Njudungen i norr och Kalmar län i öster, ligger Nottebäcks kyrka, från hvilken den här fig. 35 afbildade funten förlidet år flyttades till Statens Historiska Museum.

Funten af sandsten är 89 cm hög och har öfver skålen en bredd af 66,5 cm. Skålen är skadad, så att den öfre delen kan aflyftas; springan ses tydligt å figuren. Skålen prydes med reliefbilder ställda under den romanska stilens rundbågar. Man ser här en krigare med svärd och lång spetsig sköld (ses å figuren) inbegripen i strid med en drake. Efter draken komma två centaurer, en otydlig djurbild och slutligen en fogel (ses å figuren). I skålens botten finnes ett hål för bortledande af dopvattnet, som icke fick slås ut på oheligt rum.

Som vanligt har funten en fot. Skålen hvilar på en tjock repstaf, ur hvilken rätvinkligt utspringa framdelarne af fyra får. De luta sig mot den småningom

35.

36.

sluttande foten och ses emellan de fyra fåren fyra i relief utförda djurbilder. Två hvarandra temligen lika ses å fig. 35; å de två motsatta sidorna äro afbildade

tvenne lejon (fig. 36). Ytterst ovanligt är det deremot att under denna fot, som vore för skålens uppbärande alldeles tillräcklig, finnes en fot nr 2 med åter en väldig repstaf och åter fyra framspringande får. Man har icke händelsevis stält den ena foten på den andra, ty de äro uthuggna ur samma block.

Fig. 36 visar fotens utseende uppifrån sedan skålen blifvit bortlyftad.

Att döma efter arbetet och efter krigarens utstyrsel torde vi böra anse denna funt vara arbetad under loppet af 1100-talet.

Förtjensten att detta intressanta fornminne kunnat förvärfvas för Statens Historiska Museum tillkommer hr pastor L. Palmgren.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 15 april 1879.

Utlåtande. Akademiens sekreterare afgaf utlåtande rörande förslaget att förena k. Lifrust- och Klädkamrarna med Statens Historiska Museum.

Inlösta fornsaker. 17. En flintdolk med afbruten spets, två bitar af spjutspetsar af flinta, ett halfmånformigt redskap af flinta samt fyra sländtrissor, funna å egorna till Vestra Stigen, Norra Spångerud, Färglanda, allt i Färglanda sn på Dal. Inv. 6337.

Byte. 6. Fjorton utländska mynt (1 i guld, 13 i silfver) samt 19 utländska medaljer (3 i silfver, 14 i brons, 2 i tenn), lemnade af hr Vogel från Chemnitz i utbyte mot 66 romerska mynt (32 i silfver, 34 i koppar), en tysk thaler, ett påfligt kopparmynt och en tysk silfvermedalj. Inv. 6338.

Visby ruiner. Hospitalsdirektionen i Visby hade insändt 1878 års räkenskaper för förvaltningen af ruinkassans medel och utsågs hr Bowallius till revisor af dem.

Gåfvor anmältes *a)* till *k. Myntkabinettet:*

6. Af friherrinnan *H. Wrede* f. *Améen:* en k. Eriks af Pommern Stockholmsörtug, ett k. Gustaf Is markstycke af år 1543, en k.

Johan IIIs fyrk af 1591, ett k. Sigismunds 2-öre af år 1594, ett k. Gustaf II Adolfs Nyköpingsöre af 1627, och en creutzer af 1632, en dr. Kristinas 4-mark af 1648, ett k. Karl Gustafs ¼-öre af 1657, 4 angelsaksiska, 7 tyska medeltids- och 2 kufiska mynt. Inv. 6339.

b) till *Akademiens boksamling:*

5. af hr *A. de Schodt* i Bruxelles: hans afhandling *Médailles romaines inédites.*

Den 29 april 1879.

Akademiska angelägenheter. På hemställan af revisorerne beviljade Akademien räkenskapsföraren decharge för 1878.

Inlösta fornsaker. 18. Sju fornsaker från stenåldern, som tillhört framlidne målaren Lehmans i Sigtuna samling, inlöstes. Inv. 6341.

Undersökning af fornlemningar. Akademien lemnade bifall till hr W. Schürer von Waldheims anhållan att under innevarande år få företaga undersökning af skadade forntidsgrafvar inom Uppland, företrädesvis inom Sjuhundra härad, med åliggande för honom att till Akademien inlemna noggrann berättelse om dervid gjorda iakttagelser samt anträffade fynd.

Sedan egaren af Sanna gård, Åsaka sn VG, vid stenbrytning anträffat en forntida graf, hvilken han önskar få borttrödja, emedan den är belägen tätt intill boningshuset, beslöt Akademien anmoda bibliotekarien K. Torin att företaga undersökning af denna fornlemning.

Kyrkor och andra byggnadslemningar. Anmältes, att Kongl. Majt, i enlighet med Akademiens hemställan, medgifvit att Mellby församlings kyrka, VG (Råda pastorat) må nedrifvas, samt förordnat, att en i muren vid koret insatt grafsten och en annan gammal, med bladornament försedd grafsten omsorgsfullt tillvaratagas samt att i händelse i murarna eller annorstädes skulle träffas någon inlagd runsten eller annan med inskrift eller figurer försedd sten, denna icke må i den nya byggnaden användas, utan på lämpligt ställe förvaras (jfr s. 64).

Kongl. Majt har till Akademiens utlåtande remitterat en ansökan af Brunskogs församling, Verml., att för utvidgande af kyrkogården få borttaga den gamla, i hög grad förfallna kyrkan, som icke längre behöfves. Som handlingar i Akademiens arkiv upplysa, att denna kyrka blifvit uppförd 1705 och år 1762 försedd med målning af mästaren Jonæus i Karlstad samt saknar konsthistoriskt värde, beslöt Akademien tillstyrka bifall till församlingens anhållan, med hemställan att dervid måtte förordnas, att predikstolen och altartaflan, båda prydda med snidverk, böra på lämpligt ställe förvaras, samt att, i händelse vid rifningen skulle anträffas några med inskrifter eller bilder försedda ålderdomslemningar, dessa böra omsorgsfullt tillvaratagas.

Kontraktsprosten N. J. Löfgren hade med afseende på Virserums kyrka (jfr. s. 65) upplyst, att kyrkans östra del är bygd af sten med en öfverbyggnad af trä, att den vestra, yngre och högre delen af kyr-

kan är helt och hållet uppförd af trä, att kyrkan invändigt har platt brädtak samt saknar all antiqvarisk märklighet. Akademien beslöt tillstyrka församlingens anhållan att få rifva kyrkan, med vanligt vilkor.

Akademien inlöste planritningar och genomskärningsteckning af källarvåningarna i huset nr 1 vid Tyska stallplan i Stockholm, det gamla Dominikanerklostret [1].

Medaljförslag. 6. Ett af sällskapet W 6 inlemnadt förslag till belöningsmedalj, som kommer att af sällskapet utdelas, godkändes.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

12. Af trafikdirektören *C. J. Hammarsköld:* ett fynd af stenåldersfornsaker från Gestrikland, hvilket kommer att i *Månadsbladet* beskrifvas. Inv. 6342.
13. Af folkhögskoleläraren *H. Larsson:* fynd från stenåldersverkstäder på Hisingen och Koön i Bohus län. Inv. 6343.
14. Af byggmästaren *Schunström:* en menniskoskalle skadad af ett svärds- eller yxhugg samt ett lårben, som afbrutits och illa läkts, funna inom f. d. dominikanerklostret vid Tyska stallplan. Inv. 6344.

b) till *k. Myntkabinettet:*

17. Från *k. Vetenskapsakademien* öfverlemnad: dess minnespenning öfver framl. professor C. J. Sundevall. Inv. 6340.

c) till *Akademiens arkiv*:

1. Af kontraktsprosten *N. J. Löfgren:* af honom utförda teckningar och planritningar af Virserums och Tveta kyrkor, Kalmar län.
2. Af löjtnant *J. Hagdahl:* kapten Lindbergs originalteckning af den år 1805 på Axevalla hed VG öppnade och bortröjda gånggriften med deri funna lik i sittande ställning.
3. Af majoren vid generalstaben *J. G. Kleen:* k. Vitterhets- Historie och Antiqvitetsakademiens originalräkenskaper för år 1793, anträffade bland handlingar i krigsarkivet.

Den 13 maj 1879.

Inlösta fornsaker. 19. Sexton fornsaker från stenåldern funna i Högsäters och Järbo snr på Dal. Inv. 6345. — Bland dessa fornsaker förtjenar särskild uppmärksamhet ett groft tillformadt råämne till en s. k. halfmånformig skrapa af flinta.

Hembjuden fornsakssamling. Löjtnant A. Sahlin hade hembjudit en samling af icke fullt 600 stenåldersfornsaker, de allra flesta funna inom Hästefjordens område på Dal. Akademien, som för fyndomständigheternas skull gerna hade velat förvärfva denna samling för Statens Historiska Museum, måste dock afböja det gjorda anbudet, emedan det uppgifna priset öfversteg både Akademiens tillgångar och samlingens värde.

Undersökning af fornlemningar. Akademien utdelade för innevarande år följande stipendier:

[1] Om detta skola i ett följande nr meddelas upplysningar.

åt ryttmästaren *C. A. Klingspor* 200 kr. för fortsatta forskningar i Uppland;

åt dr *Herman Hofberg* 500 kr för undersökningar inom Himle och Viske hd i Halland;

åt godsegaren *C. F. Nordenskjöld* 500 kr. för fortsatta undersökningar i Östergötland;

åt filosofie kandidaten *F. Nordin* 200 kr. för undersökningar inom Tingstäde sn på Gotland;

åt dr *E. Ekhoff* 200 kr. för undersökningar inom Qville hd, BL.

Akademiens tillgångar medgåfvo icke att f. n. lemna sökta anslag åt rektor N. G. Bruzelius, kandidat G. Gustafson och studeranden P. G. Wistrand.

Stipendiatberättelse. Hr C. F. Nordenskjöld hade inlemnat berättelse om sin förlidet år företagna forskningsresa inom Kinda hd, ÖG.

Förstörd fornlemning. Landshöfdinge-embetet i Skaraborgs län hade inberättat, att, med anledning af ett på riksantiqvariens begäran väckt åtal Falköpings rådhusrätt dömt hr C. J. Lundahl att böta 50 kr. för det han å egorna till sin gård Ranten förstört en forntida graf, att till Statens Historiska Museum aflemna de fornsaker, som funnits eller ännu finnas i den förstörda grafven, samt utbetala ersättning till tre hörda vittnen och lösen för rättens beslut.

Kyrkor och andra äldre byggnader. Kongl. Maj:t hade infordrat Akademiens utlåtande rörande stadsfullmäktiges i Halmstad ansökan att få borttaga den år 1605 uppförda Norre port. Riksantiqvarien hade i särskildt (främst i detta nr infördt) yttrande afstyrkt bifall till denna ansökan, i hvilket afstyrkande hr P. von Möller instämde. Akademien beslöt att, med åberopande af hvad i riksantiqvariens yttrande blifvit anfördt, hos Kongl. Majt afstyrka bifall till stadsfullmäktiges ifrågavarande anhållan.

Som Husby Långhundra församling i erkestiftet anhållit, att någon sakkunnig person måtte utsändas att besigtiga de målningar, som finnas i kyrkans hvalf, beslöt Akademien anmoda artisten Sörling att på Akademiens bekostnad företaga förberedande undersökning af målningarna.

Ordföranden i Helsinglands fornminnessällskap dr Wiström hade anmält, att sedan Enångers nya kyrka nedbrunnit, hade pastor yrkat, att den gamla kyrkan, som den 17 oktober 1858 hade lemnats »i Antiqvitets-Collegii vård» och af fornminnessällskapet använts till förvarande af kyrkliga fornsaker, skulle tills vidare till gudstjenst upplåtas. Akademien beslöt hemställa, om icke det närliggande rymliga skolhuset skulle vara tillräcklig och passande gudstjenstlokal.

Dialektforskning. Ledamoten af riksdagens andra kammare Jan Magnusson hade hemställt, huruvida Akademien skulle vilja lemna något bidrag till tryckande af en samling ord ur det vermländska folkspråket, som han bildat. Akademien beslöt att afbida sakkunnig persons utlåtande öfver samlingens värde.

Medaljförslag. 7. Ett af kammarherre M. Lagerberg inlemnad förslag till medalj öfver ceremonimästaren friherre A. W. Stjernsted godkändes med afseende på medaljens åtsida.

Gåfva till *Akademiens boksamling:*
6. Af *ryska arkeologiska kongressen:* ТРУДЫ ТРЕТЬЯГО АРХЕОЛОГИЧЕСКАГО СЪѢЗДА ВЪ РОССИИ БЫВШАГО ВЪ КІЕВѢ ВЪ АВГУСТѢ 1874 ГОДА, 2 delar med en atlas.

Den 27 maj 1879.

Från regeringen. Akademien afgaf utlåtande rörande förslaget att med Statens Historiska Museum förena lifrust- och klädkamrarna (jfr s. 65).

Inlösta fynd. 20. Ur ett myntfynd från Bottenberget i Bohuslän (läget af detta berg var icke i landshöfdinge-embetets skrifvelse angifvet), bestående af 85 silfvermynt från 1500- och 1600-talen, inlöstes 27 mynt, nemligen:

Sverige. Dr. Kristina, 1 öre för 1633, 1634, 1636, 1653 ...... 4.
Norge. K. Kristian IV, 4-skilling 1642.
K. Fredrik III, 2-mark för 1652, 1658, 1662, 1663 — 16-skilling för 1655 — 2-skilling för 1657 .... 7.
Danmark Kristian IV, 2-mark för 1644, 1645, 1646, 8-skillingar för 1622, 1624, 6-skilling för 1629, en 2-skilling lybsk utan år .... 8.
Lübeck, stiftet .... 3.
» staden .... 1.
Hamburg .... 1.
Meklenburg .... 1.
Sachsen, kurfurstendömet .... 1.
Phirt (Elsass) .... 1.

De öfriga mynten återsändes. Inv. 6346.

21. Ett fynd från Ducker, Bunge sn, Gotland, bestående af 2 skedar, 71 knappar med tillbehör, 30 perlor med tillbehör, 12 paljetter, 21 hyskor och hakar samt delar af sådana, 6 spännen, 1 fingerring, 4 nålar — allt af silfver; 98 bernstensperlor, 8 gyllen från Bremen, Köln, Schwabach, Utrecht och Lüttich, 211 silfvermynt svenska, norska, danska och tyska (de yngsta från 1520-talet) samt en ini glaserad lergryta — allt detta jämte mer än 600 för statens samlingar obehöfliga silfvermynt, som återsändes, hittades nästan i jordytan i en hage. Inv. 6347.

22. En i Norrköping funnen 8-dalersplåt för år 1661 inlöstes. Inv. 6348.

23. Ett af kyrkoherden C. J. Ljungström insändt fynd från Hörlycke, Gerdhems sn, VG, inlöstes, bestående af en fin kedja med vidhängande krucifix, en något gröfre kedja med vidhängande krucifix, 6 fingerringar, 2 ändbeslag till ett bälte, 24 halfsferiska skållor med ögla (allt detta af silfver, delvis förgyldt) samt 5 tyska thalermynt från slutet af 1500-talet för Tyrolen, Böhmen, Phirt (Elsass) och Mansfeld-Schraplau. Inv. 6349. — Fyra thalermynt för Tyrolen, Böhmen och Phirt återsändes.

24. Ett äldre jernåldersfynd från Bjällum-Källegården, Bolums sn, VG, insändt af bibliotekarien K. Torin, inlöstes. Inv. 6350. — Utförlig beskrifning skall framdeles lemnas.

Hembjudna mynt. 4-dalersplåtar för åren 1720, 1728, 1729, 1734, 1736, 1740 och 1741, funna i Söderhamn, inlöstes icke.

Medaljförslag. 8. Ett af grosshandlaren Cederlund inlemnadt förslag till belöningsmedalj att utdelas af svenska segelsällskapet godkändes.

Gåfvor anmältes *a)* till *k. Myntkabinettet:*

8. Af hr *O. Heilborn:* ett ex. i silfver af en Stockholms murareförenings belöningsmedalj af den 3 juli 1869. Inv. 6351.

b) till Akademiens *boksamling:*

7. Af *Kristiania Universitet:*
Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Kristiania 1878. Register till Sällskapets Forhandlinger 1868—1877.
Fortegnelse over Separat-aftryk af Kristiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger.
S. Bugge, *Altitalische Studien I.*
Joh. Johannesen, *Slægttavler, væsentlig vedkommende Ullensvang.*
Kortfattet fortegnelse over Norske Medailler siden 1814.

8. Af *l'Académie roy. des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique:*
Mémoires de l'Académie XLII. 4:o. — *Mémoires couronnés etc* XXXIX, 2 — XLI. 4:o. — *Mémoires couronnés* XXVII, XXVIII. 8:o. — *Bulletins* XLII—XLV. — *Annuaire* 1877—1879.
Namur, *Tables de logarithmes à 12 décimales jusqu'à 434 milliards, avec preuves.*

Den 3 juni 1879.

Akademiska angelägenheter. Anmältes, att Akademiens arbetande ledamot professor *A. Cronholm* (invald 1862) hade aflidit.

Till ordförande och vice ordförande för tiden 3 juni 1879—2 januari 1880 utsågos genom val och lottning professor *Sven Nilsson* och presidenten *C. F. Wærn.*

Från regeringen. Kongl. Maj:t hade remitterat en af Carl Johansförbundet gjord ansökan om anslag till fortsättning af dr G. Svederus' arbete *Konung Carl XIV Johans historia.* Akademien anmodade sin sekreterare samt hrr Bowallius och Hans Hildebrand att afgifva utlåtande öfver denna ansökan.

Inlöst fynd. 25. En yxa med skafthål, af grönsten, funnen vid Almarestäk, Upl. och på enskild väg hembjuden, inlöstes. Inv. 6352.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Artisten Sörling hade inlemnat tecknade och fotografiska afbildningar af Husby-Långhundra kyrkas hvalfmålningar och altarskåp. Akademien ansåg, att väggmålningarna icke voro af den beskaffenhet att de förtjenade restaureras.

Gåfvor anmältes *a)* till Akademiens *arkiv:*

4. Af kyrkoherden *L. C. Wiede:* afskrifter af 10 bref från medeltiden intagna i Ekebyborna kyrkas kopiebok.

b) till Akademiens *boksamling:*

9. Af *Styrelsen för ekonomiska kartverket:* beskrifning till kartor öfver Hammarkinds, Hanckiuds, Bobergs, Aska, Gullbergs och Fernebo härad.
10. Af *k. Ecklesiastik-departementet:* Thesen, *Beskrivelse over Romsdals Amt.*
11. Af *Stockholms stadsfullmäktiges Beredningsutskott: Berättelse angående Stockholms stads kommunalförvaltning år 1877.*
12. Af bibliotekarien dr *J. V. Broberg:* andra upplagan af hans afhandling *Om pesten i Stockholm 1710.*
13. Af lektor *C. J. Bergman:* tredje upplagan af hans bok *Gotlands geografi och historia.*

Den 18 juni 1879.

Från regeringen hade meddelats, att riksdagen på sätt Kongl. Majt äskat, åt Akademien anvisat följande extra anslag för år 1880:

till arfvoden åt vetenskapligt bildade biträden vid ordnandet och vården af de under Akademiens inseende ställda statssamlingar och till aflöning åt vaktbetjening vid samlingarnas offentliga förevisande .... kr. 4,000.

till undersökning och beskrifning af fäderneslandets fornlemningar m. m. .... 3,200.

till utgifvande af planchverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i Statens Historiska Museum m. m. .... 2,000.

Inlösta fornsaker och mynt. 26. En fingerring af brons från början af den nyare tiden, f. vid Lilla Brunneby, Stenåsa sn, Öl. samt 27. två små bronsringar och en liten bronsholk, f. å Ebbelunda egor, samma sn. Inv. 6353 och 6354.

28. En något skadad tregrenig bronsnyckel (jfr *Månadsbladet* nr 47) f. i Nösslinge sn, Halland. Inv. 6355.

29. 2 mejslar och yxor af sten, 6 stenyxor med skafthål från Sevalla och Björksta snr i Vestmanland samt Vesterlöfsta och Vittinge snr i Uppland, en slipsten, som möjligen tillhör stenåldern, från Björksta sn, ett s. k. ovalt bryne f. vid Strömsberg, Breds sn, Uppland — allt hembjudet af en enskild person. Inv. 6356.

30. En spjutspets af skiffer (liknande *Månadsbladet* nr 35 fig. 70, men längre, med större hullingar, kortare tånge), en stenmejsel och en stenyxa med skafthål, f. å Lännersta egor, Vermdön, hembjudna af enskild person. Inv. 6357.

31. Ett silfvermynt prägladt på den trakiska ön Thasos, hembjudet af en enskild person. Inv. 6360.

32. En kejsar Theodosii II:s guldsolidus med påfäst guldögla, f. i Hols sn, VG, hembjuden af enskild person. Inv. 6361.

33. En tunn skiffermejsel, f. vid Kläpp, Skogs sn, samt ett bryne, f. vid Bålsjö, Bjärtrå sn, Ångermanland, hembjudna genom P. Edholm. Inv. 6362.

34. Ett fynd från den senare jernåldern, från Broby, Lannaskede sn, Småland — jernvapen, ovala spännbucklor m. m., insändt genom hr C. F. Nordenskjöld. Inv. 6363.

Inlemnade fynd. 1. De fornsaker, som kandidat G. Gustafson funnit vid de undersökningar han år 1878, med anslag af Akademien, anställde på Gotland. Inv. 6358. — Härom mera framdeles.

Hembjudna fynd. En spelpenning och en bit af ett modernt smycke, f. på Öland, inlöstes icke.

Byte. 10. Sedan Visby elementarläroverks samling af angelsaksiska mynt hade blifvit insända, hade ur densamma urvalts för k. Myntkabinettet följande antal mynt: Eadgar 3, Edvard Martyr 1, Etelred II 38, Knut 63, Harald 17, Hardaknut 9, Edvard Confessor 10, Harald II 1; de irländska konungarne Sigtrygg och Thymn 5; de danske konungarne Hardaknut och Magnus den gode 4 — tillsammans 151 mynt. Akademien beslöt att i uthyte lemna 305 angelsaksiska, 2 danska och 20 romerska mynt. Inv. 6459.

Stipendiatberättelse. Kandidat Gustafson hade inlemnat berättelse om de undersökningar han förliden sommar utfört på Gotland.

Undersökning af fornlemningar. Kamreraren W. Berg i Göteborg hade insändt redogörelse för de undersökningar han med vederbörligt tillstånd anstält i. 2 stenkretsar och 2 grafhögar, som under jernvägsarbetet blifvit skadade vid Tormansbol nära Mellerud i Dalsland. Han hade i dem icke funnit annat än ben och kol. På flere ställen fann han tätt under jordytan små runda hålor, fyllda med svart, kolblandad jord.

Åt kandidat Gustafson lemnades ett anslag af 200 kr. för fortsatta undersökningar på Gotland.

Akademien beslöt att ställa till ingeniör A. Fribergs disposition en summa af 150 kronor till fortsatta grafundersökningar i Södermanland.

Akademien lemnade, med vanliga vilkor, trafikdirektören C. J. Hammarsköld tillstånd att inom uppgifna orter i Kalmar län och Bohus län företaga grafundersökningar.

Akademien bestämde att hennes två amanuenser skola företaga sina tjensteresor dr Hildebrand mot slutet af sommaren, dr Montelius under början af sommaren.

Skadade fornlemningar. På begäran af riksantiqvarien hade landshöfdinge-embetet i Skaraborgs län anstält undersökning rörande en stensättning i Brynåsa egor, Götslunda sn, VG, som uppgifvits hafva blifvit förstörd. Landshöfdinge-embetet inberättade, att en sten vid öppnandet af en grusgrop blifvit borttagen, att fem stenar ännu stå orubbade samt att jordegaren förbundit sig att åter resa den borttagna stenen å hans ursprungliga plats.

På grund af anmälan, att förstöring af grafhögar egt rum vid Kurlunda å Tjörn beslöt Akademien att hos landshöfdinge-embetet begära laglig undersökning.

Kyrkor. Kongl. Maj:t hade godkänt Akademiens framställningar rörande Virserums och Brunskogs kyrkor (jfr s. 81).

Akademien beslöt afslå en ansökan af Gotlands fornvänner att få till museum aptera ruinen af den hel. Lars kyrka i Visby, då genom

de föreslagna åtgärderna ruinen skulle vanprydas och dess bestånd hotas.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

15. Af hr *C. F. Nordensköld:* Två stenyxor med skafthål och öfre delen af en dylik, alla tre funna i Tjällmo sn, ÖG, ett mycket litet lerkärl och en bågfibula från Strå sn, ÖG, en böjd silfvernål till ett ringspänne; aftryck i lack af ett medeltidssigill, S'. CO(N)UIVII PAVPERV(M). Inv. 6364.
16. Af professor *G. Retzius:* en vacker stenyxa med skafthål f. i Nerike och en runstaf, å hvilken de ursprungliga runtecknen blifvit utplånade och delvis ersatta med minuskler. Inv. 6365.
17. Af friherre *Knut Fägersköld:* en likkista af ek. Inv. 6366. — Jfr s. 99.
18. Af handlanden *J. Th. Thorén* i Grebbestad: 3 fornsaker från stenåldern, ett bryne från jernåldern, 2 sländtrissor m. m. Inv. 6367.

b) till *Akademiens boksamling:*

14. Af *Germanisches Museum* i Nürnberg: *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit.* Årgångarne 1—25.
15. Af *La Commissione di antichità e belle arti in Sicilia:* dess *Bulletino* 1—8.
16. Af hr *F. Moreau:* hans arbete *Collection Caranda.*
17. Af dr *O. Montelius:* hans uppsats *Schliemanns upptäckter i Mykena.*

Ur Akademiens arkiv.

6.

Från J. G. Liljegren till Per Tham.

Stockholm den 22 Oct. 1818.

Då jag nu tar mig friheten att uppwackta Min Nådige Herre utan att likväl kunna få det nöjet öfversända derjemte ritningar öfwer de fornlemningar jag under min färd fick tillfälle att betrakta, är det för att aflägga min ödmjukaste tacksägelse för den godhet jag haft lyckan åtnjuta under ett lika angenämt som för mitt yrke gagnrikt vistande på Dagsnäs och det flerfaldiga understöd jag dervid erhöll. Det verksamma deltagande Min Nådige Herre tar uti allt hvad som rör wettenskaperne och dess idkare, äro mig en borgen, att en liten uppsats öfver fortsättningen af min färd ej måtte onådigt upptagas. Jag hade velat jemte en sådan liten uppsats bifoga teckningarne af monumenterne, men jag har intet kunnat vänta till dess dessa små utkast hunnit bli renritade.

Öfver trakten kring Kilja mosse, Thun, Karleby och Frielstrakten[1] vill jag hafwa en Antiqvarisk charta construerad; och sedan de inom nämde område befintliga monumenter serskilt afritade, såsom vid Friel

[1] Tuns, Karaby och Friels socknar i Åse hd VG utmed Venerstranden.

flere stensättningar, vid Sotenäs i Thuns socken en mängd ättehögar och stensättningar; den vid Kängs (ↄ: Tängs) kyrka anmärkte nu mest utplånade och åtminstone alldeles oläsliga Runsten[1], m. m. samt vid Bitterna befintliga runsten[2], och stora reste stenar vid Tolanda.

Sedan jag åter begifvit mig åt sydliga trakterna af Westergöthland och betraktat de många gamla grafwarne vid Karleby, hvilka förut hos Nådiga Herren lära finnas; begynte jag åter att wandra omkring i skog och marker i trakten af Slöta och Smula. Kring Slöta voro flera betydligen stora halfkorsgrafwar; hwarwid får såsom, jag förmodar, mera owanligt anmärkas några särskilta små iholigheter af 1—2, stundom 3 tum breda och nära 1 och stundom ända till 2 à 2½ tums djuphet, hvilka tydligen synas vara af menniskohänder, och i stor mängd förekommande på hvarje sten. Vid Oxerör voro 2:ne öfwerliggare försedda med en otalig mängd sådana utgröpningar, hvilka woro mer och mindre synbara i den mån de warit utsatta för lüftens och regnets åverkan[3]. Underlagsstenarne hade till största delen varit kalksten, som vittrat sönder och de öfrige nedfallne, så att täckstenarne till en del nu voro öfwerhöljde med jord. Härigenom woro urgröpningarne på den ena stenen särdeles väl bibehållne, och, sedan jordtorfwan war uppdragen, syntes dessa hål, liksåsom små jättegrytor, alldeles så väl bibehållne, som de varit huggne för ett par år sedan. På en sten af 5 alnars längd och fyra alnars bredd funnos mellan 60 à 80 sådana urholkningar utan att de tillsammantagne syntes kunna utgöra någon slags figur. Deras bestämmelse synes bättre kunna afgöras af en med dylika hol öfvertäckt sten, kallad bockahall. Denne såsom mera utsatt för förstöring har mindre märkbara håligheter, men en ifrån den största urgröpningen gående rännil, lika djup med de medelmåttigt djupa urhålkningarne, eller ¾ tum djup och 1½ qvarter lång och slutar sig vid stenens mäst brådstörtande och hvassaste kant; hwilket tyckes visa att urgröpningarne tjent antingen till flytande sakers, såsom offerblods eller ock andra lättrörligare sakers, såsom askas uppsamlande och afledande genom rännilen, till upptagande. Jag hemställer till Wår Nådige Herres afgörande om de ej kunnat snarast warit begagnade till blodets upphemtning vid offer, som blifvit anställda kanske åt *Divis manibus* — när de finnas på grafvar[3], såsom jag fann vid Oxerör och vid Vårkumla; eller ock endast till offer-förrättning såsom på Bockahall, hvilken sten ofwantill är ganska kullrig, och ej synes wara lagd öfwer någon graf, utan hela kullen, hwarpå den, hvilande på 3 understående lägre stenar, synes vara en offerhög. En mängd grafwar besöktes och betraktades, hvaraf en öfwerliggare på en halfkors graf nära vid Olleberg var considerabel för sin storlek, nemligen 8 alnar lång, 5 alnar bred och 7 alnar hög samt hvilade på 2½ alns höga stenar.

Vid Hög fick jag se hvad wåra förfäder esomoftast ment med de broar, som nämnas på runstenarne. När jag frågade bönderna, hwar den bro var, som stenen omtalar, fick jag till svar att borta i gärdet

[1] L. 1368.
[2] L. 1391.
[3] Jfr Montelius *Sveriges Forntid* s. 147 f.

war en gammal väg, som kallas *jordabroar;* hwarwid jag påminner mig att i Småland heter det alltid *broa* i stället för *väga* eller *laga* om vägarne. Vid Åsarp läste jag en klocka, som enligt alla både skriftcliga, muntliga och tryckta intyg, skulle vara oläslig. Påskriften var på vers: *Capio moveri, sonitum quoque confero plebi* (jag låter röra mig: jag meddelar äfven mitt ljud åt folket). Vid Åsaka ett stycke af en runsten, hvilken fordom ibland annat äfwen legat vid en stalldörr. Men i och wid samt hela trakten omkring Smula war alldeles utan alla ålderdomsmärken på närmare håll än åt Åsaka, der en mängd stenar, som allmänt kallades *piggstenar,* som antingen voro uppreste i rör eller på högar.

I Småland besågs en gammal runinscription, 17 alnar högt ifrån jorden befintlig i Rydaholms kyrkotorn, och några fragmenter efter en runinskrift på en sten i kyrkoväggen [1], samt utom annat äfwen en kula eller hopläggning af stora hällar till en grotta, hvilken hade blifvit ansedd för en kummelgrotta, men som det aldrig nånsin warit.

I Östergötland war jag äfven på flere ställen ifrån stora vägen ute på marker och i skogar, innan jag betraktade Vadstena, men sedan jag varit i Alvastra, war jag vid den betydligen stora tingcirkeln vid Näs kyrka. Den utgjordes af 24 stora stenar, dock alldeles utan någon inskrift (hvilket likväl var mig uppgifvet), och derjemte flere stensättningar och 2:ne st. i fyrkant m. m. som jag framdeles får äran meddela.

På Linköpings Bibliotek anmärktes utom andra goda saker några blad Kopparstick af Buræi Runakänslones lärospån, grafverade af honom sjelf.

— — — — — — — — — — — — — — —

Märkedagar i maj och juni.

Maj 1. *Valborg.* Köld denna dag betecknar hårdt år VG, Sm. — Vårsådd Verml. — då skall man dricka märg (stjelk) i benen VG.

Maj. 3. *Korsmessa.* Svalan kommer Vestm., Ner., Söd., ÖG, VG, Verml. — vårsådden, ploganden börjar VG, Hall., Verml., Jämtl. (strelingsplog) — korsmessa fodernöd VG — den som ej har att gifva sin ko i koknekeveckan, honom vore bättre ingen ko hafva, ty hvitelocka sätter henne på knäna, men kabulecka reser henne upp igen VG. — Korsmesseveckan är alltid fult

[1] L. 1249, 1906.

väder, kallas luderdagarne VG — regn, som nu faller, är för växterna som etter ÖG. KL, (åtminstone såvida nytt regn ej kommer snart) — regn ger ondt väder i åtta dagar VG — blåsig, då blåst under sommaren VG — regn denna vecka ger godt år VG — den på kålgården Knutsdagen utkastade julhalmen skall nu brännas och kors ritas i alla osådda åkrar VG.

Kan geten ej då till tufva gå
bör hon bäras dit för att föda få Jämtl.

Maj 4. Om en fölunge födes denna dag, godt tecken VG.

Maj 6. Gökdagen ÖG.

Maj 14. *Corona.* Korndag VG — regn bebådar våt sommar VG.

Maj 15. Bästa dag för linsådd VG — nyttigt att bada och svänga hästar Dal — den timma fisken leker denna dag kommer den att leka bäst sommaren om Dal.

Maj 16. *Peregrinus.* Man löper i marken med buller och ropar »Peregrinus, bind dina hundar»; då komma ej vargarne öfver den trakt der ropen höras VG — man tänder eldar på höjderna VG — vargskall på morgonen VG — man samlas i de delar af skogarne, der boskapen betar, för att genom skott, rop och buller skrämma vilddjuren Verml. — nu hänger bonden upp sina mulgrimmor och kreaturen släppas på gräsbete VG.

Maj 17. Linsådd VG, Hall. — fåren klippas VG.

Maj 18. *Erik.* Eriksmesse ax ger Olsmesse kaka Upl, ÖG, VG, Hall., Vestm. — korndag VG — hör-Erik, (= lin-Erik) VG.

Maj 20. Linsådd KL, VG.

Maj 25. *Urban.* Börjar årets andra tretting ÖG — första sommardagen Söd., ÖG — bestämmer sommarens väderlek Jämtl. — sommaren förer Sankt Urban BL — före soluppgången bör man tvätta husdjuren mot skabb

VG — hästarne böra svängas VG — slut på vårsåningstiden Hels., VG, Verml., Dal, Jämtl. — korndag VG, Sm., Sk., Hall —

All säd bör vara i jord
men linfrö än i bod Hall. —
— den som sår hafre vid Urbans tid
får stora baljor och litet i VG.

Rätta tiden för linsådd (ty Urban var en linnevåfvare VG) Upl., Vestm., Ner., VG, Hall. — hampsåningsdag ÖG, BL.

Maj 27. *Beda.* Turska bönor och ärtor böra sättas ÖG, KL, Hall.

Maj 31. Kornsådd Sk., Hall.

Juni 10. Regn denna dag gör rågen lång med korta ax VG.

Juni 12. *Eskil.* Rof-eskil VG — denna dag till och med rofonsdagen (onsdagen före midsommar) bästa tiden för rofsådd VG — denna dag sås rofvor, äfven om den infaller på söndag Vestm. — efter Eskil komma jernnätterna, nätterna till den 14—18 tändas rishögar å gärdena VG — bestämmer sommarens väderlek Jämtl. —

Eskils regn
snödjar åker och äng Jämtl.

Juni 17. *Bottesmessa.* Rofsådd ÖG, Ner., Vestm. — Rofvegubben VG, Hall. — Botolfsregn ger skörd som är bättre än kungens stora guldstycke VG.

Juni 22. Solståndsregn vanligen långvarigt.

Juni 23. Vid solståndet komma jernnätterna VG — natten mellan den 23 och 24 samlas vatten, som är nyttigt mot utslag och ersätter jäst i brödet VG — ägg på majstången VG — rofsådd VG.

Juni 24. Torrt väder ger dålig sommar VG — regn ger dålig sommar Sm.

Juni 28. *Leo.* Roffrödag ÖG, KL, Söd., Ner.

Juni 29. *Petrus.* Regnet, som faller denna tid efter starrtiden, är välgörande, men regn under starrtiden är skadligt (»kråknedan och hyllingeny omtalas icke i denna trakt») Hels. — Loppmasken flyr Vestm. — Sankt Peter med sin nyckel och räfsa, läste dörren och gick ut att raka VG.

Bönsöndag. Regn skadligt VG.

Kristi himmelsfärdsdag solas vilddjurens ungar, hvadan man tidigt bör passa på att taga dem VG — man bör försöka sin lycka med att meta Sm.

Pingst. Regn skadligt, VG, Sm.

Trefaldighetssöndagen. Regn välgörande VG.

Sveriges klockinskrifter.

3. **Öfver-Torne.** *1. Storklockan gjuten i Stockholm 1821 af G. Horner (2 Sk:* 5 L:*).*

2. Gjuten i Stockholm 1729 af G. Meijer (17 L: 12 *). Inv.*

4. **Korpilombolo.**

5. **Hietaniemi.** *1. (2 Sk:* $2^1/_8$ L:*). — 2. (1 Sk:* 11 L:* 3 *). Inv.*

6. **Pajala.** *Två smärre ringklockor. Inv.*

7. **Muonionalusta.**

8. **Juckasjärfvi.** *1. Storklockan gjuten i Stockholm 1830 af S. Ch. Grönvall.* År 1830 under konung Carl d. XIV Johans tolfte regeringsår är denna klocka för Juckasjärfvi församling gjuten i Stockholm af Samuel Ch. Grönwall.

O menniska! din röst ej likne malmens ljud
men af ett troget bröst sig höje upp till Gud.

Tulkat, kumertakamme
Ja polvillemma langetkamme
Ja maahan laskekamme
Herran meidän Suojamme eteen.
Ps. 95 v. 6.

9. **Karesuando (Enontekis).** *En enda klocka, som säges vara anskaffad från Kengis bruk. M. W. ANNO DOMIMI 1656. Inv.*

10. **Neder-Lule.** *1. Storklockan gjuten 1747. På en äldre klocka stod*

Mitt ljud det kallar Christi folck
til kyrckio, at höra skriftens tolck. An 1554.

Hülphers; Hackzell, De vrbe Lulo.

2. Gjuten 1684, omgjuten 1762. Hylphers.[1]

11. **Lule stadskyrka.**

12. **Öfver-Lule.**

13. **Råne.** *1. Storklockan gjuten i Stockholm 1648 af G. Meijer.* Anders Johansson Lulensis, Eric Ersson i Arbyn, Luleå socken och Raneo kapell anno 1648.

En ego campana
nunqvam denuntio vana 1648.

Dr. Kristinas bild, derunder två lejon. Drottning Christina till Sverige, furstinna till Finland, hertigginna till Estland och Carelen, fröken öfver Ingermanlanden. Anno 1648. Durch Gottes hilf mich Gerdt Meijer in Stockholm. Anno 1648.

2. Gjuten i Stockholm 1680. Soli deo gloria. 1680. *Hjort, 2 fiskar, hjort, 2 fiskar.* Denna klocka hörer Ranea församling till. Gloria in excelsis Deo. Holmiæ me fundebat (. . . . ?). *Inv.*

14. **Neder-Kalix.** *1. Storklockan gjuten i Stockholm 1728 af G. Meijer.* Anno 1728 är denna klocka af Neder-Calix församling åpkjöpdt, dåwarande Kyrkoherde

[1] Dessutom finnes, enligt Hülphers, en »signalklocka» ini kyrkan, hvari ringes när skriftermålet är slutadt.

Mag. Hans Walltier. Guten af Kongl. styckhjutaren Gerh. Meyer i Stockholm. *K. Fredriks bild.* Fredericus I Rex Sveciæ. Kommer låter oss tilbedja och knäböja och nederfalla för Herranom then oss gjort hafver Ps. 95 v. 6.

2. *Mellanklockan gjuten i Stockholm 1682 af M. Bader.* Soli Deo gloria Anno 1682. Åra vare Gudh i högden. Till Gudz namps åhra och Calix kiörkio prydnadh. Guten under Konung Carl XI regemente Anno 1682. Gloria in excelsis Deo. Me fecit Holmh Michel Bader.

3. *Prestklockan gjuten i Stockholm 1760 af J. Ahlsten.* Då högvälborne Baron herr Joh: Funck war landshöfdinge öfwer Westerbottens Län, då högwördige Doctorn herr A: Kjörning war biskop öfwer Hernösands stift blef denna klocka omgjuten i Stockholm af Joh. Ahlsten år 1760. Kommer och låter oss gå up på Herrans berg, till Jacobs Guds hus, att han lärer oss sina wägar, och wi wandre på hans stigar. Es. 2 v. 3. *Inv.*

15. **Öfver-Kalix.** *1. Storklockan gjuten 1642 (1 Sk:ℨ 16 ℨ).* Deo gloria in excelsis. *Inv.*

2. *Lillklockan gjuten 1657 (16 L:ℨ).* Deo gloria in excelsis. *Inv.*

16. **Jockmock.**

17. **Qvickjock.**

18. **Gelivare.** *1. Storklockan gjuten i Stockholm 1792 af G. Meyer (2 Sk:ℨ).* För Gellivare församling i Westerbothns län, under Konung Gustaf Adolphs minderårighet, Landshöfdingen herr G. A. Doner, Biskoppen och Doctorn herr Eric Hæsselgren samt Kyrkoherden Johan Björkman är denna klocka beställd genom Bruks patron Johan Bedoire af Meldersteins bruk och guten i Stockholm år 1792 af G. Meijer. — Jag glädes i thet mig sagt är, att vi skole gå in uti Herrans hus, och att våra

fötter skola stå i tinom portom, Jerusalem. Ps. 122 v. 1. *Inv.*

2. *Lillklockan gjuten i Stockholm af G. Meijer 1746* (1/2 *Sk:a*). Gloria excelsis deo. Rege vigente illustrissima ecclesiastica directione, gubernatore Bothniæ occident. Lapponiæque Lib. Bar. Gabriele Gyllengrip, pastore dioceseos Gellevare M. Petro Högström, fusore G. Meijer, in formam redacta anno æræ christianæ 1746. Alt det anda hafver lofver Herran Halleluja. Ps. 150 6 v.

Ad sacra ut populum mos est mihi sæpe vocare
sic tua sedsera (!) funera voce sonem
me quoties audis ad publica sacra vocantem,
me toties dicere crede memento mori. *Inv.*[1]

19. **Skellefte.** *1. Storklockan gjuten i Lübeck 1585, omgjuten i Sundsvall 1783, i Stockholm af J. J. Mårtensson 1787.*

Kommen I af Jacobs hus
Låt oss vandra uti Herrans ljus. Es. 2.

Hufvudsumman af all lärdom: frukta Gud och håll hans bud, ty thet hörer allom menniskom till, ty Gud skall hafva fram alla gerningar för domen, ja ock the ther fördolda äro, ehvad the äro goda eller onda Pr. Bok. 12 v. 14. Tillhörig Skellefta kyrka och församling i Westerbottn.

I, som samlens för att dyrka
Er och Era Fäders Gud,
träden upp i denna kyrka
när I kallens af mitt ljud.
Träden fram med ödmjuk anda
fallen samfäldt till Hans fot
att er bön och suckan blanda
inför Herran Zebaoth.

Guten i Lübeck år 1585. Omguten i Sunswall 1783 och nu i Stockholm af J. J. Mårtensson 1787, då Carl

[1] Lillklockans inskrift är uppsatt af friherre Gyllengrip.

Gustaf Nordin var församlingens kyrkoherde, Pehr P. Högström, Eric H. Mellin comministrar, Eric Olofsson i Myckle och Lars Hansson i Degerbyn kyrkovärdar. [1]

2. *Lillklockan, gjuten 1677, omgjuten af Joh. Jak. Mårtensson i Stockholm 1787, omgjuten af Gerh. Horner i Stockholm 1822.* Allt det anda hafver lofva Herran Ps. 150. Guten år 1677, omguten af Joh. Jac. Mårtensson i Stockholm 1787, sist omguten af Gerhard Horner i Stockholm 1822, då Nils Ström var församlingens kyrkoherde, Pehr Eric Hogström och Er. Ol. Häggbom Comministrar, Pehr Ericsson och Lars Andersson i Degerbyn kyrkovärdar.

Låt, o Gud, din Ande föra
detta folck uti ditt ljus
låt ditt ord i hjertat röra
dem jag kallar till Ditt hus.
Styrk de trogna, fräls dem alla,
bryt de hårdas öfverdåd,
men låt på de svaga falla
milda strålar af din nåd. *Inv.*

20. **Byske?** 21. **Norsjö?** 22. **Jörn?**

23. **Burträsk.** *1. Storklockan omgjuten 1727, 1734 och slutligen af Sam. Chr. Grönvall i Stockholm 1829 (3 Sk:℔ 14 L:℔ 17½ ℔).* Jag kallar i dag till bättring, i morgon till grafven, wälsignad ware den som kommer i Herrans namn. — År 1829 under Konung Carl XIV Johans regering då Doctor Erik Abraham Almqvist war stiftets biskop, Magister Isak Grape Burträsk församlings kyrkoherde, Jonas Ullberg comminister, blef denna klocka på församlingens bekostnad omgjuten i Stockholm af Samuel Ch. Grönvall.

2. *Lillklockan, omgjuten af J. Fahlsten 1752 (1 Sk:℔ 10 L:℔ 7½ ℔).* Imperante augustissimo Sveciæ rege

[1] Kyrkovärdarnes boningsorter lära i inskriften hafva blifvit förvexlade.

Adolpho Fredrico, gubernatore Botniæ occidentalis Gabriele Gyllengrijp, pastore Johanno Hedström, comministro Olao Örnberg. — Ecclesiæ Burträskiæ refusa anno Christi 1752 in Junio a Joh. Fahlsten. — Kommer, I af Jacobs hus, Vandrer uti Herrans ljus. Es. 2 v. 5. — N. A. i Gammelbyn, A. J. i Bygdeträsk, N. J. i Åbyn, L. J. et A. O. i Bodbyn. *Inv.*

24. **Pite stadskyrka.** *1. Storklockan omgjuten af G. Meijer i Stockholm 1742.*

Unga, gamla, männ och qvinnor
hören nu mitt klang och ljud,
kommen i sann tro och lydnad
till att lofwa Herren Gud. —

(*Pite stads vapen: ett renhufvud*). År 1742 är denna klocka uppå kyrkans egen bekostnad omguten af Gerh. Meijer.

2. Lillklockan, gjuten 1698 af G. Meijer i Stockholm.

Skaparen till ära, then stora himmels Gud,
min låt jag låter höra med allt mitt klara ljud,
Pite sta till prydna, jag tjenar viljelig,
manar till Güds lydna konung och clerckerij. —

A:o 1698. Soli Deo Gloria. — Me fecit Holmiæ Gerh. Meijer. Gloria in excelsis Deo. *Inv.*

25. **Pite landskyrka.** *1. Storklockan omgjuten 1761 af J. Fahlstén i Stockholm.*

Kom, min christen, Gud till ära,
när du kallas af mitt ljud,
till att höra, gömma, lära
hwad Gud säger i sitt bud. (Sirater) —

יהוה (*inom gloria*). Denna klocka är uppå Piteå landsförsamlings bekostnad genom Probstens och Kyrkoherdens Magis. And. Solanders föranstaltande omguten i Stockholm af Johan Fahlstén år 1760. *Inv.*

Detta nummer lades under pressen den 29 juli 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

91, 92, 93 och 94. 1879. Juli, Aug., Sept. o. Oktob.

Fynd af en gammal grafkista af ek.

I Danmark har man flere gånger funnit likkistor bildade af en ekstock i bägge ändar tvärt afskuren, på längden klufven i tvänne hälfter, som äro urholkade. I dessa kistor har man funnit menniskoskelett, fullständigt beklädda, jämte hvarjehanda redskap och prydnader, hvilka göra det nödvändigt att hänföra dessa fynd till bronsåldern.

Förliden vår meddelades i tidningarna en notis, att en ekkista, bildad af tvenne urhålkade halfvor af en ekstock, blifvit under arbete för Varberg—Boråsjernvägen funnen i Örby socken, Marks hd. För att erhålla närmare upplysningar om det märkliga fyndet vände jag mig till civilingeniören friherre Knut Fägersköld, hvilken till Statens Historiska Museum insände fyndet och derom meddelade följande underrättelser.

"Hemkommen från en resa skyndar jag att lemna de upplysningar rörande den vid Assbergs by funna ekkistan med inneliggande liklemningar, som jag kan lemna. Kistan fanns 4½ fot under dalbottnen i en bäckdrög till Viska å, inbäddad i mergellera med hufvudet åt nordvest, cirka 70 fot öfver hafvet. Å topografiska korpsens karta är Assberg lätt att finna något söder om Kinna by. Trots alla efterspaningar har

hvarken brons eller flinta kunnat upptäckas bland lemningarna liksom ringa fragment af kläder, hvilket senare väl kommer deraf att läget var sankt och vattensjukt. Mig förefaller detta fynd likartadt med det *Sveriges Historia* del 1 s. 124 aftecknade, som 1861 fanns i Danmark. De runda ekskifvorna äro väl lemningar från en vid hufvudet stående träask. — Platsen omkring kistläget är orörd, ehuru jag fruktar att föga hopp finnes det nya fynd der kunna göras, emedan kistan troligen varit nedsänkt, hvilket dess läge 4½ fot under dalbottnen och omkring 22 fot under omliggande marks nivå tyckes antyda".

De i friherre Fägerskölds skrifvelse omtalade ekskifvorna äro runda, 1 cm. tjocka, med en längd af 22 cm. och en bredd af 16,5 (?) cm. Antagandet att de äro botten och lockskifvor af en ask är helt visst riktig.

Hans Hildebrand.

Om den fornsvenska hednalagen.

I Olai Petri *Svenska Krönika*, sådan den föreligger i den i Klemmings upplaga (Stockholm 1860) följda handskriften [1], läses följande (s. 50—51 hos Klemming): "Och effter thet här warder nw talat om kamper, kan ey wara onyttigt, at man til vitnesbyrd och för selsynheet skull, setter her in then lagh som i kempande på then tijdh brukadhes, ord frå ordh, som i gambla lagböker finnes [2].

Giuer ᛘ (madher) oqueþins ord manni, þu er ei mans maki, och ei ᛘ i brysti, Jach er ᛘ sum þu, þeir sculu mötas a þriggia wegha motum, Cumber

[1] Se om denna i det följande sid. 108—109.

[2] Sjelfva den gamla lagtexten är af mig här för tydlighets skull skild från Olai Petri egna ord, hvilket icke är förhållandet i Klemmings upplaga eller i handskriften.

þan ord hauer giuit, och þan cumber ei þer ord hauer lutit, þå mun han wara sum han hetir, Er ei eidganger, oc ey witnesbeer, Er hwarti firi man eller kunu, Cumber och þan ord hauer lutit, och ei þan ord hauer giuit, þå opar han try niþingx opp, och merkir han a iorþu, þå[1] han ᛉ þes werri þet talaþi han ei halla þorþi, Nu mötas þeir baþir, þeir sculu[2] vapnum, faller þan ord hauer lutit, gilder med haluum gieldum, faller þan ord hauer giuit, Glöper orda werster, tunga houudbani, ligger han i ogildom acri.

Och effter ordhen i thenna laghen äro gammul, och korteliga författat, så wil man giöra her een lithen förclaring vppå . . . . hans huffuud bane. Thenna laghen som aff hedendoomen är kommin, haffuer en tijdh lång wordet brukat sedhan Christendoomen kom hijt i landet, Ty ståår hon och i the äldzsta laghböker, som finnas".

Detta af Olaus Petri afskrifna ålderdomliga lagfragment är hos oss kändt under namnet hednalagen. Det är emellertid icke den nu aftryckta textredaktionen (i det följande angifven med text A), som nyttjats vid de ganska knapphändiga vetenskapliga undersökningar, som hittils kommit hednalagen till del[3], utan en i flere vigtiga hänseenden afvikande text, hvilken återfinnes i ett tillägg i 1607 års tryckta upplaga af Upplandslagen samt, med oväsentliga afvikelser, i *Scriptores rerum svecicarum medii ævi*, T. I, sect. 2, s. 236 (i den der aftryckta Olai Petri krönika). Denna text af 1607 — i det följande kallad text B — lyder så:

"Af thöm gamblu Laghum sum i hedhnum tima brukadhus, vm kamp ok enwighe.

[1] I den tryckta texten är mellan *på* och *han* insatt ordet *se*; jfr nästa not och längre fram.

[2] Dessa 2 meningen förstörande ord äro i den tryckta texten efter annan källa — hvarom mer i det följande — rättade till *med fulum*.

[3] Med undantag dock af det fall, som påpekas s. 126 not. 1 här.

Giwer *madher* oquädhins ord manni: Thu är äi mans maki ok ey*gh* *madher* i brysti. *Ek* är *madher* sum thu. Their skulu mötas a thriggia wägha motum. Kumber than ord hawer giwit, ok than kumber ei*gh* ther ord hawer lutit, Tha mun han *(wan)* wara sum han he*i*tir, är ei*gh* eid*h*ganger ok ei*gh* wittnisbär, | hwarti firi man äll*a* kunu. Kumber ok than ord hawer lutit ok ei*gh* than ord hawer giwit, Tha opar han t*hrif* nidhingx o*p*, ok m*a*rk*a*r han a i*a*rd*u*: Tha *(se)* han *madher* thäss wärri thät taladhi han ei*gh* halla thor*di*. Nu mötas their badhir *mädh fullum* wapnum, Fal*d*er than ord hawer lutit, gilder med*h* halwum gi*a*ldum: Fal*d*er than ord hawer giwit, glöp*a* orda wärster, tunga huwd*h*bani, Ligg*i* | i *v*gild*u*m akri".

De vigtigaste afvikelserna från texten A ha i den nu senast aftryckta texten B utmärkts med kursiv stil. Det i B genomförda utbytet af þ mot *th* i början af ord och *dh* efter vokal har dock icke särskildt betecknats, hvilket deremot skett med skrifsätten *th* en gång, der A har *t*, *d* 2 gånger efter *r*, der A har þ, *dh* 3 gånger, der A har *d* (att en viss uppmärksamhet bör fästas vid dessa afvikelser skall längre fram visas). Smärre olikheter, såsom i bruket af *w* och *u*, af *u* och *o*, af *e* och *ä*, af *c*, *ch* och *k*, m. m., äro ej utmärkta. Två ord i B, som saknas i A, äro satta inom klammer. På 2 ställen saknas i B ord, som finnas i A, hvilket angifvits med |.

Från texten B skiljer sig texten i *Scriptores* — här kallad C — endast i följande afseenden. C har þ öfver allt, der B har ett mot þ i A svarande *th* eller *dh*, dessutom äfven i *þrij*, såsom C har i st. f. *thrif* i B, i *jarþu*, *þorþi* liksom A och i *meþ* en gång, der B har *mädh*. Vidare har C alla 4 gångerna runtecknet ᛉ för *madher* i B, alltid *ey* för *äi*, *eigh*, *eygh* i B, omvexlande *och*

och *ok*, men eljes öfver allt *k* liksom B, mellan vokaler oftast *fv*, 2 gånger *d* (i *med*, *huvud-*) i öfverensstämmelse med A, der B har *dh*, *fulum* mot *fullum* i B, samt, förutom några ytterligare smärre olikheter (i bruk af *e* och *ä*, *v* och *w*, *u*, *gx* och *gz*), *ligger*, der B har *liggi* (rad 15).

I hvilket förhållande stå nu de särskilda texterna till hvarandra? Kan man med ledning af de bevarade textredaktionerna sluta något rörande den handskriftliga uppteckningen af hednalagen? Hvilken landskapslag har hednalagen tillhört? Allt detta är frågor, som ännu icke blifvit besvarade, ja, så vidt jag vet, ej ens ännu blifvit framställda. Jag skall i det följande försöka att lyfta på den hemlighetsfulla slöja, som så länge ostördt fått omgifva detta ålderdomliga minnesmärke.

Som läsaren finner, utgår jag från den förutsättning, att hednalagen är äkta. Hvarken Rydqvist eller Schlyter hafva funnit skäl att sätta dess äkthet i fråga. Ja, Lyngbys yttrande om "den noget apokryphiske 'hednalag' "[1] har af Rydqvist uttryckligen blifvit bemött i följande ordalag: "Den handskrift, hvarur det ifrågavarande stället influtit i 1607 års edition af Upl. L., är icke i senare tider påträffad, och ej heller den i *Script. rer. Suec.* I. II. 237 följde codex; men någon särskild anledning synes icke förevara, att draga innehållets äkthet i tvifvel" (SSL. IV, s. 139 not. **). Att detta Rydqvists omdöme är fullt berättigadt framgår af hela den följande undersökningen.

Det gäller nu först att närmare granska och med hvarandra jämföra de tryckta textredaktioner af hednalagen, som finnas. Den i *Scriptores* aftryckta texten af Olai Petri krönika skall, enligt hvad i inledningen (*Script.* I: II: 217) försäkras, vara grundad på 5 olika handskrifter, hörande till de äldre. Klemming yttrar emeller-

[1] I (dansk) *Antiquarisk Tidskrift* för 1858—1860, s. 246.

tid i Erinran till sin edition, att aftrycket i *Scriptores* "synes vara gjordt efter den nyaste afskrift man kunnat finna, och är så moderniseradt, att det icke ger en trogen bild af arbetet, sådant det utgick från författaren". Förhållandet är ock, såsom jag genom bibliotekarien Styffes välvilja varit i tillfälle att inhemta, att för aftrycket i *Scriptores* varit nyttjad en helt ung afskrift af Olai Petri arbete, af hvilken blad efter blad sönderskurits och sammanhäftats med ett rent blad, hvarå de i *Scriptores* förekommande noterna af J. H. Schröder inskrifvits; någon ny afskrift, grundad på flere olika handskrifter, har sålunda icke tagits för tryckningen, utan en förut befintlig mycket sen handskrift har fått direkt tjenstgöra såsom manuskript för sättaren. Bland de Schröderska papperen finnes den sålunda för tryckningen nyttjade, söndertagna handskriften ännu qvar, med undantag af ett mindre antal blad, hvilka förkommit eller — af utg. förstörts. Bland dessa saknade blad är just det, som innehållit hednalagen (s. 59—60 i handskriften)! Det kan emellertid med full visshet påstås, att den text, som denna handskrift innehållit, ingalunda sett ut så som den i *Scriptores* tryckta. Denna senare textredaktion är utan allt tvifvel ett verk af Schröder sjelf och tillkommen så, att texten i 1607 års upplaga af Upplandslagen — möjligen föreliggande i afskrift i den ifrågavarande handskriften (jfr om ett dylikt fall s. 108 här) — bearbetats med tillhjelp af den i någon äldre handskrift befintliga, till texttypen A hörande textredaktionen, så att derigenom 1607 års text fått ett ålderdomligare utseende (med þ för *th*, ᛘ för *madher*). Riktigheten af denna uppfattning af texten i *Scriptores* skall af den följande undersökningen bekräftas. — Af det nu sagda framgår, att texten i *Scriptores* är fullkomligt otillförlitlig och för en vetenskaplig pröfning af hednalagen af intet värde.

Af de här förut omnämda texterna af hednalagen återstå A och B. De vigtigaste skiljaktigheterna dem emellan äro följande: 1) B har *ek* rad [2], *iardu* [10], der A har *Jach*, *iorþu*; 2) B har *heitir* [6], der A har *hetir*; 3) B har *markar* [9], der A har *merkir*; 4) B har *thrif* [9], der A har *try*; 5) B har *eygh*, *eigh* alla gånger utom en (der *äi*), medan A har *ei*; 6) B har *falder* [12, 13], men A *faller*; 7) B har *mädh fullum* [12], men A *þeir sculu*; 8) B har *glöpa* [14], men A *glöper*; 9) B har *liggi i* [15], men A *ligger han i*; 10) B har *wittnisbär*, *hwarti* [7], men A *witnesbeer*, *Er hwarti*; 11) B har *han wan wara* [5—6], men A endast *han wara*; 12) B har *tha se han* [11], men A endast *þå han*. Rörande smärre olikheter se här straxt förut s. 102. Att B har *th* och *dh* i ett antal fall, der A har þ, beror helt enkelt derpå, att den senare typen i den tyckta texten B utbytts mot de förra tecknen i öfverensstämmelse med hvad som skett i hela 1607 års edition af Uplandslagen. Att B vidare har *madher* alla 4 gångerna, der A har ᛘ (första gången med ordet *madher* inom klammer), beror säkert ock på, att i B originalets runmynd ansetts böra lämpligast omskrifvas med latinska bokstäfver. Jag skall längre fram (se s. 114 f.) söka förklara dessa till en del högst märkliga afvikelser mellan A och B.

En granskning af de talrika handskrifter af Olai Petri krönika, hvilka innehålla hednalagen, torde nu vara på sin plats. Jag har varit i tillfälle att undersöka de i Uppsala universitetsbibliotek samt Kongl. Biblioteket och Riksarkivet i Stockholm förvarade handskrifna exemplar af nämnda arbete.

Af de i Uppsala universitetsbibliotek befintliga 44 handskrifterna innehålla 29 hednalagen med dithörande stycken af Olai Petri text, hvilket allt saknas i 14 exem-

plar, [1] medan förhållandet i 1 [2] är ovisst (det har dock sannolikt hört till den första klassen). Af de förstnämnda 29 handskrifterna ha 22 samma textredaktion af hednalagen — allahanda vexlande skrifsätt, [3] uppenbara felskrifningar, [4] förkortningar [5] och betydelselösa små olikheter [6] frånräknade —, hvilken text ock öfverens-

[1] I Uplands-Lagen, utgifven af Schlyter, Sthlm 1834, s. 275, n. 100, heter det: "Ex manuscriptis operis OLAI PETRI exemplaribus, quot mihi contigit videre, pleraque (!) prætereunt illud caput, quod hoc antiquarum legum fragmentum continet, et incipit verbis: *Tå nu Olof Skottkonung död var, blef hans Son &c.*, finitur vero verbis: *och härom är nu nog talat* (*Script. rer. Suec.* l. c. p. 236, 237)". Den sista uppgiften rörande den del af Olai Petri text, som sammanhänger med hednalagen och tillika med denna i vissa handskrifter saknas, hvilar på ett misstag. Af alla de handskrifter af Olai Petri krönika, hvilka jag haft tillfälle att se, finnes ingen enda, som saknar vare sig det stycke, som börjar med orden "*Tå nu Olof* . . ." (och slutar med orden: ". . . *i Ryssland i tvifvelachtiga saker*"), eller det, som slutar med orden ". . . *nog talat*" (och börjar med orden: "*Om sådana kampar ther två* . . ."), medan det deremot är den mellan dessa båda stycken stående afdelning, som börjar med orden: "*Och effter thet här nu varder* . . ." och slutar med ". . . *lagböcker som finnas*" [jfr här förut s. 100—101; citaten äro här ur texten i *Script.*], hvilken i åtskilliga handskrifter saknas [jfr längre fram ofvan i texten, s. 109, Klemmings upplysning om detta styckes tillkomst].

[2] Nämligen den här förut s. 104 omtalade ofullständiga handskriften, som ligger till grund för aftrycket i *Scriptores*.

[3] Så ha några handskrifter þ, andra *p* (ett vanligt ersättningstecken för þ i unga handskrifter), andra *th*; några ᛉ, andra omskrifningen *madher, mader;* så träffas omvexlande *opp* (oftast, liksom i A r. 9) och *vpp, jak, jach* och *jagh*, o. s. v.

[4] Ett egendomligt dylikt fel träffas i rätt många handskrifter, hvilka i st. f. *þu er ei* (A r. 1) ha *þu þeir ei* (eller förvridningar deraf). Detta har tydligen uppstått i någon af de äldsta afskrifterna, der *þu er* stått öfver *þu, þeir* (r. 2, 3) och derigenom förvexlats dermed. — Till skriffel kan det ock räknas, att handskrifterna, äfven de äldsta, äro mycket oefterrättliga i användningen af þ; så finner man *triggia, tet* i handskrifter, som ha *þu, þry*.

[5] I några afskrifter, äfven af de äldsta, har texten så slarfvigt återgifvits, att ibland flere satser saknas.

[6] Så ha flere afskrifter *möta* i st. f. *mötas* (A, r. 3). En dylik tillfällig ändring föreligger i en handskrift, som har *ligge han* i st. f. det typiska *ligger han* (A, r. 13, 14). Något sammanhang med B (som har *liggi*, men ej *han*) har man ej att se däri; samma handskrift har *wari* tillsatt framför *þa han* (se s. 107).

stämmer med texten A. Som en afvikelse från A kan det förefalla, att flere handskrifter ha *þry*, *þrij*, *thri* för *try* i A [rad 8]; derom straxt i det följande. I några handskrifter har afskrifvaren sökt förbättra meningen genom att insätta ett *wari* (2 hdskr.) framför *þa han* (rad 9, A), eller ett *är* mellan *þa* och *han*, hvari en annan obetydlig afvikelse från A röjer sig, som dock tydligen icke har något omedelbart sammanhang med läsarten *þa se han* i B. — Alla de nu afhandlade 22 texterna af typen A ha de under 1—3 och 5—12 (s. 105) upptagna, för A i motsats mot B egendomliga läsarterna. Med denna texttyp A öfverensstämmer vidare en gammal handskrift med det enda undantag, att den har en läsart (*glöpa*) lika med B. Detta beror dock säkerligen på ett tillfälligt skriffel i just denna afskrift — *glöpa orda* i st. f. *glöper ordu* genom inverkan af det andra ordets slutande *a* på det första ordets slutändelse; jfr likartade fel i de stockholmska handskrifterna, om hvilka strax — och icke på något sammanhang med texten B, hvarför denna afskrift bör räknas som den 23:e af typen A. Denna afskrift [1] har emellertid ordet *wan* skrifvet med annan hand öfver raden mellan *han* och *wara* (A, r. 5). Denna enstaka öfverensstämmelse med B (*han wan wara* för *han wara* i A) träffas i en gammal handskrift, troligen från 1500-talet [2], och i två yngre, hvilka för öfrigt öfverensstämma med A (24, 25 och 26). En annan gammal, prydlig handskrift [3], för öfrigt af typen A (27), har både *wan wara* och *glöpa orda*. Huru detta *wan* bör tänkas hafva inkommit i gamla handskrifter af typen A, skall längre fram visas. — En gammal afskrift [4], med ytterst dålig och defekt text af typen A (28), har *heiter* (!) för *heter*, hvilken

[1] Med märket Chron. svec. 10.
[2] Med märket Chron. svec. 9 (Cod. Lidenianus).
[3] I Nordinska saml., folio, N:o 140.
[4] Med märket Chron. svec. 7.

alldeles tillfälliga öfverensstämmelse med B, måste bero på ett skriffel. — En yngre handskrift från 1676 [1] (29) slutligen har hednalagens text i afskrift efter 1607 års upplaga af Upplandslagen, efter hvilken tryckta text äfven 2 handskrifters text, hörande till typen A, blifvit af yngre händer rättad.

Af de i Kongl. Biblioteket i Stockholm befintliga 32 handskrifterna af Olai Petri krönika upptaga 19 hednalagen, medan 13 utelemna den. Alla dessa tillhöra typen A. En har *þa wari han* och 2 *þa är han* i st. f. *þa han* i A (r. 9), alldeles som några af Uppsala-handskrifterna. Tre hafva *han wan wara*, hvaraf en är från 1578. En har *ligge han* [2] för *ligger han* i A (r. 13). Orden *glöper orda* i texten A (r. 13) äro i flere handskrifter på ett ganska lärorikt sätt vanställda. Fyra hafva *glöper order*, i det att ändelsen i *orda* blifvit rättad efter *glöper*, medan det här förut (s. 107) påpekade skrifsättet *glöpa orda* visar en motsatt inverkan. Två handskrifter ha *glöp orda*. — I en afskrift är det underliga, till typen A hörande felet *þeir skulu vapnum* upphjelpt genom ett med senare hand tillagdt ord *skiffta* [3].

Af Riksarkivets 2 handskrifter af Olai Petri krönika har den ena, af Klemming utgifna den här förut af-tryckta texten af hednalagen, medan den andra saknar detta stycke. Här är platsen att med några ord närmare redogöra för den förstnämda handskriften. Den är enligt Klemming "den äldsta och bästa af de talrika afskrifterna, ty författarens original finnes dess värre icke i behåll". Afskriften är "fullkomligt samtidig med författaren, tagen innan han ännu lagt sista handen

[1] Med märket Chron. svec. 28.

[2] Jfr s. 106, n. 6.

[3] I flere af dessa Stockholmska handskrifter är ordet *opar* (A, r. 8) på olika sätt vanställdt. Så har det i en handskrift fått den besynnerliga formen *aYar*, i en annan *Eþar*.

vid arbetet, hvarom de många vidlyftiga tilläggen bära vittne". Ett sådant "tillägg på ett inskjutet blad" (se Klemmings upplaga s. 335) innehåller just hednalagen med tillhörande föregående och efterföljande stycke af Olai Petri text (från orden *Och effter* till och med *laghböker som finnas*; jfr s. 106, n. 1 här).

Den handskriftsgranskning, hvarför jag nu redogjort, leder till följande resultat. Af de 49 afskrifter af Olai Petri krönika, hvilka upptaga hednalagen[1], innehåller endast en enda en text, som öfverensstämmer med 1607 års tryckta text. Denna likhet förlorar emellertid all betydelse, då det är alldeles uppenbart, att den unga afskrift, som innehåller nämnda textredaktion af hednalagen, på detta ställe ordagrant — man träffar här t. o. m. *thrif* (se B. r. 9) — följt 1607 års tryckta text. Samtliga de öfriga 48 handskrifterna hafva en text af hednalagen, som tydligen grundar sig på en och samma, af Olaus Petri gjorda afskrift af ett gammalt original (efter all sannolikhet en mycket ålderdomlig handskrift). Af de små afvikelser, hvilka ofvan visats förekomma i de granskade 48 afskrifterna, behöfva följande förklaras för att icke synas strida mot det nu gjorda antagandet om en gemensam källa för alla. Då den af Klemming utgifna handskriften har *try*, men många andra *þry*, *þrij*, *thry*, är det klart, att den ursprungliga, nu förlorade originalafskriften haft *þry*, hvars þ i den förstnämnda handskriften kommit att utbytas mot *t*, såsom i flere andra ord i andra afskrifter skett (jfr s. 106, n. 4 här). Det i sammanlagdt 8 afskrifter[2] — deri då en inberäknad, der ett yngre tillägg gjorts —

[1] För fullständighetens skull kan nämnas, att den ålderdomliga Codex Sernsköldianus i Vesterås ej innehåller hednalagen (Klemming a. a. s. 338). — Tillsamman 78 handskrifter af Olai Petri krönika har jag sett.

[2] Då Schlyter (Upl. L. s. 275, n. 100) yttrar, att ordet *wan* "in quibusdam exemplaribus operis Olai Petri manuscriptis abest", bör detta, som man af ofvanstående finner, rättas derhän, att detta ord "in quibusdam exemplaribus inest".

mötande *han wan wara* för de ojämförligt flesta handskrifternas *han wara* kan endast förklaras genom det antagandet, att Olai Petri originalafskrift haft den förstnämnda läsarten, men med ordet *wan* senare utstruket, dock ännu så tydligt qvarstående, att någon afskrifvare kommit att medtaga det; hvarför detta ord *wan* utstrukits, och att det är fullt berättigadt att antaga, att så skett, skall af det följande framgå. Läsarten *glöpa orda* har ofvan visats i de få till typen A hörande afskrifter, som ha den, bero på skriffel. — Vi finna alltså, att den text af hednalagen, som träffas i den af Klemming tryckta handskriften, och som aftryckts här först (s. 100—101), måste antagas öfverensstämma med Olai Petri originalafskrift af den gamla handskriften med de två obetydliga undantagen, att denna säkerligen haft *þry* (ej *try*) och *han wan wara* med ordet *wan* lätt utstruket[1].

I hvad förhållande står nu denna text A till den år 1607 tryckta textredaktionen? Schlyter yttrar (Upl. L. s. 275, n. 100), efter att ha aftryckt denna sistnämnda text: "Hæc sine dubio ex Historia Suecana OLAI PETRI (*Script. Rer. Suec.* Vol. I. sect. II. pag. 237.) transscripsit editor"[2]. Denna åsigt är emellertid fullkomligt ohållbar[3]. Den torde väl få anses förfalla redan derigenom, att, såsom nu uppvisats, af de talrika afskrifterna af Olai Petri krönika ingen har en B liknande text utom en, som är skrifven 70 år efter det att B blifvit tryckt, och der uppenbarligen det omvända för-

[1] Smärre olikheter i stafsättet kunna naturligtvis hafva funnits mellan de bägge nämnda afskrifterna; så rörande bruket af *ch* och *k*, *e* och *ä*, *å* för *a*, o. s. v.

[2] Likaså heter det i Schlyters *Juridiska afhandlingar*, II, Lund 1879, s. 145: "Det såsom ett bihang i slutet tillagda stycket om envig[,] har utgifvaren utan tvifvel tagit ur OLAI PETRI *Svenska Krönika*."

[3] Det vore orättvist att icke framhålla, att denna Schlyters åsigt säkerligen föranledts af den förfalskade texten i *Scriptores*.

hållandet föreligger, att B är originalet. Men må hända vill någon söka styrka det nämnda påståendet med det nya, att utgifvaren af 1607 års upplaga af Upplandslagen, troligen riksantiqvarien Johannes Thomæ *Bureus*[1], förfalskat sin text för att få den mer ålderdomlig och sålunda visserligen afskrifvit texten hos Olaus Petri, men i nämnda syfte ändrat många ord, insatt och uteslutit andra. Särskild anledning till ett sådant, de flesta säkert mycket osannolikt förefallande, antagande kunde man hemta af Schlyters i företalet till hans upplaga af Upplandslagen (s. LXI—LXII)[2] uttalade mening, att af Bureus gjorda, talrika "förfalskningar" så af innehåll som språkform förekomma i 1607 års tryckta text af Upplandslagen. Jag har i en särskild uppsats[3], ämnad att snart offentliggöras, sökt att uppvisa det oberättigade i denna mening. Här behöfver ur denna uppsats blott det meddelas, att de ord — *madher, their, igh, ein* —, hvilka af Schlyter räknas bland "förfalskningarne" och anses vara "såsom ett slags prydnader anbragta gamla ordformer", af mig visas böra på helt annat sätt uppfattas och ingalunda vara af Bureus falskeligen insatta. — Emellertid skulle en och annan möjligen kunna hålla före, att, om också icke sjelfva Upplandslagens text förfalskats, likvisst hednalagens text af 1607, uppfyld med från den vanliga fornsvenskan afvikande ordformer, måste hafva varit utsatt för en förfalskares behandling. Jag skall söka uppvisa orimligheten af ett sådant antagande.

[1] Se Schlyter, Upl.L. s. LX, och *Jurid. afh.*, II, s. 145.

[2] Jämför ock Schlyters *Jurid. afh.*, II, s. 145.

[3] Med titeln: Är Uplandslagens text i 1607 års upplaga "förfalskad"? — Till undvikande af missförstånd vill jag redan här nämna, att jag ingalunda bestrider, att den bekanta parentesen i företalet till Upplandslagen innehåller ett tillägg, gjordt vid utgifvandet.

Af de i 1607 års text af hednalagen förekommande ovanliga ordformer äro utan all fråga *ek* och *iardu* (B, r. 2, 10) de märkvärdigaste. Det förra är, som allbekant är, den norsk-isländska formen för det svenska *iak* (*jag*). Antager man ock, att Bureus för att göra ett gammalt svenskt, från heden tid stammande lagfragment mer vördnadsbjudande insatt den för en svensk på 1600-talet säkert nästan obegripliga formen *ek* i st. f. den äfven i de allra älsta svenska lagarne allmänna formen *iak* — ett antagande, som redan är bra djärft och har bra liten sannolikhet för sig —, så kan man dock icke med något sken af sannolikhet våga det ytterligare antagandet, att Bureus hittat på att ersätta formen *iorþu* med den i några i Norge skrifna fno. handskrifter[1] förekommande formen *iardu* (den allmänna fno. och särskildt isländska formen är, som bekant, *jörðu*), som icke rimligtvis heller af Bureus kunde tyckas ålderdomligare och derför i en "hednalag" mer passande än *iorþu*. Att den hos Olaus Petri mötande läsarten *þeir sculu vapnum* skulle af Bureus ha ändrats till *mädh fullum wapnum* är vidare alldeles omöjligt att antaga. Hade en ändring af den förra, meningen störande läsarten skett, hade säkert något ord blifvit insatt (såsom *skifta* i en Stockholms-handskrift; jfr här förut s. 108.) Denna nu påpekade olikhet allena är tillräcklig för att visa, att Bureus ej kan hafva afskrifvit Olai Petri text. Erinrar man sig slutligen, hvad Rydqvist, SSL. III, 300—301, uppvisat rörande Burei bristande kännedom om det gamla språket, skall man äfven af detta skäl finna det fullkomligt oantagligt, att sådana ändringar, som i hednalagen af 1607 skulle hafva

[1] Så t. ex. har den norska handskriften af den mindre Olofssagan (Cod. Delagard. Ups. 8, fol.) — skrifven "i det 13de Aarhundrede, maaske endogsaa i dettes tidligere Halvdeel" — *a iarðunni* (s. 68 i Keysers och Ungers upplaga, Christ:a 1849) och helrimmet *angi varð a iarðu* i en vers af Ottar svarte (a. st. s. 35).

skett, blifvit af Bureus gjorda. Och icke heller har någon annan svensk vid 1600-talets början kunnat göra dylika "förfalskningar."

Den enda möjliga förklaringen, hvarför hednalagens text af 1607 är sådan, den nu föreligger, är den, att Bureus aftryckt en på hans tid ännu i behåll varande gammal handskrift.

Har nu Olaus Petri för sin textredaktion, såsom Rydqvist (SSL. IV, 139 n. *) synes antaga, och såsom de många, från Burei text betydligt afvikande läsarterna kunde göra troligt, nyttjat en annan handskrift än Bureus? Så har, efter min förmodan, icke varit förhållandet, utan Olaus Petri har troligen följt samma handskrift som Bureus, men han — och icke Bureus — har gjort allahanda ändringar i texten, der denna varit för honom obegriplig, och han har felaktigt afskrifvit några ställen i den gamla handskriften. Jag skall söka anföra skäl för denna min uppfattning af Olai Petri behandling af texten.

Hvad härvid först är att märka, är den omständigheten, att Olaus Petri uppenbarligen haft en helt annan tendens vid sitt återgifvande af det gamla lagstadgandet, än en vanlig afskrifvare. Han har sökt få mening uti de gamla, dunkla ordalagen för att kunna bifoga en omskrifvande öfversättning af dem åt sina läsare. Men nu kan man förstå, att den, som på 1500-talet, utan aning om en nyare tids grundsatser för gamla handskrifters aftryckande, meddelade en gammal text med afsigt att göra dess innehåll fattligt för sig och andra, lätt kunde komma till att, låt vara nästan omedvetet, gifva sjelfva texten en något ändrad och lättfattligare lydelse, detta oaktadt han förklarar sig "setta in" den "ord frå ord, som i gambla lagböker finnes", och oaktadt han efteråt finner nödigt att "giöra her een lithen förclaring vppå", "effter ordhen i thenna laghen

äro gammul och korteliga författat." Med andra ord: den utförliga, omskrifvande och förklarande öfversättningen har föregåtts af en liten förbättring af den gamla texten. Ett sådant antagande är, skulle jag tro, psykologiskt berättigadt. Då man nu i Olai Petri text finner läsarten Er ei eidganger oc ey witnesbeer, Er hwarti firi man eller kunu, men i Burei: . . . . . wittnisbär, hwarti . . . ., så ligger det, synes det mig, bra nära till hands att antaga, att det lilla ordet *Er* mellan *witnesbeer* och *hwarti* af Olaus Petri blifvit inflickadt, emedan han sökte förklara för sig sjelf och andra det gamla stadgandet — som ju i sin oförändrade lydelse är fullt riktigt och för oss lätt att tolka — på det sätt, som i öfversättningen sker med orden: "Han är icke then man, som ther kennis godh före, at han skulle gåå eedh, eller bära withne, eller wara målsman för[1] man eller quinno". Likaså synes man vara berättigad att antaga, att i textens sista ord *han* blifvit för bättre menings skull insatt efter *ligger*, såsom Olaus Petri kommit att läsa i handskriften — se derom längre fram — i st. f. *liggi*. Man är vidare frestad att antaga, att skrifsättet *opp* (i orden þå opar han try niþingx opp) tillkommit i följd deraf, att det af Olaus Petri okända, gamla substantivet *op* — hvilken riktiga form Burei text har —, betydande rop, blifvit fattadt som adverbet *opp (upp)*; anledning till en dylik förmodan gifver "förclaringens" ord: "Thå skal han som kommin är, ropa öffuer[1] then honom manadhe tre reesor, och kalla honom en nidhing." Olai Petri läsart þeir sculu vapnum i st. f. Burei mädh fullum wapnum synes kunna till en del förklaras på likartadt sätt, som de nu anförda afvikelserna hos Olaus Petri. Sedan det i handskriften, enligt min förmodan, stående ordet *fullū* blifvit af skäl, som nedan skola uppvisas, af Olaus Petri

[1] Spärradt af mig.

läst som *sculu*, har det föregående *mz* (= *mädh* hos Bureus) af honom ändrats till *þeir*, och i det sålunda uppkomna *þeir sculu*[1] *vapnum* har Olaus Petri trott sig finna den meningen: "Thå skola the gåå til hopa[2] med theres vapen och wärio". Slutligen finner man det nu förklarligt, huru ordet *wan* kommit att, såsom ofvan (s. 110) antagits, blifva af Olaus Petri senare utstruket. Ordet, som hade en känd svensk form, blef först afskrifvet med den öfriga texten, men sedermera befanns det dock, att det ej kunde bli någon mening af det, och så ströks det ut. På samma sätt har ett annat ord af Olaus Petri uteslutits (ehuru detta från början); i orden þa *se* han ᛉ þes werri har det gamla *se* (pres. konj.; = må vara) icke blifvit förstådt och såsom störande och obehöfligt — då meningen ändå kunde fattas[3] — ej medtagits. Efter hvad jag nu sökt göra troligt rörande af Olaus Petri vidtagna ändringar i texten, kan det icke längre förefalla underligt, att orden *ek* och *iarþu* blifvit med jämförelsevis ytterst obetydlig ändring, återgifna med *iak* och *iorþu;* dessa senare skrifsätt hos Olaus Petri ha säkert tillkommit nästan omedvetet och så att säga instält sig sjelfva. *Merkir* för det obegripligare *markar* var likaså en obetydlig ändring, som gjorde sig sjelf, och det samma gäller om *hetir* för *heitir*, *ei* för *eigh*, *faller* för *falder*. — Den åsigt, som nu framstälts, bekräftas af tvänne andra ställen i Olai Petri krönika, der gamla lagtexter citeras. På det ena af dessa ställen anföres ett stadgande ur en eljes okänd Upplandslag från medlet af 1200-talet (jfr derom s. 122 här) "ordh frå ordh som här epterfölier" (Klem:s uppl. s. 71). Der är emellertid icke blott stafsättet moderni-

[1] Man erinre sig, att dessa ord voro af Olaus Petri kända från början af lagfragmentet: *þeir sculu* (*mötas* . . .).

[2] Spärradt af mig.

[3] I "förclaringen" tolkas detta ställe så: "Thå skulle then som manade och icke kom, wara tess werre".

seradt — *th* för þ, *och* för *ok* m. m. — utan ock språkformerna — *ära* för *äru*, *stonde* för *standi* —, hvarjämte en gång äfven en vigtig ändring af texten gjorts, uppenbarligen emedan den gamla lydelsen varit obegriplig (i st. f. *niþium er nester ok kyni kunnaster*, som det utan tvifvel i originalet stått [1], har Olaus Petri *honom er nester* o. s. v., der det föråldrade ordet *niþium* blifvit utbytt mot det ingalunda motsvarande *honom*). Ett annat stadgande ur "gambla laghböker" är nästan alldeles omklädt i ny drägt (*stånde*, *åtta* för *at* m. m., se Klem:s uppl. s. 52 och s. 132 här).

Jag har härmed genomgått och sökt förklara tillkomsten af alla de afvikelser i Olai Petri text från Burei, hvilka ofvan (s. 105) finnas sammanfattade under nr 1—3, 5—7, 9—12. Det torde då vara bäst att i detta sammanhang äfven omnämna de återstående båda fallen, då de båda texterna afvika från hvarandra. I dessa 2 fall har texten A företräde för B. Der A haft *þry* — jfr derom s. 109 — har B det underliga *thrif*. Jag förmodar, att detta senare helt enkelt är ett tryckfel, uppkommet derigenom, att i den afskrift, Bureus för tryckningen tagit af originalet, detta senares *þry* varit återgifvet med *thrij*, hvars sista *j*, såsom lätt kunde ske, blifvit af sättaren läst eller felsatt som *f* [2]. Vidare har A glöp*er* orda werster, der B har glöp*a* orda werster. Schlyter har icke anfört den förra, i de allra flesta handskrifter af Olai Petri krönika förekommande, vigtiga och riktiga läsarten, utan har blott

[1] Jfr Schlyter, UL. s. 276 not från föregående sida. — Det bör påpekas, att den af Schlyter aftryckta texten af ifrågavarande lagstadgande har den sämre läsarten *kuni* för *kyni* (liksom *örff* för *orff*).

[2] Jag vågar icke hålla på en annan förklaring, som jag också tänkt på, nämligen att *thrif* vore af Bureus felläst för *þriſ* i originalet (om *ſ* för *s* i detta se längre fram). Detta *þris* skulle då vara ett adverb, betydande tre gånger, att jämföra med Forsaringens *tvis*, två gånger. — Schlyter anmärker (se UL. s. 275, n. 100 **) vid *thrif*: "*thrij* vel *thry* sine dubio est legendum. Ita quoque habet *Olaus Petri*."

hållit sig till den senare, som icke låter sig tillfredsställande förklaras. Också hafva så väl äldre forskare, såsom Stiernhöök och Loccenius, som ock Schlyter sjelf misslyckats i sina försök att förklara dessa ord. Om de båda förstnämndas öfversättningar se ordboken till Schlyters upplaga af UL., s. 437. Schlyter öfversätter: "den värste af (dem som talat) smädeord, den som svårast skymfat den andre"[1], hvarvid tillägges: "detta synes vara ett ordspråk, som ej kan annorlunda öfvs:s, ehuru meningen här måste vara den, att den som med sina ord mest skymfat den andre, är den värste, och sjelf orsaken till sin död", hvilken mening ock säges vara "på ett oegentligt sätt uttryckt"[2] i de ofvannämda orden. Den här först gjorda öfversättningen är lika litet språkligt möjlig, som den senare förklaringen passar i det sammanhang, der de ifrågavarande orden stå. Dessa låta i denna form helt enkelt icke öfversätta eller förklara sig. Deremot gifver läsarten *glöper orda werster* såväl en lätt öfversättning som en för sammanhanget ytterst passande mening. *Glöper* är det fno. *glæpr*, ett maskulint substantiv, betydande brott, ogärning. *Glöper orda* betyder således ordaförbrytelse, eller en förbrytelse som består i (onda) ord. *Glöper orda werster* (näml. *glöper*) betecknar således, att en förbrytelse, som består i onda, uppeggande, hånande ord är den värsta förbrytelse, den moraliskt förkastligaste likssom den till sina följder farligaste. Detta passar synnerligen väl, då uttrycket — säkert ett urgammalt ordspråk — nyttjas med anledning deraf, att den, som skymfat en annan, fallit för dennes svärd. Den i de ifrågavarande orden inlagda meningen utvecklas ytterligare genom det omedelbart följande *tunga houudbani*

[1] Se Schlyters *Ordbok till Samlingen af Sveriges Gamla Lagar*, Lund 1877, s. 734 och ordboken till UL. — Den förstnämda ordboken angifves af mig i det följande med förkortningen LL Ordb.

[2] LL Ordb. s. 798.

— likaledes ett urgammalt nordiskt ordspråk —, om hvilket mer längre fram. — Innan jag lemnar frågan om betydelsen af de ifrågavarande orden *glöper o. w.*, bör det sätt, hvarpå Olaus Petri sökt förklara dem, omnämnas. Stället omskrifves hos honom så: ”Ty then som glepper och owijsligha talar han är sigh sielffuo wärst, och glöper är ordha werst”. Olaus Petri fann således ungefär samma mening i uttrycket som Schlyter [1], och han upprepar ordspråket i en något ändrad form, hvilket senare förhållande kan vara ganska lärorikt med afseende på hvad jag ofvan sökt göra troligt om ändringar i sjelfva texten gjorda af Olaus Petri för innehållets skull. — Den frågan framställer sig nu: hur kommer det sig, att B, som eljes, enligt hvad jag sökt visa, har den korrektaste texten, i detta fall har den oriktigare läsarten (*glöpa*)? Skälet dertill är icke lätt att säkert komma på spåren. Det kan bero på en förvexling af det följande ordets slutändelse (*a* i *orda*) — alldeles som i de här förut s. 107 (jfr s. 108) omnämnda afskrifter af typen A, enligt min förmodan, skett — och deraf följande felskrifning vid afskriftens tagande af Bureus; det kan ock bero på en felaktig läsning af slutbokstafven i *glöper* (*glöpr;* jfr längre fram s. 129). Bureus var, såsom Rydqvist uppvisat, icke säker i fornspråkets grammatik, och flerstädes i de af honom utgifna lagarne har han insatt oriktiga kasusändelser i följd af oriktig upplösning af förkortningstecknen.

Jag har sökt utförligt styrka mitt antagande, att texten A har undergått många af Olaus Petri hufvud-

[1] Liksom Olaus Petri i den tillfälliga likheten mellan *glöper* och *glepper* — verbet *gläppa*, äfven *gläpa, glapa, glåpa, gloppa*, är ännu allmänt i svenska landsmål — fått ett uppslag till sin förklaring, så synes ock Schlyter i följd af likheten mellan *glöpa ord* och det nysvenska gl å p o r d ha föranledts att öfversätta det förra med det senare (se UL. s. 334, LLOrdb. s. 234), oaktadt båda uttrycken intet ha med hvarandra att göra.

sakligen af hänsyn till innehållet gjorda ändringar, att denna text hänvisar på samma originalhandskrift som B, att slutligen i B med tvänne undantag *den ursprungligaste textredaktionen*[1] träffas. Innan jag nu går att i en följande afdelning hårdare åtdraga bevisningens kedja, torde det vara lämpligt att egna ett ögonblicks uppmärksamhet åt den lilla del af Burei text, som ej återfinnes i A; jag menar de inledande orden: *Af thöm gamblu Laghum sum i hedhnum tima brukadhus, vm kamp ok enwighe.* Det är för en hvar uppenbart, att dessa ord icke ursprungligen hört samman med den följande texten, utan att de äro ett senare tillägg. Detta tillägg är af ganska ungt datum, såsom ordet *brukadhus* visar. Detta från tyskan lånade ord träffas nämligen i vårt lagspråk för första gången i en handskrift af Kristoffers landslag, från medlet af 1400-talet (der blott 2 ggr i index till en balk). Jag tror emellertid ej, att orden äro författade af Bureus. Språket är allt för forntroget, för att det skulle vara sannolikt, att dessa, om ock få, ord blifvit sammansatta i början af 1600-talet af en man, som icke var och knappast kunde vara fullt mäktig fornspråkets grammatik. Och för öfrigt har man svårt att finna någon orsak, hvarför Bureus icke skulle hafva skrifvit de inledande orden i sin tids språkform. Jag förmodar derför, att de nämnda orden funnits antecknade af en hand från 1400- (möjligen slutet af 1300-) talet på den originalhandskrift från en betydligt äldre tid, som Bureus hade tillgång till[2]. Jag vågar till denna förmodan foga ytterligare den, att Olai Petri bestämda uppgift, att "thenna

[1] Jag fäster mig vid detta omdömes afgifvande icke vid sådana, efter hvad ofvan (s. 105) visats, betydelselösa omständigheter, som att A har þ, ᛉ, men ej B.

[2] Samma hand har troligen öfver det första gången mötande ᛉ skrifvit det förklarande *madher*, som i A finnes inom klammer efter det första ᛉ, i B alla 4 gångerna ersatt detta (jfr s. 105).

laghen" — vår hednalag — "aff hedendoomen är kommin", just grundar sig på denna anteckning, att lagen brukades "i hedhnum tima". Hur skulle Olaus Petri eljest kunnat så säkert uppgifva detta? Vi finge på detta sätt ett nytt stöd för den åsigten, att Olaus Petri och Bureus oberoende af hvarandra[1] afskrifvit samma gamla originalhandskrift.

Jag har nu sökt besvara den första af de å s. 103 framkastade spörsmålen, nämligen det om de båda textredaktionernas förhållande till hvarandra. Jag kommer nu till den andra frågan, som är af vida svårare, vida mer grannlaga natur. Detta spörsmål gäller, huruvida vi kunna sluta något rörande beskaffenheten af den originalhandskrift, hvari hednalagen stått. Jag tror mig kunna besvara äfven detta spörsmål och skall nu öfvergå dertill. Jag måste härvid dock anhålla om deras öfverseende, hvilka möjligen skola finna den bevisning, som jag kan åvägabringa, för svag, den slutsats, hvartill jag kommer, för djärf.

Först och främst är att märka, att hednalagen med sina alldeles egendomliga språkformer och skrifsätt — om hvilka mer i det följande — efter all sannolighet icke stått i den handskrift af Upplandslagen, som 1607 af Bureus utgafs. Den omständigheten, att det förra lagfragmentet är af Bureus aftryckt tillsamman med Upplandslagen bevisar intet för antagandet om hednalagens och Upplandslagens — sådan denna föreligger i 1607 års upplaga — härstammande från samma handskrift, om man närmare fäster sig vid det sätt, hvarpå

[1] Naturligtvis måste man antaga, att en man som Bureus känt Olai Petri krönika och vetat, att hednalagen fanns uppteckuad därstädes; men då han, efter hvad jag sökt göra troligt, hade den ursprungliga handskriften till sitt förfogande, har han ansett lämpligt att uteslutande följa denna.

— jag säger för korthetens skull — de båda nämnda lagarna förenats i samma tryck. Förhållandet är nämligen det, att UL. slutar på en udda sida i 1607 års upplaga (blad LXIII a), nästan midt på sidan, med samma vers som hos Schlyter. En ren sida blef sålunda öfrig, och denna kan mycket väl hafva nyttjats till aftryck af ett gammalt lagfragment, som Bureus sett i en annan handskrift. Så mycket naturligare vore det, att Bureus begagnat sig af det tillfället, då våra gamla lagar för första gången skulle tryckas, till att offentliggöra och från undergång rädda ett så märkligt stycke gammal lag, i fall detta lagstadgande — såsom jag längre fram skall göra troligt — fanns nedskrifvet på ett handskriftsfragment, utan kändt samband med någon annan lagkodex. — Schlyter har uppenbarligen äfven ansett, att hednalagen ej hörde samman med Upplandslagen i 1607 års upplaga, då han kunnat uttala den ofvan omnämnda förmodan, att texten till hednalagen afskrifvits ur Olai Petri krönika. Emellertid har det knapphändiga sätt, hvarpå Schlyter i sin upplaga af UL. omnämt hednalagens förekomst i 1607 års upplaga — i en not vid þingmalæ-balkens slut heter det blott: "E" (= 1607 års upplaga) "add. sub titulo: *Af thöm gamblu . . . . Giwer madher . . . . .*" — föranledt den missuppfattningen hos en och annan, att hednalagen vore en del af Upplandslagen och särskildt af dess þingmalæ-balk.[1] Det är äfven för att tydligt och klart uppvisa oriktigheten deraf, som jag här ofvan något vidlyftigt framstält rätta förhållandet. —

Har nu hednalagen icke stått i den 1607 utgifna handskriften af Upplandslagen, så synes det icke vara lätt att uppvisa någon annan handskrift, der den med

[1] Sålunda talar Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv* . . ., 2:t Bind, 1:e Hefte, Kjøbh. 1879, s. 126, n. ***, om "det malende lille stykke i *Upl.L.* sidst i þingm. B.", hvarmed hednalagen afses.

större sannolikhet kan antagas hafva stått. Följande omständigheter kunna emellertid leda oss på spåren i vårt sökande efter en dylik handskrift:

1) Hednalagen måste antagas hafva funnits på Olai Petri och Burei tid skrifven på ett fragment af en eljes förlorad handskrift.

Flere omständigheter göra detta mer än sannolikt. På några andra ställen i sin krönika, der Olaus Petri anför eller omnämner gamla lagstadganden, säger han uttryckligen, i hvilken lag dessa finnas. Sålunda anföres ett stadgande[1] ur "then Sweriges laghboock som thå" — "widh tolff hundrad och fyratiyo åår" — "brukades i Vpland" (Klem:s uppl. s. 71); vidare omnämnes (a. st.) ett stadgande ur "then gambla Östgötha laghboken"[2], hvarjämte "then Östgötska laghboken" två gånger nämnes i fråga om jernbörd (s. 77). Ett så högst märkligt lagstycke, som hednalagen, hade derför säkert icke blifvit af Olaus Petri anfördt utan angifvande af källan, om hon varit känd. Särskildt kan anmärkas, att, om hednalagen funnits i en handskrift af Upplandslagen, det hade varit att vänta, att denna bestämda lag anförts — liksom i det nyss nämnda fallet — i st. för att det sväfvande uttrycket "gambla lagböker" (se s. 100) nyttjats. — Månne icke vidare det är troligt, att öfverskriften *Af thöm gamblu Laghum* . . . . just tillkommit som en upplysande randanmärkning i den gamla

[1] Jfr här förut s. 115.

[2] Då det (a. a. s. 82) utan närmare bestämning heter "och ther fore warder berördt i laghbokenne om heredzkyrkior", så syftas här uppenbarligen på den gällande Landslagen och dithörande kyrkobalk ur Upplandslagen, som i yngre handskrifter har *hærads kirkia* för det äldre *hundaris kirkia* (se Schlyter. LL Ordb. s. 287—288). Likaså afses den då gällande lagen (Upplandslagens kyrkobalk), då det (s. 11—12) heter, att "Sweriges laghboock" förbjuder att tro "på stenar och lundar" och att "i laghbokene forbudit warder, at man icke skal affgudhom bloota". — Rörande 2 ställen, då, liksom vid hednalagen, endast "gambla laghböker" anföras, se här förut s. 116 och längre fram s. 132. —

handskriften, emedan denna utgjorde ett fragment af en eljes okänd lagkodex?

2) Den handskrift, hvari hednalagen stått, har allmänt haft diftongen *ei;* så i *eigh* (*äi*), *þeir*, *heitir* (i B), *eidganger*.

3) Handskriften har haft norska språkformer, blandade med de svenska. Sådana norvagismer äro *ek* och *iardu*, om hvilka se ofvan s. 112. Såsom sådana kunna och böra säkerligen äfven de nyssnämda orden med *ei* uppfattas. Norsk form kan äfven det i B stående *markar* — som enligt min tanke (jfr s. 115) äfven stått i originalhandskriften — för *merkir* i A vara. I de svenska landskapslagarne är nämligen *mærkia* den allmänna formen, medan fno. har såväl *merkja* som *marka*[1].

4) Handskriften har betecknat ordet *maþer* med runtecknet ᛉ, som förekommer 4 gånger i A.

5) Handskriften har haft þ omvexlande med ð! Denna vigtiga slutsats kan dragas deraf, att i texten A *þ* och *d* vexla med hvarandra i mid- och slutljud, der fornsvenskan som regel har þ, fno. ð. Sålunda har Olaus Petri med þ: *oqueþins*, *niþingx*, *iorþu*, *talaþi*, *þorþi*, *baþir*, men med *d: ord* (7 ggr), *orda*, *eid-*, *houud-* (, *med*). Detta senare skrifsätt med *d*, som i ordet *ord* regelbundet återkommer 8 gånger, kan i en urkund, som eljes — och fullt regelrätt, då det sker — använder þ, icke gerna förklaras på annat sätt, än att originalhandskriften haft ð, hvilket Olaus Petri förmodligen ansett vara endast en tillfällig, betydelselös ändring af *d*-tecknet, med hvilket senare han derför återgifvit det. — Af texten B låter sig intet med visshet slutas i nu ifråga-

[1] Då Helsingelagen afvikande från de öfriga svenska lagarne har *(af-)marka*, bör detta säkerligen uppfattas som "Tilnærmelse till Norsk" på samma sätt som förhållandet är med de talrika andra, med fno. öfverensstämmande uttryck i Helsingelagen, hvilka Bugge samlat (se *Rune-Indskriften paa Ringen i Forsa Kirke i Nordre Helsingland* . . . Christ:a, 1877, s. 49—51).

varande afseende. Den nyttjar *dh* äfven i fall, då A har *d* (se s. 102, 128), och *d* 2 gånger i st. f. det väntade *dh* för þ i midljud. Dessa båda sista fall — *iardu, thordi* — kunna synas nog egendomliga, men finna sin förklaring deraf, att äfven i Upplandslagens text af 1607 *þ* efter *r* synes hafva genomgående omskrifvits med ensamt *d* (ej *dh*)[1].

De under 4 och 5 nu afhandlade fallen — liksom den förut afhandlade läsarten *glöper* — visa fördelen af att hednalagen upptecknats i tvänne olika afskrifter. Det så anmärkningsvärda bruket af ʏ och ð i detta lagfragment hade af Burei afskrift allena icke kunnat synas.

Jag har härmed redogjort för de märkligaste egendomligheterna i hednalagens nu förlorade originalhandskrift, så vidt dessa med ledning af de båda texterna A och B kunna uppvisas. Nu frågas: finnes någon af oss känd handskriftlig lemning, som kännetecknas af samma egendomligheter, som hednalagen, och som liksom denna är ett fragment? Ja, en sådan finnes, och den består i de i Norge funna 2 pergamentsbladen af en kodex, som innehållit den äldre Vestgötalagen. Dessa båda blad — af Klemming aftryckta i bihanget till redogörelsen för Svenska Fornskrift-sällskapets allmänna årsmöte 1874 — ha, liksom hednalagen, norska ordformer blandade med de svenska[2] — såsom diftongen *ei*[3], *iarðar* (i gen. sing.), *nvma*[4], *fimta*

[1] Se t. ex. början af Jorda Balker, där talrika dylika fall möta.

[2] Jfr Rydqvist, SSL. I, XXIX n. *.

[3] I orden *eig, þeir, eið* — äfven så skrifna i hednalagen —, *þeim, ein, einca, heimgierþ* (men *hem, hemfold*).

[4] Schlyter uppgifver (Frey, 1847, s. 195—196), att i fragmentets andra blad — det första, som äfven har *nvma*, var då ej än funnet — "står icke *nv ma*, utan *nema*", och att "Prof. Munch" — som först aftryckt stycket — "påbördat fragmentet en oriktig läsart, som der icke finnes, nemligen *nv ma*"; handskriften har emellertid verkligen *nv ma* (deladt på 2 rader), såsom, utom Munch, både Rydqvist och Klemming äfven läst, och jag sjelf haft tillfälle att öfvertyga mig om.

m. fl., om hvilka alla mer strax —, har både ð och þ[1], har runtecknet ᛉ en gång för *maðr*. Vid sådant förhållande synes det icke böra anses allt för djärft att antaga, att hednalagens originalhandskrift tillhört samma kodex som de i Norge funna fragmenten af äldre Vestgötalagen[2]. Af denna kodex skulle sålunda på 1500-talet och i början af 1600-talet ett fragment hafva funnits i Stockholm. Ett sådant antagande innebär naturligtvis ingen orimlighet. Vare sig handskriften varit skrifven i Norge — hvilket synes mindre sannolikt — eller i Sverige af en norsk skrifvare[3], måste den antagas ha varit afsedd för nyttjande i Sverige. Möjligt vore, att den tillkommit någonstädes i Vestergötlands gränstrakter mot Bohuslän eller på Dalslands gräns mot Norge, hvilket skulle kunna förklara så väl den omständigheten, att några fragment kommit till Norge — dessa äro funna "såsom infattning till räkenskapsböcker" från öfre Telemarken för åren 1637 och 1638 — och andra till Stockholm, som ock att en norsk skrifvare nyttjats.

Men jag måste här afbryta framställningen för ett ögonblick. Det gäller att besvara en invändning, som någon kunde vara sinnad att göra mot det här, i öfverensstämmelse med Rydqvist i fråga om äVGL.-fragm., gjorda påståendet, att norska former finnas i dessa fragment och i hednalagen. Denna invändning — som af lätt insedda skäl icke lämpligen kunnat upptagas till

[1] Särskildt kan påpekas att efter *r* dels þ (*heimgierþ*), dels ð (*garðr*, *varða* m. fl.) brukas, alldeles som i hednalagen.

[2] I det följande angifna med förkortningen äVGL.-fragm. eller, där ingen tvetydighet kan uppstå, blott fragm.

[3] Rydqvist förmodar (SSL. I, XXIX not *), att äVGL.-fragm. skrifvits "af en Isländare eller Norrman". Hör hednalagen, såsom jag vill göra troligt, till dessa fragm., så visar formen *iarþu* (isl. *jörðu*) bestämdt på en norrman, hvilket alternativ ju ock andra omständigheter måste göra antagligast.

bemötande förr än nu, då hednalagens och äVGL.-fragm:s samhörighet blifvit uppvisad — lyder sålunda: kunna icke dessa så kallade norska former lika väl uppfattas som mycket ålderdomliga svenska former? Måste icke fornsvenskan en gång hafva haft just diftongen *ei* allmänt, genitivformen *iarþar* för det yngre genom analogibildning uppkomna vanliga *iorþar*, dativformen *iarþu* för det senare *u*-omljudna *iorþu*, det obrutna *ek* för det yngre genom brytning uppkomna *iak*, *numa* (jfr fno. *nema*) för det yngre förkortade *num*, *fimta* för *fæmta*, der *i* såsom så ofta, gått öfver till *(e—) æ*? Den norske forskaren P. A. Munch var just af denna mening rörande det först funna fragmentet af äVGL., hvilket han ansåg hafva äldre svenska former än den af Schlyter utgifna handskriften af äVGL., vara "den ældste hidtil bekjendte Levning af svensk Bogskrift" samt härröra från början af 1200-talet. Hvad hednalagen särskildt beträffar, antager Rydqvist för den samma möjligheten af att "*ei* öfvergått ur en äldre urkund" (SSL. IV, 140), och anför dess *ek*[1], *iardu* som svenska fornformer af ålderdomlig prägel (SSL. IV, 48, 189). Härvid är nu följande att märka. Att former som *iarþar*, *iarþu* en gång funnits i fornsvenskan, må vara möjligt; men säkert är det icke. Den allmännast gängse åsigten uppfattar visserligen de nämnda formerna som de äldre och *iorþar*, *iorþu* som de yngre, men enligt en annan helt ny teori äro tvärt om dessa senare former de ursprungligare[2]; formerna *iarþar*, *iarþu* måste då uppfattas som

[1] Det kan här förtjena nämnas, att Lyngby på det ofvan (s. 103) omnämda stället fäst uppmärksamhet vid, att Klemmings upplaga har *Jach* för 1607 års texts *ek*.

[2] Enl. J. Schmidt, H. Paul m. fl. Jämför särskildt den senares framställning i Paul-Braunes *Beiträge zur geschichte der deutschen sprache und literatur*, Band VI, s. 16 följ. — Jag nyttjar tillfället att här i största korthet nämna, att de fgutn. formerna *biern*, *smier* m. fl., i hvilka Söderberg (*Forngutnisk Ljudlära* . . . Lund 1879, s. 27 n. 1) finner bevis mot ett samnordiskt *iǫ* — och särskildt mot riktigheten

nyare bildningar, hvilka i sådant fall ovilkorligen måste gälla som **norska** (den förra äfven som **isländsk**). Men jag vill icke grunda min motbevisning på en ännu långt ifrån allmänt erkänd teori. Äfven om man fasthåller vid den äldre uppfattningen af förhållandet mellan de nämnda dubbelformerna, måste man bestrida sannolikheten af att de med *a* i roten kunnat såsom äkta svenska former fortlefva i en urkund, som icke gerna kan anses vara äldre än från slutet af 1200-talet (troligen dock något yngre; se härom längre fram). Den utveckling, hvarigenom — enligt denna äldre uppfattning — *iorþar, iorþu* uppkommit ur *iarþar, iarþu*, måste nämligen nödvändigtvis antagas hafva försiggått vida tidigare än på 1200-talet. Derför talar det förhållandet, att denna utveckling är gemensam för fastlandets fornsvenska och för forngutniskan[1], ja för fornsvenskan och forndanskan. Då nu *iarðar, iarþu* måste uppfattas som fornnorska former, blir det ock det naturligaste och sannolikaste att förklara formerna med *ei* samt *ek, fimta* m. fl. såsom norska former[2], hvilka af en

af min framställning af "omljudsbrytningen" (i min afhandling *Om v-omljudet* . . . Upsala 1877) — låta på flere olika sätt förklara sig, dels som fonetiska utvecklingar, dels som analogibildningar, äfven ur en grundform med *i ǫ*. Härom mer vid annat tillfälle.

[1] Formen *iorþar* möter oss i fgutn. redan på ett minnesmärke från 1200-talet (kanske dess början), nämligen Åkirkeby-dopfunten på Bornholm (Liljegren, *Runurk.* nr 1978). Jämför om denna Wimmer, *Små bidrag til nordisk sproghistorie*, s. 193 f. (i Det philologisk-historiske Samfunds Mindeskrift i Anl. af dets 25-aarige Virksomhed 1854—1879, Kjøbh. 1879), och min uppsats *Fornsvenska runhandskrifter*, s. 613, n. 2 och 616 Anm. (i *Nordisk Tidskrift* utg. af Letterstedtska Föreningen, 2:a årg. Stockh. 1879).

[2] Ännu en form i äVGL.-fragm., som hittils icke uppmärksammats, kan angifvas som fornnorsk, näml. *stvlð* (sid. 3[9]). På svenskt språkområde är af detta ord endast en form med *i*-omljud af *u* till *y* (*styld*, nysv. *stöld*) känd, medan fno. endast har en form med *u* (*stuldr*). Emellertid är nämda form *stvlð* dess värre icke fullt säker — i annat fall skulle den lemna ett nytt, kraftigt bevis för tillvaron af norska former i äVGL.-fragm. —; s. 2[5] i fragm. läses nämligen äfven *skvldr* för *skyldr* (den af Schlyter utgifna handskriften af äVGL. har på samma ställe *skiuldær*, eljest *skyldær*). [S. 4[4] ha dock fragm. *byriar* med tydligt *y*].

norsk skrifvare blifvit inblandade i den svenska hufvudstommen [1].

Jag går nu att påpeka några smärre, hittils ej omnämda öfverensstämmelser mellan hednalagen och fragmenten af äldre Vestgötalagen. Liksom texten B af hednalagen har *eigh*, *eygh* (blott en gång *äi*), ha äldre VGL.-fragm. *eig* (3 ggr); skrifsättet med *h* i B är möjligen att tillskrifva Bureus, som äfven insatt *h* efter *d* i flere ord (*eidh-*, *huwdh-*, *mädh*). — I texten B är skrifsättet med *k* genomfördt liksom i UL. af 1607, men i A träffas *c* i flere ord. Detta senare skrifsätt, som afsticker från det af Olaus Petri i öfversättningen af hednalagen brukade [2], har sannolikt nyttjats i originalhandskriften af hednalagen. Det är ock i äVGL.-fragm. ofta förekommande. Med hednalagens *cumber*, *oc* [3], *acri* jämför fragm:s *callar*, *oc*, *tacr*. — Med skrifsättet *haluum*, *houud-* i A jämför *stouur* i fragm. — Verbal- och nominativändelsen *r* återgifves i hednalagens båda texter genomgående med *-er*, medan äVGL.-fragm. städse ha blott *-r*. Denna lilla olikhet har emellertid intet att betyda; *-r* har förmodligen uppfattats som förkortning af det i uttalet hörda *-er* och derför återgifvits med det senare i både A och B. En oriktig läsart i A synes dessutom häntyda på, att originalhandskriften haft *-r*. *Ligger (han)* i A (r. 14) synes nämligen ha uppkommit genom felläsning af *liggi*, ty eljes inser man ej, hvarför denna lättfattliga och för sammanhanget väl passande form skulle af Olaus Petri hafva återgifvits med *ligger*, hvilket gjorde tillägget af *han* nödigt. Denna felläsning blir lättare förklarlig, om man tänker sig, att

[1] Längre fram i tiden träffas ett motstycke till detta svensk-norska blandspråk i den s. k. birgittin-norskan (Jfr derom min nyssnämda afhandling om *v*-omljudet s. 30, n. 1).

[2] Så skrifves der *kommer* (3 ggr), medan hednalagens text har *cumber* (3 ggr).

[3] Det vanligare *och*, liksom *jach*, har fått sitt *ch* af Olaus Petri.

liggi blifvit läst som *liggr* och detta sedan, liksom öfver allt eljes, afskrifvits med *ligger*. Möjligen har ock ett *glöpr* af Bureus blifvit felläst som *glöpa* (jfr s. 118 här förut), hvilket kunnat ske lättare än ett *glöper*. — Slutligen må uppmärksamhet skänkas åt tvänne i sig sjelf föga anmärkningsvärda skrifsätt i äVGL.-fragm., emedan de kunna hjelpa oss att förklara det besynnerliga skriffelet hos Olaus Petri *þeir sculu vapnum* för *mädh fullum wapnum* i B. I äVGL.-fragm. nyttjas oftast *ſ* (jämte det sällsynta *s*), hvilket till formen är ganska likt *f*; vidare skrifves ändelsen *-um* dels så, dels *-ū* (se fragm. s. 2^{2} *hanū*, men 2^{5} *hanum*). Antager man nu, att originalhandskriften af hednalagen haft skrifsättet *fullū* (eller kanske, med ett slarfvigt skrifsätt [1], *fulū* [2]) för *fullum*, så kan Olaus Petri ha läst detta som *ſullu* (*ſulu*) med *ſ* för *f* och med förbiseende af strecket öfver det senare *u*. Detta ord har han sedan rättat till *ſculu* (jfr landsmålens *sulle* för *skulle*), hvilket åter medfört rättelse af *mz* (såsom handskriften troligen, liksom äVGL.-fragm., haft) till *þeir* efter det en gång förut i hednalagen förekommande *þeir sculu* [3] (jfr härom s. 115 här förut).

Det torde nu vara på sin plats att påpeka ett par små olikheter mellan hednalagens text och äVGL.-fragm:s. Den förra har en gång *þer* såsom relativ partikel, de senare aldrig denna yngre form, utan blott det

[1] Så ha äfven äVGL.-fragm. skriffelet *sköning* för *skötning* förutom andra slarffel.

[2] Det i Klemmings upplaga mötande *fulum* synes hafva blifvit insatt — jfr s. 101 här — efter läsarten i *Scriptores*, hvilken åter torde ha tillkommit genom Schröders rättelse af handskriftens *sculu* till *fulum* (jfr s. 104).

[3] I originalhandskriften förmodar jag der hafva stått *skulu*, ej *sculu*. Skrifsättet med *c* i detta ord hos Olaus Petri kan naturligtvis bero på en tillfällighet. Men det kan ock bero därpå, att originalhandskriften haft samma af *ſ* och *k* sammansatta tecken ſk, som i ä. VGL.-fragm. brukas (se 1874 års aftryck s. 102 och Rydqvist, SSL. I, XXIX n *). Detta af Olaus Petri okända tecken kunde lätt tagas för *ſc* (snarare än för *ſk*).

äldre *er* *(ær)*. Emellertid bör det väl kunna antagas, att den för båda gemensamma handskriften jämte det allmännare *er* någon enstaka gång haft *þer*, då samma förhållande eger rum i hufvudkodex af äVGL. — I hednalagen träffas *þan* (den) 6 gånger, hvilken form ej träffas i äVGL.-fragm., hvilka blott ha det yngre *þen*, *þenn* (hvar sin gång). I äVGL:s hufvudkodex träffas äfven vexlingen mellan *þan* och *þæn* (*þen*), hvilket senare dock är allmännast. Att endast *þan* i hednalagen träffas, kan bero derpå, att den norske skrifvaren stundom låtit sin dialekt mer göra sig gällande, eller ock kan den äldre formen i en del af handskriften ha varit allmännare, den yngre i en annan. — Hednalagen har en gång *vara*, äVGL.-fragm. en gång *vera*. Denna vexling är välbekant redan i äVGL. Som äVGL.-fragm. en gång hafva *varða* för *værða*, bör handskriften väl kunna antagas hafva haft *vara* jämte *vera*. Man finner sålunda, att äldre och yngre former äro tämligen jämt fördelade mellan hednalagen och äVGL.-fragm., och att icke på ena stället alla de äldre, på andra stället alla de yngre formerna förekomma. Hednalagen har det äldre *þan*, de yngre *þer*, *vara*, äVGL.-fragm. ha de äldre *er* (*ær*), *vera*, de yngre *þen* (*þenn*), *varða*. Om *ælla* -*ællar* se s. 139 anm. till rad 11, om -*as* och -*az* se s. 136. Nu påpekade obetydliga och lätt förklarliga skiljaktigheter mellan hednalagens och äVGL.-fragm:s skrif- och språkbruk torde icke i någon mon böra anses motväga de många vigtiga öfverensstämmelserna eller göra den slutsats tvifvelaktig, som jag dragit af dessa senare.

De båda i Norge funna fragmenten af äVGL. utgöra tvänne pergamentsblad af ovanligt litet format (endast 5⅝ tums höjd, 3¾ tums bredd). I Olai Petri krönika (Klem:s uppl. s. 49) yttras, sedan det först nämnts, att "fördom dags woro icke så monga saker vthrettade i bescriffuen lagh som nw är" . . . . "Ja i för-

stonne hade the ingen laghboock", följande anmärkningsvärda ord: "Så wordo doch med tijdhen noghra få stadhgar bescreffne, men ganska eenfaldeliga, och thet kan noogh merkias aff the gambla laghböker som brukades för try eller fyra hundrade åår sedhan, The äro ganska små[1] och eenfaldeliga vthsatta, at man må dragha så snart thet ena forstondit ther vth som thet andra". Skulle det vara alt för djärft att sammanställa dessa ord om "the gambla laghböker" såsom varande "ganska små" med nyssnämda faktum, att äVGL.-fragm. äro af ett ytterst litet format i jämförelse med öfriga svenska laghandskrifter, så vidt dessa äro af oss kända? Om det fragment, som innehållit hednalagen, såsom jag ofvan sökt göra troligt, hört till samma handskrift som äVGL.-fragm., har äfven det förra utgjort ett eller flere — härom mera straxt — pergamentsblad af samma ovanligt lilla format som de senare. Ligger det icke då rätt nära till hands att tänka sig, att Olaus Petri fäst särskild uppmärksamhet vid denna fragmentets ovanliga yttre beskaffenhet och deraf dragit den visserligen förhastade slutsatsen, att den gamla lagbok[2], som fragmentet tillhört, varit till innehåll liksom till format helt liten. Det nu sagda gör icke anspråk på att vara mer än en lös gissning, som kanske en och annan finner allt för vågad.

Man kan nu göra sig den frågan, om det fragment, som innehållit hednalagen, bör antagas hafva varit af större omfång. Ett bestämdt svar på detta spörsmål kan naturligtvis icke gifvas. Visst är, att hednalagen allena icke behöfver hafva upptagit mer än ett enda pergamentsblad af samma storlek som äVGL.-fragm. (se derom i slutet af denna afhandling). Följande skulle

[1] Spärradt af mig.
[2] Vid pluralformen "laghböker" hos Olaus Petri är väl alls ingen vigt att lägga.

emellertid möjligen kunna anföras såsom stöd för den meningen, att det ifrågavarande på Olai Petri tid befintliga fragmentet varit af något större omfång. Tvänne gånger anföras i Olai Petri krönika gamla lagstadganden, hvilka icke återfinnas i de nu bevarade landskapslagarne. Ena gången heter det på tal om jernbörden (s. 51): ". . . och finnas än nw gambla laghböker[1] som sådana sett innehalla, om twiffuelachtiga saker, Stånde til jern och Gudz doom, warder han skäär ått jerne, wari frij, Brinner ått jerne wari felter[1]. Sådana ordh the ther stå i laghbokenne . . ." På andra stället läses följande (s. 82): "Och ther före finnes bescriffuit i the gambla laghböker som her i Swerige brukades för trij eller fyra hundrade åår sedhan[1], at then som åtte så mykin jordh som han kunde begraffuas vthi[2], thet är siw fötther i långdenne och tree fötther i breddene, then recknades för jordhägande, än thå at han hade borth soldt all annor jordh. Men hade han och såldt sijn läghrestadh medt, så kalledes han all säla[1], then ther all jordh borth såldt hade, och räcknades icke för en bollfast mann, aff huilkit . . ." Anmärkningsvärdt är nu, att i dessa fall, i likhet med förhållandet vid hednalagens meddelande, men i olikhet med de här förut (s. 122) omnämda fallen, då Upplands- och Östgötalagarne — den senare just en gång i fråga om jernbörd — anföras, de gamla lagar icke nämnas ur hvilka de båda, ålderdomliga stadgandena hemtats. Man skulle väntat, synes det mig, att Olaus Petri skulle äfven i dessa fall hafva anfört källan för de så märkliga lagstadganden, hvilka han meddelar, så framt denna varit honom bekant. Man

[1] Spärradt af mig.
[2] Olaus Petri säger straxt förut, att fordom "hwar släkt hade sin eeghen ättahaga i sin boolstadh . ."

ledes häraf på den tanken, att äfven dessa båda lagstadganden funnits i ett fragment af någon gammal lagkodex, i hvilket fall det ju ligger närmast att tänka på den samma, som innehållit hednalagen. Af intresse är med afseende härå att iakttaga, att den åldersbestämning — "trij eller fyra hundrade åår" —, som nyttjas vid anförandet af stället om *allsäla*, är ordagrant den samma, som å det här förut citerade stället om "ganska små" lagböcker. Då det för öfrigt i stadgandet om *allsäla*, liksom i hednalagen, är fråga om hedniska plägseder, är det särskildt frestande att våga den förmodan, att dessa båda lagstadganden tillhört samma handskrift. Man måste medgifva, att detta antagande är vida sannolikare än det, som med eljes samma förutsättningar, som här blifvit gjorda, måste blifva en följd af dess förkastande, nämligen att dessa båda lagstadganden, härrörande från hednisk tid, stått i hvar sitt af tvänne nu förlorade fragment af gamla laghandskrifter[1]. Hvad stadgandet om jernbörd särskildt vidkommer, så påminna flere uttryck i det lilla stycket om Skånelagens bestämmelser, men olikheten är dock så bestämd, att man omöjligen kan antaga, att det hemtats af Olaus Petri från denna lag.

Det är sålunda möjligt, kanske sannolikt, att det handskriftsfragment, som innehållit hednalagen, och som

[1] En och annan läsare har kanske, liksom jag, blifvit slagen af den likhet, som i några afseenden råder mellan det af Olaus Petri meddelade stadgandet om *allsäla* och det i Vestmannalagen I, Bygninga balkir, 1 (och Vestm.-lagen II, Jorþa balkær, 1) befintliga ålderdomliga stycket om *alsæla*, där det talas om att *lighri raþa*. Man kunde ett ögonblick vara frestad att tro, att Olaus Petri missförstått detta ställe — *lighri* betyder där något helt annat än "läghrestadh" — och fritt återgifvit det i sin krönika på ofvan angifna sätt. Vid närmare begrundande finner man dock, att sådant ej är möjligt att antaga — enär bland annat enskildheterna allt för mycket afvika —, utan att Olaus Petri verkligen måste hafva följt ett gammalt lagstadgande af sådant innehåll, som han angifver.

fanns på Olai Petri och Burei tid [1], äfven innehållit andra stycken af en gammal lagredaktion och särskildt de nu omnämda stadgandena om *allsäla* och om **jernbörd**. Emellertid medgifves villigt, att den bevisföring, jag sökt åvägabringa för denna åsigt, icke kan anses vara af strängaste art.

Jag öfvergår nu till det tredje och sista af de i början (s. 103) framstälda spörsmålen, eller det: hvilken landskapslag har hednalagen tillhört? Om, såsom jag i det föregående genom sammanställande af en mängd slående öfverensstämmelser sökt göra troligt, hednalagen och äVGL.-fragm. tillhört samma originalhandskrift, ligger det onekligen närmast till hands att antaga, att hednalagen utgjort en del af äVGL. Ett sådant antagande får ingalunda derför tillbakavisas, att den af Schlyter utgifna handskriften af äVGL. saknar det ytterst ålderdomliga lagstadgande, som träffas i hednalagen. Detta kan nämligen såsom föråldradt hafva uteslutits i den nämda handskriften af äVGL., alldeles som kapitlet om köp af trälar såsom handlande om något, som "hunnit alldeles komma ur bruk eller blifvit genom en särskild lag förbudet", uteslutits ur den äldre handskriften af Gutalagen, medan det ännu finnes qvar i den yngre (se Schlyter, Gotlands-Lagen, s. IX). Det bör med afseende på detta antagande märkas, att den handskrift af äVGL., som fragm. tillhört, icke kan vara en afskrift af den af Schlyter utgifna handskriften, utan är, såsom det af vigtiga afvikelser och tillägg samt bättre läsarter synes, af denna alldeles oberoende; en för båda gemensam originalhandskrift torde ej ens böra antagas. — Skulle stadgandena om *allsäla* och om **jernbörd** verkligen hafva hört till samma handskrift som hedna-

[1] Att detta handskriftsfragment efter Burei tid spårlöst försvunnit, är icke underligare, än att de handskrifter af Upplands- och Östgötalagarne, hvilka år 1607 utgåfvos i tryck, och många flere i början af 1600-talet befintliga handskrifter gått förlorade.

lagen och följaktligen som äVGL.-fragm., torde man äfven böra antaga, att dessa tillhört äVGL. Att dessa saknas i den enda fullständiga handskriften af äVGL. skulle då förklaras på samma sätt, som nu skett i fråga om hednalagen. I sjelfva verket är det icke annat, än hvad man kunde vänta, att någon handskrift af äVGL. innehållit något stadgande om jernbörd, då såväl Östgöta- som Helsingelagarne — för utom Skånelagen — omnämna detta äldre rättsinstitut.

Några ord böra kanske nu egnas åt den redan i förbigående berörda frågan om åldern af den handskrift, som äVGL.-fragm. och, efter mitt förmenande, hednalagen, möjligen ännu andra af Olaus Petri bevarade lagfragment, tillhört. Att Munch tillskref äVGL.-fragm. en mycket hög ålder (början af 1200-talet), har ofvan (s. 126) nämts; orsaken därtill var hufvudsakligen den, att han ansåg det innehålla urgamla svenska former, eljes ej i svensk skrift förekommande. Då emellertid dessa former äro norska, försvinner detta skäl till antagande af en så hög ålder. Schlyter och Klemming anse handskriften af äVGL.-fragm. vara från slutet af 1200- eller början af 1300-talet. Jag vill i detta ämne endast tillägga följande. Mot antagande af en allt för hög ålder af äVGL.-fragm. tala former som *varða* för *værða*, *þen*, *þenn* för *þan*, *þet* för *þat* och möjligen *atr* på ett ställe, där äVGL. har *aftær*. Hvad hednalagen vidkommer, gäller det samma om dess *þer* för *er*, *vara* för *væra*, *halla* för *halda* och *þet* för *þat*. Ett slutligt afgörande af frågan om åldern af handskriften till äldre VGL.-fragm. synes kunna vinnas endast på det sätt, att man, sedan antagandet om en norsk skrifvare blifvit erkändt vara oundvikligt, anställer en jämförelse med norska handskrifter från de senast nämnda tidpunkterna och ej med svenska handskrifter från denna tid.

Jag skall nu till slut återgifva hednalagens text i det skick, jag tänker mig den hafva haft i handskriften (med ungefär lika många ord på hvar rad och med lika många rader på hvar sida som i äVGL.-fragm.). Till ledning härvid tjena dels den här förut gjorda undersökningen om förhållandet mellan texterna A och B, dels skrifbruket i äVGL.-fragm. I senare afseendet kan följande märkas. I äVGL.-fragm. nyttjas oftast *ſ* (jfr här förut s. 129), någon gång *s*; *v* står ofta för *u*; *mz* är förkortning för *með* (en gång utskrifvet i fragm.), *h'* för *han*. Liksom i äVGL.-fragm. är ꝁ tecken för *ſk*. Stora bokstäfver och punkter har jag insatt godtyckligt. I *mötaz* har jag insatt *z* efter *tapaz*, *byriaz* i äVGL.-fragm.; det kan i B lätt ha ändrats till *s*. Vid smärre afvikelser mellan A och B har jag valt skrifsättet i A i följande fall: *c* för *k*, såsom ofvan (s. 128) nämts; *o* i *houuð*- (jfr äVGL.-fragm:s *stouur*), der B har *u*; *u* framför vokaler, der B har *w*; *v* i början af ord, där B har *w*; däremot skrifsättet i B i följande fall: (oftast) *æ*, der A mest, liksom i krönikan, genom tyskt inflytande har *e*; *a* i *gialdvm* (jfr äVGL.-fragm:s *gialda*, *gialdi*), der A har *gieldum*; *u* (*v*) i *vgildum*, der A har *ogildom*; formen *ælla* för *eller* i A (jfr härom s. 139) anm. under texten). Framför *r* har jag, i öfverensstämmelse med äVGL.-fragm. (t. ex. *havr*), skrifvit *r* i st. f. *w* i B, *u* i A. — På ett enda ställe har jag vidtagit en ändring af texten, sådan denna lyder både i B och (i några afskrifter) i A och möjligen lydt i originalhandskriften. Det meningslösa ordet *van* i orden *þa mun han van vara* —, har jag nämligen med en nära till hands liggande rättelse återgifvit med *þan*, hvars þ dock blifvit utmärkt med kursiv stil till angifvande af att den ursprungliga texten möjligen frångåtts. Det är nämligen ganska antagligt, att denna senare redan haft skriffelet (jfr s. 129 och n. 1); men det kan ock

hända, att þ i handskriften blifvit otydligt, så att man ej såg det lodräta strecket öfver och under bågen, hvarvid þ lätt kunnat läsas som *v*. Med denna rättelse *þa mun han þan vara sum han heitir* får man en god mening: då må han *den* vara (= vara det, på nysvenska), som han heter, d. v. s. en man, som "ej är mans make och ej man i bröstet". — På ett ställe är troligen ett ord öfverhoppadt, nämligen der det heter *þa se han* ᛉ *þæss værri þet talaþi han eig halla þorþi;* mellan *værri* och *þet* synes partikeln *at* eller *ær* vara utesluten. Jag har dock ej ansett nödigt att rätta detta.

Några smärre anmärkningar rörande den på nu angifvet sätt rekonstruerade textens förhållande till äVGL.-fragm. har jag ansett lämpligast kunna meddelas nederst å s. 139, 140 under sjelfva texten och öfversättningen.

En så vidt möjligt ordagrann öfversättning har jag trott mig böra till en och annan läsares tjenst vidfoga den ålderdomliga texten. De ställen, der jag afviker från den af Schlyter i glossaret till UL. och LL.-Ordb. gifna tolkningen, må här särskildt skärskådas. Vid stället *oc markar han a iarþu* fattar Schlyter *han* som objekt till *markar* och öfversätter: "utmärker honom i jorden[1], förmodligen genom nedsättande af en så kallad nidstång . . . såsom tecken dertill, att den som så märkt den andre[1] varit på stället och utropat honom som niding" (LL.Ordb; jfr UL. s. 376). Denna tolkning förefaller mig icke rätt sannolik. Jag förmodar, att *han* är subjekt till *markar*, satt efter verbet på grund af det föregående *þa* (*þa opar han þry niþingx op oc markar han* . .). *Markar* står sålunda absolut med betydelsen af göra ett märke. — Om tolkningen af *glöþr orða værstr* se här förut s. 117. — I uttrycket *tunga houuðbani* öfversättes det senare ordet af Schlyter med dråpare (UL. s. 348); men i LL.Ordb. s. 798 heter det, efter det att det "Isl. *höfuðbani, höfuðsbani*" jäm-

[1] Spärradt af mig.

förts: "Då jag icke känner att det Isl. ordet varit brukadt i eg. bem. af dråpare, såsom BH. öfvs:r, finner jag orden *tunga h.* [,] i U. böra öfvs:s: tungan är orsaken till hans död, ɔ: han har sin egen tunga l. sitt förolämpande tal att skylla för sin död, hvilket i allt fall är tydliga meningen af de anf. orden . . ." Den här af Schlyter lemnade öfversättningen har, efter min tanke, icke träffat uttryckets kärna eller dess djupaste mening. Man måste för att komma till denna först göra klart för sig, hvad den egentliga betydelsen af ordet *houuðbani* kan vara. Som bekant nyttjas ordet *hufvud* ännu i nysvenskan såsom första led i många sammansatta ord med betydelse af främst, förnämst; så i *hufvudsak*, *hufvudman*, *hufvudstycke*, *hufvudbok*, *hufvudämne* m. fl. Den samma användningen hade ordet i fsve. och i talrika fall i fno.[1]. På sådant sätt synes mig *houuð-* i *houuðbani* böra uppfattas. Meningen af det ifrågavarande ordspråket blir då: tungan är "hufvuddråparen" = den främste dråparen, den förnämsta orsaken till menniskors mördande, hvilken tanke passar väl samman med och liksom tjenar till förklaring af det omedelbart föregående uttrycket: ordförbrytelse är värst. — Här följa nu text och öfversättning.

[1] I Hávamál (v. 73, Bugges upplaga) träffas följande versrader:
Tveir 'ro eins heriar,
tunga er haufuþs bani.
Det synes ingen anledning vara att här antaga ett sammansatt ord (*höfuðsbani*). Meningen torde helt enkelt vara den: tungan är hufvudets bane (eller med fri omskrifning af båda verserna: af två ting — tunga och hufvud —, som tillhöra samma kropp, är det förra ofta orsaken till det senares förderf). Möjligt är emellertid, att detta förmodligen allmänt kända uttryck ur Hávamál föranledt, att en form *höfuðsbani* finnes som biform till det fno. *höfuðbani* — i Laxdoelasagan träffas t. ex. båda formerna, likaså i Njála —, hvars ursprungliga betydelse säkerligen är den samma, som ofvan för det fsve. ordet angifves, eller främste dråpare, förnämsta dödsorsak, hvilken betydelse också synes passa på alla de i Cleasby-Vigfussons lexikon anförda ställena — utom det ofvannämda i Hávamál — liksom på det af Schlyter omnämda stället i Flóamanna-saga.

Givr ·ᛘ· oquæþinſ orð manni. þu ær æi manſ maki oc eig ·ᛘ· i brysti. Ek ær ·ᛘ· sum þv. þeir ſkvlv mōtaz a þriggia vægha motum. Cumbr þan orð havr giuit oc þan cumbr eig þer orð havr lutit. þa mvn h' þan vara svm h' heitir. ær eig eiðgangr oc eig vitniſbær huarti firi man ælla kvnv. Cumbr oc þan orð havr lutit oc eig þan orð

Gifver man oqvädins ord åt man: "Du är ej mans make och ej man i bröstet". — "Jag är man som du!" — De skola mōtas vid tre vägars mōte. Kommer den, som ord har gifvit, och den kommer ej, som ord har mottagit, då må han det vara, som han heter; är ej edfōr (= får ej gå ed) och (är) ej vittnesgill hvarken fōr man eller qvinna (= i en mans eller i en qvinnas sak). Kommer ock den, som ord har mottagit, och icke den, som ord

---

2. Jag har här och 3, 9 insatt *ær* efter *är* alla gångerna i B, churu A har *er* öfver allt. I äVGL.-fragm. träffas *ær* och *er* om hvart annat. — 5. B har *wägha*, A *wegha*; äVGL.-fragm. ha *vægnær* men *fegnar*. I *lagath*, *eig* ha äVGL.-fragm. blott *g*, i *vargh gh*. — 11. B har *älla*, A har *eller*. Jag kunde hafva insatt den mellan båda liggande formen *ællar*, som äVGL.-fragm. ha 3 gånger, men som vexlingen mellan *ællar* och *ælla* är vanlig i fsve. i samma handskrift, har jag föredragit att låta formen i B qvarstå.

havr giuit. þa opar h' þry niþingx op oc markar h' a iarþv. þa se h' ·ᛉ· þæff værri þet talaþi h' eig halla þorþi. Nv mötaz þeir baþir mȝ fullū vapnvm. Faldr þan orð havr lutit. gildr mȝ haluum gialdum. Faldr þan orð havr giuit. Glöpr orða værstr. Tunga houuðbani. Liggi i vgildum acri.

---

har gifvit, då ropar han tre nidings rop (= tre gånger ropet niding) och gör han märke på jorden. Då vare han man dess värre, som det talade han ej hålla tordes. Nu mötas de båda med fullständiga vapen. Faller den, som ord har mottagit: (vare han) gill (= för honom bötes) med half gäld. Faller den, som ord har gifvit: ordförbrytelse (är) värst, tungan (är) främste dråparen; ligge på ogill mark (= ligge ogill).

---

6. Om vexlingen mellan *-ū* och *-um* se ofvan s. 129.

Anm. Jag har i ofvanstående uppsats, efter Burman, Schlyter m. fl., antagit, att Joh. Thomæ Bureus varit utgifvare af 1607 års upplaga af Uplandslagen. Saken synes emellertid vara mer än tvifvelaktig att dömma af följande nyss emottagna benägna meddelande — som jag fått tillstånd att offentliggöra — af öfverbibliotekarien m. m. G. E. Klemming: "Inga bevis för Joh. Bures utgifvande af lagarna finnas; ingen samtidig anteckning. Uppgiften är osannolik. Bure sjelf har ej sagt något derom. Listan på hans arbeten hos Schefferus härstammar säkerligen från honom och upptar dem ej. Om han 1607—1609 hade haft uppdraget, skulle det nog ej 1613 blifvit lemnadt åt Jonas Bure. Uppgiften har jag ej sett äldre än hos Burman; förmodar att han orätt läst eller skrifvit: JOH. för JON".

L. Fr. Leffler.

Två nordiska bronsålderssaker funna i Schweiz.

Vid ett besök i museet i Lausanne våren 1879 öfverraskades jag af att der se tvänne bronser af former, hvilka voro mig alltför väl bekanta för att något tvifvel om deras nordiska ursprung kunde vara möjligt. Det var ett hängkärl och hälften af ett redan i forn-

37.

38.

39.

tiden itubrutet spänne af det slag, som är kändt under namnet glasögonförmiga. Direktören för museet, herr Morel-Fatio, upplyste mig om, att båda sakerna i september 1878 blifvit funna vid Corcelettes på stranden

af Neufchâtel-sjön, bland de pålbyggnadslemningar, som der finnas, och hvarest en mycket stor mängd bronssaker under de två sista åren påträffats, hvilka nu likaledes förvaras i Lausannes museum.

Genom herr Morel-Fatios förekommande välvilja har jag nyligen af båda sakerna erhållit mycket väl utförda teckningar, hvilka här återgifvas fig. 37—39. Alla teckningarna äro utförda i hälften af verkliga storleken. Fig. 37 visar hängkärlet sedt från sidan, med de två vanliga, uppstående öronen; fig. 38 något mer än en fjerdedel af kärlets botten; och fig. 39 det halfva spännet. Båda föremålen sakna erg och hafva äfven för öfrigt samma utseende som de andra bronserna från Corcelettes. Ornamenten å kärlet äro punsade; men de å spännet, äfven de concentriska kretsarna, äro upphöjda, ehuru ej drifna, utan gjutna.

För hvar och en, som känner bronsålderns minnen i Europas särskilda länder, torde det vara klart, att dessa båda bronsarbeten kommit till Schweiz från Norden. Hvarken i Schweiz eller i länderna vester, söder och öster derom är nämligen, så vidt man vet, bland de tusentals bronser, som der anträffats, något enda kärl eller spänne af nu ifrågavarande form funnet. Deremot äro sådana mycket allmänna i Skandinavien och i norra Tyskland, från hvilket område man redan känner 147 hängkärl och 163 spännen af samma slag som de här afbildade. Härtill kommer att, såsom jag på andra ställen[1] sökt visa, dessa typer äro utvecklade inom nämnda nordiska område, samt att de sirater, som ses på här afbildade kärl liksom på många af de nordiska, ej finnas annorstädes, under det de i Norden icke äro sällsynta. En del af dessa sirater äro visserligen tvifvelsutan kopierade efter förebilder komna från södra Europas länder, men de äro kopierade på ett

[1] *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 31 o. följ.

sätt som i sistnämnda länder aldrig förekommer.[1] Såsom ett ytterligare bevis för dessa kärls nordiska ursprung har äfven med skäl anförts, att man i Danmark funnit ett hängkärl af alldeles samma form som vår fig. 37, hvilket aldrig varit färdigt. Det är ännu fyldt med den inre lerformen, och några sirater hafva ej blifvit inpunsade, såsom eljest är vanligt.

Bland de vid Corcelettes funna saker, som förvaras i Lausannes museum, märkte jag äfven en spjutspets af brons, som liknade de nordiska och som möjligen kunde vara af nordiskt ursprung. Men emedan jag ej har teckning deraf, kan närmare upplysning härom ej nu lemnas.

Fyndet af de båda här afbildade bronserna är mycket vigtigt derför, att det torde vara det första med säkerhet kända exempel på nordiska bronsåldersarbetens förekomst så långt utanför det nordiska områdets gränser. Liksom de många söderifrån komna saker, hvilka anträffats i nordiska bronsåldersfynd, vittna de vid Corcelettes funna nordiska arbetena om förbindelser mellan Norden och mellersta Europa redan långt före Kristi födelse.

Af de ofvan nämnda 147 nu från Norden kända hängkärlen äro 3 funna i Norge,[2] 38 i Sverige,[3] 65 i

[1] Så är t. ex. det ornament som bildar yttre kretsen å fig. 251 och inre kretsen å fig. 252 i *Sv. forns.* troligen en kopia, ehuru ej i första hand, af ett bandornament som ses på äldre bronsarbeten från Medelhafvets kulturländer (t. ex. *Museo etrusco al Vaticano,* del 1, pl. IX, fig. 2). En mellanform mellan dessa och de nyssnämnda nordiska, der det snodda bandet är bättre kopieradt, förekommer på hängkärl afbildade i *Sveriges historia,* 1:a delen fig. 168 (funnet i Vestergötland), i Madsens *Afbildninger, Broncealderen* II pl. 18 och 20 (funna i Danmark), samt i *Meklenb. Jahrbücher,* 7 sid. 34.

[2] *Årsberetning af Foreningen till norske Fortidsmindesmerkers Bevaring* för 1870 pl. 1 fig. 4 och 1874 pl. 2 fig. 7 och 8.

[3] Utom de 33 i *Bohuslänska fornsaker* (bihang, sid. 30) af mig omtalade, äro näml. 2 funna vid Simris i Skåne (uti apotekaren E. Svanlunds och herr C. J. Nisbeths samlingar i Simrishamn), 1 vid Sätaröd i Vestra Vrams socken, Skåne (uti ryttmästaren G. v. Essens

Danmark och 41 i Tyskland (de flesta i Hannover, Holstein, Meklenburg, Pommern, Brandenburg och norra delen af preussiska provinsen Sachsen). Det längst mot vester anträffade kärl af denna form, som jag känner, är ett som förvaras i Münsters museum och som är funnet i trakten af denna stad; det längst mot söder i Tyskland funna hängkärlet torde vara det från Wegeleben öster om Halberstadt, hvilket kärl nu förvaras i Wernigerodes museum;[1] och det östligaste är ett från Schönebeck, nordost om Stargard i Hinter-Pommern, hvilket tillhör museet i Stettin.

De ofvan omtalade 163 glasögonformiga spännena äro så fördelade, att 2 äro funna i Norge, 41 i Sverige,[2] 1 i Finland (nära Viborg),[3] 44 i Danmark, 74 i Tyskland och 1 i Nederländerna. Det sistnämnda, funnet vid Bonnerveen i provinsen Drenthe, är det längst mot vester anträffade spänne af detta slag som jag känner; det förvaras i Groningens museum. De sydligaste inom Tyskland äro funna i Hannover, preussiska provinsen Sachsen och Brandenburg, och de östligaste i Hinterpommern.

samling i Lund), 1 i Sankt Olofs socken, Skåne (uti sergeant G. Sjöstedts samling i Raskerum), samt bitar af 1 i Gödestads socken, Halland (Statens Hist. Mus. 6108). Det i *Bohuslänska fornsaker*, bihang, sid. 30 not 1, omtalade "större stycke af ett bronskärl" är utan tvifvel en del af en mycket stor "kupa" af samma form som fig. 246 i *Sv. forns.*

[1] Afbildadt i Augustin's *Abbildungen von — » — Alterthümer* (Wernigerode, 1872), pl. XVII fig. 1.

[2] Utom de 33 i *Bohuslänska fornsaker* (bihang, sid. 44) af mig omtalade, äro nämligen 2 funna vid Simris i Skåne (uti apothekaren E. Svanlunds och herr C. J. Nisbeths samlingar i Simrishamn), 1 i Vestra Göinge härad, Skåne (uti grefve R. Hamiltons samling på Ovesholm), 1 i Ingelstads härad, Skåne (uti Statens Hist. Museum, nr 6150), 1 i Gödestads socken, Halland (uti samma museum, nr 6108), 1 i Kareby socken, Bohuslän (uti samma museum; nyligen erhållet från Oldnord. Museum i Köpenhamn), samt 2 från Näs socken i Vartofta härad, Vestergötland (uti trafikdirektören G. K. Troilis samling i Göteborg).

[3] Aspelin, *Antiquités du Nord Finno-Ougrien*, fig. 393.

Man ser häraf, huru anmärkningsvärdt sällan något af dessa i Skandinavien och norra Tyskland så ofta anträffade kärl och spännen hittats utom dessa länder. De enda fallen, utom fyndet vid Corcelettes, äro de i Finland och Nederländerna hittade glasögonformade spännen, af hvilka det förra troligen kommit dit från Sverige eller Danmark och det senare från vestra Tyskland. Äfven i afseende på andra nordiska bronsålderstyper har man med skäl gjort den anmärkningen, att de nästan aldrig träffas utom det nordiska områdets gränser, under det att man inom nämnda område ej sällan funnit främmande arbeten som under vår bronsålder blifvit hit införda, de flesta från mellersta eller södra Europa.

Det nu beskrifna fyndet vid Corcelettes torde vara af ej ringa betydelse för den nordiska bronsålderns kronologi. Bland den mängd föremål, som uti lemningarna af pålbyggnaderna vid Corcelettes anträffats, lära nämligen icke finnas några föremål af jern eller några sådana bronsarbeten som tillhöra jernåldern. Det enda, som antyder en början kännedom om jernet, är, att en der funnen bronsarmring af en i Schweiz vanlig form är prydd med en inläggning af jern. Pålbyn vid Corcelettes hör således till bronsåldern, men har ej blifvit förstörd förr än mot slutet af denna period. När man nu bland dess ruiner finner två nordiska bronsåldersarbeten, får man ock häraf skäl att antaga, att den senare delen af bronsåldern i Schweiz är samtidig med den del af Nordens bronsålder, hvartill båda dessa arbeten höra. Att detta är senare delen af den nordiska bronsåldern, visas af sirater och fyndförhållanden. De nyaste undersökningar jag haft tillfälle företaga hafva visserligen gjort det sannolikt, att hängkärl och spännen af nu i fråga varande typer ej höra till *slutet* af vår bronsålder, men det är dock klart, synes det mig,

att de förskrifva sig från en senare tid än vår äldre bronsålder, och det är sannolikt, att den första, om ock ännu obetydliga kännedomen om jernet framträngt till Nordens gränser redan på den tid, då dylika kärl och spännen voro i bruk. Det torde emellertid, att döma af hvad vi för närvarande veta om denna tids förhållanden, ännu hafva dröjt ganska länge, innan kännedomen om och tillgången på jern blefvo så stora i Norden, att man der kan tala om någon egentlig jernålder.

I betraktande af den tid, då jernåldern började i Schweiz och i angränsande länder, samt med afseende på åtskilliga både inom Tyskland och Skandinavien anträffade fynd, synes det vara sannolikt, att de båda vid Corcelettes funna nordiska bronserna tillhöra ungefär midten af det första årtusendet före Kristi födelse; och det skulle ej förvåna mig, om kommande fynd ådagalade, att dessa båda föremål snarare förskrifva sig från det 6:te eller 7:de århundradet före Kr. föd., än från det femte.

Det är mycket sannolikt, att det nu beskrifna fyndet af en eller annan fornforskare utanför Norden kommer att med glädje helsas såsom ett afgörande bevis för oriktigheten af den här ofvan uttalade och i Norden vanliga åsigten, att de nu i fråga varande kärlen och spännena äro förfärdigade i Skandinavien och Tyskland, samt såsom ett lika välkommet stöd för det påståendet, att alla sådana saker äro etruskiska arbeten. Det är isynnerhet tyska författare som anse, att alla i Norden funna bronser från den tid vi kalla bronsåldern — åtminstone alla som på något sätt utmärka sig genom skönhet i form och sirater eller genom arbetets godhet — ej äro tillverkade här utan införda hit från Italien eller andra kulturländer vid Medelhafvet. Man har härvid särskildt tänkt på Etrurien såsom dessa bronsers

hemland utan att besinna, hvarken att Etruskerna redan hade sin bronsålder långt bakom sig, innan deras industri vann den utveckling som här afses, ej heller att de handelsförbindelser mellan Etruskerna och Norden, om hvilka både forntidens författare och mångfaldiga i vår tid gjorda fynd vittna, höra till en jämförelsevis så sen tid, att de snarare hafva haft inflytande på jernålderns än på bronsålderns början i länderna vid Östersjön. De flesta tyska fornforskare förneka för öfrigt tillvaran af all egentlig bronsålder, emedan enligt deras förmenande jern och stål varit förr kända än brons.

Dessa åsigter hafva under de senare åren med stigande ifver förfäktats af herrar Lindenschmit, Hostmann, Genthe m. fl., och flertalet af dem, som nu i Tyskland sysselsätta sig med studium af fornsaker, betraktar det som en löjlig nationalfåfänga hos de nordiska forskarne, då dessa tala om en bronsålderskultur i Norden, och då de framlägga sina bevis för, att de vackra här funna bronserna äfven äro tillverkade här. Det är betecknande för ställningen, att dessa mot hela den skandinaviska fornforskningen riktade, vanligen mycket häftiga angrepp utgått från män, hvilka af sina landsmän betraktas såsom vetenskapens främste representanter i Tyskland, och att man för de uppsatser, i hvilka dessa angrepp gjorts, funnit plats i Tysklands förnämsta arkeologiska tidskrifter. Det är nämligen isynnerhet uti den mycket betydande tidskriften *Archiv für Anthropologie* (band. 8—10, åren 1876 och 1877), som den tyska uppfattningen af frågan i senare tid utvecklats, hvarvid den skandinaviska fornforskningens hela method angripits. Å den nordiska sidan har försvaret egentligen ledts af dansken Sophus Müller, en af de mest framstående nordiska forskarne, hvilken med mycken skicklighet fört vår talan. Olyckligtvis hafva de tyska författarne af stridens hetta förledts till ett stundom nästan öfvermo-

digt och sårande språk, hvilket är så mycket mer att beklaga, som både Lindenschmit och Hostmann genom förut utgifna vigtiga arbeten inlagt mycken förtjenst om den tyska fornforskningen.

Frågan, huruvida en bronsålder verkligen funnits, och om de här afbildade båda sakerna hört till en sådan period, kunna vi nu lemna åsido, emedan bevisen för riktigheten af en sådan åsigt äro väl kända i hela Skandinavien. Vi vilja blott nämna, att denna åsigt delas af nästan alla länders fornforskare, utom flertalet af de tyska, och att en af Tysklands mest framstående klassiska arkeologer, professor Helbig, hvilken i senare tid börjat sysselsätta sig äfven med den förhistoriska tiden och i år utgifvit ett arbete om de äldre kulturförhållandena i norra Italien,[1] dervid utan tvekan slutit sig till samma uppfattning af bronsåldern som nordborne.

De enda skäl man från tysk sida egentligen framstält för det påstående, att sådana bronser som de här i fråga varande icke äro förfärdigade i Norden, äro, att dessa äro så utmärkta och vitna om en så hög grad af konstskicklighet, att de ej *kunna* vara förfärdigade i det barbariska Norden. Men då man om tillståndet här under årtusendena närmast före Kr. föd. ej känner något annat än hvad fornlemningarna lära oss, vet man ej heller, hvad den nordiska industrien då kunde åstadkomma, förr än man granskat de arbeten, som visa sig vara tillverkade här. Den method, hvarigenom man lär känna hvad som är nordiskt arbete och hvad som är främmande, är till sin princip lika enkel som den för användningen fordrar tid och vidsträckta forskningar. Vi undersöka nämligen för hvarje särskild typ, huruvida den är allmän i Norden, och om den någonsin hittats utom Norden, eller om den endast sällan anträffats

[1] *Die Italiker in der Poebene. Beiträge zur altitalischen Kultur- und Kunstgeschichte.* Leipzig 1879.

här, men i stort antal annorstädes. Är den i stor mängd funnen i Norden, men aldrig eller mycket sällan i andra länder, så draga vi häraf den slutsatsen, att typen sannolikt är inhemsk här. Och denna sannolikhet växer i samma mån, som antalet här funna exemplar växer, under det att fortfarande inga, eller ett försvinnande litet antal, äro kända från andra länder. Blir den förra siffran mycket hög, blir ock sannolikheten slutligen så stor, att den närmar sig visshet, så mycket som inom de empiriska vetenskaperna är möjligt. Har man deremot i Norden endast funnit några få exemplar af en typ, som i en annan trakt, t. ex. Italien, är allmän, så säga vi naturligtvis, att denna typ är italiensk och de hos oss funna exemplaren införda hit.[1]

Lika litet som ett eller ett par i Sverige anträffade exemplar af en typ, hvilken från Ungern är känd i stor mängd, rubbar den åsigten, att denna typ är främmande för Sverige och hemma i Ungern; lika litet kan åsigten om en typs nordiska härkomst rubbas deraf, att ett eller två exemplar deraf träffas utom Nordens gränser, så länge antalet af de inom Norden funna är stort.

Vi kunna åskådliggöra detta genom ett exempel från en tid, som ej längre är förhistorisk. Ingen betviflar, att de till vikingatiden hörande ovala spännbucklorna äro nordiska arbeten, och dock äro icke några få utan ett par tiotal sådana spännen funna i andra län-

[1] Vid de tyska fornminnesföreningarnas möte i Marburg, september 1878, omtalade jag denna enkla method, men i det uti *Correspondenzblatt des Gesammtvereins der deutschen Geschichts- und Alterthumsvereine* (1879, sid. 19) intagna referatet blef mitt yttrande vanställdt derhän, att det heter: "Om fem exemplar äro funna i Sverige och ett i Italien, så äro de alla fabricerade hos oss och det sistnämnda importeradt till Italien". Denna del af referatet hade jag ej sett, innan den trycktes. Den sid. 26—27 intagna delen af redogörelsen för förhandlingarna hade jag deremot genomsett i manuskript, men deri endast gjort de ändringar som voro oundgängligen nödvändiga, för att undvika uppenbara fel. Jag hade icke omarbetat den, såsom man kunde tro, då man läser hvad som säges sid. 18.

der, såsom Ryssland, norra Tyskland, norra Frankrike, England, Skotland och Irland;[1] men dessa tiotal, som således äro funna i trakter, hvilka nordborne under vikingatiden ofta besökte, utgöra ett försvinnande litet antal i jämförelse med de elfva eller tolfhundra, som redan äro kända från Skandinavien.

På samma sätt är det ock med de två föremål som vi här afbildat. Den omständigheten, att *ett* hängkärl och *ett* glasögonformigt spänne hittats i Schweiz kan ej i minsta mon rubba vår öfvertygelse om, att de äro förfärdigade i Norden, så länge man hvarken i Schweiz eller andra länder funnit något nämnvärdt antal sådana arbeten, men dessa deremot i så betydande mängd äro kända från Norden.

Väl skola utan tvifvel några af de tyska fornforskarne förklara, att denna min åsigt är orimlig och att både kärlet och spännet äro förfärdigade söder om Alperna, men det synes mig, att man med större skäl kan säga, att de båda bronserna kommit till Schweiz från Norden, der alldeles dylika i stor mängd och på flere olika ställen hittats, än från Italien, då man bland de otaliga kärl och spännen af brons, som der tillvaratagits, aldrig sett ett enda sådant som de nu i fråga varande.

[1] Se min uppsats om dessa spännen i *Månadsbladet* 1873, sid. 177 o. följ. Några ovala spännbucklor, funna i Preussen, förvaras i Königsbergs museum.

Oscar Montelius.

Märkedagar i juli, augusti, september och oktober månader.

Juli 2. *Maria besökelse.* Regn denna dag bebådar långvarig väta. VG, Vest.

Juli 8. *Kilian.* Roffrö bör sås ÖG.

Juli 10. *BondeKnut.* Rätta slottertiden. Hall.

Juli 20. *Margareta.* Regn under föregående natt skadar nötterna (och bokållonen) VG, Hall. — Regn denna dag bebådar långvarigt regn. VG.

Juli 25. *LoppJakob* bestämmer väderleken under skördemånaden, beräknad till den 24 augusti. Hels. — Nu komma insekter i stora skaror Söd. — Regn denna dag skadar humlen VG — Tordönstid, norra VG — Regn denna dag bebådar långvarigt regn Verml.

Juli 26. *Marta.* Regn denna dag ger god humleskörd (VG) och bebådar långvarigt regn (Sm). — Frost under föregående natt farlig Jämtl.

Juli 27. *Sju sofvare.* Bestämmer vädret för lång tid, vanligen sju veckor (hela Sverige) — Den som är sömnig denna dag, blir sömnig hela året VG — Denna dag bör man så kasråg Dalsl.

Juli 28—30. Nätterna till dessa dagar, om de inträffa före fullmånen, äro skadliga och kallas jernnätter Hels. — Köld under natten till den 29 ytterst farlig Jämtl. — Nätterna till **29—31 juli** jernätter, farliga för växande säd N. Hels.

Juli 29. *Olsmessa.* Nu bör säden kunna skäras, annars stor nöd (den s. k. Olsmessekroken) — Om fullmåne denna dag, blir vintern hård VG. — Starkt solsken, som påskyndar sädens mognande, kallas Olsmessesken VG. — »Olofssedlar» (en något vågad etymologi!) pläga denna dag gifvas Vest.

Augusti 1. *Petri fängelse.* Regn denna dag blir vanligen långvarigt och skadar säden Upl, Hels, VG, Vest.

Augusti 10—12. Nätterna till dessa dagar farliga för säden. — Nätterna till 11—13 jernnätter, fryser det ej då, kan man vara lugn för frost intill den 24. Jämtl.

Augusti 10. *Larsmessa.* Gammal råg bör sås Hels., Upl, ÖG, KL., Ner., VG, Vest. — Om kall, god höst, och tvärt om Hels. — Nu bör säden vara inkörd VG. — Rätta skördetiden Söd. — Lars med päronet Vest.

Augusti 12. *Clara.* Vasaråg bör sås denna dag Dalsl.

Augusti 15. *Vårfrudag.* Regn denna dag bebådar regn i 14 dagar ÖG, Vest. — Våta veckan börjar Söd. Helsosamma örter plockas VG. — Klar dag bådar godt år VG.

Augusti 17—28. Jernnätter VG.

Augusti 19. *Magnus.* Råg bör nu sås Upl. —
Måns, blif inne med din såg och din skrofhöfvel,
eljes blir du våt både om tröja och stöfvel VG.

Augusti 20. *Samuel.* Råg bör sås Upl.

Augusti 22. *Symforian.* Första höstdag VG, Sm., Dalsl. — Den tredje af årets trettingar begynner ÖG. — Bestämmer höstens väderlek Jämtl.

Augusti 24—26. Nätterna till dessa dagar farliga för säden N. Hels. — Den 24—27 angifva vinterns väderlek VG.

Augusti 24. *Bartelsmessa.* Är dagen regnfri, blifva ärterna goda Hels. — Såningsfrö bör vara skördadt Jämtl. — all säd bör vara på snes eller i skyl Hels., Söd. — Den nya rågen sås Upl., KL, VG. — Nu bör man slagta bockar, bin och baggar VG, ÖG — Kastar första kalla sten i vattnet N. Hels. — Är dagen lugn blir hösten stormig Hels. — Humlen skördas ÖG, VG. — Första höstdag ÖG — Är dagen torr, blir det torrt i sex veckor VG — Är dagen kall, blir det sträng vinter VG — är dagen klar blir det god höst Sm. —

Bertla hur du bertla vell
kör jag in mina ärter lell VG.

Augusti 27. *Rufus.* Råg sås ÖG.

Augusti 29. *Johannes döparens halshuggningsdag.* Säd som nu sås, växer ej KL.

September 1. *Egidius.* Klart och torrt väder bådar god bergning (Upl), ger godt väder i fyra veckor (Sm), bestämmer vädret för hela månaden VG.

September 4. Råg sås Söd.

September 8. Säden bör nu vara skuren, äfven om den ej är mogen, Hels. — Svalorna flytta Vest.

September 14. Svalorna flytta ÖG, VG, Söd, Ner. — Nu bör hvete sås Dalsl.

September 23. Dagjämningsstormar vid fullmåne VG.

September 29. Gamla flyttningstiden — Kreaturen tagas in natten före och natten efter denna dag VG — Blåser det denna dag, blåser det till jul Sm — Östlig blåst gör fodret drygt Hall. — Firas som en högtidsdag VG — firas som skyddsenglarnes fest, man beder:

min goda engel fin,
kom fredlig till mig in,
styr, led och för på allan väg
all handlen min VG.

Oktober 5–7. Starka stormar vanliga VG.

Oktober 7. *Birgitta.* Den vackraste tid på hösten Söd. — Regn denna dag medför en veckas regn VG.

Oktober 14. *Calixtus.* Första dag i vinterfallet eller löffallet Hall.

Oktober 16. Regn denna dag gör vått år och ymnig skörd VG — Gallussommar VG — Klart väder gör torkår Sm — Släppas fåren ut denna dag få de gallsjuka Hall.

Om det regnar på Galle
växer det korn på backe och knalle, VG.

d. v. s. blir det godt år.

Oktober 18. *Kål-Lucas.* Allt i kål-, krydd- och trägårdar bör vara inbergadt VG.

Oktober 28. *Simon och Judas.* Lindrig köld gör sträng köld i slutet af november VG — Faller löfvet denna tid, blir vintern tidig och slutar lindrigt VG — förebudshelg VG.

Från Akademiens sammankomster.

Den 16 juli 1879.

Akademiska ärenden. Akademiens sekreterare anmälte sig vilja begagna sig af den semester, hvartill han är berättigad, och förordnades förste amanuensen dr Hans Hildebrand att under tiden förestå tjensten.

Från Regeringen. Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade meddelat, att riksdagen hade beviljat riksantiqvarien B. E. Hildebrand en årlig pension af 6000 kr. att uppbäras från och med månaden näst efter den, då afsked varder honom beviljadt.

Inlösta fornsaker och mynt. 35. Ett fynd bestående af 10 hela och 255 brutna kufiska mynt, en bit af ett baierske hertigen Henrik I:s mynt samt 31 små bitar af tenar och smycken, allt af silfver och funnet i en stenbacke å gården Lund, Landeryds sn, ÖG. Inv. 6368. — Skatten låg under större stenar i en stenbacke. För 2 år sedan hade några mynt, som lågo alldeles bara nära en sten, varsnats af en bondgumma, som trodde stället vara ett offerkast, hvarför hon ej tordes röra mynten. På våren sågos de å nyo af några barn, hvilka omtalade saken, och då lyftes skatten.

36. Ett fingerguld från medeltiden med vidgad framsida, som prydes med vertikala förhöjningar, f. i Lummelunda sn, Gotland. Inv. 6369.

37. En fingerring af förgyldt silfver (från medeltiden) liknande den som är afbildad i *Teckningar ur svenska Statens Historiska Museum*, h. 2 pl. 10 fig. 1, f. i en åker vid Kassle, Hangvars sn, Gotland. Inv. 6370.

38. Ett fingerguld flätadt af tenar med mellanliggande snodd (senare jernåldern = M. 621), f. vid Nors, Lärbro sn, Gl. Inv. 6371.

39. Ett fingerguld, slät ring, å hvars insida läsas de tre orden *buro, berto, beriora* (vanlig inskrift i ringar), med en skifva å framsidan, å hvilken ses en i relief arbetad bild af Vår Fru med Barnet, f. å öfverstebostället Arnö, ÖfverGrans sn, Upl. Inv. 6372.

40. 115 arabiska och 2 persiska silfvermynt, f. å Fitja gård, Fitja sn, Upl. Inv. 6373.

41. Ett litet ryskt kors af brons, f. vid Bo å Vermdön, Upl. Inv. 6374.

42. Tretiotvå fornsaker, de flesta från stenåldern (bland de öfriga en bronscelt) f. i Uppland och Vestmanland. Inv. 6375.

43. Tre dr. Kristinas solidi för Riga, slagne åren 1637, 1642 och 1646. Inv. 6376.

Hembjudna fornsaker. Ett modernt kantbeslag, f. å Hassla Östergården, Skaraborgs län; inlöstes icke.

En silfverkanna från slutet af 1600-talet med infattade medaljer; hembjuden af fru Blomstedt, f. von Baumgarten; inlöstes icke.

Äldre byggnader. Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade underrättat, att Kongl. Majt icke bifallit stadsfullmäktiges i Halmstad ansökan att få borttaga norre port. (Jfr *Månadsbladet* nr 89 & 90).

Undersökning af fornlemningar. Akademien medgaf, att Vermlands naturhistoriska och fornminnesförening må, genom lektor T. Säve och riksdagsmannen Jan Magnusson i Granbäckstorp, undersöka forntida grafvar å Herrestads egor, Östra Emterviks sn, Vermland, med rätt för Akademien, att, mot bestridande af undersökningskostnaden, ur fynden uttaga för Statens Hissoriska Museum hvad för detta kan anses nödigt.

Docenten Sv. Söderberg erhöll på enahanda vilkor rätt att undersöka forntidsgrafvar i Raus och Ramlösa socknar.

Vestmanlands fornminnesförening hade insändt berättelse om en med vederbörligt tillstånd företagen undersökning af grafvar å Brottberga egor, Skerike sn, Vestmanland.

Borttagande af fornlemningar. Akademien medgaf, att hemmansegaren N. J. Johansson och arrendatorn C. Svensson må, för åkerns utvidgande, borttaga de obetydliga qvarstående lemningarna af ett röse på Broby egor, Lannaskede sn, Småland, i hvilka fornsaker anträffats, som blifvit inlösta för Statens Historiska Museum (se nr 89 & 90 s. 87 nr 34).

Medaljförslag. 9. Ett förslag till Vesterås' handverksförenings belöningsmedalj godkändes.

10. Ett förslag till medalj öfver gymnastikern prof. Branting godkändes.

Göteborgs museum. Akademien medgaf, för sin del, att till museet må intagas en i Ny Elfsborgs fäste inmurad runsten.

Etnografiska anteckningar. Metallarbetaren G. Eriksson hade inlemnat en samling anteckningar om skämtlekar, sång- och danslekar m. m. från Södermanland, hvilken inlöstes.

Gåfvor a) till *Statens Historiska Museum:* 19. Af *Östra Vrams* församling i Skåne: en lärftsduk, sömmad med rödt silke (bibliska scener, ornament m. m.) slutet af 1600-talet. Inv. 6378.

20. Af vaktmästaren *J. Berger:* en i agat graverad sigillstamp med Grillska vapnet. Inv. 6381.

21. Af hr *H. Lundberg,* Tränö, Ångermanland: en modell af en kinesisk klämsko med benholk. Inv. 6382.

b) till *k. Myntkabinettet:* 9. Af *universitetet* i Köpenhamn: ett exemplar i brons af dess jubelmedalj. Inv. 6377.

10. Af arkitekten *V. Vogt:* fyra tennmedaljer präglade till minne af verldsutställningen i London 1851. Inv. 6379.

11. Af *Bergviks kontor* i Helsingland: 2 ensidiga marokkanska pesetas, enligt uppgift funna i Helsingland. Inv. 6380.

12. Af vaktmästaren *J. Berger:* ett mindre turkiskt mynt. Inv. 6381.

c) till *Akademiens boksamling:* 18. Af *Köpenhamns universitet:* dess till jubelfesten utgifna skrifter.

19. Af *Fysiografiska Sällskapet* i Lund: Minnesskrift utgifven af Sällskapet med anledning af dess hundraårsfest den 3 okt. 1879.

20. Af *Finska Vetenskaps Societeten: Bidrag till kännedom om Finlands natur och folk* h. 20, 25—31; — *Observations météorologiques* 1874—1876; *Öfversigt* af Societetens förhandlingar h. 18—20; — Hjelt, *Carl von Linné som läkare.*

21. Af *Göteborgs och Bohusläns hushållningssällskap:* Nilén, *Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden.*

22. Af *Arkeologiska Sällskapet* i Agram: Diestnik hrvatskoga arkeol. druztra 1: 3.

23. Af *der Oldenburger Landesverein für Altherthumskunde: Bericht über die Thätigkeit des Vereins vom 1 März 1877 till 1 Januari 1878.*

24. Af dr *Oscar Montelius:* hans bok *Lifvet i Sverige under hednatiden,* 2:a uppl.

25. Af hr *Alph. de Schodt: Medailles antiques inédites.*

Den 20 augusti 1879.

Akademiska angelägenheter. Hr E. Elfberg hade anmält, att framlidne gravören C. H. Beurling i sitt testamente förordnat, att tvenne handteckningar af Masreliez (allegoriska framställningar af Svenska och af k. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien) skola till Akademien öfverlemnas.

Till utländsk korresponderande ledamot valdes hr *Josef Ignacy Kraszewski* i Dresden.

Från Regeringen. Kongl. Maj:t hade infordrat Akademiens utlåtande rörande en underdånig ansökan af sällskapet *Gotlands Fornvänner,* att Kongl. Majt ville taga i nådigt öfvervägande om och i hvad mon köpeskillingen för 57 inom Gotlands län befintliga f. d. hospitalslägenheter, hvilka blifvit från Serafimer Ordens gillet till statsverket indragna, må kunna disponeras till bevarande af kyrkoruinnerna i Visby eller, i händelse hinder härför skulle möta, att Kongl. Majt ville göra framställning till riksdagen om anslag för sådant ändamål som i 1866 års riksdagsbeslut afses.

Inlösta fornsaker och mynt. 43. Ett bronssvärd, f. å komministerbostället i Stora Mellösa sn, Nerike. Inv. 6384.

44. En fingerring af guld, f. å nr 2 Dödevi, Högby sn, Öland. Inv. 6385.

45. En byzantiske kejsaren Theodosius II:s solidus, f. å nr 10 Sandby, Högby sn, Öland. Inv. 6386.

46. En stor dosformig spännbuckla med silfver- och guldprydnader samt 35 holkar (jfr M. 613) hörande till ett hals- eller bröstsmycke, f. vid Krasse, Guldrupe sn, Gotl. Inv. 6387. — Jfr nästa nr.

47. Ett bågspänne, en ringsölja, 60 halfperlor af brons m. m., spridda fynd från Vallstenarum, Gotland. Inv. 6388.

48. En större ringsölja af brons, f. vid Vestergårda, Fide sn, Gotl. Inv. 6389.

49. Svärd, spjutspetsar och sköldhandtag af jern, f. under odling i en 7 f. lång graf med stående hällar vid ändarne, med aska och brända ben på bottnen, vid Kisslings, Fole sn, Gotl. Inv. 6390.

50. En ryttarehammare af jern, f. vid Petsarfve, Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6391.

51. Mer än 70 perlor af glas, m. m., öfre delen af en stenyxa m. m., f. vid Hallfoser, Dalhems sn, Gotl. Inv. 6392.

52. En rund spännbuckla af brons med silfversnodd kring kanten m. m., f. å Vallstenarum, Gotl. Inv. 6393.

53. En stenmejsel, bottnen till en rund spännbuckla, 2 perlor, f. på olika ställen i en åker under Thomase, Lokrume sn, Gotl. Inv. 6394.

54. En jernyxa, f. i Etelhems sn, Gotl. Inv. 6395,

55. En bronstutulus och ett Severin Norrbys mynt, f. vid Bjers, Lojsta sn. Inv. 6396.

56. En armbygel af brons, f. vid Rodarfve, Östergarns sn, Gotl. Inv. 6397.

57. En hålcelt af brons, f. i en stenvast vid Petsarfve, Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6398.

58. En hålcelt af brons och en bit af en halsring af brons, f. vid Hejslunds, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6399.

59. En bit af en med liniesirater prydd bronsskena, f. vid Kopungs, Gothems sn, Gotl. Inv. 6400.

60. Två ringsöljor, en af silfver, en af brons, f. vid Salmunds, Mästerby sn, Gotl. Inv. 6401.

61. En bågnyckel med tre tänder af brons, f. vid Rosarfve, Hafdhems sn, Gotl.. Inv. 6402.

62. En remsölja, en ringsölja m. m, af brons, f. vid Qvie, Martebo sn, Gotl. Inv. 6403.

63. En ringsölja af brons, f. vid Hästings, Guldrupe sn, Gotl. Inv. 6404.

64. En djurhufvudformad spännbuckla af brons m. m., f. i Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6405.

65. Bitar af lerkrukor och en ask af bark hörande till det förut (89 & 90, s. 65 under nr 14) omtalade fyndet från Bols, Hafdhems sn, Gotl. (Inv. 6331, med kufiska, byzantiska och tyska mynt) Inv. 6406.

66. Nio hela, två brutna kufiska, angelsaksiska och tyska silfvermynt, en halsring af brons m. m., f. vid Larsarfve, Stenkumla sn, Gotl. Inv. 6407.

67. Svärd, sköldbuckla, pilspetsar, af jern, små bronsbeslag i ormhufvudform, små benbrickor m. m., f. å Vallstenarum, Gotl. Inv. 6408.

68. En stenyxa med skafthål och en spjutspets af jern, f. i Skepptuna sn, Upl. Inv. 6409.

69. En stenyxa, f. vid Söderby, Mellösa sn, Söd. Inv. 6410.

70. En båtformig yxhammare af sten och en hålmejsel af flinta, f. vid Skälby, Arby sn, KL. Inv. 6411.

71. En fingerring af brons, f. vid Högnäs, Källa sn, Öl. Inv. 6412.

72. Två qvarnstensformade runstenar från Hammarby, Länna sn, Upl. Inv. 6113.

73. Ett silfvermynt prägladt 1795 för Nordamerikas förenade stater och ett kopparmynt å 5 centesimi af år 1869 för republiken San Marino. Inv. 6414.

74. Tre hålmejslar af flinta, f. i Skörstorps sn, VG. Inv. 6415.

75. En del bitar af kufiska silfvermynt hörande till Fitjafyndet (jfr s. 154). Inv. 6416.

Hembjudna mynt. En 1-dalers plåt af år 1676 och 88 svenska kopparmynt på 2 öre och $^1/_6$ öre, slagna under åren 1664—1676, f. å nr 1 Bettorp, N. Mökleby sn, Öl.; — inlöstes icke.

206 svenska kopparmynt, slagna under åren 1636—1740; f. nära Murums kyrka, Ås hd, Elfsborgs län; — inlöstes icke.

En fyradalers kopparplåt från 1700-talet, f. i Vårkumla sn, VG; — inlöstes icke.

Kyrkor. Kyrkoherden Ljungström hade meddelat beskrifning öfver Gärdhems gamla, nu öfvergifna kyrka (hvilken kommer att qvarstå som ruin) samt kyrkans gamla inventarier.

Handlanden Cederbom hade inlemnat beskrifning med åtföljande teckning af den nu nedbrutna Mellby kyrka, Skara stift.

Kyrkoherden Dahlberger hade insändt ytterligare underrättelse om den nu nedrifna Virserums kyrka, Kalmar län.

Artisten O. Sörling hade inlemnat teckningar af Hesselskogs kyrka på Dal, som är ämnad att rifvas.

Undersökning af fornlemningar. Fyrmästare Sidén hade insändt karta öfver Ölands fasta fornlemningar.

Akademien beslöt, att hennes första amanuens dr H. Hildebrand skulle under september månad företaga en forskningsresa i Skåne.

Fornlemningars vård. Landbrukaren C. R. Brolin hade anmält, att han ovetande hade låtit sönderspränga en runsten å Långarnö egor, Villberga sn, Upl.; runorna hade nämligen befunnit sig å stenens nedvända sida. Akademien beslöt genom landshöfdinge-embetet i Uppsala anmana hr Brolin att samla och sammansätta de spridda bitarne.

Kronoläusmannen F. W. Brändström hade anhållit, att samtliga fornlemningar å Kolje egor, Erentuna sn, Upl., måtte fridlysas.

Landbrukaren Bladin hade genom landshöfdinge-embetet i Stockholm län anhållit att få odla, bygga och plantera träd å en i Linge gårds beteshagar befintlig forntida begrafningsplats. Akademien beslöt, att dessa fornlemningar skola undersökas.

På riksantiqvariens begäran hade landshöfdinge-embetet låtit anställa förhör angående de vid Kurlanda å Tjörn af bröderna Bernt och

Johan Kristianssöner förstörda fornlemningarna. Som af förhöret tydligen framgick, i strid mot vederbörande kronolänsmans uppfattning, att Kristianssönerna afvetat, att högarne de förstört voro grafvar, beslöt Akademien att åtal skulle anställas.

Runstenar se ofvan under *inlösta fornsaker* nr 72 samt *vård af fornlemningar*.

Kyrkoherden Ljungström hade insändt teckning af en runsten, som han låtit resa å hemmanet Tösta Bäck- eller Börjesgården i Bjärby sn, Skaraborgs län. Akademien beslöt bestrida kostnaden för runstenens resning.

Kammarjunkaren L. R. Rääf hade insändt afbildning af ett runstensfragment, funnet i ett trädgårdsland vid Sunds södergård, Sunds sn, ÖG.

Gåfvor anmältes a) till *k Myntkabinettet:* 13. Chefen för k. finansdepartementet hade öfverlemnat en norsk 2-krona, af 1878. Inv. 6383.

14. Af löjtnant *J. E. Hagdahl:* Tre messingspolletter à 1, 1/2 och 1/4 dagsverke för Norra Renhållnings Aktiebolaget i Stockholm. Inv. 6416.

15. Af dr *W. Thayer* i Nordamerika: ett ex. i tenn af en medalj präglad till minne af generalmajor John Starks batalj vid Bennington den 16 aug. 1777. Inv. 6417.

16. Af hr grefve *L. von Engeström:* en medalj i förgyld brons öfver J. I. Kraszewski. Inv. 6418.

b) till *Akademiens arkiv:* 5. af *Skånska fornminnesföreningen:* två fotografier af en i Lunds historiska museum förvarad oval spännbuckla.

6. Af artisten *G. Forssell:* en teckning af Johannisborgs slottsruin OG.

c) till *Akademiens boksamling:* 26. Af *k. Statistisch-topographischer Bureau* i Stuttgart: *Vierteljahrshefte für Würtembergische Geschichte und Alterthumskunde* för 1878.

27. Af *La Commission imp. archéologique* i S. Petersburg: dess *Compte-rendu* för 1876 med atlas.

28. Af *Vestmanlands fornminnesförening:* dess årsskrift nr 2.

Den 17 september 1879.

Inlösta fornlemningar, mynt m. m. 76. En oval spännbuckla och en bit af en dylik, f. jämte brända ben i en lerkruka, som blottades vid gräfning i en sandbacke vid Karby, Vendels länsmansdistrikt, Uppland. Inv. 6420.

77. En kejsar Ferdinand I:s thaler utan år, en kejsar Ferdinand II:s thaler för Tyrolen utan år, en k. Filip II:s af Spanien kreuzthaler för Overyssel af år 1575, en hert. Vilhelms af Jülich, Cleve och Berg thaler af år 1575, en holländsk halfthaler för Vestfriesland af år 1622, en hert. Julius Ernsts af Braunschweig-Lüneburg-Danneberg halfthaler af år 1621 och en halfthaler från hert. Christian af Braunschweig-Lüneburg som utvald biskop i Minden af år 1623 — dessa 7 mynt utvalda

ur 49 danska, norska och tyska silfvermynt från slutet af 1500- och början af 1600-talen, f. i staden Helsingborg. Inv. 6421.

78. Ett byzantiske kejsaren Anastasius' guldmynt och en hålcelt af brons, f. å skilda ställen af egorna under Hardings, Vall sn, Gotland. Inv. 6422.

79. En doppsko af brons till en svärdskida (den senare jernåldern) f. vid Lunds, Tingstäde sn, Gotl. Inv. 6423.

80. En djurhufvudformad spännbuckla af brons, f. vid Garde, Stenkyrka sn, Gotland. Inv. 6424.

81. En smal bronstacka bruten i fem delar (sannolikt från jernåldern), f. vid Skäggstäde, Källunge sn, Gotland. Inv. 6425.

82. Ett jernsvärd utan fäste, en söndrig rund spännbuckla af brons, bitar af en benkam, f. i en åker vid sidan af ett utsträckt menniskoskelett å egorna till Bäcks, Endre sn, Gotland. Inv. 6426.

83. Ett bläckhorn af sten, som tillhört skalden C. M. Bellman, med inskrifterna: *Necken han tittar ur havet upp.* — *Af k: G. III. til. C. M. Bellman. Anno. 1776.* Inv. 6427.

84. En liten hålmejsel af sten, f. å hemmanet nr 3 Bålsjö, Bjärtrå sn, Ångermanland och hembjuden af P. Edholm. Inv. 6431.

Hembjudna fornsaker och mynt. En malmgryta och ett kopparmynt från frihetstiden, f. i Vestergötland — en holländsk dukat af år 1631, f. på Gotland — ett penningformigt smycke af bly med inskrift: *hony soit qui mal y pense,* f. i Halland — en modern silfverkanna tillhörig en bonde i Skåne. Intet af dessa föremål ansågs vara för Statens samlingar behöfligt.

Undersökning af fornlemningar. Bibliotekarien K. Torin hade å Akademiens uppdrag, vid Sanna, Åsaka socken, Vestergötland, undersökt lemningarna af en graf, som var så grundligt förstörd, att Akademien ansåg sig kunna lemna bifall till jordegarens ansökan att få borttaga grafven.

Fornlemningars vård. Landshöfdinge-embetet i Gefleborgs län hade anmält, att vid gräfning i en sandgrop på hemmanet Öfre Kuröd i Bäfve socken anträffats 4 eller 5 menniskoskelett. Akademien beslöt att begära förbud för fortsatt grushemtning på detta ställe, intill dess det blifvit tillfälle att undersöka, huruvida benranglen träffats i en forntidsgraf eller blifvit i en senare tid nedgräfda.

Vice-pastor J. E. Ydström hade å Hvittaryds församlings vägnar anhållit att få borttaga 4 på skolhustomten å prestgårdens egor befintliga mindre kullar, som anses vara ättehögar. Akademien beslöt att anmoda komminister L. F. Palmgren att undersöka dessa kullar.

Riksantiqvarien anmälte, att han besigtigat den senast verkställda igenfyllningen af den år 1874 undersökta kungshögen vid Gamla Upsala.

Äldre kyrkor. Komminister J. A. Tandström har anmält att Båraryds kyrka i Vestbo härad, Småland, kommer att år 1880 rifvas. Som denna kyrka, år 1776 förändrad och målad först år 1780, icke innehåller någon märklig forntidslemning, beslöt Akademien svara, att den för sin del icke finner något hinder möta den beslutna rifningen.

Samma beslut fattades med anledning af kyrkoherden Wickelgrens anmälan att Lidhults församlings (Sunnerbo hd, Småland) år 1721 uppförda kyrka och klockstapel komma att rifvas.

Akademien antog hr B. O. Cederboms anbud att upprätta beskrifningar öfver Tängs, Håle och Friels kyrkor i Vestergötland, hvilka alla snart komma att rifvas eller restaureras.

Medaljförslag. 11. Akademien godkände sekreterarens förslag till den minnespenning Svenska Akademien kommer att prägla öfver riksrådet grefve Jacob de la Gardie.

Stipendiatberättelse. Dr Montelius hade aflemnat berättelse om den resa han i egenskap af letterstedtsk stipendiat företagit.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

22. Af hr *W. Schürer von Waldheim:* bottnen till ett bronskärl f. vid Hollsta by, Lyhundra hd, Uppland. Inv. 6428. — Delar af samma fynd hade under åren 1876 och 1877 af hr Schürer inlemnats till museet. (Inv. 5767.)

23. Af hr *J. Janson,* anstäld vid P. A. Norstedt & Söners galvanoplastiska anstalt: en dolk från slutet af medeltiden, f. vid Bällsta, Vallentuna sn, Uppland. Inv. 6429.

b) till *k. Myntkabinettet:*

17. Af hr *O. A. Åslund,* Vika i Dalarne: en k. Fredrik V:s för Norge präglade 24 skilling af år 1763. Inv. 6430.

c) till *Akademiens boksamling:*

29. Af *Svenska Akademien:* dess *Handlingar,* del. 54.

30. Af *Kalmar Läns fornminnesförening:* (Förteckning öfver) *Föreningens historiska och etnologiska samlingar på Kalmar slott* h. 1.

31. Af *k. Vetenskaps-Akademien i St. Petersburg: Bulletins.* T. XXV, nr 4.

32. Af *Physikalisch-Ökonomische Gesellschaft zu Königsberg:* dess *Schriften,* 18:de årgången 2, 19:de årg. 1—2; 20:de årg. 1.

33. Af *Institut national génevois:* dess *Mémoires* T. XIV.

34. Af hr *P. Cazalis de Fondouce:* dess *Ebauche d'une carte archéologique du département de l'Hérault.*

35. Af hr *Charles Pickering:* dess *Chronological history of plants: mans record of his own existence illustrated through their names, uses and companionship.*

Den 7 oktober 1879.

Akademiska angelägenheter. Akademiens ledamöter afgåfvo förslag till besättande af det genom professor A. Cronholms död lediga rummet i arbetande ledamöternas klass.

Från Regeringen. Till Akademien hade remitterats ansökningar af hrr F. R. v. Kræmer och A. G. Ahlqvist om anslag af fonden till resestipendendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Akademien anmodade sin sekreterare samt hrr Bowallius och Hans Hildebrand att afgifva utlåtande om dessa ansökningar.

Inlösta fornsaker och mynt. 85. Svenska och danska mynt och brakteater (188 st.) från k. Eriks af Pommern, Kristofers och Karl Knutssons tid, f. jämte ett förmultnadt horn under en trärot vid grushemtning å egorna till Mörtbol, Björkviks sn, Södermanland. Inv. 6432.

86. Ett byzantiske kejsaren Leo I:s guldmynt, f. vid Hakuse, Björka sn, Gotland. Inv. 6433.

87. Fem skaftcelter och 7 spjutspetsar af brons, f. vid Sotared, Morups sn, Halland. Inv. 6434.

88. Tre kufiska samanidmynt af silfver. Inv. 6435.

89. Ett mexikanskt kejsar Maximilians guldmynt på 20 pesos af år 1866. Inv. 6436.

90. Ett k. Ludvig I:s af Portugal kopparmynt på 10 reis af år 1867. Inv. 6437.

91. 211 mynt och 232 brakteater af silfver inropade på Læssöes myntauktion i Köpenhamn.

Hembjudna mynt. Ett k. Karl XI:s 4-öre och 1 Revals 4-rundstycke från åren 1669—1678, f. i Bohuslän — återsändes.

Fornlemningars vård. Hemmansegaren Carl Larsson i Hageby, Hagebyhöga sn, Östergötland, hade anhållit att få borttaga lemningarna af en hällkista, som år 1877 blifvit af dr Montelius undersökt. Akademien fann icke skäl att gifva bifall till borttagandet af denna hällkista, den enda säkra stenåldersgraf i Östergötland, hvilken dessutom intager så liten areal, att grafvens bibehållande icke kan vålla jordegaren någon nämnvärd olägenhet.

På grund af en i tidningarna intagen notis att hr N. M. Mandelgren företagit utgräfning af flere forntidsgrafvar mellan Ljungby och Berga i Småland hade riksantiqvarien hos vederbörande landshöfdingeembete begärt undersökning, och hade från kronofogde Granqvist ingått upplysning, att vid anstäld besigtning ingen af ifrågavarande grafvar blifvit under innevarande år öppnad.

Riksantiqvarien hade hos landshöfdinge-embetet i Malmöhus län begärt fridlysning af en på hemmanet nr 37 Hvellinge, Hvellinge sn, Skytts hd, Skåne, nära vester om vägen mellan Hårslöf och Hvellinge kyrkor, på en hög kulle befintlig grafhög, hvilken hotas med förstöring genom ett i grusbacken under högen öppnadt grustag.

Månadsbladet utkommer under år 1880 efter samma plan och till samma pris (3 kronor) som hittills.

Detta nummer lades under pressen den 12 december 1879.

Stockholm 1879. P. A. Norstedt & Söner.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

95 och 96. 1879. Nov. och Dec.

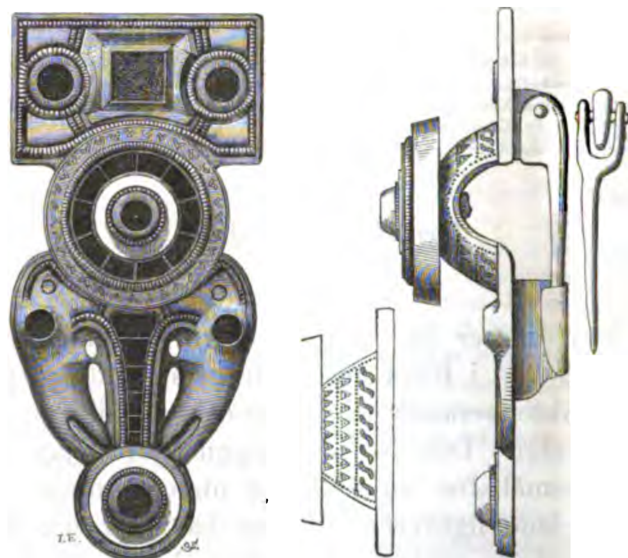
Jernåldern på Gotland.

4.

Ånyo tillåter jag mig att göra en rekapitulation. S. 703 och 704 i förra årgången meddelade jag spännetyper karakteriserande tre gotländska fyndgrupper och kulturperioder. Den *tredje* gruppen gjorde jag s. 733 f. till föremål för en vidlyftig undersökning. Af de der meddelade figurerna afbildas här åter sex (fig. 40—45) såsom för gruppen synnerligen karakteristiska och såsom de der för den följande undersökningen gifva i hög grad vigtiga stödjepunkter. Figurerna visa tvenne bågspännen fig. 40 och 41, en ringformig sölja fig. 42, ett platt, rundt spänne fig. 43, en bronsbrakteat fig. 44 samt tvenne bronsholkar, som tillhört ett halssmycke fig. 45.

För den närmast följande gruppen, således den *fjerde*, har jag lemnat en redogörelse i nr 87—88. Här meddelas åter fig. 46—51 och med afseende på de stora bågspännena hänvisar jag till fig. 29 s. 58. Inom de tre spännegrupperna varsna vi en fortgående utveckling, utan afbrott, men inom denna grupp med en ny insats af ett nytt ornamentivt element: de runda platta spännena blifva högre och sidostyckena höljas med ornament (fig. 46—48), hos de små bågspännena fig. 41 växa

delarna samman och bilda en sammänhängande yta (fig. 49 o. 50), de stora bågspännena fig. 40 antaga de väldiga mått och den rika utstyrsel som fig. 29 visar. Äfven i andra detaljer visar sig denna utveckling från

40.

41.
Tredje gruppen.

ett lägre, ett enklare till ett rikare, ibland äfven från det senare till ett öfverlastadt. Utrymmet tillåter oss icke att granska denna kulturens fortgång ur alla synpunkter.

Vi öfvergå nu till ett nytt stadium inom denna utveckling.

Det finnes en grupp af gotländska runda spännen, hvars i enskildheter skiftande utseende visas af fig. 51—58. Spännet, som redan förut hade visat benägenhet att växa i höjden, har nu i detta afseende nått sitt största

42.

43.

44.

45.

Tredje gruppen.

mått: det hela har blifvit så stort, att man fann det lämpligast att arbeta vissa delar för sig och sedan medels nitning, lödning o. s. v. fästa dem vid det egentliga spännet. Det hela var vordet så tungt, att det icke längre kan anses tillfredsställa det praktiska behofvet.

Också fann man under återstoden af denna typs lifstid det vara nödvändigt att minska storleken något.

Vi vilja först egna vår uppmärksamhet åt öfversidan, emedan denna utgör den ursprungliga delen af spännet jemte nålen. Vi hafva sett, huru ur typen med de tre eller fyra från midten utspringande djurhalsarne (fig. 43) uppkom typen med tre eller fyra hela ringlade djur, hvilka af upphöjda partier söndrades från hvarandra. I början utgjordes skilnaderna mellan djuren af rätliniga balkar (fig. 46). Som dessa föreföllo helt stela vid sidan af de ledigt inrullade djurkropparne, leddes man lätt till att låta mellanbalkarne undergå en ombildning, som åt dem skänkte större behag: det mycket goda resultat, till hvilket man omsider kom visar fig. 47. Alla räta linier hafva undvikits, mellanbalkarna fingo på en gång kraft och smidighet, sammanhanget mellan spännets olika delar fick den nödiga betoningen derigenom att fältets midtparti utvidgades och gjordes till en fyrudd med bugtade sidor, hvars hörn springa ut och blifva helt smala intill dess de närma sig ytterkanten, då de åter vidga sig och uppgå i den list, som ända från början begränsat dessa spännens öfre yta. Man kan ock säga, att denna ytterlist skjuter sig på fyra punkter in mot midten och mötes halfvägs af fyra från midten utgående armar. Det hela ger derigenom intrycket af den yppersta sammanhållning, så mycket bättre som den synes organisk, icke blott mekanisk. För att gifva ökad kraft åt midtpartiet har sjelfva centrum fått gestalt af en uppstående knapp. För att betaga kantlistens delar på de fyra ställen, der den skjuter fram inåt och derigenom bildar större ytor, intrycket af ödslig tomhet, äro äfven här uppstående knappar anbragta. Slutligen, för att göra intrycket af de fyra f. d. mellanbalkarnes sammandragning så mycket kraftigare, har man äfven å deras smalaste ställen anbragt fyra uppstående knappar.

Hela denna utveckling är ganska lärorik för den, som vill göra typologiska studier. De fyra halsarne, som

46.

47.

48.

49.

50.

Fjerde gruppen.

utsprungo från midten, ersattes, när de fyra djuren hade fullständigt krupit fram och ringlat sig på spännets yta,

af fyra simpla och raka likaledes från midten utgående mellanbalkar. Under det de fyra djuren alltmera gjordes

51.

52.

53.

Femte gruppen.

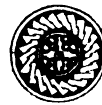
stereotypiska och slutligen började upplösas (se t. ex. fig. 47) och man på detta område icke kunde komma längre,

56.

57.

58.

55.

54.

Femte gruppen.

tog den skapande fantasien, som icke kan hålla sig overksam, sin tillflykt till det, som tidigare hade varit det mest oansenliga, nämligen skiljebalkarne, omgestaltade dem, egnade dem så mycken omsorg, att ramverket blir så godt som det väsendliga: det lemnar plats åt fyra sidofält, å hvilka djurbilderna, som dessförinnan voro hufvudsak, få sig platser anvisade.

Så långt hafva vi hunnit, när vi stå vid tröskeln till det nya tidsområde, till hvilket vi nu öfvergå. Jag

59.

Femte gruppen.

hänvisar till fig. 52—58. Fyrdelningen är bevarad. Midtpartiet är ännu mera prononceradt (se t. ex. fig. 54 och 56), likaså de invid kantlisten uppstående knapparna, som, för att ännu bättre falla i ögonen, hafva fått gestalt af egendomliga, hoptryckta djur; dessa djurbilder äro ibland arbetade för sig och fastsatta på ytan. Likaledes har midtpartiet blifvit arbetadt för sig, sammanhanget mellan detta och kantdelen har blifvit häfdt.

De fyra knappar, som voro anbragta på de f. d. mellanbalkarnes smalaste delar, hafva förlorat sin neutrala karakter, de hafva dragits in under midtknappens herravälde och hafva fått utseende af fyra små djurhufvud, som, springande fram från midten, vända sig utåt. Detta är af stort intresse: under utvecklingens kretsgång hafva vi kommit tillbaka till den ursprungliga framställningen — fyra från midten utspringande hufvud — men det oaktadt är skilnaden mellan de två sätten att återgifva samma motiv synnerligen stor. Det är dock härvid att märka, att när man återvände till det ursprungliga motivet skedde detta icke genom att man bragte de under mellantiden uppkomna formerna tillbaka till den ursprungliga framställningen, utan det är ett helt annat parti, nämligen midtknappen och de från denna utgående mellanbalkarne, hvilka antagit en gestalt, som är analog med det ursprungliga motivet.

Hvad tidigare var hufvudsak, nämligen de fyra om sig sjelfva lindade djurkropparne, har, sedan rampartierna blifvit de mest prononcerade delarne, så trädt tillbaka, att de fått karakter af bihang: när spännet göts anbragte man i den öfre ytan fyra fördjupningar, uti hvilka sedermera fästes fyra tunna, uppdrifna guldbleck, å hvilka medels guldtrådar och guldkorn voro anbragta fantastiska djurbilder, med hufvudet vända uppåt, med fyra extremiteter, hvilka dock icke alltid äro alla fyra fullt utpräglade, och med det för den senare jernåldern betecknande motiv, att handen (eller foten) griper omkring någon annan del af kroppen. Det hela omgifves af tvenne lister. Den ena är platt, belagd med silfver, hvarå medels niello-inläggning anbragts ett snoddmotiv. Derutanför löper en kraftig snodd af silfvertråd. Midtornamentets runda toppskifva begränsas likaledes af ett niello-prydt silfverband.

Nu vilja vi betrakta spännets sida. Denna bildades från början af en helt låg kant, som småningom blef något högre och då pryddes med liniemotiv. När man med utvecklingen af spännets öfre yta hade kommit så

60.

61.

Sjette gruppen.

långt, att deri anbragtes tre eller fyra fullständiga djurbilder, gjordes sidokanten så hög, att den kräfde en rikare ornering, man anbragte då derå djurbilder af enahanda slag som de, hvilka befunno sig på den öfre ytan.

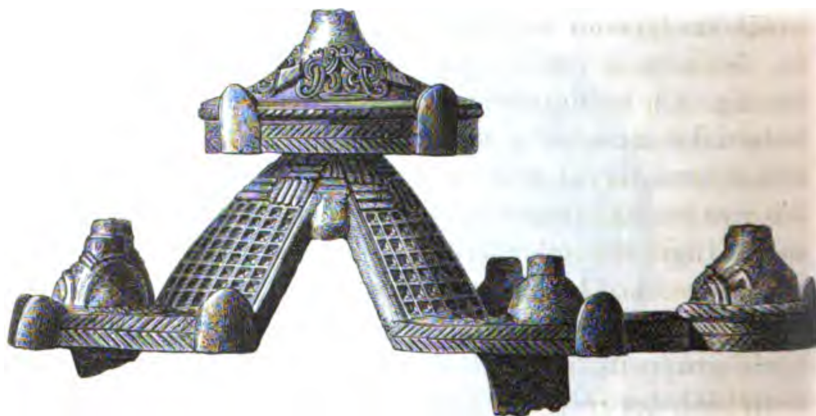
Mellan hvart par af djurbilder sattes enkla upprättstående stafvar. Dessa gjordes bredare, fördubblades, försågos med ett längs midten gående ornament o. s. v. Till sist (se fig. 48) kom detta mellanliggande ornament att spela hufvudrolen, den gamla stafven eller rättare den fördubblade stafven utgjorde numera allenast ram kring denna bild af ny ordning.

Så långt var man hunnen, när man begynte utföra de spännen, med hvilka vi nu sysselsätta oss, *den femte gruppens* spännen. Liksom man gjorde den öfre ytans partier kraftiga, så äfven sidans. De fyra särskiljande figurerna, ofta egendomliga menniskogestalter (se fig. 48) förhöjdes, så att de sköto högt öfver sidan, de gjordes lösa och nitades fast vid sjelfva spännet, midten gjordes insänkt, i förgyld brons, de högre liggande, plana, mångflikiga kanterna belades med silfver, å hvilket omvexling åstadkoms genom anbringande af niello-linier. Såväl å fig. 54 som å fig. 55 ser man i midten lemningar af den fig. 48 tydligt utpräglade, ehuru redan der något fantastiska menniskogestalten. Sidans mellanfält fylldes med djurmotiv af växlande art, t. ex. tvenne djur af den nya smakriktningens typ, ordnade vid sidan af hvarandra (fig. 55) eller tvenne om hvarandra slingrande djur (fig. 54), hvilka äro af särskild intresse, alldenstund de visa oss ett motiv, som bibehållits sedan den fjerde gruppens tid — ett den tidigare jernålderssmakens motiv således — som dock nu räddats från den upplösning, som hotade, och uppenbarar sig för oss i ny, preciserad gestalt. Den kulturströmning, som bragte in de nya motiven, var så mäktig, att stundom äfven gamla motiv fingo nytt lif. Vid denna tid har således en renässans inträffat inom den gotländska ornamentiken, af hvilken de som i våra tider ifra för åvägabringandet af en nordisk renässans kunna hafva icke så litet att lära.

Under det spännets storlek växte, fann man lämpligt att förse det med en botten, som i midten hade en rund öppning. Ehuru bottenskifvan aldrig kunde ses när spännet begagnades, försågs hon med ornament, och här återfinna vi den omskapade djurtypen från den fjerde gruppens tid — och denna nyvordna djurtyp är

63.

62.

Sjette gruppen.

intet annat än den s. k. nordiska orm- eller runstens-slingan, som inom detta område visar sig tidigast (jfr fig. 59.)

Att utvecklingen af de gamla typerna sträckte sig vidare än till de runda spännena och till de mindre bågspännena, som blefvo de s. k. djurhufvudformiga

(hvarom jag utförligt talat i mina *Bidrag till spännets historia*, Antiqvarisk Tidskrift fjerde delen), se vi t. ex. af fig. 51. Med spännet fig. 54 hittades ett praktfullt halssmycke bestående af holkar alldeles lika fig. 51. Det är tydligt, att vi här hafva för ögonen en ny, förstorad, omarbetad upplaga af de för den tredje fyndgruppen karakteristiska halskedjeholkarne fig. 45.

I det vigtiga fyndet från Smiss, Eke socken, Gotland (Inv. 4,078) förekom ett ännu icke fullbordadt rundt spänne, hörande till den femte gruppen, samt en bronsform, i hvilken man pressat de guldblad, som skulle täcka öfversidans fyra fält.

Från den femte gruppen, representerad af fig. 51—59, gå vi nu genast öfver till *den sjette*, dit vi måste räkna det runda spännet fig. 60 och 61. Frändskapen eller närmare bestämdt filiationen är tydlig, men lika tydlig är försämringen. Vi se först på öfversidan fig. 61. Midtstycket med dess fyra utsprång har krympt samman och af de utsprången afslutande djurhufvudena finnas allenast konturerna bevarade. De fyra fristående djuren äro qvar, men äro vordna plattare. De fyra midtfälten hafva icke längre pålödda ornament, utan äro ornamenten åstadkomna vid gjutningen; vi kunna i dem skönja hufvuddragen af djurbilderna å samma ställen hos den femte gruppen (fig. 52 och 53), men funnos icke dessa spännen med deras ganska tydligt utpräglade djurbilder, torde ingen hafva kunnat förklara hvad den sjette gruppens ornament skulle föreställa.

Se vi på sidan, finna vi fortfarande de fyra uppskjutande gränsstolparne, men huru mycket torftigare än nyss! och de mellanliggande fyra fältens ornament berätta samma saga: ett själlöst, mekaniskt återgifvande af ornament, hvilkas betydelse man ej längre kom i hog eller bekymrade sig om. Likheten med de ursprungliga typerna yppar sig allenast i sjelfva konturerna. Sido-

fältsornamenten fig. 61 hafva sin förebild i sidofältsornamenten fig. 55.

Den kultur, som frambragte den sjette gruppens runda spännen, visar således tydliga tecken till återgång och försämring, men det oaktadt egde den nog kraft att uttala sig med konseqvens. Detta lär oss en blick på det stora bågspännet fig. 62.

Den tredje gruppens spännen af detta slag (fig. 40) utvecklade sig småningom och erhöllo under den fjerde gruppens tid det utseende som fig. 29 visar. För den femte gruppens ålder kan jag tyvärr icke uppvisa något stort bågspänne. Det här afbildade eger deremot i fullaste mått den sjette gruppens drag. Vi kunna se det af sjelfva spännet, men vi se det ännu mera af toppskifvans öfversida (fig. 63), som är en ganska trogen kopia af det runda spännets öfversida (fig. 60).

Den tredje gruppen representeras i Statens Historiska Museum af en mängd graffynd, som gifva oss en god föreställning om gruppens totalkarakter. Den fjerde gruppens spännen äro äfven ganska talrika i museet, men graffynd, i hvilka de förekomma, äro temligen få. Af den femte gruppen har museet ej heller få spännen, men de allra flesta äro enstaka funna. Den sjette gruppens runda spännen äro icke få, men ej heller för denna äro graffynden synnerligen många — dock rikare än för den femte gruppen.

Det finnes ännu senare former, till hvilka jag hoppas en annan gång få återkomma.

Denna del af den gotländska jernåldern kan jag icke lemna utan att gifva några närmare upplysningar om de specielt gotländska brakteaterne, om hvilka jag uttalade mig alltför knapphändigt i förra årgången, i sammanhang med min redogörelse för den tredje fyndgruppen.

Specielt gotländska kunna tvenne brakteatgrupper kallas, hvilka dr Montelius i sitt arbete *Från jernåldern* betecknat med bokstäfverna E och H. Af gruppen E är ett exemplar funnet på Öland, ett annat på Björkö, hvilket naturligtvis icke häfver gruppens beteckning som gotländsk, alldenstund på Gotland äro funna mera än hundra och på dessa hundra kan man iakttaga en del skiftningar i utseende, som visa, att denna grupp är på Gotland inhemsk, men i öfrigt äro så oansenliga att man med fog kan förundras deröfver, vid tanken på de genomgripande förändringar som annars uppenbara sig samtidigt inom de gotländska fyndgrupperna. Af brakteatgruppen H är, så vidt jag vet, intet exemplar funnet utom Gotland. De å Gotland funna brakteaterna af typen E äro arbetade i förgyld brons och guld. Alla exemplar af typen H äro af guld.

Brakteaterna af gruppen E bestå (fig. 64 och 65) af ett midtstycke, en dermed sammanhängande bård och en ögla, som vanligen är cylindrisk; som en fjerde del kunna betecknas en del tråd- och kornornament, som pläga finnas pålödda strax nedanför öglan.

Det runda midtstycket visar öfverst ett mot midten nedskjutande rundadt föremål, hvars förklaring jag icke för närvarande kan gifva. Nedanför detta angifves gemenligen midtpunkten af en rund förhöjning och från dennas närhet utgå tre böjda djurhalsar, hvar och en afslutad med ett hufvud. På fältet ses flere runda upphöjningar. De tre halsarne påminna onekligen om framställningen å en del runda spännen af typen fig. 43 (med tre i stället för fyra), men under det å spännena de tre halsarne stå i nära sammanhang och ega ganska kraftiga och rikt utvecklade former, äro brakteaternas djurkroppar isolerade samt ega ett slappt utseende. Förklaringen af denna företeelse uppskjuter jag till ett senare tillfälle, för att söka gifva den i ett annat sam-

manhang. Detta midtstycke visar inga andra skiljaktigheter än sådana som bero på bättre och sämre arbete.

Bården omkring midtstycket upptogs från början af ornamentsränder, vexelvis en zigzaglinie och ett platt snoddmotiv (fig. 44). Sedermera tillades längst ut en rad små cirkelsegment. Slutligen tillkommo längst ut (ibland samman med båglinierna) trepunkterade trianglar (fig. 64) ett ganska sent motiv, som synes vara främmande för hela den tidigare jernåldern. Den utveckling, som här försiggår, består således uteslutande i tillägg af nya motiv, icke uti ett ombildande af de redan gifna. På bronsbrakteaterne saknas de trepunkterade trianglarne, hvilket visar att de höra till denna brakteatgrupps äldsta tid. Som bronsbrakteaterna tillhöra den fjerde gotländska fyndgruppen, måste guldbrakteaterna med trepunkterade trianglar vara samtida med de senare grupperna.

I Statens Historiska Museum finnes en bronsbrakteat med trepunkterade trianglar, men denna brakteat är funnen samman med ett spänne, som tillhör den sjette fyndgruppen (Inv. 1667), hvilket på det yppersta stadfäster den nyss framhållna skilnaden i tid. Man arbetade således fortfarande E-brakteater i brons, ehuru de efter den fjerde gruppens period icke voro så allmänna, att döma efter hittills kända fynd, som exemplaren i guld.

Brakteaterna af gruppen H (fig. 66) bestå af en slät guldskifva, som vanligen omslutes af en fin snodd. Ytan indelas i flere fält och är ornerad med pålödda, på kant stående guldlameller samt likaledes pålödda guldkorn, oftast omslutna af en fin guldtråd. Denna typ uppenbarar sig ändå senare än E-gruppen och kan, på grund af tekniska skäl, anses vara samtidig med den femte gotländska fyndgruppen. För denna tidsbestämning talar äfven den omständigheten, att nedanför H-brakteaternas

ögla förekommer vanligen ett djurornament af samma slag som på sidofälten å öfre ytan af den femte gruppens stora runda spännen. Derför talar ytterligare den omständigheten, att på spännet fig. 54 förekommer i

64.

65.

66.

67.

midtpartiets runda toppskifva (fig. 58) enahanda guldlamellsornament som på dessa brakteater.

När H-brakteaterna kommo på modet tillverkades fortfarande brakteater af E-typen: man finner exemplar

af båda grupperna i samma fynd. Att detta sammanträffande i fynden icke beror derpå, att man jämte de nya brakteaterna af H-typen från fädernas dagar bevarade äldre af E-typ, visas påtagligt af sådana E-brakteater, som nedanom öglan hafva samma djurbildsornament som är karakteristiskt för H-gruppen.

För tidsbestämningen lemnar brakteaten fig. 65 god hjelp. Här är midtornamentet nytt; det öfverensstämmer på det närmaste med ett silfversmycke fig. 67 som tillhör Fölhagenfyndet, af hvars mynt de yngsta tillhöra slutet af 900-talet.[1] På denna samma brakteat förekommer en utbildning af den trepunkterade triangeln, nämligen en triangel med en enpunkterad rhomb på spetsen. Samma motiv förekommer å en armbygel, funnen vid Buters i Hogräns socken, Gotland, tillsammans med kufiska mynt, af hvilka det yngsta är präglad år 945 e. Kr.

Hans Hildebrand.

Nya bidrag till Sveriges mynthistoria under medeltiden.

Uti *Månadsbladet* för år 1875, nr 48, hade jag nöjet införa beskrifning och afteckning af nio konung Johan Sverkerssons brakteater, hvaraf endast två varit förut bekanta, alla erhållna i ett till Statens samling inlöst fynd från en mosse i Dimbo socken i Vestergötland. Dessa fullt säkra hållpunkter i fäderneslandets äldre mynthistoria stärkte min förhoppning, att ur vår jord skola, förr eller senare, upphemtas nya bidrag att fylla den stora luckan i denna historia mellan konung Anund Jakob och Folkungaslägtens uppstigande på

[1] *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, del. 3.

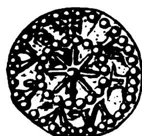
Sveriges konungatron. Det har alltid synts mig vara otroligt, att ett så lifskraftigt folk, som en gång egt inhemskt mynt och under lång tid hembragt utomordentligt rika skatter af främmande mynt, skulle under en tiderymd af två hundra år försummat att förskaffa sig ett inhemskt, för det ordnade samhällslifvet så vigtigt bytesmedel, ännu mera behöfligt, sedan den stadgade kristendomen stäfjat hogen för de vinstbringande vikingatågen och handelsresorna till aflägsna länder.

68.

69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

76.

77.

78.

Min förhoppning i detta afseende har vunnit en i hög grad glädjande bekräftelse genom ett i Eskilstuna, vid jordschaktning å kyrkogården, anträffadt fynd, hvilket, ehuru af hittaren olagligt försåldt till en enskild person, lyckligtvis kunnat, fastän mot dryg betalning, förvärfvas åt Myntkabinettet.

Detta fynd har gifvit oss sju hittills okända brakteater med namnet KANVTVS och fyra andra dermed

samtida, hvaribland en med inskrift VLF IARL, en med ARVSAR, samt tvenne med figurer (fana, torn) utan säkra, åtminstone icke tydbara inskrifter. Alla dessa brakteater visa i afseende på storlek, arbetssätt och silfrets beskaffenhet nära öfverensstämmelse med de förut erhållna konung Johan Sverkerssons, och kunna således i afseende på tiden icke vara betydligt skilda från dessas.

Namnet *Kanvtvs* tillhör utan tvifvel en svensk konung, ehuru här icke förekommer ordet REX, så som på ett par af Johan Sverkerssons brakteater. Man har här att välja mellan två regenter, konung Knut Eriksson, Erik den heliges son, som regerade från år 1167 till 1195 (eller 1196), och upprorskonungen Knut Långe, som, sedan han förjagat sin frände, den unge konungen Erik Eriksson, tillvällade sig och bibehöll konungamakt och namn under åren 1229—1234.

Det kan väl synas vara mera antagligt, att så många med olika typer försedda brakteater blifvit präglade under Knut Erikssons nära tretioåriga, jämförelsevis lugna regeringstid, än under den korta och oroliga tid Knut Långe innehade konungamakten. Men den fullkomliga öfverensstämmelsen med konung Johan Sverkerssons brakteater gifver anledning antaga, att de nu funna tillhöra den senare, nära samtida konung Knut. Det är dessutom icke mera otroligt, att denne konung under sin fyraåriga regering kunnat låta prägla brakteater med sju olika typer, än att under konung Johans sexåriga regering präglats brakteater med nio, mer eller mindre skiljaktiga typer. Särskild anledning att hänföra dessa brakteater till Knut Långe gifver den under nr 1 beskrifna skölden, hvilken fullkomligt öfverensstämmer med den fädernesköld, som finnes på den fordom i Skoklosters kyrka, nu i Statens Historiska Museum förvarade tapeten med bilden af Knuts son Holmger, som år 1248

blef halshuggen och efter döden betraktades som en helig martyr. Till konung Knut Eriksson synas deremot med större visshet kunna hänföras de förut kända brakteaterna med inskrift *Knvt rex, Kanvt rex* (*Brenners Thesaurus*, tab. III, och *Berchs Beskrifning*, pag. 21, *Månadsbladet* nr 40), hvilka till arbetssätt och silfrets beskaffenhet närmare öfverensstämma med de små mynt och brakteater, som utan tvifvel tillhöra en tidigare period af Sverkerska och Erikska konungaätternas regeringstid.

Brakteaten med inskrift VLF IARL kan icke med skäl tilläggas någon annan än Folkungen Ulf Fasi, som af konung Knut Långe antogs till »Svears och Götars Jarl» och bibehöll denna befattning äfven sedan Erik Eriksson återvunnit den tron, från hvilken han af Knut blifvit bortjagad. Den nära öfverensstämmelsen i arbetssättet mellan Ulfs och Knuts brakteater gifver ytterligare stöd åt antagandet, att dessa senare böra tillegnas Knut Långe.

Den på en af brakteaterna i detta fynd förekommande inskriften ARVSAR torde väl icke kunna antagas hafva annan betydelse, än att angifva präglingsorten, och ligger då närmast till hands att tänka på staden Arosia, vare sig det nuvarande Vesterås eller Uppsala.

Hvar och en bland dessa brakteater väger mellan 20 och 30 gram, utom Ulf Jarls, hvilken icke hinner fullt till 20 gram. Alla hafva kring kanten en upphöjd perlrand.

Med hänvisning till de här ofvan intagna afbildningarna meddelas följande beskrifning.

1. En trekantig, aflång sköld inom en slät ring. I skölden två, med en bladranka ornerade bjelkar, af

hvilka den nedre är blott obetydligt synlig öfver sköldens spets. Omskrift: + ·KANVTVS. — Fig. 68.

Anm. I konungens namn på denna och de följande brakteaterna är N tecknadt И, T är af äldre medeltidsform, S är satt bakvändt.

2. Ett framvändt, krönt menniskohufvud, med lockar vid sidan och smal hals inom en till hälften slät, till hälften perlsirad ring. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 69.

3. Lik nr 2; men kronan simplare, utan synliga lockar, inom en slät ring. Omskrift: + KANVTUS.

4. Ett åt venster gående lejon, seende tillbaka, med uppslängd, tillbakaböjd svans, inom en slät ring. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 70.

79.

80.

4 a. Lik nr 4, men under lejonet en kula eller punkt.

5. En lilja inom en slät ring. + Omskrift: KANVTVS. — Fig. 71.

6. En åttauddig stjerna inom en perlring. Omskrift: + KANVTVS. — Fig. 72.

7. En åttabladig ros. Omskrift: + KANVTVS. Fig. 73.

8. Ett framvändt krönt menniskohufvud med en enkel hårlock vid hvardera sidan, utan hals, inom en slät ring. Omskrift: + A·R·V·S·A·R· — Fig. 74.

Anm. S är bakvändt, liggande.

9. En stående fana med tre uddar på duken. Till höger om fanstången en tre- eller fyrauddig stjerna samt en sirat eller två bokstäfver (möjligtvis G A); på andra sidan om fanstången två bokstäfver (A och I eller T?), — allt inom en slät ring eller perlring, utanför hvilken synas spår af bokstäfver eller streck. — Fig. 75 och 76.

10. Ett torn med tre tinnar; deröfver en sirat, liknande ett utspärradt A och en punkt, allt inom en slät ring, utanför hvilken ses streck eller orediga bokstäfver. — Fragment. — Fig. 77.

11. En hand med utsträckta fingrar inom en slät ring. Omskrift: + VLF IARL. — Fig. 78.

Anm. Bokstafven F är upp och nedvänd.

I fyndet förekommo äfven ett rundt smycke af silfver med sju uppdrifna kulor och pålagda trådornamenter (fig. 79) samt ett fragment af ett likartadt smycke (fig. 80), och en liten ring (2,2 cm bred) af en smal, trind silfverten, hvars ena spetsiga ända är uppböjd och infäst i ett hål i den andra ändan.

Bror Emil Hildebrand.

Märkedagar i november och december månader.

November 1. *Alla helgon.* Kreaturen intagas VG. Firas som liten högtidsdag VG. — Bestämmer vinterns väder Dals.

Kommer vintern nu skridande,
kommer han Andersmessan ridande VG.

November 11. *Martin.* Är dagen klar, blir vintern sträng Sm.

November 20. Är vädret denna dag kallt och ombytligt, blir det blåst VG.

November 23. *Clemens.* Årets fjerde tretting börjas ÖG.

November 25—30. Regn dessa dagar bebådar blid vinter Dals.

November 30. *Andersmessa.* Köld denna dag ger blid vinter och obehaglig vår, Hels., Upl., KL. — Andersmessovinter Söd. — Regnar det Anders, då regnar det Anna och då regnar det alla vintermånaderna VG. — När Anders slaskar, då braskar jul. —

Bär stubben hatt
om Andersmesso natt,
så bär han ock hatt
Vårfrunatt VG.

Om stubben bär hatt (snö) Andersmessonatt, så blir det åkföre till alla vintermarknader Sm.

Under *Advent* får ej lysas till äktenskap VG.

December 6. *Nicolaus.* Bestämmer vädret under december. VG.

December 9. *Anna.* Tö denna dag ger tö hela vintern. VG.

December 13. *Lucia.* Längsta natten på året ÖG, Söd. — Stark storm vanlig; kullfallna stockar i mossar kallas Lussefall KL. — Nu bör tröskningen vara slut VG. — Man utkläder sig på morgonen, bär brinnande ljus på hufvudet, intager en stark frukost VG. — Nu börjas den lilla goda räppen, som räcker till 20:de dag jul VG. — Hästarne böra vinterskos VG. — Hvad som göres denna dag, lyckas ej. Vest. — Fordom vakade man hela natten med ljus VG.

December 21. *Thomasmessa.* Man får ej mala på hemqvarnar VG. — Man bör akta sig för större verlds-

liga göromål VG. — Torka bådar godt år VG. — Tomasdag hålles marknad i hvar stad VG. — Natten till den 21 spöka onda andar, i synnerhet vid qvarnar VG.

December 20—21 bör man icke låna af någon VG.

December 24. Stark frukost på morgonen VG.

December 25. Den som först kommer från kyrkan, får först inbergadt VG. — Klar julnatt med nordanväder ger goda år, våt och stormig julnatt med sunnan ger svårt år VG. — Natten till den 24 klar utan storm, blir det mycket frukt. — Natten till den 25 stormig, blir det godt år Hels. — Är denna natt stormig, blir det krig och betydliga mäns dödsfall VG.

Det är ej nyttigt att hugga ved hemma i julveckan VG.

December 26. *Staffans skede.* Hästarne böra svettridas under besök till grannarne, de böra vattnas i rinnande vatten, helst i nästa härad VG.

Från Akademiens sammankomster.

Den 7 oktober 1879.

(Forts.)

Fornlemningars vård. Landmätaren A. M. Lindeblad hade insändt dels utdrag af protokollet vid skiftesförrättningen i Oppeby, Ydre hd ÖG den 26 sistlidne augusti, dels en vid samma tillfälle af samtliga jordegarne, på hr Lindeblads uppmaning, skriftligen affattad öfverenskommelse att afsätta en plan af 0,15 qvadratref i vidd omkring den numera reste Oppeby runsten och att från allmänna landsvägen till nämnda plan afsätta en väg af 4 fots bredd, hvarjämte han anmält, att jordegarne förbundit sig att lemna erforderlig vård åt öfriga på byalagets egor befintliga fornlemningar. — Akademien beslöt att till hr Lindeblad aflåta en tacksägelseskrifvelse samt att till honom öfverlemna de hittills utkomna två häftena af planschverket *Teckningar ur Statens Historiska Museum.*

Akademien beslöt att till landbrukaren Carl Peter Andersson i Qvarntorp (Svanshals sn, ÖG), som rest en runsten anträffad i qvarn-

dammen på hans hemman, öfverlemna ett exemplar i silfver af Akademiens jetton.

Kyrkliga fornlemningar. Sedan anmälan gjorts, att Husby Sjutolfts väggmålningar blifvit restaurerade, uppdrog Akademien åt sin förste amanuens dr Hans Hildebrand att besigtiga dem.

Kontraktsprosten Linde hade anmält, att vid en reparation å Gammalkils kyrka i Linköpings stift hade i sakristians inre tak under limfärgen upptäckts några till en del ofullständiga målningar på bräder, som antagligen tillhört taket i den år 1734 tillbygda delen af kyrkan.

Medaljförslag. 12. Ett sällskap kalladt »B af B» hade inlemnat förslag till en liten minnespenning öfver skalden C. M. Bellman, hvilket förslag godkändes.

Folksägner. Hr B. O. Cederbom hade inlemnat en samling »Sägner, skrock, vidskepelse m. m. samlade i Kållands härad i Vestergötland.»

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:* 24. Af *Botilsäters församling* i Vermland: en dopfunt af sten med relieforname nt och ett rökelsekar af malm. Inv. 6438.

25. Af professor *G. Ljunggren:* en smal fingerring af koppar med en bild af Jungfru Maria med Barnet på en oval platta, f. vid gräfning i gifvarens trädgård i Lund. Inv. 6439.

26. Af studeranden *A. Collin:* en smal slipad hålmejsel af flinta från Lyngby och ett stenredskap af s. k. kjökkenmöddingstyp från Glimminge i Bara sn, Skåne. Inv. 6440.

27. Af apotekaren *H. Thedenius:* tre stenåldersredskap och ett sänke af täljsten, f. i Tanums sn, Bohuslän. Inv. 6441.

28. Af med. fil. kandidaten *Carl Fürst:* en båge af ett spänne och ett rembeslag af brons, bitar af lerkärl, flintspåner, en på sidorna afslagen flintkärna och ett flintredskap, f. på olika ställen i norra Blekinge. Inv. 6442.

29. Af läraren vid Uppsala läns folkhögskola *H. Larsson:* en liten stenyxa, f. vid Biskopsgården i Lundby sn på Hisingen, på samma ställe hvarest fyndet af flintspåner (nr 13, Inv. 6343 *a*) blifvit hittadt. Inv. 6444.

b) till *k. Myntkabinettet:* 18. Af fru *Elvira Jensen,* f. Modén, från Spasky i Kasanska guvernementet, Ryssland: ett kufiskt samanidmynt, 3 små otydliga, nyare orientaliska mynt af silfver, 2 ryska kejsarinnan Katarina II:s större kopparmynt samt 7 små otydliga kopparmynt. Inv. 6443.

c) till *Akademiens boksamling:* 36. Af *Ossolinski-institutet* i Lemberg: 42 polska arbeten i historia m. m.

37. Af professor *H. Handelmann* i Kiel: *Antiqvarische Miscellen.*

38. Af *k. Videnskabernes Selskab* i Köpenhamn: *Oversigt* 1879 nr 2.

39. Af lektor *Oscar Rancken: Några åkerbruksplägseder ibland Svenskarne i Finland.*

40. Af ceremonimästaren friherre *A. W. Stjernstedt:* Koehne, *Monnaies des souverains de Suède, frappées dans les provinces baltiques et en Allemagne.*

Den 21 oktober 1879.

Akademiska ärenden. Den af H. M. Konungen gillade förteckningen på personer, som blifvit föreslagna till återbesättande af det efter hr Cronholm lediga rummet bland Akademiens arbetande ledamöter, upplästes.

Inlösta fornsaker och mynt. 92. En fyrryggad guldfingerring, f. vid Storkullen, Hömbs sn, VG. Inv. 6446.

93. Ett ungerskt guldmynt af år 1870 på 20 francs. Inv. 6447.

94. Ett i Heda sn, ÖG, funnet bronssvärd af hittills okänd form: Inv. 6454. — Detta svärd kommer att afbildas och beskrifvas i *Månadsbladet* nr 97.

Inlemnade fornsaker. De vid Linga anträffade fynden, se under följande rubrik. Inv. 6448.

Undersökning af fornlemningar. Dr Montelius hade rest till Linga, ÖfverJärna sn, Södermanland, för att granska den begrafningsplats, hvilken jordegaren hr Bladin begärt att få odla, bebygga och med träd plantera och gjort med jordegaren det aftal, att odlingen för närvarande skulle sträcka sig endast till kanten af den egentliga gruppen af grafhögar, till följd hvaraf tvenne högar skulle behöfva borttagas. Dessa båda högar hade af dr Montelius blifvit undersökta och befunnits hvardera omsluta ett stenröse, hvari anträffades brända ben, några jernnaglar samt bitar af lerkrukor. Akademien godkände detta och medgaf, att de båda undersökta högarna må utjämnas, att byggnader må uppföras å den närmast gården liggande delen af hagen samt att graffältet må med träd planteras.

Kyrkliga fornlemningar. Professor Ljunggren hade insändt en större fotografi af de å korväggen i Stäfvie kyrka (Skåne) förekommande väggmålningarna.

Dr Hans Hildebrand, som besigtigat de i HusbySjutolft renoverade väggmålningarna, vitsordade, att arbetet blifvit utfördt med synnerlig skicklighet och noggrannhet samt pietet mot den ursprungliga anordningen, och ansåg sig Akademien på grund deraf böra tillstyrka utbetalandet af det för detta ändamål beviljade statsanslag af 600 kr.

Medaljförslag. 13. Ett af sekreteraren uppsatt förslag till en minnespenning, som k. Vetenskaps Akademien ämnar prägla öfver professor Nordenskiöld och löjtnant Palander, godkändes.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:* 30. Af godsegaren *G. J. Coyet:* foten till en dopfunt af sten med fyra skulpterade menniskohufvud. Inv. 6449.

31. Af godsegaren *K. Schmidt:* en flintdolk, f. i Hvittaryds sn, Småland, och en spjutspets af flinta från Kullaberg, Skåne. Inv. 6450.

32. Af hr *G. Nilsson:* en oval spännbuckla af brons, f. i en grafhög vid Fristad, Tåby sn, ÖG. Inv. 6451.

b) till *k. Myntkabinettet:* 19. Af fru *E. G. de Lor:* 2 exemplar (1 i silfver, 1 i brons) af en i Genève präglad jubelmedalj (»*3e jubilé de la réformation 23 août 1835*»). Inv. 6452.

20. Af expeditionssekreteraren *C. O. Vougt:* ett litet fornpersiskt guldmynt samt ett silfvermynt från Rhodos. Inv. 6453.

c) till *Akademiens arkiv:* 6. Från gravören *C. H. Beurlings sterbhus:* två inom en förgyld ram infattade originalteckningar af L. Masreliez utförda för k. Gustaf III, framställande allegoriska figurer, den ena med afseende på Svenska Akademien, den andra med hänsyn till Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien.

d) till *Akademiens boksamling:* 36. Af öfverbibliotekarien *G. E. Klemming: k. Bibliotekets handlingar* 1.

37. Af *Smithsonian Institution* i Washington: *Annual report for the year 1879; — Smithsonian miscellaneous collections vol. XIII—XV.*

38. Af sir *Henry Dryden: Illustrations of some parts of the cathedral-church, dedicated to S. Magnus, at Kirkwall on Orkney.*

39. Af löjtnant *W. Ridderstad:* F. W. Hoffman, *Otto von Guericke, Bürgermeister der Stadt Magdeburg.*

40. Af *Uppsala universitet: Upsala universitets fyrahundraårs jubelfest september 1877.*

41. Af grefve *L. von Engeström: Pamiasta Obchodu uroce ystoci imienin J. I. Kraszewskiego Posen 1879.*

Den 4 november 1879.

Akademiska ärenden. Till arbetande ledamot valdes lektor *A. G. Ahlqvist.*

Från Regeringen. Akademien afgaf ett tillstyrkande utlåtande rörande hrr v. Kræmers och Ahlqvists ansökningar om anslag.

Inlöst fynd. 95. Ett bågspänne af brons, f. vid Rösslösa, Kastlösa sn, Öland. Inv. 6455.

Gåfvor anmältes a) till *Akademiens arkiv:* 7. Af divisionschefen vid den k. norska geografiska opmåling *Petersen:* 34 stora planscher med afbildningar af fornsaker i Kristiania Museum, med text.

b) till *Akademiens boksamling:* 42. Af *Geologiska byrån:* dess under året utgifna kartblad och skrifter.

Akademien beslöt att till hr Petersen, såsom uttryck för Akademiens tacksamhet, lemna sin antiqvariska prismedalj i silfver.

Den 18 november 1879.

Från Regeringen. Kongl. Majt hade infordrat utlåtande angående dr A. Hazelii hembud till Staten af det Skandinavisk-etnografiska museet. Sekreteraren anmodades att jämte hrr Odhner och Hans Hildebrand uppsätta ett förslag till underdånigt utlåtande. Till kommitterade öfverlemnades en promemoria af hr Hans Hildebrand rörande utvidning af den moderna afdelningen i Statens Historiska Museum.

Inlösta fornsaker och mynt. 95. En markgrefve Georg Vilhelms af Brandenburg achtzehner af år 1621, f. å hemmanet Mon nr 6, Ofvansjö sn, Gestrikland. Inv. 6456.

97. En smal, jämnbred treryggad fingerring af guld, f. vid Ringome, Alfva sn, Gotland. Inv. 6458.

98. 22 kufiska, 3 angelsaksiska, 1 tyskt mynt, några myntbitar och en bit af ett bronsbeslag, f. vid Bjers, Guldrupe sn, Gotland. Inv. 6459.

99. En stor, klotrund silfverperla med filigranornament, f. vid Ytings, Gothems sn, Gotland. Inv. 6460.

100. Ett holländskt guldmynt, 171 gotländska och nordtyska silfvermynt från 1300-talet, f. vid Kyrkeby, Hangvars sn, Gotland. Inv. 6461. — 301 silfvermynt återsändes.

Byten. 6. I utbyte mot 11 angelsaksiska silfvermynt lemnades till ceremonimästaren frih. A. W. Stjernstedt 33 angelsaksiska mynt. Inv. 6457.

I utbyte mot det förut (s. 188) omtalade bronssvärdet och en fingerring från bronsåldern lemnades 45 svenska, 1 gotländsk, 4 danska, 13 tyska, 5 engelska och 5 kufiska silfvermynt. Inv. 6459.

Gåfvor anmältes a) till *k. Myntkabinettet:* 21. Af *K. Norska regeringen:* den norska handverks- och industriforeningens medalj. Inv. 6462.

b) till *Akademiens boksamling:* 43. Af *Generalstaben:* Kartbladet Norrtelje och Svenska Björn.

44. Af *Landsmålsföreningarna* i Uppsala: *Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif.* I. 1—6.

45. Af *Upplands fornminnesförening:* dess *Tidskrift* h. 8.

46. Af *kejs. tyska arkeologiska institutet i Rom:* De Rossi, *Piante iconografiche e prospettiche di Roma anteriori al secolo XVI.*

47. Af öfverintendenten *Chr. Holst:* en kort lefnadsteckning öfver k. Karl XIV Johan.

48. Af hr *Rivett-Carnac* i Ostindien: hans skrifter *Prehistoric Remains in Central-India, Rough notes of the snake-symbol in India* samt *Archæological notes on ancient sculpturings on rocks in Kumaon, India.*

Den 2 december 1879.

Inlösta fornsaker och mynt. 101. Tolf fornsaker af sten, f. på Dal. Inv. 6463.

102. En spjutspets, 2 pilspetsar, en bit af en stigbygel af jern, en armring, en mindre ring, ett halft seldonsornament, en vågbalans, bitar af vågskålar m. m. af brons, ett vigtlod en bit af ett bryne, f. bland qvarlefvorna af ett röse vid Broby, Lannaskede sn, Småland. Inv. 6464. — Här till samma fynd som Inv. 6363.

103. Ett romerska kejsaren Libii Seueri guldmynt, f. vid nr 3 Dödevi, Högby sn, Öland. Inv. 6465.

104. En fingerring af guld med infattad safir och inskriften *pax pos(s)-essori* (frid åt egaren). Inv. 6466.

105. En stenyxa, 2 spännbucklor, en ringsölja, en fingerring, en tregrenig nyckel, 2 nålar, ett ringspänne af brons, 10 perlor af glas, 1 kufiskt, 1 bysantinskt och 11 nyare mynt af silfver m. m., f. på Gotland. Inv. 6468.

106. Två söljor, ett kors med hängande löf, 2 fingerringar och en ornerad skål, allt af silfver, från Jämtland. Inv. 6469.

107. En öppen armring, 111 tyska m. fl. mynt samt flere bitar af mynt och smycken, f. vid Sundbro, Bälinge sn, Uppland. Inv. 6471.

Byten. 7. I utbyte mot 26 svenska medeltidsbrakteater, f. å Eskilstuna kyrkogård (f. d. klostertomten) lemnades åt ingeniören A. Santesson en k. Sigismunds riksdaler af år 1594 och en kontant mellangift. Inv. 6467. — Se andra uppsatsen i detta dubbelnummer.

8. I utbyte mot 2 angelsaksiska samt ett tyskt medeltidsmynt lemnades till hr Heilborn 2 Karl Knutssons Åbo-örtugar. Inv. 6470.

Statens Historiska Museum. Akademien beslöt att hos k. Öfverintendentsembetet anhålla om rätt att begagna ett i Nationalmusei källarvåning befintligt rum, för att deri förvara sådana fornsaker, som skulle ordnas och prepareras innan de i museet inläggas eller uppställas.

Medaljförslag. 14. Ett af sekreteraren uppsatt förslag till k. Vetenskapsakademiens minnespenning öfver rikshistoriegrafen Jonas Hallenberg godkändes.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum.* 33. Af godsegaren *C. J. Ekerot.* Två flintstycken, ett bronsdiadem, bitar af lerkrukor samt obrända djurben, f. i fyra stenrösen å Fälle egor, Mönsterås sn, Kalmar län. Inv. 6473.

34. Af konduktören *J. A. O. Nyholm.* Två verktyg af sten, 2 spjutspetsar af jern, den ena med silfverinläggning på skaftholken, m. m. Inv. 6474.

b) till *k. Myntkabinettet.* 22. Af grosshandlare *J. A. Sandberg:* 8 dr. Kristinas och k. Karl Gustafs Riga-solidi samt en k. Gustaf II Adolfs medalj i tenn öfver monumentet vid Schwedenstein, jfr B. E. Hildebrand, *Kongl. Minnespenningar,* 1, s. 207 nr 250. Inv. 6478.

c) till *Akademiens boksamling:*

49. Af *Svenska Akademien*: dess *Handlingar,* del 55.

50. Af kgl. *Vetenskapsakademien* i S:t Petersburg: dess *Bulletins,* XXV nr 5.

51. Af k. *Preussiska Vetenskaps-Akademien:* dess *Monatsberichte.*

52. Af dr *D. E. D. Europæus:* dess skrift: *Die Stammervandtschaft der meisten Sprachen der alten und australischen Welt.*

Den 16 december 1878.

Akademiska ärenden. Riksantiqvarien B. E. Hildebrand anmälte sin afsigt att nu ingå till Kongl. Maj:t med underdånig ansökan om afsked.

Inlösta fornlemningar och mynt. 108. Nio k. Eriks af Pommern i Gurre slott på Seland slagna kopparhaltiga mynt. Inv. 6475.

109. En bronsyxa och ett i flera stycken brutet bronssvärd, f. i Skåne. Inv. 6476.

Hembjudet mynt. Ett k. Ludvig XV:s i Frankrike silfvermynt, f. vid foten af Kullaberg, inlöstes icke.

Kyrklig fornlemning. Okome församling i Halland hade förklarat sig icke vilja till Statens samlingar afstå sin funt.

Medaljförslag. 15. Akademiens godkände förslaget till en medalj, som H. M. Konungen beslutat låta prägla att i silfver utdelas till hvar och en af deltagarne i Vegas resa kring Asiens norra kust.

Gåfvor anmältes: a) till *Statens Historiska Museum:* 35. Af godsegaren *G. Coyet:* en väl skulpterad dopfuntsskål af sten, som tillhört Bara kyrka i Skåne. Inv. 6477.

b) till *K. Myntkabinettet*: 23. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg*, en k. Gustaf II Adolfs medalj i silfver från 1629. B. E. Hildebrand, *Kongl. Minnespenningar* 1, p. 155 nr 104 a. Inv. 6478.

c) till *Akademiens boksamling:* 53. Af *die Gesellchaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte:* dess *Zeitschrift*, band 9.

53. Af *die Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde:* nästan fullständig serie af *Baltische Studien.*

55. Af *k. Ecklesiastik-departementet:* Silfverstolpe, *Svenskt Diplomatarium från 1401*, del 2 h. 1 (2 ex.). — *K. Gustaf I:s registratur*, del 8; — *Meddelanden från Svenska Riksarkivet* 3; — *Årsberetninger för det k. Geheimearchiv* (i Köpenhamn) band VI h. 24.

Den 21 december 1879.

Akademiskt ärende. Akademien uppsatte en skrifvelse, som skulle biläggas riksantiqvariens till Kongl. Majt ställda afskedsansökan och i hvilken Akademien underdånigst hemställde, om icke Kongl. Majt skulle täckas till efterträdare utnämna Akademiens förste Amanuens.

Gåfvor till Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet år 1878.[1]

1. Af agronomen *C. F. Nordenskjöld:* En båtformig yxa af grönsten, f. vid Markebo, Tjällmo sn, Östergötland; — en yxa af grönsten med skafthål, f. å komministersbostället i Hvetlanda sn, Småland. Inv. 6109.

2. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* En högst sällsynt variation af en konung Karl XII:s minnespenning i silfver, slagen med anledning af freden i AltRanstadt d. 14 sept. 1706, (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar,* N:o 100, a). Inv. 6110.

3. Af professor *F. W. Scholander:* En liten kompassdosa af förgyldt silfver, hvars lock och botten utgöras af bildsidorna af en konung Johan III:s och drottning Katarina Jagellonicas medalj; på lockets undersida en graverad vapensköld utan märke samt årtalet 1573; i dosan en magnetnål. Inv. 6113.

4. Af åbon *Jöns Knutsson* i Veberöd: En jernyxa, f. vid Veberöd, Veberöds sn, Skåne. Inv. 6114.

5. Af herr *Guido Wohlfahrt:* En förrostad, itubruten medaljong af gjutjern med konung Gustaf II Adolfs bröstbild, f. vid Enköping. Inv. 6115.

6. Af fru *Hilma Egges sterbhus:* Biskop M. Lehnbergs sigill, graveradt i karneol utan infattning, familjen af Lehnbergs adliga sigill graveradt i stål, och krigsrådet Ol. Åhlströms sigill, graveradt i stål. Inv. 6116.

7. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* En konung Sigesmunds medalj i silfver, slagen med anledning af eröfringen af staden Smolensk den 13 juni 1611, (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar* nr 21). Inv. 6121.

8. Af jägmästaren *A. O. O. Törngren:* En skopa eller kokpanna af tälgsten med nästan trindt, utstående skaft, på öfre sidan prydt med ett slingornament, f. i sjön Hornafvan i Lappland. Inv. 6122.

9. Af doktor *G. Ehrengranat* (testamentarisk gåfva): Flere smycken af silfver, 35 hela kufiska mynt, 96 bitar af d:o, 2 opräglade myntplansar och 2 vesterländska mynt utan inskrift, allt af silfver. Inv. 6123.

10. Af *H. M. Konungen:* En dopfunt med tillhörande fot af sten, på hvilken ses årtalet 1561 och svenska vapnet. Förut länge förvarad i kongl. Slottets källare. Inv. 6125.

11. Af direktör *R. Brouhn:* En väl arbetad jernyxa, f. vid Mem, Tåby sn, Östergötland. Inv. 6126.

12. Af brukspatron *C. F. Lundström:* En båt, bildad af en urholkad trästam, f. vid Rotsunda, Sollentuna sn, Upland. Inv. 6127.

13. Af doktor *Gomer Brunius:* Ett knifskaft af brons med spår af emaljinkrustering; öfre ändan i form af djurhufvud. Inv. 6133.

[1] För de år 1879 lemnade gåfvorna redogöres redan i denna årgång i sammanhang med redogörelsen för Akademiens sammankomster.

14. Af herr *Knut Hallman:* En tegelsten hörande till en bågsträng i ett hvalf från senare delen af medeltiden, f. i Krokeks kyrkogård, Östergötland. Inv. 6139.

15. Af herr *Knut Hallman:* En broderad remsa till en messhake. Inv. 6140.

16. Af konsthandlanden *H. Bukowski:* En slät, på utsidan kullrig öppen armring af brons med vacker ærugo och liniesirater vid ändarne, f. i Polen. Inv. 6141.

17 Af kanslisekreteraren *Otto A. Sjögren:* Tio tunna silfvermynt med en krona på ena sidan och en stor bokstaf B, E eller G på andra sidan, f. på 1780-talet i muren å Ekeby kyrka i Östergötland; — två små brakteater af silfver, den ena med ett krönt menniskohufvud, den andra med ett drakhufvud, f. år 1829 på Högby skogsmo; — tre svenska kopparmynt: 1 misspregladt 1 öre k.m. af år 1719, ½ skilling af år 1803 och 1 d:o af år 1819. Inv. 6145.

18. Af artisten *L. Baltzer:* Ett originaltryck i cement af en figur (häst) å en hällristning vid Disåsen å Stora Backa i Brastad sn, Bohus ln. Inv. 6146.

19. Af medicine studeranden *Carl Fürst:* 44 nyare utländska mynt, medaljer och jettoner (9 af silfver, 30 af koppar, 4 af messing, 1 af tenn). Inv. 6151.

20. Af herr *J. A. Nordström:* Ett bågspänne af brons med från tvärstångens midt utgående lång spets, tornen afbruten; — ett dubbelviket bronsbeslag; — 88 gröna och blå glasperlor, 6 bernstensperlor, f. på ön Tjufholmen nära Sundsvall. Inv. 6152.

21. Af konsthandlaren *Henri Stettiner* i Paris: En sällsynt medalj öfver konung Gustaf II Adolf och hans gemål Maria Eleonora, i förgyldt silfver (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar*, nr 309). Inv. 6153.

22. Af baron *Liedts* i Bruxelles: Ett exemplar i brons af en medalj, präglad till minne af de svenska gymnasternes besök i Bruxelles i juli 1877, med inskrift på frånsidan: »Gymnastikfesten i Brüssel 14—19 juli 1877». Inv. 6154.

23. Af konsul *V. F. Thornburn:* En afgjutning i gips af en hällristning vid Utby i Herrestads sn nära Uddevalla, på hvilken förekomma några runor. Inv. 6155.

24. Af herr *Richard Fredriksson:* En hålcelt af brons utan ögla, f. vid Hesselby gård, Sparrsätra sn, Upland. Inv. 6160.

25. Af bryggaren *F. R. Neumüller:* Stenyxa med skafthål, f. vid Skarpneck, Brännkyrka sn, Södermanland. Inv. 6166.

26. Af rektor *N. G. Bruzelius:* Ringklocka af messing med ögla, utan kläpp från början af medeltiden, f. mellan Lemmeströ och Börringe, Vemmenhögs hd. Skåne. Inv. 6167.

27. Af doktor *H. Hofberg:* En parerstång till svärd af silfver, å hvardera sidan ett fält med upphöjda slingornament. Inv. 6214.

28. Af apotekaren *S. Crona:* En jernknif och två söndriga jernspännen, f. vid Tranås qvarn, Säby sn, Småland. Inv. 6216.

29. Af H. K. H. *prinsessan Eugenie:* Ett litet ovalt ur af silfver med enkel boett, hvilket uppgifves hafva tillhört konung Carl XII och

som tillfallit gifvarinnan genom arf efter H. M. enkedrottning Josefina. Inv. 6217.

30. Af kabinettskammarherren *Sixten Flach*: Ett fragment af en holk af jern och messing af obekant bruk, f. vid Svensksund, Konungssunds sn, Östergötland. Inv. 6218.

31. Af fyrmästaren *H. A. R. Sidén:* En pilspets af ben med tolf hullingar, f. i Källingemöre mosse, Köpings sn, Öland. Inv. 6219.

32. Af med. doktorn, friherre *C. G. Cederström:* En stenhammare med skafttränna rundt om, f. i Halland. Inv. 6220.

33. Af svarfvaren *P. Falck* i Strömstad: En trekantig skifva af elghorn (öfre ändan af en selpinne), med inristade koncentriska ringar och streck och årtalet 1727. Inv. 6221.

34. Af *Östra Eneby församling* i Östergötland: En dopfunt af sten med fyrflikig skål, rikt skulpterad; foten med 4 djurhufvuden. Inv. 6232.

35. Af herr *J. A. Nordström:* Fyra glasperlor med guldbeläggning under yttersta glaslamellen, f. på Tjufholmen vid Sundsvall. Inv. 6233.

36. Af herr konsthandlanden *H. Bukowski:* En öppen armring af brons med längsgående lineära sirat, f. i Lithauen. Inv. 6237.

37. Af landskanslisten *Alex. Eklundh:* Åtta bitar af en oval spännbuckla; — en kupig hattformig tennknapp (?) med zigzaglinier kring kanten; — en platt, ljust blågrön perla af glasfluss, f. vid Vinninge, Bergs sn, Småland. Inv. 6242.

38. Af komminister *O. G. Blomberg:* En lång, smal, nästan trind stenyxa af grönsten utan skafthål, f. vid Sör Åby, Vestermo sn, Södermanland. Inv. 6243.

39. Af apotekaren *A. Eriksson:* En yxa af grönsten med skafthål, f. vid Kalfsvik, Österhaninge sn, Södermanland. Inv. 6244.

40. Af *kongl. Vetenskapsakademien:* Ett exemplar i silfver af den till senaste högtidsdagen präglade minnespenningen öfver kongl. lifmedicus Per af Bjerkén. Inv. 6250.

41. Af urmakaren *Adolf Unnerus:* En större eneggad jernknif; — en jernyxa, f. vid Viflungs, Helvi sn, Gotland. Inv. 6251.

42. Af *Österhaninge församling* i Södermanland: Ett antependium med 4 broderade helgonfigurer, fästa på rödt siden. Inv. 6252.

43. Af kommissionslandtmätaren *L. Zethræus:* En delvis slipad hålmejsel af flinta, uppåt starkt afsmalnande, med plana smalsidor, f. vid Djupfors by, Skellefte sn, Vesterbotten. Inv. 6256.

44. Af kronolänsman *A. Nettelbladt:* En tveeggad knif eller spjutspets af rödbrun skiffer med en gröngrå flamma öfver midten, f. vid Lunds by, Skellefte sn, Vesterbotten. Inv. 6257.

45. Af läroverkskollegan *E. Th. Sundelin:* En flintdolk med fyrkantigt skaft, f. vid Vårfrukyrka sn, Upland, Inv. 6258.

46. Af stadsläkaren doktor *E. O. Th. Vesterlund*: Tre riksföreståndaren Sten Sture den äldres Vesterås-halförtugar, f. i Enköping. Inv. 6259.

47. Af *kongl. Vetenskaps- och vitterhetssamhället i Göteborg:* Ett exemplar i silfver af en minnespenning, som blifvit präglad med anledning af samhällets hundraårsfest. Inv. 6264.

48. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* En minnespenning i brons, slagen med anledning af drottning Christinas intåg i Rom den 14 (24) december 1655. (Hildebrand, *Kongliga minnespenningar*, nr 83, b.) Inv. 6265.

49. Af *Tyresö församling* i Södermanland: Tre skulpterade bilder af trä, föreställande Gud Fader med den döde Kristus, Jungfru Maria med barnet och ett qvinligt helgon. Inv. 6267.

50. Af direktör *C. Nisbeth:* 48 st. ringhaltiga mynt från danska borgarkrigen under senare hälften af 13:de och första hälften af 14:de århundradena. Inv. 6268.

51. Af agronomen *C. F. Nordenskjöld:* En samling fornsaker af sten (35 stycken), två bitar af spiralfårad bronsring med kulformiga ändknappar, hvardera med tre utsprång, en jernknif, en kanonkula af jern, f. i Kinda, Hanekinds, Ydre, Aska och Bankekinds härader i Östergötland och Sefvede härad i Kalmar län. Inv. 6298.

52. Af trafikdirektören *C. J. Hammarsköld:* En halfklotformig gryta af tälgsten, f. vid Klyften, Öfre Röra, Spekeröd sn, Bohuslän. Inv. 6299.

---

53. Aflemnadt från *kongl. Myntet:* Nio mynt af 1877 års prägling två af guld, fyra af silfver, tre af koppar); tjuguen medaljer af silfver. Inv. 6119.

54. Från *kongl. Kommerskollegium:* Fem kopparplåtar till kollegii assignationer å riksbanken, två plåtar till kollegii assignationer å riksgäldskontoret, två sigill för manufakturdiskonten, två stämplar för samma kontor och en svartstämpel för d:o. Inv. 6159.

55. Af professor *O. Sandahl:* En runsten, som sutit i gifvarens hus, Slussplan nr 61 (Liljegren, Runurkunder, nr 364). Inv. 6165.

56. Från *kongl. Finansdepartementet:* Tre norska mynt af 1877 års prägling (1 af guld, 2 af silfver). Inv. 6168.

57. Deponeradt af *Österhaninge församling:* Ett tveedgadt bödelsvärd med inskrift på klingan: »Medh dette svärd är Richs Rådetz och General Governeurens i Finland gambla Claes Flemingz ena Son halshuggen efter Konung Carl den IX befalning». Fästet nyare, slidan med nyare skinnöfverdrag. Riksrådet och amiralen friherre Claes Bjelkenstjernas drägt (jacka, benkläder af ljusgrått kläde och linneskjorta), som han bar, då han sårades i sjöslaget i Öresund år 1659 mot de förenade danska och holländska flottorna, samt kanonkulan, som träffade honom i venstra höften, och en tobakspipa, som han vid samma tillfälle lärer begagnat. Inv. 6252 B.

Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet

hafva under år 1879 besökts af följande antal personer:

Januari	1,365.	Juli	2,968.
Februari	1,256.	Augusti	3,190.
Mars	1,099.	September	2,396.
April	1,348.	Oktober	1,459.
Maj	1,609.	November	1,429.
Juni	2,145.	December	623.
		Summa	20,887.

Medeltalet af besökande under de närmast föregående sju åren har varit 23,428.

Museet och myntkabinettet hållas öppna för allmänheten tisdagar och fredagar, sommartiden kl. 12—3, vintertiden 12—2, utan afgift. För forskare är det tillgängligt alla helgfria dagar.

Detta nummer lades under pressen den 27 Januari 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

TREDJE BANDET.

ÅRGÅNGARNE

1878—1880.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1878—1881.

Redaktör:

Dr **Hans Hildebrand.**

Något gemensamt register för de till detta band hörande årgångarne är icke utarbetadt, då det är meningen att låta den femtonde årgången (1886), som skall afsluta det femte bandet, åtföljas af ett gemensamt alfabetiskt register till de fem första banden.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQVITETS AKADEMIENS

MÅNADSBLAD.

NIONDE ÅRGÅNGEN.

MED 66 FIGURER.

1880.

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG
1881.

INNEHÅLL.

I denna årgång förekomma uppsatser af:

W. Berg, kamrer i Göteborg,
C. M. Fürst, med.-fil. kand. i Stockholm,
Hans Hildebrand,
Oscar Montelius,
Hjalmar Stolpe.

Redaktör: **Hans Hildebrand.**

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

97. 1880. Januari.

Medeltidens brakteater.

Till de egendomligaste företeelserna under medeltiden kunna helt visst räknas brakteaterna. Man må allenast tänka sig mynt, som ibland hade en speciesriksdalers storlek, men tjockleken af ett postpapper! När man begynte fästa någon uppmärksamhet vid de brakteater, som gång efter annan hittades i jorden, kände man sig lång tid villrådig, hur man skulle förklara dem. Somlige funno dem så underliga, att de satte dem i sammanhang med de mörka makter, som störande och förderfvande gripa in i menniskolifvet. Andre sågo i dem medaljer, präglade för att bevara minnet af märkliga personer eller tilldragelser, men otaliga brakteater uppgifva icke namnet på den person, hvars bild å dem förekommer, otaliga hafva icke sådana framställningar, att man kan på dem lämpa denna förklaring, en del brakteater äro så rått arbetade, att man icke kan betrakta dem såsom ämnade att vara minnesvårdar. Till sist stannade man vid förklaringen, att de voro mynt, och att denna förklaring är den rätta, synes deraf att flere brakteater genom den å dem anbragta omskriften, betecknas såsom *nummus*, *moneta*, *denarius* (mynt, penning).

Det var emellertid mycket förlåtligt, att man icke från första stund kom till denna uppfattning, ty mera opraktiska mynt kan man icke gerna tänka sig. Brakteater finnas, som hafva en diameter af 4,7 cm; de flesta äro visserligen mindre, men alla äro de ytterligt tunna, somliga så mjuka, att man kan vika hop dem, andra så spröda, att de vid oförsigtig beröring springa i stycken. Sådana mynt kan man icke lägga i en pung eller en porte-monnaie, ty i en sådan vore de snart krossade eller söndersmulade. För att bära dem med sig måste man lägga dem i staplar, så att hvart exemplar slöt tätt intill det närmaste öfver och under och för att hålla en sådan stapel samman, slog man omkring den ett snöre eller man lade in den i en för sådant ändamål förfärdigad, tätt omslutande hylsa, liksom man i nuvarande spårvagnstider använder cylindriska hylsor till förvarande af staplar af tioöringar. I ett fall voro dock brakteaterna mycket beqväma: behöfde man vexla, var det ytterst lätt att skära brakteaten midt i tu en gång eller ett par; många sålunda halfverade eller fyrdelade brakteater förekomma i fynden. Mot slutet af brakteattiden fördubblade man i vissa myntorter framsidans bild och anbragte mellan de två lika framställningarna en vertikal linie. Om man skar af myntet efter denna linie, kunde man i hvardera halfvan tydligen urskilja myntets bild och derigenom förvissa sig om dess giltighet.

Ordet *brakteat* är bildadt af det latinska ordet *bractea*, tunnt silfver- eller guldbleck, och förstår man med brakteater tunna mynt med prägel allenast å den ena sidan; med ytterst få undantag [1] äro medeltidens

[1] Flere guldbrakteater från den tyska medeltiden hafva blifvit publicerade, men en del af dem äro falska, förfärdigade i nyare tid, och de återstående hafva icke haft kurs som mynt, utan äro att anse som skådepenningar, präglade vid högtidliga tillfällen, till en del med stämplar, som användes för den vanliga utmyntningen af silfverbrakteater.

brakteater af silfver. Brakteater präglades ganska länge, men *brakteattiden* kallar man allenast den period i vissa lands mynthistoria, då hufvudmyntet, den s. k. penningen, utgjordes af brakteater. Utanför denna tid faller således den period, då man visserligen präglade brakteater, men icke såsom landets enda mynt, utan såsom skiljemynt, använda samman med tvåsidiga mynt. Någon olikhet i utseendet mellan de två periodernas brakteater finnes ock. Brakteattidens brakteater äro gemenligen större och upphöjningen å framsidan motsvaras på det noggrannaste af en insänkt bild å baksidan; efter brakteattiden äro brakteaterna i allmänhet mindre och prägeln synes oftast icke så tydligt på undersidan — andra skiljaktigheter att förtiga.

I den nordiska fornforskningens terminologi förekommer benämningen guldbrakteater och förstår man dermed runda guldplåtar, å hvilkas framsida genom pressning, punsning eller pålödning äro anbragta hvarjehanda ornament. Dessa föremål hafva ingen annan likhet med medeltidens brakteater än att de allenast å den ena sidan visa en framställning och att denna åstadkommits på ett sätt, som har en viss likhet med myntprägling; de äro icke så tunna som härledningen från *bractea* förutsätter och namnet tillägges dem derföre högst oegentligt. Nu är det emellertid så allmänt begagnadt, att det sannolikt vore oklokt att ändra det; vi skola allenast komma i hog, att dessa vår hedna tids guldbrakteater icke stå i ringaste sammanhang med medeltidens brakteater, som här äro föremål för vår uppmärksamhet. Afgjordt olämpligt är det deremot att kalla sådana föremål som M. 596 och 607 för bronsbrakteater. Vid bestämmandet af detta namn har man allenast gått ut derifrån, att deras grundform är rund och att de hafva framställning allenast å en sida, men det vida vigtigare och härvid de enda bestämmande

egenskaperna: att vara åstadkomna genom prägling eller någon liknande metod samt att ega en högre grad af tunnhet, saknas alldeles, ty dessa s. k. brakteater äro gjutna (någon gång efter gjutningen upphjelpta medels gravering) och utmärka sig alls icke genom någon tunnhet. Man måste med den största försigtighet undvika att göra sammanställningar på grund af tillfälliga likheter, ty derigenom vållas alltför lätt oreda och felaktiga betraktelsesätt. Dessa s. k. bronsbrakteater måste derföre mista namnet brakteater, som är fullkomligt omotiveradt. [1]

Medeltidsbrakteaterna från den egentliga brakteattiden äro egendomliga för en viss del af Tyskland samt för grannlanden i öster (Ungern, Böhmen, Polen) och norr (Danmark, Sverige, Norge). De tyska städer, i hvilka brakteater allra först präglades, äro Erfurt, Saalfeld, Eisenach, Mühlhausen, Nordhausen och Goslar, alla belägna i Thüringen och kring Harz. Under tre fjerdedelar af 1100-talet, hela 1200-talet och början af 1300-talet voro, med ytterst få undantag, brakteaterna de enda mynten i norra och nordöstra Tyskland, åt nordvest hafva vi Hessen som en yttersta del af brakteatområdet; inga brakteater präglades i städerna vid nedre och mellersta Rhen, inga i Franken eller egentliga Baiern. Deremot förekommer en egen brakteatgrupp i Schwaben (vestra delen af konungariket Baiern, Würtemberg och södra Baden) samt i den tyska delen af Schweiz. Inom detta område, hvars typer äro bestämdt

[1] I dr Montelii redogörelse för de nordiska brakteatfynden, i andra häftet af *Från Jernåldern*, äro dessa s. k. bronsbrakteater äfvensom en del runda hängsmycken från medeltiden sammanförda med guldbrakteaterna, ehuru de tre grupperna äro för hvarandra fullkomligt främmande. En läsare, som icke grundligt satt sig in i arkeologiens studium, kan utan tvifvel af denna yttre sammanföring af de olika grupperna förledas till oriktiga slutsatser.

skilda från de nordtyska, räckte brakteattiden ända till medlet af 1400-talet.

Så skarpa voro gränserna kring det tyska brakteatområdet, så bestämd smaken för och mot brakteater på ömse sidor om denna gräns, att t. ex. de mainziska erkebiskoparne, som i sin residensstad alltjämt präglade tvåsidiga denarer, deremot i sina två thüringska myntstäder Erfurt och Heiligenstadt präglade uteslutande brakteater.

Brakteatens midt upptages af en bildlig framställning eller, någon gång, af en ersättning för denna af så enkel beskaffenhet, att man icke gerna kan tala om en bild, t. ex. en bokstaf. Utanför denna runda midt går en rand, som i den äldsta tiden är smal, sedermera blir bred. De äldsta brakteaterna äro ganska låga, ehuru deras bilder äro upphöjda, de senare brakteaterna hafva sjelfva bottenytan delvis förhöjd, så att de ibland hafva utseende af en uppnedvänd skål.

Den karolingiska tiden bortlade den guldmyntning, som, efter byzantinskt mönster, hade varit förherrskande i de äldre germanska staterna. De karolingiska denarerne (fig. 1) voro under den goda tiden regelbundet runda, fasta, tvåsidigt präglade mynt, med tydliga omskrifter, ofta väl utpräglade monogram och oftast ganska enkla bilder (kors, kyrkfasader o. d.). Det tyska kejsardömet upptog samma system (fig. 2, Otto II, och fig. 3, Otto III), men framställningarna blefvo ibland något mera komplicerade och fina. Ännu kejsar Henrik IV (fig. 4) höll sig till det gamla systemet, men hans son och efterträdare Henrik V (1106—1125) gjorde mynten visserligen större, men derjämte tunnare och lättare (fig. 5). Vi se, huru man under bibehållande af det yttre utseendet

företog hvarjehanda förändringar, som icke så lätt märktes för ögat och som kanske icke så lätt märktes år efter år, men som tydligt framträda så snart vi fästa oss vid tvenne från hvarandra längre åtskilda tidpunkters alster. De fem här afbildade mynten hafva följande vigt:

fig. 1. Karl den store, staden Melle .... gr. 1,69
fig. 2. Otto II, Köln .... » 1,40
fig. 3. Otto III, Dortmund .... » 1,38
fig. 4. Henrik IV, Duisburg .... » 1,23
fig. 5. Henrik V, Goslar .... » 0,94.[1]

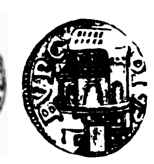

1.

2.

3.

4.

5.

Alltså, det största myntet är det lättaste, således äfven det tunnaste. Sådana stora och tunna mynt präglades

[1] De här afbildade mynten förekomma i k. Myntkabinettet. Fig. 3—5 visa hittills obeskrifna varieteter af tre förut kända mynttyper.

icke allenast för kejsar Henrik sjelf och hans efterträdare **Lothar** (1125—1137), utan också för samtida myntherrar i trakten af Goslar, t. ex. för erkebiskoparne af Magdeburg, biskoparne af Naumburg, Merseburg och Hildesheim, klostren Qvedlinburg och Nienburg.

Mynten blefvo härvid så tunna, att ofta den ena sidans prägel syntes igenom på den andra sidan och gjorde dennas prägel förvirrad.

Dessa stora och tunna tvåsidiga mynt kallas *halfbrakteater*.

Sedan man i denna trakt börjat prägla de stora tvåsidiga denarerna och dessa visade sig otjenliga, tog man sig för att prägla ensidiga mynt, hvilkas ena sida var fullt tydlig, så mycket hellre som myntherrn, alltid mon om förtjensten, derigenom erhöll en ganska stor förmon.

(Forts.)

Hans Hildebrand.

Indiska fornsaker.

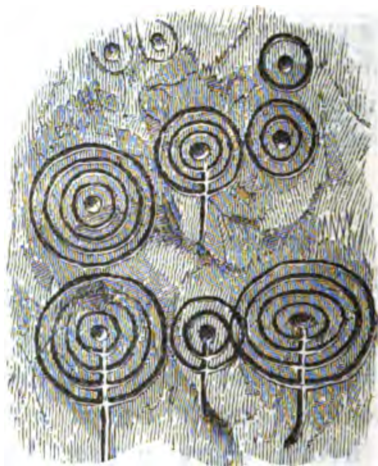
Hr J. H. Rivett-Carnac i Ghazipur, som, efter hvad s. 15 omtalas, till Akademien insändt en del indiska tempelredskap m. m. har äfven (se förra årgången s. 191) till Akademien skänkt tre af honom författade uppsatser,[1] ur hvilka några notiser kunna intressera svenska läsare i allmänhet.

Såsom bekant är finnas i Sverige dels samman med hällristningar, dels utan andra figurer vid sidan, på s. k. elfstenar, halfsferiska insänkningar, i hvilka ännu mångenstädes offras. Hr Rivett-Carnac har funnit sådana halfsferiska insänkningar såväl i klippor som i lösa stenar inom trenne delar af Ost-Indien, nämligen dels i det s. k. Central-Indien (d. v. s. midtlandet norr om

[1] *Prehistoric remains in Central-India; — Rough notes on the snake symbol in India in connection with the worship of Siva; — Archæological notes on ancient sculpturings on rocks in Kumaon, India.*

Dekkan), dels i de s. k. Central-provinserna (d. v. s. landet mellan Dekkan och Bengalen), dels uppe bland Himalajas utsprång i distriktet Kumaon, nordost från Delhi. Dessa insänkningar förekomma der ofta i stora grupper, ordnade radvis.

Ibland äro dessa insänkningar omgifna af en cirkel eller flera, ibland skäras dessa cirklar af en från midtfördjupningen utgående rät linie, hvadan man här kan tala om hällristningar, dock icke sådana, som förekomma i Sverige, men deremot ganska lika dem som förekomma i Skottland (fig. 6).

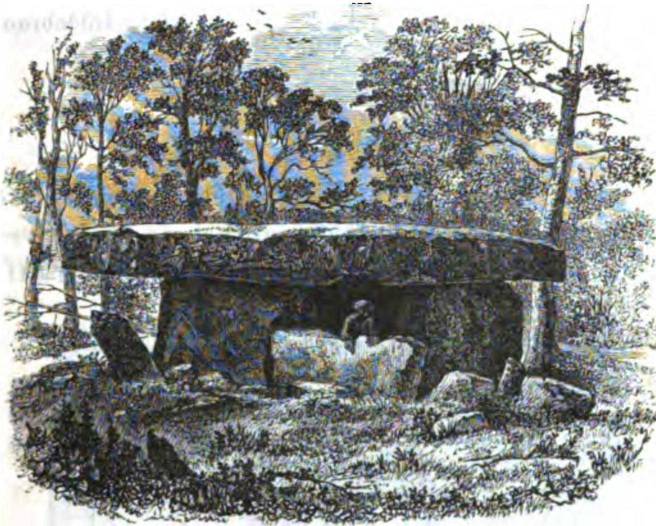

6.

De indiska hällristningarna förekomma, när de äro utförda å fasta klippor, vanligen å ganska starkt stupande ytor.

Äfven omtalas runda grafhögar, uppförda af jord och sten samt vid foten omgifna af resta eller liggande stenar. I midten finner man sönderslagna lerkärl, spår af brända ben samt jernredskap och armringar af brons. Armringarne bestå af trinda tenar, så hopböjda, att ändarne komma hvarandra ganska nära, och äro ändarne

ibland prydda med parallela, korta, snedlinier — ett ornament som icke är ovanligt under Europas bronsålder. Bland jernredskapen äro onekligen märkligast celter af den mest primitiva form, d v. s. sådana som ännu icke fått ens sidokanter, ännu mindre starkt utspringande sidoflikar. De likna ganska mycket fig. 139 i Montelii *Svenska Fornsaker*. Dessa grafvars ålder kan icke bestämmas; den nuvarande befolkningen i de trakter, der de förekomma, vet om deras tillkomst lika litet

7.

som om hällristningarnas. Håller man sig allenast till de funna fornsakerna, känner man sig benägen att säga, att vi här hafva för oss en tidig bronsålderskultur, som blifvit bekant med jernet och haft så god tillgång på den nya metallen, att man af denna förfärdigade alla skärande verktyg och vapen. Något bestämdt omdöme kan man dock icke fälla, förr än ett större antal fornsaker blifvit kändt.

De grafvar, som hr Rivett-Carnac beskrifver, förekomma i Centralprovinserna, inom Nagpore-distriktet.

Liknande grafvar med enahanda innehåll förekomma äfven i nordöstra Dekkan, i Godavery-distriktet. I söder och vester derom förekomma icke högar, utan dösar, hvilkas fornsaker lära vara af enahanda beskaffenhet. I Godavery-distriktet förekomma dock äfven enstaka dösar. En sådan är här afbildad (fig. 7)[1].

För att bevisa sin aktning för hr Rivett-Carnacs bemödanden att i Indien uppvisa motsvarigheter till Europas fornsaksformer, har Akademien kallat honom till korresponderande ledamot.

Hans Hildebrand.

Sveriges medeltid.

I dessa dagar har i bokhandeln utlemnats första häftet af ett sedan länge förberedt arbete öfver Sveriges medeltid, i hvilket jag ämnar försöka lemna en utförlig

8.

[1] Denna figur är hemtad ur Fergussons mycket vigtiga arbete *Rude Stone Monuments*. Alla i detta arbete förekommande åsigter och slutsatser äro icke att godkänna, men boken innehåller en synnerlig mängd faktiska uppgifter.

skildring af den svenska medeltidens kultur i dennas olika grenar och skiftningar. Som i detta häfte, hvilket sysselsätter sig med allmogen, det icke fanns anledning att införa mera än ett fåtal figurer, under det för fortsättningen af arbetet ett stort antal figurer äro antingen utförda eller tillämnade, införas här som prof tvenne figurer. Fig. 8 visar ett parti af en skulpterad kistformig grafvård, tillhörig Härads kyrka i Södermanland, ett ganska intressant arbete från den romanska konst-

9.

perioden. Fig. 9 visar en kostymbild från slutet af 1300-talet, hemtad från en skulpterad bild från denna tid, som från Vesterås domkyrka lemnats till Statens Historiska Museum.

Hans Hildebrand.

Två fornsaker af brons från Östergötland.

Då jag under en tjensteresa sistlidne sommar besåg den för kännedomen om de arkeologiska förhållandena i trakten kring Skeninge vigtiga fornsakssamling, som

tillhör herr veterinärläkaren F. A. Nordeman i nämnda stad, och som han på några få år bildat, omtalade doktor Nordeman, att han fått löfte om att för samlingen erhålla ett vackert bronssvärd, hvilket kort förut hade hittats under upptagande af dyjord å kaptensbostället Norre egor i Heda socken, sydost om Omberg. Han erbjöd sig tilllika att, så snart svärdet kommit, sända mig det till påseende och för att en teckning deraf skulle kunna tagas för Statens Historiska Museum. När svärdet någon tid derefter af doktor Nordeman uppskickades till Museet, visade sig, att det var af en förut alldeles okänd form. Det är afbildadt här fig. 10 i en fjerdedel af verkliga storleken.

10.

Detta egendomliga bronsvapen består af en eneggad, vid spetsen tillbakaböjd klinga samt ett i samma stycke dermed gjutet fäste. Klingans rygg är tjock och har en sådan profil som ses å figuren. Eggen slutar, der böjningen vid spetsen börjar; der finnes å hvardera sidan af klingan en rund upphöjning af 1,6 cm diameter. De båda upphöjningarna stå nästan midt emot hvarandra. Fästet har en jämnbred kafle af spets-oval genomskärning, samt en oval, i kanten tunn knapp med en lika-

ledes oval knopp i midten. Kaflen, som å ena sidan är 6 och å den andra 7 cm lång, fortsättes i ett rundadt, framtill spetsigt, småningom försvinnande, snedt utsprång på båda sidor af klingan. Hvarken å fästet eller å klingan ses några sirater. En mängd större och mindre, troligen vid gjutningen uppkomna gropar finnas å ytan, hvilken saknar erg och har sådan färg som de i dyjord och torfmossar funna bronssakerna pläga hafva. Hela längden är 59,6 cm.

Fästets kafle och knapp påminna väl om dem, som ofta finnas å våra bronssvärd, men till fästets fortsättning ned på klingan och till klingan sjelf känner jag intet motstycke, hvarken från Skandinavien eller från något annat land.

Alla europeiska svärd från bronsåldern äro nämligen tveeggade och raka. Endast i Siebenbürgen och på Sardinien äro några bronssvärd funna, som utgöra undantag från denna regel; men de hafva för öfrigt ej minsta likhet med det här afbildade.

11.

Det torde ännu vara för tidigt att afgöra, huruvida detta svärd är förfärdigadt inom eller utom landet. Att det bör hänföras till bronsåldern, lider väl intet tvifvel, då vapen af brons efter denna tid ej varit i bruk.

Detta i hög grad märkliga vapen utgör nu en prydnad för Statens Historiska Museum, sedan doktor Nordeman haft välviljan att dit öfverlemna det i utbyte mot en samling svenska medeltidsmynt m. m.

Jag hoppas, att man snart skall kunna låta kemiskt undersöka metallblandningen, och skall då i Månadsbladet meddela resultatet af en sådan undersökning.

Vid samma tillfälle erhöll museet af doktor Nordeman en i Fifvelstads socken, Östergötland, funnen fingerring af brons, som är här afbildad fig. 11 i naturlig

storlek. Ringen består af ett temligen tunnt, 0,6 cm bredt bronsband, hvars båda ändar äro utdragna till en smal, i spiral hopböjd ten. Bandet bär på yttre sidan tre längsefter gående, fördjupade ränder.

Någon ring lik den här afbildade fanns ej förut i museet; ej heller torde någon annan alldeles dylik fingerring vara känd från Sverige. Då större ringar från bronsåldern ofta, liksom denna fingerring, hafva ändar slutande i en eller flere spiraler (jfr M. 239 och 240), — under det att ringar lika den nu i fråga varande ej förekomma från andra tider, — kan man emellertid ej tveka att hänföra denna fingerring till bronsåldern.

Både svärdet och ringen hafva i Museets inventarium nr 6454.

Oscar Montelius.

Från Akademiens sammankomster.

Den 7 januari 1880.

Akademiska ärenden. Till ordförande utsågs hr P. von Möller, till vice ordförande hr B. E. Hildebrand.

Inlösta mynt. 1. Två kejs. Maria Theresias dubbeldukater för Ungern. Inv. 6479.

Undersökning af fornlemningar. 1. Komminister Palmgrens berättelse om de undersökningar, som han med anslag af Akademien företagit i Uppviddinge hd, Småland, upplästes och de vigtigaste af honom funna fornsakerna förevisades. Inv. 6481.

2. Lektor Ahlén hade insändt menniskoben och en väl arbetad flintlans, funna å egorna till nr 16 Balsby, Nosaby sn, nära Kristianstad, inom en med resta stenar omgifven rund förhöjning i åkern. Akademien beslöt betala de utgifter hr Ahlén haft för grafvens undersökande och fyndets insändande. Inv. 6480.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. För intagande i denna anmältes följande afhandlingar: 1. Montelius, *Spännen från bronsåldern och ur dessa närmast utvecklade former;* 2. Leffler, *Om Rökstenen;* 3. Schürer von Waldheim, *Uppländska stenåldersfynd kända 1879;* 4. Leffler, *Textkritik och grammatikalisk behandling af en fornsvensk (forngutnisk) runhandskrift (Liljegrens runurkunder nr 2826).*

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:* 1. Af hr *J. H. Rivett-Carnac* i Indien: en samling indiska föremål. Inv. 6482.

2. Af ingeniör *Eskil Lindblad:* en vacker spjutspets af flinta, f. på Tjörn, Bohuslän. Inv. 6483.

b) till *Akademiens boksamling:* 1. Af *Kristiania universitet:* L. Daae, *K. Kristian I:s norske Historie 1448—1458;* Universitetets *Årsberetning* för 1877—78; *Kong Karl XIV Johans Biografi:*

2. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: *Politische Correspondenz König Fredrichs II.* Del. 3.

Den 20 januari 1880.

Akademiska ärenden. Till utländsk korresponderande ledamot valdes hr *J. H. Rivett-Carnac* i Indien.

Från regeringen. Chefen för k. ecklesiastik-departementet hade underrättat, att riksantiqvarien m. m. B. E. Hildebrand hade erhållit begärdt afsked och att honom hade medgifvits rätt att, efter samråd med blifvande riksantiqvarien, fortfarande deltaga i arbetet i de under Akademiens vård ställde samlingarna.

Inlöst fornsak. 3. En stor stenyxa med skafthål, f. vid Unsta, Hacksta sn, Uppland. Inv. 6484.

Byte. 1. Af hr O. Heilborn erhölls genom byte ett vackert bågspänne från äldre jernåldern (afb. MBl. nr 98 fig. 12), en berlock i qvinnogestalt (afb. samma nr fig. 13), ett likartadt spänne — allt detta af brons — samt en liten jernspik, de tre sist nämnda föremålen från den senare jernåldern. Inv. 6485.

Statens Historiska Museum. Anmältes, att k. Öfver-Intendentsembetet åt Akademien upplåtit ett rum i Nationalmusei källarvåning till magasins- och prepareringslokal.

Akademien beslöt att för stenålderssalen skulle beställas två fristående skåp.

Kyrklig fornlemning. Af vederbörande pastor hade anmälts, att Qvinnestads kyrkas (VG) ringklocka från år 1747 skulle omgjutas eller försäljas. Akademien förklarade intet hinder möta.

Medaljförslag. 1. Ett förslag till belöningsmedalj för Karlskrona fabriks- och handverksförening godkändes.

2. Ett förslag till frånsidan af en belöningsmedalj för den stundande hemslöjdsutställningen i Stockholm godkändes.

Fornlemningars vård. Studeranden E. Uggla hade anmält, att han befriat hällkistan vid Våmbs nedregård i närheten af Sköfde från i denna nedkastad sten samt att på hans framställning en i Kyrketorps kyrkogolf inlagd grafsten kommer att upptagas och fästas vid kyrkans vägg. Äfven hade han insändt teckningar af hällkistan samt af Kyrketorps dopfunt. Som bevis på erkänsla beslöt Akademien till honom lemna ett exemplar af sin jetton.

Föredrag. Riksantiqvarien Hans Hildebrand höll ett föredrag om Medeltidens brakteater (se detta och följande nr).

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:* 3. Af arkitekten *G. Vogt:* ett beslag till en bokpärm från 1500-talet och ett lackaftryck af en dansk adlig sigillstamp från medeltiden. Inv. 6486.

4. Af aktuarien *M. Stolpe:* bitar af ett lerkärl, brända ben, koladt trä, jernfragment, funna vid plöjning i en åker vid Fristad, Tåby sn, ÖG. Inv. 6487.

b) till *Kongl. Myntkabinettet:*

1. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en medalj öfver den Vestfaliska freden (B. E. Hildebrand, *Kongl. Minnespenningar*, del. 1, s. 271, nr 31.

c) till *Akademiens arkiv:*

1. Af aktuarien *M. Stolpe:* teckningar af hällristningar i Dalsland.

d) till *Akademiens boksamling:*

3. Af *Arkeologisha sällskapet* i Agram: dess tidskrift I. 2.

4. Af *Vetenskapsakademien* i Berlin: *Politische Correspondenz König Friedrichs II.* Del. 1, 2.

5. Af professor *X. Liske* i Lemberg: hans arbete *Öfversigt af den polska litteraturen med särskildt afseende på den svenska historien.*

6. Af *Finska Vetenskapssocieteten: Öfversigt af förhandlingarna.* XXI. — *Observations météorologiques* 1877.

7. Af *Köpenhamns universitet:* berättelse om jubelfesten 1879.

8. Af *Göteborgs och Bohusläns Hushållningssällskap: Bidrag till kännedomen om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia* h. 5.

Hvarjehanda.

Korsfästelsebildernas tidigaste förekomst. Den äldsta kristna konsten, som var en direkt fortsättning af antikens, frambragte inga bilder ur Christi lidandes historia. Till och med korset, som anses vara kristendomens karakteristiska symbol, förekommer icke i den första tiden, man nöjde sig med antydningar af korsets form i Christi monogram och i de s. k. förklädda korsen *(cruces dissimulatæ)*, t. ex. hakkorset. Såsom den äldsta korsfästelsebilden har man länge ansett en, som förekommer i munken Rabulas syriska evangeliehandskrift af år 586 (förvarad i ett bibliotek i Firenze). Sedermera har det visat sig att redan på kejsar Justiniani tid († 565) målades en korsfästelsebild i den hel. Sergii kyrka i Gaza (Syrien). Nu har E. Dobbert i första häftet af *Jahrbuch der k. Preussischen Kunstsammlungen* publicerat tvenne korsfästelsebilder, den ena förekommande på dörren till den hel. Sabinas kyrka i Rom, den andra på en elfenbensrelief, som tillhör det Brittiska Museet, hvilka båda med stor sannolikhet hänföras till 400-talet.

Detta nummer lades under pressen den 2 Februari 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

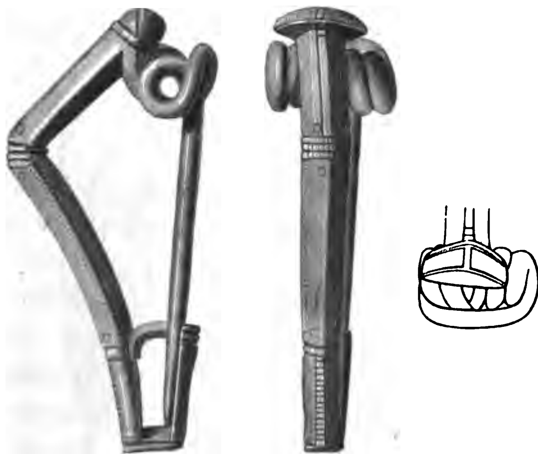
REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

98. 1880. Februari.

Från jernåldern.

Bland de fyra fornsaker, hvilka, såsom å s. 15 omtalats, Akademien genom byte erhållit af hr O. Heilborn för Statens Historiska Museum, äro tvenne af den beskaffenhet, att de förtjena att närmare omtalas.

12.

Den ena är af uteslutande arkeologiskt intresse. Fig. 12 visar ett bågspänne af brons från den tidigare jernåldern, något angripet af ärg, men i det hela bra bevaradt, enkelt såväl till form som sirater, men ganska väl arbetadt. Museet egde förut spännen af liknande

slag (denna typs olika former äro återgifna i mina *Bidrag till spännets historia*, fig. 141—144), men intet exemplar med en så starkt utpräglad vinkelböjning af bågen.

Det andra föremålet torde vara af mera allmänt intresse. Fig. 13 visar profilbilden af en qvinna, som

13.

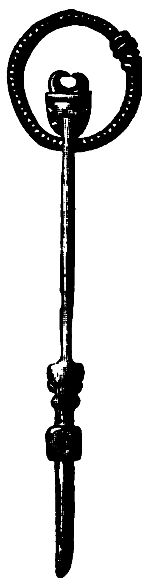
14.

15.

i den framräckta handen håller en bägare. Våra konstnärer, som med förkärlek hemta ämnen för sina bilder från Nordens forntid, äro — så ofta de icke rent god-

16.

tyckligt anordna kostymen — i förlägenhet hur de skola få tillförlitliga förebilder; den nordiska forntiden är nämligen mycket fattig på framställningar af menniskofigurer. Här hafva vi emellertid en menniskobild, men jag vill dock icke påstå, att den i nämnda hänseende ger många upplysningar. Ansigtet gör näppeligen anspråk på porträttlikhet, håret är visserligen elegant flätadt, men näppeligen på ett sådant sätt som brukades t. ex. vid Olof skötkonungs hof, klädningen är också alltför skematiskt återgifven. Så mycket torde vi dock vara berättigade att taga fasta på: klädningen sluter tätt kring halsen, har intet bälte om lifvet samt är baktill förlängd.

Det hela har, såsom den å baksidan sittande öglan angifver, varit en berlock.

Det är icke första gången man i svenska fynd anträffat sådana qvinnobilder. Jag hänvisar till fig. 14: originalet, af brons liksom det förra, är af dr Stolpe funnet i en graf på Björkö. Ansigtet är ännu mera vanställdt. Det ringlade håret är här icke upprest, utan ligger ned öfver axeln. Klädnaden är här något tydligare: det ser ut, som bar den lilla damen tvänne plagg, nämligen en klädning, hvars nedre del prydes af en snedgående bård, och ett öfverplagg, som hänger ned framför och bakför och således i sin öfversta del måste haft ett hål för hufvudet. Detta plagg, hvilket är noga att skilja från manteln, hvilken i de äldsta tiderna var sammanfäst öfver den högra axeln, och sålunda omslöt ryggen, venstra sidan och framsidan, under det den högra armen lemnades ledig, är af ganska gamla anor: man finner det å assyriska, grekiska och etruskiska monument.[1] I Europa uppträder det under medeltiden ända från början såsom en presterlig beklädnad och begagnas än i dag i den svenska kyrkan (den s. k. messhaken).

[1] Weiss, *Kostümkunde der Alterthums*, fig. 117 *b*, 260 *b*, 368.

Äfven lekmännen begagnade sådana plagg (i Frankrike kallade *bliauds*); såsom det äldsta kända exemplet anför Viollet-le-Duc [1] en staty af k. Chlodvig I, som under 1100-talets senaste år uppsattes i klostret Sainte-Geneviève i Paris och som nu är uppståld i kyrkan St-Denis. Det är onekligen ganska intressant att finna detta plagg användt redan på den tid, då Björkögrafvarna gräfdes.

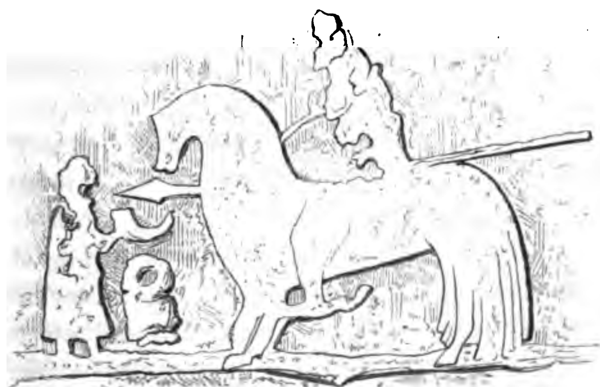
Klädningen å fig. 14 är baktill förlängd liksom å fig. 13, men här fattas bägaren i qvinnans hand. Samma förlängning af klädnaden och derjämte bägaren i handen finna vi å fig. 15, en silfverberlock i Statens Historiska Museum, funnen år 1775 på Öland. Här äro detaljerna bättre utförda. Klädningen sluter, liksom å fig. 13, tätt till kring halsen och här ses ett bälte, hvilket måhända aldrig saknades, ehuru det i de andra fallen icke blifvit afbildadt. Denna berlock tillhör ett större silfverfynd med arabiska, tyska och angelsaksiska mynt.

Till dessa tre bilder kan jag lägga en fjerde, förekommande å en örslef af silfver, funnen i en Björkögraf. Å slefvens öfre vidgade del ses å den ena sidan ett fyrfota, springande djur (ett lejon?), å den andra en qvinna med baktill nedhängande hårfläta, en baktill förlängd klädning, ett öfverplagg (?), som ser nästan ut som en vinge, och i handen ett horn.

Hvad alla dessa bilders tid beträffar, så är originalet till fig. 14 funnet samman med en oval spännbuckla af typen M. 565, således en något tidigare form; originalet till fig. 16 är funnet samman med ovala spännbucklor af typen M. 551, således en af de senaste typerna; ehuru alla närmare uppgifter saknas om mynten i det öländska fyndet, torde man dock med trygghet kunna räkna det till Olof skötkonungs tid, och böra således dessa fyra figurer hänföras till 900- och 1000-talen.

[1] *Dictionnaire raisonné du Mobilier français*, del. 3 s. 49 fig. 4.

En menniskofigur i en mycket elementär ställning, stående, sittande, gående, kan användas som ett ornamentsmotiv utan att under figuren ligger någon särskild mening — den har icke större betydelse än en punkt, en linie e. d. Men så snart den menskliga gestalten visar sig mera komplicerad, förrättande någon distinkt handling, såsom när de här afbildade qvinnorna framräcka en bägare eller ett horn, då kräfves en förklaring af bilden och vi fråga då helt naturligt: hvad för qvinnor tänkte sig Nordborna framräckande och bjudande bägare? Det är till de mytiska berättelserna vi hafva att vända oss, i hopp att finna ett svar på vårt spörsmål.

17.

P. A. Säve har i sin handskrifna arkeologiska beskrifning öfver Gotland (af år 1864, i Akademiens arkiv) afbildat en bildsten å Hablingbo kyrkogård. På dessa egendomliga gotländska minnesstenar äro tvenne grupper af framställningar vanliga, dels ett skepp som far för hissadt segel, dels en grupp af krigare, såväl tågande som fallne — alltså bild af en strid —, en ryttare och framför ryttaren en qvinna, som räcker fram åt honom ett föremål, smalt och böjdt, ibland försedt med små utsprång, som göra tydningen något osäker. Dessa två

grupper äro vanligen ordnade på samma sida, så att skeppet är afbildadt nederst, deröfver striden, ridten och qvinnan. På Hablingbostenen äro de två grupperna placerade på hvar sin sida; att döma efter dr Säves teckning, här återgifven fig. 17, är föremålet i qvinnans hand tydligt: ett horn. Vi återfinna således här samma qvinna som nyss.

Jag tror, att förklaringen nu blir ganska enkel. Vi hafva en strid och en man, som rider å en häst, hvilken å flere bildstenar genom de åtta benen visas vara Odens åttafotade Slepne, och som mötes af en qvinna med bägare i handen — den qvinnan kan icke gerna vara annat än en valkyrja. Det omtalas i eddan, att i Valhall bödo valkyrjorna mjöd och vin, och i det högstämda Eriksmål, som skildrar k. Erik blodyxas mottagande i Valhall, heter det: enhärjarne väcktes, bänkarne täcktes med strå, ölkaren rentvättades och valkyrjorna fingo befallning att bära vin. Det säges väl ingenstädes, såvidt jag minnes, att valkyrjorna gingo ut att möta den kommande, men att så varit bruk torde vi kunna sluta dels af alla sägnerna om högafolkets gillen, under hvilka en jungfru med bägare i hand träder ut till en mensklig åskådare, som stannat utanför och undrar öfver gästabudets prakt, och bjuder honom att träda in, dels af den ännu i landsbygderna fortlefvande seden, att gäster kommande till gillen mötas utanför dörren af qvinnor, som bjuda en välkomstdryck.

En af dessa bildstenar, som från Tjängvide i Alskogs socken blifvit flyttad till Statens Historiska Museum, har å framsidan öfverst striden, underst skeppet samt en runskrift, hvilken, efter den läsning professor Bugge meddelar i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* (del. 5, s. 104), omtalar en Jorulf, Sigvifs make, som dog i strid. Det torde således vara denne Jorulfs fall och mottagande i Valhall, som å Tjängvide-stenen framställes.

Dessa gotländska bildstenar höra till de märkligaste fornlemningar i Sverige. Jag hoppas i sommar kunna låta taga af dem noggranna teckningar, för att sedan publicera dem i ett sammanhang.

Hans Hildebrand.

Medeltidens brakteater.

(Forts.)

För att förstå, huru man kunde komma derhän, att man med förkärlek omfattade ett så opraktiskt myntslag som brakteaterna, måste vi sätta oss in i den tidens mynttillverkning, för hvilken man saknade de vigtiga hjelpmedel, som nutidens mekaniska uppfinningar framkallat.

18.

Gjutna silfvertackor förvandlades medels hammarslag till tunna band; dessa höggos sedermera i stycken, hvilkas storlek motsvarade de tillämnade myntens. Man graverade tvenne stämplar i koppar eller stål, den ena, som utgick i en långsträckt spets, fästes i ett städ, den andra var cylinderformig; en sådan, som förvaras i Statens Historiska Museum, är här afbildad i naturlig storlek fig. 18. Myntplattan lades på den fasta stämpeln, på myntplattan placerades den graverade ändan af den lösa stämpeln, hvilken myntmästaren omfattade med den venstra handen; med den högra handen fördes hammaren,

som riktades mot den lösa stämpelns öfre ända; denna visar ock spår af flitig bearbetning. Fig. 19 visar en myntmästare i verksamhet; figuren är lånad från skulpturer (från 1100-talet) som förekomma i ruinerna af klostret St-Georges-de-Boscherville (Normandie)[1]. Fig. 20 visar tvenne myntmästare i arbete; figuren återgifver en bild i den latinska upplagan af Olai Magni för vår äldre kulturhistoria synnerligen vigtiga arbete om de nordiska folkens seder. Det är lätt att förstå, huru med ett sådant arbetssätt förskjutningar uppkommo och ojämnheter i utpräglingen.

19.

20.

Tyskland var under 1100-talet splittradt i en mängd små områden, som styrdes af verldsliga och andliga herrar. Mynträtt tillkom icke allenast kejsaren, som utöfvade den hvar honom lyste, ibland fullkomligt tillfälligt, t. ex. då han under en resa någon tid uppehöll sig i en stad. Hertigar, biskopar, grefvar, stift, herrar m. fl. tillegnade sig mynträtt, för hvilken de småningom förskaffade sig kejserliga privilegier. Hvart område, hvar ort der köpenskap drefs i någon större skala, hade sitt mynthus.

[1] *Revue numismatique* 1846, s. 367, 382.

Enhvar, som rest i Tyskland innan det nuvarande myntsystemet derstädes infördes, minnes, hvilken blandning af myntsorter förekom öfverallt. Blandningen var icke så stor på 1100- och 1200-talen, ty ingen myntherre tålde inom sitt område andra mynt än dem han sjelf hade låtit prägla. De främmande mynt, som kommo in i landet, borde inlemnas i hans mynthus, för att der nedsmältas och till egaren, med skäligt afdrag, återlemnas försedda med områdets prägel. Ibland var man så omtänksam och så kapitalstark, att man kunde prägla i förråd och då förekom vid dylika tillfällen allenast en vexling; i mynthusen funnos vexelkontor och myntmästarne voro myntherrens bankirer.

Men det var icke nog dermed, att det inkomna främmande myntet ompräglades, äfven det inhemska måste alltsomoftast vandra i degeln. Under brakteattiden skulle allt landets mynt tidtals ompräglas, i början kanske hvart tionde eller åttonde år, sedan oftare, mångenstädes hvart år. På en bestämd dag skulle alla i omlopp varande mynt af innehafvarne öfverlemnas till myntmästaren, nedsmältas och ompräglas, och erhöllo de, som inlemnat gammalt mynt en motsvarande qvantitet nytt (utmärkt med ett särskildt märke, så att förvexlingar skulle vara omöjliga), dock med afdrag af en viss procent, som från 2 småningom stegrades och på sina ställen gick ända till 12. Den nya sortens mynt, det enda lagliga betalningsmedlet, omtalas i tidens handlingar såsom *nova moneta*. Befanns någon efter ompräglingsdagen innehafva det gamla myntet, blef han bestraffad, det aflysta myntet konfiskerades eller sönderhöggs. Inom några områden hade det fortfarande kurs, men dess värde nedsattes då med 25 procent.

Under dessa många ompräglingar fanns det rikt tillfälle för en myntherre att skörda vinst genom att försämra myntens halt och vigt. Folket, som smånin-

gom kom under fund med försämringen, protesterade derföre, med den kraft och verkan detta kunde hafva, mot alltför täta ompräglingar; underhandlingar fördes rörande denna sak, och var folket starkt, aftvingade det myntherren en förbindelse att icke för ofta byta om. Under brakteattiden voro likväl täta ompräglingar nödvändiga: mynten voro så tunna, att de icke länge kunde hålla sig i omlopp!

De många mynthusen, de ofta förekommande utmyntningarna, den tidens ringa tekniska hjelpmedel, myntherrarnes begär efter att göra stor vinst och att i sådant syfte ställa mynttillverkningen så billig som möjligt, framkallade präglingen af halfbrakteater och något senare verkliga brakteater. Det är möjligt, att man på Henrik V:s tid föredrog att prägla de stora halfbrakteaterna, i hopp att den vidare ytan skulle draga uppmärksamheten från den minskade vigten, men man anser att halfbrakteaterna i väsentlig mon framkallades af tekniska skäl: den tunnare silfverskifvan styckades så mycket lättare i myntplattor än den tjockare som tidigare användes.

Men präglingen af halfbrakteater var förenad med ganska mycket besvär. Myntplattan var för tunn, att man lämpligen skulle på en gång prägla hennes båda sidor, man lade derföre plattan på ett blyunderlag, aftryckte i henne den ena stämpeln, vände sedan plattan och gjorde i den nu uppvända sidan ett aftryck af den andra stämpeln — en besvärlig, tidsödande och derjämte dyrbar metod. Det är derföre ganska lätt att förstå att man från halfbrakteaterna öfvergick till helbrakteaterna: då behöfdes allenast en stämpel graveras och det var nog med en prägling.

I alla afseenden gjorde sig dock icke sparsamheten gällande. De europeiska nationerna hade småningom tilltagit i bildning, korstågen hade kallat till lif krafter,

som tidigare slumrat, men nu gjorde sig gällande i alla riktningar, handeln och de sköna konsterna begynte blomstra. Det århundrade, under hvilket brakteatpräglingen började, 1100-talet, visar inom konstens område en synnerligen rik utveckling, och denna uppenbarar sig äfven i utförandet af brakteatstämplarne, dessvärre dock endast under brakteattidens förra del.

Vi skola i ett följande nummer betrakta medeltidsbrakteaterna från konstens synpunkt och skola då se, att från en sådan betraktelse är icke så litet att hemta.

(Forts.)

Hans Hildebrand.

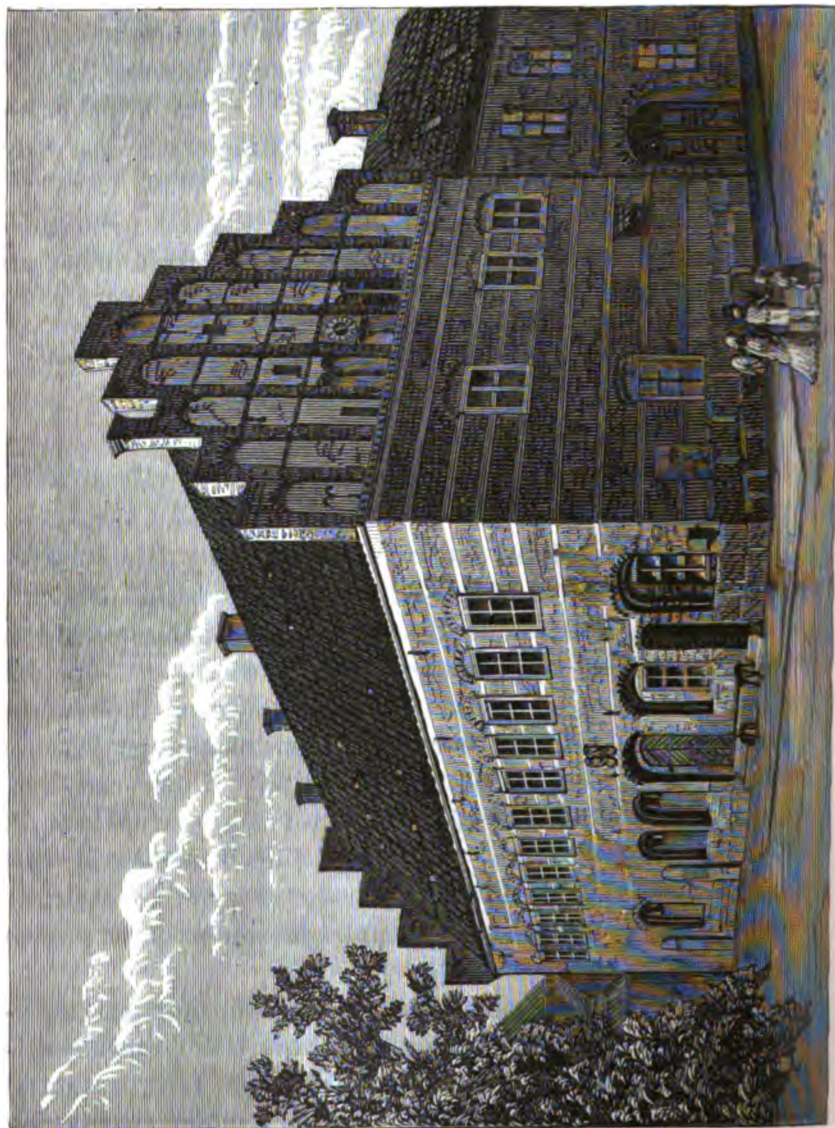
Landskrona rådhus.

Som det blifvit satt i fråga att rifva denna byggnad af ganska hög ålder och särdeles prydligt utseende har jag ansett det lämpligt att i Månadsbladet meddela några närmare upplysningar om densamma. Som det emellertid visat sig nödvändigt att dessförinnan personligen granska rådhuset och dess olika delar, nöjer jag mig denna gång med att återgifva en i Ny Illustrerad Tidning för år 1875 införd teckning, hvilken af firman P. A. Norstedt & Söner välvilligt blifvit ställd till mitt förfogande. På framsidan af huset står med jernsiffror årtalet 1579, under den skulpterade stenen öfver porten står årtalet 1580.

Enligt benäget meddelande af hr borgmästaren friherre A. Åkerhjelm har hofarkitekten H. Zettervall blifvit anmodad att uppgöra ett förslag till restauration af rådhuset i sammanhang med en väl behöflig utvidgning af detsamma.

Hans Hildebrand.

---

21. Landskrona rådhus.

Från Akademiens sammankomster.

Den 3 februari 1880.

Akademiska ärenden. Anmältes, att till Akademien hade blifvit utbetalade de 10,000 kr, som framlidne friherre Bernhard von Beskow och hans likaledes framlidna friherrinna hade genom testamente donerat till Akademien, på det att räntan för ett eller två år må användas till understöd åt någon ung, förtjent och obemedlad idkare af de lärdomsgrenar, som tillhöra Akademiens område.

Riksantiqvarien redogjorde för de arbeten, som under januari månad hade blifvit utförda för Akademiens räkning i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet samt med afseende på fornlemningarnas vård.

Till e. o. amanuens antogs dr *Emil Ekhoff.*

Till korresponderande ledamöter valdes godsegaren *Wilhelm Schürer von Waldheim* på Mellingeholm, artisten *C. F. Lindberg*, professorn i arkeologi vid Helsingfors universitet *J. R. Aspelin* samt professorn vid Lembergs universitet *X. Liske.*

Inlösta fornsaker och medaljer. 4. Ett kärl af rheingut med årtalet 1583 och svenska riksvapnet; en medalj öfver Suez-kanalens öppnande och Sveriges deltagande i festligheterna; en medalj öfver humanitärkongressen i Bruxelles och Sveriges deltagande deri; en medalj öfver Linné, präglad för *La société d'horticulture et d'agriculture linéenne* i Liége; en kopia i silfver af en medalj öfver k. Erik XIV, som förvaras i Myntkabinettet i Paris. Inv. 6491.

Leverans från k. Myntet. De under år 1879 å k. Myntet präglade mynten och medaljerna (1 mynt i guld, 1 i silfver, 3 i koppar, 16 medaljer i silfver). Inv. 6489.

Undersökningar af fornlemningar. 3. Akademien gaf hr *W. Schürer von Waldheim* tillåtelse att äfven under innevarande år undersöka skadade grafhögar i trakten af Norrtelje.

4. Studeranden *P. G. Wistrand* erhöll anslag för att undersöka kyrkor och runstenar i Småland.

Medaljförslag. 3. Ett inlemnadt förslag till den medalj, som Göteborgs k. Vetenskaps och Vitterhets-samhälle ämnar prägla öfver nordostpassagens öppnande godkändes.

Inskrift. 1. Ett inlemnadt förslag till inskrift å den sten, som kommer att å Skeppsholmen resas till minne af Asiens första kringsegling, godkändes.

Gåfvor anmäldes a) till *Statens Historiska Museum:*

5. Af hr *J. Thorén*, Grebbestad: 3 fornsaker af flinta samt en silfverknapp från modern tid. Inv. 6492.

6. Af ingeniör *Eskil Lindblad:* tvänne små i trä skurna adliga vapensköldar från 1600-talet. Inv. 6493.

b) till *k. Myntkabinettet:*

2. af densamme: en L. Kossuths assignation på 1 dollar. Inv. 6493.

3. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* ett ex. i brons af en medalj slagen till minne af tsar Peters seger öfver *A. L. Lewenhaupt* år 1709, med en åtsida, som icke förut finnes i k. Myntkabinettet. Inv. 6494.

4. Af *k. Biblioteket:* Thomassons 16 *scientific and philosophical medals.* Inv. 6490.

c) till *Akademiens boksamling:*

9. Af *k. Vetenskaps-Societeten i Uppsala: Nova acta* Ser. III, vol. X, fasc. II.

10. Af *Generalstaben:* Karta öfver Kopparbergs län.

11. Af *Numismatic and antiquarian society of Philadelphia:* dess *Report of the operations of the Society* 1878 & 1979.

12. Af *k. k. Vetenskaps-Akademien* i Wien: *Sitzungsberichte der philos.-hist. Classe* XC 1—3, XCI 1—2, XCII 1—3, XCIII 1—4; *Register* till banden LXXXI—XC; *Archiv f. österreichische Geschichte* LVII, 2, LVIII, 1, 2.

13. Af *k. Ecklesiastik-departementet: Revue des sociétés savantes.* 4:e série VII—X; 5:e série I—VIII; 6:e série I—II, V—VIII; *Tables générales des bulletins du Comité des travaux historiques et de la revue des sociétés savantes.*

Den 17 februari 1880.

Akademiska ärenden. Hr H. Forssell tog inträde som arbetande ledamot med uppläsande af ett tal om *jordbrukets ställning i Sverige under det sextonde århundradet,* och besvarades talet af Akademiens sekreterare.

Inlösta fornsaker: 5. Ett hängkärl af malm från medeltiden (liknande fig. 103 i Hans Hildebrand, *Den kyrkliga konsten*), f. i Stora Bjurums mossar, Gudhems hd, Vg. Inv. 6495.

6. En spjutspets af skiffer samt 4 andra stenredskap, f. i Vestmanland (spjutspetsen vid Furby, Badelunda sn), hvilka tillhört dr Claréi i Vesterås samling. Inv. 6496.

7. Ett stycke af ett bronssvärd (liknande M. 188), f. vid Köpinge, Gärds hd; en halsring af brons (liknande M. 233), f. vid Bromölla, Villands hd; en oval spännbuckla af brons, skadad, f. vid Fjelkinge, Villands hd; 2 harpunspetsar af horn, f. i en mosse vid Trolle-Ljungby, Villands hd. Inv. 6497.

8. En af löjtnant Axel Sahlin bildad fornsakssamling, till större delen från Dal. Inv. 6498.

Undersökning af fornlemningar. 5. Dr Herman Hofberg hade inlemnat en antiqvarisk beskrifning öfver Himble och Viske härad i Halland, hvilken han i egenskap af Akademiens stipendiat hade utarbetat. — En redogörelse för denna berättelse kommer att lemnas i nästa nr.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

7. Af öfverstekammarjunkaren grefve *Alexis Sparre:* en stämpel med adliga ätten *von Rohrs* vapen. Inv. 6499.

b) till *Akademiens boksamling:* 14. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsberichte* nov. 1879;

15. af *Teylers tweede genootschap* i Harlem: *Verhandelingen* ny serie 1—2 med atlas.

Hvarjehanda.

Antropologisk-arkeologisk exposition var förliden sommar anordnad i Moskwa. Förarbetena omfattade två hela år, under hvilka man, bland annat, sände ut forskningsexpeditioner till olika delar af det stora ryska riket. Utställningen har varit af stort intresse, att döma efter en kort redogörelse i decemberhäftet af *Finsk Tidskrift* för förlidet år. Skada blott att resultaten icke utförligt framläggas på något allmännare bekant språk än det ryska. Till bestridande af kostnaderna hade flere enskilda personer sammanskjutit 90,000 rubel (mer än 250,000 kronor) — ett synnerligen vackert exempel.

Luthers vigselring. Då helt nyligen i tidningarna uppgifvits, att någon person eller samling — jag minnes ej hvilket — vore i besittning af Luthers vigselring, torde följande meddelande vara på sin plats. Luthers verkliga vigselring (liksom hans doktorsring) förvaras i det hertigliga museet i Braunschweig. Efter originalet gjordes i sammanhang med reformationsfesten 1817 en mängd kopior af guldsmederne Jäger i Ronneburg och Brückmann i Heilbronn, kanske af ännu flere, och försågos efteråt flere af dessa kopior med inskrift på insidan, för att gälla som äkta. En af dessa oäkta ringar med inskrift finnes i Statens Historiska Museum. Den genombrutna framsidan af ringen visar Christi pinoredskap.

Skydd för fornlemningar. I staden Bregenz har för någon tid sedan en person ur yttermuren af sitt hus uttagit en derstädes af gammalt insatt sten med en romersk reliefskulptur och man misstänkte, att det var hans afsigt att afyttra den. Saken anmältes då för ståthållaren i Innsbruck, som på grund af en förordning af

den 28 december 1818 samt kejserliga domar af den 19 september och 23 november 1879 förbjöd stenens exporterande. Stenen förblifver under seqvester, till dess egaren förbundit sig att låta honom stanna i landet och stält antaglig borgen för denna förbindelses hållande.

Litteratur.

1. Söderwall, K. F., *Studier öfver konungastyrelsen.* Lund 1880, 76 s.

Förf. redogör med största sorgfällighet för bokens innehåll, källor och språk samt kommer derigenom till vigtiga resultat. »Om ock innehållet i Konungastyrelsen till det mesta är hemtadt från främmande källor och denna skrift således icke i strängare mening kan gälla som original, kan det dock sägas, att förf. fullkomligt gjort till sin andliga egendom det, som han meddelar ur andras skrifter, och att han städse visar sig vara herre öfver sitt ämne. Af det material, som stått honom till buds, har han förstått att dana ett verk, som alltigenom har nationel prägel. Detta gifver sig tillkänna särskildt i den kärnfulla stilen och den mästerliga språkbehandlingen, som i satsfogning nästan aldrig visar spår af utländskt inflytande och som kommer uttryckssättet i landskapslagarne temligen nära». Som hufvudkällan, Egidii skrift *de regimine principum*, icke kan antagas vara skrifven förr än omkr. 1280, måste konungastyrelsen vara senare. Det är sannolikt, att den är yngre än 1320, ty uti den förekomma uttryck som synas antyda k. Birgers förräderi mot bröderna och hans jämmerliga ändalykt samt den späde Magnus Erikssons val till konung; det är sannolikt, att den t. o. m. är yngre än år 1335, alldenstund i boken, när gagnet af gästgifvaregårdar framhålles, uttryck användas, som synas vara lånade ur Skeningestadgan af nämnda år. Undersökningarna af språkets art leder hr S. till samma resultat eller »att detta verk icke är skrifvet senare än omkr. 1350 samt att innehåll och språk gifva något skäl till den förmodan, att det är författadt efter 1320 eller kanske efter 1335.»

2. Söderwall, K. F., *Några svenska medeltidsord förklarade.* Lund 1880, 68 s.

Detta häfte innehåller prof på det lexikon öfver svenska medeltidsspråket, med hvilket hr S. under flere år varit sysselsatt för Svenska Fornskriftsällskapets räkning. Detta profhäfte med dess rika och intressanta innehåll måste framkalla en önskan, att hela arbetet måtte med det snaraste blifva tillgängligt i tryck, samt ett beklagande, att Sällskapet icke funnit lämpligt, att i detta lexikon samma uppmärksamhet skall egnas åt våra medeltidslagars språk som åt den öfriga medeltidslitteraturn. Det är väl sannt, att vi för lagspråket hafva Schlyters goda glossarium, men hvarföre tvinga en menniska att slå upp i två böcker för att finna hvad som borde stå i en? Schlyters glossarium med dess rika skatt af hänvisningar gjordes ingalunda öfverflödigt derigenom att lagorden ställdes i Söderwalls ordbok på samma fot som öfriga medeltidsord.

3. Werner, Hilder, *Mynt funna i Vestergötlands jord.* Med 2 fotografier. Pris 2 kronor.

Förf. har sökt lemna en öfversigt af de i Vestergötland hittills anträffade myntfynden, men har dervid försummat att hemta uppgifter å ett så vigtigt håll som i Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet. Hans uppgifter, som sålunda äro mycket ofullständiga, vittna dessutom om ganska stor obekantskap med numismatiken. Företaget, uppenbarligen framkalladt af varmt intresse för vår forntid, är på denna grund värdt erkännande. De fotografiska afbildningarna äro tagna i för liten skala för att vara fullt tillfredsställande.

Detta nummer lades under pressen den 27 Februari 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

99. 1880. Mars.

Meddelanden från Björkö.

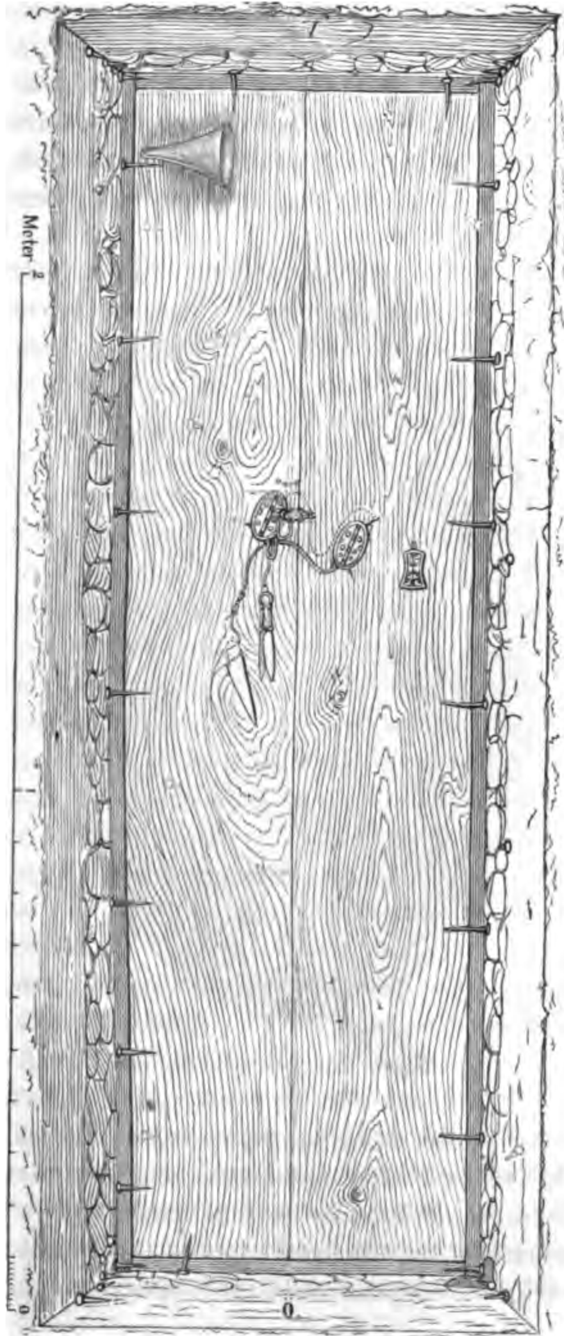
2.

Med hänvisning till den i Månadsbladet för år 1878 sid. 671—684 förekommande allmänna redogörelsen för »en kristen begrafningsplats» på Björkö, belägen norr om den s. k. borgen, i sluttningen emot den gamla stadstomten, »bysta'n» eller »svarta jorden» kallad, börjas här en serie beskrifningar öfver märkligare grafvar å detta graffält. För beskaffenheten af några andra grafvar å samma fält är redogjordt i min uppsats *Grafundersökningar på Björkö*, i *Tidskrift för Antropologi och Kulturhistoria*, bd. I. nr 10, 1876. Grafvarna anföras här med det nummer de erhållit i mina undersökningsprotokoll.

Nr 464 (undersökt 1876). **Grafven** belägen ungefär i midten af fältet, å den med några otydliga, mycket låga och oregelbundna kullar beströdda delen deraf, som ligger i sluttningen strax utanför borgens nordligaste ända. Intet annat synligt märke öfver grafven än en obetydlig jordförhöjning af omkring 3,60 meters längd och 1,80 m. bredd; höjden omkring 0,15 m. I midten en svag sänkning. Jordmonen grus och sand. Strax under grästorfven träffades en mängd stenar af 45—30 cm. diam.,

blandade med mindre och med grus. På 0,89 m. djup märktes tydliga, af 30—45 cm. stora stenar omsorgsfullt lagda väggar till sjelfva grafven. Mellan de större stenarne voro mindre sådana inkilade. Dessa stenväggar sträckte sig ytterligare 0,59 m. djupt, då grafvens botten anträffades. Djupet således 1,48 m. Grafvens riktning V+15° N — Ö+15° S.

Å bottnen af den något vattensjuka grafven (jfr planritningen fig. 22) kunde tydligen urskiljas spår af två långsgående ekplankor, hvilka dock under trycket af den öfverliggande jord- och stenmassan hoppressats till en papperstunn, svart lamell, hvaraf intet kunde tillvaratagas. Liknande spår af trä sträckte sig äfven uppåt grafvens väggar till omkring 0,47 m. höjd från bottnen. Denna ekkista sammanhölls af 31 jernspikar, af hvilka 7 suto i södra långsidan, 6 i den norra, 2 i vestra gafveln och 1 i den östra (att äfven här funnits två, är tydligt, men antingen hade den felande blifvit af rost förtärd eller ock möjligen vid undersökningen förbigången), hvarjämte kistans hörn sammanhöllos hvartdera af 4 spikar utom det nordöstra, der en spik var ersatt af ett vinkelbeslag af jern. Hörnspikarnes höjd från bottnen (med undantag af den nedersta, som i likhet med långsidornas och gaflarnes spikar alltid låg på bottnen): i SV hörnet 0,20 m., 0,36 m. och 0,53 m., i NÖ hörnet 0,18 m., 0,33 m. och 0,44 m., i SÖ hörnet 0,22 m., 0,25 m., och 0,49 m., i NÖ hörnet 0,24 m. och 0,44 m.; vinkelbeslaget i detta hörn satt 0,09 m. öfver bottnen. Dessutom förekommo längs hvardera långsidan 4 lockspikar (å planritningen utmärkta med prickade konturer), alla stående med spetsarne nedåt. Deras höjd från bottnen var å grafvens södra sida (i ordning från grafvens vestra ända) respektive 0,49 m., 0,46 m., 0,49 m. och 0,50 m. och å den norra (äfvenledes från vester räknadt) 0,33 m., 0,47 m., 0,47 m. och 0,62 m. Af lockbräderna fanns intet spår qvar. Spikarne

22.

voro oftast så hårdt fastrostade vid stenväggarna, att de endast med mejsel och hammare kunde lösgöras.

Af liket återstod blott några tänder (se å planritningen fyra punkter strax vester om den södra spännbucklan). De lågo 0,75 m. från grafvens vestra ända. Den i andra grafvar oftast tydliga mörkare färgningen i

23.

jorden å det ställe der liket legat, kunde här ej urskiljas i anseende till de öfver grafvens hela botten utbredda svärtade spåren af kistans botten-plankor.

Prydnader m. m. Ett par *enskaliga ovala spännbucklor* af brons (fig. 23) prydda med ett långs gående, upphöjdt

band, belagdt med silfver med niello-ornement och afbrutet af fyra fyrkantiga upphöjningar med derå fastnitade ringlagda djurfigurer. En liknande upphöjning vid midten af hvardera sidan. På hvardera sidan om detta midt-band 3 runda upphöjningar med derå fastnitade halfklotformiga kupor af silfverbleck, fyllda med bly och omgifna af en tvärstrierad silfverring. Två af dessa rundlar sitta nära spännbucklans nedre ända och äro isolerade, de andra två paren sitta nästan symetriskt å bucklans midt och äro genom platta, silfverbelagda och med niellerade fjällornament prydda utsprång för-

24 a.

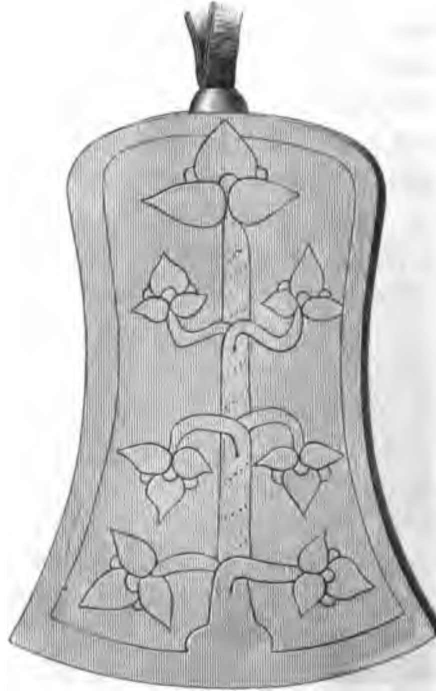

24 b.

enade med den flätade silfvertråd, som löper omkring spännbucklan ett stycke innanför kanten. Mellanrummen mellan dessa här nämnda ornament upptagas af upphöjda djurbilder, gjutna i ett med sjelfva bucklan. Båda bucklorna äro förenade af en tjock silfverkedja, som utgår från nedre ändan af den norra spännbucklan och ungefär vid midten är fäst vid den södra, hvarefter den återstående, fria hälften (som vid anträffandet bildade ett par öglor) fortsätter till ett mellan bucklorna sittan-

de gjutet silfverspänne, med hvars bakre ända den förenas genom en liten silfverring.

Detta *silfverspänne* (afbildadt ofvanifrån fig. 24 *a*, från sidan fig. 24 *b*), kupigt och prydt med upphöjda djurbilder, har varit starkt förgyldt, men förgyll-

a *b*

25.

ningen är å alla upphöjda partier bortnött. Längd 6,2 cm. Nålen är af silfver. Detta spänne låg med sin bakre ända på den södra spännbucklans norra kant.

Strax ofvanför spännbucklornas öfre ändar träffades en rad *perlor*, som gick i en bugt ned mellan bucklorna.

Detta perlband innehöll 54 runda perlor af karneol och 19 d:o af bergkristall (diam. 0,5—1 cm).

Nio cm. norr om den norra (venstra) spännbucklan låg en *hängprydnad af silfver* (fig. 25), bildad af tvänne tunna silfverplåtar, vid kanterna förenade af en smal silfverskålla. Prydnadens längd 7,7 cm; vid den nedre 0,8 cm. A båda sidor är ingraveradt ett trädformigt ornament med tre par grenar[1], hvilka liksom hufvudstammen sluta i en bladknopp; de mellersta grenarna äro nedböjda. Det hela liknar den vid gryningen af medeltiden öfliga framställningen af lifsens träd, och röjer sålunda kristet inflytande. Smycket är helt och hållet fylldt med tätt hoppackade lager af fin linneväfnad.

I smyckets öfre ända är en af en ringformig upphöjning omgifven öppning, från hvilken utgå tvänne dubbelvikna band af linne, hvilka sedan återfinnas, först under den närmaste spännbucklans båda ändar och sedan tyckas hafva fortsatt till det ofvan nämnda silfverspännet, kring hvars nål ett sådant band träffas slingradt två slag invid nålfästet och ett annat ett enkelt hvarf strax ofvanför nålhållaren. Ett annat fragment återfanns ock under den södra spännbucklans östra ända. Sådana på längden hopvikna band förekomma mycket ofta i grafvar af detta slag, tillsamman med spännbucklor och andra spännen, men äro aldrig konserverade annat än der de befinnas i omedelbar beröring med oxiderande metall.

26.

[1] Nästan fullkomligt samma träd återfinnes bland annat på den numera i Karolinaparken i Upsala resta sten, som förr stod i framlidne prof. Ways trädgård och ursprungligen blifvit ditförd från Gotland.

Från södra spännbucklans östra ända synes ett liknande band hafva gått till en *jernsax* (fig. 26), hvars bygel prydes af en tunn silfverplåt med drifna, otydliga ornament; den vid bygeln fästa ringen är af silfver; de trinda skänglarne prydas af en tjockare silfverring vid hvardera ändan och mellan dem af 33 infälda smala silfverband. Saxen, som var af rost mycket skadad och sönderbruten, håller i längd omkring 15,5 cm.

27.

Från samma ställe som bandet till saxen utgick också en 30 cm lång *bronskedja*, som slutade i en *X-formig länk* (fig. 27), i hvars nedre ända syntes spår af ett band, likt det ofvan beskrifna; en bit derifrån träffades

28.

lemningar af en *knif*, som haft läderslida och troligen genom bandet varit förenad med den nämnda länken och dess kedja. Den mycket sönderrostade knifvens skaft var fullkomligt bortmultnadt.

I grafvens SV hörn låg *en trattformig glasbägare* (fig. 28) med spetsen mot södra långväggen och mynningen mot norr. Bägarens höjd 17,2 cm.: diameter i mynningen 12,2 cm.

Af skäl, som utförligt omtalats i den allmänna beskrifningen öfver det graffält, å hvilket denna graf var belägen (jfr Månadsbladet 1878, sid. 675, 676), anser jag att grafven innehållit ett qvinligt lik och är böjd att hänföra likets nedläggningstid till omkring år 900.

Hjalmar Stolpe.

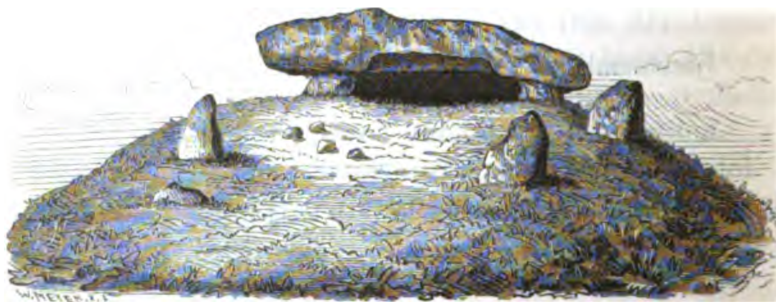
Fornlemningar i Himle och Viske härad, Halland.

Enligt löfte meddelas här en redogörelse, hvilken i följd af det knappa utrymmet måste göras mycket kort, för dr H. Hofbergs berättelse om fornlemningarna i dessa två härad.

Af naturen delas landet i tvenne delar, den ena, i vester, öppen, den andra, i öster, uppfyld af berg, sjöar, mossar och ljunghedar; den förra kan knappast sägas vara rik på fornlemningar, ehuru sådana förekomma flerstädes, den senare är deremot afgjordt fattig på minnen från vår hedna tid. För fyra socknar kan dr Hofberg icke uppgifva en enda fast fornlemning, nämligen för Nösslinge, Stamnared och Sällstorp, alla tre liggande utmed Vestgötagränsen — anmärkas må dock att i Skällinge socken, som ligger mellan de två först nämnda, finnas flere fornlemningar — samt, eget nog, för Spannarps socken, som ligger i den öppna delen af landet, den går t. o. m. ända ut till hafvet. Att i Spannarps socken fornlemningar *funnits* är dock visst; på nr 2 Nackhälle fanns före 1855 ett stenröse, hvilket blifvit borttaget, och på samma gårds egor är funnen

den märkeliga bronssköld från bronsåldern, som utgör en af prydnaderna för Statens Historiska Museum. [1]

I denna del af Halland finnas grafvar från de tre stora förhistoriska kulturperioderna. Vid Blixtorp i Hunestads socken finnes uti en hög en hällkista, i hvilken hittats en stor spjutspets och en pilspets af flinta samt en bernstensperla, som nu förvaras i Statens Historiska Museum. (Inv. 5,479). På Klastorps egor i Träslöfs socken förekommer den fig. 28 afbildade dösen. »Täckhällen, som är nästan halfmånformig, med sakta sluttning mot vester, har en längd af 10,3

29.

fot, en bredd af 4,9 fot samt en tjocklek af något mer än 1 fot. Stödjehällarne äro 3 till antalet, 2 sidohällar och en bakhäll, invändigt från 3 till 5 fots höjd. Högen, på hvilken dösen ligger, har 7 fots höjd och är 180 fot i omkrets. För närvarande är stendösen omgifven af fyra 2 fot höga resta stenar. Deras antal har ursprungligen varit nio.»

Bland föremål från bronsåldern förtjenar framhållas en glattslipad, nästan klotformig rullsten af rödgrå gneis, vägande ungefär 1 centner, 1,4 fot lång, 1 fot tvärtöfver, funnen, å Tjärby bys mark i Grimetons socken, i en hög, liggande bland bullerstenarne, som uppfyllde dennas

[1] Jfr *Hallands Fornminnesförenings årsskrift* 1869, s. 69.

inre. Af denna sten är en teckning förut meddelad (i Stockholmskongressens berättelse); den återgifves här (fig. 30), rättad efter den i dr Hofbergs berättelse förekommande figuren.

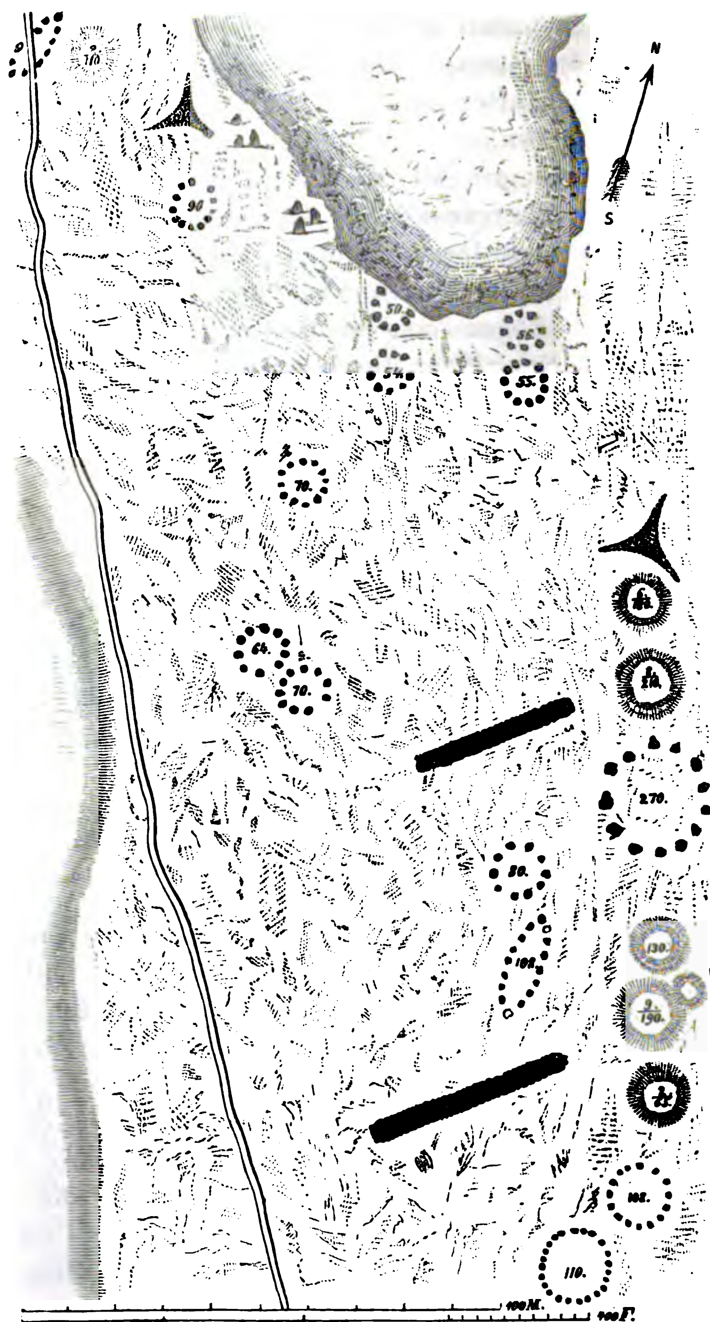
Jernålderns graffält visa i allmänhet högar samt resta stenar. En ganska stor samling, äfven rikare än vanligt på former, förekommer på Broåsen under Runstens egor i Grimetons socken, här afbildad fig. 31. Siffrorna vid högar och stensättningar angifva omkretsen; när två siffror förekomma, angifver den öfre höjden. De två treuddarna hafva från spets till spets

30.

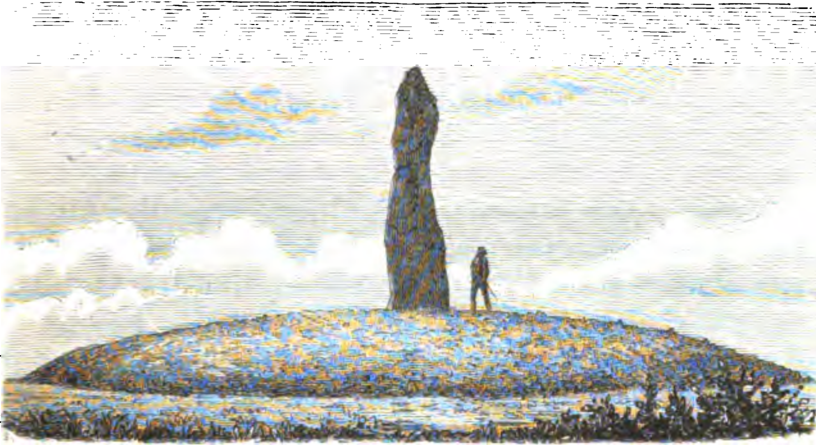
en längd af respektive 75 och 100 fot. Egendomliga äro de två aflånga stenläggningarna, den ena 120 fot lång och 15 fot bred, den andra 130 fot lång, 15 fot bred.

De resta stenarne äro i denna trakt icke allenast många, exemplar finnas äfven af öfverraskande höjd. Fig. 32 visar den s. k. Slummerstenen eller konung Götriks sten, vid pass 200 famnar söder om Gödesta-bro, 19,5 fot hög, med en medelbredd af 4,5 fot. År 1865 föll stenen till marken och afslogs på sitt smalaste ställe. På bekostnad af jordegaren hr Rolf Bexell på Runsten har stenen för några år sedan blifvit hopsatt med jern-

31.

krampor och upprest på sin ursprungliga plats, en grafhög af 7 fots höjd och 200 fots omkrets. Strax vester om högen upprinner en källa kallad Göters eller Götriks källa, som ännu af allmogen begagnas som offerkälla. — Denna fornlemning bör rätteligen räknas till fornlemningarna på Broåsen i Grimetons socken, från hvilka den skiljes endast genom häradsvägen, som här bildar sockengränsen.

32.

På Köleryds hed (i Skällinge socken) står en annan rest sten, som är 18 fot hög, ungefär 4,5 fot bred.

Kyrkorna i dessa härad äro nästan alla nybygda. Allenast två, Hvalinge och Torpa, äro delvis af högre ålder. De kyrkliga inventarierna från medeltiden äro få och af föga märklighet, med undantag af några dopfuntar.

H. H—d.

Rangordning för fruntimmer i Halmstad af år 1662.

Vij Underskreffne Borgmester och Raad udi Halmstad Giöre witterligt, Att Efftersom imod All behörlig Orden och skich, en stor Confusion her i Staden derudjnden Vore Indtaget; Att en deel af Borgerschabetss Husstruer iche kunde komme öffuer Enss om fortrædet i gong och Sæde, Men derudöffuer som offtest saauel i Kirchen och Guds Huuss som i Andre Lofflige Sammenkomster groffue forargelsser begaaes, Mest deraff forAarsaget, at den Hustru eller Enche som lengst haffuer varet gifft Endeligen Vil haffue fortrædet J huor Ringe Hun End kond Vare, för den Hustru som iche saa Lenge haffuer Varet gifft, J huor fornehme hun maa vare. Och saaledes enten deraff, eller och Allene aff en Indbildet och paapuchende Aalderdom af flere Aar Wnderstaar Sig offte aff de Ringeste den fornemmere med slet Heder Vdj gong och Sæde at begiegne, Wanseet en saadan Aalderdom Vdj Lige Stand, qualitet och Werde, och eij deroffuer i saa maade billigen Æhres;

Anderledes och eij Vdj Andre Welbeschichede Stæder findes brugeligt, end Hustruen io effter sin Mandss Wilkaar Heedret och Æhret bliffuer, Da paa det saadan forargelse och Store Wschichelighed maa och Her i Wores Menighed bliffue Affschaffet, Haffuer Wij for got funnet at Oprette effterfölgende Ordning, Huareffter Wore Egne Saauel som Samptlig Borgerschabetz Hustruer haffuer Sig att Rette:

1). Forst haffuer Provistens eller Sognepræstens Hustruer eller Encher Altid öffuerste gang och Sæde, for de Andre Hustruer her i Staden.

2). Dernest Borgemesteres Encher och Hustruer.

3). Saadernest Raadsmends och Kongl. Maij:ts Byefogdes Encher och Hustruer.

4). Efter dem, fornehme, Kiöb- och Handelssmends Hustruer och Encher.

5). Bryggeres, Smaa Kiöbmends och Kremmeres, Saa och de fornemste Handtverchs och Skipperes Hustruer och Encher.

6). Wagnmænds, Ölltapperes, gemeent Handtverchs, Prammænds, Baadsmænds, Dragares och Andre gemehne Borgerschabetz Hustruer och Encher.

Anlangande Borgerschabets döttrar, Saa haffuer och de deres fortræd, gang och Sæde saaledes dem Jmellem, effter som en huerss forældres fortræd gong och Sæde monne vere.

Særdeles schall och en Huer baade Mand och Quinde, gammel och Vng nest den schichelighed de sig sielff Jmellem, Effter en huers Wilckaar, och siden Aar och Alder Vdj gong och Sæde som offuenbemelt, bör paabeflitte, Och saa Alffuarligen vere formanet Fremmede Folch som hid til Staden Andkommer med Saauel fortræd som All Anden behörlig Æhres Beuissende at foeregaa och betee, Anseendess en huer af oss och sielffue dermed Æhre Hiembæree.

Huo som nu Enten Vdj Kirchen eller Andre Lauglige Samquemmer fortredeligen offuer denne deress Wddeelte och forreskreffne Orden och Sæde, Enten offuertræder eller i Ringeste maadee derimod nogen Hinder beuiisser, schal uden all Vndschyldning til Kirchen haffue forbrutt, förste gang to Rixdaler, Anden gang fire Rixdaler, tredie gang Otte Rixdaler, Och om offtere Huaraff mand maa fornemme Modtuillig fortreed begaaes böde siden for huer gong tuende gonge — 40 mark Thoschifftes Halffdeelen till Staden och Halffdeelen till Kirchen. Huareffter en huer haffuer Sig at Effter Rette, och for Sig sielff Vdj dess offuertræd beuisende Wanære och paafölgende Straff, uttage Wahre.

Datum Halmstad Raadstuffue, den 11 Augustj Anno 1662.

Jacob Broddessen.	Roluff hanss
Hening pedesen.	Mppria.
Giert Thourssen.	Hanss Arentzen.
Egen hand.	Biörn Pederssen.

A tergo: Oplæst paa Almindelig Raadstuffue Vdj Halmstadh, Vdj Samptlige hrr Magistratens och Borgerschabetss Neruarelser och paahör den 11 Augustj 1862.

Thönnes Mppria.
Gierdss.
Not.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 mars 1880.

Från Regeringen. Hr Hjalmar Linnströms ansökan om understöd för *Svenskt Boklexikon åren 1830—1865* hade af Kongl. Majt blifvit till Akademien remitterad.

Kongl. Majt hade medgifvit, att den jernkista, som hittills begagnats i k. Kammarkollegium för regaliernas förvarande, må öfverlemnas till Statens Historiska Museum. Inv. 6500.

Inlösta fornsaker. 9. En jernkula f. å Katarina kyrkogård i Stockholm. Inv. 6501.

10. En jernyxa från 1500-talet, f. i Fyrisån nära Uppsala. Inv. 6502.

Fornminnens vård. Akademien medgaf, på derom gjord ansökan, att de å Vinninge egor, Bergs sn, Norrviddinge hd, Småland, befintliga fornlemningarna må af jordegaren få för nyodlings skull borttagas.

Akademien beslöt bekosta uttagandet af en i 7 stycken sönderspräng runsten ur en brotrumma öfver landsvägen å Yttreby gärde, Tiarps sn, Uppland.

Undersökning af fornlemningar. 6. Dr Ekhoff hade inlemnat berättelse om den undersökning han år 1879, på Akademiens uppdrag, företagit af en hällkista vid Bökebacken, Tossene sn, Bohuslän.

7. Ingeniör A. Friberg hade insändt berättelse om de undersökningar han, med tillstånd af Akademien, företagit år 1879 i 11 grafhögar vid Lida, Flens sn, Södermanland, äfvensom de vid dessa undersökninnar anträffade fynd. Inv. 6503. (Forts.)

Detta nummer lades under pressen den 14 April 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

100. 1880. April.

Svenska kyrkors funtar.

2.

Funten från Östra Eneby.

33.

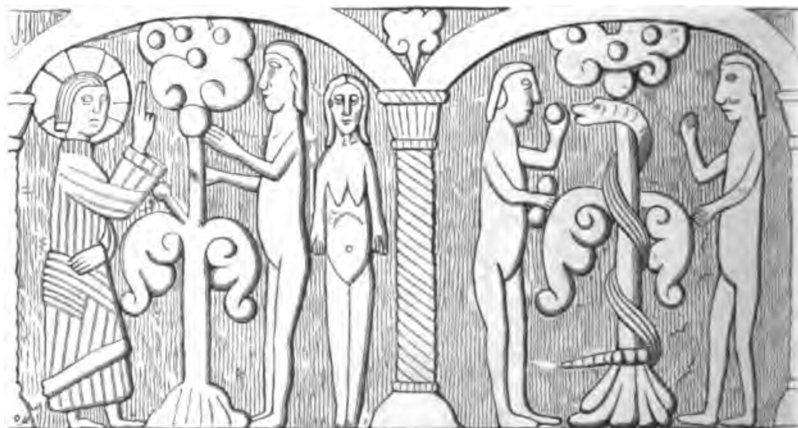
Kyrkoherden C. A. Ekeborgh i Östra Eneby, genom hvars välvilliga bemedling Statens Historiska Museum år 1878 erhöll som gåfva ett par väl snidade ljusstafvar, [1]

[1] Den ena af dem är afbildad i mitt arbete *Sveriges Medeltid*, del. 1, fig. 12.

har äfven haft godheten att framkalla ett församlingens beslut att till Staten skänka kyrkans åldriga funt, hvilken så väl genom sin form som genom de å skålens *sidor* förekommande skulpturerna är af synnerligt intresse.

Skålen är som fig. 33 visar fyrflikig. På foten bildas hörn af fyra starkt framspringande djurhufvud, hvilka i munnen hålla ormkroppar. Det helas höjd är 85 cm, skålens tvärmått 87,5 cm.

Bilderna å skålen äro följande. 1. Gud Fader med korstecknad nimbus säger till Adam och Eva att de icke få äta af trädet i Eden (se fig. 34). — 2. Syndafallet (se fig. 34). — 3. Gud Fader uttalar straffdomen öfver

34.

de tvänne syndarne, hvilka sitta hvar och en med hufvudet lutadt i ena handen. — 4. Adam och Eva utdrifvas ur paradiset (fig. 33). — 5. Utkomna sitta de åter sörjande och en engel (?) lemnar dem kläder (fig. 33). — 6. Adam och Eva arbeta på marken, den ena gräfver, den andra sår. — 7. Kain och Abel bereda sig till offret (fig. 35); ovanligt är att se treenigheten sålunda framstäld i bild — tre personer inom en dem gemensamt omslutande ram. — 8. Kain, som tydligen motta-

ger ingifvelse af den bakom honom stående djefvulen, dödar Abel med sin lia.

35.

Mellan dessa bilder finnas tydligen ett visst, väl utprägladt sammanhang: vi se här syndens framträdande i verkligheten från fallet i paradiset till och med det första hemska brottet, som begicks sedan menniskorna drifvits ut i den utanför liggande verlden, hvarest de skulle i anletets svett förtjena sitt uppehälle. Utan all fråga är en sådan bildserie på sin plats å funten; den bildar så att säga den mörka bakgrunden till den heliga handling, för hvars utförande funten var ämnad.

Hans Hildebrand.

Några anmärkningar om bearbetningar af skriften

De regimine principum

af

Egidius de Columna.

I en uti Lunds Universitets årsskrift, T. XV, offentliggjord uppsats kallad: Studier öfver Konunga-styrel-

sen, har jag sökt visa, hvilka skrifter blifvit begagnade vid Konunga-styrelsens utarbetande, samt lemna bidrag till bestämmande af tiden, då denna bok blifvit författad. Såsom der blifvit ådagalagdt, har den hufvudsakliga källan varit Egidii skrift: *De regimine principum*, af hvilken Kg.-Styr. i det hela kan anses såsom en med mycken frihet gjord efterbildning. Såsom det i nyssnämda afhandling s. 74 blifvit anmärkt, finnas äfven på andra språk öfversättningar eller bearbetningar af detta verk. Då detta förhållande synes förtjena närmare uppmärksamhet, meddelas här några ytterligare upplysningar om dylika efterbildningar.

På anf. ställe uppräknas öfversättningar af Egidii skrift gjorda på franska, spanska och katalanska samt en under förra hälften af 15:de århundradet af Thomas Occleve affattad versifierad engelsk bearbetning. Hvad den sistnämda vidkommer, hvilken, så vidt vi veta, ännu är otryckt, må anmärkas, att hon enligt Warton (*The History of English Poetry*, II. 349—353) är ett slags parafras icke allenast af Egidius, utan äfven af första delen af den Aristoteles tillagda skriften *Secreta Secretorum* och af Jacobus de Cessolis *Liber de moribus hominum super ludo scaccorum*. Af Egidii skrift finnes för öfrigt enligt Warton en omkring 1390 sannolikt af John Trevisa gjord engelsk öfversättning; så vidt vi känna, är äfven denna otryckt. Af ifrågavarande bok finnas vidare en hebreisk öfversättning (i handskrift å biblioteket i Leiden; se Wolff, *Bibliotheca Hebræa*, III. 1206—7) samt en italiensk och en tysk bearbetning; om de två sistnämnda vilja vi här något utförligare yttra oss.

Af särskildt intresse är den italienska efterbildningen, emedan hon är nära samtidig med Kg.-Styr. och i det sätt, hvarpå förebilden blifvit begagnad, har en viss likhet med detta verk. Ifrågavarande italienska skrift

De regimine rectoris (Il rettore) af Paolino Minorita (utg. af A. Mussafia, Wien 1868), är författad eller åtminstone fullbordad under tiden mellan juni 1313 och september 1315 (se anf. ed. s. V). Hon är affattad i venetiansk dialekt och ansluter sig i uppställning nära till nämda arbete af Egidius (hvilkens namn dock icke nämnes). Sålunda behandlar Paolino i de två första delarne af sin skrift samma ämnen, som Egidius framställer i de två första böckerna, och följer samma ordning som denne; den tredje delen motsvarar den tredje bokens andra del hos Egidius; i det sista kapitlet angifvas skälen, hvarför det icke talas om samhällets styrelse i krigstid (hvilket utgör föremålet för den tredje bokens tredje del hos Egidius). Vid utförandet af de särskilda styckena går Paolino likasom förf. af Kg.-Styr. till väga med mycken frihet; båda utmärka sig framför Egidius genom vida större korthet och enkelhet i uttrycket och båda tillägga rätt mycket ur andra källor. Af det, som sålunda tillägges, är föga gemensamt för de båda skrifterna; det, som vi i detta afseende funnit anmärkningsvärdt, förekommer vid behandlingen af läran om dygderna; likasom i Kg.-Styr. omtalas i skriften *De regimine rectoris* de tre *virtutes divinæ*, men här utförligare; vidare bestämmas de särskilda kardinaldygderna, i synnerhet *prudentia* och *justitia*, i den italienska skriften med uttryck liknande dem, som förekomma vid framställningen af dessa dygder i Kg.-Styr. s. 18—19 (47—48; 20—21); Senecas skrift *De quatuor virtutibus cardinalibus*, som i Kg.-Styr. blifvit upptagen i förkortad öfversättning, har i någon mon begagnats af Paolino. Något, som för öfrigt utmärker den sistnämdes skrift, är det stora antal af berättelser och exempel, som han inströr i sin framställning (om källorna för denna bok, jfr anf. ed. s. X—XI, XXVIII—XXX, 117—138).

Den tyska bearbetningen känna vi endast genom ett meddelande i Jacobs' och Ukerts *Beiträge zur ältern Litteratur*, III. 85—86. Bland handskrifter, som förvaras på biblioteket i Gotha, nämnes på anf. ställe en skrift, som är försedd med årtalet 1435 och har till titel *Der Fürsten Regiment*. Det heter här visserligen, att skriften, ehuru hon härstammar från ett latinskt original, dock med Egidii arbete *De regimine principum* icke har annat än titel gemensam, men det som ur den samma anföres, tyckes likväl afgjordt visa, att en bearbetning efter detta verk här föreligger. Med afseende på innehåll öfverensstämma den tyska skriftens tre delar med motsvarande hos Egidius. Af de särskilda ställen, som hos Jacobs och Ukert anföras, återfinnas de flesta hos Egidius; sålunda igenkänner man i den tyska skriftens begynnelseord: *Welch furste sich vnde synę erbin wil in synem furstenthum festin vnde zcu ewigin gecziten enthaldin. der müs mit Flisse daruff dencken. das syne furstenthum an der herlichkeit naturlich vnde nicht freuel ader geweldig sy*, tydligen uttryck, som förekomma hos Egidius i dedikationen till Filip; slutorden: *Das funffte ist das sich eyn furste lange berade* o. s. v. finnas hos Egidius III, II. 17; det, som säges om döttrars uppfostran, utgör hufvudinnehållet af II, II. 19—21 hos Egidius; det bland en tyranns kännetecken anförda: *er lesset sich mit den synen nicht behuten, sunder mit fromden* o. s. v. läses hos Egidius III, II. 10.

I hvad mon sådana skrifter, som i mer eller mindre utsträckning upptagit innehållet af Egidii verk *De regimine principum*, grunda sig omedelbart på denna skrift eller på något ur den samma gjordt utdrag, är svårt att med säkerhet afgöra; att äfven vid författandet af Kg.-Styr. ett sådant utdrag *kan* vara begagnadt, torde icke kunna förnekas, om ock intet skäl föreligger för antagandet häraf. Ett dylikt utdrag har efter en handskrift

på biblioteket i Bamberg nyss börjat offentliggöras af dr Herrmann Müller i *Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft* (Jahrg. 36, h. 1, s. 96—114); enligt utgifvaren är det sannolikt affattadt i slutet af 14:de eller början af 15:de århundradet och kan, om uppgiften är riktig, således redan af detta skäl icke hafva varit begagnadt af Paolino eller förf. af Kg.-Styr. Ett i Jöchers *Gelehrten-Lexikon, Forts. u. Ergänz* v. Adelung, I 250 omnämdt sammandrag af Egidii skrift anses af dr Müller vara identiskt med det nu omtalade.

Vi begagna tillfället att till det, som i *Studier öfver Konunga-styrelsen* blifvit yttradt om denna skrifts källor och språk, här göra ett par mindre tillägg.

Den 41—42 (106—108; 44—45) förekommande berättelsen om det svar, en vis konung gifvit på frågan, hvarför han aldrig utan tvingande skäl ville byta om sina embetsmän, en berättelse, hvilken, såsom vi anmärkt, Stud. s. 14, finnes hos Dio Cassius, läses äfven i Josephi *Antiquitates Judaicæ*, XVIII, 6: 5, hvarest den likasom hos Dio Cassius berättas om Tiberius. Då Josephi skrift var under medeltiden känd i latinsk öfversättning, ligger det nära till hands att antaga, att detta ställe i Kg.-Styr. härstammar från den samma. För öfrigt kan anmärkas, att denna berättelse, likasom den 34—35 (88—89; 37) förekommande om konungen och tiggaren, träffas äfven i den bekanta skriften af Jacobus de Cessolis *Liber de moribus hominum super ludo scaccorum* (hvilken vi i saknad af det latinska originalet begagnat i den Fornsvenska öfversättningen: *Skaftavils lek*, utg. af Rietz 1848—1849, samt i den medelhögtyska af "der pherrer zu dem Hechte", utg. af Sievers i *Zeitschr. f. deutsches Altherthum*, bd. XVII); då denna skrift är författad redan under 13:de århundradet, är det en möjlighet, att hon är närmaste källan för ifrågavarande berättelser i Kg.-Styr.

Utom de Stud. s. 48—49 uppräknade främmande orden, skulle man kunna nämna äfven andra, likasom de förstnämda till det mesta förekommande också eljest i svenska medeltidsskrifter, hufvudsakligen sådana, som kunna anses vara, åtminstone till affattningstiden, icke yngre än midten af 1300-talet. Såsom sådana ord anföra vi: *därvilse*, n. pl. 5, 57 (*därva*, v. Alex.); *fordriva*, v. 16, Cod. Bildst.; *fordärvilse*, n. pl. 32, 62, Cod. Bildst., Med. Bib. I; *forganga*, v. 16, SML. Add., Cod. Bildst., Med. Bib. I; *forskulda*, v. 61, 64, Med. Bib. I; *frome*, m. 58, Ivan, Flores, Hert. Fredr., Rimkr. I; *frua*, f. 59, Med. Bib. I (*fru*, VGL. I Br., Cod. Bur.); *gava*, f. 70, VGL. IV, ÖGL.; *gækker*, m. 58, Rimkr. I; *hof*, n. 61, Cod. Bur.; *kista*, f. 65, VGL. I; *lykka*, f. 83, Cod. Bur.; *opinbara*, v. 70, VGL. IV; *opinbarlika*, adv. 45, VGL. II, III, Cod. Bur.; *speiare*, m. 62, Med. Bib. I; *sälskap*, n. 53, Med. Bib. I; *vakta*, v. 63, Upl.L.; *yppinbar*, adj. 62, ÖGL.; *yppinbara* (jfr *opinbara*), v. 44, ÖGL.; *ängil*, m. 2, VGL. IV, Cod. Bur.; de folk eller språk betecknande orden: *franzesker*, adj. 71 (*franzces*, m. Cod. Bildst.); *latin*, n.? 27, Cod. Bur., *latina*, f. 18, Med. Bib. I; *romare*, m. 71, Cod. Bur. För öfrigt ingå främmande beståndsdelar i åtskilliga här förekommande, till sin bildning med säkerhet eller sannolikhet svenska ord, såsom: *forakt*, *föreakt*, f. 7, 10, 18, Bonav.; *föraktugher*, *föreaktugher*, adj. 83, 86; *klokskaper*, m. 67, VGL. II præf., Cod. Bur.; *portluka*, f. 85, Cod. Bildst.; *sikerleker*, 85, Birg. IV (engelens diktamen).

K. F. Söderwall.

Ur Helsinglands Fornminnes-Sällskaps årsberättelse för 1879.

Underrättelse hade ingått från Tuna socken, att en der vid hemmanet nr 3 i Sanna by belägen större ätte-

hög blifvit af sandkörare till hälften bortgräfd. Vid besök å platsen befanns högen, som ligger något afsides från vägen i en skogsdunge, i hvars närhet flere smärre högar funnos, vara så spolierad, att sjelfva stensättningen var synlig. Då den mark, på hvilken dessa högar ligga vid Sanna, bildar en sandås, antagligen en strandbrädd till den hafsvik, som i forna tider synes hafva sträckt sig vida högre upp i landet genom Tuna socken, och sand, passande till murbruk och vägfyllning, ej finnas på flere andra ställen att tillgå än just här, så taga bönderna vid Sanna en afgift för hvarje lass sand, som hemtas från de särskilda sandgroparne, hvilka de ega. För att således slippa betala, hafva sandhemtare tyckt den ofvannämda högen vara mycket lämplig att taga sand ifrån, då denna ligger undangömd för besökandes blickar. Folket i Sanna var nu mycket villigt att på undertecknads anhållan hädanefter vaka öfver högen och för ytterligare säkerhets skull lät jag strax derpå uppsätta en varningstafla af jernplåt å stället, hvarå erinrades om de höga böter från 5 till 500 kr., som lagen stadgar för ofredande eller förstörande af landets fasta fornlemningar. Sedan dess har högen efter hvad jag förnummit, blifvit skonad från sandtägt.

Då allmogen för öfrigt ej å alla orter torde ega fullkomlig kännedom om ättehögarnes belägenhet eller kunna skilja dem ifrån naturliga jordhögar, gjorde jag sällskapet uppmärksamt på nödvändigheten af de upprättade sockenkartornas tillgänglighet, på det att i tvetydiga fall den rätta skilnaden måtte kunna iakttagas. På framställdt förslag beslöts derföre att kopior af kartorna öfver Tuna och Högs socknar, hvarest ett större antal grafhögar finnas än annorstädes, skulle tillställas dessa församlingar samt att kartorna skulle vara att tillgå i kyrkan.

För att ej taket å Enångers gamla kyrka må angripas af röta, då den gamla anstrykningen derå i det närmaste är utplånad, beslöts att detsamma under kommande sommar skulle bestrykas med något ämne, som skyddar mot luftens och vattnets inverkan.

J. A. Wiström.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens täflingsämnen för år 1881.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som under innevarande år icke mottagit någon täflingsskrift, utsätter för det ingående täflingsåret förslagsvis följande ämnen som anvisning för dem, hvilka önska utarbeta och till Akademiens pröfning inlemna någon afhandling:

1:o). *I fornkunskap, språk, äldre eller nyare historia och geografi.*

1) Utredning af förhållandet mellan de tre stora förhistoriska kulturperioderna samt mellan den äldre och yngre jernåldern i Norden, särskildt med afseende på frågan om förnyade invandringar.

2) Undersökning af förhållandet mellan de gallisk-brittiska, romerska och germanska kulturerna i Frankrike och Stor-Brittanien, med särskildt afseende fäst vid frågan om nationalitetens inflytande på kulturutvecklingen.

3) Undersökning af de nordiska folkens gudatro och myter under den tid, som föregick de stora vikingafärderna åt vester.

4) Etymologisk undersökning af ortnamnen i Sverige eller inom någon del af landet.

5) Historisk framställning af det svenska bruket att med anvisning på viss jord, grundskatt, tionde m. m. betala tjenster till kronan.

6) Undersökning om förhållandet mellan konungarne Magnus Eriksson och Håkan Magnusson å ena samt svenska rådsherrarne å andra sidan.

7) Dackefejden, dess upphof, dess sammanhang med den allmänna europeiska politiken och dess följder.

8) De svenska flyktingarne i Polen under konung Sigismunds tid, deras planer och försök till en restauration och verkan deraf på den svenska lagstiftningen.

9) Gustaf II Adolfs utrikespolitik från början af de preussiska fälttågen intill hans död.

10) Krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige från drottning Kristinas anträde till regeringen intill konung Karl XII:s död.

11) Sammanfattande framställning af de under 1600-talet eröfrade landskapens sammansmältning med Sverige.

12) Teckning af den svenska riksdagens ställning och inflytande från 1617 till 1680.

13) Naturvetenskaperna i Sverige före Linné.
14) Svenska handeln i senare hälften af 1700-talet.
15) 1809 års statshvälfning.

Akademien mottager äfven afhandlingar, efter de täflandes fria val, i andra ämnen, upplysande fäderneslandets historia, geografi, lagstiftning och lagskipning, handel, seder och lefnadssätt, kyrkans, vetenskapernas, konstens och undervisningsväsendets historia — intill 1818.

För en godkänd afhandling i något antiqvariskt eller historiskt ämne utfäster Akademien en prismedalj af guld om *tretiosex* dukater jämte författarearfvode.

2:o. *I inskrifts- och sinnebildskonsten.*

Förslag till inskrifter å monument samt inskrifter och sinnebilder å minnespenningar öfver märkvärdiga händelser i Sveriges historia, öfver dess konungar, drottningar och öfriga medlemmar af konungahuset samt öfver enskilda personer, som vunnit ryktbarhet och gjort sig för fäderneslandet berömligen förtjente — allt efter författarens eget val, med förbehåll, att förslagen upptaga både monumentsinskrifter och minnespenningar.

Prisbelöningen för en godkänd afhandling i inskrifts- och sinnebildskonsten är en guldmedalj om *tolf* dukater.

Täflingsskrifterna, författade på latin, svenska eller något annat af de lefvande, allmännast kända språken, med åtecknadt valspråk och förseglad namnsedel, böra vara inlemnade till Akademien eller hennes sekreterare före den 20 januari 1881. Särskildt erinras, att äfven skrifter, som icke kunna belönas, böra i Akademiens förvar qvarstanna.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 mars 1880.

(Forts.)

Medaljförslag. 4. Ett inlemnadt förslag till belöningsmedalj för Göteborgs handverks- och industriförening godkändes.

Inskrift. 2. Ett inlemnadt förslag till inskrift å Kinna kyrka, VG., godkändes.

Fornminnesföreningarna. Årsberättelse från Helsinglands Fornminnessällskap upplästes.

Arkeologiska kongressen i Lissabon. Akademien beslöt hos Kongl. Majt anhålla, att hennes sekreterare måtte få uppdrag att afresa till denna kongress, för att vid densamma representera Sverige.

Föredrag. Hr P. von Möller meddelade en förordning af år 1662 angående fruntimrens i Halmstad inbördes rang (här ofvan intagen s. 46).

Gåfvor anmältes a) *Statens Historiska Museum:*

8. Af hr *C. G. L. Lindvall:* En stenmejsel, f. nära Valla jernvägsstation, Sköldinge sn, Södermanland. Inv. 6505.

9. Af brukspatron *G. Benedicks* på Gysinge: En glasbägare f. i en gotländsk graf från början af jernåldern. Inv. 6504.

10. Af artisten *L. Baltzer:* En i cement utförd afgjutning af en hällristning i Bohuslän. Inv. 6506.

b) till *k. Myntkabinettet:*

5. Af arkitekten *G. Vogt:* ett ryska kejsaren Paul I:s dengamynt för Jekaterinenburg. Inv. 6507.

c) till Akademiens *boksamling:*

16. Af *Ossilinski-institutet* i Lemberg: Ketzynski, *Die polnischen Ortsnamen der Provinzen Preussen und Pommern und ihre deutsche Benennungen; — Sprawozdanie z czynnosci raktadu narodowego imienia Ossolinskich za rok 1879.*

17. Af *Arkeologiska Sällskapet* i Agram: dess tidskrift, årg. 2, h. 1.

18. Af *Svenska Fornminnesföreningen*: dess tidskrift, band 4, h. 2.

Den 16 mars 1880.

Från regeringen. Kongl. Majt hade lemnat bifall till Akademiens anhållan om anslag till inredning af ett rum i Nationalmusei källarevåning.

Akademiska ärenden. Akademien beviljade sin andre amanuens dr Hjalmar Stolpe tjenstledighet för tre månader.

Inlösta fornsaker och mynt. 11. En samling fornsaker från Bohuslän, insamlade år 1879 af dr Ekhoff. Inv. 6508.

12. En flintmejsel, f. å länsmansbostället Hångsdala Trädgårdens egor, Vartofta hd, VG. Inv. 6509.

13. 30 svenska, danska och tyska silfvermynt, f. vid Dufeke, Halmstads sn, Skåne. Inv. 6510.

14. Ett stort och vackert fynd från den tidigare jernåldern, anträffadt vid Vennebo, Roasjö sn, Marks hd, VG. Inv. 6511.

Kyrkor. Från vederbörande pastorsembete hade förfrågan ingått, om något hinder funnes för rifvande af Vederslöfs och Dänningelanda kyrkor, Vexjö stift.

Medaljförslag. 5. Ett inlemnadt förslag till medalj, som officerare och civile tjenstemän ämna prägla till minne af nordostpassagens fullbordande, godkändes.

Gåfvor anmäldes a) till *Statens Historiska Museum:*

11. Genom dr *Ekhoff:* 3 fornsaker från stenåldern samt 2 eldstenar från den tidigare jernåldern, f. i Qville hd, Bohuslän. Inv. 6512.

.12. Af häradshöfding *P. O. Sylvander:* En sigillstamp, som enligt traditionen blifvit använd af general Pechlin under korrespondens med hattpartiets medlemmar. Inv. 6513.

13. Af expeditionssekreteraren *F. A. Westerling:* 3 sigillstampar, som tillhört adliga ätterna Clo, Plan och Benzelstjerna. Inv. 6514.

b) till *k. Myntkabinettet:*

6. Af dr *Hj. Stolpe:* 5 silfvermynt (4 svenska, 1 kufiskt). Inv. 6515.

7. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* 2 mynt på $1/_{24}$ thaler samt 17 solidi präglade för svenska besittningar på andra sidan Östersjön under k. Gustaf Adolf—Karl XI. Inv. 6516.

c) till *Akademiens arkiv:*

2. Af kammarherren *G. Celsing:* en graverad plansch öfver slaget vid Neuensund 1761 samt ett pergamentsblad ur en skrifven messbok från medeltiden med notskrift.

d) till *Akademiens boksamling:*

16. Af *k. Vetenskapsakademien i Budapest: Literarische Berichte aus Ungarn* 2 1—4, 3 1—4; *Archæologiai ertesitö* 12; *Archæologiai közlemények* 12, 13 : 1; *Magyarorzági regeszeti emlékek* 3.2, 4 : 1.

17. Af *Historischer Verein für Niodersachsen:* dess *Zeitschrift* för 1879.

18. Af *k. Nordiske Oldskriftselskab* i Köpenhamn: *Aarböger* 1879, h. 4.

19. Af *Kalmar läns fornminnesförening:* katalog öfver föreningens samlingar, h. 2.

20. Af *Royal Historical Society* i London: *Transactions* 8.

21. Af *k. Statistisch-topographischer Bureau* i Stuttgart: *Württembergische Veirteljahrshefte für Landesgeschichte.* Årg. 2 (1879).

Den 30 mars 1880.

Från Regeringen. Till Akademien hade remitterats hr Montelii ansökan om bidrag af 450 kr. till utgifvande af en fransk arkeologisk afhandling, hvilken ansökan af Akademien tillstyrktes.

Inlösta fornsaker. 15. Dr H. Hofbergs fornsakssamling inköptes för Statens Historiska Museum 144 nr. Inv. 6517.

16. Tvenne silfverskålar med årtalen 1776 och 1807. Inv. 6518.

17. En skadad oval spännbuckla, ett par jerntenar och tre perlor, hittade på Husaberget invid Askersund och insända af bokhandlaren O. I. Stenborg. Inv. 6519.

Hembjudna mynt och medaljer. Ett k. Karl XI:s markstycke af år 1671 med ordningssiffran IX i stället för XI samt 3 belöningsmedaljer i silfver af Linnéanska sällskapen i Normandie, Maine-et-Loire och Lyon, hembjudna af mynthandlaren Selling; inlöstes icke.

Byte. Hr Heilborn hade lemnat ett ex. i silfver af en medalj, präglad för ett okändt ordenssällskap med inskrifterna ENDRÄGT och T. D, med dervid sittande ordensband, i utbyte mot ett ex. i silfver af medaljen öfver Dorpats universitets flyttning år 1695. Inv. 6520.

Undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för den embetsresa han sedan det föregående sammanträdet företagit. Han hade derunder tagit kännedom om rådhuset i Landskrona, bygdt till en del under medeltiden, till en del 1579—1580, hvilket han hoppades skall komma att bevaras såsom del af en blifvande ny rådhusbyggnad. Han hade undersökt Kärnan vid Helsingborg i syfte att tillse, hvilka åtgärder böra vidtagas för bevarande af denna högst intressanta byggnad. Han hade i Köpenhamn gjort sig underrättad om de åtgärder, som vidtagits för konserverande af »Gaasetorn» i Vordingborg samt de metoder, som användas för bevarande af jernföremål i Oldnordisk Museum. Han hade

i Malmö och Landskrona underhandlat angående förvärfvande för Statens Historiska Museum af tvenne vigtiga bronsåldersfynd. Han hade slutligen besökt Vederslöfs och Dänningelanda kyrkor i närheten af Vexjö. Han tillstyrkte, att bifall skulle lemnas till församlingens hemställan om den senare, år 1751 uppförda träkyrkans nedrifvande. Med afseende på Vederslöfs kyrka föreslog han, att församlingen skulle bemyndigas att nedtaga allt trävirke, hvaremot stenmurarne gerna kunde lemnas stående.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för nationalmuseet i München, dess innehåll, anordning och anslag samt förevisade fotografier af en del der förvarade föremål.

Gåfvor a) till *Statens Historiska Museum:*

14. Af kollega dr *G. Brunius:* bitar af ett bronsåldersspänne, funnet vid Sösdala, Mellby sn, Sk. Inv. 6521.

15. Af medikofilosofie kandidaten *C. M. Fürst:* en samling flintskärfvor från Torsö, Mellby sn, Blekinge. Inv. 6522.

b) till *Akademiens boksamling:*

22. Af *Verein für Geschichte des Bodensees und seiner Umgebung:* dess *Schriften* IX.

23. Af *Germanisches Nationalmuseum* i Nürnberg: *25:r Jahresbericht; — Anzeiger für Kunde des deutschen Vorzeit 1879.*

24. Af *k. Vetenskaps Akademien* i Berlin: *Monatsberichte Dec. 1879.*

25. Af f. d. Statsrådet grefve *Henning Hamilton:* Morse, *Dolmens in Japan.*

Den 13 april 1880.

Inlösta fornsaker och mynt. 18. En bronsnål och bitar af en annan (bronsåldern) jämte några fragment, f. å nr 9 Vallby, Veddige sn, Halland. Inv. 6523.

19. En stenyxa med borrhål, f. vid Rinkaby, Hosmo sn, Kl. Inv. 6524.

20. En äldre Amaranterordens stjerna. Inv. 6525.

21. Två varieteter af k. Fredrik I:s 1 öre S.M. i koppar för åren 1744 och 1748. Inv. 6526.

Byte. Hr Vogel från Chemnitz hade lemnat 1 mynt i guld och 48 mynt i silfver (tyska, från medeltid och nyare tid) i utbyte mot 13 mynt i silfver och 12 mynt i koppar (de flesta romerska) samt 3 moderna franska medaljer. Inv. 6527.

Fornlemningars vård. Landshöfdingeembetet i Göteborgs och Bohus län hade anmält, att bröderna Bernt och Johan Christianssöner för åverkan å ett par grafhögar vid Kurlanda, af Tjörns häradsrätt blifvit dömda till 50 kronor i böter och 52 kr. 49 öre i vittnesersättningar.

Riksantiqvarien anmälte, att till hans kunskap hade kommit att man för en grundläggning af en folkskolebyggning i Kungelf tillgripit sten från Bohus ruin. Han hade då vändt sig till borgmästaren i staden, som utfärdat förbud mot all stentagning inom fästningens område.

Visby ruinkassa. Räkenskaperna för år 1879 hade inkommit.

Akademiskt ärende. De här förut intagna täflingsämnena antogos för år 1881.

Gåfvor. a) till *Statens Historiska Museum:*

16. Af studeranden *J. Jonsson:* fem fornsaker från sten- och jernåldrarne, f. i Hosmo sn, KL. Inv. 6528.

17. Af studeranden *O. Söderbom:* en ovanligt liten stenmejsel, f. vid Hacksta, Kungshusby sn, Upl. Inv. 6529.

18. Af *Vånga* församling, ÖG.: en jernbeslagen kyrkdörr samt en i trä snidad bild af den hel. Olof. Inv. 6530.

19. Af fröken *Wilhelmina af Tibell:* ett miniatyrsvärd, f. i en grafhög på Jättemon vid Österby, Hycklinge sn, ÖG. Inv. 6531.

b) till *k. Myntkabinettet:*

6. Af fröken *W. af Tibell:* en La Plata Staternas peso samt en medalj i brons öfver Napoleon I:s segrar i norra Italien. Inv. 6531.

c) till *Akademiens arkiv:*

3. Af fröken *W. af Tibell:* en del handskrifter rörande Akademien samt utgifvande af *Diplomatarium Suecanum.*

d) till *Akademiens boksamling:*

26. Af *Norska regeringen:* Yngvar Nielsen, *Det norske rigsraad.*

27. Af k. Norska *Videnskabernes Selskab* i Trondhjem: dess *Skrifter* 1878.

28. Af *J. F. Loubat:* tillägg till hans arbete *The medallic history of the United States of America 1776—1876.*

Tidskrifter.

Ausland 1880.

Nr **2.** *Zur vorhistorischen Ethnologie der Krim* (stenåldersfynd i hålor; verkstad från stenåldern, alla redskapen af qvarts). — Nr **4.** *Wandlungen eines Spitznamens* (efter en nederländsk tidskrift, redogörelse för de i Frankrike brukliga namnen på sprättiga odågor: under Henrik III *mignons*, Henrik IV och Ludvig XIII *muguets*, Ludvig XIII *raffinés*, Ludvig XIV *petits-maitres*, regenttiden *roués*, Ludvig XV *musqués* och *mirliflors*, första republiken *muscadins*, *merveilleux* och *incroyables*, första kejsardömet *petits-sucrés*, bourbonerna *gandins* och *werthers*, efter 1830 *lions* och *dandies*, andra kejsardömet *petits-crevés* och *cocodés*, nuvarande republiken *gommeux*, *petits-gras* och senast *vibrions*). — Nr **5.** *Die Pfahlbauten*, af *J. Messikommer.* — Nr **8.** *Die religiösen, politischen und socialen Verhältnisse in Noricum zur Zeit der Römerherrschaft, erörtert auf Grund der daselbst aufgefundenen Steininschriften.* — Nr **15.** *Ueber die Architektur der Etrusker; — vom Ursprung u. Ursitz des Handels im alten Griechenland.*

v. Sallet, Zeitschrift für Numismatik. Bd 7, h. 4. 1880.

Der Münzfund von Rathstube, af J. Friedländer (vid Rathshabe i distriktet Danzig har man funnit: en guldten, tjockare mot ena ändan, en liten fyrsidig, delvis förgyld silfverskifva, 22 guld-solidi, nämligen för Vest-Rom: Valentianus III 1, Anthemius 1, Julius Nepos (474) 1, för öst-Rom: Theodosius II 9, Leo I 8, Leo II och Zeno 1, Basiliscus (476) 1; de vestromerska mynten äro präglade i Ravenna, Milano och Arles, de östromerska i Konstantinopel och Thessalonika). — *Notiz über einen Norwegischen Münzfund*, af L. B. Stenersen (2,200 silfvermynt, funna vid Græslid, Tydalens sn, Trondhjems stift, nedgräfda i senare delen af 1000-talet, de flesta norska från Harald hårdrådes och hans söners tid). — *Der Brakteaten-fund von Bünstorf*, af *H. Dannenberg*, (från trakten af Rendsburg, förvaras i Köpenhamns myntkabinett, nedlagdt i jorden efter 1216, innehöll äfven svenska mynt, nämligen halfbrakteat med ros och

bredt, rutadt kors (Brenner pl. 1, Biorno nr 7), brakteat med *ericus* (Brenner pl. 3, Erik d. hel. nr 6), brakteat med svärd mellan E och R, brakteat med svärd mellan E och kors).

Zeitschrift für deutsches Alterthum und deutsche Litteratur. Neue Folge XII. 2.

Die Mater Deum der Æstier, af Mannhardt. — *Der Heinersdorfer Runenstein* (en sten med i nyare tid inhuggna föregifna runtecken vid Langheinersdorf nära Züllichau i Brandenburg).

Zeitschrift für deutsche Philologie. XI. 2.

Die Tierwelt im Volksrätsel aus der Provinz Preussen, af H. Frischbier.

v. Sybel, Historische Zeitschrift. 1880. 1—3.

Die Herkunft der Franken, af R. Schröder.

Hvarjehanda.

Från Vermland (ur bref af d. 4 november 1879 till en enskild person i Stockholm). »I midten af september afsände jag från Vermland ett par näfverskor. Jag hade visserligen lofvat att skicka en näfverlur, men på den trakt, jag i sommar vistats, begagnas ej dylika, hvadan jag i stället sände skorna. Numera begagnar folket dem nästan uteslutande vid myrslåttern och vallgång, men ännu för 20 à 30 år sedan ganska allmänt och till och med vid nattvardsgång, efter hvad man försäkrat mig. Det är företrädesvis i Öfra Elfdals härad de begagnas.

»Såsom en egendomlighet kan jag nämna, att i norra Vermland mellan Klarelfven och gränsen mot Stora Kopparbergs län, der ett bälte af småsjöar finnes (Gryt- och Värsjöarne m. fl.) begagnas än i dag båtar af urhålkade jättefuror.

»I Grytsjön funnos 7 à 8 stycken, af hvilka två blifvit tillverkade under sista året. I en sådan farkost, som efter storlek bär 2 à 4 man, har jag färdats öfver den omkring $^1/_4$ mil långa Grytsjön.

Fynd af Hallstatt-gruppen, ganska många, hafva hittats vid Dürenberg i närheten af Hallein (Salzkammergut), hvarest i öfrigt finnas talrika spår af ett forntida bearbetande af saltgrufvorna.

Detta nummer lades under pressen den 28 maj 1880.

Stockholm 1880. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

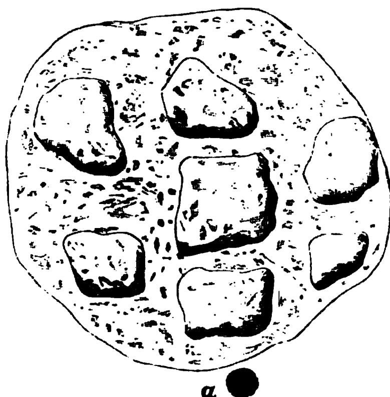
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

101. 1880. Maj.

Grafundersökningar vid Tormansbol och Slottsbrosundet.

36. Högen A bottenplan.
(*a* svart fläck.)

Sedan underrättelse ingått, att vid grushemtning för den under byggnad varande delen af Bergslagernas jernväg åtskilliga fornsaker träffats och allt emellanåt fortfarande hittades, gjordes härom anmälan till Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien, som derpå den 4 juni förlidet år lemnade mig uppdrag att afresa till platsen och der granska förhållandet samt undersöka fornminnen, som möjligen hotades med förstöring.

Fyndstället var ett storartadt grustag, beläget alldeles invid hemmanet Tormansbol, ej långt från Jerns kyrka på Dal. Den bördiga Dalboslätten begränsas här af en temligen betydlig ås af krosstensgrus, som åt andra sidan så småningom sänker sig ned mot Venerstranden. Gruset, hvars största mäktighet uppgår till omkring 15 fot, täckes af en half till en fot djup matjord och hvilar på slättlandets åkerlera. Högst upp på åsen, nära vid Tormansbols åbyggnader och skilda från dessa genom den omlagda landsvägen, äro åtskilliga fasta fornlemningar, hvilka i upplysningar till Sveriges geologiska undersöknings kartblad Upperud angifvas såsom »2 ättehögar, 3 à 4 domarringar samt en aflång tingsbana»; i sjelfva verket äro två högar fullt tydliga ehuru illa skadade, men derjämte synas spår efter ytterligare två eller tre.

Den störste af alla högarne och på samma gång den nordligaste, utmärkt på kartan med A [1], undersöktes först. Omkretsen är 45 fot och höjden 3. Till en början nedgick jag med ett ungefär 12 fot bredt och 5 fot djupt schakt i högens midt. Nederst i botten lågo kullerstenar af mer än mansbörda, ordnade som teckningen å föregående sida (fig. 36) visar. När dessa, som antagligen en gång bildade grafröset, undanskaffats, utan att något det minsta fynd dervid gjordes, och då leran framträdde i botten, afbröts arbetet såsom gagnlöst, och i stället upptogs ett schakt härifrån till högens fot på norra sidan, men äfven detta blef utan något resultat. Vid gräfning deremot i högens sydvestra sida träffades nära under matjorden en tunn rand af svart jord, uppfylld med kol, hvaribland äfven ett mindre antal små benstycken.

Den andra högen (B), som ligger strax söder om den föregående, består till god del af mindre sten, af en knuten hands storlek, och liknar sålunda mera ett

[1] Kartan är bilagd den handskrifna berättelsen.

röse, men är genom någon äldre »undersökning» så illa skadad, att jag icke ansåg det löna möda och kostnad att genomgå den. De återstående högarne äro begagnade till förvaringsrum för potates och sålunda i det närmaste alldeles förstörda.

Uppmärksamheten riktades nu på de stensättningar, som funnos på stället. Till en början företogs en grundlig undersökning af den mindre af de s. k. domarringarne (C), bildad af 7 stenar i en krets af 21 fots diameter, alla helt låga och alla utom en plana på öfre sidan. Sedan matjorden aftagits, märktes omedelbart derunder, att jorden i ringens midt antog en mörkare färg, som ungefär 2 fot under den ursprungliga jordytan öfvergick till svart, och gruset befanns här blandadt med större och mindre kol samt af eld svärtade och sönderbrända småstenar. Detta omkring 7 tum tjocka lager hvilade på en rund stensättning af vanlig mindre kullersten, omgifven på något afstånd af 4 större stenar, såsom nedanstående planritning (fig. 37) visar; i öfrigt gjordes intet fynd, icke ens en benskärfva.

37. Domarringen C efter gräfningen; i midten vid *a* en svart fläck.

Härefter genomgräfdes det inre af den stora domarringen (D), äfven den bestående af 7 stenar men vida större än den nyss beskrifnes, samt omöjliga att använda

till säten; de bilda tillsammans en krets af 27 fots diameter. Här iakttogs emellertid icke någonting.

Tiden medgaf nu icke att undersöka hvarken den mellan högen A och den första domarringen liggande stensättningen E, som är fyrkantig med 15 fots sidor, ej heller de öfrige domarringarne.

De hittills verkställda forskningarna hade, som man sett, illa lönat arbetet i visst fall, men under desamma hade min uppmärksamhet blifvit fästad på ett förhållande, som gaf mig anledning till vidare och denna gång intressantare undersökningar. Som omnämndt är träffades nemligen i den första högens sida ett lager af kolblandad jord med ben, hvilket ställe är på kartan betecknadt med nr 1. Detta lager ansåg jag härleda sig deraf, att vid någon föregående högöppning de i högens inre utan tvifvel befintliga resterna af bålet uppkastats på sidan, ehuru det var påfallande, att den svarta jorden var inskränkt till ett så ringa, skarpt begränsadt område, och att dylik icke alls träffades utom detta, men när jag i domarringen fann en liknande samling af svart jord, ehuru på detta ställe hvilande på underlag af sten, började jag misstänka att här förelåg en motsvarighet till de danska »Brandpletterne» på Bornholm, en misstanke som snart till fullo bekräftades.

Att börja med tillspordes de vid grustaget sysselsatte arbetarne, hvilka uppgåfvo att de »oupphörligt» träffat svarta, af kol uppfyllda fläckar i gruset, deraf många liggande på stenkretsar, och att de i en sådan fläck, vid F på kartan, funnit en urna af tjock, grof och simpel massa, utan alla prydnader, hvilken dock sönderföll vid försöket att upptaga den; inga bitar tillvaratogos, hvaremot konstaterades, att innehållet utgjordes af kol och aska.

När jag genast efter dessa upplysningar företog en besigtning af stalpet i grustaget, varseblefs på två olika

ställen dylika svarta fläckar. Vid undersökning af den ena, som låg invid sjelfva kanten af en grusgrop vid landsvägen (G), omkring 1 fot under ytan, befanns den hålla 1½ fot i genomskärning med en tjocklek af 5 till 6 tum, och innehöll, förutom en mängd kol, äfven klumpar af lera, som genom bränning antagit ljusbrun färg. Påtagligen voro dessa klumpar ingalunda lemningar efter något kärl utan måste tillfälligtvis följt med när kol och andra delar af bålet hopsamlades, och, enär det hela numera hvilade omedelbart på sjelfva gruslagret, följer deraf att likbränningen icke egt rum på den plats der den svarta fläcken nu befann sig, utan på ett ställe der marken utgjordes af lera, således antagligen nere på sjelfva slätten, hvarifrån sedermera allt sammans uppförts till det stora graffältet på åsen.

Den andra fläcken (H) låg två fot under markens yta, icke långt från den östligaste af högarne, och höll omkring 3 fot i diameter med en tjocklek af 7 à 8 tum. Den befann sig i sandlagret, som här vidtager under myllan, omgifven öfver, under och på sidorna af hvit, fin sand, hvarifrån den svarta massan skarpt afstack. Häri fanns ytterst ringa bibehållet kol och inga brända ben, ej heller något annat.

Mellan grustaget och den först undersökta högen genomgräfdes vid I ytterligare en svart fläck, liggande omedelbart under grästorfven. Den var mindre än någon föregående, endast en fot i genomskärning samt 5 à 6 tum tjock; innehöll endast brända, spröda stenar och små kolpartiklar. Alldeles liknande genomsågos äfven vid högarne, der de på kartan finnas utmärkte med K och L.

På andra sidan den till grustaget ledande jernvägen träffades helt tätt under torfven svarta fläckar, hvilka företedde en intressant skiljaktighet från alla förut undersökta. Medan dessa senare bestodo af ett i det när-

maste jämntjockt lager, voro de nu ifrågavarande trattformiga, med spetsen nedåt. Den vid M var äfven betydligt större än någon föregående och höll 5½ fot i diameter i öfre ytan, med ett djup ned till spetsen af icke mindre än omkring 4 fot. Innehållet var det vanliga, — kolblandadt grus, — men nära botten låg på sned i massan ett tydligen arbetadt trästycke, 1½ fot långt, 7 tum bredt och 3 tum tjockt, svärtadt af det omkringliggande kolet; det tycktes ej vara brändt, men såg ut att hafva varit längre. De nära härintill belägna fläckarne N och O voro till formen alldeles lika med nyss beskrifna, men mindre, endast 2 fot i diameter och 2 fot djupa, samt utan anmärkningsvärdt innehåll.

Från hvilken tid de svarta fläckarne förskrifva sig är omöjligt att säga med visshet, så länge icke några upplysande fynd blifvit i dem gjorda. Likvisst torde man tillsvidare och förslagsvis böra hänföra dem till äldre jernåldern, emedan de förete alldeles omisskänneliga likheter med »Brandpletterne» på Bornholm, hvilka utan gensägelse tillhöra denna tid. Herr E. Vedel, d. v. amtman på sistnämnda ö, har undersökt omkring 1600 sådana, och om dem lemnat omsorgsfulla och skarpsinniga redogörelser i *Aarbøger for Nord. Oldk. og Historie* (*Om de Bornholmske Brandpletter*, 1870, och *Den ældre Jernalders Begravelser paa Bornholm*, 1872). Han har funnit dem på ett djup under ytan vexlande mellan några tum och ett par fot, merendels runda af 1 till 2 fots och någongång ända till 6 fots diameter samt med en tjocklek af 4—10 tum, vanligen tjockare i midten och tunnare mot omkretsen, således svagt kupformiga, liknande något de sist beskrifna vid Tormansbol. Hvad som ytterligare i icke ringa grad ådagalägger den nära öfverensstämmelsen mellan de Bornholmska »Brandpletterne» och fläckarne vid Tormansbol, med afseende på förekomstsättet, är att hr Vedel särskildt uppmärksam-

mat, att de i synnerhet äro till finnandes på toppar och sluttningar af naturliga grusbackar, att ingenting på sjelfva jordytan angifver deras tillvara, och att de ofta träffas i kanterna af gamla grafhögar. Innehållet är äfven detsamma: svart mull och grus, hvari brända ben utan ordning, samt träkol i mycket små stycken, och i nästan alla brända stenar eller bitar af sådana; deremot äro de bornholmska, som man vet, synnerligen rika på såväl brons- som jernföremål.

Tydligt är, att de svarta fläckarne beteckna gemensamma begrafningsplatser under en viss tidrymd, och det är att hoppas det sådana skola kunna påvisas äfven från andra trakter af vårt land. Helt nyligen har jag sålunda fått meddeladt, att under arbete på Borås—Herrljunga-banan träffades vid Ljung, i en björkdunge nära landsvägen strax norr om stationen, dylika till mycket stort antal, och deribland några med krukor. Att detta icke är något enstaka fall framgår deraf, att man iakttagit liknande svarta fläckar äfven under arbetena med Bergslagernas jernväg strax norr om Slottsbrosundet invid torpet Bråten i Grums socken, Vermland. Sedan underrättelse härom ingått, har jag såväl af hr distriktsingeniör C. Collett som af hr stationsingeniör K. V. Janson, hvilken leder arbetena på platsen, förskaffat mig upplysningar dels i bref och dels genom muntliga samtal, hvaraf resultatet kan sammanfattas sålunda: Vid ofvannämnda torp ligger en ås, derifrån väggrus hemtats, och på denna ås har man blottat omkring 100 svarta fläckar, af hvilka ett stort antal på min begäran blifvit omsorgsfullt undersökta. De befinna sig i sandlagret tätt under jordytan, och alla i allmänhet 0,5 fot i diameter samt 1 à 2 fot i tjocklek och utgöras af aska, benskärfvor och kolstybb. Dessa grafvar skilja sig från dem vid Tormansbol dels deruti, att deras tillvara *alltid* tillkännagifves af en i jordytan liggande täckhäll, som icke hvilar

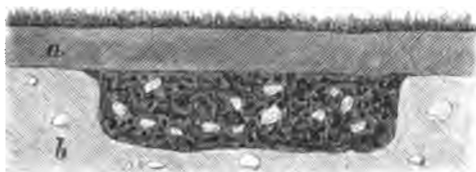
omedelbart på den svarta fläcken, utan befinner sig omkring en half fot öfver densamma och sålunda tyckes ursprungligen hafva legat *på* sjelfva jordytan, och dels deruti, att de i regeln innehålla lerkärl eller stycken af sådana, inbäddade i det tjocka kollagret. Vid undersökning af dessa grafkärl har det iakttagits, att nederst på bottnen ligga benlemningarna sammangyttrade i en knytnäfstor klump, föga eller intet sammanblandade med kolstybben och askan, som snarare synes vara stjelpt öfver benen, sedan dessa blifvit nedlagda. Jag har fått mig tillsända några fragment af såväl bottnen som sidorna till ett sådant grafkärl; det är tydligen gjordt för hand af oslammad lera, full med qvarts- och glimmerkorn, hvilka delvis äro mycket stora, — så t. ex. är ett ej mindre än 13 mm. långt, 7 mm. bredt och 4 mm. tjockt. Det förefaller, som om man helt enkelt tagit af den lera, som tillfälligtvis var till hands, och derutaf utan vidare omständigheter sammanknådat ett kärl utan alla anspråk, vare sig i fråga om form, massa eller hållbarhet. Genom svag bränning har utsidan antagit en ljusbrun färgton, medan insidan åter är svart till följe af beröringen med kol. Det erhållna större stycket var 19—23 mm. tjockt och det mindre 6—11. Den för grafkärlen vid Slottsbrosundet vanliga formen ses i fig. 40.

I en af dervarande svarta fläckar gjordes ett intressant fynd; man träffade nemligen inbäddad i det krukan omgifvande kolet en spjutspets af samma slags skiffer som allmänt förekommer på Dalsland. Spjutspetsen, afbildad af artisten A. Hedenberg, är som man ser tveeggad med en längs midten af hvardera sidan anbragt rygg, som neremot tången är bortslipad för att göra denna plan och lämplig att skaftas; af hullingarne är den ena afslagen jämte ett litet stycke af eggen. Det hela är ytterst omsorgsfullt arbetadt, och slipadt och eggen har ännu qvar sin skärpa. Måtten äro: längd

243 mm., bredd vid ryggens slut 37, tångens bredd 20 och längd 28 mm. Spjutspetsen tillhör på grund af sin form den arktiska stenålderns typer.

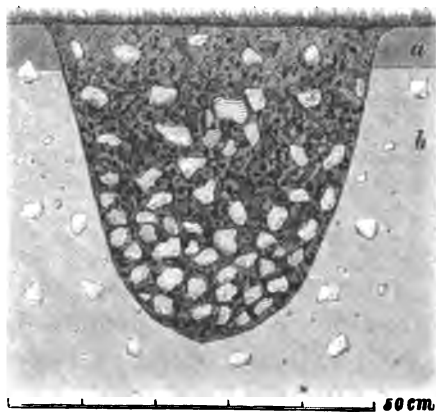
Om vi nu i korthet sammanfatta hvad ofvan är yttradt om de svarta fläckarne vid Tormansbol och Slottsbrosundet, finna vi att de tillhöra tre olika typer.

A. *Kakformiga*, af 5—8 tums tjocklek och $1^1/_2$ till 3 fots genomskärning. Sex dylika hafva vid Tormansbol blifvit noggrannt undersökta och dessutom har »en stor mängd» sådana af jernvägsarbetarne blifvit iakttagna derstädes. Fig. 38 visar en sådan i genomskärning. I en af dessa träffades ben och i en annan delar af ett lerkärl.

38. Genomskärning af svarta fläckarne F—L.

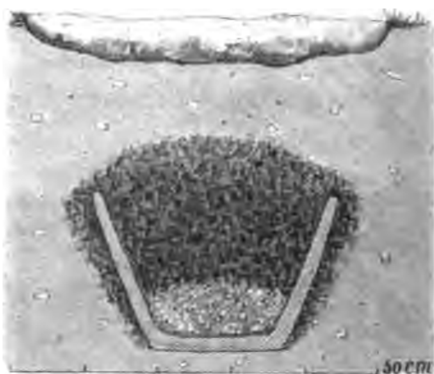
B. *Koniska* med spetsen nedåt, hållande i diameter vid öfre ändan 2 till 5 fot och 2 till 4 fot djupa. Af

39. Genomskärning af svarta fläckarne M, N och O.

dessa, som äfven förekomma vid Tormansbol, hafva tre stycken blifvit undersökta — ovisst om flere funnos der. Innehållet utgjordes liksom hos typ A af kol, sand och brända stenar. Genomskärningen visas af fig. 39.

C. *De nyss beskrifna svarta fläckarne vid Slottsbrosundet*, utmärkta genom täckhäll och med ben och aska förvarade i grafurna. Genomskärning af en sådan visas af fig. 40.

40. Grafkärl med täckhäll, i genomskärning.

Härmed har jag nu sökt, så vidt de varit mig bekanta, framställa de hufvudsakliga dragen hos detta egendomliga, hittills så vidt jag vet icke i Sverige uppmärksammade, men efter min åsigt ytterst intressanta begrafningssätt, hvars närmare såväl beskaffenhet som utsträckning till tid och rum det är, såsom vi skola hoppas, förbehållet kommande forkningar att närmare belysa.

W. Berg.

Liknande fornlemningar har jag sett vid de stora grafflockarne från den senare jernåldern vid Åshusby i Norrsunda socken, Uppland, samt på Badelundsås invid Badelunds kyrka i Vestmanland.

H. H—d.

Litteratur.

Aspelin, J. R. Antiquités du Nord finno-ougrien. IV. L'âge du fer, antiquités de la Finlande.

Af professor Aspelins vigtiga arbeten öfver den finsk-ugriska Nordens fornsaker, hvars tre första häften tidigare omtalats i Månadsbladet (nr 71 & 72), har nu det fjerde häftet utgifvits, hvilket är af särskildt intresse för den svenska fornforskningen. Det redogör nämligen för jernåldersfynd påträffade i sjelfva Finland.

»Redan under sten- och bronsåldern,» säger prof. Aspelin, »förete sydvestra Finlands fornsaker så stor öfverensstämmelse med de skandinaviska fornsakerna från samma period, att man måste hänföra de ena som de andra till ett och samma folk. Denna enhet i kultur fortfar äfven under den tidigare jernåldern, hvars tid bestämmes af de romerska och byzantinska myntfynden. Flertalet af typer från detta tidehvarf återfinnas i Sverige; allenast ett fåtal visa tydliga förbindelser med Östersjöprovinsernas fornsaker.»

»Längs Finlands kuster, från Kalajoki i norr till Viborg i öster finner man i stor mängd grafrösen. Deras område går till och med in i landet, i Kumodalen, och man finner dem temligen ofta längs stränderna af Tavastlands sjöar. I alla rösen hittar man vanligen under stenarne, på den ursprungliga marken, lemningar af brända lik samt fornsaker från den tidigare jernåldern; i några har man dock funnit föremål tillhörande bronsåldern. Allenast sällan äro rösena jordblandade, så att på dem kunnat bilda sig en gräsmatta; deras bas omgifves då af en fotkedja.» I Tavastland finnas två skeppsformiga stensättningar, på Åland likaledes tvenne andra, hvilka prof. Aspelin antager liksom de lifländska skeppsformiga stensättningarna tillhöra den tidigare jernåldern.

»I senaste tid har man upptäckt hela graffält från denna tid, inom hvilka grafvarna utmärkas allenast af en insänkning i marken. För så vidt dessa grafvar blifvit undersökta hafva de visat sig innehålla brända ben, men fornsaker, som icke varit utsatta för eld.»

»De ovala brynena[1], som i Skandinavien höra uteslutande till den tidigare jernålderns fynd, hafva inom den finska Norden aldrig hittats annat än i Finland och Östersjöprovinserna. Dessa brynen äro i Finland mycket talrikare än grafvarna från samma tid; exemplar äro funna t. o. m. på vestra stranden af Ladoga samt omkring Oulu-sjön i norra Finland.»

Likheten emellan de finska och svenska fynden från den tidigare jernåldern göra det sannolikt, att de äro fullkomligt samtida. »Gamla källor tala om två mynt från denna period (hittade i Finland), nämligen en denar med bilden af kejsarinnan Sabina (gift med kejsar Hadrianus 117—138), och tvenne guldsolidi präglade af kejsarne Zeno (474—491) och Phocas (602—610).»

[1] De förut allmänt s. k. ovala brynena anses numera varit stenar, som man användt vid eldslagning.

»Under denna tid erhöll Åland sin första befolkning, åtminstone tillhöra de äldsta fynden från de åländska öarna denna period. Finlands inre, norra och östra delar voro sannolikt redan vid denna tid bebodda af Lappar, hvilkas gamla skandinaviska namn *Finnar* gifvit upphof till landets namn *Finland*, likasom till namnet på den nuvarande befolkningen *Finnar*. På sin nuvarande ståndpunkt kan forskningen icke bestämma, hvilken bildningsgrad folket i dessa aflägsna trakter hade; sannolikt herrskade i dem fortfarande stenåldern.»

Då allenast en ytterst obetydlig del af Finlands arkeologiska litteratur skrifves på ett språk, som är begripligt i Sverige, under det de finska förhållandena äro af yttersta vigt för kännedomen om vår förhistoriska tid, har jag här aftryckt i det närmaste helt prof. Aspelins inledning. Nu allenast några ord med anledning af de 8 pl. med deras 74 figurer. Onekligen finna vi här en stor likhet med de svenska förhållandena. Vi återfinna här t. ex. föremål liknande originalen till M. 262, 268—270, 275, (318)[1], 328, 344, (353), 438, (440) och 472 liksom flera typer, som icke äro i Montelii *Svenska Fornsaker* representerade.

Det är af intresse att se, att den i Finland förekommande tidigare jernåldern saknar den motsvarande skandinavisk-danska periodens äldsta former. Enahanda förhållande uppenbarar sig i det svenska Norrland[2] och man kunde ju på förhand taga för gifvet, att det germanska elementet tidigare uppträdde i södra Skandinavien än i Norrland och det midt emot liggande Finland.

Af vigt är iakttagelsen, att de finska fynden visa stor öfverensstämmelse med de norrländska — något som man äfven hade rätt att vänta sig — samt att i Finland ganska många föremål äro funna, som antyda lifliga förbindelser med det i Nordens äldre kulturhistoria så synnerligen vigtiga Gotland. Föremål, antydande förbindelse med Lifland, äro deremot, såsom ock prof. Aspelin omnämner, ganska få.

Till de delar af häftet, som behandla den senare jernåldern, skall jag framdeles återkomma.

Nordens arkeologiska litteratur har under den senaste tiden riktats med ett synnerligen framstående arbete, nämligen *Norske Oldsager*, ordnede og forklarte af O. Rygh, tegnede paa træ af C. F. Lindberg, första häftet (innehållande 382 fig., framställande föremål från stenåldern, bronsåldern och den tidigare jernåldern). Priset för detta häfte (i stor qvart) är 12 kr. 50 öre; ett senare häfte utkommer framdeles till samma pris. Jag skall återkomma till denna betydande publikation, men kunde icke underlåta att redan nu på densamma fästa den svenska allmänhetens uppmärksamhet.

Hans Hildebrand.

[1] De inom parentes satta siffrorna angifva figurer, som visa allenast analogi med de i Finland funna föremålen.

[2] Jfr min uppsats om den äldre jernåldern i Norrland i *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, del. 2.

Från akademiens sammankomster.

Den 4 maj 1880.

Akademiska ärenden. Akademien antog ett framlagdt förslag till bestämmelser rörande de ordinarie amanuensernas tjenstgöring inom de under Akademiens inseende ställda statssamlingarna.

Akademien bestämde för sina ordinarie tjenstemän en daglig tjenstgöringstid af fyra timmar, för sina e. o. tjenstemän af tre timmar, under hvilken tid de skola vara sysselsatta med utförande af tjensteåligganden.

Akademien utsåg till revisorer af 1879 års räkenskaper h. ex. hr grefve G. A. Sparre och hr Bowallius.

Från Regeringen. Med anledning af Akademiens derom gjorda framställning hade Kongl. Maj:t bestämt, att utdelning af de exemplar af Fornskriftssällskapets samlingar, som till statsverket öfverlemnas, skall besörjas af k. Ecklesiastikdepartementets expedition, med undantag för 75 ex., som öfverlemnas till Akademien, samt att de ännu icke disponerade exemplaren skola öfverlemnas till k. Biblioteket.

Kongl. Maj:t hade lemnat bifall till Akademiens hemställan om ett anslag åt Akademiens sekreterare för att besöka den arkeologiska kongressen i Lissabon, samt beviljat det af hr Montelius begärda anslaget för utgifvande af ett franskt arkeologiskt arbete.

Inlösta fornsaker, mynt och medaljer. 22. Ett jernsvärd från jernålderns senare del, f. vid Alands, Hogräns sn, Gotl. Inv. 6532.

23. En sköldbuckla, flere jernringar, jernbeslag; en rund, låg, liten bronsbuckla med upphöjda otydliga sirater, delande ytan i 3 fält; en liten djurhufvudformad spännbuckla af brons, liknande M. 533, f. vid Folkedarfve, Garda sn, Gotl. Inv. 6533.

24. Ett bågformigt bronsspänne, liknande M. 445, samt jernvapen, f. i Etelhems sn, Gotl. Inv. 6534.

25. Jernvapen, bronsbeslag till spetsen af ett dryckeshorn m. m., f. vid Tipps, Sanda sn, Gotl. Inv. 6535.

26. En flintyxa, f. vid Roshage, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6536.

27. En större bronsring, f. i Visbjergsbacke, Garda sn, Gotl. Inv. 6537.

28. En tunn bronsbägare. en spirallagd bronsten, tre jernringar, en jernsporre från nyare tid, f. å olika ställen vid Bjerby, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6538.

29. En flintmejsel, funnen vid Smiss, Alskogs sn, Gotl. Inv. 6539.

30. Ena armen af en vågbalans af brons, 3 bronsnålar, 2 remsöljor, bronsskenor, glasperlor, ett tyskt silfvermynt från 1000-talet, f. vid Antarfve, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6540.

31. En djurhufvudformad spännbuckla, en liten ringsölja, en ring (allt af brons), f. vid Anderse, Sanda sn, Gotl. Inv. 6541.

32. En armring af silfver, f. i Hejdeby sn, Gotl. Inv. 6442 A.

33. En perla af spirallagd silfvertråd, f. i Vänge sn, Gotl. Inv. 6542 B.

34. En rund spännbuckla af brons, en fingerring af brons, liknande M. 621, f. i Sanda sn, Gotl. Inv. 6543.

35. En bronsnål, öfverst böjd i rät vinkel och afslutad med en halfrund skål, f. vid Tjengdarfve, Träkumla sn, Gotl. Inv. 6544.

36. Bronsbeslag till 2 dryckeshorn, bronshandtag till ett kärl af en för Sverige hittills okänd form, en bronsring, en glasperla, f. vid Tenglings, Etelhems sn, Gotl. Inv. 6545.

37. Ett messingsföremål från nyare tid, nedtill slutande i en aflångt fyrkantig holk, upptill bildande en rundel omslutande ett likarmadt kors, f. vid Skogs, Vänge sn, Gotl. Inv. 6546.

38. En tregrenig nyckel af brons, m. m., f. vid Bjers, Lojsta sn, Gotl. Inv. 6547.

39. En liten ringsölja af brons, liknande M. 558, f. vid Hejslunds, Hafdhems sn, Gotl. Inv. 6548.

40. En ringsölja af brons, f. vid Rosenbys, Eskelems sn, Gotl. Inv. 6549.

41. 400 medeltidsmynt af silfver, f. å nr 1 Tuna, St. Ibs sn, Hven. Inv. 6550. — Beskrifning af fyndet skall framdeles intagas i Månadsbladet.

42. Ett treflikigt spänne af brons, perlor m. m., hörande till fyndet från Husaberget vid Askersund (jfr ofvan s. 61 nr 17). Inv. 6551.

43. Två silfvermynt, 8 tyska och angelsaksiska mynt, 2 bitar af ett kufiskt mynt, f. vid Ansarfve, Stenkumla sn, Gotl. Inv. 6552.

44. Tre belöningsmedaljer i brons för de linneanska sällskapen i Normandie, Maine-et-Loire och Lyon samt ex. i brons af de medaljer, som *la colonie belge* i Paris låtit prägla öfver A. E. Nordenskiöld och L. Palander. Inv. 6553.

Fornlemningars undersökning. Akademien lemnade uppdrag åt t. f. trafikintendenten G. K. Troili att undersöka en skadad hällkista vid Rantens jernvägsstation, VG.

Akademien lemnade brukspatronen C. J. Ekerot, på vissa vilkor, tillstånd att undersöka 2 stenrösen vid Herrstorp, 1 röse vid Nynäs, 1 röse vid Habbestorp, allt i Mönsterås sn, samt ett grusblandadt röse vid Gubbemåla, Fliseryds sn, KL.

Kamreraren W. Berg i Göteborg hade inlemnat skriftlig berättelse om sina förlidet år företagna undersökningar på Dal (se ofvan s. 65).

Fornlemningars vård. Kommitterade för en torgplats anläggande vid jernvägsstationen Ranten hade anhållit om tillstånd att borttaga en skadad hällkista, som befann sig inom det för torgplatsen utstakade området. Akademien beslöt, att denna graf må få borttagas, sedan den blifvit undersökt.

Med tacksamhet antog Akademien brukspatron C. J. Ekerots erbjudande att åter uppresa de kullfallna stenarne af en s. k. domarering å Herrstorps egor, Mönsterås sn, KL.

Riksantiqvarien anmälte att en grafsten öfver Bengt Larsson till Hammar † 1606 med en väl skulpterad bild af den aflidne ligger vid Askersunds stads hamnplats, utsatt för skada af gående och åkande, samt att han, till svar å framställda frågor, fått veta, att från stadens sida intet hinder möter för stenens borttagande från dess nuvarande ställe

samt att plats för stenens uppsättande säkerligen kan erhållas antingen i stads- eller landsförsamlingens kyrka. Akademien beslöt att bekosta stenens transport och uppsättande å det ställe, som riksantiqvarien efter närmare upplysningars inhemtande kunde anse lämpligast.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Pastorsembetet i Borgvik hade genom domkapitlet i Karlstad anmält, att församlingen ämnade under sommarens lopp företaga en grundligare reparation af kyrkan, då det med målningar försedda taket skulle hvitmålas, hvarjämte altare, predikstol, funt och läktare skulle förgyllas. Som denna kyrka tillkommit efter 1716 och takmålningarna äro utförda år 1745, fann Akademien för sin del intet hinder möta det tillämnade arbetet.

Medaljförslag. 6. Ett förslag till en minnespenning, som Skaraborgs läns k. Hushållningssällskap ämnar prägla öfver Edvard Nonnen, godkändes med några smärre förändringar.

7. Ett förslag till den medalj, som Svenska Akademien ämnar prägla öfver musikern A. F. Lindblad, godkändes.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

20. Af hr *J. Thorén* i Grebbestad: sex i Tanums sn, BL, funna föremål af sten. Inv. 6554.

21. Af hr *M. Thorén* i Grebbestad: en i samma socken funnen stendolk. Inv. 6554.

b) till *k. Myntkabinettet:*

7. Af *k. Vetenskaps Akademien:* ett ex. i silfver af dess minnespenning öfver Jonas Hallenberg. Inv. 6555.

8. Af riksantiqvarien *H. Hildebrand:* ett ex. i brons af en medalj, slagen till minne af arkeologiska kongressen i Bruxelles, graverad af Geerts. Inv. 6556.

9. Af hr *G. Lundström:* 2 marokkanska pisettas. Inv. 6557.

c) till *Akademiens arkiv:*

4. Af fröken *W. af Tibell:* hennes framlidne faders f. generallöjtnanten af Tibells genealogiska och heraldiska anteckningar.

d) till *Akademiens boksamling:*

29. Af *Arkeologiska Sällskapet i Agram:* dess tidskrift årg. 2 nr 2.

30. Af *k. Vetenskaps Akademien* i St. Petersburg: dess *Bulletin* del. 26 arken 1—8.

31. Af *Ossilinski-institutet* i Lemberg: katalog öfver dess manuskriptsamling.

32. Af *Oldskriftselskabet* i Köpenhamn: *Aarböger* 1880 h. 1; *Mémoires* nouv. série 1878—1879.

Den 18 maj 1880.

Akademiska ärenden. På revisorernas hemställan beviljade Akademien sin räkenskapsförare décharge för 1879 års räkenskaper.

Akademien beslöt hos Kongl. Majt begära, att hennes två ordinarie amanuenser måtte, med åtnjutande af nuvarande löneförmåner, erhålla titeln intendenter samt att dessa tjenstemän hädanefter måtte af Kongl. Majt utnämnas.

Inlösta fornsaker och mynt. 45. En romersk denar, f. vid Gällungs, Vestkinde sn, Gotl. Inv. 6558.

46. En fingerring af guld från medeltiden, f. på Gotl. Inv. 6559.

47. Elfva svenska silfvermynt från 1600- och 1700-talen, en fingerring af messing med graveradt vapen och 2 mindre jernnycklar, f. vid Ådra, Garns sn, Roslagen. Inv. 6560.

48. En flintmejsel, f. vid Käl, Vibyggerå sn, Ångermanland, insänd genom P. Edholm. Inv. 6561.

Undersökning af fornlemningar. Akademien gaf, på vanliga vilkor, kand. C. M. Fürst tillåtelse att innevarande sommar undersöka fornlemningar inom Torrums och Sturkö socknar samt på ön Senoren i östra Blekinge.

Akademien beslöt att för innevarande år utdela följande stipendier:

åt dr *Herman Hofberg* för afslutande af en arkeologisk beskrifning öfver Halland 600 kr.;

åt agronomen *C. F. Nordenskjöld* för fortsatta undersökningar i Östergötland 500 kr.;

åt rektor *N. G. Bruzelius* för att utarbeta en arkeologisk beskrifning öfver Torna hd i Skåne 250 kr.;

åt kandidaten *G. A. Gustafson* för fortsatta grafundersökningar på Gotland 200 kr.;

åt direktör *F. Nordin* för undersökning af Gotlands fornborgar 150 kr.;

åt ryttmästaren *C. A. Klingspor* för fortsatta undersökningar i Uppland 200 kr.

Som andre amanuensen dr Stolpe detta års sommar är upptagen af gräfningar på Björkö, beslöt Akademien, att de honom åliggande resorna skulle öfvertagas af e. o. amanuensen dr *Ekhoff*.

Äfven beslöts, att artisten *O. Sörling* skulle afresa till Gotland för att derstädes medels fotografering och teckning afbilda några kyrkor.

Inskrift. Kommitterade för resandet af en sten å Skeppsholmen till minne af Vegas färd kring Asien hade genom kommendören friherre Stackelberg anmält, att på förekommen anledning orden »under befäl af Louis Palander löjtnant vid k. flottan» blifvit uteslutna ur det af Akademien den 3 februari godkända förslaget till inskrift, samt att kartbilden med Vegas track blifvit satt å stenens framsida öfver inskriften. Akademien lät härvid bero.

Gåfvor anmältes a) till *Statens Historiska Museum:*

22. Af bokhållaren *L. P. Forsner:* sex pilspetsar af jern och ett bryne, f. vid Torsåkers hyrka, Gestrikland. Inv. 6562.

b) till *Akademiens boksamling:*

33. Af *Verein für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde:* dess *Jahrbücher* 44.

34. Af professor *G. Stephens:* hans uppsats *On an ebony wearing the legend St. Veronica.*

35. Af professor *G. Bellucci:* hans uppsats *L'età della pietra nel Perugino.*

36. Af *Statsverket:* Kjellerstedts karta öfver Vesterbottens län.

Detta nummer lades under pressen den 3 Januari 1881.

Stockholm 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

102. 1880. Juni.

Ett guldspänne från medeltiden.

41.

42

Man kan med trygghet säga, att bland de många föremål, med hvilka Statens Historiska Museum årligen riktas, bringar hvart år någon form, som hittills alldeles varit okänd.

Innevarande år har bragt oss det guldspänne, som är afbildadt från två olika sidor fig. 41 och 42. Nålen är bortfallen, men i öfrigt är spännet bra bevaradt.

Det består, som de två figurerna visa, af två alldeles lika ändstycken, som förenas medels en stor och bred båge, å hvars topp är fäst en rund skifva, som i kanten skjuter ut åtta runda utsprång samt i midten har en stark förhöjning. Antagligen för att gifva större styrka är en silfverten lagd i cirkel under toppskifvan.

Om tekniken är icke mycket att säga. Det hela är naturligtvis gjutet, i två stycken (sjelfva spännet — toppskifvan) samt derefter afputsadt. På sjelfva spännet förekomma åtta i kors lagda ormar, fullkomligt naturalistiskt utförda, fyra med tungan hängande utanför munnen. Ormarne äro gjutna tillsammans med spännet. Äfven förekomma tio ornament bildade hvart och ett af fyra kulor (en hvilande på tre), äfven dessa åstadkomna vid den ursprungliga gjutningen. Slutligen finnas å bågens sidor fyra ornament, om hvilka läsaren får ett tydligare begrepp genom en blick på figurerna än genom en utförlig beskrifning.

Öfver hela ytan finnas dessutom hopade intryck åstadkomna medels stämpel, de flesta ringformiga, några fyrsidiga med upphöjd midtrundel, andra tresidiga med upphöjd midtrundel.

Hvart och ett af toppskifvans utsprång uppbär en fyrkulegrupp. Kring midtornamentet, fördeladt i afsatser, slingrar sig en orm, hvars hufvud hvilar på sjelfva toppen.

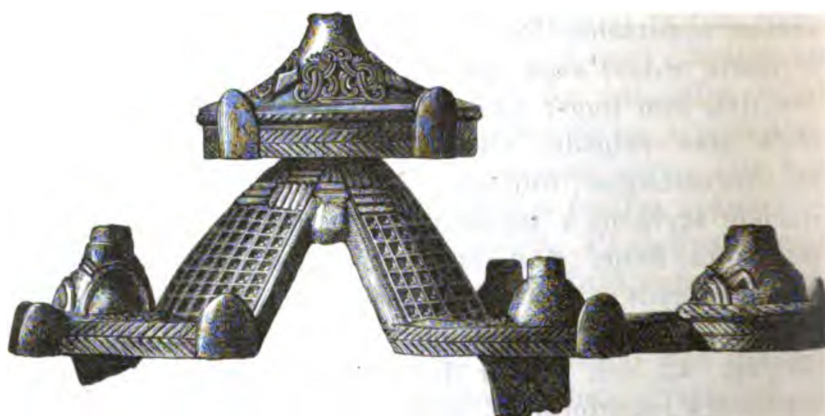
Detta smycke ger anledning till flere vigtiga undersökningar och slutsatser. Det är det enda kända exemplaret af denna typ, hvars plats inom den forntida utvecklingens period det här gäller att fastställa.

Det är uppenbart, att det i fråga varande spännet har ett visst slägttycke med de stora gotländska bågspännena i dessas yngre former, jfr t. ex. fig. 43 och 44. Likheterna äro följande: den uppstående bågen, den af denna uppburna, midt på förhöjda toppskifvan med i kanten uppstående förhöjningar (två synliga, två å den motsatta sidan) samt det ena ändstycket, bredast öfver den del, som ligger bågen närmast, sedan inknipet, derefter åter vidgadt. Olikheterna i formens grunddrag äro förnämligast följande: de fyra (två synliga) uppstående styckena i toppskifvans kant hafva blifvit åtta, men ofta finner man, att ett enstaka ornament blifvit mångfaldigadt — häruti ligger sålunda en antydan om fortsatt utveckling —; å den hedna tidens bågspännen (jfr fig. 43 och 44) är det ena ändstycket fyrkantigt, det andra mångformadt, men erfarenheten visar, att en sådan fördubbling af ett ändstycke, på bekostnad af ett äldre olikformadt, icke är sällsynt (jfr t. ex. *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* del 4 fig. 233 och 234), alltså äfven här vittnesbörd om en fortsatt utveckling —; den ytterst å det ursprungliga mångformade ändstycket förekommande uppstående knoppen har bortfallit och derjämte den utanför denna löpande smala kantlisten; det derigenom uppkomna hålet samt de två ytterst något omböjda utsprången antyda således äfven en fortsatt utveckling — en utveckling, som måste hänföras till en ganska sen period, alldenstund den förråder glömska af ändstyckets ursprungliga utseende.

En annan hogkomst af en under Gotlands hedna tid förekommande form få vi kanske se i de fyra ornamenten å bågens sluttningsytor. De se åtminstone i

43.

44.

45.

46.

mina ögon ut som lösryckta delar af det i pålödda guldlameller utförda mönstret å den gotländska brakteaten fig. 45.

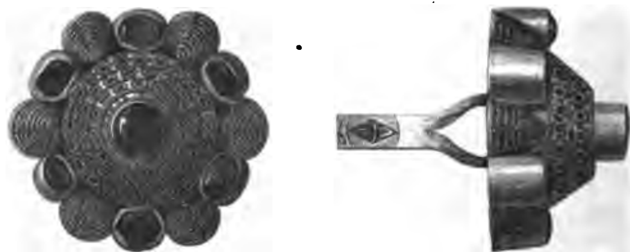
Då bågspännen af typen fig. 43 och 44 tillhöra den slutande hedna tiden på Gotland, måste det spänne, med hvilket vi nu sysselsätta oss, såsom varande en senare utvecklingsform, tillhöra antingen sjelfva öfvergångstiden mellan heden tid och kristen eller ock en något ännu senare period, som hel och hållen faller inom medeltiden. På grund af de icke oansenliga skiljaktigheterna, som vi här se blandade med likheterna, anser jag det senare alternativet vara det sannolikare: till de förekommande förändringarnas förklarande kräfves det drygare mellanrummet å tid.

Härför talar äfven det naturalistiska draget hos de i relief återgifna ormarna, som kräla på spännets öfversida. Den hedna tidens relief var gemenligen vida plattare och bredare, hvarjämte den tiden, vid återgifvande af djur, regelbundet omstöpte dem i en stiliserad form. Med kristendomen inkommo deremot i vårt land den kristna konstens traditioner och med dem blef en sådan framställning som vi här se möjlig.

Men om vi hänföra vårt spänne till medeltiden, så måste vi dock genast från början medgifva: långt in i densamma kunna vi icke försätta detsamma, emedan så mycket af den hedna smakens traditioner ännu uppenbara sig hos detsamma. En fingervisning om det skede, till hvilket vi hafva att hänföra det, lemnas oss af det ornament, som består af kulhögar. Sådana, ofta bestående af många kulor, förekommo redan under den tidigare jernåldern, på föremål, å hvilka man finner spår af den smak och den teknik, som förekom inom det romerska rikets norra provinser eller hos de i eller vid dem besatta germaniska stammarne. Derefter försvinner detta motiv, men vi återfinna det å arbeten från 1100-

och 1200-talet — vi kunna säga: under de sverkerska och erikska ätternas tid — såväl inom som utom Sverige. Från ett tidigare nr af Månadsbladet lånar jag det runda smycket fig. 46, som visar de stora kulorna anbragta i rader. Ett annat med på hvarandra staplade kulor är afbildadt i *Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum* h. 2 pl. 5 fig. *n*. Om dessa smycken och deras tid jfr Månadsbladet nr 30.

Det konservativa sinne, som lät den tidens Gutar i sitt arbete bevara minnet af forna dagars slöjd, visar sig, i andra afseenden, långt in i den nuvarande tiden, t. ex. i de restaurationsarbeten man på egen hand försökt å de i gotisk stil utförda altarskåpen. Det är skada,

47.

att den nuvarande landbefolkningen i detta afseende alldeles förlorat fädernas sinnelag: åtminstone hyser den allt för liten aktning för forntidens minnen.

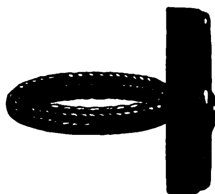
Det stora guldspännet, som i sitt utseende och sin ornering bjuder så mycket nytt, står likväl icke alldeles isoleradt bland de många metallarbeten, som Statens Historiska Museum redan eger. Med spännets toppskifva synes man mig böra sammanställa midtskifvan å den fig. 47 afbildade fingerringen. Likheten visar sig å de kring kanten anbragta runda ornamenten äfvensom i den högt

utskjutande toppen. Denna ring är funnen vid Gandarfve, Vänge socken, Gotland. En liknande ring, med en svagt kullrig sten i midten, i stället för det toppiga ornamentet, har i år hittats vid Kasle, Hangvars socken, Gotland (fig. 48). Genom denna ställes ringen fig. 47

48.

49.

i sammanhang med den likaledes midttopp saknande ringen fig. 49, hörande till ett något efter 1300-talets midt vid Amunde, Burs socken, Gotland, nedlagt fynd.

Fig. 47—49 visa prof på de träsnitt, som blifvit utförda för en under arbete varande katalog öfver de i Statens Historiska Museum förvarade fingerringarne från vår kulturhistorias olika perioder.

Hans Hildebrand.

Visby ruiner.

Från och med den 1 juli 1880 ställas Visby ruiner, lemningarna af såväl kyrkor som ringmur, på grund af Kongl. Maj:ts af riksdagen godkända beslut, direkt under Akademiens inseende, hvilken har för murarnes underhåll att förfoga öfver ett årligt anslag af 450 kronor.

Jag ansåg det af denna anledning vara nödigt att under juni månad företaga en besigtning af ruinerna, för att kunna få ett begrepp om deras nuvarande tillstånd samt om de åtgärder, som böra vidtagas för deras bevarande åt framtiden. På min begäran beledsagades jag af professor A. T. Gellerstedt, för att till ledning för mina omdömen få upplysningar af en i byggnadskonsten väl hemmastadd man.

Totalintrycket af den vandring bland Visby ruiner, som vi företogo, var allt annat än angenämt. Brister af svårare och lättare beskaffenhet visade sig allestädes och gent emot dem känner man sig handfallen med en så liten penningsumma som 450 kronor.

De åtgärder, som böra vidtagas med afseende på sjelfva ruinerna, äro af tre slag.

Öfverallt i murarne, såväl kyrkornas som befästningens, ses remnor samt hål efter utfallna stenar. I de hål och sprickor, som sålunda uppkommit, tränger fuktighet in och när köld inträffar spränges den kringliggande delen af muren sönder. Till att förekomma detta är det nödigt att i tid fylla de tomrum, som bildats efter de bortfallna stenarne, och med cement tillstoppa alla hotande remnor. Hvad i år kan göras för en billig penning, kommer om ett tiotal af år att kräfva ganska betydliga summor. Af sparsamhetsskäl måste derför en betydlig del af årsanslaget användas på dylika försigtighetsmått, äfven om personer, som i ord, men icke i handling betyga sitt varma intresse för ruinernas bevarande, skulle anse att man härigenom onödigt plottrar bort anslaget.

Endast i ett fall blifva dessa preventiva åtgärder dyrbara, nämligen om de hotande springorna sitta så högt upp, att man för att nå dem måste sätta upp ställningar. Sådana blifva nödvändiga för att aflägsna en annan för murarne synnerligen farlig sönderspräng-

gande kraft, nämligen de träd och buskar, som växa på murarnes öfverkanter. De gifva visserligen det hela ett angenämt utseende, men de årligen svällande rötterna bringa stenarne ur deras lägen, maka ut dem och vålla till sist deras nedfallande. Alla åtgärder för aflägsnande af denna fara måste dessvärre blifva både grannlaga och kostsamma, alldenstund de murkanter, hvilka behöfva frigöras från buskar och träd, vanligen sitta mycket högt öfver marken, hvarjämte det icke är nog att afsåga stammarne, utan måste man äfven aflägsna rötterna och i sammanhang dermed åter maka in de rubbade stenarna på deras rätta platser samt der fästa dem.

Till dessa åtgärder, vidtagna i den skala som förhållandena i närvarande stund kräfva, skulle det beviljade anslaget af 450 kr. sannolikt vara ungefärligen tillräckligt. Men det får icke användas allenast dertill, utan är afsedt äfven för andra maktpåliggande åtgärder, hvilket gör det omöjligt att årligen vidtaga så många preventiva åtgärder som borde vidtagas.

En sådan, mycket maktpåliggande, vore att förekomma fuktighetens inträngande uppifrån genom att belägga alla blottade murkanter med cement. Detta kräfver emellertid betydliga utgifter, hvadan man på sin höjd kan så behandla ett helt litet murstycke om året.

Oräkneliga äro de ställen, å hvilka det icke längre är tal om att företaga en obetydlig preventiv åtgärd, utan der de krafter, som öppnat springorna, fått ostörda verka ända tills hela murstycken luta till fall. På sådana ställen äro mera omfattande åtgärder nödiga; såsom mera omfattande äro de ock mera kostsamma. Såsom exempel på brister af detta slag må nämnas ett parti af den eljes väl bevarade södra stadsmuren, der, helt nära Söderport, murens hela inre beklädnad blifvit bortrifven — den ligger uppenbarligen i ett närstående hus — med påföljd att den qvarstående utåt landet vettande

delen af muren blifvit på flera ställen genomskinlig. Faran för ras var å detta ställe så hotande, att Akademien, på min hemställan, beslutit att på detta ställe återförsätta muren i dess förra skick. Kostnaden för detta arbete har uppgått till 500 kr. d. v. s. till mera än ett årsanslag. Derest icke hospitalsdirektionen, den förre vårdaren af ruinerna, till Akademien öfverlemnat en under årens lopp hopsparad summa, hade detta nödvändiga arbete måst på obestämd tid uppskjutas.

För att de nödvändiga preventiva åtgärderna skola kunna i någon mon vidtagas, blir det således omöjligt att något år företaga ett så pass omfattande restaurationsarbete som det å södra stadsmuren.

Ytterligare behöfvas restaurationsarbeten, som äro så betydande att man omöjligen kan tänka på deras upptagande i den årliga budgeten. Äfven här vill jag anföra ett exempel. Med skäl väcker Katarinakyrkans smärta, enstaka stående midtskeppsbågar allmän uppmärksamhet. I dem förekomma emellertid så många förskjutningar, att man kan hvart ögonblick vänta sig deras nedstörtande, hvarefter kyrkan, om vi undantaga den vackra korafslutningen, saknar nästan all märklighet. För att betrygga dessa midtbågars bestånd, finnes allenast en säker utväg: först måste man sörja för, att de för några år sedan medels jernband förenade yttermurarne stå stadigt lodräta, derefter måste de bågar, som fordom gått tvärt öfver sidoskeppen, återuppföras, hvilket kan ske med fullkomlig säkerhet, alldenstund ännu så stora stycken återstå att man fullständigt känner deras konstruktion, slutligen måste med största försigtighet midtskeppets bågar nedtagas och åter uppföras, med begagnande af den ursprungliga stenen. Sedan yttermurarne blifvit stadgade, sedan sidobågarne återuppförts och bilda motstöd åt midtskeppsbågarne, som nu isolerade förskjutit de dem uppbärande pelarne, kunna

de ombygda bågarne i midtskeppet ega bestånd för århundraden och dermed är ruinens märklighet bevarad. Något sådant arbete kan emellertid icke påtänkas, utan att man dertill erhållit särskildt anslag.

Den lilla ruinkassan tages i anspråk äfven för andra utgifter. De kring ruinerna uppförda byggnaderna måste småningom, allt som tillfälle erbjuder sig, borttagas, då med deras bevarande ruinernas bestånd hotas och då dessa byggnader genom deras användning (t. ex. som fåhus) stundom äro direkt skadliga. Men i de flesta fall kan ett sådant aflägsnande af stundom skadliga, alltid vanprydande tillbyggnader ej ske utan penningeutgift.

Slutligen behöfvas utgifter för ruinernas renhållning, för deras sorgfälliga tillstängning, för de nuvarande skräpiga grindarnes utbytande mot nya, som, visserligen enkla, dock icke äro sådana att man icke behöfver skämmas för dem o. s. v. Alla dessa utgifter äro i och för sig små, men i ett så obetydligt årsanslag som 450 kronor, utgöra de dock betänkliga afbränningar, som likväl till all lycka icke torde behöfva trycka mera än de första årsanslagen.

Det ansvar för ruinernas vidmakthållande, som Akademien på grund af Kongl. Maj:ts nådiga befallning, fått åtaga sig, måste på grund af allt detta sättas i förhållande till det disponibla anslagets storlek och till det tillmötesgående som Akademiens antagligen tid efter annan upprepade framställningar om extra anslag komma att röna.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 2 juni 1880.

Akademiska ärenden. Till ordförande och vice ordförande att fungera intill den 2 januari 1881 utsågos genom val och lottning hr Forssell och hr Björnstjerna.

Akademien beslöt att lemna hr Montelius ett anslag af 200 kr. för att sätta honom i tillfälle att deltaga i det tyska antropologiska sällskapets årsmöte i Berlin nästkommande augusti månad samt att studera den i sammanhang med årsmötet anordnade arkeologiska utställningen.

Riksantiqvarien framhöll behofvet af ökade anslag för Akademien i följande afseenden:

1. Akademien har i fast stat ett anslag af 1,300 kr. till bestridande af kostnader för resor, frakter, fornlemningars vård, ljus m. m., från hvilket anslag fordom ersättning utbetalades för riksantiqvariens och amanuensens tjensteresor äfvensom stipendier lemnades åt personer, som befunnos villiga att undersöka fornlemningarna inom olika delar af landet. I senare tid har på Akademiens stat blifvit utfördt ett extra anslag till fornlemningars uppsökande och beskrifvande, hvilket f. n. år upptages till 3,200 kr., deraf 1,200 för amanuensernas tjensteresor och 2,000 att utgå i form af stipendier; kostnaderna för riksantiqvariens resor i embetsärenden bestrides deremot fortfarande af det fasta anslaget af 1,300 kr., men de olika ändamål för hvilka detta anslag är afsedt, kräfva nu så mycket drygare utgifter än vid den tid då anslaget beviljades, att så godt som intet af detta anslag kan användas till bekostande af riksantiqvariens resor, under det fornlemningarnas vård kräfver både täta och långvariga samt derigenom kostsamma resor. Som det icke torde vara skäl att låta ersättningen för dessa resor utgå af den för stipendier afsedda summan af 2,000 kr., då vanligen ansökningar om understöd till ännu högre belopp årligen inkomma, blir det nödigt att begära förhöjning af anslaget 1,300 kr. till rese- och fraktkostnader m. m. till 2,000 kr.

2. Sedan inredningsarbetet efter inflyttandet af Statens Historiska Museum och k. Myntkabinettet i deras nuvarande lokaler blifvit afslutade, behöfdes naturligtvis under de närmast följande åren allenast obetydliga summor till inredningens kompletterande. På Akademiens begäran uppfördes på hennes ordinarie stat för sådant ändamål ett anslag af allenast 300 kr. Den snabba tillväxten af samlingarna, äfvensom deras genomförda systematiska ordnande hafva dock under de senare åren gjort detta anslag alldeles otillräckligt, hvadan Akademien gång efter annan funnit sig nödsakad att hos Kongl. Maj:t för fortsatta inredningsarbeten begära extra anslag. Innevarande år har Akademien beslutit anskaffa två nya fristående skåp i stenålderssalen, men dermed var ock anslaget uttömdt, hvadan flere väl behöfliga anordningsarbeten måste tills vidare uppskjutas. Under sådana förhållanden torde det vara nödigt, att begära åtminstone en fördubbling af det nuvarande anslaget.

3. En mängd föremål i samlingarna behöfva konserveras och för sådant ändamål borde en särskild person engageras, men härtill finnes i Akademiens stat intet anslag. Då det f. n. är omöjligt att beräkna huru stor summa årligen kan behöfvas för sådant ändamål, torde det vara ändamålsenligast att f. n. begära ett extra anslag för en gång af 500 kr. — Akademien godkände denna framställning och beslöt att hos Kongl. Maj:t göra underd. hemställan om dessa anslags erhållande.

Inlösta fornsaker och mynt. 49. En skatt af guld- och silfverföremål från den tidigare jernåldern, hittad å kronolägenheten Djurgårdsäng invid f. d. kronofogdebostället Gällqvist i Skara landssocken, inlöstes med 950 kr. Inv. 6563.

50. En silfversked och en förgylld silfverring, från nyare tid. Inv. 6566.

51. Ett hängsmycke af guld med infattad bernsten, f. å Kartagården, Friels sn, Vestergötland. Inv. 6567.

52. En samling ler- och glasperlor, f. vid Bärby fanjunkareboställe, Simtuna sn, Upl. Inv. 6568.

53. Äldre danska silfvermynt, 40 st., f. å nr 2 Gamla Köpstaden, Träslöfs sn, Halland. Inv. 6569.

54. En sigillstamp af malm från medeltiden och två Svenska silfvermynt (en Sten Sture d. ä:s örtug och ett Göteborgsöre af år 1610), f. i Mariefred. Inv. 6570.

55. En snidad valnötsplanka, f. i Frösunda sn, Upl., från 1600-talet. Inv. 6571.

56. Tre stenyxor, en bit af en fjerde, en flintdolk och en oval sten, f. inom Herkeberga, Hernevi och Vårfruberga snr, Upl. Inv. 6572.

Byte. 4. En k. Adolf Fredriks riksdaler för år 1761 samt ett bronsafslag af en i Frankrike graverad medalj öfver kronprinsen Carl Johan, lemnades af hr O. Heilborn i utbyte mot 2 svenska mynt samt 8 medaljer i silfver och 2 i tenn. Inv. 6582.

Komparativ fornsakssamling. Riksantiqvarien framhöll behofvet att vid sidan af Statens Historiska Museum bilda en komparativ arkeologisk samling, hvarförutan detta Museum icke kan för den, som i detsamma vill studera de svenska fornlemningarna, erbjuda alla de hjelpmedel, som ett grundligt vetenskapligt studium kräfver. Akademien beslöt i följd häraf att bilda en grundstomme till en sådan samling genom inköp af de utländska fornsaker i original och kopior som dr Montelius under sina utländska resor insamlat. Inv. 6565.

Undersökning af fornlemningar. Akademien beslöt, att dr Montelii tjensteresor under innevarande år skulle förläggas till Skåne samt att dr Ekhoff skulle erhålla i uppdrag att företaga undersökningar inom Frosta hd i Skåne.

Kyrkliga föremål. Pastorsembetet i Voxna församling, Hels., hade anmält, att församlingen beslutit låta omgjuta kyrkans båda ringklockor, hvilka enligt å dem förekommande inskrifter äro gjutna åren 1775 och 1760. Akademien beslöt förklara, att från hennes sida intet hinder möter verkställandet af detta beslut.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

23. Af f. d. studeranden *J. A. Lindgren:* en liten flintyxa och en bit af ett flintspjut, f. vid Källängen, Espunge sn, Vg. Inv. 6573.

24. Af bildhuggaren *Dyfverman:* ett söndrigt lerkärl från den senare jernåldern, f. vid borttagandet af en grafhög å en tomt hörande till förstaden Sundbyberg (Lilla Alby egor, Solna sn). Inv. 6574.

25. Af grefve *G. Hamilton* på Hedensberg: två sigillstampar i stål, den ena med grefve Lievens, den andra med friherre Du Rietz' till Hedensberg vapen. Inv. 6575.

26. Af *Vings* församling, VG: en funt från romansk tid. Inv. 6576.

27. Af friherre *A. E. Nordenskiöld:* en samling bronsföremål från sibiriska grafvar. Inv. 6577.

b) till Akademiens *boksamling:*

37. Af *Die gelehrte estnische Gesellschaft* i Dorpat: *Sitzungsberichte* 1878 och 1879; *Verhandlungen* 10, 2.

38. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* för januari 1880.

39. Af *Numismatic and Antiquarian Society* i Philadelphia: R. N. Toppan, *Some modern monetary questions viewed by the light of antiquity.*

40. Af *k. Nordiske Oldskriftselskab: Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1880 h. 2.

41. Af *Alterthumsverein* i München: *Die Wartburg* 6 1—12, 7 1—5.

42. Af *Universitetet i Tokio,* Japan: *Memoirs of the science department* 1, 1 (E. S. Morse, *Shellmounds of Omori*).

Den 18 juni 1880.

Inlösta fornsaker och mynt. 57. En armring af guld från bronsåldern, f. i Timmersdala sn, VG. Inv. 6578.

58. En spirallagd guldten, f. vid Ekberga, Borg och Löts sn, ÖG. Inv. 6579.

59. En halfthaler af år 1545, präglad för Georg af Österrike, biskop af Liége, f. vid Sjögärde, Hestra sn, Sm. Inv. 6580.

60. Ett spänne af guld från medeltiden, f. vid Tibble, Hejdeby sn, Gotland. Inv. 6581. — Se första uppsatsen i detta nr.

61. En kejsar Ferdinand III:s dubbeldukat för Ungern af år 1644. Inv. 6582.

62. En sländtrissa af bränd lera och ett ringformigt messingsspänne från medeltiden, f. på Öland. Inv. 6582.

Byte. 5. Mot dubbletter af mynt erhöllos af hr O. Heilborn en sigillstamp af brons från medeltiden samt en k. Adolf Fredriks 4 mark för år 1754. Inv. 6583.

Undersökning af fornlemningar. Riksantiqvarien redogjorde för sina iakttagelser under en embetsresa till Gotland och Öland.

Fornlemningars vård. Akademien beslöt att lemna bifall till borttagande af några skadade fornlemningar från den tidigare jernåldern vid nr 2 Sörby, Gärdslösa sn, Öland.

Kyrkliga fornlemningar. Från pastorsembetet i Ekerö hade inkommit anmälan, att kyrkan kommer att till sitt inre undergå en fullständig förbättring och renovation. Akademien beslöt att underhandlingar skulle inledas rörande blottande af kyrkans öfverrappade medeltidsmålningar.

Medaljförslag. 8. Ett af gravören A. Lindberg inlemnadt förslag till medalj för Göteborgs gymnastikförening godkändes med en mindre förändring.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

28. Af dr *V. Sylvander:* en sigillstamp af brons från medeltiden, f. på Öland. Inv. 6585.

29. Af hr *A. Müller* på Svanstein (Norrbotten): ett stenålders-redskap f. i trakten af gifvarens bostad. Inv. 6586.

30. Af hr *J. A. Blomberg* på Skärshult: ett ciborium af förgyld koppar. Inv. 6587.

b) till *k. Myntkabinettet:*

9. Af gravören *A. Lindberg:* två varierande ex. af hans öfver A. E. Nordenskiöld präglade medalj. Inv. 6588.

10. Af *Numismatic and Antiqvarian Society* i Philadelphia: ett ex. i brons af dess medalj öfver presidenten Price. Inv. 6589.

c) till Akademiens *boksamling*:

43. Af *studentkorpsen* i Upsala: universitetskatalogen för vårterminen 1880.

44. Af *der Alterthumsverein* i Freiberg: dess *Mittheilungen* 1 – 16.

45. Af *der Historische Verein für Kärnten: Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie.* 1. 3—14; — *Carinthia, Zeitschrift für Vaterlandskunde, Belehrung und Unterhaltung.* 1877—1879.

47. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för februari.

48. Af *la Commission impériale archéologique* i S:t Petersburg: *Compte-rendu pour l'année 1877* jämte atlas.

49. Af *Die Gesellschaft für Vaterländische Alterthümer* i Basel: dess *Mittheilungen* 1. 2. 6—10. Ny följd I; — Heyne, *Ueber die mittelalterliche Sammlung zu Basel.* Basel 1874.

Ytterligare rörande grafundersökningarna vid Tormansbol och Slottsbrosundet.

Med anledning af den uppsats om grafundersökningar vid Tormansbol och Slottsbrosundet, som intagits i Akademiens *Månadsblad nr 101,* har jag ansett mig böra meddela, att liknande upptäckter gjorts på flere ställen i Vermland. Under min resa i vestra delen af detta landskap 1867 anmälde dåvarande egaren till Malma i Nors socken brukspatron C. Löwenhielm, att man der vid åkerjordens dränering flerstädes på 4 fots djup träffat små stensatta bottnar, dels ringformiga dels fyrkantiga, hvarå funnits kol och aska, samt att jorden derofvan varit svart nära intill och någon gång ända upp i jordytan. Om några

ben eller benskärfvor funnits bland kolen hade ej iakttagits. Äfven i Gillberga socken upptäckte Akademiens stipendiat F. L. Borgström redan år 1845, att på hemmanet Skogs egor en liten höjdsträckning af mer än 2,000 fots längd varit alldeles uppfyld af smärre kretsar från 3 till 8 fots omkrets, bestående af små kullerstenar, som knappast märkbart höjde sig öfver jordytan, men alltid hade en något större sten i midten, hvilken också i följd af dessa stensättningars likhet med vanliga skilnadsrör af allmogen kallades visaren. När han uppkastade några af dessa små stenkretsar fann han, att der varit en grop af 2 fots djup, hvaruti brända ben och björkkol först nedlagts, hvarefter gropen fyllts med kullersten och röret sålunda bildats. I de rör han öppnade eller om hvilkas öppnande han af andra erhöll underrättelser, hade alltid samma fynd gjorts, men hvarken lemningar efter krukor, sten- eller metallsaker hade der påträffats. Folket i bygden uppgaf dessa rör såsom hedningagrafvar och ansåg dem vara de äldsta af detta slag. Under min resa lyckades jag ej återfinna dessa grafvar, men träffade deremot liknande stensättningar på flere ställen, synnerligast i Långseruds och Kila socknar, der begrafningssättet var fullkomligt detsamma, ehuru stenrören — alltid föga höjda öfver marken och stundom öfverväxta af mossa — egde större dimensioner än de vid Skog. Äfven i Vestbo i Småland och i Bjerke härad i Vestergötland har jag funnit liknande grifter, och är jag öfvertygad att samma begrafningssätt egt tillämpning flerstädes i mellersta och äfven i södra Sverige åtminstone ofvan de eröfrade provinserna. Huruvida deremot, såsom en och annan danneman under mina resor ville göra troligt, dessa rör, hvilka i regeln förekomma i stora grupper, varit trälarnes grafplatser vill jag lemna osagdt, men då äfven detta enkla sätt att anförtro de dödas qvarlefvor åt jorden är förtjent af uppmärksamhet, skulle det utan tvifvel vara af intresse att få samlade de iakttagelser i detta fall, som gjorts i skilda landsändar.

G. Djurklou.

För vidare upplysningar rörande denna fråga lemnas med nöje plats i Månadsbladet.

Red.

Detta nummer lades under pressen den 10 mars 1881.

Stockholm, 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens
MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

103 o. 104. 1880. Juli o. Aug.

Minnen från bronsålderns slut i Norden [1].

Den förhistoriska fornforskningen tog ett mycket stort steg framåt i den rätta riktningen, då det för mer än fyratio år sedan lyckades dess målsmän här i Norden att urskilja de tre stora kulturperioder, som sedan blifvit så bekanta. Men man har icke stannat dervid, utan haft det målet klart för sig, att den arkeologiska forskningens uppgift måste vara icke blott att i allmänhet lära känna tillståndet inom de olika landen under nämnda perioder, utan äfven att kunna närmare följa utvecklingen under dem, om möjligt århundrade för århundrade. Med detta mål för ögonen, och då en hvar af de i fråga varande perioderna omfattar en mycket lång tidrymd, — jernåldern kan anses i rundt tal motsvara ett årtusende, bronsåldern ungefär lika mycket, och stenåldern troligen ännu mera, — måste man naturligtvis önska att inom hvarje period först och främst kunna urskilja, hvad som hör till dess förra och senare del, men sedermera äfven att kunna göra ännu finare skilnader. Redan för mer än tjugu år sedan hade man ock kommit derhän, att man såväl inom jernåldern som

[1] I hufvudsak öfverensstämmande med ett föredrag hållet den 8 juli 1880 i afdelningen för antropologi af Skandinaviska Naturforskaremötet i Stockholm.

inom sten- och bronsåldrarna kunde särskilja en äldre och en yngre del. Fortsatta undersökningar under de två sista årtiondena hafva ledt derhän, att vi nu i afseende på jernåldern kunna uppvisa nästan lika många efter hvarandra följande delar, som perioden omfattar århundraden, och att vi äfven i afseende på de två föregående stora perioderna i många fall kunna göra vida noggrannare relativa tidsbestämningar än förr var möjligt.

På naturforskaremötet i Köpenhamn 1873 och vid andra tillfällen har jag utvecklat eller åtminstone antydt mina åsigter om tidsförhållandet mellan bronsålderns minnen i Norden och sökt visa, huru man af de till denna tid hörande fornsakerna kan hänföra en stor grupp till en äldre del af perioden, och en annan till en yngre[1].

I *Svenska fornsaker* gjordes år 1872 ett försök att på den äldre och den yngre bronsåldern fördela de vigtigaste från Sverige då kända typerna[2]. Fortfarande hyllar jag ock den åsigt, att den ena af dessa grupper är äldre än den andra, men deraf följer naturligtvis ej, att *alla* minnen från den 'yngre bronsåldern' måste

[1] *Om förhållandet mellan den äldre och den yngre bronsåldern i Norden* i *Forhandlinger ved de skandinaviske Naturforskeres 11:te Möde i Kjöbenhavn 1873*, sid. 641—645; *Sur les époques de l'âge du bronze en Suède* i *Compte-rendu du Congrès de Bologne 1871*, sid. 288—294 (jfr *Compte-rendu du Congrès de Copenhague 1869*, sid. 253 och 254). Min på typologiska undersökningar grundade åsigt om de nordiska typernas relativa ålder har jag sökt utveckla dels i *Bronsåldern i norra och mellersta Sverige*, införd i *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 173 och följ.; dels i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm 1874*, sid. 488—509 (*Sur l'âge du bronze en Suède*) och sid. 882—923 (*Sur les poignées des épées et des poignards en bronze*).

[2] Att sådana skaftcelter som fig. 140 i *Svenska fornsaker* tillhöra den äldre och icke den yngre delen af perioden, har jag redan anmärkt i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 913, not 5. Äfven bronsyxorna fig. 134 och 135 i *Svenska fornsaker* samt ett par andra i samma arbete på den yngre bronsåldern upptagna föremål anser jag numera snarare tillhöra den äldre bronsåldern.

höra till bronsålderns *slut.* På den senare tiden har jag också trott mig finna, att man i afseende på de föremål, som hänförts till den yngre bronsåldern, kan uppvisa, att några äro äldre än de öfriga.

Vid bestämmandet af jernåldersfyndens ålder har man haft stor hjelp af de romerska, byzantinska och andra mynt, som ofta anträffats i dessa fynd. Sådana mynt äro naturligtvis mycket beqväma tidsmätare, men det är klart, att vi skulle hafva fått nästan lika god hjelp vid tidsbestämningen, om fynden i stället för mynt innehållit andra främmande arbeten, hvilka genom inskrift eller utpräglad stil angifvit sin ålder. I de nordiska fynden från bronsåldern har man ännu aldrig hittat något mynt, men deremot hafva flere gånger i dem förekommit vapen, kärl, prydnader och andra arbeten, mest af brons, från mellersta och södra Europa. Genom närmare kännedom om förhållandena i sistnämnda trakter kan man nu i de flesta fall bestämma åldern af dessa föremål, och således äfven den ungefärliga åldern af de nordiska fynd, i hvilka de anträffats.

En så vidt möjligt varit fullständig undersökning af alla sådana fynd och alla i sammanhang härmed stående förhållanden har ledt mig till den öfvertygelsen, att den grupp af nordiska bronsåldersfynd, som utmärkas af de glasögonformiga spännena och af de präktiga inhemska hängkärlen (*Svenska fornsaker* fig. 222, 223, 247 och 248), ej kan höra till tiden *efter* det femte århundradet före Kristi födelse. Om, såsom man hittills ansett, denna grupp af fynd vore samtidig med alla de öfriga minnena från den yngre bronsåldern, skulle emellertid ett betydande svalg öppna sig mellan bronsåldern och jernåldern här i Norden, emedan den sist nämnda periodens början äfven i sydligaste Skandinavien icke kan, så vidt nu kända fynd visa, sättas tidigare än i det första, eller på sin höjd i det andra, århundradet före

Kristi födelse[1]. Antingen måste då detta svalg kunna fyllas derigenom, att en del af de till den yngre bronsåldern räknade föremålen visas höra till en senare tid än nyssnämnda grupp, — eller ock måste det ligga något fel i vår tidsbestämning. Jag skall nu söka ådagalägga, att det förra är möjligt.

Tillsammans med hängkärl och sena glasögonformiga spännen af samma typer som fig. 248 och 223 i *Svenska fornsaker* har man funnit sådana smala vridna halsringar som fig. 227 i *Svenska fornsaker*. Af många öfvergångsformer[2] se vi, huru dessa ringar småningom förvandlades dels till sådana som fig. 229 i *Svenska fornsaker*, dels till sådana som nedanstående fig. 50. Deraf skulle då följa, att de sist nämnda båda slagen af ringar äro något yngre än flertalet hängkärl och glasögonformiga spännen, hvilket ock bekräftas deraf att, så vidt jag vet, dessa spännen aldrig och kärl nästan aldrig hittats tillsammans med sådana ringar. I de mycket få fall, då ringar af nämnda båda typer träffats tillsammans med hängkärl, hafva också dessa kärl visat sig vara af yngsta slag.

Detta gäller om fyndet från Lübberstorf i Meklenburg, der två ringar af samma typ som fig. 229 i *Sv. forns.* hittades jämte ett hängkärl med inböjd, genombruten kant, två 'kupor' af samma slag som fig. 246 i *Svenska fornsaker*, sex slutna armringar, tunna som bleck och på insidan ihåliga, m. fl. saker af brons[3].

[1] Jfr. S. Müller i *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1876, sid. 187. Müller antager der, att alla saker från den 'yngre bronsåldern' skulle höra till bronsålderns slut, hvilket icke är min åsigt.

[2] Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 11, pl. 3; Madsen, *Afbildninger af danske Oldsager, Broncealderen, Suiter*, pl. 33 fig. 6; samt flere icke afbildade ringar uti Köpenhamns Museum och i tyska samlingar.

[3] *Jahrbücher des Vereins für meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde* XIV, sid. 324—333.

Detsamma gäller, kanske i ännu högre grad, om fyndet från Holbæk Ladegård på Seland [1]. Vid uppgräfningen af en stor sten hittades här två ringar af samma

50. *Halsring af brons. Badelundsås i Vestmanland.* $^{1}/_{2}$.

typ som vår fig. 50 och en halsring lik fig. 229 i *Svenska fornsaker* [2] jämte ett hängkärl och två dertill hörande

[1] Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 30 och 31.

[2] Dessa båda slag af ringar äro äfven hittade tillsammans i en torfmosse vid Santorp i Harjagers härad, Skåne: på en halsring af annan form hängde två ringar lika fig. 229 i *Sv. forns.* och en ring af samma slag som fig. 50, men smalare, så att den står emellan sistnämnda fig. och fig. 227 i *Sv. forns.* Ringarne äro, tyvärr, troligen sålda till England; fotografi af dem är mig benäget meddelad af dr Gomer Brunius i Landskrona.

'kupor' af samma slag som fig. 246 i *Svenska fornsaker*; både kärlet och kuporna visa sig genom sin form och sina sirater vara yngre än flertalet af hängkärlen. Till fyndet hörde äfven bland annat en stor, öppen, ihålig ring, afbildad här nedan fig. 54, bitar af en dylik ring, samt ett stort svärd och ett par hålcelter, allt af brons. Svärdet afviker så mycket från de i Norden förekommande, men är till storlek och form så likt ett par i grafvarna vid Hallstatt i Österrike funna bronssvärd[1], att man måste betrakta det såsom infördt från mellersta Europa. Förekomsten af ett sådant svärd i Holbæk-fyndet är derför af vigt, särskildt för frågan om detta fynds ålder. Då Hallstatt-grafvarna, som bekant, äro mycket talrika, — mer än 1,000 äro till sitt innehåll kända, — och graffältet följaktligen måste tillhöra en ganska lång tid, omfattande slutet af bronsåldern och början af jernåldern i den delen af Österrike, men då svärd och andra vapen, liksom verktyg, af *brons* i allmänhet förskrifva sig från graffältets äldre tid, så antyder det nämnda svärdets närvara i Holbækfyndet, att detta fynd är *ungefär* samtidigt med Hallstattgraffältets äldre del, och att det således åtminstone icke gerna kan tillhöra en senare tid än det 5:te århundradet före Kr. födelse. Snarare torde det vara äldre.

Denna tidsbestämning för Holbæk-fyndet och för de deri anträffade ringarne af samma typ som vår fig. 50 bekräftas deraf, att man vid Primentdorf i Posen funnit en ring af samma typ, nedlagd jämte andra bronsringar och en jernyxa i ett bronskärl af den form, som i Italien är känd under namnet *cista a cordoni*[2]. Sex

[1] v. Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt*, pl. V fig. 6. Öfre delen af tången på svärdet från Holbæk är afbruten.

[2] Virchow i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm 1874*, sid. 522—530.

sådana cistor äro anträffade i Hallstatt-grafvarna,[1] men de förekomma i ännu större antal uti norra Italien,[2] som torde vara deras hemland. Särskildt talrika äro de i trakten af Bologna, hvarifrån nära 50 äro kända. På det stora graffältet invid denna stad äro många funna, några i de yngsta Benacci-grafvarna, några i Arnoaldi-grafvarna, och ännu flere under la Certosa; de tillhöra således det femte och föregående århundraden före Kristi födelse.

Fyndet vid Primentdorf visar alltså å ena sidan, att de i jämförelse med flertalet af nordiska bronsåldersminnen unga ringarna af samma typ som fig. 50 höra till en tid, hvilken ligger ganska långt bakom Kristi födelse, och å den andra sidan, att jernet redan då ej var helt och hållet okändt i Posen. Att vid ungefär samma tid kännedomen om jernet åtminstone närmade sig äfven Skandinaviens gränser, se vi bland annat deraf, att man i en graf vid Pansdorf nära Lübeck funnit en cista af samma slag som de nyss omtalade, hvilken cista jämte brända ben innehöll en jernknif[3]. Det dröjde dock säkerligen ännu länge, innan jernet började komma i allmänt bruk uti Danmark, och ännu längre innan den nya metallen uttrangde bronsen i Sverige.

Att halsringar af samma typ som fig. 229 i *Sv. forns.* höra till en sen del af bronsåldern, framgår icke blott deraf att de, såsom redan är nämndt, nästan aldrig träffats tillsammans med saker från den yngre bronsålderns blomstringstid, utan äfven deraf att alldeles dylika ringar af *jern* hittats både i Posen och Hannover[4].

[1] v. Sacken, *Das Grabfeld von Hallstatt*, sid. 97 och pl. XXII fig. 1 och 2.

[2] Gozzadini, *Intorno agli scavi archeologici fatti dal Sig. A. Arnoaldi Veli presso Bologna*, sid. 38 och följ.

[3] Engelhardt i *Årböger for nordisk Oldkyndighed 1875*, sid. 12.

[4] Museerna i Posen och Hannover.

Något yngre än de vridna bronsringarna af samma typ som fig. 229 i *Sv. forns.* torde de liknande halsringar vara, som icke äro vridna, men som genom smala, grunda, fördjupade linier hafva utseende af att vara vridna på samma sätt, antingen blott åt ett håll eller än åt ena hållet och än åt det motsatta, [1] och som sluta i liknande hakar. Sådana ringar äro funna både i Sverige, [2] Danmark och norra Tyskland; ofta träffas de parvis och antyda genom sin nötning, att de burits på det sättet, den ena liggande på den andra [3].

Ännu yngre, såsom typ betraktade, synas de halsringar af brons vara, å hvilka de snedt gående linier, som skulle efterbilda vridningarna, endast mycket ofullständigt uppfylla denna bestämmelse och blott finnas på öfversidan, under det att undersidan är slät. Den ursprungliga vridningen än åt ena hållet och än åt det andra är ofta på dessa yngre ringar antydd derigenom, att en grupp linier går i en riktning och nästa grupp i motsatt riktning, men afståndet mellan grupperna har blifvit allt för stort, tydligen emedan man under fortsatt efterbildande efter efterbildningar småningom förgätit, hvad man egentligen skulle framställa [4]. En sådan ring är afbildad här nedan fig. 51. Den är jämte fyra liknande ringar funnen vid Vester-Haninge prestgård i Södermanland [5].

[1] S. Müller i *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1876 sid. 278, fig. 38.

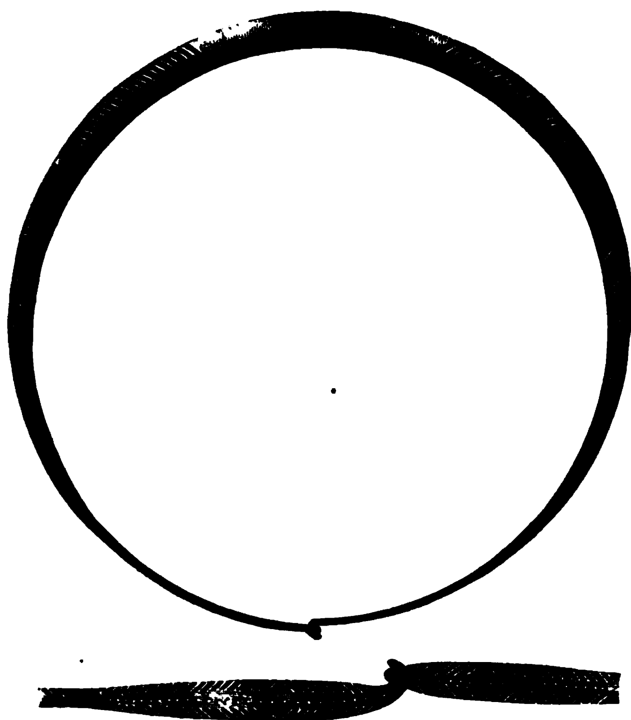
[2] I Statens Hist. Museum förvaras elfva bronsringar af detta slag: nr 2109: 362, 3312, 3765, 3948 (två ringar) och 4728 (alla från Skåne); 5539 (tre ringar, funna i Vartofta hd, Vestergötland); samt två ringar utan känd fyndort. Å alla dessa ringar gå linierna åt ett håll; dels gå de snedt, efterbildande vridningen, dels gå de tvärtöfver ringen, emedan man ej längre förstod, hvad de skulle efterbilda.

[3] En liten menniskobild af brons, som bildar skaftet till en bronsknif, har om halsen två dylika ringar. Den är funnen i Holstein och afbildad i Madsens *Broncealderen, Suiter,* pl. 26 fig. 10.

[4] T. ex. Statens Hist. Museum 2613 (Sireköpings sn, Luggude hd, Skåne).

[5] Fyra i Statens Hist. Museum (nr 1074), den femte i Örebro läroverks samling; *Antiqvarisk tidskrift för Sverige,* 3 sid. 238.

I typologiskt sammanhang med de hittills omtalade, ursprungligen vridna och med hakar i båda ändar slutande ringarna synes en grupp af ringar stå (fig. 52 och 53), hvilkas midt är trind och vanligen på öfversidan prydd med inristade streck, som gå än åt ena hållet och än åt det andra, men hvilka ringar sluta i platta, mer eller mindre breda ändar, som äro tvära, ofta klufna

51. *Halsring af brons. Södermanland.* 1/2.

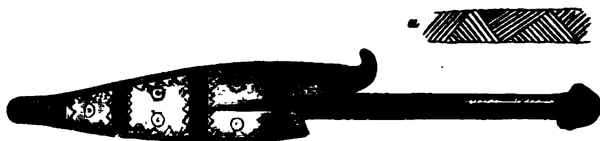
och vanligen sammanhållna genom små hakar i den ena ändan och motsvarande inskärningar i den andra. Statens Hist. Museum eger en dylik ring [1], som förmedlar öfvergången mellan denna typ och de förut beskrifna;

[1] Fyndort okänd.

den trinda delens öfversida är nämligen prydd med snedt gående streck, som bättre än de å fig. 52 och 53 efterbilda den ursprungliga vridningen åt olika håll. Den ena ändan är tyvärr afbruten; den andra är kort, temligen smal, djupt klufven[1] och slutande i hakar, som likna de äldre ringarnes.

Sådana ringar som fig. 52 och 53 synas egentligen förekomma på Öland och Gotland.

Från den förra ön förvaras i Statens Hist. Museum utom originalet till fig. 52 (nr 963) äfven en annan dylik ring, som liknar denna fig., ehuru ändarne äro smalare (nr 1304: 1833, 16).

52. *Bronsring. Öland.* 1/2.

Från Gotland eger samma museum originalet till fig. 53 (nr 4640) samt två liknande ringar (nr 151 och 2852; den senares skifvor äro icke mindre än 1,95 tum breda), hvarjämte en mindre, på Gotland funnen ring af samma form förvaras uti major Ulfsparres samling i Stockholm. Dessutom har man på Gotland funnit två ringar med långa, temligen breda, platta, tvära ändar, som icke äro klufna: den ena (St. Hist. M. 6537) har ett litet rundt hål vid hvarje ända; den andra (St. Hist. M. 5947) har vid ena ändan ett sådant hål och vid den andra en kort, inåt gående tapp, som passar i detta hål.

Äfven i andra trakter än de två nämnda öarna äro emellertid några mer eller mindre liknande ringar funna.

[1] Guldringarne från bronsåldern hafva ofta klufna ändar; se t. ex. *Svenska fornsaker* fig. 239 och 240.

En sådan från Danmark är afbildad af Madsen i *Broncealderen, Suiter*, pl. 32 fig. 11 (ändarne tvära, *icke klufna*). På Fyen har man dessutom hittat två halsringar, som sluta i tunna, flata, tvära ändar med ett hål i hvarje; den trinda delen af ringen är ej spiralrefflad utan prydd med parallela tvärränder. Dessa ringar, hvilka på visst sätt kunna anses stå emellan de spiralrefflade med ändhakar och sådana som fig. 52, äro funna jämte bitar af sådana stora ihåliga ringar som fig. 54 här nedan och en mängd små halfrunda bronsbeslag lika *Svenska fornsaker* 363, m. m. (Odense Museum)[1].

53. *Bronsring. Gotland.* $^2/_3$.

Ringarne af typen fig. 53 torde höra till vår bronsålders sista del, eller till början af jernåldern[2]. Ingen af dem är väl funnen tillsammans med andra fornsaker, som kunde gifva upplysning om deras ålder. Men både den fig. 52 afbildade och ett par ringar lika fig. 53 äro funna i grafvar jämte skelett, hvilket förtjenar uppmärk-

[1] I Statens Hist. Museum förvaras en i Skåne funnen halsring (nr 3765), som står mycket nära de två i Odense Museum befintliga, men de platta ändarna äro smalare och sammanhållas med hakar, hvilka kunna sägas bilda en öfvergång mellan dem å ringar af typen fig. 229 i *Svenska fornsaker* och dem å fig. 53 här ofvan, ehuru ändarne ej äro klufna; den trinda delen är på öfversidan prydd med täta, fina tvärränder.

[2] Stå de i historiskt samband med de på Öland och Gotland ofta funna, till den äldre jernåldern hörande guld- och silfverringarna af samma slag som fig. 341, 342 och 348 i *Svenska fornsaker*?

samhet, emedan likbränning äfven på Öland och Gotland synes hafva varit allmän under bronsålderns senare del. Å fig. 53 och två alldeles dylika, äfven på Gotland funna ringar (St. Hist. M. 151 och 2852) ses små fogelfigurer af inristade punkter, en anmärkningsvärd omständighet, som äfven talar för att ringarna höra till en senare tid än den egentliga bronsåldern, alldenstund ornamentsmotiv hemtade ur djurverlden så ytterst sällan förekomma på nordiska arbeten från bronsåldern.

54. *Ihålig bronsring. Seland.* 1/2.

Redan det ofvan omtalade fyndet från Holbæk Ladegård visar, att sådana stora, öppna ihåliga bronsringar som fig. 54 tillhöra en sen del af bronsåldern; de hafva längs insidans midt en vanligen bred öppning. Flere sådana ringar äro kända från Danmark [1]. Men dessa ringars egentliga hem är norra och nordöstra Tyskland, med Böhmen och angränsande trakter.

[1] Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 40 fig. 18 (Fyen). I Odense Museum förvaras dels en mycket stor, hel ring af detta slag, dels de sid. 107 omtalade bitarne af en eller två dylika ringar, alla funna på Fyen. I Sverige är, så vidt man vet, ingen sådan funnen. — I ett röse vid Kanegård på Bornholm har man funnit bitar af två armringar af samma slag, men mindre; Vedel i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, pl. I, fig. 9, och sid. 25.

Äfven smärre, ihåliga eller konkavo-konvexa bronsringar äro funna i södra delen af Skandinavien och i norra Tyskland [1]. De flesta sådana synas tillhöra en ganska sen del af vår bronsålder. Några af dem påminna om de ringar, som äro vanliga i fynden från mellersta Europas äldre jernålder (La Tène-perioden).

Andra bronsringar, som torde höra till en mycket sen tid, äro sådana som fig. 263 i Worsaae's *Nordiske Oldsager*. De äro trinda, släta, stundom mycket tjocka och tunga, samt sluta med snedt sittande, runda skifformiga eller lågt koniska ändar [2].

De ringar, som hittills omtalats, hafva alla bestått blott af *ett* stycke [3]. Andra äro dock, ehuru i mindre antal, funna, hvilka bildas af två, genom en ledgång med hvarandra förenade delar. Så känner man från södra delen af det nordiska området åtskilliga sådana kronliknande ringar med höga tvärgående åsar som fig. 219 i Worsaae's *Nordiske Oldsager* [4]; de två delar, af hvilka ringen består, äro ej lika stora, utan den ena ungefär dubbelt så stor som den andra. Dessa ringar höra utan tvifvel till vår bronsålders sista tid. Ännu något yngre torde väl de ringar af samma form vara, som äro smalare, med tätare, talrikare, lägre och mera rundade åsar (Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 32 fig. 5;

[1] Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 34 fig. 5, 8 och 10; flere sådana ringar, äfven af samma slag som sist nämnda fig., förvaras i Köpenhamns Museum. Jfr. *Friderico-Franciseum*, pl. X fig. 4. — Guldringar af tunnt bleck från bronsåldern äro också ofta funna i Norden.

[2] Originalet till anf. fig. är jämte en dylik ring funnet på Lolland. I Jutland äro flere sådana ringar funna. Från Sverige är ingen känd.

[3] Från en äldre del af bronsåldern, öfvergången från den äldre till den yngre bronsåldern, har man funnit halsringar af två, olika stora delar, af hvilka den mindre är instucken i den större; således utan ledgång. En sådan ses fig. 233 i *Svenska fornsaker*.

[4] I afl. öfverjägmästaren Sjökronas samling af skånska fornsaker förvaras en del af en sådan ring. — I Danmark och norra Tyskland äro flere ringar af denna typ funna.

fig. 4 är en öfvergångsform)[1]. En sådan ring är funnen på Lolland tillsammans med runda spännen af en typ, som tillhör öfvergångstiden mellan brons- och jernåldern[2].

Dessutom har man funnit några med enkel ledgång försedda bronsringar, men af annan form och slutande i uppböjda, rundade, ganska stora knoppar. Ringens insida är plan; utsidan ryggad, men ryggen ligger närmare den nedre kanten än den öfre[3]. Ändknopparne äro på dessa ringar prydda med tre rundade upphöjningar, ett motiv som ej förekommer i Norden under bronsåldern. Ehuru man ej vet något om de omständigheter, under hvilka dessa ringar anträffats, torde man kunna på grund af deras form utan tvekan hänföra dem till öfvergångstiden mellan bronsåldern och jernåldern.

Af det nu meddelade se vi, att man känner åtskilliga olika former af större ringar, som höra dels till en senare del af bronsåldern än de glasögonformiga spännena och hängkärlen, dels till öfvergången mellan brons- och jernåldern[4]. Bronsringarne äro derför af ungefär samma betydelse för tidsbestämmelsen under nämnda period som spännena voro under den föregående delen af bronsåldern. Spännen synas deremot under en stor del af först nämnda tid ej hafva förekommit. De glasögonformiga hade småningom erhållit en form, hvilken, så vidt vi nu kunna se, icke vidare utvecklades; de kommo ock snart ur bruk, och från den återstående

[1] I Statens Hist. Museum förvaras två sådana ringar, båda funna i Vamblingbo socken på Gotland och troligen nära hvarandra, ehuru vid olika tillfällen (nr 2450 och 2484). En i Karreby sn, Bohuslän, funnen ring af samma typ tillhör Göteborgs Museum.

[2] *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1868 sid. 127, fig. 16—18.

[3] En sådan från Öland i Statens Hist. Museum (nr 1985 : 1853, 1); en dylik äfven från Öland i hr J. G. Segrells saml. på Tveta; en liknande från Skåne i Statens Hist. Museum (nr 2548).

[4] Till samma tid torde äfven sådana ringar höra som fig. 222 i Worsaae's *Nordiske Oldsager* och fig. 9 å pl. 32 i Madsen's *Broncealderen, Suiter*.

delen af den rena bronsåldern känner man inga inhemska spännen i Norden. Först från den tid, då jernet redan började blifva kändt här, har man åter några få spännen, men då af former, som ej stå i typologiskt samband med de glasögonformiga. Det är sådana runda bronsspännen, med en högre eller lägre kon i midten, som blifvit kallade 'tutulusformade', och af hvilka två äro afbildade fig. 306 och 307 i *Svenska fornsaker*[1]. Ett på Öland funnet spänne af denna typ har vid analys visat sig innehålla 93,52 procent koppar, 2,98 tenn, 1,99 bly och 1,40 zink, samt spår af jern; en metallblandning, som är främmande för den egentliga bronsåldern[2]. Af jernrost på spännenas baksida ser man, att nålarna varit af jern. Dessa omständigheter visa, att spännena tillhöra tiden efter den egentliga bronsålderns slut; härför talar äfven det sätt, hvarpå nålen varit fäst, och hvilket är alldeles olikt det på bronsålderns spännen, men likt det på spännena från den äldre jernåldern vanliga[3].

Om, såsom af det föregående torde framgå, de glasögonformiga spännena kommit ur bruk redan långt före jernålderns början, hafva vi icke något skäl att i olik-

[1] Originalet till fig. 306 är funnet, jämte ett dylikt spänne, vid Ullevi på Öland; det fig. 307 afbildade är funnet på Helgö i Helgasjön, Småland, jemte bitar af ett dylikt, något mindre spänne. Dessutom har man i Gallerhöi nära Maribo på Lolland funnit tre sådana spännen och bitar af ett fjerde. Montelius, *Från jernåldern*, texten sid. 23; Wittlock, *Jord-fynd från Värends förhistoriska tid*, sid. 74; *Årböger for nord. Oldkynd.* 1868, sid. 125 och fig. 17—18 å sid. 127. — Vid Bräknaryd i Gladsax sn, Skåne, är en liten rund, tutulusformad prydnad af brons funnen, lik fig. 307 i *Svenska fornsaker*, men någon lemning af nålfästet är ej nu synlig på baksidan. Diametern är drygt 2,5 tum, men kanten skadad, ofullständig. Tre nitar af brons; spår af jern på baksidan. (Stadskassör G. A. Nisbeth's saml. i Simrishamn.)

[2] Ett af Helgö-spännena är äfven analyseradt Det innehöll 83,52 procent koppar, 14,50 tenn, 1,98 bly, samt spår af jern och nickel.

[3] De runda 'tutulusformade' spännena synas hafva burits parvis (vid Ullevi äro 2 funna, på Helgö 2 och i Gallerhöi 4). Skulle denna omständighet kunna ega något samband dermed, att de 'glasögonformiga' spännena bestodo af två nästan runda delar?

heten mellan dem och spännena från jernålderns äldre del se ett bevis för en hastig öfvergång från bronsåldern till den nya perioden.

I stället för spännen, det vill säga säkerhetsnålar, synes man under slutet af bronsåldern hafva användt enklare nålar. Ett stort antal sådana äro funna här i Norden från den senare delen af nämnda period.

Till en jämförelsevis ganska sen del af bronsåldern höra sådana, upptill böjda nålar med en rund tvärstång som fig. 219 i *Svenska fornsaker*. Tvärstången gjordes småningom tjockare. Slutligen blef den mycket tjock och gjordes då ihålig, för att metallen skulle sparas, och för att nålen ej skulle blifva för tung (*Svenska fornsaker* fig. 220). Nålar af detta slag med smal tvärstång äro kända både från södra Sverige och Danmark[1]. De med tjock och ihålig tvärstång (som fig. 220 i *Svenska fornsaker*) torde deremot hittills endast hafva anträffats i Skåne[2]. Vid Köpinge nära Ystad fann man en sådan nål jämte brända ben i ett lerkärl, som tillika med flere andra var nedsatt i jorden utan att vara täckt af någon hög; ett begrafningssätt som antyder, att vi här hafva minnen från en mycket sen del af bronsåldern (St. Hist. M. 3220).

Såsom biformer till de nyss omtalade nålarna med smal tvärstång kunna vi betrakta sådana som de, hvilka äro afbildade i Worsaae's *Nordiske Oldsager* fig. 241 (men en rund skålformig knopp i hvardera ändan af tvärstången), i Madsen's *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 27 fig. 7 (med dylika, men flatare knoppar; nålen ej böjd

[1] Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 27 fig. 8, och *Samlede Fund*, pl. 13 fig. 19. — St. Hist. M. eger utom originalet till *Svenska fornsaker* 219 (nr 3765) en nål med nästan lika smal (nr 2548) och en med dubbelt så tjock, ännu masiv tvärstång (nr 6680); alla funna i Skåne.

[2] Statens Hist. Museum eger utom originalet till fig. 220 i *Svenska fornsaker* (nr 3765) en dylik nål, som är något större (nr 2548), samt 5 nålar, som äro ungefär dubbelt så stora som den förstnämnda (nr 2109: 1827, 2548 [2 st.], 2791 och 3220).

upptill) och i Rygh's *Norske Oldsager* fig. 131 (med mycket lång och smal tvärstång, från hvilken bronsplåtar nedhänga). I Uppland har man funnit en liknande nål med lång smal tvärstång, hvars ändar äro tillbakaböjda och upprullade i spiral; nålen synes ej hafva varit böjd upptill (St. Hist. Museum 5917).

Samtida med de yngre hängkärlen äro sådana nålar som fig. 217 i *Sv. forns.*, med en rund, lodrätt stående skifva, hvilken är prydd med fina koncentriska kretsar[1]. Skifvan tilltog småningom i storlek, tills den blef så stor som å originalet till fig. 218 i *Sv. forns.*[2]. Från nålar af samma typ som nyss anförda fig. 217 torde äfven de nålar härstamma, hvilka upptill hafva flere dylika runda skifvor, vanligen tre stälda i trekant, såsom fig. 17 å pl. 27 i Madsens *Broncealderen, Suiter.* Något, om ock ej mycket, yngre torde de nålar af liknande form vara, hvilkas skifvor äro prydda med få och glesa, men höga och smala koncentriska kretsar. En sådan på Öland funnen nål är afbildad fig. 3 å sid. 273 i fjerde delen af *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift;* alldeles dylika nålar äro också anträffade på Gotland och Rügen[3]. Från Bornholm känner man en liknande nål, men med alla tre skifvorna i en rad[4]. Derjämte har man på ett par ställen i Danmark funnit nålar med flere dylika, men smärre skifvor i en rad[5]. En af dem,

[1] Originalet till fig. 217 och en dylik nål äro funna tillsammans med sena hängkärl vid Åsled i Vestergötland. — En sådan nål, ovanligt lång, men med ganska liten skifva, är funnen jämte ett mycket sent hängkärl m. fl. saker vid Fjellerup på Fyen; Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund,* pl. 19 fig. 12.

[2] Denna nål och en nästan lika stor äro funna vid Långbro i Södermanland tillsammans med två mycket stora och mycket sena glasögonformiga spännen; *Antiqvarisk tidskrift för Sverige,* 3 sid. 263.

[3] Statens Hist. Museum 5733 och Stralsunds Museum.

[4] Vedel, *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, pl. I fig. 2.

[5] Worsaae, *Nordiske Oldsager,* fig. 235; Madsen, *Broncealderen, Suiter,* pl. 27 fig. 6, och *Samlede Fund,* pl. 18 fig. 5.

från det förut omtalade Fjellerup-fyndet på Fyen[1], är prydd med hängande bronsbleck, och äfven en annan af denna typ har, liksom nålarna med tre större skifvor i trekant, troligen haft några bihang af samma slag, såsom på baksidan befintliga öglor antyda.

De flesta nu anförda nålarna torde vara ungefär samtida med eller något senare än de yngsta glasögonformiga spännena och de yngsta hängkärlen. Från en ännu senare tid, eller bronsålderns sista del, känner man dessutom åtskilliga andra former af nålar, såsom fig. 213, 214, samt troligen 216 i *Sv. forns.*; fig. 236 (guld), 237, 240 och 242 i Worsaae's *Nordiske Oldsager;* fig. 1, 2, 3, 11[2], 12[3] m. fl. å pl. 27 i Madsen's *Broncealderen, Suiter*[4]. Till öfvergångstiden mellan bronsåldern och jernåldern höra sådana enkla, upptill böjda nålar som fig 5 å pl. 1 i *Årböger for nordisk Oldkyndighed,* 1872 (jfr sid. 24 och 37); några äro af brons, andra af jern[5].

Bland arbeten från slutet af bronsåldern kunna utom de nu anförda äfven nämnas de å pl. 34 i Madsen's *Broncealderen, Samlede Fund,* afbildade föremålen; samt ett slags brons-'kupor' af obekant bestämmelse, som påminna om fig. 246 i *Sv. fornsaker* och möjligen ega

[1] Den omständigheten, att nålen förekom i Fjellerup-fyndet visar, att tidsskilnaden mellan denna typ och fig. 217 i *Svenska fornsaker*, som äfven var representerad i samma fynd, ej är särdeles stor.

[2] En i Vestergötland funnen nål af denna typ är afbildad i Werners *Antiqvariska berättelser,* II pl. V fig. 1. En alldeles dylik nål låg i den förut omtalade brons-cistan, som anträffades vid Primentdorf i Posen; *Congrès de Stockholm,* sid. 529 fig. 5.

[3] Jfr fig. 126 i Rygh's *Norske Oldsager.*

[4] Fig. 16 å samma pl. visar en till öfvergångstiden mellan brons- och jernåldern hörande nålform från Holstein och närmaste delar af Tyskland. Fig. 10 är en tysk typ, som ett par gånger äfven hittats i Danmark; jfr *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1872, pl. 1 fig. 3 (Bornholm).

[5] En sådan nål af jern med rundt, skifformigt hufvud är funnen jämte brända ben i ett lerkärl uti en liten hög vid Broholm på Fyen och afbildad fig. 11 *c* å pl. XXII i Sehested's *Fortidsminder og Oldsager fra Egnen om Broholm;* jfr sid. 104.

typologiskt samband dermed, men som hafva andra sirater och på insidan sakna knappar och öglor. De hafva i stället vid kanten ett aflångt fyrkantigt hål; i hålet på några är ett af tre eller fyra små skålar bildadt bronsstycke med en i spiral lagd bronstråd fäst[1].

Emedan man ännu känner så få samlade fynd från bronsålderns sista tid här i Norden, vet man endast obetydligt om de då brukliga vapnens och verktygens form. Troligen voro de mycket enkla, hvarken af någon karakteristisk form eller prydda med några lätt igenkänliga sirater. Det är derför sannolikt, att till denna tid höra många af de simpla svärd- och dolk-klingor, spjutspetsar, hålcelter, knifblad m. m., som ligga i samlingarna, utan att några nu kända fyndomständigheter gifva upplysning om, från hvilken del af bronsåldern de förskrifva sig. Fynden vid Fjellerup och Holbæk Ladegård[2] visa, att de simpla hålcelterna af samma typ som fig. 146 i *Sv. fornsaker* höra till en mycket sen tid. Ännu senare äro de 'halfrunda' bronsknifvarne af samma slag som fig. 184 i *Sv. fornsaker*[3]. Att dessa höra till slutet af vår bronsålder, visas bland annat deraf, att alldeles liknande knifvar af jern flere gånger anträffats[4].

[1] Sex sådana kupor, något olika hvarandra, äro funna i Skåne, troligen parvis (fyra i Statens Hist. Museum nr 3765 och 5991, samt två i Köpenhamns Museum nr 26455).

[2] Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 18 fig. 3, samt pl. 31 fig. 10 och 12.

[3] Originalet till denna fig. är funnet i Skåne. Vid Dömmestorp i södra Halland har man funnit en liknande, men smalare knif i ett lerkärl, nedsatt i kanten af en grafhög; Boye i *Hallands Fornminnesförenings årsskrift*, sid. 101 och pl. 3 fig. 4. — I Danmark äro flere sådana bronsknifvar anträffade. Se Boye i *Årböger f. nord. Oldkynd.* 1866, sid. 219 (med en fig.); *Nord. Tidsskrift f. Oldkynd.*, 3 sid. 334 (med en fig.); Madsen, *Broncealderen, Suiter*, pl. 25 fig. 32 (jfr fig. 30, 31, 33). — En dylik bronsknif från Meklenburg är afbildad i *Friderico-Francisceum*, pl. XVII fig. 11.

[4] En sådan på Gotland funnen jernknif ses fig. 266 i *Sv. forns.* I 'brandpletter' på Bornholm äro flere dylika anträffade; Vedel i *År-*

Äfven för andra verktyg och vapen trädde väl småningom jernet i bronsens ställe, om än öfvergången till den nya metallen ej så steg för steg kan följas i Norden som i södra Europa.

Den i ögonen fallande skilnaden mellan de präktiga arbetena från bronsålderns blomstringstid och de lika mycket i form och sirater som i storlek och utförande underlägsna arbetena från bronsålderns sista del i Norden beror troligen, åtminstone till en del, derpå att bronsåldern här fortfor långt efter det, att jernet i södra och mellersta Europa kommit i allmänt bruk. För sitt behof af brons var nämligen Norden beroende på tillförsel från nämnda trakter, men det är sannolikt, att denna tillförsel ej längre blef så riklig, då bronsen upphört att i landen söder om det nordiska området spela samma roll som förr.

Äfven grafvarna från bronsålderns sista del synas hafva varit mycket oansenligare än de från den äldre bronsåldern. Liken blefvo, såsom under den närmast föregående tiden, brända, men de från bålet hopsamlade benen nedlades ej i en stenkista eller i ett af en sådan kista skyddadt lerkärl. Stundom ligga de väl i ett lerkärl, men detta är då ej omgifvet af en stenkista; i många, kanske de flesta fall blef deremot den med kol blandade benhopen antingen lagd på marken, utan något nu synligt skydd, och omedelbart betäckt med en deröfver uppkastad hög af sten eller jord[1], eller ock nedgräfd uti en grop i marken eller i kanten af en stor, redan befintlig grafhög. Grafvarna från bronsålderns

böger f. nord. Oldkynd. 1870, sid. 28 och pl. 5 fig. 6. En i Meklenburg funnen jernknif af denna form är afbildad i *Friderico-Franciscеum*, pl. XVII fig. 12.

[1] Liknande grafvar för brända så väl som för obrända lik finnas väl äfven från äldre delar af bronsåldern, men i de fall, då liken blifvit brända, äro benen hvita, tydligen genom sköljning befriade från jord och kol, hvilket ej är fallet uti de nu i fråga varande grafvarna.

slut och öfvergången till jernåldern blifva derigenom ofta mycket lika de under namn af 'brandpletter' kända grafvar från den första delen af jernåldern, som isynhet på Bornholm blifvit till så stort antal undersökta.

I flere delar af Skandinavien bestå de öfver grafvarna från senare delen af bronsåldern och början af jernåldern uppkastade högarne merendels af endast sten, äro så kallade stenrösen. Detta är bland annat fallet på Bornholm, hvarest rösena, liksom de i allmänhet till en något senare tid hörande 'brandpletterne', blifvit med ovanlig noggrannhet undersökta af amtman Vedel. Denne grundlige kännare af Bornholms fornminnen yttrar härom följande[1]:

»Ett betraktande af rösena visar omisskänligen en jämn öfvergång från det i bronsåldern vanliga grafskicket till begrafvandet i 'brandpletter'. Det är redan ofvan anfördt, huru rösena än innehålla grafkistor eller grafurnor med omsorgsfullt rentvättade hvita benbitar, alldeles som bronsålderns grafvar; än urnor fyllda med och omgifna af svart mull, hvari benen ligga blandade med likbålets öfriga rester; än ett vidsträckt lager svart mull, spridt öfver rösets hela botten, samt innehållande benbitar och stycken af ett sönderslaget groft lerkärl, alldeles af samma beskaffenhet som de till grafurnor använda; än ett begränsadt dylikt lager mull på bottnens midt; än slutligen en verklig kittelformad 'brandplet' med ben, kol och lerkärlsskärfvor, täckt af en flat sten. Öfvergången kan alltså följas genom alla sina stadier.»

»Också i rösenas byggnadssätt kan en öfvergång från bronsålderns högar till 'brandpletterne' steg för steg uppvisas. Det är mycket allmänt att finna en icke obetydlig rundad stenhop omkring grafkistan eller graf-

[1] *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, sid. 22.

urnan under midten af bronsålderns högar. Förminskas den öfverliggande jordens tjocklek och tillika hela grafhögens storlek, framkommer ett röse, sådant som de vi finna vid Mandhöi, der jordbetäckningen ännu stundom är intill 2 alnar tjock. Förminskas jordbetäckningens tjocklek ännu mera, framkommer efterhand den vanliga formen för rösena. Inskränkes sedan stenhögen till en enkel stenläggning, hvarpå man i beskrifningen af de särskilda röseplatserna finner många exempel, och lägges slutligen täckstenen från den underliggande grafven uppe i sjelfva stenläggningen, så har man i det närmaste hunnit till en form för grafvarna, som icke är ovanlig i den äldsta brandpletstiden, isynnerhet i Lyrs skog, der täckstenarne öfver 'brandpletterne' till en del voro infattade i en vacker och vidsträckt stenläggning.»

Äfven af södra Sveriges stenrösen hör troligen ett stort antal till slutet af bronsåldern och öfvergången till jernåldern. Rösen finnas der både från bronsåldern och från den äldre jernåldern. Många af dem äro väldiga, fullt lika höga och vida som bronsålderns stora grafhögar af jord, och visa sig äfven tillhöra den rena bronsåldern. Men många äro mindre, och i de flesta fall kan man endast genom kännedom om de i dem anträffade fornsakerna afgöra, från hvilkendera perioden de förskrifva sig. I afseende på de otaliga rösen, som ej innehållit några fornsaker utan endast ett kolblandadt benlager, kan derför vanligen ej sägas, om de höra till en sen del af bronsåldern eller en tidig del af jernåldern. Lika litet torde man i allmänhet kunna afgöra detta i fråga om många i rösen eller annorstädes anträffade lerkärl, som endast innehålla brända ben utan några bland dem nedlagda fornsaker, isynnerhet om benen ej blifvit rentvättade. Under bronsålderns blomstringstid var nämligen, såsom redan är anmärkt, detta

vanligt, så att en graf, som innehåller hvita, rensköljda ben af ett brändt lik, i allmänhet utan tvekan kan hänföras till den rena bronsåldern. Mot slutet af perioden, liksom under den äldre jernåldern, synes man icke, eller åtminstone endast sällan, hafva iakttagit denna sed.

Från en sen del af bronsåldern känner man äfven några fall, då de brända benen lagts i lerkärl, hvilka nedgräfdes i jorden, utan att någon hög kastades deröfver. Nära Köpinge i södra Skåne har man funnit några sådana kärl och i ett af dem den bronsnål af samma slag som fig. 220 i *Sv. fornsaker*, hvilken sid. 112 är omtalad. Det är sannolikt, att detta begrafningssätt eger historiskt samband med den liknande sed, som i flere delar af Europas fastland är känd både från slutet af bronsåldern och från den äldre jernåldern.

Då likbränning var allmän här i Norden såväl under den senare delen af bronsåldern som under den äldsta delen af jernåldern, och då grafvar med brända ben från dessa perioder äfven äro anträffade på Öland och Gotland, är det, såsom förut är nämndt, anmärkningsvärdt, att man flere gånger funnit sådana bronsringar som fig. 52 och 53 i grafvar med obrända lik. Dessa ringar kunna dock lika litet tillhöra den äldre del af bronsåldern, då de döde ännu begrofvos obrända, som de kunna förskrifva sig från den jämförelsevis sena del af den äldre jernåldern, då samma sed återupptogs och trädde i stället för likbränningen.

Uti de af keltiska stammar bebodda landen i mellersta Europa efterträddes bronsåldern af en jernålderskultur, som bland fornforskarne är känd under namnet på det ställe, Hallstatt i Österrike, der man först i större antal påträffade minnen från denna tid. Efter nämnda kulturperiod kunna vi i samma, då keltiska

landen urskilja en annan, som omfattar århundradena närmast före Kristi födelse, och som vanligen benämnes efter La Tène i Schweiz, der en mängd för denna tid karakteristiska minnen anträffats.

I Norden, och öfverhufvud i de trakter, der Germaner bo, då vi först af historien lära känna dem, varade bronsåldern längre. Åtskilliga fynd antyda, att Hallstatt-perioden i mellersta Europa är ungefär samtidig med slutet af den yngre bronsålderns blomstringstid i Norden, om jag så får kalla den tid, som här ofvan karakteriserats genom hängkärlen och de glasögonformiga spännena.

La Tène-tiden — den *andra* perioden af mellersta Europas jernålder — synes deremot vara samtida med bronsålderns sista tid i Norden och med början af vår jernålder[1]. Detta bestyrkes af några i senaste tid på den jutska halfön anträffade jernsvärd af den för La Tène-perioden egendomliga formen[2]. Flere för samma period utmärkande spännen, några af jern, andra af brons, äro ock anträffade i den äldsta större grupp af grafvar, som med säkerhet kan hänföras till den fullt utvecklade jernåldern i Norden, de förut omtalade 'brandpletterne' på Bornholm[3]; äfven i andra delar af Dan-

[1] I Stettins Museum förvaras ett vid Mandelkau i Neumark anträffadt fynd, i hvilket glasögonformiga spännen och andra föremål af de för den rena bronsåldern egendomliga formerna skulle vara anträffade tillsammans med två jernspännen af Tène-typ; *Photographisches Album der prähistor. und anthropol. Ausstellung zu Berlin 1880*, Sect. III Taf. 7. Men det är å anförda ställe antecknadt, att »Die Zugehörigkeit der eisernen Fibeln ist nicht zweifellos», och det är tydligt, att de *icke* höra till fyndet, ej blott emedan sådana spännen måste vara betydligt senare än glasögonformiga spännen och deras samtida, utan också emedan de båda jernspännena ej omtalas i den utförliga förteckning öfver fyndets beståndsdelar, som kort efter dess införlifvande med museet trycktes i *XXXI:er Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde* (Stettin 1859), sid. 54 och 55.

[2] Museerna i Köpenhamn och Kiel.

[3] Vedel i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, pl. 5.

mark samt, ehuru mera sällan, i södra Sverige och Norge, äro sådana spännen funna. Men de höra nästan alla till en ganska sen del af La Tène-perioden; spännets tillbakaböjda spets är nämligen oftast fastvuxen med bågen. Af den något äldre typen med en spets, som väl är böjd tillbaka mot bågen och omfattar denna, men ännu är fri, hafva mycket få spännen träffats i Norden[1]; och af de ännu äldre typerna med en uppböjd spets, som ej når fram till bågen, eller som når fram till, men ej omfattar denna[2], torde intet spänne vara kändt från Skandinavien.

Inom de många århundraden, som ligga mellan stenålderns slut och Kristi födelse, tror jag, att vi här i Norden redan kunna urskilja följande perioder:

1. *Den äldre bronsålderns första del*, eller bronsålderns början, innan de vackra, för det nordiska området egendomliga typerna hunnit utveckla sig. Från denna, ännu föga kända period torde bland annat flertalet af sådana skaftcelter som fig. 138—141 i *Sv. forns.*, af svärden med åttkantig kafle och sådana dolkar som fig. 167 i *Sv. fornsaker* m. m. förskrifva sig. Såsom ett af de få nu kända större fynden från denna första del af bronsåldern torde vi kunna betrakta det, som år 1864 anträffades vid Pile i Tygelsjö socken, södra Skåne[3].

2. *Den äldre bronsålderns blomstringstid*, — eller den äldre delen af bronsålderns blomstringstid, — för hvilken sådana vackra, ofta med rika spiralsirater prydda arbeten äro utmärkande som fig. 99—129, 134 och 135 i

[1] T. ex. Vedel, anf. pl. 5 fig. 1, 2 och 7; Worsaae, *Afbildninger fra det Kongl. Museum f. nord. Oldsager*, fig. 176 (Danmark); *Sv. forns.*, fig. 308, 309 (och 310); Rygh, *Norske Oldsager*, fig. 228. — Det är denna typ, i dess äldre form, som tillhör sjelfva fyndet vid La Tène.

[2] Såsom fig. 88—90, 94, 99 och 100 i H. Hildebrands *Bidrag till spännets historia*, i fjerde delen af *Antiqv. tidskrift för Sverige*.

[3] Statens Hist. Museum 3311. En utförlig beskrifning på detta märkliga fynd blir inom kort intagen i *Månadsbladet*.

Sv. forns. Äfven inom denna period kan man redan i vissa fall urskilja äldre och yngre typer och fynd, bland dem flere, som förmedla öfvergången till nästa period.

3. *Den yngre bronsålderns blomstringstid,* — eller den yngre delen af bronsålderns blomstringstid, — den del af det vi hittills kallat den yngre bronsåldern, som karakteriseras af sådana glasögonformiga spännen och sådana hängkärl som fig. 223 och 248 i *Sv. forns.* Inom denna period kunna vi likaledes i många fall urskilja äldre och yngre typer och fynd. Sådana typer som fig. 222, 233 och 247 höra till öfvergångstiden från föregående period.

4. *Den yngre bronsålderns senare del,* en förfallets tid, till hvilken sådana typer som fig. 50, 51 och 54 här ofvan samt fig. 220 och 229 i *Sv. forns.* höra, äfvensom flere andra, om hvilka i det föregående talats. Från början af denna period förskrifver sig fyndet vid Holbæk Ladegård.

De flesta från denna period kända typer härstamma från dem, som förekomma under de föregående, men nästan alla dö de ut före jernålderns början. Häruti visar sig en betydande olikhet med förhållandena under motsvarande period i södra och vissa delar af mellersta Europa, der de flesta af bronsålderns typer med full lifskraft öfverlefva jernets införande och gifva upphof åt nya typer.

5. *Öfvergångstiden till jernåldern,* då den nya metallen började komma i bruk äfven här i Norden. Till denna tid höra sådana typer som fig. 52 och 53 här ofvan samt flere andra, hvilka i det föregående äro beskrifna.

Bevisen för riktigheten af denna periodindelning hoppas jag få tillfälle att snart framställa dels i det under arbete varande andra häftet af texten till *Sveriges forntid,* hvilket behandlar bronsåldern, dels i mera spe-

ciela afhandlingar, som redogöra för de ganska vidlyftiga förarbetena till nämnda häfte. En sådan är den uppsats om bronsålderns spännen, som är under tryckning i sjette delen af *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*. Först sedan jag haft tillfälle att på detta sätt utveckla skälen för min åsigt, torde det vara tid att afgöra, om den är riktig eller oriktig.

Oscar Montelius.

Från Akademiens sammankomster.

Den 21 juli 1880.

Akademiska ärenden. Kongl. Majt hade meddelat, att riksdagen, på sätt Kongl. Majt äskat, för år 1881 ställt till Akademiens disposition extra anslag till samma belopp som under år 1880 (jfr *Månadsbladet* nr 89—90).

Akademien beviljade sin andre amanuens dr Hjalmar Stolpe tjenstledighet för juli månad, för fortsättande af en utländsk resa.

Akademien medgaf att, med begagnande af duplettföremål i Statens Historiska Museum, må i det blifvande nordiska läraremötets lokal anordnas en typsamling från stenåldern, med skyldighet för mötets styrelse att ansvara för de utlemnade föremålens återställande i oskadadt skick.

Riksantiqvarien anmälte, att flere delar af Statens Historiska Museum blifvit omordnade samt att i sammanhang dermed blifvit tryckt den fjerde upplagan af den för besökande i Museet afsedda katalogen.

Inlösta fornsaker och mynt. 64. En spiralring af guld, funnen på Gotland. Inv. 6590.

65. En samling fornsaker från Dalarne, Vestmanland och Uppland. Inv. 6591.

66. En år 1554 förfärdigad svensk gobelin med Stenbockska och Lejonhufvudska vapnen. Inv. 6715.

67. Tre svenska och ett danskt kopparmynt från nyare tid. Inv. 6597.

68. Åtta krumknifvar af flinta, f. i Tanums sn, BL. Inv. 6598.

69. Ett jernsvärd från medeltiden med guldinkrustering, f. å Kilegården, Gerums sn, VG. Inv. 6599.

70. Sjutio nyare silfvermynt, f. å nr 2 Asmuntorp, Näs sn, Skåne. Inv. 6600.

71. En armbygel af silfver, f. vid Granby, Gammelgarns sn, Gotland. Inv. 6601.

72. Tretton glasperlor och två bronsfragment, f. vid Dörby, N. Mökleby sn, Öland. Inv. 6602.

73. En flintknif, f. å nr 8 Blixtorp, Hunestads sn, Halland. Inv. 6603.

74. Fyra föremål af sten från Ångermanland, insända genom P. Edholm. Inv. 6604.

75. En stenyxa, f. vid Södra Sandby, Sandby sn, Öland, samt ett dr. Kristinas silfvermynt, f. i Stockholm. Inv. 6605.

76. Ett graffynd för jernålderns förra del från Vallstenarum, Vallstena sn, Gotland. Inv. 6606.

Arkeologiska undersökningar. Riksantiqvarien redogjorde för de undersökningar han under en resa på Gotland och Öland företagit samt förevisade: (77) Två jernsvärd och en hästskalle, anträffade i en grafplats från den tidigare jernåldern vid nr 2 Sörby, Gärdslösa sn, Öland. Inv. 9592.

Berättelser om företagna undersökningar anmältes, som inkommit från trafikintendenten Troili, agronomen C. F. Nordenskjöld, kandidat Gustafsson, direktör Nordin och pastor Palmgren. Fyra af dessa berättelser voro åtföljda af de under forskningsresorna anträffade fornsakerna, nämligen:

78. Troilis. Inv. 6593.

79. Nordenskjölds. Inv. 6594.

80. Gustafssons. Inv. 6595.

81. Nordins. Inv. 6596.

Akademien lemnade trafikintendenten Troili uppdrag att undersöka två grafhögar i närheten af Vartofta station, med skyldighet för honom att inlemna berättelse och fynd mot ersättning af arbetskostnaden.

Friherre E. Cederström erhöll tillåtelse att undersöka skadade fornlemningar i närheten af Krusenberg samt öfverdirektören E. Sidenbladh att företaga undersökningar i trakten af Stäringe, Årdala sn, Södermanland, med skyldighet för båda att till Akademien inlemna berättelse och fynd.

Akademien lemnade anslag åt pastor Palmgren till fortsätta antiqvariska undersökningar i Småland samt åt bibliotekarien Torin för undersökning af ett graffält i Larfs sn, VG.

Kyrkliga fornlemningar. Lillkyrka församling i erkestiftet hade anmält sig vilja låta omgjuta kyrkans större år 1793 förfärdigade ringklocka och fann Akademien intet hinder möta den beaktade åtgärden.

Akademien medgaf, att ett krucifix och ett votivskepp må af Vassunda församling af erkestiftet få försäljas till friherre E. Cederström på Krusenberg.

Visby ruiner. I nådigt bref af den 28 maj hade Kongl. Majt tillkännagifvit, att Akademien skall från hospitalsdirektionen i Visby mottaga den s. k. ruinkassan till förvaltning och för framtiden ombesörja, att ruinerna varda på lämpligt sätt vårdade och underhållna, för hvilket ändamål det af Kongl. Majt äskade och af riksdagen beviljade årliga anslaget af 450 kr. ställes till Akademiens disposition.

Medaljförslag. 9. Ett genom fru Lea Ahlborn inlemnadt förslag till Stora Kopparbergs läns hushållningssällskaps belöningsmedalj godkändes.

Gåfvor anmältes: *a*) till *Statens Historiska Museum:*

31. Af *Lundby* församling i Vestmanland: en funt samt en rund skulpterad sten. Inv. 6607.

32. Af *Stråvalla* församling i Halland: en funt samt skulpterade delar af en predikstol. Inv. 6608.

33. Af friherre *E. Cederström* på Krusenberg: en bronscelt f. i Hedesunda sn, Gestrikland. Inv. 6609.

b) till *k. Myntkabinettet:*

34. Af hr *Gieseke* i Hamburg: en samling svenska och utländska mynt. Inv. 6610.

c) till Akademiens *arkiv:*

5. Af hr *C. Bolm:* en samling teckningar af runstenar och andra fornlemningar.

d) till Akademiens *boksamling:*

50. Af lektor *P. Olsson:* en af honom utarbetad *Förteckning öfver Östersunds högre elementarläroverks mynt- och medaljsamling. 2. Antika mynt.*

51. Af det *k. Nordiska Oldskriftselskab* i Köpenhamn: *Aarböger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1880, h. 3 och 4.

52. Af professor *J. R. Aspelin* i Helsingfors: hans verk *Antiquités du Nord finno-ougrien,* h. 4.

53. Af k. danska *Videnskabernes Selskab* i Köpenhamn: Kleinschmidt & Jørgensen, *Den Grönlandske ordbog;* — A. Hammer, *Primordialbrusken og dens Forbening i det menneskelige Kranium for Födseln;* — T. N. Thiele, *Om Anvendelse af minste Kvadraters Methode i nogle Tilfælde;* — *Oversigt over det k. Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger* 1879,3 1880,1.

54. Af *det ekonomiska kartverket:* beskrifningar öfver kartorna Norrbärke tingslag samt Kinds och Åkerbo härad.

55. Af hr *E. Cartailhac* i Toulouse: *Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme* 1880,3—5.

56. Af *Der historische Verein für das württenbergische Franken:* dess *Zeitschrift,* årg. 1852—1873, 1875, 1878 samt register till årg. 1837—1873.

57. Af *Stockholms stadsfullmäktige: Berättelse angående Stockholms kommunalförvaltning år 1878.*

58. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* mars 1880.

59. Af *Die gelehrte estnische Gesellschaft i Dorpat:* dess *Verhandlungen* IX, X, 1.

60. Af fröken *Johanne Mestorf* i Kiel: *Die archäologische Literatur Scandinaviens in deutschen Zeitschriften, Aufsätze und Referate von J. Mestorf* (manuskript); — *Das heidnische Zeitalter in Schweden von Dr Hans Hildebrand. Uebersetzt von J. Mestorf;* — *Die Ureinwohner des Scandinavischen Nordens von S. Nilsson. I. Das Steinalter. II. Das Broncealter. Uebersetzt von J. Mestorf;* — *Die Siegfriedbilder be-*

schrieben und erklärt von Prof. Carl Säve. Uebersetzt von J. Mestorf; — Die nordische Bronzezeit und deren Periodentheilung von Sophus Müller. Aus dem dänischen von J. Mestorf; — Führer durch das Museum vaterländischer Alterthümer in Stockholm. Ausgearbeitet von Oscar Montelius. Uebersetzt von J. Mestorf; — Der Einfluss der klassischen Völker auf den Norden durch den Handelsverkehr. Von C. F. Wiberg. Aus dem Schwedischen von J. Mestorf; — Der internationale archäologische und anthropologische Congress in Stockholm au 7 bis 16 August 1874. Von J. Mestorf; — Die Vorgeschichte des Nordens nach gleichzeitigen Dänkmälern von J. J. A. Worsaae. Ins Deutsche übersetzt von J. Mestorf.

61. Af hr *J. Zobel de Zangróniz* i Madrid: hans arbete *Estudio histórico de la moneda antigua española desde su origen hasta el imperio romano* 1.

62. Af hr *J. Télfy:* hans bok *Opuscula græca.*

63. Af *the Anthropological institute of Great Britain and Ireland:* dess *Journal* vol. IX ser 4.

64. Af *Arkeologiska Sällskapet* i Agram: *Viestnik* 2,3.

65. Af *Der Münchener Alterthums-Verein: Der Wartburg* VII,6.

Den 18 augusti 1880.

Akademiska ärenden. Akademien beviljade sin andre amanuens dr Stolpe tjenstledighet till den 8 april 1881.

Till utländsk korresponderande ledamot valdes dr Herman Frithiof Antell i Vasa.

Inlösta fornsaker och mynt. 82. Landshöfdinge-embetet i Vermlands län hade insändt ett fynd af brutna smycken och mynt (angelsaksiska och tyska) af silfver, af två arbetare hittadt vid Uddeby, Varnums sn och hembjudet genom brukspatron R. Adlersparre, som i en särskild skrifvelse hade uttalat en önskan, att Akademien icke måtte af detta fynd för Statens samlingar inlösa mera än som vore nödvändigt. Ett urval af fyndet inlöstes. Inv. 6619.

83. Ett större fynd af prydnader och mynt af silfver (angelsaksiska, franska, tyska), anträffade vid Espinge, Hurfva sn, Skåne, vägande 19 skålp. 13 ort 91 korn. Inv. 6620. — Om detta fynd skola framdeles närmare upplysningar meddelas.

84. Tre stenredskap, f. i Södermanland. Inv. 6611.

85. Ett bronssvärd med ett kantbeslag till skidan, f. i en mosse vid Påarp, Vestra Karups sn., Sk. Inv. 6612.

86. En tvådalersplåt af år 1679, f. i Arboga å. Inv. 6613.

87. Sju stenåldersredskap f. i Södermanland. Inv. 6614.

88. En kejsar Justinianus I:s guldsolidus, f. vid Snosarfve, Silte sn, Gotland. Inv. 6615.

89. En kejar Libii Severi guldsolidus, f. vid Ramsätra, Köpings sn, Öland. Inv. 6616.

90. En holländsk dukat af år 1656, f. i Stockholm. Inv. 6617.

91. Ett s. k. ovalt bryne, f. i trakten af Olleberg. Inv. 6618.

Hembjudet fynd. Genom landshöfdinge-embetet i Göteborgs och Bohus län hade hembjudits en del kanoner och mörsare, funna af dykare i hafvet vid Strömstad. Riksantiqvarien anmälte, att han om fyndet underrättat chefen för artillerimuseet kapten F. A. Spak, som redan inledt underhandlingar med hittarne.

Byte. 6. Genom byte med kassören H. Oldenburg erhöllos för Statens samlingar en liten guldbrakteat, f. på Gotland samt en medalj i silfver öfver k. Gustaf II Adolf (B. E. Hildebrand nr 51) samt en medalj i koppar öfver freden i Breda år 1667 (B. E. Hildebrand k. Karl XI nr 17 *a*). Inv. 6624.

Undersökning af fornlemningar. Akademien gaf, på vanliga vilkor, komministern O. G. Blomberg tillstånd att undersöka ett graffält vid Hjelmsäter, Vestermo sn, Södermanland.

Helsinglands fornminnesförening hade insändt kartor öfver en del fornlemningar i Tuna sn, en aqvarell öfver gilleshuset i Forsa sn, samt förteckning öfver en del fornsaker, som förvaras i Enångers sn.

Andra samlingar. Akademien beslöt att som gåfva lemna till riksbankens samt till Lunds universitets myntkabinett hvar sin k. Knut långes brakteat.

Styrelsen för Vesternorrlands läns museisällskap hade anmält, att i Hernösand hade bildats ett historiskt och naturhistoriskt museum samt anhållit att under sin verksamhet få vara inneslutet i Akademiens hogkomst.

Kapten V. Nauckhoff hade insändt förteckning öfver de fornsaker, som förekomma i norra Kalmar läns folkhögskolas samt i hans egen samling.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Rone församling (Gotland) hade hembjudit ett rökelsekar af malm. Som kar af samma typ redan förekomma i Statens Historiska Museum, beslöt Akademien att rökelsekaret skulle återsändas med förklaring, att det icke är för Statens samlingar behöfligt.

Kongl. Majt hade till Akademien remitterat en ansökan af Kjells Nöbbelöfs församling (Skåne) om tillstånd att nedtaga socknens gamla kyrka. Akademien gaf sin e. o. amannens dr Ekhoff uppdrag att besigtiga kyrkan.

Friherre A. Adelsvärd hade hemställt, att de grafstenar, som nu finnas inmurade i Åtvids gamla kyrkas korvägg, äfvensom en, som ligger i det gamla korgolfvet, skulle få inmuras i den nya kyrkans tornrum, och gaf Akademien härtill bifall.

Kyrkoherden A. Kjellén hade anmält, att Torsö kapell i Skara stift blifvit under hans frånvara och honom oåtspord nedtaget, att det gamla kapellets predikstol skulle användas i den nya kyrkan, samt att en altartafla finnes, som ej kommer att vidare begagnas. Akademien beslöt att låta härvid bero, men skulle kyrkoherden påminnas om nödvändigheten att åt den gamla altartaflan bereda ett lämpligt förvaringsrum.

Visby ruiner. Hospitalsdirektionen i Visby hade insändt dels redovisning för ruinkassans förvaltning under årets sju första månader,

dels den kontanta behållningen (977 kr. 13 öre), äfvensom underrättat, att ett ärende, rörande undanskaffande af ett nära den hel. Nicolai ruin uppfördt afträde, ännu icke blifvit afgjordt.

Akademien beslöt att hos Kongl. Majt hemställa, om icke, då statsverket ända sedan år 1879 innehaft hospitalstomterna, men någon ersättning af statsmedel för de tomtören m. m., som fordom inflöto till ruinkassan, icke utfaller förr än med år 1881, Kongl. Majt skulle täckas för hvart af åren 1879 och 1880 till ruinkassan öfverlemna ett belopp motsvarande medelvärdet af de senaste årens inkomster eller tillsammans 465 kr. 40 öre.

Akademien beslöt, att så vidt tillgångarne sådant medgifva, skola i år ett delvis rasadt stycke af den södra stadsmuren restaureras äfvensom åtgärd vidtagas för bevarandet af sankt Larskyrkans torn. Riksantiqvarien skulle derföre öfverresa till Visby för att i sådant syfte vidtaga anordningar.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

34. Af studeranden *O. Arenander:* en stenyxa, f. i Vårfrukyrke sn, Upl. Inv. 6621.

35. Af *Hörby* församling i Skåne: en i trä skulpterad Mariabild från slutet af medeltiden. Inv. 6622.

b) till *k. Myntkabinettet:*

35. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en samling mynt och medaljer. Inv. 6623.

c) till Akademiens *boksamling*:

66. Af *Die Gesellschaft für deutsche Philologie* i Berlin: *Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie.* I. 1.

67. Af *k. Vetenskaps-Akademien* i Berlin: *Monatsbericht* för april.

68. Af hr *Zobel de Zangróniz:* hans under nr 61 omtalade verk, del 2, h. 1.

69. Af *Der Münchener Alterthumsverein: Wartburg* VII, 7.

70. Af *Norska regeringen: Norske Rigs-Registranter* VII, 2.

71. Af *Levi Biskop* i Albany: hans *Poetical works.*

Detta nummer lades under pressen den 1 april 1881.

Stockholm, 1881. Kongl. Boktryckeriet.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens

MÅNADSBLAD.

REDAKTÖR: HANS HILDEBRAND.

105—108. 1880. Sept., Okt., Nov., Dec.

Ett fynd från vår bronsålders äldsta tid.

Vid det på Skånes kust söder om Malmö belägna Pile i Tygelsjö socken, Oxie härad, gjordes på hösten år 1864 ett fynd, som i mer än ett hänseende är värdt att närmare betraktas.

Då åboen Hans Olsson å nr 1 Pile i november nämnda år var sysselsatt med höstdrifning, stötte plogen på något, som skramlade och väckte plöjarens uppmärksamhet. Han undersökte då stället, hvilket ligger på en jämn åker vid kanten af en dikesvall, och framplockade en mängd bronssaker, vägande tillsammans 5,86 kilogram (13,8 ℔). Kyrkoherden i församlingen, den bekante språkforskaren Ernst Rietz, insände fyndet till Statens Historiska Museum, der det nu förvaras under nr' 3311.

Det består af:

a) En kilformig *skaftcelt*, utan märkbart uppstående kanter, afbildad fig. 55 i hälften af verkliga storleken. Dess längd är 15,85 cm. och bredd vid eggen 6,8.

b) En dylik *skaftcelt*, utan märkbart uppstående kanter. Eggens ena hörn afrundadt genom nötning. Längd 10,3 cm.

c) En stor *skaftcelt*, afbildad fig. 56 i hälften af verkliga storleken. Han har mycket låga kanter och är

på midten ganska tjock, men blir tunnare både uppåt och nedåt. Något nedom midten finnes en knapt märkbar, tvärt öfver bladet gående ås; någon dylik ses ej på de andra till fyndet hörande celterna. Nedre delen är på båda sidor prydd med grunda ränder, som gå parallelt med eggen. Längd 21,1 cm.; bredd vid eggen 8,75.

55. *Skaftcelt.* 1/2.

56. *Skaftcelt.* 1/2.

d) Fem *skaftcelter* af samma form som den sistnämnda och med lika låga kanter. Alla dessa celter äro prydda med sådana parallelt med eggen löpande ränder som *c*, men, emedan ytan är mycket skadad genom erg, äro dessa ränder nu på flere ställen otydliga. Den största

celten är 19 cm. lång och 7,4 cm. bred vid eggen. Den minsta har i forntiden blifvit ituslagen, och bitarna passa ej alldeles ihop, så att längden icke kan fullt bestämmas; den har varit minst 14,6 cm. lång. Äfven en af de andra har före nedläggandet i jorden blifvit ituslagen; de öfriga äro hela.

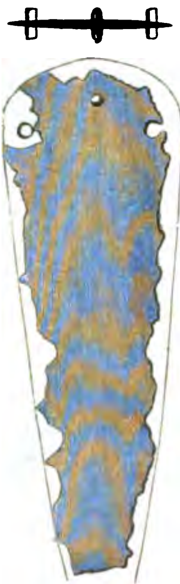
e) Fem *skaftcelter* af samma form som *c* och *d*, men utan de med eggen parallela ränderna; med mycket låga kanter. Två af dessa celter äro afslagna i forntiden;

57. *Dolk.* 1/2.

58. *Dolkfäste.* 1/2.

59. *Dolkklinga.* 1/2.

af den ena finnas nu båda hälfterna, af den andra saknas öfversta delen. Den största är 14,85 cm. lång och 6,9 cm. bred vid eggen. Den minsta, hvilken tydligen varit större än den är, har nu en längd af 6,6 cm.

f) En i flere bitar sönderbruten *dolk* med fäste af brons, hvilkens öfre del är afbildad fig. 57 i hälften af verkliga storleken. Klingan är gjuten för sig och fäst med tre nitar, hvilkas platta hufvud föga eller intet höja sig

öfver den omgifvande ytan. Kaflen, som har oval genomskärning, är gjuten ihålig öfver en kärna af lera. Knappen är plan och synes hafva varit bredt oval; han, liksom öfriga delar af fästet, saknar sirater. Klingan har en mycket bred, mot spetsen afsmalnande, låg och nästan plan midtrygg; inga sirater. Spetsen saknas.

g) En bit af en *dolk* med fäste af brons, afbildad fig. 58 i hälften af verkliga storleken. Klingan är gjuten

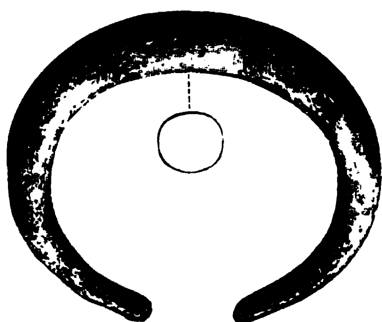
60. *Bronsring.* $^2/_3$.

för sig och fäst med tre nitar, som hafva små plana hufvud, hvilka ej höja sig öfver den omgifvande ytan. Kaflen har oval genomskärning och är gjuten ihålig. Dess ena sida är mycket ojämn och saknar alla sirater; den andra, på figuren synliga sidan är prydd med grupper af fina inristade linier. Öfre delen af fästet saknas. Af klingan finnes nu så litet qvar, att man ej med säkerhet kan afgöra, om den haft midtrygg. Har sådan funnits, måste den hafva varit mycket smal.

h) En bred *dolkklinga*, plan, utan midtrygg och utan linier eller andra sirater, afbildad fig. 59 i hälften af verkliga storleken. Spetsen saknas och eggarna äro mycket skadade. Klingan har varit fäst med tre nitar, af hvilka endast den mellersta finnes qvar; den är kort, ganska smal, utan hufvud.

i) En upptill afbruten och i kanterna mycket skadad, ej särdeles bred *klinga* till en *dolk* med bred kullrig midtrygg; inga sirater. Nu ses inga nithål eller tydliga lemningar af sådana. Längd nu 13,5 cm.

k) Spetsen af en *dolk* med låg, bred, afspetsad midtrygg, längs hvilkens midt går en smal upphöjd ås. Eggarna

61. *Armring.* ²/₃.

mycket skadade. Längd nu 5,3 cm. — Det synes *icke* vara sannolikt, att denna spets är en del af dolken *g*.

l) En större öppen *ring* af en tjock, trind ten, afbildad fig. 60 i två tredjedelar af verkliga storleken. Den är ojämn, möjligen emedan den ursprungliga ytan, af hvilken spår ännu ses, förstörts af erg och affallit. Inga sirater. Ringen aftager i tjocklek mot ändarna, hvilka icke äro uppböjda till hakar eller hoprullade. Största tjocklek 14 mm.

m) En nästan hel *ring* af samma slag som *l*, samt 6 större och mindre bitar af tre dylika *ringar*. De äro alla af tjocka, trinda, släta tenar, hvilka sakna sirater

och afsmalna emot ändarna. Dessa ringar hafva dock ej varit så tjocka som *l;* största tjockleken endast 9 mm.

n) En öppen, tjock, mot ändarna afsmalnande *armring*, afbildad fig. 61 i två tredjedelar af verkliga storleken; nästan trind, slät, ehuru ytan nu är ojämn, tydligen af samma skäl som det vid *l* nämnda. Största tjocklek 13,5 mm.

o) En i flere bitar bruten, öppen *armring* af en smal, trind, slät, i fyra hvarf fram och åter böjd ten, afbildad fig. 62 i två tredjedelar af verkliga storleken. Utom det som ses på teckningen finnas några mindre

62. *Armring.* $^2/_3$.

63. *Armband.* $^2/_3$.

bitar. På det största stycket sitta två smärre klumpar af brons, som synas vara fästa der genom inverkan af eld; de äro ej återgifna på figuren. Ringens bredd 1,8 cm.

p) Två bitar af ett bredt *armband*, afbildade fig. 63 i två tredjedelar af verkliga storleken. Insidan slät. På utsidan ses 12 parallela, långsgående åsar, af hvilka den yttersta vid hvardera kanten är bredast, högst och prydd med smala tvärskåror; de andra åsarna äro lägre och släta. Armbandet, hvilket varit jämnbredt och utan tvifvel öppet med tvära ändar såsom fig. 127 i *Svenska fornsaker*, är 6,3 cm. bredt.

q) Två afbrutna *bronstenar*, fyrkantiga, platta, nästan jämnbreda och raka. Längd 5,9 och 5,8 cm.; bredd 0,8 och 0,7 cm.

Vid en några dagar efter fyndets anträffande företagen undersökning af platsen påträffades dels en liten, i det föregående omtalad, bit af en bronsdolk, dels fem större och mindre bitar af en trind, slät *silfvertråd*, som varit böjd, förmodligen till en ring. Trådens tjocklek 2 mm. Bitarna väga tillsammans 1 ort 86,5 korn. Då dessa bitar ej hittats på samma gång som bronssakerna, och då man ej vet, huru de legat i förhållande till dessa, finnes ingen anledning att anse silfret hafva blifvit nedlagdt i jorden på samma gång som det öfriga. Såsom bekant torde också silfver hafva varit okändt i Norden under bronsåldern.

Skaftcelter af det slag som de vid Pile funna likna till formen mycket de under slutet af stenåldern begagnade flintyxorna, och torde således »i anseende till typen böra hänföras till bronsålderns äldsta tider». Ehuru jag insåg detta, trodde jag dock i början, att de i Norden funna celterna af denna form tillhörde den senare delen af vår bronsålder, hvarför man finge »betrakta dem såsom ett af de många bevisen för, huru äldre typer bibehålla sig länge, äfven vid sidan af yngre, mera utvecklade former» [1]. Det var hufvudsakligen ett missförstånd i afseende på de till Pile-fyndet hörande dolkarnas och ringarnas typologiska ställning, som för-

[1] *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 180. — Jfr *Compte-rendu du Congrès de Bologne* 1871, sid. 292—293, samt *Compte-rendu du Congrès de Budapest* 1876, sid. 304—308, der jag sökt visa utvecklingen af och sammanhanget mellan några de vigtigaste typerna af bronscelter.

ledde mig till denna åsigt, hvilken äfven fick ett uttryck deri, att skaftcelterna af nu ifrågavarande slag i *Svenska fornsaker* hänfördes till den yngre bronsåldern (fig. 137—143). Snart insåg jag emellertid, att detta var ett misstag, och anmärkte det redan i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm,* 1874 (sid. 913, not 5).

Efter en ny undersökning af alla i sammanhang med denna fråga stående förhållanden är jag numera öfvertygad icke blott derom, att de i Norden funna celterna af denna primitiva form höra till den förra delen af bronsåldern, utan äfven att de äro minnen från en ännu tidigare del af bronsåldern än flertalet af de typer, som i *Svenska fornsaker* äro hänförda till den äldre bronsåldern [1].

Den del af Nordens bronsålder, som hittills varit känd under namn af den äldre bronsåldern — och som jag nu anser snarare böra kallas den äldre bronsålderns blomstringstid — har lemnat efter sig arbeten, hvilka äro afvikande från dem, som finnas i andra land. Man måste deraf sluta, både att dessa arbeten äro förfärdigade här, och att deras typer äro utvecklade här. Men då måste det också hafva funnits en ännu äldre del af den nordiska bronsåldern, under hvilken en sådan utveckling egt rum. Såsom ett minne från denna hittills så godt som okända tid betraktar jag Pile-fyndet. Härmed vill jag dock icke hafva sagt, att de vid Pile funna sakerna höra till den nordiska bronsålderns *allra första* början. Det är nämligen möjligt, att en eller flere mansåldrar förflutit mellan bronsens första uppträdande vid Östersjöns kuster och nedläggandet af dessa saker. Några af dem gifva genom sin form stöd åt ett sådant antagande.

Vi skola nu något närmare betrakta de i detta fynd förekommande typerna och börja med de under namnet »skaftcelter» kända yxorna, hvilka å ena sidan äro af en

[1] Se *Månadsbladet,* 1880, sid. 121.

från stenåldern härstammande form och å den andra sidan hafva gifvit upphof åt de typer, som äro karakteristiska för vår äldre bronsålders blomstringstid.

De kilformiga skaftcelter af brons eller koppar [1], hvilka hittats både i Sverige och andra land, hafva alldeles samma form som många i samma trakter funna yxor af flinta eller andra stenslag. Dessa celter voro tvifvelsutan, liksom stenyxorna af samma form, instuckna i den klufna ändan af ett knäböjdt träskaft. För att hindra yxbladet från att vid hugget vrida sig framåt eller bakåt, lät man kanterna blifva något uppstående [2], i början helt obetydligt, men småningom allt mer och mer. Samtidigt blef celtens öfre del allt smalare, emedan man lärt sig inse, att man af brons kunde göra en yxa med bred egg, utan att hela bladet behöfde vara nästan lika bredt, hvilket varit nödvändigt, så länge yxorna gjordes af sten.

De upphöjda kanter, som sålunda bildades på bronscelterna, behöfde ej, för att uppfylla sin bestämmelse, vara lika långa som hela celten. De aftogo derför i längd samtidigt med att de tilltogo i höjd. Då de nått en tillräcklig utveckling, böjdes de omkring skaftet för att säkrare fästa celten deri. Dessa »skaftlappar», såsom de numera pläga benämnas, växte slutligen ihop: ett af de sätt, hvarpå hålcelter uppstått [3].

Skaftceltens jämförelsevis tunna blad kunde vid begagnandet lätt intränga i skaftet. För att hindra sådant har man i de flesta europeiska land gifvit bladet en tvärt öfver detta gående afsats, mot hvilken skaftets ända stöder sig. Denna afsats har i de olika områdena

[1] Se bland annat *Compte-rendu du Congrès de Budapest*, sid. 229.

[2] Man har äfven funnit några få slipade stenyxor med liknande, ehuru obetydligt uppstående kanter. I Statens Historiska Museum förvaras tre sådana, alla från Skåne (nr 2109: 1245, 2548 och 2549).

[3] *Compte-rendu du Congrès de Bologne*, sid. 293.

uppstått på olika sätt, antingen derigenom att skaftlapparna nästan mötas och nedtill sammanväxa, eller derigenom att en låg tvärgående ås småningom tilltager i höjd, eller på annat sätt.

Äfven i Norden träffa vi celter med dylik tvärgående afsats vid skaftets nedre ända, och de tillhöra här en mycket gammal del af bronsåldern, om de ock ej numera kunna betraktas såsom minnen från periodens början. De uppträda här hufvudsakligen i två former: den ena visas af fig. 116 och den andra af fig. 117 i *Svenska fornsaker*. Af dessa båda typer bör troligen den förra, hvilken utmärker sig genom en särdeles smakfull form och vanligen är prydd med vackra sirater, betraktas såsom ett vapen, under det att den senare, hvilken är jämförelsevis simpel och saknar sirater, i allmänhet synes hafva varit använd som verktyg. Man torde kunna finna ett stöd för denna uppfattning deruti, att skaftcelterna af typen fig. 117 så ofta blifvit omslipade, — deras blad äro ej sällan nästan utnötta. Genom detta antagande får man också en naturlig förklaring öfver det vid första påseendet egendomliga förhållandet, att celterna af typen fig. 117, — hvilka äro vida talrikare än de af typen fig. 116 och tydligen ungefär samtida med dem, — nästan aldrig anträffas i grafvar, under det att celter af sistnämnda typ ganska ofta hittats i grafvar. Under den i fråga varande tiden plägade man nämligen sällan nedlägga verktyg, men ofta vapen, vid den dödes sida.

Att typen fig. 116 i *Svenska fornsaker* utvecklats inom Norden, är klart redan deraf, att den endast förekommer här. Två för den rätta kännedomen om vår äldre bronsålder vigtiga frågor äro emellertid, huru denna utveckling för sig gått, samt i hvilket förhållande typerna fig. 116 och 117 stå till hvarandra. Jag har visserligen för flere år sedan uttalat den åsigten [1], att typen fig.

[1] I *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 3 sid. 319.

117 härstammade från någon af de närstående former, som finnas utom Skandinavien, och här förädlats till typen fig. 116. Sedan jag ånyo granskat alla på denna fråga inverkande omständigheter, tror jag mig dock nu hafva funnit, att typen fig. 116 inom Norden uppstått ur långa, ganska smala skaftcelter med höga kanter, men utan tvärgående afsats för skaftets ända. Jag hoppas få tillfälle att snart på annat ställe redogöra för förhållandet mellan typerna fig. 116 och 117 i *Svenska fornsaker* samt för den senare typens förhållande till de mer eller mindre liknande former, som finnas i andra land. Frågan derom är för invecklad att kunna här med några ord utredas.

Det har synts mig nödvändigt att gifva dessa antydningar om sambandet mellan de olika celtformerna, för att man lättare skulle kunna förstå de vid Pile funna celternas ställning och betydelse. Vi skola nu kasta en blick på utbredningen af de två typer, som äro representerade i Pilefyndet: den kilformiga eller flata celten utan några uppstående kanter, och celten med låga sådana kanter.

Såväl i Egypten och Indien, som i Babylonien, i Palestina, på Cypern och i Mindre Asien har man funnit flata celter af koppar och brons [1], men från intet af

[1] Sådana i Egypten funna celter förvaras t. ex. i Egyptiska museet i Louvre. — Vid Gungeria i Indien påträffades år 1870 på ett ställe mer än 400 flata celter af koppar, dels mycket långa och jämförelsevis smala, dels korta och liknande de europeiska. Franks i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm* 1874, sid. 349 med fig. 5 och 6 å sid. 353. Om detta och andra i Indien gjorda fynd af flata celter, se äfven Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed*, 1879, sid. 306 och 307. — I Britiska museet förvaras två vid Tel-Sifr i Babylonien funna bronscelter, »som i alla afseenden likna de trojanska». Schliemann, *Ilios*, sid. 478; jfr *Årböger f. nord. Oldkynd.*, 1879, sid. 328. — En flat celt från Palestina är afbildad i *Mémoires de la Société des Antiquaires du Nord*, 1880, sid. 188. — Vid Alambra på Cypern har man i grafvar funnit flata celter jämte andra verktyg och vapen af brons eller snarare koppar. Cesnola, *Cyprus* pl. V (sid. 87—93); jfr Schliemann, *Ilios*, sid. 478 —479. — I Troas fann Schliemann en mängd dylika celter; de

dessa land känner man några celter med uppstående kanter. Detsamma gäller om Grekland. Att man der funnit flata celter[1], var icke oväntadt; men det är anmärkningsvärdt att, så vidt hittills är bekant, de grekiska celterna ej ens hunno den utveckling, att de erhöllo uppstående kanter, och att ännu mindre kanterna vuxo till skaftlappar, eller någon afsats för skaftets ända tillkom. I en af Mykenai-grafvarna, hvilka tillhöra den grekiska bronsålderns sista tid, låg en skaftcelt, som blott genom sin stora längd skiljer sig från de flata celterna af äldsta typ[2].

I de flesta andra europeiska land — i Italien, Spanien, Portugal, Frankrike och på de Britiska öarna, liksom i Ungern, Tyskland och Skandinavien[3] — har man träffat kilformiga celter utan uppstående kanter; de lära ofta vara af ren koppar. Nästan i alla dessa trakter förekomma äfven, och mera talrikt än de förra, celter med låga uppstående kanter.

Det torde förtjena särskildt anmärkas, att ett större eller mindre antal sådana celter, med eller utan uppstående kanter, på flere ställen hittats tillsammans, antingen jämte andra saker, eller — hvilket ofta är fallet med de stora fynden — utan att vara åtföljda af några andra föremål.

Såsom exempel derpå anföras här endast följande fynd: i norra Italien hittades år 1864 nära Savignano,

äro af brons (Schliemann, *Ilios*, sid. 476—478, 486). Vid ett besök sommaren 1881 i Berlin, der de vigtigaste fynden från Ilios nu förvaras, hade jag tillfälle öfvertyga mig om, att dessa celter alldeles sakna uppstående kanter.

[1] Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed*, 1872, sid. 365 fig. 1 och 2; samt 1879, sid. 343 fig. 3.

[2] Schliemann, *Mycenæ*, sid. 306, fig. 463. Enligt *Ilios*, sid. 479, fann Schliemann i Mykenai utom denna celt endast en bit af en dylik, men inga andra celter.

[3] En flat celt från Skåne är afbildad fig. 138 i *Svenska fornsaker*. Två dylika höra, såsom vi sett, till Pilefyndet. Andra i Sverige funna dylika celter utan uppstående kanter förvaras i Statens Historiska Museum och andra samlingar. — Se noten å sid. 142.

provinsen Modena, 96 skaftcelter med låga kanter[1]; de voro med omsorg nedlagda i ett lerkärl. År 1674 hittades vid San Lorenzo in Noceto, nära Forli, 40 skaftcelter med låga kanter jemte 5 eller 6 bronsdolkar med breda, triangulära blad m. fl. saker[2]. Vid Ternay i departementet Isère, sydöstra Frankrike, har man funnit 58 kilformiga skaftcelter utan kanter, men med ännu tydliga gjutsömmar[3]. Vid Bennewitz nära Gröbers i Sachsen hittades för ett par år sedan ett lerkärl och ej mindre än 294 skaftcelter med mycket låga kanter; de voro nedlagda bredvid hvarandra, men inga andra bronssaker funnos på samma ställe[4].

Att de kilformiga skaftcelterna uti Italien lika väl som norr om Alperna tillhöra en mycket tidig del af bronsåldern, visas redan deraf, att de ej förekomma i de många och stora fynd från bronsålderns senare delar, hvilka i dessa land anträffats. De forskare, som undersökt pålbyggnaderna i Schweiz, hafva ock lagt märke till, att skaftcelter med låga kanter — hvilka i detta land äro jämförelsevis sällsynta — nästan endast hittas bland ruinerna efter sådana pålbyggnader, som tillhöra slutet af stenåldern eller början af bronsåldern[5].

[1] Sex af dem förvaras uti Museo preistorico i Roma. Om detta och dylika fynd från Italien, se *Bullettino di Paletnologia italiana*, 1:a årg., sid. 37—40, och 2:a årg., sid. 84—85, samt Pigorini i *Compte-rendu du Congrès de Budapest*, sid. 268 o. följ.

[2] Marchesi, *Supplemento storico di Forli* (tryckt 1678) sid. 809—811; Zannoni, *Gli scavi della Certosa*, sid. 122, not.

[3] Chantre, *Age du bronze*, 2 sid. 99; jfr sid. 100 (fynd vid Vauvert: 38 flata skaftcelter, de flesta ofärdiga; intet mer).

[4] De flesta förvaras nu uti Nationalmuseet i Berlin, de öfriga uti det prehistoriska museet i Dresden och i Halle's museum. *Isis* 1879 sid. 153.

[5] Gross, *Deux stations lacustres, Mœrigen & Auvernier, époque du bronze*, pl. I fig. 1. En eller flere sådana celter äro funna i följande schweiziska pålbyggnader, som för öfrigt knapt gifvit annat än minnen från stenåldern: Sipplingen, Morges (»Cité des Roseaux»; omkring 15 dylika celter), Meilen, Latrigen, Mörigen och Oefeli (Keller, *Pfahlbauten*,

Såsom vi af det följande få se, äro också kilformiga skaftcelter flere gånger i Schweiz, södra Tyskland, Frankrike och på de Britiska öarna funna tillsammans med de för en mycket tidig del af bronsåldern karakteristiska bronsdolkarna med breda »triangulära» klingor.

I Skandinavien har man funnit några kilformiga celter utan märkbart uppstående kanter och ganska många sådana med låga kanter[1]. Af de svenska äro de flesta — såsom minnena från bronsåldern öfver hufvud — hittade i Skåne, men många äro funna i de andra landskapen, och det förtjenar anmärkas, att några af dessa till bronsålderns äldsta del hörande föremål träffats så nordligt som i landskapen omkring Mälaren, ja en ända upp i Medelpad.

Af de i Sverige funna skaftcelterna med låga kanter hafva många ungefär samma form som de från Pile, men andra hafva mera utsvängd egg och smalare öfverdel, på några är bladets nedre del nästan rund. De allra flesta äro funna ensamma eller jämte andra celter af samma form. Knapt något annat nu kändt fynd än det från Pile har utom sådana celter innehållit några för frågan om åldern upplysande fornsaker af andra slag.

Utom de nu omtalade skaftcelterna med *låga* kanter har man i Sverige, liksom inom andra delar af det

6:ter Bericht, sid. 287, pl. IX fig 35, och sid. 291; Gross, anf. arb., pl. I fig. 1, 2, 6 och 8).

[1] Statens Historiska Museum eger 8 af det förra slaget (alla funna i Skåne) och 71 af det senare slaget. Af dessa 79 äro 57 funna i Skåne (13 vid Pile, 44 på andra ställen) och 22 i öfriga delar af Sverige, nämligen: 4 i Halland, 4 i Bohuslän, 1 i Bleking, 1 i Småland, 4 på Öland, 1 på Gotland, 2 i Vestergötland, 1 i Nerike, 2 i Södermanland, 1 i Upland, samt 1 i Medelpad (*Svenska fornsaker* 141). — Härtill komma de många, som förvaras i andra samlingar. Prof på svenska skaftcelter af nu i fråga varande slag ses i *Svenska fornsaker* 137—143; *Sveriges historia*, 1:a delen sid. 137, fig. 200 (jfr den fig. 204 å samma sida efter en skånsk hällristning afbildade celten med skaft); *Bohusländska fornsaker*, fig. 28 och 118; *Svenska fornminnesföreningens tidskrift*, 3:e bandet, sid. 43 och 44.

nordiska bronsåldersområdet, samt i andra trakter, funnit celter med *högre* kanter. Dessa höra visserligen äfven till den äldre bronsåldern, men till en senare del af denna period än de flata skaftcelterna eller de med låga kanter. Formens olikhet talar för en sådan tidsskilnad, och några fynd bekräfta riktigheten deraf.

Ett af dessa fynd är det från Smörumövre på Sjælland, som innehöll: 3 skaftcelter med höga kanter och bred, rundad nederdel (gjutsömmarna sitta ännu qvar); 3 smalare skaftcelter med höga kanter (färdiga), men liksom de förstnämnda utan afsats för skaftets ända; 88 skaftcelter med sådan afsats, närmast lika *Sv. forns.* 116 och 117 (ungefär halfva antalet har gjutsömmarna qvar, de andra äro färdiga); två hålcelter af gammal typ och en bit af en tredje dylik; ett svärdfäste, flere spjutspetsar samt andra föremål af de för bronsålderns blomstringstid utmärkande typerna [1]. Detta fynd bevisar således, att skaftcelter med *höga* kanter icke blott begagnades utan äfven förfärdigades under den period, som jag kallat den äldre bronsålderns blomstringstid.

I en torfmosse vid Babbin i kretsen Pyritz, vestra delen af Hinter-Pommern, har man funnit 3 skaftcelter af ungefär samma form som de från Pile, men med högre kanter och med en tydlig tvärrand nära midten; bredvid dem lågo en diademlik prydnad med långsgående åsar lik *Sv. forns.* 122, några spiralarmringar, en ganska smal dolkklinga med midtrygg och nithål, några spjutspetsar m. m. [2]. Vid Ruclow nära Stargard hittades år 1840 fyra skaftcelter af samma form som de från Babbin, men med svagt antydd tvärrand vid midten; en dylikt skaftcelt med högre tvärrand; 3 skaftcelter med afsats för

[1] Worsaae i *Annaler for nordisk Olkyndighed* 1853, sid. 126 o. följ., pl. 1—5. Till fyndet hörde inga celter med låga kanter.

[2] Museet i Stettin. *Photographisches Album der prähistorischen und anthropologischen Ausstellung zu Berlin 1880*, Sect. II, Taf. 21, 22.

skaftets ända; en diademlik prydnad med långsgående åsar lik *Sv. forns.* 122, två spiralarmband m. m.[1] Och i en torfmosse vid Lemmersdorf i kretsen Prenzlau, norra delen af provinsen Brandenburg, har man funnit två skaftcelter af samma form som de från Babbin, med höga kanter, två diademlika prydnader med långsgående åsar (lika *Sv. forns.* 122), två nålar, som upptill sluta i stora runda skifvor (lika Lindenschmit, *Heidnische Alterthümer* II: 3 pl. 4 fig. 2—4), samt bitar af ett tunt bronsband med större och smärre drifna punkter[2].

Dessa tre fynd — alla från samma del af Tyskland — bevisa således, att skaftcelter med höga kanter och mer eller mindre upphöjd tvärrand, eller början de afsats för skaftets ända, måste vara samtida med de diademlika bronsprydnaderna, som äro karakteristiska för den äldre bronsålderns blomstringstid i Norden.

Klingorna på bronsålderns dolkar äro antingen breda eller smala, antingen plana eller försedda med en mer eller mindre hög och bred midtrygg; någon gång löpa upphöjda åsar parallelt med eggarna. Smala klingor med midtrygg visa sig redan ganska tidigt och fortlefva sedan under nästan hela perioden. De breda klingorna, hvilka ofta äro alldeles plana, utan midtrygg eller andra åsar, tillhöra deremot en jämförelsevis kort tid, periodens äldsta del. Då dessa klingor äro mycket breda vid basen och afsmalna mot spetsen med rätliniga eggar, plägar man kalla dem »triangulära». De hafva ej sällan fästen af brons; ofta saknas dock nu fästena, emedan dessa varit af trä, ben eller dylika lätt förgängliga ämnen.

[1] Museet i Neu-Strelitz.

[2] Nationalmuseet i Berlin.

Sådana breda dolkar träffas i många delar af Europa[1]. I Grekland har man funnit några dylika dolkklingor[2], och uti Italien, såväl på Sicilien som i de olika delarna af halfön, har man funnit ett betydligt antal stora och vackra »triangulära» bronsdolkar[3]. De hafva vanligen fästen af brons, och klingan är ofta prydd med liniesirater (triangelformiga eller andra). Emedan alldeles dylika dolkar hvarken äro med visshet kända från Grekland eller från de land vid Medelhafvets östra kuster, som utöfvat så stort inflytande på Italiens äldre kultur, måste vi betrakta dem såsom förfärdigade inom Italien[4].

[1] En bred dolk, hvilkens form påminner om den europeiska, ses på en elfenbens-statyett från Ninive (Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 11, pl. 3 fig. 3). Då något vapen af detta slag, så vidt hittills är kändt, ännu ej hittats i Assyrien, vet man emellertid intet närmare om dessa dolkar, hvilka sannolikt varit af jern. Uppgiften i *Bullettino di Paletnologia italiana* (2:a årg., sid. 61), att dolkar lika de breda italienska ses på pl. 68, 70, 77, 90 m. fl. i Botta och Flandin's, *Monuments de Ninive*, är oriktig.

[2] Worsaae i *Årböger for nordisk Oldkyndighed* 1872, sid 366 fig. 3, och 1879, sid 343; dessa hafva icke haft bronsfästen. I Musée de S:t Germain-en-Laye förvaras en »triangulär» bronsdolk med fäste af samma metall, hvilken dolk är alldeles lik de i Italien vanliga. Den uppgifves vara funnen i Grekland; det är dock osäkert, om denna uppgift är tillförlitlig, eller beror på förvexling med Magna Grecia.

[3] Såsom prof derpå anföra vi endast: En sådan dolk är funnen på Sicilien, vid Capodignano nära Palermo (Musée d'artillerie i Paris; Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidn. Vorzeit*, I: 11, pl. 2 fig. 8). — Mer än 10 dylika dolkar hittades omkring år 1862 vid Loreto Aprutino i Abruzzerna (en af dem tillhör nu Museo nazionale i Napoli, och troligen härstamma från samma fynd de 8 bronsdolkar af denna typ, hvilka förvaras i Musée d'artillerie i Paris under uppgift, att de äro funna i Abruzzerna, och af hvilka tre äro afbildade i Lindenschmit's *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 11, pl. 2 fig. 5—7; *Bull. di Paletn. ital.*, 2:a årg., sid. 50; jfr sid. 128 och 7:e årg., sid. 22.). — Sex dolkar af samma typ hittades år 1875 vid Castione i trakten af Parma (Museet i Parma och Museo preistorico i Roma; *Bull. di Paletnol. ital.*, 2:a årg., sid. 44, pl. I fig. 1—4). — En är funnen på okändt ställe i trakten af Parma (museet i Parma) och en vid Cadé i trakten af Reggio dell' Emilia (museet i Reggio; *Bull. di Paletnol. ital.*, 2:a årg., pl. I fig. 5, 6). — Dessutom äro flere andra dolkar af denna typ funna i Italien.

[4] En italiensk författare, Mariotti, anser dem väl vara införda till Italien från Orienten (*Bullettino di Paletnol. ital.*, 2:a årg., sid. 66); men

Det är då af stor vigt, att triangulära bronsdolkar, *alldeles lika* de italienska, återfinnas i många land på andra sidan Alperna, till hvilka trakter de således måste vara förda från Italien.

Så äro dylika dolkar, med eller utan bronsfästen, funna på många ställen i Frankrike, Schweiz, Rheinhessen, Sachsen, Meklenburg, Posen, Österrike och Tyrolen [1]. Ehuru de italienska dolkarna träffats så nära våra gränser som i det nordligaste Tyskland, är det dock ovisst, om någon af dem framträngt ända till de skandinaviska landen [2].

en sådan åsigt hvilar på alltför svaga grunder, så länge man ej känner någon i Orienten funnen dylik bronsdolk.

[1] Frankrike: Chantre i *Compte-rendu du Congrès de Stockholm*, sid. 417, fig. 8 (Savoyen), och i *Compte-rendu du Congrès de Bologne*, sid. 352, pl. III fig. 3 (dep. Ardèche); Kemble, *Horæ ferales*, pl. VII fig. 8 (Rhône). — Schweiz: *Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich*, II: 2, sid. 22, pl. 2 (4 dolkar funna vid Renzenbühl och Ringoldswyl, i trakten af Thun); Bonstetten, *Recueil d'antiquités suisses*, pl. I fig. 8, och Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 6, pl. 2 fig. 5 (vid Rhône nära Sierre i Valais). — Tyskland: Lindenschmit, anf. arb., I: 2, pl. 4 fig. 2—5, och I: 6, pl. 2 fig. 6 (Gauböckelheim i Rheinhessen; ett par af dem äro något afvikande från de italienska); samma arb., I: 6, pl. 2 fig. 1, Klemm, *Handbuch der germanischen Alterthumskunde*, sid. 254 och pl. XVIII, och Wagener, *Handbuch der — . — Alterthümer aus heidnischer Zeit*, fig. 854 (Neuenheiligen nära Langenzalza, prov. Sachsen; den ena något afvikande; funna jämte några andra bronsdolkar, af hvilka åtminstone en är af inhemsk typ, Lindenschmit, anf. arb., I: 6, pl. 2 fig. 2); Lisch, *Friderico-Franciscеum*, pl. III fig. 1, Lindenschmit anf. arb., II: 11 pl. 3 fig. 5, och Kemble, *Horæ ferales*, pl. VII fig. 9 (en italiensk dolk funnen jämte två dolkar af inhemsk typ, *Friderico-Francisceum*, pl. III fig. 2 och 3, vid Malchin i Meklenburg); Museet i Neubrandenburg (Sandhagen i Meklenburg-Strelitz). — Posen: Tre dolkar af denna form med bronsfästen äro funna tillsammans vid Punitz i Posen (Museet i Posen). — Österrike: En vacker, funnen nära Wien (*Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften* (i Wien), 49 sid. 116). — Tyrolen: En funnen ofvanpå den till jernvägen öfver Brenner hörande Mülthalertunneln (Museet i Innsbruck). — Derjämte äro några andra italienska dolkar af detta slag funna i mellersta Europa.

[2] I Köpenhamns Museum for nordiske Oldsager förvaras visserligen en dolkklinga, som ganska mycket liknar de nu i fråga varande, men dels är den något afvikande, dels vet man ej, hvar den är funnen;

Utom de triangulära bronsdolkar, som likna de italienska, har man i landen norr om Alperna äfven funnit en mängd breda bronsdolkar, dels flata, dels ryggàde, hvilka mer eller mindre afvika från de italienska, och af hvilka åtminstone de flesta utan tvifvel äro förfärdigade i de trakter, der de träffas. De hafva vid flere tillfällen, liksom vid Pile, hittats tillsammans med flata bronscelter eller andra föremål från en mycket tidig del af bronsåldern. Såsom exempel på sådana fynd torde det vara nog att anföra följande.

På bottnen af en grafhög vid Leubingen i kretsen Eckartsberga, provinsen Sachsen, har man funnit en större och 3 smärre triangulära bronsdolkar tillsammans med en stenyxa med skafthål, två skaftcelter med knapt märkbart uppstående kanter, m. fl. saker [1]. — En grafhög vid Plouéour-Lanvern i departementet Finistère, Bretagne, innehöll i midten en stor, i marken nedgräfd stenkista af 3,5 meters längd och 1,5 meters bredd, i hvilken kista lågo 6 triangulära dolkar och ett liknande kort svärd af brons, som före nedläggningen blifvit sönderbrutet, 2 skaftcelter af brons med mycket låga kanter, samt 32 pilspetsar af flinta och bergkristall, m. m. [2] I en grafhög (»barrow») på Parwich Moor i Derbyshire, England, låg skelettet af en man, som varit insvept i en hud, och vid hans sida träffades en bred dolk jämte en flat skaftcelt af brons [3]; och en grafhög vid

Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 11 fig. 15. — Någon annan triangulär bronsdolk af italiensk typ torde ej vara känd från Danmark, liksom man ej heller i Sverige eller Norge veterligen funnit någon sådan.

[1] Samlingen i Merseburg; förhistoriska utställningen i Berlin 1880.

[2] *Matériaux pour l'histoire de l'homme*, 1880, sid. 289 och följ., pl. VI—VIII. — Om ett dylikt fynd i en hög vid Trémel (Côtes-du-Nord) se *Mémoires de la Societé d'émulation des Côtes-du-Nord*, tome XVII (1880), sid. 173—194 och pl. IX.

[3] Evans, *Bronze implements of Great Britain and Ireland*, sid. 42; *Archæologia*, XLIII sid. 445.

Butterwick i Yorkshire innehöll skelettet af en ung man, vid hvars sida lågo en dylik dolk och en alldeles flat skaftcelt af brons, m. fl. saker [1].

Att sådana dolkar, liksom de flata skaftcelterna, verkligen höra till början af Englands bronsålder, bevisas så väl deraf, att de ofta träffats i grafhögarna (»barrows»), hvilka dessutom innehålla en mängd stensaker men få andra bronssaker, och hvilka derför måste vara minnen från öfvergångstiden mellan sten- och bronsåldern; som deraf att de aldrig träffats tillsammans med celter af andra former, svärd eller de många andra slags bronssaker, hvilka tillhöra en senare del af bronsåldern, men hvilka ej förekomma i högarna [2].

De anförda fynden, liksom flere dylika, visa, att de breda, mer eller mindre »triangulära» dolkarna äfven i Frankrike och Tyskland höra till bronsålderns äldsta del. Att de triangulära dolkarna också i Italien förskrifva sig från en mycket gammal del af bronsåldern, antydes redan deraf, att de ej förekomma i de många och betydande fynd från senare delar af denna period, hvilka äro kända från Italien. Det bekräftas äfven både af det förut omtalade fyndet vid San Lorenzo in Noceto, der 5 eller 6 triangulära dolkar träffades tillsammans med 40 skaftcelter med låga kanter; och af ett fynd från Cumarola nära Modena, der en liten dolk af samma form, men utan bronsfäste, hittades jämte flere skelett, flata skaftcelter och spjutspetsar af brons, samt yxor och pilspetsar af sten m. m. [3]

Det är sannolikt, att sådana simplare dolkklingor som den från Cumarola tillhöra den italienska bronsålderns äldsta tid; de likna ganska mycket de breda klingor

[1] Evans, anf. arb., sid. 41, fig. 2, och 279; Greenwell, *British barrows*, sid. 186 och sid. 45, fig. 37, 38.

[2] Greenwell, anf. arb., sid. 43, 46 och följ.

[3] Keller, *Pfahlbauten*, 4:ter Bericht, sid. 13, pl. II fig. 10—19.

från Grekland, som ofvan omtalats. Något, ehuru ej mycket, yngre äro måhända de ännu ganska simpla, med bronsfästen försedda dolkarna från San Lorenzo, och från en ännu något senare tid, — ehuru äfven den fallande inom den äldre bronsåldern, — förskrifva sig de mera utvecklade, om en större skicklighet vitnande och med sirater ofta prydda, triangulära dolkarna med bronsfästen af samma slag som de från Abruzzerna och Castione (sid. 145 not 3).

I Schweiz har man äfven några gånger funnit triangulära bronsdolkar under förhållanden, som visa att de äro samtida med bronsålderns första tid. Ett af dessa fynd är det förut anförda från Ringoldswyl, der två sådana dolkar lågo bredvid elfva skaftcelter med låga kanter [1]. Till samma tid höra ock de grafvar, som ett par gånger upptäckts i Schweiz, och som jämte ett skelett innehållit en dolk af den i fråga varande typen [2].

Då dolkar af denna typ således tillhöra en tidig del af Italiens bronsålder, hvilken period slutade redan i det 10:de eller 9:de århundradet före Kristi födelse, synes det mig vara värdt synnerlig uppmärksamhet, att sådana dolkar från Italien förts icke blott till de närmast Alperna liggande landen, utan äfven ända bort till norra Tysklands då fjerran belägna trakter.

Dolken är ett vapen, som funnits redan under stenåldern. Då man lärt sig göra detta vapen af brons, lät man småningom klingan blifva allt längre, tills den slutligen erhöll en sådan längd, att vapnet kan kallas svärd. Det dröjde dock länge, innan denna vigtiga förändring

[1] Museet i Bern och meddelande från dr. Ferd. Keller; jfr *Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich*, II: 2 sid. 22, samt pl. II och III.

[2] *Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich*, band II: 2 sid. 22 (Renzenbühl nära Thun); band III: 2 sid. 28 (Eschheim nära Schaffhausen).

företogs, och under bronsålderns första tid funnos blott dolkar, ej svärd. I de flesta europeiska land har man ock af de breda, flata klingorna endast funnit så korta exemplar, att de utan tvekan måste kallas dolkar. Att äfven denna form kan förenas med en ganska stor längd, visas emellertid af några i norra Frankrike och på de Britiska öarna funna liknande klingor, hvilka skulle kunna göra anspråk på namnet korta svärd [1].

För att vinna samma fördel, som sedermera erhölls genom dolkens utbytande mot svärdet, nämligen att kunna nå sin fiende på längre afstånd, fäste man under bronsålderns äldre del stundom dolkklingan på samma sätt som celterna, eller vinkelrätt mot den främre ändan af ett långt skaft. I början var detta skaft af trä och har derför under tidernas lopp blifvit förstördt, men någon gång gjordes hela skaftet, eller åtminstone dess främre del, af brons och har då kunnat bibehålla sig till våra dagar. Det är detta vapen, som erhållit de oegentliga namnen »kommandostaf» eller »svärdstaf», och hvaraf flere i norra Tyskland funna exemplar äro afbildade i Lindenschmit's *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, III: 6, pl. 1 fig. 1—6 och 9 [2]. Från Sverige äro två sådana vapen kända, båda funna i Skåne [3].

Klingan saknar spets, men för öfrigt liknar den vanligen mer eller mindre den på de triangulära bronsdolkarna, hvilket antyder, att dessa båda slag af vapen höra till ungefär samma tid.

[1] *Matériaux pour l'histoire de l'homme* 1880, pl. VII fig. 8 (Bretagne); de Mortillet, *Musée préhistorique*, pl. LXIX fig. 706 och 707 (Seine-et-Oise och Côtes-du-Nord); Evans, *Bronze implements of Great Britain and Ireland*, fig. 290, 315 och 333.

[2] Jfr afbildningar af två andra i texten till denna planch, samt Sophus Müller i *Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie* 1877, nr 3 och 4, sid. 31.

[3] Båda förvaras nu i Statens Historiska Museum. Det ena med långt skaft är afbildadt i *Svenska fornsaker* fig. 131; det synes hafva varit *guldbelagdt*. Det andra har endast skaftets främre del af brons.

Någon gång bildas klingan och skaftet af två olika stycken, då den förra är instucken i en uti det senare gjord springa och fäst med nitar[1]. Vanligen är dock allt gjutet i *ett* stycke, ehuru de ursprungliga nitarna, tre till antalet, äro antydda genom höga, koniska nithufvud. Ofta är skilnaden mellan klingan och skaftet utmärkt genom en afsats, men stundom är detta minne af de två delarnas sammanfogning föga tydligt.

En sådan »svärdstaf» är vid Stubbendorf i Meklenburg funnen i en mosse helt nära 5 dolkar lika *Friderico-Francisceum*, pl. 3 fig. 2 och 3, tre breda armband lika vår fig. 63, samt en smal armring; i närheten träffades äfven en skaftcelt med låga kanter[2]. Äfven vid Pustohl i Meklenburg har man i en mosse funnit en svärdstaf jämte ett sådant bredt armband som de från Stubbendorf[3]. Dessa fynd bekräfta således riktigheten af den åsigten, att svärdstafvarna äro ungefär samtida med de triangulära dolkarna, och följaktligen med bronsålderns äldre del.

Emedan man i de fall, då en »triangulär» klinga saknar hvarje spår af fästet eller skaftet, — och då dess främre del är afbruten, — har svårt att afgöra, om den varit skaftad som dolk eller svärdstaf, kunna flere så kallade dolkklingor af den i fråga varande formen hafva hört till svärdstafvar[4].

---

[1] Lindenschmit, anf. arb., III: 6, pl. 1 fig. 9 (klingan något olik de vanliga, men påminnande om de triangulära dolkarna; gränsen mellan skaftet och bladet ej en rät linie, såsom annars, utan böjd ungefär såsom på dolkarna); *Jahrbücher des Vereins für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde*, 26 sid. 141.

[2] *Meklenburgische Jahrbücher*, 26 sid. 138—139.

[3] *Meklenburgische Jahrbücher*, 29 sid. 151—152.

[4] Så *kan* t. ex. fallet vara med dem, som äro afbildade i *Svenska fornsaker*, fig. 169 (Skåne; spetsen afbruten), i Nilsson's *Bronsåldern*, 2:a uppl., pl. 2 fig. 12 (Skåne), och i Madsen's *Broncealderen, Suiter*, pl. 11 fig. 14 (Seland).

Sådana simpla, tjocka, släta ringar som de fig. 60 och 61 afbildade träffas ej i fynden från vår bronsålders senare tider. Bronsringar som likna fig. 60, ehuru ändarna ofta äro hoprullade, återfinnas deremot i flere land utom Norden tillsammans med skaftcelter, som hafva mycket låga kanter och således, liksom Pilefyndet, förskrifva sig från en tidig del af bronsåldern.

Så har man i trakten af Lodi, norra Italien, funnit 6 dylika halsringar jämte 16 skaftcelter med låga kanter. Ringarna bildas af en trind, slät bronsstång, 6 mm. tjock vid midten och aftagande i tjocklek mot ändarna, som äro tillplattade och hoprullade[1]. — Vid Sobenice i Böhmen träffades 28 skaftcelter med låga kanter tillhopa med några bronsringar. En af dem är en halsring, trind, slät, öppen, 14 mm. tjock vid midten och afsmalnande mot ändarna, som äro tillplattade och hoprullade i 3—4 täta hvarf. Två andra ringar äro trinda, släta, öppna, på midten 18 mm. tjocka, mot ändarna afsmalnande, stora armringar[2]. — Vid Jätzdorf nära Ohlau i Schlesien äro 4 skaftcelter med mycket låga kanter funna tillsammans med 4 trinda, släta, öppna halsringar, som på midten äro fullt 10 mm. tjocka, men afsmalna mot de utplattade och till en liten ögla omböjda ändarna, samt med 9 massiva, mycket tjocka, trinda ringar, som visserligen äro öppna, men ändarna gå nära intill hvarandra. Den största af de sistnämnda ringarna är på midten 20 mm. tjock. Alla afsmalna mot ändarna, der några äro prydda med 5—6 fördjupade tvärlinier; för öfrigt äro de släta[3]. — Liknande halsringar äro äfven funna jämte skaftcelter med låga kanter vid Dannenberg i Hannover[4].

[1] *Bullettino di Paletnologia italiana,* 4:e årg., sid. 7 och följ.
[2] Museet i Prag.
[3] Museet i Breslau, nr 7377—7379.
[4] Museet i Hannover.

Under en senare del af bronsåldern i norra Tyskland och Skandinavien ersättas dessa tjocka, släta halsringar af sådana, som äro spiralvridna eller spiralrefflade, i början endast åt ett håll, men sedan än åt ena än åt andra hållet. Ändarna på dessa ringar äro antingen hoprullade, såsom å de nyss omtalade, eller ombőjda till enkla hakar. Under den äldre bronsålderns blomstringstid äro sådana spiralvridna ringar ännu ganska sällsynta [1], men under den yngre bronsålderns blomstringstid äro de mycket allmänna [2].

Någon annan armring af samma typ som fig. 62 känner jag icke [3], deremot äro flere ringar af samma slag som fig. 63 funna.

I Meklenburg har man hittat flere dylika mycket breda, öppna armband med många långsgående åsar. Tre sådana armband äro, såsom redan nämnts, hittade i en mosse vid Stubbendorf tillsammans med 5 bronsdolkar lika *Friderico-Francisceum*, pl. 3 fig. 2 och 3, samt helt nära en svärdstaf och en skaftcelt med låga kanter [4]. Fyra andra äro funna i en torfmosse vid Neu-Bauhof jämte 2 dolkar lika dem från Stubbendorf [5]; ett af de här funna armbanden är afbildadt i Lindenschmit's *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 1 pl. 2 fig. 5. Ett dylikt armband är i en mosse vid Pustohl funnet

[1] Se dock Madsen, *Broncealderen, Samlede Fund*, pl. 10 fig. 8; jfr äfven de spiralrefflade guldarmringarna af samma slag som *Svenska fornsaker* fig. 126.

[2] *Svenska fornsaker*, fig. 227—230. Om dessa typers vidare utveckling och förfall, se *Månadsbladet* 1880, sid. 100 och följ.

[3] Samma idé — att bilda en öppen armring genom att böja en bronsten fram och tillbaka — ligger dock till grund för sådana armringar, som de tyska, hvilka äro afbildade af Lindenschmit i *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, I: 5, pl. 4 fig. 3—4, och II: 1, pl. 2 fig. 1; de långsgående åsar, som ses å den förra, äro måhända minnen af att tenen ursprungligen varit böjd flere gånger fram och tillbaka.

[4] *Meklenburgische Jahrbücher*, 26 sid. 138.

[5] *Meklenburgische Jahrbücher*, 26 sid. 145.

tillsammans med en svärdstaf[1]. Dessa fynds värde för tidsbestämmelsen ökas deraf, att man vid Malchin funnit två sådana dolkar som de från Stubbendorf och Neu-Bauhof tillsammans med en italiensk triangulär bronsdolk[2].

De meklenburgska armbanden äro omkring 7,5 cm. breda, jämnbreda och hafva räta ändar. Åsarna äro släta och alla af samma höjd (kanterna således ej högre än de innanför dem löpande åsarna). Det vid Pile funna armbandet är måhända något yngre: bredden är ej så stor, kanterna äro högre än de inre åsarna, samt tvärstreckade. Såsom ännu yngre torde vi böra betrakta sådana armband som det fig. 127 i *Svenska fornsaker* afbildade: de äro betydligt smalare, kanterna mycket högre än de inre åsarna, hvilka äro delvis tvärstreckade. I södra Sverige och i Danmark äro flere sådana armband anträffade[3].

Också i andra länder än Skandinavien och Meklenburg äro dylika armband funna. I Hannover har man hittat flere dels jämnbreda med räta ändar och lika fig. 127 i *Svenska fornsaker*, dels afsmalnande mot ändarna såsom fig. 9 å pl. XI i Estorff's *Heidnische Alterthümer*[4]. I Posen är ett 6 cm. bredt armband funnet, som har 19 släta åsar[5], och museet i Breslau eger ett i Schlesien

[1] *Meklenburgische Jahrbücher*, 29 sid. 152.

[2] Se här ofvan sid. 146, not 1.

[3] Jämte originalet till *Svenska fornsaker* fig. 127 är ett annat dylikt armband funnet i en hög vid Dömmestorp i sydligaste Halland (Statens Historiska Museum 2110 och 3987). Vid Båstad i nordvestra Skåne äro två dylika armband funna; äfven dessa förvaras nu i Statens Historiska Museum (nr 6815). — I Danmark äro sådana armband ej sällsynta: Madsen, *Broncealderen*, *Suiter*, pl. 34 fig. 7; jfr äfven samma arbete, *Suiter*, pl. 34 fig. 6, pl. 40 fig. 20, och Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit*, II: 1, pl. 2 fig. 3.

[4] Museet i Hannover. — Museet i Wiesbaden eger ett bredt, mot de något afrundade ändarna smalnande armband, hvars upphöjda ränder dock ej äro parallela såsom på de nordiska, utan konvergera mot hvarandra.

[5] Museet i Posen.

hittadt armband af detta slag, som är 2,6 cm. bredt och har 8 släta åsar; ändarna äro afrundade. I Ungern har man funnit ett 4,5 cm. bredt armband, något smalare mot ändarna; 7 åsar, med täta tvärstreck på de smala ryggarna[1]. En graf från bronsålderns första tid vid Auvernier i Schweiz innehöll bland annat ett jämförelsevis smalt, mot de afrundade ändarna ändå smalare bronsarmband med 6 släta åsar[2].

Det vore möjligt, att dessa armband med långsgående åsar ursprungligen uppkommit genom efterbildning af en spiralarmring med tätt intill hvarandra liggande hvarf, eller måhända af en bred ring af samma slag som vår fig. 62. Vid betraktandet af dessa armband böra vi för öfrigt ej förgäta de äfven till ungefär samma del af bronsåldern hörande diademlika halssmyckena med långsgående åsar, hvilka också, liksom armbandens åsar, ofta äro prydda med tvärstreck (*Svenska fornsaker* fig. 122). Såsom vi af det föregående sett, äro dessa halssmycken några gånger funna tillsammans med de för en tidig del af bronsåldern utmärkande skaftcelterna med ganska höga kanter (sid. 143 och 144).

Af det nu anförda framgår, att Italien redan tidigt varit af betydelse för bronskulturen norr om Alperna. Att äfven Grekland haft inflytande på bronsåldern i landen vid Donau, är visserligen mera än sannolikt[3], liksom det är säkert, att dessa land i sin ordning utöfvat ett mäktigt inflytande på de delar af Europa, som ligga norr

[1] Nationalmuseet i Budapest.

[2] Keller, *Pfahlbauten*, 7:ter Bericht, pl. XXII fig. 10.

[3] Det antydes bland annat af vissa likheter i ornamentiken; se min uppsats »Om den nordiska bronsålderns ornamentik» i *Månadsbladet* 1881, febr.—maj.

och nordvest om dem. Men bronsåldern i Grekland är ännu föga känd, och bronsåldern i de land, som höra eller nyligen hört till det europeiska Turkiet, är nästan okänd, hvarigenom många vigtiga frågor rörande Balkanhalföns betydelse för det öfriga Europas kultur under denna period hittills förblifvit obesvarade.

Den italienska halfön är deremot genom den sista tidens undersökningar vida bättre känd, och vi se, huru bronsåldern der i *vissa* afseenden — såsom t. ex. det typologiska — hunnit en betydligt större utveckling än på den grekiska, samt kunna med säkerhet följa spåren af dess inverkan på Alptrakterna och det öfriga Europa.

Så vidt vi nu veta, stod skaftcelten i Grekland, liksom i Orienten, ända till bronsålderns slut qvar på det äldsta stadiet: den var flat, utan några uppstående kanter. I Italien erhöll den deremot en betydande utveckling, och likheten i detta afseende mellan Italien och Europa norr om Alperna, samt olikheten mellan dessa trakter och Grekland kunna ej gerna vara tillfälliga, utan tala för ett inflytande från Italien på de norr derom liggande landen.

Än tydligare är ett sådant inflytande i fråga om bronsdolkarna. Vi hafva af det föregående sett, huru man kan följa de italienska triangulära dolkarna öfver Alp-passen till Frankrike, Schweiz och Tyrolen, samt vidare till Rhein-trakten, norra Tyskland och Österrike.

Både vid Neuenheiligen i Sachsen och vid Malchin i Meklenburg [1] äro italienska dolkar af detta slag funna tillsammans med inhemska bronsdolkar, hvilka i båda fallen äro af samma typ. Häraf följer, att dessa alster af den italienska bronsålderns industri ej få betraktas såsom enstaka föremål, hvilka förirrat sig till norra Europa på en tid, då det senares invånare ännu qvarstodo på stenålderns ståndpunkt. När de i fråga varande

[1] Se sid. 146 not 1.

italienska arbetena kommo till norra Tyskland, träffade de der en redan fullt utvecklad bronsålder med inhemska typer. Samtida med de vid Neuenheiligen och Malchin funna dolkarna af inländskt arbete äro nämligen, såsom fynden vid Stubbendorf och Neu-Bauhof (sid. 153) visa, både sådana svärdstafvar som fig. 131 i *Svenska fornsaker* och armband af ungefär samma slag som vår fig. 63. Alla dessa vapen och prydnader äro uti norra Tyskland och södra Skandinavien funna i betydligt antal.

Men de nyss nämnda italienska dolkarna höra till den *äldre* delen af Italiens bronsålder. Således visar sig Italiens äldre bronsålder, eller rättare en del deraf, vara ungefär samtidig med den äldre bronsåldern i norra Tyskland. Tidsskilnaden mellan bronsålderns början i Italien och i mellersta Europa kan då ej hafva varit så stor, som man förestält sig.

Man har nämligen med skäl antagit, att bronsålderns kultur endast mycket långsamt kunnat utbreda sig öfver Europa. Att det gått långsamt, ligger i sakens natur, men jag tror ej, att det gått *så* långsamt, som man varit böjd att tänka sig det. De typer, som äro utmärkande för den äldre, till och med nästan den äldsta, delen af södra Europas bronsålder, skulle då icke hafva hunnit framtränga till och blifva inhemska på södra Östersjöns kuster.

Äfven andra fynd vitna om, att de särskilda delarna af bronsåldern söder och norr om Alperna varit mera samtida än man trott. Så innehöll t. ex. det från den norditalienska bronsålderns sista tid härstammande San Francesco-fyndet i Bologna ett svärdfäste af en från det mellersta Europa väl känd typ, hvilken der hör till den senare delen af bronsålderns blomstringstid.

Då bronsåldern i egentlig mening slutade i Italien under det tionde, eller senast under nionde århundradet före Kristus, och då början af denna äfven uti Italien

långa kulturperiod, således måste falla mycket mer än 1000 år före Kristus, framgår således häraf, att bronsåldern i det mellersta Europa och åtminstone i södra delen af det nordiska området börjat tidigare än man hittills antagit. Man säger vanligen,[1] — och jag har äfven sagt så, — att bronsåldern i Norden börjat omkring 1000 år före Kristus. Det nu anförda bevisar emellertid, att denna tidsuppgift är för sen, emedan bronsåldern åtminstone i södra delen af Skandinavien måste hafva börjat *före* nämnda tidpunkt. Så vidt jag kan se, finnes intet, som hindrar oss att sätta periodens början ganska *långt* före det andra förkristna årtusendets slut.

Oscar Montelius.

En nyfunnen hällristning i Torrums socken af Blekings län.

I juni månad 1880 gjorde jag i sällskap med kandidat Otto Fürst en kortare resa i östra Bleking och dess skärgård och stod just i begrepp att återvända till Karlskrona då jag af nämndemannen Sven Håkansson i Torrum fick underrättelse, att det skulle finnas några inhuggningar i en häll lika dem på Hästhallen, som Sjöborg beskrifver i sin Blekings historia. Med Sven Håkanssons hjelp fingo vi reda på hällristningen, som låg ej synnerligen långt från hafvet på Svanhalla gårds egor, norr om vägen mellan Konungshamn och Brunåkramåla. Hällristningen (fig. 64) framträdde delvis tydligt i dagen genom att en gångväg ledde tvärsöfver den och klippan derigenom blifvit nött och hvit och fördjupningarne mörka.

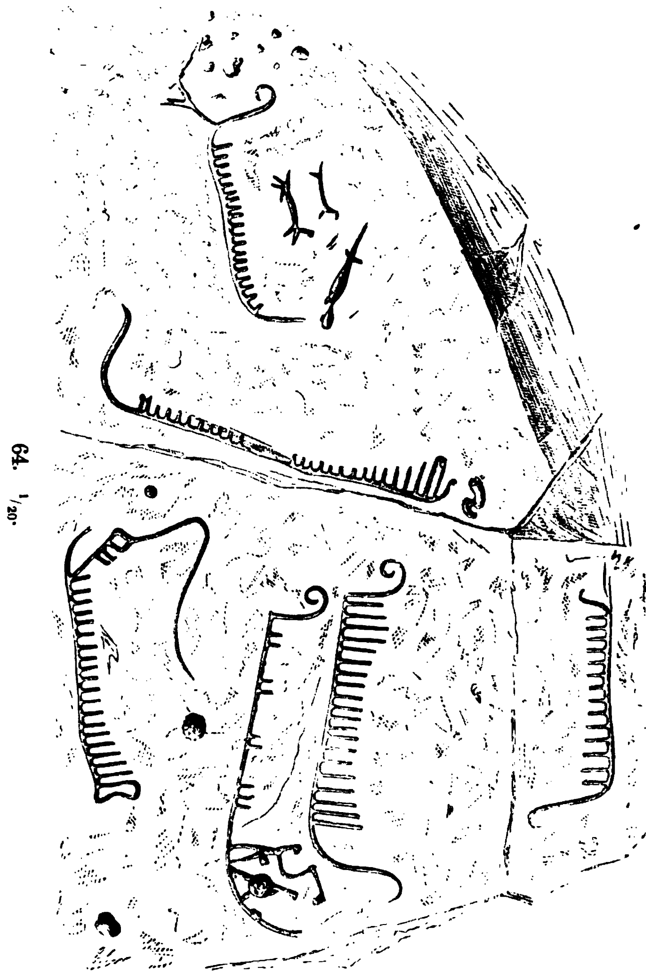
[1] T. ex. Worsaae i *Nordisk tidskrift*, 1878 sid. 233.

Hällristningen visar sex fartyg och några andra figurer. I förstäfven på det ena fartyget står en man med höjd yxa (hålcelt?) och framför honom en figur med en sköld med bukla. Det största fartyget är en meter långt. Alla äro tätt bemannade utom det, hvarpå de utförda figurerna stå. Tvänne djurfigurer förekomma äfven. Inhuggningen är ej särdeles djup och på några ställen t. ex. på midten af det största fartyget är klippan trots icke svår nötning jämnad med fördjupningarna och hällristningen är otydlig. Klippan är hård granit. Att tänka sig bronsredskap använda vid arbetet synes mig här varit en omöjlighet; men deremot ej att man med en annan sten knackat och huggit i klippan eller gnidit med trästycke eller ben uti vatten och sand. För det senare arbetssättet talar den noggrant cirkelrunda fördjupningen, som föreställer buklan på skölden.

I närheten af hällristningen voro flere stenrösen; men jag hade ej tid att stanna för att undersöka dem. Utom denna här beskrifna hällristning är endast en hittills känd i Bleking och den tillhör äfven Torrums socken och är belägen på Hästhallen vid Mökleryd. Troligt är emellertid, att flere finnas och kunna påträffas, sedan befolkningen blifvit gjord uppmärksam på detta slags fornminnen.

Ehuru flere intressanta bronsålderfynd äro gjorda i Bleking, äro likväl de funna bronssakerna ej synnerligen många. Stenåldern har säkerligen bibehållit sig, om än förädlad, längre i Bleking än i närgränsande trakter. Det som talar härför är framför allt den stora rikedom på båtformiga stenyxor som anträffats i Bleking och som kanske bör anses tillhöra ett högre kulturskede än det vi pläga kalla den yngre stenåldern. Inom Torrums socken har jag funnit många prydliga stenredskap, som tyda på högre kulturs inflytande och äfven kunna visa stenålderns härvarande kraftiga strid för tillvaran.

Torrums och angränsande socknar äro ännu ej mycket genomsökta af fornforskare, men de förtjena att blifva det. En särskild sporre bör den förhoppning vara att

64. $^{1}/_{20}$.

finna nya hällristningar på denna ort så aflägsen från närmaste hällristningsgrupper i vårt land.

Carl M. Fürst.

Bergunda kyrktorn.

Framlidne prof. C. G. Brunius yttrar om kyrkotornet i Bergunda, att det »röjer en ganska hög ålder och varit hufvudsakligen beräknadt på försvar»[1]. Jag går ännu längre och påstår, att det ursprungligen varit *uteslutande* afsedt för något krigiskt ändamål, eller med andra ord, att tornet är äldre än kyrkan.

Men då kyrkan åter härrör från tiden för det första kyrkobyggandet i dessa trakter, måste tornet antingen (och det är sannolikast) härröra från den hedna tiden eller ock från kristendomens begynnelse i landet, då man ännu ej uppfört några kyrkor. Emellertid är det senare alternativet, att de *kristne* skulle ha uppfört ett fast torn med krigiskt ändamål, innan de byggde kyrka, så otroligt, att vi måste stadna vid det antagandet, att tornet är ett verk af våra hedna förfäder. Då blir denna byggnad af det allra största intresse, ty näppeligén finnes på något annat ställe inom hela vårt land en väl behållen byggnad från den hedna tiden.

Då vi vilja leda ofvannämnda antagande i bevis, gäller det för oss att ådagalägga två saker: 1:o) att kyrkan härrör från den första kristna tiden; 2:o) att tornet är äldre än kyrkan. Först vilja vi dock förutskicka en kort beskrifning öfver tornet, enär den knapphändiga skildring, Brunius på anförda ställe gifver af detsamma, innehåller lika många fel som meningar — något som torde böra ursäktas denne eljes mycket korrekte beskrifvare, på den grund att han vid sitt flyktiga besök ej fann hos det gamla, råa tornet något af konsthistoriskt intresse och ej anade dess antiqvariska betydelse, om han ock genast insåg, att det var af »ganska hög ålder».

[1] *Konstanteckningar under en Resa 1849* s. 648.

Tornet (vi taga härvid ej i betraktande dess i midten af förra århundradet uppförda träspira) är af rektangulär grundform, de längre sidorna[1] 37 fot, de kortare 30, höjden 40 fot. Det är uppfördt af otuktade, kantiga och kullriga gråstenar, sammanfogade med murbruk, som synes vara af sämre beskaffenhet än det som förekommer i byggnader från den äldre kristna tiden. Det afsmalnar något uppåt dels till följd af de yttre väggytornas inåtlutning, dels emedan det är uppfördt i tre afdelningar, som markeras genom en half fot breda afsatser. Murtjockleken nedtill är omkring 6,4 fot.

De två nedersta afdelningarna äro hvardera omkring 16 fot höga, den öfversta ungefär 8. Mot dessa utvändiga afdelningar svarar icke byggnadens nuvarande indelning i våningar, af hvilka hvarje endast innehåller ett rum. Trossbottnarnes bjelkar äro ingenstädes infällda i murarne, utan hvilar hela inredningen på fyra i nedersta tornrummets hörn resta stockar.

Då vi nu gå att taga tornets inre i betraktande, märka vi, att dess nedersta del blifvit förenad med kyrkan på det sätt, att en stor lindrigt spetsbågig öppning (15 fot hög och lika bred vid basen) upptagits i östra väggen. Om denna öppning från början gjordes så stor eller om den af annan anledning, t. ex. vid orgelverkets byggande, erhöll sin nuvarande utsträckning måste vi lemna osagdt. I vestra väggen befinner sig kyrkans nuvarande hufvudingång, som i sitt närvarande skick förskrifver sig från en senare tid än både tornet och kyrkan. Norra och södra väggarna sakna öppningar, och ursprungligen hafva, enligt vår öfvertygelse, ej heller i östra och vestra väggarna sådana funnits, utan äro de nuvarande tillkomna för kyrkans skull.

I det andra tornrummet (det första är omkring 18 fot högt) finnes i norra väggen en dagöppning 4 fot

[1] Den östra och den vestra.

hög och 1 fot bred, täckt af en å undersidan något konkav sten, som ger den ett svagt rundbågigt utseende. Öppningens nisch vidgar sig inåt till en bredd af 2,5 fot. Å södra väggen synes en större rundbågig, till halfva dess djup nu igenmurad öppning. Dess höjd är 6,3 fot, dess bredd 3,5. Den befinner sig ej midt i väggen, utan något närmare dess vestra kant och är ganska gåtfull med hänsyn både till dess bestämmelse och till dess utpräglad rundbågiga form. Ljudhål kan den ej hafva varit, ty klockor hafva ej varit upphängda i tornet. Dessa hängde, innan de uppsattes i den nuvarande spiran i särskild klockstapel, enligt protollsbokens vittnesbörd. Dessutom omöjliggör öppningens ringa höjd öfver marken (omkring 20 fot) och dess storlek i jämförelse med gluggen på norra sidan ett sådant ändamål. Enligt vår mening har den varit en dörr. Från densamma torde på tornets yttersida utmed väggen en trätrappa hafva fört ned till marken. För att ej trappan skulle blifva för brant, förlades öppningen ej på väggens midt utan, såsom nämndt, närmare dess vestra kant. Att en rundbågig öppning förekommer å en förkristen byggnad i vårt land bör ej heller allt för mycket förvåna. Redan två tusen år före denna byggnads sannolika uppkomst begagnade Etruskerna rundbågskonstruktion och flere århundraden före sistnämnda tidpunkt funnos ju mångenstädes i södra Europa ej blott en mängd byggnader från Romaretiden utan ock talrika kristna kyrkor i byzantinsk rundbågsstil. Att våra hedniska förfäder med dessa trakter hade åtskillig både krigisk och fredlig samfärdsel behöfver ej erinras. Och för öfrigt finnes en annan förklaring, som ock synes antaglig. Hvarföre skulle ej de gamla tornbyggarne, om de ej någonsin sett en rundbåge, af sig sjelfve kommit på idéen af densamma, då de behöfde öfver en dörröppning lägga en sådan betäckning, som hade att motstå trycket af en ofvanför befintlig murmassa?

Återstår nu i samma tornrum på östra väggen en dörröppning med rak betäckning, 6 fot hög, 2,6 fot bred. Den förer in på kyrkans vind och är troligen upptagen vid kyrkans tillbyggande. Åtminstone blef den då nödvändig.

Det öfversta tornrummet, hvars väggar hafva en tjocklek af 2 à 3 fot, upplyses genom två små fyrkantiga gluggar, belägna omedelbart under tornspirans syllar, en mot söder och en mot öster. Efter några andra gluggar synas inga spår, men deremot varsnar man snart något annat, som försätter betraktaren i största förundran. På hvar och en af de fyra väggarna synas i relief två rundbågigt afslutade, uppåt afsmalnande murpelare eller tinnar. De mot söder äro vid pass 8 fot höga[1] och omkring 5 fot breda vid basen. De öfriga äro till största delen dolda af golf och bjelklag, men synas, med undantag af de norra, som äro 2 fot lägre, vara lika de förstnämnda. Ursprungligen har efter all sannolikhet tornet afslutats med dessa tinnar, bakom hvilka försvararne kunnat hafva skydd och mellan hvilka kastvapen (inclusive stenar) kunna nedslungas. Nu är en tunnare fyllnadsmur uppdragen *mellan* och ett par fot *öfver* densamma. Denna fyllnadsmur, i hvilken de nämnda gluggarne äro anbragta, har tydligen tillkommit senare än det ofvan beskrifna murkrönet eller tinnarne, naturligtvis *då*, när tornets nya ändamål vid kyrkobyggnaden gjorde den gamla anordningen öfverflödig.

Af dennna skildring framgår, att det ursprungliga tornet sannolikt ej haft andra öppningar än den stora rundbågiga (dörren) på södra sidan och den smala dagöppningen på den norra, båda belägna omkring 10 alnar öfver marken.

[1] Kanske rättare 3 fot, ty så mycket höja de sig öfver det ursprungliga murhörnets nivå, men tomrummet mellan tinnarne är fördjupadt 5 fot under samma nivå, så att de på den sida, som vetter mot väggens midtlinie, hafva ofvan uppgifna höjd.

Bevisen för kyrkans höga ålder, till hvilka vi nu komma, äro oemotsägligt öfvertygande för hvar och en, som något känner den svenska kyrkobyggnadskonstens historia. Den nuvarande kyrkans form härrör från åren 1824—26, då nya fönster upphöggos, en dörr på södra sidan igenmurades och en betydlig tillbyggnad skedde, i det kyrkans kor borttogs och dess långhus förlängdes öster ut med 24 alnar, samt dessutom den södra korsarmen uppfördes. Före denna tid hade kyrkan enligt åsyna vittnens muntliga berättelser och de samtida sockenstämmoprotokollens uppgifter följande utseende. Långhuset hade invändigt (förhallen i tornet oberäknad) en längd af 34 fot och samma bredd som nu af 22 fot. I öster fanns ett smalare kor. Huruvida det hade rak eller halfrund vägg i öster, har ej kunnat med säkerhet utrönas — båda slagen förekomma i närbelägna gamla kyrkor: rak vägg i Vederslöf, halfrund i Moheda. — Det förra är af åtskilliga skäl troligast. Koret skildes från långhuset af en vägg, genombruten af en rundhågig öppning. På långhusets södra vägg mot dess vestra ända fans en dörr, som nu är igensatt. På korets norra sida låg den ännu befintliga sakristian, invändigt täckt med tunnhvalf af gråsten och på norra väggen försedt med ett mindre rakbetäckt fönster med skråkantiga smygar in och utvändigt. Alla murar af gråsten, omkring 5 fot tjocka.

Denna kyrkas dimensioner och grundplan, muren med rundbågsöppningen mellan långhus och kor, dörren vid vestra ändan af sydväggen beteckna denna kyrka såsom en af de urgamla.

Flere bevis för kyrkans ålder behöfvas icke; dock må i detta sammanhang kyrkans dopfunt omnämnas. Två andra dylika, ja nästan lika, äro mig bekanta. Den ena fanns i Nottebäck och förvaras nu i Statens Historiska Museum; den andra finnes i Vederslöf, hvars *gamla* kyrka den tillhört. I stället för att beskrifva Bergunda-

funten hänvisar jag till den beskrifning af Nottebäcksfunten, som finnes införd i *Månadsbladet* nr 89 och 90 (1879), ty de tre funtarne äro, som sagdt, fullkomligt öfverensstämmande med hvarandra, till och med i ornamenteringens detaljer; endast djurfigurerna variera något å de olika kärlen. I nämnda beskrifning hänför riksantiqvarien H. Hildebrand Nottebäcksfunten till »loppet af 1100-talet». Från samma tid härrör vår funt. Alltså fanns på 1100-talet Bergunda kyrka, ty kyrkan *kan* väl vara äldre än funten, men måste åtminstone vara lika gammal som densamma.

Tornet och den gamla kyrkan äro nu beskrifna, den sistnämndas höga ålder ådagalagd; återstår nu att uttryckligen visa, det tornet är ännu äldre. Märkom då följande fem omständigheter:

1. Först faller oss i ögonen den olika tekniska färdighet, hvarom de båda byggnaderna vittna. *Kyrkans* uppbyggare hafva kändt och begagnat murarelod, ty hennes väggar äro vertikala och ganska jämna. *Tornets* väggar åter luta ej blott inåt, såsom redan är nämndt, utan äro ock, trots rappning, i hög grad knöliga och ojämna. Här ha ej lod eller rätskifva, endast ett flyktigt ögonmått gifvit ledning åt arbetet.

2. Det andra vi fästa uppmärksamheten på härvidlag, är att tornets bredd[1] utvändigt öfverstiger kyrkans med två fot på hvarje sida. En så smaklös anordning hade ej vidtagits, om byggnaderna varit samtidiga.

3. Det visar sig, att tornets östra vägg till sin nedre del, vid hvilken kyrkan är fästad, blifvit affasad eller minskad till tjockleken med 1 à 2 fot. Detta har skett för att skaffa kyrkan en lodrät och jämn gafvelvägg. Tornets andra afdelning, som enligt hvad ofvan

[1] Med tornets »bredd» förstå vi den rektangulära grundplanens ena *långsida* (37 fot), emedan den är parallel med långhusets bredd (väraxel).

är nämndt, på alla sidor är *indragen* en half fot *inom* den nedersta afdelningens ytterkant, bildar sålunda mot öster ett utsprång, emedan nedersta afdelningens vägg här så betydligt förtunnats. Denna vanställning döljes ej fullkomligt af kyrkan, emedan den är smalare än tornet.

4. Hade tornet uppförts samtidigt med kyrkan eller senare än densamma, skulle man der anbragt ljudgluggar. Dessa saknas der alldeles, ty hvarken den mycket stora, nu igenmurade öppningen på södra sidan eller den mycket lilla på norra kunna så betraktas (se ofvan).

5. Slutligen torde här i sista rummet få omnämnas den i orten gängse traditionen, att tornet är äldre än kyrkan. Enligt denna tradition har tornet stått här »före syndafloden».

E. Låftman.

Utan att hafva sett det ifrågavarande tornet är det icke gerna möjligt att yttra sig om dess förhållande till kyrkan. Att det skulle höra till heden tid synes knappast troligt, då intet berättigar oss till antagandet att man under denna tid i Sverige kände konsten att använda murbruk.

Red.

Medeltidens brakteater.

(Forts.)

Den förut omnämnda uppfattningen, att brakteaterna varit minnespenningar, var till en del framkallad af det fina och sorgfälliga arbete, som blifvit nedlagdt på graveringen af stämpeln och som gör en del brakteater till verkliga konstalster af ganska hög rang. Man har ock med skäl framhållit, att de tunna silfverplåtarne med

deras vid präglingen uppressade bilder bilda ett fullkomligt motstycke till de tunna, pressade silfverskållor, med hvilka man under 1100-talet med förkärlek smyckade hvarjehanda föremål. Dock, den första afsigten med brakteaterna var ingalunda att åstadkomma ett konstverk, men vid deras tillverkning använde man den teknik och de former, som den tidens konst tillegnat sig.

På den föregående tidens mynt nedlade man icke i rikare mått ett kontnärligt arbete. Somliga af dessa mynt äro visserligen ganska väl graverade, med hög relief och klara drag, men framställningarna äro ytterst enkla. Mellan t. ex. den ottonska denaren och brakteaterna från Fredrik Barbarossas tid är derföre skilnaden ganska stor, beroende dels på 1100-talets rika konstblomstring, dels på de förtunnade myntens större ytor, som åt begäret att åstadkomma något konstnärligt gaf ett af de vigtigaste vilkoren, nämligen utrymmet. För den, som vill med uppmärksamhet följa detaljerna i kulturutvecklingen är det af stort intresse att se, huru de tvåsidiga myntens mera oansenliga typer genom myntens förtunnande blifva rent af usla, men huru, när förtunnandet och vidgandet af ytan fortgick d. v. s. under fortgången af den rörelse, som medförde försämringen, splitter nya framställningar och nya motiv och nytt arbetssätt uppenbara sig i stället för yttringarna af förfallet. Det är mången gång man haft tillfälle att se företeelser af denna art, men det är icke ofta som de framträda så i ögonen fallande som här. För öfrigt äro framställningarna å mynten något så allmänt i sin art erkändt, att äfven de, som icke äro mycket benägna att gifva erkännande åt arkeologernas tal om typerna, deras utveckling o. d., torde utan svårighet i denna punkt gifva dem rätt.

Vid granskning af brakteatbilderna finna vi en utveckling i konstnärligt hänseende, som svarar mot den

allmänna utvecklingen. De äldsta kejserliga brakteater, som för närvarande äro kända, tillhöra kejsar Fredrik Barbarossa († 1190), och till dem torde vi få räkna originalet till fig. 65 (i k. Myntkabinettet). Vi se här två krönta personer, en manlig och en qvinlig, skilda af en korsstaf; omkring dem finnes en omskrift med mycket tydliga bokstäfver FRIDERICVS. Två kejsare med namnet Fredrik regerade visserligen under brakteat-tiden, den förste och den andre, men den måttliga storleken samt finheten i arbetet gör det nödigt att hänföra denna brakteat till den tidigare af dem.

65.

En annan i k. Myntkabinettet förvarad brakteat är här afbildad fig. 66. Vi se här en ryttare i 1100-talets rustning med sköld och banér. Omskriften lyder LVDEVVICHUS PROVINCIALIS COMES DE ISENACI d. v. s. Ludvig landgrefve af Eisenach. Denna brakteat tillhör sannolikast någon af de thüringska landgrefvarne Ludvig II och Ludvig III, som regerade den ene efter den andre, den förre 1140—1172, den senare 1172—1190, möjligen kan den tillhöra till och med den förste Ludvig, som styrde sitt land 1130—1140.

66.

I de äldsta brakteatbilderna varsnar man vanligen en ganska stor bundenhet i figurerna; de blifva småningom ledigare och framställningarna rikare. Deras bästa tid utgöras af 1100-talets slut. »Stilen är elegant, ehuru icke fri från den stelhet, som tillhör medeltiden. Bokstäfver och inskrifter äro mycket tydliga. De små detaljerna af de afbildade personerna och af deras krigiska

eller presterliga' drägter, de arkitektoniska ornamenten och ramverken visa ofta en ytterlig rikedom. De upphöjda cirklar, som skilja fältet från randen, variera på tusen sätt. Stundom är fulländningen i utförandet och i detaljernas behandling drifven så långt, att det med skäl väcker vår häpnad.»

»Det dröjde icke många år efter Fredrik Barbarossas död innan brakteaternas glanstid upphörde. Under 1200-talet blefvo de, än småningom, nästan omärkligt, än tvärt och med snabba språng, gröfre. Inskrifterna begynna med att blifva allt mer ofullständiga; de sluta med att blifva alltmer obegripliga. De flesta bestå af bokstäfver, som blifvit satta utan ordning. Slutligen blefvo dessa låtsade inskrifter allt mera sällsynta, vid slutet af 1200-talet hafva de nästan alldeles försvunnit; man ser dock ibland vid brakteatens kant några enstaka bokstäfver, initialer, som småningom intagit de fullständiga inskrifternas plats.»

»Herskarne, som ville rikta sig med den minsta möjliga kostnad, blefvo allt mindre nogräknade i valet af de arbetare, som de använde för att åstadkomma brakteaterna, hvilka derföre blefvo allt sämre, eller ock nöjde de sig med att af de större myntverkstädernas grofva arbeten göra ännu gröfre kopior. Typerna blefvo allt mera enformiga. Brakteater från olika mynthus visa en ytterlig öfverensstämmelse och som de vanligen sakna inskrifter, möter deras bestämmande oöfvervinneliga svårigheter. På de brakteater, som präglats af verldsliga herrskare, se vi ständigt den framvända bilden af en furste, en bild som alltid är barbarisk, ibland grotesk. På de kyrkliga herrarnes brakteater se vi likaledes alltid den framvända bilden af en sittande eller snarare hopkrupen prelat, som kan kännas igen på mitran, men i öfrigt är utförd på det vedervärdigaste sätt: ögonen äro utstående klot, axlar och knän äro kolos-

sala och framstående, benen äro onaturligt små, armarne magra och knappt märkbara. Ingenstädes visade sig detta förfall så starkt som i Meissen och Lausitz» — ett förfall, som icke motsvaras af företeelserna inom den samtida konstens öfriga områden, utan beror på myntherrarnes snålhet samt väl äfven till del på det opraktiska i brakteaternas form.

Under 1300-talet upphörde de ock i norra Tyskland allestädes att vara hufvudmyntet. De efterträddes af tjockare, tvåsidiga mynt, som kallades *grossi* d. v. s. tjocka, hvaraf det nyare namnet *groschen* uppkommet. »De första präglades i Böhmen, hvarest man länge endast med motvilja begagnat sig af de bräckliga och obeqväma brakteaterna. När k. Wenceslaus II (1278—1305) kallat till sitt hof konstnärer från Florens och låtit dem tillverka de första af de fräjdade *Pragergroschen*, fick det nya myntet, som så vidt skilde sig från Lausitz', Meissens, till och med Böhmens vederstyggliga skålformiga brakteater, en ansenlig framgång och blef förebilden för en vidsträckt tysk *groschen*utmyntning».

Hvad här ofvan är satt mellan citationstecken, är hemtadt ur det bästa arbete man för närvarande har öfver Tysklands brakteater, nämligen *Des bractéates d'Allemagne, considérations générales et classification des types principaux* af G. L. Schlumberger (Paris 1873).

Äfven Sverige har haft sin brakteattid, öfver hvilken ännu hvilar mycket dunkel. Olof Skötkonung och hans son Anund präglade ordentliga, tvåsidiga, ganska tjocka mynt. Vid medlet af 1300-talet präglades åter tvåsidiga mynt, ehuru mycket små, med tre kronor å den ena sidan och Folkungarnes vapen å den andra. Mellan de perioder, som dessa myntgrupper angifva, faller vår brakteattid, men om den än torde hafva gått fram ända till den tid, då de nyss nämnda Folkungamynten började

präglas, kunna vi icke antaga att i vårt land brakteaterna började präglas omedelbart efter k. Anunds tid. Hos oss blefvo brakteaterna helt visst aldrig bekanta, förr än de någon tid varit i bruk i Tyskland. Det behöfves derföre ingen tvekan rörande våra tidigare myntforskares tilltag att hänföra en del af dessa brakteater till Olof trätälja, »den år 818 regerande Björn», Erik segersäll och Olof skötkonung.

Vi hafva en myntgrupp, som innefattar såväl tvåsidiga mynt som halfbrakteater och fullständiga brakteater, de små tunna mynt, hvilkas bilder gemenligen, dock icke fullt korrekt, betecknas som hjul och kyrka. För längesedan var det min afsigt att om dem meddela några anmärkningar; i *Månadsbladet* nr 40 antydde jag en sådan uppsats som nära förestående och gaf likaledes en antydan om, att jag ansåg dessa mynt vara präglade för k. Knut Eriksson i ett mynthus i Kalmar. Jag fann dock snart, att så många af dessa mynt än äro förvarade i k. Myntkabinettet, voro de likväl icke tillräckligt många, för att frågan skulle kunna på ett fullgiltigt sätt lösas, framför allt då uti äldre tider myntfynden alltför ofta skingrades, utan att dessförinnan på ett efter våra anspråk nöjaktigt sätt beskrifvas. Tre stora fynd af mynt, hörande till denna grupp, håller jag nu på att undersöka och beskrifva, och hoppas jag, tack vare dem, kunna bringa frågan närmare sin lösning än jag år 1875 mäktade.

Så mycket är uppenbart, att dessa mynt icke tillhöra allenast en kort tids utmyntning, ty man kan bland dem urskilja flere typer, af hvilka några tydligen visa sig vara uppkomna genom försämring af andra och då äfven måste vara yngre än dessa.

För bestämmande af denna myntgrupps ålder lemnas oss en god vägledning af det norska Dæliefyndet, som för längesedan blifvit af professor Holmboe beskrif-

vet. Mynten af denna grupp voro talrika i detta fynd, som äfven innehöll myntpräglar af k. Knut Eriksson samt andra väl bestämbara utländska mynt, som måste hafva präglats i slutet af 1100- och kanske första början af 1200-talet. Jag skref i *Månadsbladet* nr 39: »Skatten kan icke vara nedlagd före det senaste af dessa regeringstillträdesår d. v. s. icke före 1177, och han torde vara nedlagd innan i Norge kommo i omlopp mynt präglade för danske konungen Valdemar Seier». I hufvudsak torde väl detta vara riktigt, men det bör dock framhållas, att i Dæliefyndet finnas mynt, som måste vara yngre än år 1194.

Mynten af den ifrågavarande gruppen förekomma i detta fynd som tvåsidiga, som halfbrakteater och som fullständiga brakteater — således under alla sina tre former. De fullständiga brakteaterna förekomma i deras mest urartade former och således få vi af Dæliefyndet någon antydan om den tid, inom hvilken denna grupp hunnit slutet af sin utveckling. Huru länge denna varat, det har icke kunnat utredas. Men som mynten af detta slag äro många i det nämnda norska fyndet, kunna vi vara förvissade, att myntgruppens förnämsta tid icke låg i fjärran. Tills vidare kunna vi med trygghet säga, att denna grupp tillhör den senare delen af 1100-talet — Erik den heliges, Karl Sverkerssons och Knut Erikssons, åtminstone den senast nämndes tid.

Holmboe och efter honom Schive göra dessa mynt till norska, hufvudsakligen på grund deraf att de voro så talrika i Dæliefyndet. Detta innehöll dock icke få utländska mynt och behöfver derföre icke den ifrågavarande myntgruppen vara norsk. Att den är talrikt representerad i *ett* norskt fynd bevisar ej heller något inför det factum, att denna grupp finnes talrikt, vida talrikare representerad i *flere* svenska fynd, hvilka dessutom icke anträffats i de delar af Sverige, som ligga i

Norges närhet, utan å motsatta sidan af Sverige, förnämligast på Gotland och å ömse sidor af Kalmar sund.

Så många och rika äro de gotländska fynden af denna grupp, att man icke kan utan vidare afvisa spörsmålet, om de icke torde vara präglade på Gotland. Under medeltidens begynnelse var Gotlands kultur blomstrande och Gutarnes förbindelser med utlandet lifliga. Vi kunna icke föreställa oss, att icke Gotland redan den tiden hade eget mynt, men något sådant har man icke ännu kunnat uppvisa. Gotländska medeltidsmynt äro visserligen mycket vanliga, men de torde alla tillhöra senare tider. Jag vill emellertid icke nu försöka utröna, hvar dessa mynt äro präglade. Deras gotländska ursprung synes mig icke alls orimligt.

En mängd brakteater tillhöra deremot fullt visst de svenska fastlandet, men dessvärre är det icke lätt att hänföra dem till bestämda regenter. K. Knuts brakteater äro säkra. Äfven finnas brakteater, som måste anses tillhöra en kung med namnet Erik, men tyvärr hafva vi under 1100- och 1200-talen haft tre Erikar, som regerat i Sverige, nämligen den helige kung Erik, hans sonson och dennes son. Hvilkendera skola vi i detta fall hålla oss till?

De svenska brakteaterna äro aldrig så stora som en mängd tyska. Deras storlek är vexlande och vi kunna dela dem i två grupper, den ena med större, den andra med mindre brakteater.[1] I hvilket tidsförhållande stå de till hvarandra?

Till besvarande af denna fråga har den senare tiden lemnat oss någon hjelp. Att k. Knut Erikssons brakteater voro mycket små veta vi. Fynd från Vestergötland och Södermanland, beskrifna i *Månadsbladet*, hafva visat först att k. Johan Sverkersson präglade större

[1] Jag tänker naturligtvis här icke alls på de små brakteater, som fortfarande präglades samtidigt med de tvåsidiga örtugsmynten.

brakteater och sedan att k. Knut långe likaledes präglade större brakteater än k. Knut Eriksson. Äfven de brakteater, som man ansett sig kunna tilldela k. Valdemar äro icke af de minsta. Derutaf synas vi redan nu kunna draga den slutsatsen, att de svenska brakteaterna i den första tiden voro mycket små och att deras storlek sedermera ökades. Om vi tänka på utseendet af k. Johans, Knut långes och Valdemars mynt, synes det rimligt, att de mynt, som präglats af Erik Eriksson, som regerade mellan konung Johan och Knut långe samt mellan denne och k. Valdemar, snarare varit af de större än af de smärre.

Som flertalet af våra svenska brakteater äro små, skola de då hänföras till tiden från k. Johan Sverkersson? Äro de kanske äldre än sjelfva k. Knut Erikssons tid? Eller blefvo de svenska brakteaterna, sedan de för en tid vexlat i storlek, åter små? Många sådana frågor kunna vi uppställa, utan att ännu kunna hoppas på tillfredsställande svar.

Sverige börjar kort efter 1000 att blifva historiskt. Det är då betänkligt, att vi ännu icke kunna säga, hurudana mynt i vårt land präglats efter k. Anunds död och före k. Knut Erikssons eller af Karl Sverkersson eller af hans son Sverker d. y. eller af så länge styrande och så sent förekommande konungar som Magnus Ladulås och Birger — hvarjämte vi svårligen kunna anse oss hafva om myntväsendet under konungarne Knut Eriksson och Magnus Eriksson — båda regerade länge — annat än mycket ofullständig kunskap.

De luckor, som jag här antydt, måste visserligen till en del fyllas af de olika myntslag som vi af gammalt känna som svenska, men som vi dessvärre icke kunna hänföra till vissa regenter. Kanske skall en förnyad granskning af dessa myntslag kunna leda till några tillförlitliga resultat, men det är vida sannolikare att

vi, huru mycket det än må kosta på, få nöja oss med räkna på så oberäkneliga hjelpmedel som ännu okända skatter, hvilka *kanske* ännu gömma sig i jorden, *kanske* någon gång uppdagas och då *kanske* komma vetenskapen till godo.

Hans Hildebrand.

Från Akademiens sammankomster.

Den 26 augusti 1880.

Inlösta fornsaker. 92. En stenyxa, f. i Herkeberga sn, Upl. Inv. 6625.

93. Ett jagthorn från den tidigare jernåldern, f. i Barfva sn, Söd. Inv. 6626.

Byte. 7. Genom byte mot dupletter af kopparplåtar förvärfvades från hr Heilborn en medalj i silfver öfver k. Sigismund och hans gemål Constantia. Inv. 6628.

Visby ruiner. Akademien antog ett anbud af byggmästaren N. P. Berglund i Visby att för en summa af 500 kr. återställa det skadade partiet af Visby södra ringmur till öfverensstämmelse med dess ursprungliga utseende.

Inskrift. 2. Ett af kommitterade genom ingeniören Werner Cronqvist inlemnadt förslag till inskrift och ornament på en minnesvård, öfver C. Polhem som kommer att uppsättas i Maria Magdalena kyrka i Stockholm, godkändes.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska museum:*

36. Af friherre *A. Th. Adelsvärd:* två sigillstampar. Inv. 6627.

b) till *Akademiens boksamling:*

72. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för maj.

73. Af *Antropologiska sällskapet* i Wien: dess *Mittheilungen* I—X, nr 1—7.

74. Af *Vetenskapssocieteten* i Helsingfors: dess *Acta*, del XI; *Bidrag till kännedom of Finlands natur och folk*, h. 32.

Den 5 oktober 1880.

Akademiskt ärende. Kongl. Maj:t hade till Akademien för afgifvande af yttrande remitterat musikdirektören B. V. Hallbergs ansökan om ett reseanslag.

Inköpta fornsaker och mynt. 94. Af 45 större och smärre silfvermynt från 1600-talet, f. å nr 15 Spannarp, Hall., inlöstes 10 thalermynt. Inv. 6631.

95. Tre samlingar af stenredskap från Dalarne och Vestmanland. Inv. 6632.

96. En fingerring af silfver, nyare tid, f. å Qvistofta kyrkogård, Sk. Inv. 6639.

97. Ett angelsaksiskt mynt. Inv. 6640.

98 En guldspiral, f. i Ryssby sjö, Sm. Inv. 6641.

99. En armbygel af silfver, f. vid Qvie, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6642.

100. En stenyxa, ett k. Karl Gustafs silfveröre af år 1657, en modern jernnyckel, f. vid Lauks, Lokrume sn, Gotl. Inv. 6643.

101. Två jernyxor och en bit af en modern bronsten, f. vid Gardese, Ganthems sn, Gotl. Inv. 6644.

102. En jernyxa, f. vid Tibles, Hejdeby sn, Gotl. Inv. 6645.

103. En stenyxa, f. vid Myrände, Atlingbo sn, Gotl. Inv. 6646.

104. En jernyxa, f. vid Gardese, Ganthems sn, Gotl. Inv. 6647.

105. Bronsbeslag, remsölja af brons, benskifvor, knifblad af jern, ett litet lerkärl, f. vid Hemse annexhemman. Inv. 6648.

106. En rund spännbuckla af brons, f. vid Gardeśe, Ganthems sn, Gotl. Inv. 6649.

107. Fem mynt och ett bronsfragment, f. vid Hallvards, Östergarns sn, Gotl. Inv. 6650.

108. En öppen armring af brons samt ett modernt beslag, f. vid Eriks, Bro sn, Gotl. Inv. 6651.

109. Ett ringspänne af brons och en djurhufvudformad spännbuckla, f. vid Burge, Lummelunda sn, Gotl. Inv. 6652.

110. Ett litet ringspänne af brons, f. vid Hallvide, Hogräns sn, Gotl. Inv. 6653.

111. Bronsskaft till en gaffel, nyare tid, f. vid Vidfäller, Kräklingbo sn, Gotl. Inv. 6654.

112. En stor jernyxa, f. vid Unghause, Eskelems sn, Gotl. Inv. 6655.

113. Två hopnitade holkar af förgyld och silfverbelagd brons, hörande till ett hals- ett bröstsmycke, samt en rund spännbuckla af brons, f. vid Niome, Stenkyrka sn, Gotl. Inv. 6656.

114. En liten djurhufvudformad spännbuckla, f. vid Auer, Lokrume sn, Gotl. Inv. 6657.

115. En bronskam, f. vid Bofride, Alskogs sn, Gotl. Inv. 6658.

116. En bronssölja med rembeslag, f. vid Båtare, Gothems sn, Gotl. Inv. 6659.

117. En djurhufvudformad spännbuckla, f. å Vesterbjersrum, Gothems sn, Gotl. Inv. 6660.

118. Ett ringspänne af brons, f. vid Sojvide, Sjonhems sn, Gotl. Inv. 6661.

119. En bronsholk (= M. 613), en bronsnål, en bronsdoppsko till en svärdskida, en tregrenig bronsnyckel och en bit af en rund spännbuckla, f. å spridda ställen vid Antsarfve, Fole sn, Gotl. Inv. 6662.

120. Ett ringspänne af brons, f. vid Öjmunds, Hamra socken, Gotl. Inv. 6663.

121. Delar af en bildsten, f. vid Hemse annexhemman. Inv. 6664.

122. Ett vestromerskt guldmynt, f. vid Gettlinge, S. Mökleby sn, Öl. Inv. 6665.

123. En afbruten halsring af silfver och en jerncelt, f. å Adelsö i Mälaren. Inv. 6666.

124. Fem stenåldersföremål, f. i Vestergötland. Inv. 6667.

125. Två flintredskap, f. i Vestergötland. Inv. 6668.

126. Ett romerskt silfvermynt, f. på Öland. Inv. 6669.

127. En fingerring af guld, f. vid Timans, Hörsne sn, Gotl. Inv. 6670.

Afgjutning af runristning. Akademien beslöt att med 329 kr. 97 öre ersätta ingeniör Algot Friberg de kostnader han haft för förfärdigandet af en cementafgjutning af den s. k. Sigurdsristningen å Ramsundsberget i Södermanland, hvilken afgjutning skulle i museet uppsättas. Inv. 6635.

Borttagande af fornlemningar. Genom landshöfdingeembetet i Stockholms län hade sekreteraren H. Wijnblad anhållit om tillstånd att för tillämnad nybyggnad få borttaga några grafhögar å tomten nr 4 Lilla Alby i Solna socken, med anledning hvaraf amanuensen Ekhoff erhållit uppdrag att undersöka dessa högar och om dem aflemnat berättelse. Akademien medgaf, att sökanden må borttaga de å nämnda tomt befintliga grafhögarna med skyldighet att noga tillvaratoga de fornsaker, som dervid möjligen kunna anträffas samt dem till Statens samlingar inlemna. De af amanuensen Ekhoff gjorda fynden anmältes. Inv. 6629.

Genom landshöfdinge-embetet i Göteborgs och Bohus län hade hemmansegarne August och Janne Johansson i Askesby Sörgården, Säfve sn, V. Hisings hd, anhållit om tillstånd att borttaga åtskilliga på deras egor befintliga grafhögar, med anledning hvaraf embetet anmodat kamreraren W. Berg att öfver dessa fornlemningar upprätta en beskrifning, som blifvit till Akademien insänd. Akademien beslöt uppdraga åt kamrer Berg att bland de ifrågavarande grafhögarne utse minst tio och högst tjugo, hvilka skola orubbadt bibehållas, samt medgaf, att de öfrige högarne må borttagas, med skyldighet för jordegarne att noga tillvaratoga de i hvar särskild hög förekommande fornsakerna samt dem till Statens samlingar inlemna.

Med anledning af riksantiqvariens begäran om åtal mot chefsembetet vid k. Bohusläns regemente för förstöringen af en grafhög vid exercisplatsen Backamo, hade landshöfdingeembetet i Göteborg insändt den i högen funna lerkrukan. Inv. 6630.

Landshöfdingeembetet i Östergötlands län hade anmält, att man vid Vesterlösa i Roxlösa sn, Dals hd, anträffat en hällkista, med anledning hvaraf anhållits om fridlysning af denna fornlemning intill dess densamma kunnat af kompetent person undersökas.

Akademien biföll hemmansegaren Gustaf Erikssons i Myklinge, Vestmanland, anhållan att få för odling borttaga en skadad, numera knappt märkbar grafhög, med skyldighet att noga tillse, om något anmärkningsvärdt deri finnes samt det till Statens samlingar inlemna.

Undersökning af fornlemningar. Häradshöfding A. F. Ekewall hade inlemnat berättelse om de af honom, med Akademiens medgifvande, gjorda undersökningarna af grafrösen å Vesterbottens kust norr om Skellefte elf och insändt de dervid anträffade fynden. Inv. 6633.

Hr Montelius redogjorde för de undersökningar han under sin tjensteresa i södra Sverige under innevarande års sommar utfört, samt för den resa han med anslag af Akademien företagit till Berlin för att deltaga i det tyska Antropologiska sällskapets årsmöte och studera den i sammanhang med mötet anordnade utställningen af fornsaker från alla delar af Tyskland. De fornsaker. som vid de företagna gräfningarna anträffats äfvensom de som under resan blifvit inköpta, anmältes. Inv. 6636 och 6637.

Pastor L. F. Palmgren hade insändt berättelse om de undersökningar han på Akademiens uppdrag företagit i Berga sn, Kronobergs län, samt de fynd han vid dem anträffat. Inv. 6638.

Kyrkor och kyrkliga fornlemningar. Genom remiss hade Kongl. Maj:t infordrat Akademiens utlåtande öfver Uppsala domkapitels anmälan, att i Vänge kyrka, hvilken skulle ombyggas, finnas med kalk öfverstrukna målningar. Akademien beslöt anmoda artisten Sörling att resa till Vänge kyrka och om det konsthistoriska värdet af dessa målningar afgifva berättelse till Akademien.

Amanuensen Ekhoffs beskrifning af Kjells-Nöbbelöfs kyrka i Skåne upplästes, hvarefter Akademien beslöt afgifva den förklaring, att kyrkan ej behöfver bibehållas, men att portalen mellan vapenhuset och kyrkan bör tagas till vara.

Kyrkoherden O. P. L. Jonsson hade anmält, att taket i Lislena kyrka blifvit genom åskeld afbrändt, hvarvid äfven kyrkans innanrede till större delen förstördes.

Handlanden B. O. Adlerbom hade insändt af honom utarbetade beskrifningar öfver Tengs, Håle, Friels och Flakebergs kyrkor i Vestergötland.

Artisten Sörling hade inlemnat 50 fotografier samt 13 teckningar af kyrkor på Gotland samt i dem förekommande föremål, utförda under en resa, som han på uppdrag af Akademien företagit.

Akademien beslöt att inköpa en i originalets färger utförd afbildning af en i Stäfvie kyrka i Skåne nyligen upptäckt, mycket skadad väggmålning, hvarjämte Akademien medgaf församlingen att på denna vägg upptaga ett fönster.

Medaljförslag. 10. Ett af Publicistklubbens kommitterade inlemnadt förslag till en minnespenning öfver L. J. Hierta godkändes med någon ändring.

11. Ett af Slöjdföreningen i Göteborg inlemnadt förslag till belöningsmedalj godkändes.

Gåfvor anmältes *a)* till *Statens Historiska Museum:*

37. Af *Frenninge* församling i Skåne: två i trä snidade helgonbilder. Inv. 6671.

38. Af kapten *K. Liljencrona* på Farstorp, Skåne: en stigbygel af jern med bronsbeslag, f. på Farstorps egor. Inv. 6672.

39. Af kandidat *O. Söderbom:* sju fornsaker af skiffer, f. i Dalarne och Vestmanland. Inv. 6673.

40. Af inspektor *N. Tamm* på Fulltofta: en sten med kringgående ränna, f. vid Tunbyholm, Sk. Inv. 6674.

41. Af pastor *G. Ling* i Ystad: två fornsaker af flinta från Köpinge sn. Inv. 6675.

42. Af häradshöfding *A. F. Ekewall:* ett graffynd från Ångermanland. Inv. 6634.

b) till *Akademiens boksamling:*

75. Af overretssagförer *H. A. Jacobi: Fortegnelse over afd. Kammerraad Ove Theodor Thomsens efterladte Samling af Mønter fra Middelaldern og den nyere Tid.*

76. Af f. d. statsrådet *O. I. Fåhræus:* hans bok *Skildringar ur det offentliga lifvet.*

77. Af baron *J. de Baye: Catalogue du Musée de Baye 1880.*

78. Af dr *R. Baier:* hans uppsats *Die vorgeschichtlichen Alterthümer des Provinzial-Museums für Neuvorpommern und Rügen in der Ausstellung prähistorischer Funde Deutschlands 1880.*

79. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för juni.

80. Af hr *E. Cartailhac: Matériaux* 1880, h. 6 och 7.

81. Af professor *J. G. H. Kinberg:* hans bok *Eddas naturhistoria.*

82. Af dr *Oscar Montelius:* Cartailhac, *L'âge de la pierre en Asie.*

83. Af *kejs. Vetenskapsakademien* i S:t Petersburg: *Bulletin* XXVI, 2.

Den 19 oktober 1880.

Akademiskt ärende. Med remiss hade Kongl. Maj:t infordrat Akademiens utlåtande öfver ansökningar om understöd af statsmedel af dr P. A. Säve, kamreraren W. Berg, kammarherre C. G. U. Silfverstolpe och Svenska Fornminnesföreningen.

Inlöst fornsak. 128. En guldspiral, f. vid Sal-Lillegården, Sunnersbergs sn, VG. Inv. 6678.

Byte. 8. Af dr *J. A. Wittlock* erhölls mot 12 medeltidsmynt en i Skåne funnen skaftcelt af brons, af en i Sverige mycket sällsynt form. Inv. 6677.

Afgjutning af en runristning. För Akademien anmältes, att cementafgjutningen af Sigurdsristningen å Ramsundsberget nu blifvit i museet uppsatt, hvarefter Akademien beslöt att till ingeniör Friberg öfverlemna ett exemplar af sin Antiqvariska belöningsmedalj i silfver samt i skrifvelse till honom uttrycka sin tacksamhet för hans arbete med denna afgjutning.

Undersökning af fornlemningar. Akademien biföll lektor A. Ahléns anhållan att få undersöka grafhögar dels vid Årup, dels vid Balsby i Skåne, med skyldighet att inlemna berättelse om undersökningarna samt de fynd som möjligen anträffas, såvida dessa visa sig vara af vigt för Statens samlingar.

Hr Montelius redogjorde för en undersökning, som han på jordegarens, hofrättsrådet C. H. Rezelii begäran företagit uti en grafhög vid Tullinge, Botkyrka sn. De anträffade fynden anmältes. Inv. 6676.

Hemmansegaren Anders Jönsson i Brötjestad, Bredaryds sn, Jönköpings län, hade anhållit om tillstånd att borttaga en på hans egor liggande större grafhög. Med anledning häraf beslöt Akademien anmoda pastor Palmgren att besöka stället och lemna Akademien närmare upplysningar om denna fornlemning.

Gåfvor anmältes: *a)* till *Statens Historiska museum:*

43. Af *Ystads museum* genom rektor N. G. Bruzelius: en skaftcelt, en knif och en nål, alla af brons och af ovanliga former. Inv. 6680. — Akademien beslöt att till Ystads museum lemna gipsafgjutningar af dessa tre föremål.

44. Af brukspatron *C. J. Ekerot:* en sönderbruten armring af brons, ett halfmånformigt verktyg af flinta m. m. allt funnet i ett stenröse på Herstorps egor, Mönsterås sn, KL. Inv. 6679.

b) till *Akademiens boksamling:*

84. Af *Svenska slöjdföreningen: Mönster för konstindustri och slöjd*, årg. VII.

85. Af *Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde: Baltische Studien*, XXX.

86. Af professor *E. S. Morse:* hans bok *The Omori Shellmounds. Some recent publications on Japanese archæology.*

87. Af *Generalstaben:* kartbladet *Östhammar.*

Den 2 november 1880.

Akademiskt ärende. För Akademien anmältes att dess korresponderande ledamöter Antonio Delgado och Pedro Sabau y Larroya i Madrid aflidit.

Inlösta fornsaker och mynt. 129. 115 hela och 33 brutna kufiska mynt, f. vid Qvie, Burs sn, Gotl. Inv. 6681.

130. En messhake, som tillhört Holmestads kyrka, VG. Inv. 6682.

Försålda mynt. Akademien medgaf, att 47 utländska duplettmynt af koppar må försäljas till kyrkoherden O. Hallborg.

Testamenten. För Akademien anmältes, att framlidne ceremonimästaren frih. *A. W. Stjernstedt* till k. Myntkabinettet testamenterat en k. Karl Gustafs 8-dalersplåt af år 1656.

Från utredningsmannen i friherre B. von Beskows sterbhus hade till Akademien aflemnats 63 kr. 82 öre, utgörande Akademiens andel i den efter boets utredning återstående behållningen.

Föredrag. Riksantiqvarien lemnade en redogörelse för den arkeologiska kongressen i Lissabon.

Gåfvor anmältes: *a)* till *Statens Historiska Museum:*

45. Af kyrkoherden *O. Hallborg:* en sländtrissa. Inv. 6683.

46. Af urmakaren *Unnerus:* ett graffynd från Gotland. Inv. 6684.

b) till *Akademiens arkiv:*

1. Af en *Akademiens ledamot:* en samling sigillaftryck.

c) till *Akademiens boksamling:*

88. Af *Uppsala Studentkorps:* Universitetskatalogen för höstterminen 1880.

89. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: dess *Monatsbericht* för juli.

Den 16 november 1880.

Akademiskt ärende. Ett af hrr Bowallius och Malmström samt Akademiens sekreterare inlemnadt förslag till underdånigt utlåtande rörande hrr Hallbergs, Säves, Bergs, Silfverstolpes och Svenska Fornminnesföreningens ansökningar om anslag föredrogs och godkändes.

Till korresponderande ledamöter valdes: professorerna Delgado och G. Consiglieri Pedroso i Lissabon samt hr E. Cartailhac i Toulouse.

Inlösta fornsaker och mynt. 130. Fem skedar, bältebeslag m. fl. prydnader samt 4 thalermynt, allt af silfver, f. vid Hörlycke, Gerdhems sn, VG. Inv. 6685.

Byten. 9. Af ingeniör H. Wessberg förvärfvades 10 silfvermynt (8 orientaliska, 1 romerskt, 1 finskt) samt 10 orientaliska och 1 ryskt kopparmynt. Inv. 6686.

Sekreteraren i k. Vetenskapsakademien hade underrättat, att denna Akademi, på grund af riksantiqvariens hemställan, beslutat till Statens Historiska museum öfverlemna den samling af fornsaker, som tillhört framl. professor Angelin, under vilkor, att derest i framtiden föremål inom densamma skulle blifva vid Riksmuseum nödvändiga, dessa eller andra, dem vetenskapligt motsvarande, vid vederbörlig anfordran afstås för att tillställas Riksmuseum, äfvensom hemstält, att de etnografiska samlingar, som tillhöra Statens Historiska museum, må till Riksmuseum varda öfverlemnade under samma vilkor.

K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien beslöt att mottaga den angelinska samlingen under ofvan angifna vilkor, att till Riksmuseum öfverlåta de samlingar af fossilier, som kommit till Statens Historiska museum samman med inlösta fornsakssamlingar samt att i Riksmuseum deponera de etnografiska föremål, som tillhöra Statens Historiska museum, med undantag af sådana, som behöfde införlifvas med dettas komparativa afdelning.

Visby ruiner. Chefen för k. Ecklesiastikdepartementet hade tillkännagifvit, att Kongl. Maj:t ej funnit skäligt bifalla Akademiens underdåniga anhållan om ersättning till Visby ruinkassa för de under åren 1879 och 1880 bortfallna tomtörena med 465 kr. 65 öre.

Akademiens arkiv. Riksantiqvarien anmälte, att han börjat upplägga en arkeologisk jordebok öfver Sverige, ordnad efter landskap, härad och socknar samt innehållande för hvarje gård inom landets på fornlemningar rika landskap ett ark, å hvilket alla rörande gårdens fornlemningar anträffade upplysningar införas, samt att han för sådant

ändamål låtit taga afskrift af ett par jordeböcker i k. Kammarkollegium. Som kostnaden för dessa afskrifter var dryg, måste stommens bildande fördelas på en följd af år. Stommen vore nu färdig för Blekinge. Till jämförelse framlades prof på den stomme för en fransk arkeologisk statistik, med hvars utarbetande Akademiens korresponderande ledamot hr Chantre i Lyon är sysselsatt.

En af artisten R. Haglund utförd teckning af den bästa af de förliden sommar genom vådeld förstörda hofvagnarne inlöstes.

Illustrerade kataloger. Riksantiqvarien framhöll behofvet att utgifva kataloger öfver de under Akademiens inseende ställda statssamlingarna, icke vägvisare för besökande, utan vetenskapliga kataloger, upptagande utförlig beskrifning, en inledning, i hvilken uppmärksamhet fästes vid den grupp af föremål, som i katalogen afhandlas, samt afbildningar. Prof på de af South-Kensingtonmuseet i London utgifna katalogerna förevisades.

Gåfvor anmältes till *Akademiens boksamling:*

90. Af *Arkeologiska sällskapet* i Agram: dess arkeologiska tidskrift II, 4.

91. Af *Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst:* dess *Sitzungsberichte* 1857—1879; dess *Arbeiten* 4—10; dess *Sendungen* 1—3; dess *Jahresverhandlungen* II; C. Schirren, *Der Codex Zamoscianus; Geologie Kurlands* I; Dannenberg, *Erzbischof Adalbert von Hamburg-Bremen und das Patriarchat des Nordens; Statuten.*

92. Af *Institut national gènevois:* dess *Bulletin* XXIII.

Den 30 november 1880.

Inköp. 131. En samling stenåldersfynd från Dal. Inv. 6687.

Nedsmältning af silfver. Akademien lemnade riksantiqvarien uppdrag att uppsöka inom myntkabinettets duplettförråd sådana exemplar, som genom nötning eller annan skada äro oanvändbara för byten, samt låta nedsmälta dem å k. Myntet för att erhålla en väl behöflig förstärkning af anslaget till fornlemningars och mynts inlösen.

Kopior af fornsaker i museet. Riksantiqvarien anmälte, att han med anledning af den förliden sommar anordnade utställningen af skolmateriel, låtit utföra i gips några kopior af märkliga metallföremål i museet, hvilka kopior förevisades och utmärkte sig för trohet och prisbillighet.

Föredrag. Riksantiqvarien redogjorde för den tidigaste medaljkonstnären i Italien Vittore Pisano och hans verksamhet samt förevisade åtta af hans medaljer, som förvaras i k. Myntkabinettet.

Antiqvarisk Tidskrift. På riksantiqvariens förslag beslöt Akademien att ett gemensamt alfabetiskt register till delarne 1—5 skall utarbetas och tryckas.

Gåfvor anmältes *a*) till *Statens Historiska museum:*

47. Af generallöjtnanten grefve *S. A. Sandels:* en snusdosa, en sigillring och en nål med deri fäst medalj, hvilket allt tillhört fältmarskalken grefve J. A. Sandels. Inv. 6687.

b) till *k. Myntkabinettet:*

36. Af kammarskrifvaren *L. Kullberg:* en k. Karl XI:s 4-mark af år 1692. Inv. 6688.

Den 14 december 1880.

Akademiska ärenden. Akademien beslöt på riksantiqvariens hemställan att ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om bemyndigande att hålla Statens Historiska museum och k. Myntkabinettet tillgängliga för allmänheten andra dagar än tisdagar och fredagar samt mot en afgift af 25 öre för person, äfvensom med anhållan att den vecka, då museet bör hållas stängdt för rengöring under vintern må få tagas på någon annan tid än mellan jul och nyår, då allmänheten kanske mer än eljes har tillfälle att besöka de offentliga samlingarna.

Under framhållande af det otillräckliga i museets nuvarande brandmateriel samt af svårigheten under nuvarande förhållanden att lemna museets tjenstemän underrättelse om en möjligen timande eldsvåda, föreslog riksantiqvarien, att i museet måtte uppsättas ett brandskåp, som icke finge användas till signalering af eldsvåda på annat ställe än i museet. Akademien beslöt att ingå till k. Öfverintendentsembetet med begäran att ett brandskåp må för sådant ändamål anskaffas.

Inlösta fornsaker och mynt. 131. En samling perlor från jernåldern, f. i Klinte sn, Gotl. Inv. 6690.

132. 169 svenska mynt från nyare tid, f. vid grundgräfning i Stockholm. Inv. 6691.

133. Ett tyskt medeltidsmynt, f. i Skönberga prestgårds trädgård, ÖG. Inv. 6692.

134. En sköldbuckla och ett spjut af jern, en emaljerad skifva m. m., f. vid Smågårda, Tofta sn, Gotl. Inv. 6693.

135. En jernyxa, f. vid Bjestorp, Sanda sn, Gotl. Inv. 6694 A.

136. Perlor, f. vid Hakuse, Sanda sn, Gotl. Inv. 6694 B.

137. Två stenredskap, f. vid Träskvälder, Tingstäde sn, Gotl. Inv. 6695.

138. Tre djurhufvudformade spännbucklor, armring af brons, perlor m. m., f. å Hemse annexhemman. Inv. 6696.

139. Spjut och yxa af jern samt en ringsölja af brons, f. i Hejdeby sn, Gotl. Inv. 6697.

140. En stenyxa, en spännbuckla och en sländtrissa af korall, f. vid Björke, Norrlanda sn, Gotl. Inv. 6698.

141. Ett stenredskap, f. vid Bjerge, Vallstena sn. Inv. 6699.

142. Ett bronsspänne, f. vid Norrbys, Follingbo sn, Gotland. Inv. 6700.

143. Två silfvermynt och några bronsfragment, f. vid Fride, Lojsta sn, Gotl. Inv. 6701.

144. En spännbuckla, f. i Etelhems sn, Gotl. Inv. 6702.

145. En spännbuckla, f. vid Österby, Anga sn, Gotl. Inv. 6703.

146. En flintpil, f. å nr 16 Träslöf, Halland. Inv. 6704.

147. En oval spännbuckla af brons, f. vid Klintebys, Klinte sn, Gotl. Inv. 6705.

148. En djurhufvudformad spännbuckla af brons, ett modernt spänne och tre perlor, f. å samma egor. Inv. 6706.

149. Sju fornsaker af sten, f. inom Julita sn, Söd. Inv. 6707.

150. En liten rysk böntafla af messing, f. i Södra Kalmar län. Inv. 6708.

151. En bit af ett rökelsekar, f. i Vestergötland. Inv. 6709.

152. Sju stenföremål från Ångermanland. Inv. 6710.

153. En armbygel af silfver, f. vid Bjärs, Lärbro sn, Gotl. Inv. 6711.

154. Fem myntplåtar från k. Karl XII:s tid, f. i By, Skogs sn, Ångermanland. Inv. 6712.

155. Två myntplåtar från k. Fredrik I:s tid, f. vid Rossvik, Nora sn, Ångermanland. Inv. 6713.

156. En gobelin med årtalet 1554 samt Stenbockska och Lejonhufvudska vapnen. Inv. 6714.

Depositum. H. M. Konungen hade befallt, att 15 k. Husgerådskammaren tillhöriga effekter skulle till Statens Historiska museum öfverlemnas, för att derstädes tillsvidare och så länge de icke äro behöfliga för de kongl. slotten förvaras.

Göteborgs museum. Intendenten för den historiska afdelningen i Göteborgs museum G. Brusewitz hade anmält sin önskan att få för Göteborgs museum förvärfva en dopfunt, som tillhör Horreds kyrka i Vestergötland. Sedan riksantiqvarien upplyst, att en funt från Starrkärrs kyrka, som förvaras i Statens Historiska museum, är Horredsfunten mycket lik, beslöt Akademien afgifva den förklaring, att ifrågavarande funt icke är för Statens samlingar behöflig, hvadan från Akademiens sida något hinder icke möter dess förvärfvande för Göteborgs museum.

Lifrust- och klädkamrarne. Riksantiqvarien uppläste en promemoria rörande dessa två samlingar och beslöt Akademien, i öfverensstämmelse med denna, att hos Kongl. Maj:t anhålla, att de nämnda samlingarna må från och med början af år 1881 förenas med Statens Historiska Museum, med bibehållande af de anslag till arfvoden, löner och samlingarnas underhåll, som blifvit för år 1881 bestämda samt att Akademien måtte erhålla bemyndigande att inkomma med underdånigt förslag rörande sådana föremål i de två samlingarna, som lämpligast borde med andra statens samlingar förenas, hvarjämte skulle i samma skrifvelse framhållas behofvet af en ny lokal, såväl för Lifrust- och klädkamrarne som för den moderna afdelningen af Statens Historiska museum.

Medaljförslag. 12. Ett af hr B. E. Hildebrand uppsatt förslag till k. Vetenskapsakademiens minnespenning öfver professor Elias Fries godkändes.

13. Ett förslag till den medalj, som skall fästas vid den rektorskedja, som H. M. Konungen ämnar skänka till Lunds universitet, godkändes.

Föredrag. Riksantiqvarien förevisade en af furst Fredrik Karl Hohenlohe i Kupferzell till honom insänd färglagd afbildning af svenska riksvapnet, visande tre kronor och bondevapnet qvadrerade, hvilket vapen förekommer i en furst Hohenlohe tillhörig vapenbok från 1430-talet.

Gåfvor anmältes *a*) till *k. Myntkabinettet:*

37. Af grosshandlaren *J. A. Sandberg:* en gjuten medalj öfver k. Gustaf II Adolf (B. E. Hildebrand nr 216).

b) till *den komparativa samlingen:*

1. En samling afgjutningar från museet i Bern.

c) till *Akademiens boksamling:*

93. Af *k. k. Vetenskapsakademien* i Wien: *Sitzungsberichte* XCIV, 1, 2, XCV, 1—4, XCVI, 1; *Archiv für österreichische Geschichte* LXX, 1, 2, LX, 1.

94. Af *k. Vetenskapsakademien* i Berlin: *Philologische und historische Abhandlungen aus den Jahre 1879; Monatsbericht* för augusti; *Politische Correspondenz Friedrichs der Grossen* IV.

95. Af *kejs. Vetenskapsakademien* i S:t Petersburg: *Bulletin* XXVI, 3.

96. Af *Physikalisch-ökonomische Gesellschaft* i Königsberg: *Schriften* XX, 2, XXI, 1.

97. Af *Missouri historical society: Publications* I—IV.

98. Af *k. Ecklesiastik-departementet: Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen* I, 1—6; O. S. Rydberg, *Sveriges traktater med främmande magter* II, 1; Bowallius, *Meddelanden från Svenska riksarkivet* IV; Kullberg, *Svenska riksrådets protokoll* II, 1630—1632; *Aarsberetninger fra det k. Geheimearchiv* VI, 5.

99. Af *Numismatic & antiquarian Society* i Philadelphia: Lewis Scott, *Act and bull, or fixed anniversaries.*

100. Af öfverste *C. Stål: Carl Palmstedts biografi.*

101. Af *Verein für Landeskunde von Nieder-Österreich: Blätter des Vereins* XIII; *Topographie von Nieder-Österreich* I, 1—11; II, 1—7.

102. Af *Svenska akademien: Handlingar* LVI.

103. Af *k. Oldskriftselskabet* i Köpenhamn: *Tillæg til Aarbøger* 1879.

Litteratur.

Forts. från s. 76.

Om jernålderns senare tider i Finland lemnar prof. Aspelin följande upplysningar.

»Den senare jernåldern i Finland börjas med invandringen af de finska stammarne, som utgöra roten till landets nuvarande befolkning. Derföre finner man icke spår af någon öfvergång, ej heller äro några fynd anträffade, i hvilka föremål hörande till de två olika perioderna hittats blandade med hvarandra. Den senare perioden karakteriseras af nya former, af hvilka de flesta återfinnas, vare sig i de baltiska provinserna eller annorstädes i den finska Norden eller i Sverige. Väl är att märka vapnens talrikhet i de finländska fynden, i jämförelse med deras sparsamma förekomst i de finska områden, hvilkas fornsaker vi tidigare studerat. Till och med svärdet är här vanligt; dess form påminner om de skandinaviska svärdens. Det ser ut, som om Finnarne under sina strider med landets tidigare inbyggare och grannarne i vester fått smak för krigiska bedrifter. Äfven de kusttrakter, som i historisk tid hafva svensk befolkning, synas under den senare jernåldern hafva innehafts af finska stammar. Ett undantag bildas allenast af de Åländska öarna, som synas aldrig hafva inkräktats af Finnarne; der, men endast der, har den skandinaviska befolkningen hållit sig qvar ända till historiska tiden.

»De hedna Finnarne hade gemensamma begrafningsplatser och utmärkte stundom grafvarna med stenkretsar. Vanligen märker man dock grafvarna endast på en aflång insänkning i marken. En del grafvar omsluta brända lik; i dem finner man omedelbart under jordytan ett kol- och askblandadt jordlager, som innehåller skärfvor af brända ben. De fornsaker, som hittas i

detta lager, äro mer eller mindre skadade af eld. Endast de svenska grafvarna på Åland äro försedda med hög.

»Liksom bågspännet utmärker den tidigare jernåldern, så karakteriseras i Finland den senare af det hästskoformade spännet. Bland de vanligaste prydnaderna få vi dessutom uppräkna bronskedjor med dubbla eller spirallagda länkar; dessa kedjor synas, liksom de, hvilka man funnit i Lifland, hafva gjort tjenst som bröstsmycken. Vanliga äro äfven tjocka vridna halsringar af brons äfvensom spirallagda armband och fingerringar. Äfven hittas ofta små rör bildade af bronstråd; de synas, åtminstone till en del, hafva användts som prydnader på hampkläder af egendomlig väfnad.

»Talrika fynd af arabiska, byzantinska eller vesterländska, framför allt angelsaksiska och tyska mynt antyda ganska lifliga förbindelser med utlandet. Äfven finner man föremål af obestridligen främmande härkomst, oftast svensk, t. ex. ett svärd med en runskrift, som dock är i det närmaste utplånad, likarmade spännen o. s. v. Af sådana fynd få vi draga slutsatsen, att de senare jernåldrarne i Sverige och i Finland varit samtida. I Finland slutade denna period, när kristendomen infördes och landet eröfrades af Svenskarne, under tolfte och trettonde århundradena.

»De rikaste fynden från denna tid äro anträffade i Satagunda och Tavastland, vidare i egentliga Finland. Några fynd äro anträffade i Södra Karelen, der den ovala spännbucklan af lifländsk typ ofta förekommer, i södra och norra Österbotten, två eller tre i Savolaks. Obegriplig är Nylands fattigdom på fynd från jernåldern.»

Finlands senare jernålder är i detta arbete representerad af 392 figurer. Som ett supplement lemnas teckningar af 47 föremål funna på Åland.

Om man med professor Aspelins atlas jämför den som professor Rygh börjat utgifva för Norge, kan man, äfven om man i fullaste mått erkänner den arkeologiska verldens tacksamhetsskuld till prof. Aspelin för det ljus han spridt öfver fornlemningarna i Europas vidsträckta östra regioner, som tidigare voro så godt som okända, icke underlåta att gifva prof. Ryghs atlas företrädet. För att icke synas obillig vill jag dock från första stund framhålla, att prof. Ryghs uppgift att ur de norska samlingarna hopleta de vigtigaste typerna och i bild återgifva dem, var mycket lättare än prof. Aspelins. Inom Finland och Rysslands vida provinser har denne måst resa omkring och ofta har han fått nöja sig med att studera teckningar af föremål, som förvarades på alltför aflägset liggande orter. Den vidsträckta uppgift, som prof. Aspelin satt sig före, gjorde det äfven nödvändigt att se till, att icke arbetets utstyrsel kräfde alltför dryga utgifter och att vid anskaffandet af träsnitten iakttaga så stor sparsamhet som möjligt. En annan fördel har professor Rygh haft framför professor Aspelin, i det han haft att göra med fornlemningar från ett begränsadt område, med ganska stor enkelhet i de etnografiska förhållandena, inom hvilket man för öfrigt noga tagit till vara fornsakerna och flitigt för deras insamlande företagit systematiska undersökningar. Derföre kan prof. Rygh gifva en ganska harmonisk bild af de forntida kulturformerna, under det prof. Aspelin i de flesta fall måste inskränka sig till att lemna sporadiska bidrag.

Det är icke möjligt att anställa en jämförelse mellan de Ryghska och de Aspelinska träsnitten: de förra äro betydligt öfverlägsna.

I prof. Aspelins arbete meddelas uppgift om hvart föremåls fyndort samt om det material, af hvilket det är förfärdigadt. Prof. Rygh meddelar dessutom under

hvar figur uppgift om det afbildade föremålets bestämmelse och deri ligger ett ganska stort företräde, ty ofta behöfves, för att rätt uppfatta en form, att veta, hvartill föremålet varit användt, likasom uppgiften om fornsakernas bestämmelse i hög grad underlättar uppfattningen af kulturens ställning inom ett visst område. Det är väl sannt, att i de flesta fall bör man kunna af bilden finna föremålets bestämmelse, och å andra sidan medgifves, att det stundom kan vara svårt att med• säkerhet angifva hvartill ett föremål tjenat, särskildt att angifva detta i så kortfattade ordalag, som höfvas en figurunderskrift. Är det omöjligt att med säkerhet angifva bestämmelsen, blir allt ordande derom naturligtvis öfverflödigt, men i alla andra fall, och de böra väl vara de flesta, skulle det helt visst lända prof. Aspelins vigtiga arbete till mycken båtnad, om uppgifter af detta slag der funnits.

Det hittills utkomna häftet af professor Ryghs atlas innehåller 382 figurer, af hvilka 91 komma på stenåldern, 50 på bronsåldern och återstoden på den tidigare jernåldern, som af honom bestämmes på samma sätt som af mig, d. v. s. motsvarande såväl hvad andra forskare kalla äldre jernåldern som deras mellanjernålder. För denna period har Norge en mängd fynd och många rätt egendomliga former att uppvisa, hvadan ett noggrannare studium af denna afdelning är af det största intresse. Figurerna äro grupperade efter originalens bestämmelse och inom hvar grupp är anordningen, såvidt ske kunnat, kronologisk.

Det är högeligen att önska, att det andra häftet snart må utkomma, så att vi kunna få en fullständig bild af Norges fornsaksförråd. Norges starka sida i arkeologiskt hänseende är just dess jernålder, och för denna äro såväl Worsaaes som Montelii förträffliga atlasarbeten icke så rika på bilder, som typernas rikedom i

Danmark och Sverige kräfva. I ganska stor mon torde denna lucka kunna komma att fyllas genom prof. Ryghs rika bildserier från denna tid.

Af största intresse är det att se, att ju rikare typserier framläggas från de tre nordiska landen, desto bjärtare framträda provinsiela skiljaktigheter, utan hvilkas noggranna studerande vi icke kunna på ett tillfredsställande sätt söka bringa fornforskningens yttersta resultat i samband med historiens tidigaste uppgifter.

Nästan dagligen kommer man i tillfälle att känna, huru vi, när det gäller att göra en sådan sammanställning, veta allt för litet. Att göra denna sammanställning är dock icke det första, hvaråt arkeologen har att egna sin uppmärksamhet. Att på de arkeologiska företeelserna lägga den historiska kronologiens måttstock och anknyta dem vid historiskt kända saker är tvärtom hans sista uppgift, men som denna, till följe af det direkta intresse som vi menniskor hafva att få bestämd och tillförlitlig kännedom äfven om de perioder af folkens lif, som icke af historien kunna erhålla belysning, måste arkeologen vara angelägen att så fort möjligt är tillfredsställa de fordringar, som i detta afseende ställas på honom. Gör han det för hastigt, drager han in det historiska elementet i den förberedande arkeologiska undersökningen, kommer han ganska säkert in på villovägar.

Med jättesteg har bearbetningen af Nordens arkeologiska material gått framåt. Ännu stå visserligen många frågor att lösa, men studiet har gått så långt framåt, att man nu ej längre enbart drager slutsatser af hvad som finnes för ögonen, utan man kan ock märka hvar luckor i materialet finnas och särskildt vinnlägga sig om deras snara fyllande. Så händer det, att ett stort fynd med öfverraskande innehåll kommer, och genom den uppmärksamhet, som på förhand egnats åt luckorna, finner man genast för fyndets föremål deras rätta plats.

Ofta vinner man genom ett sådant fynd vida mera än man någonsin hoppades, emedan man ännu icke fullt inser, huru mycket det ännu återstår att få veta.

Hans Hildebrand.

Statens Historiska Museum och K. Mynkabinettet hafva under år 1880 varit besökta af följande antal personer:

Januari	1,368	Juli	4,338
Februari	1,927	Augusti	6,332
Mars	1,245	September	3,379
April	1,930	Oktober	1,555
Maj	1,739	November	1,074
Juni	3,637	December	529
			29,053

Akademiens tillgångar hafva detta år medgifvit att under sommaren hålla samlingarna utan afgift tillgängliga fyra söndagar och besöktes de

Söndagen den 13 juni af	708
Söndagen den 11 juli	1,060
Söndagen den 15 augusti	1,094
Söndagen den 12 september	1,094
Summa personer	3,956

Om vi från den först meddelade summan frångraga denna, blir återstoden, som angifver de besökandes antal under de ordinarie förevisningsdagarne, 25,097.

Från och med år 1871 hafva samlingarne årligen besökts af följande antal personer:

År 1871	20,374	År 1876	26,678
» 1872	26,745	» 1877	22,836
» 1873	28,925	» 1878	22,106
» 1874	30,215	» 1879	20,887
» 1875	27,521	» 1880	29,053 (25,097).

Dessa siffror visa från år 1871 en stegring till och med år 1874, hvars höga siffra i någon mon torde stå i sammanhang med årets kongressammanträde. Under åren 1875—1879 har deremot visat sig ett oafbrutet sjunkande, mot hvilket siffran för år 1880 visar en glädjande motsats. Medelsiffran för de nio föregående åren är 24,032.

Detta nummer lades under pressen den 31 mars 1882.

Stockholm, 1882. Kongl. Boktryckeriet.

